

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අභිගුත්තරනිකායෙ

එකකනිපාත-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

“කරුණාසිතලහදයං, පඤ්ඤාපජ්ජොතවිභතමොභතමං;
සනරාමරලොකගරුං, වන්දෙ සුගතං ගතිවිමුක්තං.

“බුද්ධොපි බුද්ධභාවං, භාවෙන්වා වෙච සච්ඡිකත්වා ච;
යං උපගතො ගතමලං, වන්දෙ තමනුත්තරං ධම්මං.

“සුගතස්ස ඔරසානං, පුත්තානං මාරසෙනමථනානං;
අට්ඨන්තම්පි සමුහං, සිරසා වන්දෙ අරියසංඝං.

“ඉති මෙ පසන්නමතිනො, රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං;
යං සුවිභතන්තරායො, භුත්වා තස්සානුභාවෙන.

“එකකදුකාදිපටිමණ්ඩිතස්ස අභිගුත්තරාගමවරස්ස;
ධම්මකලීකපුඤ්ඤවානං, විචිත්තපටිභානජනනස්ස.

“අත්ථජ්ජකාසනත්ථං, අට්ඨකථා ආදිතො වසිසතෙහි;
පඤ්චහි යා සංඛිතා, අනුසංඛිතා ච පච්ඡාපි.

“සිහලදීපං පන ආභතාථ වසිනා මහාමහින්දෙන;
යපිතා සිහලභාසාය, දීපවාසිනමත්ථාය.

“අපනෙන්වාන තතොහං, සිහලභාසං මනොරමං භාසං;
තන්තිනයානුච්ඡවිකං, ආරොපෙන්තො විගතදොසං.

“සමයං අවිලොමෙන්නො, ථෙරානං ථෙරවංසදීපානං;
සුනිපුණවිනිච්ඡයානං, මහාවිහාරෙ නිවාසිනං.

“හිත්වා පුනස්පුනාගතමත්ථං, අත්ථං පකාසයිස්සාමි;
සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්ස.

“සාවත්ථිපභූතීනං, නගරානං වණ්ණනා කතා හෙට්ඨා;
දීඝස්ස මජ්ඣිමස්ස ච, යා මෙ අත්ථං වදන්තෙන.

“විත්ථාරවසෙන සුදං, වත්ථුනි ව තත්ථ යානි චුත්තානි;
තෙසම්පි න ඉධ භියො, විත්ථාරකථං කර්ස්සාමි.

“සුත්තානං පන අත්ථා, න විනා වත්ථුනි යෙ පකාසන්ති;
තෙසං පකාසනත්ථං, වත්ථුනිපි දස්සයිස්සාමි.

“සීලකථා ධුතඨම්මා, කම්මට්ඨානානි වෙව සබ්බානි;
චරියාවිධානසභිතො, ඤානසමාපත්තිවිත්ථාරො.

“සබ්බා ව අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤාසඬ්ඤානනිව්ඡයො වෙව;
ඛන්ධාධාතායතනින්ද්‍රියානි, අරියානි වෙව චත්තාරි.

“සච්චානි පච්චයාකාරදෙසනා සුපරිසුද්ධනිපුණතායා;
අවිමුත්තතන්තිමග්ගා, විපස්සනාභාවනා වෙව.

“ඉති පන සබ්බං යස්මා, විසුද්ධිමග්ගෙ මයා සුපරිසුද්ධං;
චුත්තං තස්මා භියො, න තං ඉධ විචාරයිස්සාමි.

“මජ්ඣෙ විසුද්ධිමග්ගො, එස චතුත්තම්පි ආගමානඤ්ඤි;
යත්ථා පකාසයිස්සති, තත්ථ යථාභාසිතමත්ථං.

“ඉච්චෙව කතො තස්මා, තම්පි ගහෙත්වාන සද්ධිමෙතාය;
අට්ඨකථාය විජානථ, අඬගුත්තරනිස්සිතං අත්ථ”න්ති.

සංඛෙපකථා

1. රූපාදිවග්ගවණ්ණනා

තත්ථ අඬගුත්තරාගමො නාම එකකනිපාතො දුකනිපාතො තිකනිපාතො
චතුක්කනිපාතො පඤ්චකනිපාතො ඡක්කනිපාතො සත්තකනිපාතො
අට්ඨකනිපාතො නවකනිපාතො දසකනිපාතො එකාදසකනිපාතොති එකාදස
නිපාතා භොන්ති. සුත්තතො –

“නව සුත්තසහස්සානි, පඤ්ච සුත්තසතානි ව;
සත්තපඤ්ඤාස සුත්තානි, භොන්ති අඬගුත්තරාගමො”.

තස්ස නිපාතෙසු එකකනිපාතො ආදි, සුත්තෙසු විත්තපරියාදානසුත්තං. තස්සාපි
“එවං මෙ සුත්ත”න්තිආදිකං ආයස්මතා ආනන්දෙන පට්මමභාසඬ්ඤිතිකාලෙ චුත්තං
නිදානමාදි. සා පනෙසා පට්මමභාසඬ්ඤිති සුමඬ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
ආදිම්භි විත්ථාරිතා, තස්මා සා තත්ථ විත්ථාරිතනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

නිදානවණ්ණනා

1. යං පනෙනං “එවං මෙ සුත”න්තිආදිකං නිදානං, තත්ථ එවන්ති නිපාතපදං, මෙතිආදිති නාමපදානි. සාවත්ථියං විහරතීති එත්ථ චීති උපසග්ගපදං, හරතීති ආබ්‍යාතපදන්ති ඉමිනා තාව නයෙන පදවිභාගො වෙදිතබ්බො.

අත්ථතො පන එවංසද්දො තාව උපමුපදෙස-සම්පහංසන-ගරහණවචන-සම්පටිග්ගහාකාරනිදස්සනාවධාරණාදි-අනෙකත්ථස්පහෙදො. තථා හෙස “එවං ජාතෙන මච්චෙන, කත්තබ්බං කුසලං බහු”න්ති එවමාදීසු (ධ. ප. 53) උපමායං ආගතො. “එවං තෙ අභික්කම්මිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කම්මිතබ්බං”න්තිආදීසු (අ. නි. 4.122) උපදෙසෙ. “එවමෙතං හගවා, එවමෙතං සුගතා”න්තිආදීසු (අ. නි. 3.66) සම්පහංසනෙ. “එවමෙවං පනායං වසලී යස්මිං වා තස්මිං වා තස්ස මුණ්ඩකස්ස සමණකස්ස වණ්ණං භාසතී”න්තිආදීසු (සං. නි. 1.187) ගරහණෙ. “එවං, හන්තෙති බො තෙ භික්ඛු හගවතො පච්චස්සොසු”න්තිආදීසු (ම. නි. 1.1) වචනසම්පටිග්ගහෙ. “එවං බ්‍යාබො අහං, හන්තෙ, හගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමී”න්තිආදීසු (ම. නි. 1.398) ආකාරෙ. “එහි ත්වං, මාණවක, යෙන සමණො ආනන්දො තෙනුපසඬකම; උපසඬකම්ත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඬකං ලහුට්ඨානං බලං එාසුචිහාරං පුච්ඡ – ‘සුභො මාණවො තොදෙය්‍යපුත්තො හවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං...පෙ.... එාසුචිහාරං පුච්ඡතී’ති, එවඤ්ච වදෙහි ‘සාධු කිර හවං ආනන්දො යෙන සුභස්ස මාණවස්ස තොදෙය්‍යපුත්තස්ස නිවෙසනං, තෙනුපසඬකමතු අනුකම්පං උපාදායා”න්තිආදීසු (දී. නි. 1.445) නිදස්සනෙ. “තං කිං මඤ්ඤථ, කාලාමා, ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වාති? අකුසලා, හන්තෙ. සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වාති? සාවජ්ජා, හන්තෙ. විඤ්ඤගරහිතා වා විඤ්ඤප්පසත්ථා වාති? විඤ්ඤගරහිතා, හන්තෙ. සමත්තා සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති නො වා, කථං වො එත්ථ භොතීති? සමත්තා, හන්තෙ, සමාදින්නා අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති, එවං නො එත්ථ භොතී”න්තිආදීසු (අ. නි. 3.66) අවධාරණෙ. ස්වායම්ධ ආකාරනිදස්සනාවධාරණෙසු දට්ඨබ්බො.

තත්ථ ආකාරත්ථෙත එවංසද්දෙන එතමත්ථං දීපෙති – නානාන්‍යනිපුණං අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං විවිධපාටිහාරියං ධම්මත්ථදෙසනාපටිවෙධගම්හීරං සබ්බසත්තානං සකසකභාසානුරූපතො සොතපට්මාගච්ඡන්තං තස්ස හගවතො වචනං සබ්බස්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතුං, සබ්බථාමෙන පන සොතුකාමතං ජනෙත්වාපි එවං මෙ සුතං, මයාපි එකෙනාකාරෙන සුතන්ති.

නිදස්සනත්ථෙත “නාහං සයම්භූ, න මයා ඉදං සච්ඡිකත”න්ති අත්තානං පරිමොචෙන්තො “එවං මෙ සුතං, මයාපි එවං සුත”න්ති ඉදානි වත්තබ්බං සකලං සුත්තං නිදස්සෙති.

අවධාරණත්වෙන් “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො, සතිමන්තානං, ගතිමන්තානං, ධිතිමන්තානං, උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දො” ති (අ. නි. 1.219, 223) එවං භගවතා, “ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යඤ්ජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො” ති (අ. නි. 5.169) එවං ධම්මසෙනාපතිනා ව පසත්ථභාවානුරූපං අත්තනො ධාරණබලං දස්සෙන්තො සත්තානං සොතුකාමතං ජනෙති “එවං මෙ සුතං, තඤ්ච බො අත්ථනො වා බ්‍යඤ්ජනනො වා අනුනමනධිකං, එවමෙව, න අඤ්ඤා දට්ඨබ්බ” ති.

මෙසද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා භිස්ස “ගාථාභිගීතං මෙ අභොජනෙය්‍ය” තිආදීසු (සු. නි. 81; සං. නි. 1.194) මයාති අත්ථො. “සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු” තිආදීසු (සං. නි. 4.88) මය්හන්ති අත්ථො. “ධම්මදායාදා මෙ, භික්ඛවෙ, භවථා” තිආදීසු (ම. නි. 1.29) මමාති අත්ථො. ඉධ පන “මයා සුත” ති ව, “මම සුත” ති ව අත්ථද්වයෙ යුජ්ජති.

සුතන්ති අයං සුතසද්දො සඋපසග්ගො ව අනුපසග්ගො ව ගමන-විස්සුත-කිලින්තඋපවිතානුයොග-සොතවිඤ්ඤෙය්‍ය-සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතාදිඅනෙකත්ථජපහෙදො. තථා භිස්ස – “සෙනාය පසුතො” තිආදීසු ගච්ඡන්තොති අත්ථො. “සුතධම්මස්ස පස්සතො” තිආදීසු (උදා. 11) විස්සුතධම්මස්සාති අත්ථො. “අවස්සුතා අවස්සුතස්සා” තිආදීසු (පාවි. 657) කිලින්තාකිලින්තස්සාති අත්ථො. “තුම්හෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පක” තිආදීසු (බු. පා. 7-12) උපවිතන්ති අත්ථො. “යෙ කුමානප්පසුතා ධීරා” තිආදීසු (ධ. ප. 181) කුමානානුයුත්තාති අත්ථො. “දිට්ඨං සුතං මුත” තිආදීසු (ම. නි. 1.241) සොතවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. “සුතධරො සුතසන්තිවයො” තිආදීසු (ම. නි. 1.339) සොතද්වාරානුසාරවිඤ්ඤාතධරොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වාති අත්ථො. මෙ-සද්දස්ස භි මයාති අත්ථෙ සති “එවං මයා සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරිත” ති යුජ්ජති. මමාති අත්ථෙ සති “එවං මම සුතං සොතද්වාරානුසාරෙන උපධාරණ” ති යුජ්ජති.

එවමෙනෙසු තීසු පදෙසු එවන්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිව්චනිදස්සනං. මෙති චුත්තවිඤ්ඤාණසමඛිගිපුග්ගලනිදස්සනං. සුතන්ති අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො අනුනාධිකාවිපරිතග්ගණනිදස්සනං. තථා එවන්ති තස්සා සොතද්වාරානුසාරෙන පචත්තාය විඤ්ඤාණවීරියා නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පචත්තභාවජපකාසනං. මෙති අත්තප්පකාසනං. සුතන්ති ධම්මප්පකාසනං. අයඤ්ඤෙත්ථ සඬබ්බෙපො – “නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පචත්තාය විඤ්ඤාණවීරියා මයා න අඤ්ඤං කතං, ඉදං පන කතං, අයං ධම්මො සුතො” ති.

තථා එවන්ති නිද්දිසිතබ්බජපකාසනං. මෙති පුග්ගලජපකාසනං. සුතන්ති පුග්ගලකිව්වජපකාසනං. ඉදං චුත්තං හොති – යං සුත්තං නිද්දිසිස්සාමි, තං මයා එවං සුතන්ති.

තථා එවන්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරජපවත්තියා නානත්ථබ්බාඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස නානාකාරනිද්දෙසො. එවන්ති හි අයං ආකාරපඤ්ඤත්ති. මෙති කත්තුනිද්දෙසො. සුතන්ති විසයනිද්දෙසො. එත්තාවතා නානාකාරජපවත්තෙන චිත්තසන්තානෙන තංසමච්ඡිගිනො කත්තු විසයෙ ගහණසන්නිට්ඨානං කතං හොති.

අථ වා එවන්ති පුග්ගලකිව්වනිද්දෙසො. සුතන්ති විඤ්ඤාණකිව්වනිද්දෙසො. මෙති උභයකිව්වයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො. අයං පනෙත්ථ සච්චෙපො – මයා සවනකිව්විඤ්ඤාණසමච්ඡිගිනා පුග්ගලෙන විඤ්ඤාණවසෙන ලද්ධසවනකිව්වවොහාරෙන සුතන්ති.

තත්ථ එවන්ති ව මෙති ව සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. කිඤ්ඤෙත්ථ තං පරමත්ථතො අත්ථී, යං එවන්ති වා මෙති වා නිද්දෙසං ලභෙථ. සුතන්ති විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති. යඤ්චි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධං, තං පරමත්ථතො විජ්ජමානන්ති. තථා එවන්ති ව මෙති ව තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො උපාදාපඤ්ඤත්ති. සුතන්ති දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො උපනිධාපඤ්ඤත්ති.

එත්ථ ව එවන්ති වචනෙන අසම්මොහං දීපෙති. න හි සම්මුල්භො නානජපකාරපට්ඨෙධසමත්ථො හොති. සුතන්ති වචනෙන සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙති. යස්ස හි සුතං සම්මුට්ඨං හොති, න සො කාලන්තරෙන මයා සුතන්ති පටිජානාති. ඉච්චස්ස අසම්මොහෙන පඤ්ඤාසිද්ධි, අසම්මොසෙන පන සතිසිද්ධි. තත්ථ පඤ්ඤාපුබ්බච්ඡගමාය සතියා බ්බාඤ්ජනාවධාරණසමත්ථතා, සතිපුබ්බච්ඡගමාය පඤ්ඤාය අත්ථපට්ඨෙධසමත්ථතා. තදුභයසමත්ථතායොගෙන අත්ථබ්බාඤ්ජනසම්පන්නස්ස ධම්මකොසස්ස අනුපාලනසමත්ථතො ධම්මහණ්ඩාගාරිකත්තසිද්ධි.

අපරො නයො – එවන්ති වචනෙන යොනිසො මනසිකාරං දීපෙති, අයොනිසො මනසිකරොතො හි නානජපකාරපට්ඨෙධාභාවතො. සුතන්ති වචනෙන අවික්ඛෙපං දීපෙති, වික්ඛිත්තචිත්තස්ස සවනාභාවතො. තථා හි වික්ඛිත්තචිත්තො පුග්ගලො සබ්බසම්පත්තියා චුච්චමානොපි “න මයා සුතං, පුන හණථා” ති හණති. යොනිසො මනසිකාරෙන චෙත්ථ අත්තසම්මාපණ්ඩං පුබ්බෙ ව කතපුඤ්ඤතං සාධෙති සම්මා අජ්ජණිහිත්තස්ස පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා තදභාවතො. තථා අවික්ඛෙපෙන සද්ධම්මස්සවනං සප්පුරිසුපනිස්සයඤ්ච සාධෙති. න හි වික්ඛිත්තචිත්තො සොතුං සක්කොති, න ව සප්පුරිසෙ අනුපස්සයමානස්ස සවනං අත්ථීති.

අපරො නයො – යස්මා “එවන්ති යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නානාකාරජපවත්තියා නානත්ථබ්බාඤ්ජනග්ගහණං හොති, තස්ස

නානාකාරනිද්දෙසෝ’ ති වුත්තං. සො ච එවං හද්දකො ආකාරො න සම්මා අප්පණ්හිත්තනො පුබ්බෙ අකතපුඤ්ඤස්ස වා හොති, තස්මා එවන්ති ඉමිනා හද්දකොනාකාරෙන පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තිමත්තනො දීපෙති. සුතන්ති සචන්ද්‍රයොගෙන පුරිමචක්කද්වයසම්පත්තිං. න හි අප්පතිරුපදෙසෙ වසනො සප්පුරිසුපනිස්සයවිරහිතස්ස වා සචන්ද්‍රං අත්ථි. ඉච්චස්ස පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියා ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොති, පුරිමචක්කද්වයසිද්ධියා පයොගසුද්ධි. තාය ච ආසයසුද්ධියා අධිගමඛ්‍යාත්තිසිද්ධි, පයොගසුද්ධියා ආගමඛ්‍යාත්තිසිද්ධි. ඉති පයොගාසයසුද්ධස්ස ආගමාධිගමසම්පන්නස්ස වචනං අරුණුග්ගං විය සූරියස්ස උදයනො, යොනියො මනසිකාරො විය ච කුසලකම්මස්ස, අරහති භගවතො වචනස්ස පුබ්බභිගමං භවිතුන්ති යානෙ නිදානං යපෙන්නො එවං මෙ සුතන්තිආදිමාහ.

අපරො නයො – එවන්ති ඉමිනා නානප්පකාරපට්ඨෙධදීපකෙන වචනෙන අත්තනො අත්ථපට්ඨානපට්ඨමහිදාසම්පත්තිසබ්භාවං දීපෙති. සුතන්ති ඉමිනා සොතබ්බහෙදපට්ඨෙධදීපකෙන වචනෙන ධම්මතිරුත්තිපට්ඨමහිදාසම්පත්තිසබ්භාවං. එවන්ති ච ඉදං යොනියො මනසිකාරදීපකවචනං භාසමානො “එතෙ මයා ධම්මා මනසා අනුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිද්ධා” ති දීපෙති. සුතන්ති ඉදං සචන්ද්‍රයොගදීපකවචනං භාසමානො “බහු මයා ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා” ති දීපෙති. තදුභයෙනපි අත්ථඛ්‍යාඤ්ජනපාරිසුරිං දීපෙන්නො සචනෙ ආදරං ජනෙති. අත්ථඛ්‍යාඤ්ජනපරිපුණ්ණං හි ධම්මං ආදරෙන අස්සුණන්නො මහතා හිතා පරිබාහිරො හොතිති ආදරං ජනෙත්වා සක්කච්චං ධම්මො සොතබ්බොති.

එවං මෙ සුතන්ති ඉමිනා පන සකලෙන වචනෙන ආයස්මා ආනන්දො තථාගතප්පථෙදිතං ධම්මං අත්තනො අදහන්නො අසප්පුරිසභූමිං අතික්කමති, සාවකත්තං පටිජානන්නො සප්පුරිසභූමිං ඔක්කමති. තථා අසද්ධම්මා චිත්තං වුට්ඨාපෙති, සද්ධම්මෙ චිත්තං පතිට්ඨාපෙති. “කෙවලං සුතමෙවෙනං මයා, තස්සෙව පන භගවතො වචන” ති දීපෙන්නො අත්තානං පරිමොචෙති, සත්ථාරං අපදිසති, ජිනවචනං අප්පෙති, ධම්මනෙත්තිං පතිට්ඨාපෙති.

අපිච “එවං මෙ සුත” ති අත්තනා උප්පාදිතභාවං අප්පට්ඨානන්නො පුරිමවචනං විවරන්නො “සම්මුඛා පටිග්ගහිතමිදං මයා තස්ස භගවතො චතුරෙසාරජ්ජවිසාරදස්ස දසබලධරස්ස ආසහට්ඨානට්ඨායිනො සිහනාදනාදිනො සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මාධිපතිනො ධම්මදීපස්ස ධම්මසරණස්ස සද්ධම්මචරවක්කවත්තිනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස වචනං, න එත්ථ අත්ථෙ වා ධම්මෙ වා පදෙ වා ඛ්‍යාඤ්ජනෙ වා කඬ්ඛා වා විමති වා කත්තබ්බා” ති සබ්බදෙවමනුස්සානං ඉමස්මිං ධම්මෙ අස්සද්ධියං විනාසෙති, සද්ධාසම්පදං උප්පාදෙති. තෙනෙනං වුච්චති –

“විනාසයති අස්සද්ධං, සද්ධං වඩ්ඨෙති සාසනෙ;

එවං මෙ සුතම්චිචෙවං, වදං ගොතමසාවකො’’ති.

එකන්ති ගණනපරිච්ඡේදනිද්දෙසො. සමයන්ති පරිච්ඡන්තනිද්දෙසො. එකං සමයන්ති අනියම්තපරිදීපනං. තත්ථ සමයසද්දො –

‘‘සමවායෙ ඛණේ කාලෙ, සමුහෙ හෙතුදිට්ඨිසු;
පටිලාහෙ පහානෙ ව, පටිච්චෙධෙ ව දිස්සති’’.

තථා හිස්ස ‘‘අප්පෙව නාම ස්වෙපි උපසඬ්ඤාමයාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායා’’ති එවමාදීසු (දී. නි. 1.447) සමවායො අත්ථො. ‘‘එකොව ඛො, හික්ඛවෙ, ඛණො ව සමයො ව බ්‍රහ්මවරියවාසායා’’තිආදීසු (අ. නි. 8.29) ඛණො. ‘‘උණ්හසමයො පරිලාහසමයො’’තිආදීසු (පාටි. 358) කාලො. ‘‘මහාසමයො පවනස්මි’’න්තිආදීසු (දී. නි. 2.332) සමුහො. ‘‘සමයොපි ඛො තෙ හද්දාලි අප්පට්ඨිද්ධො අහොසි, හගවා ඛො සාවත්ථියං විහරති, හගවාපි මං ජානිස්සති ‘හද්දාලි නාම හික්ඛු සත්ථු සාසනෙ සික්ඛාය අපරිපුරකාරි’’ති, අයම්පි ඛො තෙ, හද්දාලි, සමයො අප්පට්ඨිද්ධො අහොසි’’තිආදීසු (ම. නි. 2.135) හෙතු. ‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණුමුණ්ඩිකාපුත්තො සමයප්පවාදකෙ තින්ද්‍රකාවීරෙ එකසාලකෙ මල්ලිකාය ආරාමෙ පටිවසති’’තිආදීසු (ම. නි. 2.260) දිට්ඨි.

‘‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ ව යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
අත්ථාහිසමයා ධිරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චති’’ති. –

ආදීසු (සං. නි. 1.129) පටිලාහො. ‘‘සම්මා මානාහිසමයා අත්තමකාසි දුක්ඛස්සා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.28) පහානං. ‘‘දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨො සඬ්ඛනට්ඨො සන්තාපට්ඨො විපරිණාමට්ඨො අහිසමයට්ඨො’’තිආදීසු (පටි. ම. 2.8) පටිච්චෙධො. ඉධ පනස්ස කාලො අත්ථො. තෙන සංචචිජර-උතු-මාස-අඬ්ඬමාස-රත්ති-දිව-පුබ්බණ්හ-මජ්ඣන්තික-සායන්හ-පඨම-මජ්ඣිම- පච්ඡිමයාම-මුහුත්තාදීසු කාලප්පහෙදභූතෙසු සමයෙසු එකං සමයන්ති දීපෙති.

තත්ථ කිඤ්චාපි එතෙසු සංචචිජරාදීසු යං යං සුත්තං යම්හි යම්හි සංචචිජරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ රත්තිභාගෙ දිවසභාගෙ වා චුත්තං, සබ්බං තං ථෙරස්ස සුවිදිතං සුවචත්ථාපිතං පඤ්ඤාය. යස්මා පන ‘‘එවං මෙ සුතං අසුකසංචචිජරෙ අසුකඋතුම්හි අසුකමාසෙ අසුකපක්ඛෙ අසුකරත්තිභාගෙ අසුකදිවසභාගෙ වා’’ති එවං චුත්තෙ න සක්කා සුඛෙන ධාරෙතුං වා උද්දිසිතුං වා උද්දිසාපෙතුං වා, ඛහු ව චත්තබ්බං හොති, තස්මා එකෙනෙව පදෙන තමත්ථං සමොධානෙත්වා ‘‘එකං සමය’’න්ති ආහ.

යෙ වා ඉමෙ ගබ්භොක්කන්තිසමයො ජාතිසමයො සංවෙගසමයො අහිනික්ඛන්තසමයො දුක්කරකාරිකසමයො මාරවිජයසමයො අහිසම්බොධිසමයො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො දෙසනාසමයො පරිනිබ්බානසමයොති එවමාදයො

භගවතො දෙවමනුස්සෙසු අතිවිය සුප්පකාසා අනෙකකාලප්පහෙදා එව සමයා, තෙසු සමයෙසු දෙසනාසමයසඬිබාතං එකං සමයන්ති දීපෙනි. යො වායං ඤාණකරුණාකිව්වසමයෙසු කරුණාකිව්වසමයො, අත්තනිතපරනිත-පටිපත්තිසමයෙසු පරනිත-පටිපත්තිසමයො, සන්නිපතිතානං කරණීයද්වයසමයෙසු ධම්මිකවාසමයො, දෙසනාපටිපත්තිසමයෙසු දෙසනාසමයො, තෙසුපි සමයෙසු අඤ්ඤතරං සන්ධාය “එකං සමය”න්ති ආහ.

තස්මා පනෙත්ථ යථා අභිධම්මෙ “යස්මිං සමයෙ කාමාවචර”න්ති ව, ඉතො අඤ්ඤෙසු ව සුත්තපදෙසු “යස්මිං සමයෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු විච්චවෙව කාමෙහි”ති ව භූමිමච්චනෙන නිද්දෙසො කතො, විනයෙ ව “තෙන සමයෙන බුද්ධො භගවා”ති කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො, තථා අකත්වා “එකං සමය”න්ති උපයොගවචනෙන නිද්දෙසො කතොති. තත්ථ තථා, ඉධ ව අඤ්ඤථා අත්ථසම්භවතො. තත්ථ හි අභිධම්මෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු ව අධිකරණත්ථො භාවෙනභාවලක්ඛණත්ථො ව සම්භවති. අධිකරණං හි කාලත්ථො සමුහත්ථො ව සමයො, තත්ථ චුත්තානං එස්සාදිධම්මානං බණසමවායහෙතුසඬිබාතස්ස ව සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛීයති, තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ භූමිමච්චනෙන නිද්දෙසො කතො.

විනයෙ ව හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ව සම්භවති. යො හි සො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිසමයො සාරිපුත්තාදීහිපි දුබ්බිඤ්ඤෙයො, තෙන සමයෙන හෙතුභූතෙන කරණභූතෙන ව සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපයන්තො සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ඤව අපෙක්ඛමානො භගවා තත්ථ තත්ථ විභාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං තත්ථ කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො.

ඉධ පන අඤ්ඤස්මිඤ්ච එවංජාතිකෙ අව්චන්තසංයොගත්ථො සම්භවති. යඤ්ඤි සමයං භගවා ඉමං අඤ්ඤං වා සුත්තන්තං දෙසෙසි, අව්චන්තමෙව තං සමයං කරුණාවිහාරෙන විභාසි. තස්මා තදත්ථජොතනත්ථං ඉධ උපයොගවචනනිද්දෙසො කතොති. තෙනෙනං චූච්චති –

“තං තං අත්ථමපෙක්ඛිත්වා, භූමිමෙන කරණෙන ව;
අඤ්ඤත්‍ර සමයො චුත්තො, උපයොගෙන සො ඉධා”ති.

පොරාණා පන වණ්ණයන්ති – “තස්මිං සමයෙ”ති වා “තෙන සමයෙනා”ති වා “එකං සමය”න්ති වා අභිලාපමත්තහෙදො එස, සබ්බත්ථ භූමිමමෙවත්ථොති. තස්මා “එකං සමය”න්ති චුත්තෙපි “එකස්මිං සමයෙ”ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

භගවාති ගරු. ගරුඤ්ඤි ලොකෙ “භගවා”ති වදන්ති. අයඤ්ච සබ්බගුණවිසිට්ඨතාය සබ්බසත්තානං ගරු, තස්මා “භගවා”ති වෙදිතබ්බො. පොරාණෙහිපි චුත්තං –

“භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;

ගරු ගාරවයුත්තො සො, භගවා තෙන වුව්වති”ති.

අපිව –

“භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ව විහත්තවා;
භත්තවා චත්තගමනො, භවෙසු භගවා තතො”ති. –

ඉමිස්සාපි ගාථාය වසෙනස්ස පදස්ස විත්ථාරතො අත්ථො වෙදිතබ්බො. සො ව විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.142, 144) බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තොයෙව.

එත්තාවතා චෙත්ථ එවං මෙ සුතන්ති වචනෙන යථාසුතං ධම්මං දස්සෙන්තො භගවතො ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොති. තෙන “න ඉදං අතික්කන්තසත්ථුකං පාවචනං, අයං වො සත්ථා”ති සත්ථු අදස්සනෙන උක්කණ්ඨිතං ජනං සමස්සාසෙති. එකං සමයං භගවාති වචනෙන තස්මිං සමයෙ භගවතො අවිජ්ජමානභාවං දස්සෙන්තො රූපකායපරිනිබ්බානං සාධෙති. තෙන “එවංවිධස්ස නාම අරියධම්මස්ස දෙසකො දසබ්ලධරො වජීරසඛිසාතසමානකායො සොපි භගවා පරිනිබ්බුතො, කෙන අඤ්ඤෙන ජීවිතෙ ආසා ජනෙතබ්බො”ති ජීවිතමදමත්තං ජනං සංවෙජෙති, සද්ධම්මෙ වස්ස උස්සාහං ජනෙති. එවන්ති ව භණන්තො දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති. මෙ සුතන්ති සාවකසම්පත්තිං. එකං සමයන්ති කාලසම්පත්තිං. භගවාති දෙසකසම්පත්තිං.

සාවත්ථීයන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. සමීපත්ථෙ චෙතං භූමිමචචනං. විහරතීති අවිසෙසෙන ඉරියාපථදිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙසු අඤ්ඤතරවිහාරසමඛිගිපරිදීපනමෙතං. ඉධ පන යානගමනනිසජ්ජාසයනජ්ජහෙදෙසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං, තෙන යිතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි සයානොපි භගවා විහරතිච්චෙව වෙදිතබ්බො. සො හි එකං ඉරියාපථබාධනං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්නදිත්වා අපරිපතන්තං අත්තභාවං හරති පවත්තෙති, තස්මා “විහරති”ති වුව්වති.

ජෙතවනෙති ජෙතස්ස රාජකුමාරස්ස වනෙ. තඤ්ඤි තෙන රොපිතං සංවඩ්ඪිතං පරිපාලිතං, සො වස්ස සාමී අහොසි, තස්මා ජෙතවනන්ති සඬ්ඛං ගතං, තස්මිං ජෙතවනෙ. අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙති අනාථපිණ්ඩිකෙන ගහපතිනා චතුපඤ්ඤාසහිරඤ්ඤකොට්ඨිව්වාගෙන බුද්ධජ්ජමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඪස්ස නියායාතිතත්තා අනාථපිණ්ඩිකස්සාති සඬ්ඛං ගතෙ ආරාමෙ. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන පපඤ්චසුදනියා මජ්ඣිමට්ඨකථාය සබ්බාසවසුත්තවණ්ණනායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.14 ආදයො) වුත්තො.

තත්ථ සියා – යදි තාව භගවා සාවත්ථීයං විහරති, “ජෙතවනෙ”ති න වත්තබ්බං. අථ තත්ථ විහරති, “සාවත්ථීය”න්ති න වත්තබ්බං. න හි සක්කා උභයත්ථ එකං සමයං විහරිතුන්ති. න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. නනු අවොවුම්හ “සමීපත්ථෙ භූමිමචචන”න්ති. තස්මා යථා ගඬිගායමුතාදීතං සමීපෙ ගොයුථානි වරන්තානි

“ගඩ්ගාය වරන්ති, යමුනාය වරන්ති” ති වුවුවන්ති, එවමිධාපි යදිදං සාවත්ථියා සමීපෙ ඡෙතවනං, තත්ථ විහරන්තො වුවුවති “සාවත්ථියං විහරති ඡෙතවනෙ” ති. ගොවරගාමනිදස්සනත්ථං හිස්ස සාවත්ථිවචනං, පබ්බජිතානුරූපනිවාසනට්ඨානනිදස්සනත්ථං සෙසවචනං.

තත්ථ සාවත්ථිවචනෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො ගහට්ඨානුග්ගහකරණං දස්සෙති, ඡෙතවනාදිකිත්තනෙන පබ්බජිතානුග්ගහකරණං. තථා පුරිමෙන පච්චයග්ගහණතො අත්තකිලමථානුයොගවිච්ඡන්තං, පච්ඡිමෙන වත්ථුකාමස්පහානතො කාමසුඛල්ලිකානුයොගවිච්ඡන්තපායදස්සන්තං. පුරිමෙන ව ධම්මදෙසනාහි යොගං, පච්ඡිමෙන විවෙකාධිමුත්තිං. පුරිමෙන කරුණාය උපගමන්තං, පච්ඡිමෙන පඤ්ඤාය අපගමන්තං. පුරිමෙන සත්තානං හිතසුඛනිප්ථාදනාධිමුත්තිතං, පච්ඡිමෙන පරහිතසුඛකරණෙ නිරූපලෙපනං. පුරිමෙන ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගනිමිත්තථාසු විහාරං, පච්ඡිමෙන උත්තරිමනුස්සධම්මානුයොගනිමිත්තං. පුරිමෙන මනුස්සානං උපකාරබහුලන්තං, පච්ඡිමෙන දෙවතානං. පුරිමෙන ලොකෙ ජාතස්ස ලොකෙ සංවඩ්ඪභාවං, පච්ඡිමෙන ලොකෙන අනුපලිත්තන්තං. පුරිමෙන “එකපුග්ගලො, හික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකපුග්ගලො? තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො” ති (අ. නි. 1.170) වචනතො යදත්ථං භගවා උප්පන්නො, තදත්ථපරිනිප්ථාදන්තං, පච්ඡිමෙන යත්ථ උප්පන්නො, තදනුරූපවිහාරං. භගවා හි පට්ඨං ලුම්බිනිවනෙ, දුතියං බොධිමණ්ඩෙති ලොකීයලොකුත්තරාය උප්පත්තියා වනෙයෙව උප්පන්නො. තෙනස්ස වනෙයෙව විහාරං දස්සෙතීති එවමාදිනා නයෙනෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා.

තත්ත්වානි දෙසකාලපරිදිපන්තං. තඤ්චි යං සමයං විහරති, තත්ත්ව සමයෙ. යස්මිඤ්ච ආරාමෙ විහරති, තත්ත්ව ආරාමෙති දිපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දිපෙති. න හි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ වා කාලෙ වා ධම්මං භාසති. “අකාලො බො තාව, බාහියා” තිආදි (උදා. 10) වෙන්ථ සාධකං. බොති පදපුරුණමත්තෙ අවධාරණෙ ආදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. භගවාති ලොකගරුදිපන්තං. හික්ඛුති කථාසවනසුත්තපුග්ගලවචනං. අපි වෙන්ථ “හික්ඛකොති හික්ඛු, හික්ඛාවරියං අප්ප්ඤ්ඤාපගතොති හික්ඛු” තිආදිනා (පාරා. 45; විහ. 511) නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. ආමන්තෙසීති ආලපි අභාසි සම්බොධෙසීති අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්ව පන ඤාපනෙපි භොති. යථාහ – “ආමන්තයාමි වො, හික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, හික්ඛවෙ” ති. පක්කොසනෙපි. යථාහ – “එහි ත්ථං, හික්ඛු, මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහි” ති (අ. නි. 9.11; සං. නි. 2.32).

හික්ඛවොති ආමන්තනාකාරපරිදිපන්තං. තඤ්ච හික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. හික්ඛනසීලතාගුණයුත්තොපි හි හික්ඛු, හික්ඛනධම්මතාගුණයුත්තොපි හික්ඛු, හික්ඛනෙ සාධුකාරිතාගුණයුත්තොපි සද්දවිදු මඤ්ඤන්ති. තෙන ව නෙසං හික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධෙන වචනෙන

භීතාධිකජනසෙවිතං වුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති.
 භික්ඛවොති ඉමිනා කරුණාවිජ්ජාරසොම්මහදයනායනනිපාතපුබ්බධිගමෙන
 වචනෙන තෙ අත්තනො මුබාහිමුබෙ කරොති. තෙනෙව ච කථෙතුකමායතාදීපකෙන
 වචනෙන තෙසං සොතුකමායතං ජනෙති. තෙනෙව ච සම්බොධනත්ථෙත සාධුකං
 සවනමනසිකාරොපි තෙ නියොජෙති. සාධුකං සවනමනසිකාරායත්තා හි
 සාසනසම්පත්ති.

අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛුයෙව ආමන්තෙසීති වෙ?
 ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්තසදාසන්තිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි හගවතො
 ධම්මදෙසනා. පරිසාය ච ජෙට්ඨා භික්ඛු පයමුප්පත්තත්තා, සෙට්ඨා අනගාරියභාවං
 ආදිං කත්වා සත්ථුචරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ච. ආසන්නා
 තෙ තත්ථ නිසින්තෙසු සත්ථුසත්තිකත්තා. සදාසන්තිහිතා
 සත්ථුසත්තිකාවචරත්තාති. අපිච තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනං යථානුසිට්ඨං
 පටිපත්තිසබ්භාවතොතිපි තෙ එව ආමන්තෙසි.

කිමත්ථං පන හගවා ධම්මං දෙසෙන්තො පයමං භික්ඛු ආමන්තෙසි, න
 ධම්මමෙව දෙසෙසීති? සතිජනනත්ථං. භික්ඛු හි අඤ්ඤං වින්තෙන්තාපි
 වික්ඛිත්තවිත්තාපි ධම්මං පච්චචෙක්ඛන්තාපි කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාපි
 නිසින්තා භොන්ති, තෙ අනාමන්තෙන්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ “අයං දෙසනා
 කිංනිදානා කිංපච්චයා කතමාය අට්ඨුප්පත්තියා දෙසිතා”ති සල්ලක්ඛෙතුං
 අසක්කොන්තා දුග්ගහිතං වා ගණ්ඨෙය්‍යං, න වා ගණ්ඨෙය්‍යං. තෙන තෙසං
 සතිජනනත්ථං හගවා පයමං ආමන්තෙන්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති.

හදන්තෙති ගාරවච්චනමෙතං, සත්ථු පටිච්චනදානං වා. අපි චෙත්ථ
 “භික්ඛවො”ති වදමානො හගවා තෙ භික්ඛු ආලපති. “හදන්තෙ”ති වදමානා තෙ
 හගවන්තං පච්චාලපන්ති. තථා “භික්ඛවො”ති හගවා ආදිමහි භාසති, “හදන්තෙ”ති
 තෙ පච්චාභාසන්ති. “භික්ඛවො”ති පටිච්චනං දාපෙති, “හදන්තෙ”ති පටිච්චනං
 දෙන්ති. තෙ භික්ඛුති යෙ හගවා ආමන්තෙසි, තෙ. හගවතො පච්චස්සොසුන්ති
 හගවතො ආමන්තනං පටිඅස්සොසුං, අහිමුබා හුත්වා සුණ්ඤ්ඤ සම්පට්ඨිජංසු
 පටිග්ගහෙසුන්ති අත්ථො. හගවා එතදවොචාති හගවා එතං ඉදානි වත්තබ්බං සකලං
 සුත්තං අවොච. එත්තාවතා ව යං ආයස්මතා ආනන්දෙන ඉමස්ස සුත්තස්ස
 සුබාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසපටිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං, තස්ස
 අත්ථවණ්ණනා සමත්තාති.

රූපාදිවණ්ණනා

ඉදානි නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකරූපමිපි සමනුපස්සාමිතිආදිනා නයෙන
 හගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස වණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො, සා පනෙසා
 සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙන්වාච වුච්චමානා පාකටා භොති,
 තස්මා සුත්තනික්ඛෙපවිචාරණා තාව චෙදිතබ්බා. වත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා
 අත්තජ්ඣාසයො පරජ්ඣාසයො පුච්ඡාවසිකො අට්ඨුප්පත්තිකොති. තත්ථ යානි

සුත්තානි භගවා පරෙහි අනප්ඤ්චියො කෙවලං අත්තනො අප්ඤ්ඤායෙනෙව කපෙසි, සෙය්‍යාදීං – ආකඨබ්බෙය්‍යසුත්තං වත්ථසුත්තන්ති එවමාදීති, තෙසං අත්තප්ඤ්ඤායො නික්ඛෙපො. යානි පන “පරිපක්කා බො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාවනීයා ධම්මා, යංනුනාහං රාහුලං උත්තරි ආසවානං බයෙ විනෙය්‍ය”න්ති (සං. නි. 4.121; ම. නි. 3.416) එවං පරෙසං අප්ඤ්ඤායං බන්තිං මනං අභිනිහාරං බුද්ධිනාභාවඤ්ච ඔලොකෙන්වා පරප්ඤ්ඤායවසෙන කටීනානි, සෙය්‍යාදීං – රාහුලොවාදසුත්තං ධම්මවක්කප්පවත්තනන්ති එවමාදීති, තෙසං පරප්ඤ්ඤායො නික්ඛෙපො. භගවන්තං පන උපසඬකමිත්වා තෙ තෙ දෙවමනුස්සා තථා තථා පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙත භගවතා යානි කටීනානි දෙවතාසංයුත්තබ්බප්ඤ්ඤායසංයුත්තාදීති, තෙසං පුච්ඡාවසිකො නික්ඛෙපො. යානි පන උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කටීනානි ධම්මදායාදසුත්තපුත්තමංසුපමාදීති, තෙසං අට්ඨප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. එවමිමෙසු චතුසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස සුත්තස්ස පරප්ඤ්ඤායො නික්ඛෙපො. පරප්ඤ්ඤායවසෙන හෙතං නික්ඛිත්තං. කෙසං අප්ඤ්ඤායෙනානි? රූපගරුකානං පුරිසානං.

තත්ථ නාහං, භික්ඛවෙතිආදීසු නකාරො පටිසෙධන්ථො. අහන්ති අත්තානං නිද්දිසති. භික්ඛවෙති භික්ඛු ආලපති. අඤ්ඤන්ති ඉදානි වත්තබ්බා ඉත්ථිරූපතො අඤ්ඤං. එකරූපමිති එකමිති රූපං. සමනුපස්සාමිති ද්වෙ සමනුපස්සනා ඤාණසමනුපස්සනා ව දිට්ඨිසමනුපස්සනා ව. තත්ථ “අනිච්චතො සමනුපස්සති, නො නිච්චතො”ති (පටි. ම. 3.35) අයං ඤාණසමනුපස්සනා නාම. “රූපං අත්තතො සමනුපස්සති”තිආදිකා (පටි. ම. 1.130) පන දිට්ඨිසමනුපස්සනා නාම. තාසු ඉධ ඤාණසමනුපස්සනා අධිප්පෙතා. ඉමස්ස පන පදස්ස නකාරෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. ඉදං හි චුත්තං හොති – අහං, භික්ඛවෙ, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තොපි අඤ්ඤං එකරූපමිති න සමනුපස්සාමිති. යං එවං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතීති යං රූපං රූපගරුකස්ස පුරිසස්ස චතුභුමකකුසලචිත්තං පරියාදිසිත්වා ගණ්හිත්වා බෙපෙත්වා තිට්ඨති. “සබ්බං හත්ථිකායං පරියාදිසිත්වා”තිආදීසු (සං. නි. 1.126) හි ගහණං පරියාදානං නාම. “අනිච්චසඤ්ඤා, භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලීකතා සබ්බං කාමරාගං පරියාදියති”තිආදීසු (සං. නි. 3.102) බෙපනං. ඉධ උභයමිති වට්ටති. තත්ථ ඉදං රූපං චතුභුමකකුසලචිත්තං ගණ්හන්තං න නීලුප්පලකලාපං පුරිසො විය හත්ථෙන ගණ්හාති, නාපි බෙපයමානං අග්ගි විය උද්ධනෙ උදකං සන්තාපෙත්වා බෙපෙති. උප්පත්තිඤ්චස්ස නිවාරයමානමෙව චතුභුමකමිති කුසලචිත්තං ගණ්හාති වෙව බෙපෙති වානි වෙදිතබ්බං. තෙන චුත්තං – “පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතී”ති.

යථාසිදන්ති යථා ඉදං. ඉත්ථිරූපන්ති ඉත්ථියා රූපං. තත්ථ “කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, රූපං වදෙථ? රූප්පතීති බො, භික්ඛවෙ, තස්මා රූපන්ති චුච්චති. කෙන රූප්පතී? සීතෙනපි රූප්පතී උණ්හෙනපි රූප්පතී”ති (සං. නි. 3.79) සුත්තානුසාරෙන රූපස්ස වචනන්ථො වෙව සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්ච වෙදිතබ්බං. අයං පන රූපසද්දො බන්ධනවනිමිත්තපච්චයසර්වණ්ණසණ්ඨානාදීසු අනෙකෙසු අත්ථෙසු වත්තති. අයඤ්ඤි “යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න”න්ති (විහ. 2; මහාව. 22) එත්ථ

රූපක්ඛන්තෙව චත්තති. “රූපප්පත්තියා මග්ගං භාවෙති”ති (ධ. ස. 161; විභ. 624) එත්ථ රූපහවෙ. “අප්පිකුක්කං අරූපසඤ්ඤී ඛන්ද්ධා රූපානි පස්සති”ති (ධ. ස. 204-232 ආදයො) එත්ථ කසිණනිමිත්තෙ. “සරූපා, භික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා නො අරූපා”ති (අ. නි. 2.83) එත්ථ පච්චයෙ. “ආකාසො පරිවාරිතො රූපන්තෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති”ති (ම. නි. 1.306) එත්ථ සරීරෙ. “චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ”න්ති (ම. නි. 1.400; 3.421) එත්ථ චණ්ණෙ. “රූපප්පමාණො රූපප්පසන්නො”ති (අ. නි. 4.65) එත්ථ සණ්ඨානෙ. ආදිසද්දෙන “පියරූපං සාතරූපං, අරසරූපො”ති ආදීනිපි සඬ්ගණ්හිතඛිබ්බානි. ඉධ පනෙස ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානෙ රූපායතනසඬ්ඛානෙ චණ්ණෙ චත්තති. අපිච යො කොච ඉත්ථියා නිවත්ථනිවාසනස්ස වා අලඬ්ඛකාරස්ස වා ගන්ධචණ්ණකාදීනං වා පිළන්ධනමාලාදීනං වාති කායප්පට්ඨිකද්ධො ච චණ්ණො පුරිසස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණං හුත්වා උපකප්පති, සඬ්ඛමෙතං ඉත්ථීරූපන්තෙව වෙදිතඛිබ්බං. ඉත්ථීරූපං, භික්ඛවෙ, පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතීති ඉදං පුරිමස්සෙව දළ්භිකරණත්ථං වුත්තං. පුරිමං වා “යථයිදං, භික්ඛවෙ, ඉත්ථීරූප”න්ති එවං ඔපම්මවසෙන වුත්තං, ඉදං පරියාදානානුභාවදස්සනවසෙන.

තත්ත්වං ඉත්ථීරූපස්ස පරියාදානානුභාවෙ චත්ථු – මහාදායීකනාගරාජා කිර වෙතියගිරිමිච්ඡි අම්බන්ථලෙ මහාථූපං කාරාපෙන්වා ගිරිභණ්ඩපූජං නාම කත්වා කාලෙන කාලං ඔරොධගණපරිවුතො වෙතියගිරිං ගන්ත්වා භික්ඛුසඬ්ඛස්ස මහාදානං දෙති. ඛහුනං සන්නිපාතට්ඨානෙ නාම න සඬ්ඛෙසං සති සුපට්ඨිතා හොති, රඤ්ඤො ච දම්මදෙවී නාම මහෙසී පයමවයෙ යීතා දස්සනියා පාසාදිකා. අටෙකො චිත්තත්ථෙරො නාම වුඬ්ඪපඬ්ඛජීතො අසංවරනියාමෙන ඔලොකෙන්තො තස්සා රූපාරම්මණෙ නිමිත්තං ගහෙන්වා උම්මාදප්පත්තො විය යීතනිසින්නට්ඨානෙසු “හන්ද දම්මදෙවී, හන්ද දම්මදෙවී”ති වදන්තො විවරති. තතො පට්ඨාය වස්ස දහරසාමණෙරා උම්මත්තකචිත්තත්ථෙරොත්ථෙව නාමං කත්වා වොහරිංසු. අථ සා දෙවී නචිරස්සෙව කාලමකාසි. භික්ඛුසඬ්ඛෙසෙ සිවථීකදස්සනං ගන්ත්වා ආගතෙ දහරසාමණෙරා තස්ස සන්නිකං ගන්ත්වා එවමාහංසු – “හන්තෙ චිත්තත්ථෙර, යස්සත්ථාය ත්වං විලපසි, මයං තස්සා දෙවියා සිවථීකදස්සනං ගන්ත්වා ආගතා”ති. එවං වුත්තෙපි අස්සද්දහන්තො “යස්සා වා තස්සා වා තුම්හෙ සිවථීකදස්සනත්ථාය ගතා, මුඛං තුම්හාකං ධුමණ්ණ”න්ති. උම්මත්තකචචනමෙව අවොච. එවං උම්මත්තකචිත්තත්ථෙරස්ස චිත්තං පරියාදාය අට්ඨාසි ඉදං ඉත්ථීරූපං.

අපරම්පි චත්ථු – සද්ධාතිස්සමහාරාජා කිර එකදිවසං ඔරොධගණපරිවුතො විහාරං ආගතො. එකො දහරො ලොහපාසාද්ද්වාරකොට්ඨකෙ යත්වා අසංවරෙ යීතො එකං ඉත්ථීං ඔලොකෙසි. සාපි ගමනං පච්ඡින්නදිත්වා තං ඔලොකෙසි. උහොපි අඬ්භන්තරෙ උට්ඨිතෙන රාගග්ගිනා ඩය්භිත්වා කාලමකංසු. එවං ඉත්ථීරූපං දහරස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති.

අපරම්පි චත්ථු – කල්‍යාණියමහාවිහාරතො කිරෙකො දහරො උද්දෙසත්ථාය කාළදීඝවාපිගාමද්වාරවිහාරං ගන්ත්වා නිට්ඨිතුද්දෙසකිච්චො අත්ථකාමානං වචනං

අග්ගහෙත්වා “ගතට්ඨානෙ දහරසාමණෙරෙහි පුට්ඨෙත ගාමස්ස නිව්ට්ඨාකාරො කට්ඨකඛ්ඛො භවිස්සති” ති ගාමෙ පිණ්ඩාය වරන්තො විසභාගාරම්මණෙ නිමිත්තං ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං ගතො තාය නිවත්ථවත්ථං සඤ්ජානිත්වා “කහං, හන්තෙ, ඉදං ලද්ධ”න්ති පුච්ඡන්තො තස්සා මහභාවං ඤාත්වා “එවරූපා නාම ඉත්ථි මං නිස්සාය මතා”ති වින්තෙන්තො අන්තොඋට්ඨිතෙන රාගග්ගිනා ඩය්හිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණි. එවම්පි ඉදං ඉත්ථිරූපං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති වෙදිතඛ්ඛං.

2. දුතියාදීනි සද්දගරුකාදීනං ආසයවසෙන චුත්තානි. තෙසු ඉත්ථිසද්දොති ඉත්ථියා චිත්තසමුට්ඨානො කථිතගීතවාදිතසද්දො. අපිච ඉත්ථියා නිවත්ථනිවාසනස්සාපි අලඬකතාලඬකාරස්සාපි ඉත්ථිපයොගනිජ්ඣාදිතො විණාසඬ්ඛපණවාදිසද්දොපි ඉත්ථිසද්දොත්ථෙව වෙදිතඛ්ඛො. සඛ්ඛොපි හෙසො පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති.

තත්ථ සුවණ්ණකක්කටකසුවණ්ණමොරදහරහික්ඛුආදීනං චත්ථුනි වෙදිතඛ්ඛානි. පඛ්ඛතන්තරං කිර නිස්සාය මහන්තං හත්ථිනාගකුලං වසති. අවිදුරට්ඨානෙ වස්ස මහාපරිභොගසරො අත්ථි, තස්මිං කායුපපන්තො සුවණ්ණකක්කටකො අත්ථි. සො තං සරං ඔතිණ්ණොතිණ්ණෙ සණ්ඨාසෙන විය අලෙහි පාදෙ ගහෙත්වා අත්තනො වසං නෙත්වා මාරෙති. තස්ස ඔතාරාපෙක්ඛා හත්ථිනාගා එකං මහාහත්ථිං ජෙට්ඨකං කත්වා විවරන්ති. සො එකදිවසං තං හත්ථිනාගං ගණ්හි. ථාමසතිසම්පන්නො හත්ථිනාගො වින්තෙසි – “සවාහං භීතරවං රවිස්සාමි, සඛ්ඛෙ යථාරූචියා අකිළිත්වා පලායිස්සන්ති” ති නිව්චලොව අට්ඨාසි. අථ සඛ්ඛෙසං උත්තිණ්ණභාවං ඤාත්වා තෙන ගහිතභාවං අත්තනො හරියං ජානාපෙතුං විරචිත්වා එවමාහ –

“සිඬ්ගිමිගො ආයතවක්ඛුනෙත්තො,
අට්ඨිත්තවො වාරිසයො අලොමො;
තෙනාහිභූතො කපණං රුදාමි,
මා හෙව මං පාණසමං ජහෙය්‍යා” ති. (ජා. 1.3.49);

සා තං සුත්වා සාමිකස්ස ගහිතභාවං ඤාත්වා තං තම්භා භයා මොවෙතුං හත්ථිනා ව කුළීරෙන ව සද්ධිං සල්ලපන්ති එවමාහ –

“අය්‍ය න තං ජහිස්සාමි, කුඤ්ජරං සට්ඨිභායනං;
පථඛ්‍යා වාතුරන්තාය, සුප්පියො හොසි මෙ තුවං.

“යෙ කුළීරා සමුද්දස්මිං, ගඬිගාය යමුනාය ව;
තෙසං ත්වං වාරිජො සෙට්ඨො, මුඤ්ච රොදන්තියා පති”න්ති. (ජා. 1.3.50-51);

කුළීරො සහ ඉත්ථිසද්දස්සවනෙන ගහණං සිථිලමකාසි. අථ හත්ථිනාගො
 “අයමෙවෙනස්ස ඔකාසො” ති එකං පාදං ගහිතාකාරෙනෙව යපෙත්වා දුතියං
 උක්ඛිපිත්වා තං පිට්ඨිකපාලෙ අක්කමිත්වා විචුණ්ණිකං කත්වා ථොකං ආකඨිසිත්වා
 තීරෙ ඛිපි. අථ නං සබ්බහත්ථිනො සන්නිපතිත්වා “අම්භාකං වෙරි” ති විචුණ්ණයිංසු.
 එවං තාව ඉත්ථිසද්දො සුවණ්ණකක්කටකස්ස චිත්තං පරියාදිසිත්වා තිට්ඨති.

සුවණ්ණමොරොපි හිමවත්තං අනුපවිසිත්වා මහත්තං පබ්බතගහනං නිස්සාය
 වසන්තො නිව්වකාලං සූරියස්ස උදයකාලෙ සූරියමණ්ඩලං උල්ලොකෙත්වා
 අත්තනො රක්ඛං කරොන්තො එවං වදති –

“උදෙනයං වක්ඛුමා එකරාජා,
 හරිස්සවණ්ණො පථවිජ්ජහාසො;
 තං තං නමස්සාමි හරිස්සවණ්ණං පථවිජ්ජහාසං,
 තයාජ්ජ ගුත්තා විහරෙමු දිවසං.

“යෙ බ්‍රාහ්මණා වෙදගු සබ්බධම්මෙ,
 තෙ මෙ නමො තෙ ව මං පාලයන්තු;
 නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බොධියා,
 නමො විමුත්තානං නමො විමුත්තියා;
 ඉමං සො පරිත්තං කත්වා,
 මොරො වරති එසනා” ති. (ජා. 1.2.17);

සො දිවසං ගොවරං ගහෙත්වා සායන්හසමයෙ වසනට්ඨානං පවිසන්තො
 අත්ථඬගතං සූරියමණ්ඩලං ඔලොකෙත්වාපි ඉමං ගාථං වදති –

“අපෙනයං වක්ඛුමා එකරාජා,
 හරිස්සවණ්ණො පථවිජ්ජහාසො;
 තං තං නමස්සාමි හරිස්සවණ්ණං පථවිජ්ජහාසං,
 තයාජ්ජ ගුත්තා විහරෙමු රත්තිං.

“යෙ බ්‍රාහ්මණා වෙදගු සබ්බධම්මෙ,
 තෙ මෙ නමො තෙ ව මං පාලයන්තු;
 නමත්ථු බුද්ධානං නමත්ථු බොධියා,
 නමො විමුත්තානං නමො විමුත්තියා;
 ඉමං සො පරිත්තං කත්වා,
 මොරො වාසමකප්පයි” ති. (ජා. 1.2.18);

ඉමිනා නියාමෙන සත්ත වස්සසතානි විනිනාමෙත්වා එකදිවසං පරිත්තකම්මනො
 පුරෙතරමෙව මොරකුක්කුටිකාය සද්දං සුත්වා පරිත්තකම්මං අසරිත්වා රඤ්ඤා
 පෙසිතස්ස ලුද්දකස්ස වසං උපගතො. එවං ඉත්ථිසද්දො සුවණ්ණමොරස්ස චිත්තං

පරියාදියිත්වා තිටියිති. ඡාතපබ්බතවාසී දහරො පන සුධාමුණ්ඩකවාසී දහරො ව ඉත්ථිසද්දං සුත්වා අනයඛ්‍යසනං පත්තාති.

3. තතියෙ ඉත්ථිගන්ධොති ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානිකං ගන්ධායතනං. ස්වායං ඉත්ථියා සරීරගන්ධො දුග්ගන්ධො හොති, කායාරුළුහො පන ආගන්තුකඅනුලෙපනාදිගන්ධො ඉධ අධිප්පෙතො. එකච්චා හි ඉත්ථි අස්සගන්ධිනී හොති, එකච්චා මෙණ්ඩකගන්ධිනී, එකච්චා සෙදගන්ධිනී, එකච්චා සොණිතගන්ධිනී. එකච්චො අන්ධබාලො එවරුපායපි ඉත්ථියා රජ්ජතෙව. චක්කවත්තිනො පන ඉත්ථීරතනස්ස කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො ච උප්පලගන්ධො. අයං න සබ්බාසං හොති, ආගන්තුකඅනුලෙපනාදිගන්ධොව ඉධ අධිප්පෙතො. තිරච්ඡානගතා පන හත්ථිඅස්සගොණාදයො තිරච්ඡානගතානං සජාතිඉත්ථිනං උතුගන්ධෙන යොජනද්වියොජනතියොජනචතුයොජනමිපි ගච්ඡන්ති. ඉත්ථිකායෙ ගන්ධො වා හොතු ඉත්ථියා නිවත්ථනිවාසනඅනුලිත්තාලෙපනපිළන්ධමාලාදිගන්ධො වා, සබ්බොපි ඉත්ථිගන්ධොත්ථෙව චෙදිතබ්බො.

4. චතුත්ථෙ ඉත්ථීරසොති ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානිකං රසායතනං. තිපිටකවූළුනාගවූළාභයත්ථෙරා පන “ස්වායං ඉත්ථියා කිංකාරපටිස්සාවිතාදිවසෙන සවනරසො ථෙව පරිභොගරසො ච, අයං ඉත්ථීරසො” ති වදන්ති. කිං තෙන? යො පනායං ඉත්ථියා ඔට්ඨමංසසම්මක්ඛනබෙළාදිරසොපි, සාමිකස්ස දිත්තයාගුහත්තාදීනං රසොපි, සබ්බො සො ඉත්ථීරසොත්ථෙව චෙදිතබ්බො. අනෙකෙ හි සත්තා අත්තනො මාතුගාමෙන යංකිඤ්චි සහත්ථා දිත්තමෙව මධුරන්ති ගහෙත්වා අනයඛ්‍යසනං පත්තාති.

5. පඤ්චමෙ ඉත්ථිථොට්ඨබ්බොති ඉත්ථියා කායසම්ඵස්සො, ඉත්ථිසරීරාරුළුහානං චත්ථාලඬිකාරමාලාදීනමිපි ඵස්සො ඉත්ථිථොට්ඨබ්බොත්ථෙව චෙදිතබ්බො. සබ්බොපෙස පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදියති මහාවෙනියඬිගණෙ ගණසජ්ඣායං ගණ්හන්තස්ස දහරහික්ඛුනො විසභාගාරම්මණඵස්සො වියාති.

ඉති සත්ථා සත්තානං ආසයානුසයවසෙන රූපාදීසු එකෙකං ගහෙත්වා අඤ්ඤං ඊදිසං න පස්සාමිති ආහ. යථා හි රූපගරුකස්ස පුරිසස්ස ඉත්ථීරූපං චිත්තුප්පාදං ගමෙති පලිබුන්ධති බජ්ඣාපෙති බද්ධාපෙති මොහෙති සංමොහෙති, න තථා සෙසා සද්දාදයො. යථා ච සද්දාදිගරුකානං සද්දාදයො, න තථා රූපාදීනි ආරම්මණානි. එකච්චස්ස ච රූපාදීසු එකමෙවාරම්මණං චිත්තං පරියාදියති, එකච්චස්ස ද්වෙපි තිණිපි චත්තාරිපි පඤ්චපි. ඉති ඉමෙ පඤ්ච සුත්තන්තා පඤ්චගරුකවසෙන කථිතා, න පඤ්චගරුකජාතකවසෙන. පඤ්චගරුකජාතකං පන සක්ඛිභාවත්ථාය ආහරිත්වා කථෙතබ්බං. තත්‍ර හි අමනුස්සෙහි කන්තාරමජ්ඣෙක කතාය ආපණාදිවිචාරණාය මහාපුරිසස්ස පඤ්චසු සභායෙසු රූපගරුකො රූපාරම්මණෙ බජ්ඣිත්වා අනයඛ්‍යසනං පත්තො, සද්දාදිගරුකා සද්දාරම්මණාදීසු. ඉති තං සක්ඛිභාවත්ථාය ආහරිත්වා කථෙතබ්බං. ඉමෙ පන පඤ්ච සුත්තන්තා පඤ්චගරුකවසෙනෙව කථිතා.

6. යස්මා ච න කෙවලං පුරිසායෙව පඤ්චගරුකා භොන්ති, ඉත්ථියොපි භොන්තියෙව, තස්මා තාසමිපි වසෙන පුන පඤ්ච සුත්තන්තෙ කථෙසි. තෙසමිපි අත්ථො චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. චන්ද්‍රසුපි පයමසුත්තෙ ලොහපාසාදද්වාරො ධීනං දහරං ඔලොකෙත්වා මනාය රාජොරොධාය චන්ද්‍ර වෙදිතබ්බං. තං හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව.

7. දුතියසුත්තෙ ඛාරාණසියං රුපුපජීවිනො මාතුගාමස්ස චන්ද්‍ර වෙදිතබ්බං. ගුත්තිලවීණාවාදකො කිරෙකිස්සා ඉත්ථියා සහස්සං පභිණි, සා තං උජ්ජණ්ඨෙත්වා ගණ්හිතුං න ඉච්ඡී. සො “කරිස්සාමෙත්ථ කත්තබ්බ”න්ති සායන්හකාලසමනන්තරෙ අලඬකතපටියත්තො තස්සා ගෙහස්ස අභිමුඛට්ඨානෙ අඤ්ඤස්මිං ගෙහද්වාරෙ නිසින්නො වීණාය තත්තියො සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තත්තිස්සරෙන ගීතස්සරං අනතික්කමන්තො ගායි. සා ඉත්ථී තස්ස ගීතසද්දං සුත්වා ද්වාරන්ති සඤ්ඤාය “විචට්ඨාතපානෙන තස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී”ති ආකාසෙයෙව ජීවිතක්ඛයං පත්තා.

8. තතියසුත්තෙ චක්කචත්තිරඤ්ඤො කායනො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො ච උජ්ජලගන්ධොති ඉදං ආහරිතබ්බං. ඉදං චෙත්ථ චන්ද්‍ර වෙදිතබ්බං. සාවත්ථියං කිරෙකිස්සා කුටුම්භිකධීනාය සාමිකො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා, “න සක්කා මයා අයං ධම්මො ගිහිභූතෙන පුරෙතු”න්ති අඤ්ඤතරස්ස පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජී. අට්ඨස්ස හරියං “අස්සාමිකා අය”න්ති ඤත්වා රාජා පසෙනදිකොසලො අන්තෙපුරං ආහරාපෙත්වා එකදිවසං එකං නීලුජ්ජලකලාපං ආදාය අන්තෙපුරං පටිට්ඨො එකෙකිස්සා එකෙකං නීලුජ්ජලං දාපෙසි. පුජ්ඵෙසු භාජියමානෙසු තස්සා ඉත්ථියා ද්වෙ හත්ථං පත්තානි. සා පහට්ඨාකාරං දස්සෙත්වා උපසිඬිසිත්වා පරොදි. රාජා තස්සා උභයාකාරං දිස්වා තං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡී. සා අත්තනො පහට්ඨාකාරණඤ්ච රොදනකාරණඤ්ච කථෙසි. යාවතතියං කථිතෙපි රාජා අස්සද්දහන්තො පුනදිවසෙ සකලරාජනිවෙසනෙ සබ්බමාලාවිලෙපනාදිසුගන්ධගන්ධං හරාපෙත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා බුද්ධජ්ජමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස මහාදානං දත්වා හත්තකිච්චපරියොසානෙ තං ඉත්ථී “කතරො තෙ ථෙරො”ති පුච්ඡිත්වා, “අය”න්ති චුත්තෙ ඤත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං භික්ඛුසඬ්ඨෙසා ගච්ඡතු, අම්භාකං අසුකත්ථෙරො අනුමොදනං කරිස්සති”ති ආහ. සත්ථා තං භික්ඛුං යථෙත්වා විහාරං ගතො. ථෙරෙ අනුමොදනං චන්තුං ආරද්ධමත්තෙ සකලං රාජනිවෙසනං ගන්ධපුරං විය ජාතං. රාජා “සච්චිමෙවෙසා ආහා”ති පසිදිත්වා පුනදිවසෙ සත්ථාරං තං කාරණං පුච්ඡී. සත්ථා “අයං අතීතෙ ධම්මකථං සුණන්තො ‘සාධු සාධු’ති සාධුකාරං පචන්තෙන්නො සක්කච්චං අස්සොසි, තම්මුලකො තෙන මහාරාජ අයමානිසංසො ලද්ධො”ති ආවික්ඛි.

“සද්ධම්මදෙසනාකාලෙ, සාධු සාධුති භාසතො;
මුඛතො ජායතෙ ගන්ධො, උජ්ජලංව යථොදකෙ”ති.

සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. ඉමස්මිං වග්ගෙ වට්ටමෙව කථිතං.

රූපාදිවග්ගවණ්ණනා.

2. තීවරණප්පභානවග්ගවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ එකධම්මමිති එත්ථ “තස්මිං බො පන සමයෙ ධම්මා භොන්ති” තිආදීසු (ධ. ස. 121) විය නිස්සත්තට්ඨෙත ධම්මො වෙදිතබ්බො. තස්මා එකධම්මමිති නිස්සත්තං එකසභාවමිති අයමෙත්ථ අත්ථො. අනුප්පන්නොවාති එත්ථ පන “භූතානං වා සත්තානං ධීනියා සම්භවෙසීනං වා අනුග්ගහාය (ම. නි. 1.402; සං. නි. 2.11) යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා” ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) එවමාදීසු විය සමුවිවයත්ථො වාසද්දො දට්ඨබ්බො, න විකප්පත්ථො. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – යෙන ධම්මෙන අනුප්පන්නො ව කාමච්ඡන්දො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ව කාමච්ඡන්දො භියොගාභාවාය වෙපුල්ලාය සංවත්තති, තමහං යථා සුභනිමිත්තං, එවං අඤ්ඤං න පස්සාමිති. තත්ථ අනුප්පන්නොති අජාතො අසඤ්ජාතො අපාතුභූතො අසමුදාගතො. කාමච්ඡන්දොති “යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා” තිආදිනා (ධ. ස. 1156) නයෙන විත්ථාරිතං කාමච්ඡන්දනීවරණං. උප්පජ්ජතීති නිබ්බත්තති පාතුභවති. සො පනෙස අසමුදාවාරවසෙන වා අනනුභූතාරම්මණුවසෙන වා අනුප්පන්නො උප්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤො හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නො නාම නත්ථි.

තත්ථ එකච්චස්ස වත්තවසෙන කිලෙසො න සමුදාවරති, එකච්චස්ස ගන්ථධුතඨගසමාධි- විපස්සනානවකම්මාදීනං අඤ්ඤතරවසෙන. කථං? එකච්චො හි වත්තසම්පන්නො භොති, තස්ස ද්වෙඅසීති බුද්දකචත්තාති වුද්දස මභාවත්තාති වෙතියඨගණ්ණොධියඨගණ්ණපානියමාලකඋපොසථාගාරආගන්තුකගමිකචත්තාති ව කරොන්තස්සෙව කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස වත්තං විස්සජ්ජේත්වා භින්තවත්තස්ස වරතො අයොනියොමනසිකාරඤ්චෙව සතිවොස්සග්ගඤ්ච ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවමිති අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො ගන්ථයුත්තො භොති, එකමිති නිකායං ගණ්හාති ද්වෙපි තයොපි වත්තාරොපි පඤ්චපි. තස්ස තෙපිටකං බුද්ධවචනං අත්ථවසෙන පාළිවසෙන අනුසන්ධිවසෙන පුබ්බාපරවසෙන ගණ්හන්තස්ස සජ්ඣායන්තස්ස වාචෙන්තස්ස දෙසෙන්තස්ස පකාසෙන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස ගන්ථකම්මං පහාය කුසීතස්ස වරතො අයොනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවමිති අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො පන ධුතඨගධරො භොති, තෙරස ධුතඨගගුණෙ සමාදාය වත්තති. තස්ස පන ධුතඨගගුණෙ පරිහරන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලභති. අපරභාගෙ පනස්ස ධුතඨගාති විස්සජ්ජේත්වා බාහුල්ලාය ආවත්තස්ස වරතො

අයෝනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො අට්ඨසු සමාපත්තියු විණ්ණවසී හොති, තස්ස පට්ඨකාමාදියු ආවජ්ජනවසිආදීනං වසෙන විහරන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලහති. අපරහාගෙ පනස්ස පරිහිනජ්ඣානස්ස වා විස්සට්ඨකාමානස්ස වා හස්සාදියු අනුයුත්තස්ස විහරතො අයෝනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො පන විපස්සකො හොති, සත්තසු වා අනුපස්සනාසු අට්ඨාරසසු වා මහාවිපස්සනාසු කම්මං කරොත්තො විහරති. තස්සෙවං විහරතො කිලෙසො ඔකාසං න ලහති. අපරහාගෙ පනස්ස විපස්සනාකම්මං පහාය කායදළ්භිබ්බුලස්ස විහරතො අයෝනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො නවකම්මිකො හොති, උපොසථාගාරහොජනසාලාදීනි කාරෙති. තස්ස තෙසං උපකරණානි වින්තෙන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලහති. අපරහාගෙ පනස්ස නවකම්මෙ නිට්ඨිතෙ වා විස්සට්ඨෙ වා අයෝනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

එකච්චො පන බුහ්මලොකා ආගතො සුද්ධසත්තො හොති, තස්ස අනාසෙවනතාය කිලෙසො ඔකාසං න ලහති. අපරහාගෙ පනස්ස ලද්ධාසෙවනස්ස අයෝනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම උප්පජ්ජති. එවම්පි අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම. එවං තාව අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්නස්ස උප්පන්නතා වෙදිතඛ්ඛා.

කථං අනනුභූතාරම්මණවසෙන? ඉධෙකච්චො අනනුභූතපුබ්බං මනාපියං රූපාදිආරම්මණං ලහති, තස්ස තත්ථ අයෝනියොමනසිකාරසතිවොස්සග්ගෙ ආගම්ම රාගො උප්පජ්ජති. එවං අනනුභූතාරම්මණවසෙන අනුප්පන්නො උප්පජ්ජති නාම.

උප්පන්නොති ජාතො සඤ්ජාතො නිබ්බත්තො අභිනිබ්බත්තො පාතුභූතො. භියොයාභාවායාති පුනප්පුනභාවාය. වෙපුල්ලායාති විපුලභාවාය රාසිභාවාය. තත්ථ සකිං උප්පන්නො කාමච්ඡන්දො න නිරුජ්ඣස්සති, සකිං නිරුද්ධො වා ස්වෙව පුන උප්පජ්ජස්සති අට්ඨානමෙතං. එකස්මිං පන නිරුද්ධෙ තස්මිං වා ආරම්මණෙ අඤ්ඤස්මිං වා ආරම්මණෙ අපරාපරං උප්පජ්ජමානො භියොයාභාවාය වෙපුල්ලාය සංවත්තති නාම.

සුභනිමිත්තන්ති රාගට්ඨානියං ආරම්මණං. “සනිමිත්තා, භික්ඛවෙ, උප්පජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා, නො අනිමිත්තා” ති එත්ථ නිමිත්තන්ති පච්චයස්ස නාමං. “අධිවිත්තමනුයුත්තෙන, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා පඤ්ච නිමිත්තානි කාලෙන කාලං

මනසිකාතබ්බානී”ති (ම. නි. 1.216) එත්ථ කාරණස්ස. “සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති”ති (අ. නි. 9.35) එත්ථ සමාධිස්ස. “යං නිමිත්තං ආගම්ම යං නිමිත්තං මනසිකරොතො අනන්තරා ආසවානං ඛයො හොති”ති (අ. නි. 6.27) එත්ථ විපස්සනාය. ඉධ පන රාගට්ඨානියො ඉට්ඨාරම්මණධම්මො “සුභනිමිත්ත”න්ති අධිජ්ජෙතො. අයොනිසොමනසිකරොතොති. “තත්ථ කතමො අයොනිසොමනසිකාරො? අනිච්චෙ නිච්චන්ති, දුක්ඛෙ සුඛන්ති, අනත්තනි අත්තාති, අසුභෙ සුභන්ති, අයොනිසොමනසිකාරො උජ්ජට්ඨනසිකාරො, සච්චවිජ්ජට්ඨකුලෙන වා චිත්තස්ස ආවජ්ජනා අන්වාචජ්ජනා ආභොගො සමන්තාභාරො මනසිකාරො. අයං වුච්චති අයොනිසොමනසිකාරො”ති (විභ. 936) ඉමස්ස මනසිකාරස්ස වසෙන අනුපායෙන මනසිකරොත්තස්සාති.

12. දුතියෙ ඛ්‍යාපාදොති භත්තඛ්‍යාපත්ති විය චිත්තස්ස ඛ්‍යාපජ්ජනං පකතිවිජහනභාවො. “තත්ථ කතමං ඛ්‍යාපාදනීවරණං? අනත්ථං මෙ අවරීති ආසාතො ජායති”ති (ධ. ස. 1160) එවං චිත්ථාරිතස්ස ඛ්‍යාපාදනීවරණස්සෙනං අධිවචනං. පටිසනිමිත්තන්ති අනිට්ඨං නිමිත්තං. පටිසස්සපි පටිසාරම්මණස්සපි එතං අධිවචනං. චුත්තම්පි චෙතං අට්ඨකථායං – “පටිසම්පි පටිසනිමිත්තං, පටිසාරම්මණොපි ධම්මො පටිසනිමිත්ත”න්ති. සෙසමෙත්ථ කාමච්ඡන්දෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. යථා චෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසුපි. තත්ථ තත්ථ හි විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාමාති.

13. තතියෙ ථීනමිද්ධන්ති ථීනඤ්චෙව මිද්ධඤ්ච. තෙසු චිත්තස්ස අකම්මඤ්ඤතා ථීනං, ආලසියභාවස්සෙනං අධිවචනං. තිණ්ණං ඛන්ධානං අකම්මඤ්ඤතා මිද්ධං, කපිමිද්ධස්ස පවලායිකභාවස්සෙනං අධිවචනං. උභින්නම්පි “තත්ථ කතමං ථීනං? යා චිත්තස්ස අකල්‍යානා අකම්මඤ්ඤතා ඔලියනා සල්ලියනා. තත්ථ කතමං මිද්ධං? යා කායස්ස අකල්‍යානා අකම්මඤ්ඤතා ඔනාහො පරියොනාහො”තිආදිනා (ධ. ස. 1162-1163) නයෙන චිත්ථාරො වෙදිතබ්බො. අරතීතිආදීනි විභඩ්ගෙ විභත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බාති. චුත්තඤ්ඤතං –

“තත්ථ කතමා අරතී? පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති අරතිතා අනභිරති අනභිරමනා උක්කණ්ඨිතා පරිතස්සිතා, අයං වුච්චති අරති. තත්ථ කතමා තන්දී? යා තන්දී තන්දියනා තන්දීමනනා ආලස්සං ආලස්සායනා ආලස්සායිතත්තං, අයං වුච්චති තන්දී. තත්ථ කතමා විජම්භිතා? යා කායස්ස ජම්භනා විජම්භනා ආනමනා විනමනා සන්තමනා පණමනා ඛ්‍යාධියකං, අයං වුච්චති විජම්භිතා. තත්ථ කතමො භත්තසම්මදො? යා භුත්තාවස්ස භත්තමුච්ඡා භත්තකිලමො භත්තපරිලාහො කායදුට්ඨල්ලං, අයං වුච්චති භත්තසම්මදො. තත්ථ කතමං චෙතසො ව ලීනත්තං? යා චිත්තස්ස අකල්‍යානා අකම්මඤ්ඤතා ඔලියනා සල්ලියනා ලීනං ලියනා ලියිතත්තං ථීනං ථීයනා ලියිතත්තං චිත්තස්ස, ඉදං වුච්චති චෙතසො ව ලීනත්ත”න්ති (විභ. 856, 857, 859, 860).

එත්ථ ව පුරිමා චත්තාරො ධම්මා ථිනමිද්ධනීවරණස්ස සහජාතවසෙනාපි
උපනිස්සයවසෙනාපි පච්චයා භොන්ති, වෙනසො ච ලීනත්තං අත්තනොව අත්තනා
සහජාතං න භොති, උපනිස්සයකොටියා පන භොතීති.

14. චතුත්ථෙ උද්ධච්චකුක්කුච්චන්ති උද්ධච්චඤ්චෙව කුක්කුච්චඤ්ච. තත්ථ
උද්ධච්චං නාම චිත්තස්ස උද්ධතාකාරො. කුක්කුච්චං නාම අකතකල්‍යාණස්ස
කතපාපස්ස තප්පච්චයා විජ්ජට්ඨාරො. වෙනසො අවුපසමොති
උද්ධච්චකුක්කුච්චස්සෙවෙනං නාමං. අවුපසන්තචිත්තස්සාති ඤානෙන වා
විපස්සනාය වා අවුපසමිත්තචිත්තස්ස. අයං පන අවුපසමො උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස
උපනිස්සයකොටියා පච්චයො භොතීති.

15. පඤ්චමෙ විචිකිච්ඡාති “සත්ථරි කඬ්ඛති” තිආදිනා (ධ. ස. 1167) නයෙන
විත්ථාරිතං විචිකිච්ඡානීවරණං. අයොනියොමනසිකාරො චුත්තලක්ඛණොයෙව්‍යාති.

16. ඡට්ඨෙ අනුප්පන්නො වා කාමච්ඡන්දො නුප්පජ්ජති අසමුදාචාරවසෙන වා
අනනුභූතාරම්මණවසෙන වාති ද්විභෙව කාරණෙහි අනුප්පන්නො න උප්පජ්ජති,
තථා වික්ඛම්භිතොව භොති, පුන භෙතුං වා පච්චයං වා න ලහති. ඉධාපි
චත්තාදීනංයෙව වසෙන අසමුදාචාරො වෙදිතබ්බො. එකච්චස්ස හි චුත්තනායෙනෙව
චත්තෙ යුත්තස්ස චත්තං කරොන්තස්සෙව කිලෙසො ඔකාසං න ලහති,
චත්තවසෙන වික්ඛම්භිතො භොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා
විචට්ටෙන්වා අරහත්තං ගණ්භාති මිලක්ඛතිස්සත්ථෙරො විය.

සො කිරායස්මා රොහණජනපදෙ ගාමෙණ්ඩවාලමභාවිහාරස්ස භික්ඛාචාරෙ
නෙසාදකුලෙ නිබ්බන්තො. වයං ආගම්ම කතසරාචාසො “පුත්තදාරං
පොසෙස්සාමි” ති අද්දහලසනං සණ්ඨපෙත්වා පාසසනං යොජෙත්වා සුලසනං
රොපෙත්වා බහුං පාපං ආයුහන්තො එකදිවසං ගෙහතො අග්ගිඤ්ච ලොණඤ්ච
ගහෙත්වා අරඤ්ඤං ගතො. පාසෙ බද්ධමිගං වධිත්වා අඬ්ගාරපක්කමංසං බාදිත්වා
පිපාසිතො හුත්වා ගාමෙණ්ඩවාලමභාවිහාරං පට්ටියො පානීයමාලකෙ දසමත්තෙසු
පානීයසට්ඨෙසු පිපාසාවිනොදනමත්තම්පි පානීයං අලහන්තො, “කිං නාමෙන
එත්තකානං භික්ඛූනං වසනට්ඨානෙ පිපාසාය ආගතානං පිපාසාවිනොදනමත්තං
පානීයං නත්ථි” ති උජ්ඣායිතුං ආරද්ධො. චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරො තස්ස
කථං සුත්වා තස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තො පානීයමාලකෙ දසමත්තෙ පානීයසට්ඨෙ
පූරෙ දිස්වා “ජීවමානපෙතකසත්තො අයං භවිස්සති” ති වින්තෙන්වා, “උපාසක,
සචෙ පිපාසිතොසි, පිච පානීය” ති වත්වා කුටං උක්ඛිපිත්වා තස්ස හත්ථෙසු
ආසිඤ්චි. තස්ස කම්මං පට්ච්ච පිතපිතං පානීයං තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තම්ච නස්සති,
සකලෙපි සට්ඨෙ පිචතො පිපාසා න පච්ඡිජ්ජී. අථ නං ථෙරො ආහ – “යාව
දාරුණඤ්ච තෙ, උපාසක, කම්මං කතං, ඉදානෙව පෙතො ජාතො, විපාකො කිදිසො
භවිස්සති” ති?

සො තස්ස කථං සුත්වා ලද්ධසංවෙගො ථෙරං චන්දිත්වා තාති අද්දහලාදීනි
විසඬ්ඛිත්වා වෙගෙන සරං ගන්ත්වා පුත්තදාරං ඔලොකෙන්වා සත්ථාති භින්දිත්වා

දිපකම්ගපක්ඛිනො අරඤ්ඤෙ විස්සජ්ජේත්වා ථෙරං පච්චුපසඬකම්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. දුක්ඛරා, ආවුසො, පබ්බජ්ජා, කථං ත්වං පබ්බජ්ජස්සිති? හන්තෙ, එවරුපං පච්චක්ඛකාරණං දිස්වා කථං න පබ්බජ්ජස්සාමීති? ථෙරො තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. සො චත්තාරහිනො හුත්වා බුද්ධචචනං උග්ගණ්හන්තො එකදිවසං දෙවදුතසුත්තෙ “තමෙනං, භික්ඛවෙ, නිරයපාලා පුන මහානිරයෙ පක්ඛිපන්ති” ති (ම. නි. 3.270; අ. නි. 3.36) ඉමං යානං සුත්වා “එත්තකං දුක්ඛරාසිං අනුභවිතසත්තං පුන මහානිරයෙ පක්ඛිපන්ති, අහො භාරියො, හන්තෙ, මහානිරයො” ති ආහ. ආමාවුසො, භාරියොති. සක්කා, හන්තෙ, පස්සිතුන්ති? “න සක්කා පස්සිතුං, දිට්ඨසදිසං කාතුං එකං කාරණං දස්සෙස්සාමි” ති සාමණෙරෙ සමාදායෙත්වා පාසාණපිට්ඨෙ අල්ලදාරුරාසිං කාරෙහීති. සො තථා කාරෙසි. ථෙරො යථානිසින්තොව ඉද්ධියා අභිසඬ්ඛරිත්වා මහානිරයතො ඛජ්ජොපනකමත්තං අග්ගිපපටිකං නීහරිත්වා පස්සන්තස්සෙව තස්ස ථෙරස්ස දාරුරාසිමිහි පක්ඛිපි. තස්ස තත්ථ නිපාතො ච දාරුරාසිනො ඤායිත්වා ඡාරිකභාවුපගමනඤ්ච අපච්ඡා අපුරිමං අහොසි.

සො තං දිස්වා, “හන්තෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ කති ධුරානි නාමා” ති පුච්ඡි. ආවුසො, විපස්සනාධුරං, ගන්ථධුරන්ති. “හන්තෙ, ගන්ථො නාම පටිබලස්ස භාරො, මය්හං පන දුක්ඛුපනිසා සද්ධා, විපස්සනාධුරං පුරෙස්සාමි කම්මට්ඨානං මෙ දෙවා” ති චන්දිත්වා නිසීදි. ථෙරො “චත්තසම්පන්නො භික්ඛු” ති චත්තසිසෙ යත්වා තස්ස කම්මට්ඨානං කථෙසි. සො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනාය ච කම්මං කරොති, චත්තඤ්ච පුරෙති. එකදිවසං චිත්තලපබ්බතමහාවිහාරෙ චත්තං කරොති, එකදිවසං ගාමෙණ්ඩවාලමහාවිහාරෙ, එකදිවසං ගොවරගාමමහාවිහාරෙ. ටීනමිද්ධෙ ඔක්කන්තමත්තෙ චත්තපරිභානිහයෙන පලාලවරණකං තෙමෙත්වා සීසෙ යපෙත්වා පාදෙ උදකෙ ඔතාරෙත්වා නිසීදති. සො එකදිවසං චිත්තලපබ්බතමහාවිහාරෙ ද්වෙ යාමෙ චත්තං කත්වා බලවපච්චුසකාලෙ නිද්දාය ඔක්කමිතුං ආරද්ධාය අල්ලපලාලං සීසෙ යපෙත්වා නිසින්තො පාචිනපබ්බතපස්සෙ සාමණෙරස්ස අරුණවතියසුත්තන්තං සජ්ඣායන්තස්ස –

“ආරම්භථ නික්කමථ, යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ;
ධුනාථ මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංච කුඤ්ජරො.

“යො ඉමස්මිං ධම්මචිනයෙ, අප්පමත්තො විහස්සති;
පභාය ජාතිසංසාරං, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති” ති. (සං. නි. 1.185) –

ඉදං යානං සුත්වා “මාදිසස්ස ආරද්ධවීරියස්ස භික්ඛුනො සම්මාසම්බුද්ධෙන ඉදං කථිතං භවිස්සති” ති පීතිං උප්පාදෙත්වා ඤානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා අනාගාමිථලෙ පතිට්ඨාය අපරාපරං වායමන්තො සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. පරිනිබ්බානකාලෙ ච තදෙව කාරණං දස්සෙන්නො එවමාහ –

“අල්ලං පලාලපුඤ්ජාහං, සීසෙනාදාය වඬිකමි;

පත්තොස්මි තතියං යානං, එත්ථ මෙ නත්ථි සංසයො” ති.

එවරුපස්ස චත්තවසෙන වික්ඛම්භිතකිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චස්ස චුත්තනගෙනෙව ගන්ථෙ යුත්තස්ස ගන්ථං උග්ගණ්හන්තස්ස සජ්ඣායන්තස්ස වාචෙන්තස්ස දෙසෙන්තස්ස පකාසෙන්තස්ස ච කිලෙසො ඔකාසං න ලහති, ගන්ථවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විච්චිතොති අරහත්තං ගණ්හාති මලියදෙවත්ථෙරො විය. සො කිරායස්මා තිවස්සභික්ඛුකාලෙ කල්ලගාමකෙ මණ්ඩලාරාමමහාවිහාරෙ උද්දෙසඤ්ච ගණ්හාති, විපස්සනාය ච කම්මං කරොති. තස්සෙකදිවසං කල්ලගාමෙ භික්ඛාය වරතො එකා උපාසිකා යාගුළුඵකං දත්වා පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙන්වා ථෙරං අත්තොනිවෙසනෙ නිසිදාපෙත්වා පණ්ණිනගොජනං හොපෙත්වා “කතරගාමවාසිකොසි තාතා” ති පුච්ඡි. මණ්ඩලාරාමමහාවිහාරෙ ගන්ථකම්මං කරොමි, උපාසිකෙති. තෙන භි තාත යාව ගන්ථකම්මං කරොසි, ඉධෙව නිබ්බ්ථං භික්ඛං ගණ්හාසිති. සො තං අධිවාසෙත්වා තත්ථ නිබ්බ්ථං භික්ඛං ගණ්හාති, හත්තකිච්චාවසානෙ අනුමොදනං කරොන්තො “සුඛං හොතු, දුක්ඛා මුච්චතු” ති පදද්වයමෙව කථෙත්වා ගච්ඡති. අත්තොවස්සෙ තෙමාසං තස්සායෙව සඬගහං කරොන්තො පිණ්ඩාපවිතිං කත්වා මහාපචාරණාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. නෙවාසිකමහාථෙරො ආහ – “ආචුසො මහාදෙව, අජ්ජ විහාරෙ මහාපනො සන්තිපතිස්සති, තස්ස ධම්මදානං දදෙය්‍යාසි” ති. ථෙරො අධිවාසෙසි.

දහරසාමණෙරා උපාසිකාය සඤ්ඤං අදංසු – “අජ්ජ තෙ පුත්තො ධම්මං කථෙස්සති, විහාරං ගන්ත්වා සුඤ්ඤායාසි” ති. තාතා, න සබ්බෙව ධම්මකථං ජානන්ති, මම පුත්තො එත්තකං කාලං මය්හං කථෙන්තො “සුඛං හොතු, දුක්ඛා මුච්චතු” ති පදද්වයමෙව කථෙසි, මා කෙළිං කරොථාති. මා, ත්වං උපාසිකෙ, ජානනං වා අජානනං වා උපට්ඨහස්සු, විහාරං ගන්ත්වා ධම්මමෙව සුඤ්ඤාහීති. උපාසිකා ගන්ධමාලාදීනි ගහෙන්වා ගන්ත්වා පුපෙත්වා පරිසන්තෙ ධම්මං සුඤ්ඤානා නිසිදි. දිවාධම්මකථිකො ච සරහාණකො ච අත්තනො පමාණං ඤ්ඤත්වා උට්ඨහිංසු. තතො මලියදෙවත්ථෙරො ධම්මාසනෙ නිසිදිත්වා විත්තබ්ඡනිං ගහෙන්වා අනුපුබ්බිං කථං වත්වා – “මයා මහාඋපාසිකාය තයො මාසෙ ද්විහෙව පදෙහි අනුමොදනා කතා, අජ්ජ සබ්බරත්තිං තිහි පිටකෙහි සම්මසිත්වා තස්සෙව පදද්වයස්ස අත්ථං කථෙස්සාමි” ති ධම්මදෙසනං ආරභිත්වා සබ්බරත්තිං කථෙසි. අරුණුග්ගමනෙ දෙසනාපරියොසානෙ මහාඋපාසිකා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අපරොපි තස්මිංයෙව මහාවිහාරෙ තිස්සභුතිත්ථෙරො නාම විනයං ගණ්හන්තො භික්ඛාචාරවෙලායං අත්තොගාමං පටිට්ඨො විසභාගාරම්මණං ඔලොකෙසි. තස්ස ලොහො උප්පජ්ජි, සො පතිට්ඨිතපාදං අවාලෙත්වා අත්තනො පත්තෙ යාගුං උපට්ඨාකදහරස්ස පත්තෙ ආකිරිත්වා “අයං විතක්කො වඩ්ඪමානො මං චතුසු අපායෙසු සංසිදාපෙස්සති” ති තතොව නිවත්තිත්වා ආවරියස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං යිතො ආහ – “එකො මෙ ඛ්‍යාධි උප්පන්තො, අහං එතං

තිකිවිජිතුං සක්කොත්තො ආගමිස්සාමි, ඉතරථා නාගමිස්සාමි. තුම්හෙ දිවා
 උද්දෙසඤ්ච සායං උද්දෙසඤ්ච මං ඔලොකෙත්වා යපෙථ, පච්චුසකාලෙ උද්දෙසං
 පන මා යපයිත්ථා”ති එවං වත්වා මලයවාසිමහාසඬ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකං
 අගමාසි. ථෙරො අත්තනො පණ්ණසාලාය පරිහණ්ඩං කරොත්තො තං
 අනොලොකෙත්වා ච “පටිසාමෙහි, ආවුසො, තච පත්තච්චර”න්ති ආහ. හන්තෙ,
 එකො මෙ බ්‍යාධි අත්ථී, සචෙ තුම්හෙ තං තිකිවිජිතුං සක්කොථ, පටිසාමෙස්සාමිති.
 ආවුසො, උප්පන්නං රොගං තිකිවිජිතුං සමත්ථස්ස සන්තිකං ආගතොසි,
 පටිසාමෙහිති. සුඛිබ්බො භික්ඛු “අම්භාකං ආචරියො අජානිත්වා එවං න වක්ඛති”ති
 පත්තච්චරං යපෙත්වා ථෙරස්ස වත්තං දස්සෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

ථෙරො “රාගචරිතො අය”න්ති ඤත්වා අසුභකම්මට්ඨානං කථෙසි. සො
 උට්ඨාය පත්තච්චරං අංසෙ ලග්ගෙත්වා ථෙරං පුනප්පුනං වන්දි. කිං, ආවුසො,
 මහාභුති අතිරෙකනිපච්චකාරං දස්සෙසිති? හන්තෙ, සචෙ අත්තනො කිච්චං කාතුං
 සක්ඛිස්සාමි, ඉච්චෙනං කුසලං. නො චෙ, ඉදං මෙ පච්ඡිමදස්සනන්ති! ගච්ඡාවුසො,
 මහාභුති තාදිසස්ස යුත්තයොගස්ස කුලපුත්තස්ස න කුමානං වා විපස්සනා වා මග්ගො
 වා එලං වා දුල්ලහන්ති. සො ථෙරස්ස කථං සුත්වා නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා
 ආගමනකාලෙ වචන්ථාපිතං ඡන්නං සෙපණ්ණිගච්ඡමුලං ගන්ත්වා පල්ලඬ්ඝකෙන
 නිසින්තො අසුභකම්මට්ඨානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පටිධපෙත්වා අරහත්තෙ
 පතිට්ඨාය පච්චුසකාලෙ උද්දෙසං සම්පාපුණි. එවරුපානං ගන්ථවසෙන වික්ඛම්භිතා
 කිලෙසා තථා වික්ඛම්භිතාව හොන්ති.

එකච්චස්ස පන චුත්තනසෙනෙව ධුතඬ්ගානි පරිහරතො කිලෙසො ඔකාසං න
 ලහති, ධුතඬ්ගවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා
 විචට්ඨෙත්වා අරහත්තං ගණ්හාති ගාමන්තපඬ්භාරවාසී මහාසිවත්ථෙරො වීය.
 ථෙරො කිර මහාගාමෙ තිස්සමහාවිහාරෙ වසන්තො තෙපිටකං අත්ථවසෙන ච
 පාළිවසෙන ච අට්ඨාරස මහාගණෙ වාචෙති. ථෙරස්ස ඔවාදෙ යත්වා සට්ඨිසහස්ස
 භික්ඛු අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසු එකො භික්ඛු අත්තනා පටිවිද්ධම්මං ආරඬ්භ
 උප්පන්නසොමනස්සො චිත්තෙසි – “අත්ථී නු ඛො ඉදං සුඛං අම්භාකං
 ආචරියස්සා”ති. සො ආචජ්ජෙත්තො ථෙරස්ස පුථුජ්ජනභාවං ඤත්වා
 “එකෙනුපායෙන ථෙරස්ස සංවෙගං උප්පාදෙස්සාමි”ති අත්තනො වසන්ට්ඨානතො
 ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා වත්තං දස්සෙත්වා නිසීදි. අථ නං ථෙරො
 “කිං ආගතොසි, ආවුසො, පිණ්ඩපාතිකා”ති ආහ. “සචෙ මෙ ඔකාසං කරිස්සථ,
 එකං ධම්මපදං ගණ්හිස්සාමි”ති ආගතොස්මි, හන්තෙති. බහු, ආවුසො, ගණ්හන්ති,
 තුය්හං ඔකාසො න භවිස්සතීති. සො සඛිබ්බෙසු රත්තිදිවසභාගෙසු ඔකාසං
 අලහන්තො, “හන්තෙ, එවං ඔකාසෙ අසති මරණස්ස කථං ඔකාසං ලභිස්සථා”ති
 ආහ. තදා ථෙරො චිත්තෙසි – “නායං උද්දෙසත්ථාය ආගතො, මය්හං පනෙස
 සංවෙගජනනත්ථාය ආගතො”ති. සොපි ථෙරො “භික්ඛුනා නාම, හන්තෙ,
 මාදිසෙන භවිතඬ්ඛ”න්ති වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා මණ්ඩණ්ණෙ ආකාසෙ
 උප්පතිත්වා අගමාසි.

ථෙරො තස්ස ගතකාලතො පටියාය ජාතසංවෙගො දිවා උද්දෙසඤ්ච සායං උද්දෙසඤ්ච වාචෙත්වා පත්තචීවරං හත්ථපාසෙ යපෙත්වා පච්චුසකාලෙ උද්දෙසං ගහෙත්වා ඔතරන්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං පත්තචීවරමාදාය ඔතිණ්ණො තෙරස ධුතගුණෙ පරිපුණ්ණෙ අධිටියාය ගාමන්තපඛිභාරසෙනාසනං ගන්ත්වා පඛිභාරං පටිජග්ගිත්වා මඤ්චපීයං උස්සාපෙත්වා “අරහත්තං අපත්වා මඤ්චෙ පිට්ඨිං න පසාරෙස්සාමි” ති මානසං ඛන්ධිත්වා වඬිකමං ඔතරි. තස්ස “අජ්ජ අරහත්තං ගණ්හිස්සාමි අජ්ජ අරහත්තං ගණ්හිස්සාමි” ති සටෙන්තස්සෙව පචාරණා සම්පත්තා. සො පචාරණාය උපකටියාය “පුටුජ්ජනභාවං පභාය විසුද්ධිපචාරණං පචාරෙස්සාමි” ති වින්තෙන්නො අතිවිය කිලමති. සො තාය පචාරණාය මග්ගං වා එලං වා උජ්ජාදෙතුං අසක්කොන්නො “මාදිසොපි නාම ආරද්ධවිපස්සකො න ලහති, යාව දුල්ලභඤ්ච වතිදං අරහත්ත” ත්ති වත්වා තෙනෙව නියාමෙන යානවඬිකමඛහුලො හුත්වා තිංස වස්සානි සමණධම්මං කත්වා මහාපචාරණාය මජ්ඣෙකෙ යිතං පුණ්ණවන්දං දිස්වා “කිං නු ඛො වන්දමණ්ඩලං විසුද්ධං, උදාහු මය්හං සීල” ත්ති වින්තෙන්නො “වන්දමණ්ඩලෙ සසලක්ඛණං පඤ්ඤායති, මය්හං පන උපසම්පදතො පටියාය යාවජ්ජදිවසා සීලස්මිං කාලකං වා තිලකො වා නත්ථි” ති ආවජ්ජෙත්වා සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සො පරිපක්කඤාණත්තා පීතිං වික්ඛම්හෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. එවරුපස්ස ධුතඬිගවසෙන වික්ඛම්හිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්හිතොව හොති.

එකච්චස්ස චුත්තනායෙනෙව පයමජ්ඣානාදිසමාපජ්ජනඛහුලතාය කිලෙසො ඔකාසං න ලහති, සමාපත්තිවසෙන වික්ඛම්හිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්හිතමෙව කත්වා විවට්ටෙන්වා අරහත්තං ගණ්හාති මහාතිස්සත්ථෙරො විය. ථෙරො කීර අවස්සිකකාලතො පටියාය අට්ඨසමාපත්තිලාභී. සො සමාපත්තිවික්ඛම්හිතානං කිලෙසානං අසමුදාචාරෙන උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙනෙව අරියමග්ගසාමන්තං කථෙති, සට්ඨිවස්සකාලෙපි අත්තතො පුටුජ්ජනභාවං න ජානාති. අථෙකදිවසං මහාගාමෙ තිස්සමහාවිහාරතො භික්ඛුසඬිසො තලඬිගරවාසිධම්මදින්නත්ථෙරස්ස සාසනං පෙසෙසි “ථෙරො ආගන්ත්වා අමහාකං ධම්මකථං කථෙතු” ති. ථෙරො අධිවාසෙත්වා “මම සන්තිකෙ මහල්ලකතරො භික්ඛු නත්ථි, මහාතිස්සත්ථෙරො ඛො පන මෙ කම්මටියානාවරියො, තං සඬිසත්ථෙරං කත්වා ගමිස්සාමි” ති වින්තෙන්නො භික්ඛුසඬිසපරිචුතො ථෙරස්ස විහාරං ගන්ත්වා දිවාටියානෙ ථෙරස්ස වත්තං දස්සෙත්වා එකමන්තං නිසිදි.

ථෙරො ආහ – “කිං, ධම්මදින්න, විරස්සං ආගතොසි” ති? “ආම, හන්තෙ, තිස්සමහාවිහාරතො මෙ භික්ඛුසඬිසො සාසනං පෙසෙසි, අහං එකකො න ගමිස්සාමි, තුම්හෙහි පන සද්ධිං ගන්තුකාමො හුත්වා ආගතොමිහි” ති සාරණියකථං කථෙන්තොව පපඤ්චෙන්වා “කදා, හන්තෙ, තුම්හෙහි අයං ධම්මො අධිගතො” ති පුච්ඡි. සට්ඨිමත්තානි, ආචුසො ධම්මදින්න, වස්සානි හොන්තිති. සමාපත්තිං පන, හන්තෙ, වළඤ්චෙථාති. ආම, ආචුසොති. එකං පොක්ඛරණිං මාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යාථ, හන්තෙති? “න, ආචුසො, එතං භාරිය” ත්ති වත්වා සම්මුඛටියානෙ පොක්ඛරණිං මාපෙසි. “එත්ථ, හන්තෙ, එකං පදුමගච්ඡං මාපෙථා” ති ව චුත්තො

තම්පි මාපෙසි. ඉදානෙත්ථ මහන්තං පුජ්ඵං දස්සෙථාති. ථෙරො තම්පි දස්සෙසි. එත්ථ සොළසවස්සුද්දෙසිකං ඉත්ථීරුපං දස්සෙථාති. ථෙරො සොළසවස්සුද්දෙසිකං ඉත්ථීරුපං දස්සෙසි. තතො නං ආහ – “ඉදං, හන්තෙ, පුනස්පුනං සුභතො මනසි කරොථා”ති. ථෙරො අත්තනාව මාපිතං ඉත්ථීරුපං ඔලොකෙන්තො ලොහං උජ්ජාදෙසි. තදා අත්තනො පුටුජ්ජනභාවං ඤත්වා “අවස්සයො මෙ සජ්ජුරිස හොභී”ති අත්තෙවාසිකස්ස සන්තිකෙ උක්කුටිකං නිසීදි. “එතදත්ථමෙවාහං, හන්තෙ, ආගතො”ති ථෙරස්ස අසුභවසෙන සල්ලභුකං කත්වා කම්මට්ඨානං කටෙත්වා ථෙරස්ස ඔකාසං කාතුං බහි නික්ඛන්තො. සුපරිමද්දිතසඬ්ඛාරො ථෙරො තස්මිං දිවාට්ඨානතො නික්ඛන්තමත්තෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සඬ්ඝත්ථෙරං කත්වා ධම්මදින්නත්ථෙරො තිස්සමභාවිහාරං ගන්ත්වා සඬ්ඝස්ස ධම්මකථං කටෙසි. එවරුපස්ස සමාපත්තිවසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චස්ස පන චුත්තනයෙනෙව විපස්සනාය කම්මං කරොන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලහති, විපස්සනාවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විචට්ටෙත්වා අරහත්තං ගණ්භාති, බුද්ධකාලෙ සට්ඨිමත්තා ආරද්ධවිපස්සකා හික්ඛු විය. තෙ කිර සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙන්වා විචිත්තං අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තා කිලෙසානං අසමුදාචාරවසෙන “පටිවිද්ධමග්ගඵලා මය”න්ති සඤ්ඤාය මග්ගඵලත්ථාය වායාමං අකත්වා “අමහෙහි පටිවිද්ධමමං දසබලස්ස ආරොචෙස්සාමා”ති සත්ථු සන්තිකං ආගච්ජන්ති.

සත්ථා තෙසං පුරෙ ආගමනතොව ආනන්දත්ථෙරං ආහ – “ආනන්ද, පධානකම්මිකා හික්ඛු අජ්ජ මං පස්සිතුං ආගමිස්සන්ති, තෙසං මම දස්සනාය ඔකාසං අකත්වා ‘ආමකසුසානං ගන්ත්වා අල්ලඅසුභභාවනං කරොථා’ති පහිණෙය්‍යාසී”ති. ථෙරො තෙසං ආගතානං සත්ථාරා කථිතසාසනං ආරොචෙසි. තෙ “තථාගතො අජානිත්වා න කටෙස්සති, අද්ධා එත්ථ කාරණං භවිස්සති”ති ආමකසුසානං ගන්ත්වා අල්ලඅසුභං ඔලොකෙන්තා ලොහං උජ්ජාදෙත්වා “ඉදං නුන සම්මාසම්බුද්ධෙන දිට්ඨං භවිස්සති”ති ජාතසංවෙගා ලද්ධමග්ගං කම්මට්ඨානං ආදිතො පට්ඨාය ආරහිංසු. සත්ථා තෙසං විපස්සනාය ආරද්ධභාවං ඤත්වා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව ඉමං ඔභාසගාථමාහ –

“යානිමානි අපත්තානි, අලාබ්‍යෙනෙව සාරදෙ;
කාපොතකානි අට්ඨිති, තානි දිස්වාන කා රතී”ති. (ධ. ප. 149);

ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. එවරුපානං විපස්සනාවසෙන වික්ඛම්භිතා කිලෙසා තථා වික්ඛම්භිතොව හොන්ති.

එකච්චස්ස චුත්තනයෙනෙව නවකම්මං කරොන්තස්ස කිලෙසො ඔකාසං න ලහති, නවකම්මවසෙන වික්ඛම්භිතොව හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව

කත්වා විවට්ටෙන්වා අරහත්තං ගණ්හාති විත්තලපබ්බතෙ තිස්සත්ථෙරො විය. තස්ස කිර අට්ඨවස්සිකකාලෙ අනහිරති උප්පජ්ජි, සො තං විනොදෙත්තුං අසක්කොන්තො අත්තනො විවරං ධොවිත්වා රජිත්වා පත්තං පවිත්වා කෙසෙ ඔහාරෙන්වා උපජ්ඣායං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ථෙරො ආහ - “කිං, ආවුසො මහාතිස්ස, අතුට්ඨස්ස විය තෙ ආකාරො” ති? ආම, හන්තෙ, අනහිරති මෙ උප්පන්නා, තං විනොදෙත්තුං න සක්කොමිති. ථෙරො තස්සාසයං ඔලොකෙන්තො අරහත්තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා අනුකම්පාවසෙන ආහ - “ආවුසො තිස්ස, මයං මහල්ලකා, එකං නො වසනට්ඨානං කරොහි” ති. දුතියකථං අකම්මපුබ්බො හික්ඛු “සාධු, හන්තෙ” ති සම්පට්ඨිජි.

අථ නං ථෙරො ආහ - “ආවුසො, නවකම්මං කරොන්තො උද්දෙසමග්ගඤ්ච මා විස්සජ්ජි, කම්මට්ඨානඤ්ච මනසි කරොහි, කාලෙන ච කාලං කසිණපරිකම්මං කරොහි” ති. “එවං කරිස්සාමි, හන්තෙ” ති ථෙරං වන්දිත්වා තථාරූපං සප්පායට්ඨානං ඔලොකෙන්වා “එත්ථ කාතුං සක්කා” ති දාරුහි පුරෙත්වා ඤාපෙත්වා සොධෙත්වා ඉට්ඨකාහි පරික්ඛිපිත්වා ද්වාරවාතපානාදිනි යොජෙත්වා සද්ධිං වඩ්ඤ්මනභූමිහිත්තිපරිකම්මාදිහි ලෙණං නිට්ඨාපෙත්වා මඤ්චජීයං සන්ථරිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා, “හන්තෙ, නිට්ඨිතං ලෙණෙ පරිකම්මං, වසථා” ති ආහ. ආවුසො, දුක්ඛෙන තයා එතං කම්මං කතං, අජ්ජ එකදිවසං ත්වඤ්ඤෙවෙත්ථ වසාහිති. සො “සාධු, හන්තෙ” ති වන්දිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා ලෙණං පවිසිත්වා පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා නිසින්තො අත්තනා කතකම්මං ආවජ්ජි. තස්ස “මනාපං මයා උපජ්ඣායස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කත” න්ති වින්තෙන්තස්ස අබ්හන්තරෙ පිති උප්පන්නා. සො තං වික්ඛම්භෙන්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණි. එවරූපස්ස නවකම්මවසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

එකච්චො පන බ්‍රහ්මලොකතො ආගතො සුද්ධස්සන්තො හොති. තස්ස අනාසෙවනතාය කිලෙසො න සමුදාවරති, හව්වසෙන වික්ඛම්භිතො හොති. සො තං තථා වික්ඛම්භිතමෙව කත්වා විවට්ටෙන්වා අරහත්තං ගණ්හාති ආයස්මා මහාකස්සපො විය. සො හි ආයස්මා අගාරමජ්ඣෙසි කාමෙ අපරිභුඤ්ජිත්වා මහාසම්පත්තිං පහාය පබ්බජිත්වා නික්ඛන්තො අන්තරාමග්ගෙ පච්චුග්ගමනත්ථාය ආගතං සත්ථාරං දිස්වා වන්දිත්වා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදං ලහිත්වා අට්ඨමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. එවරූපස්ස හව්වසෙන වික්ඛම්භිතො කිලෙසො තථා වික්ඛම්භිතොව හොති.

යො පන අනනුභූතපුබ්බං රූපාදිආරම්මණං ලහිත්වා තත්ථෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා විවට්ටෙන්වා අරහත්තං ගණ්හාති, එවරූපස්ස අනනුභූතාරම්මණවසෙන කාමච්ඡන්දො අනුප්පන්නොව නුප්පජ්ජති නාම.

උප්පන්නො වා කාමච්ඡන්දො පභීයතීති එත්ථ උප්පන්නොති ජාතො භූතො සමුදාගතො. පභීයතීති තදඬිගජ්ජහානං, වික්ඛම්භනජ්ජහානං, සමුච්ඡෙදජ්ජහානං,

පටිපස්සද්ධිප්පභානං, නිස්සරණප්පභානන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි පභානෙහි පභීයති, න පුන උප්පජ්ජතිති අත්ථො. තත්ථ විපස්සනාය කිලෙසා තදඛගවසෙන පභීයන්තිති විපස්සනා තදඛගප්පභානන්ති වෙදිතඛිබ්බා. සමාපත්ති පන කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙතිති සා වික්ඛම්භනප්පභානන්ති වෙදිතඛිබ්බා. මග්ගො සමුච්ඡන්දන්තො උප්පජ්ජති, එලං පටිපස්සමහයමානං, නිබ්බානං සබ්බකිලෙසෙහි නිස්සටන්ති ඉමානි තීණි සමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිනිස්සරණප්පභානානීති වුවුවන්ති. ඉමෙහි ලොකියලොකුත්තරෙහි පඤ්චහි පභානෙහි පභීයතිති අත්ථො.

අසුභනිමිත්තන්ති දසසු අසුභෙසු උප්පන්නං සාරම්මණං පට්ඨමජ්ඣානං. තෙනාහු පොරාණා – ‘අසුභම්පි අසුභනිමිත්තං, අසුභාරම්මණා ධම්මාපි අසුභනිමිත්ත’න්ති. යොනිසොමනසිකරොතොති. ‘තත්ථ කතමො යොනිසොමනසිකාරො? අනිච්චෙ අනිච්ච’න්තිආදිනා නයෙන වුත්තස්ස උපායමනසිකාරස්ස වසෙන මනසිකරොතො. අනුප්පන්නො වෙව කාමච්ඡන්දො නුප්පජ්ජතිති අසමුදාගතො න සමුදාගච්ඡති. උප්පන්නො ච කාමච්ඡන්දො පභීයතිති සමුදාගතො ච කාමච්ඡන්දො පඤ්චවිධෙන පභානෙන පභීයති.

අපිච ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පභානාය සංවත්තන්ති – අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො, අසුභභාවනානුයොගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤතා, කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති. දසවිධඤ්ඤි අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පභීයති, භාවෙන්තස්සාපි, ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරස්සාපි, චතුත්තං පඤ්චන්තං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිචිත්වා යාපනසීලතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤනොපි. තෙනෙනං වුත්තං –

‘වත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිචෙ;
අලං ඵාසුචිභාරාය, පහිතත්තස්ස හික්ඛුනො’ති. (ථෙරගා. 983);

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පභීයති, ධානනිසජ්ජාදීසු දසඅසුභනිස්සිතසප්පායකථායපි පභීයති. තෙන වුත්තං – ‘ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පභානාය සංවත්තන්ති’ති.

17. සත්තමෙ මෙත්තා වෙතොවිමුත්තීති සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණකා මෙත්තා. යස්මා පන තංසම්පයුත්තවිත්තං නිවරණාදීහි පච්චනීකධම්මෙහි විමුවචති, තස්මා සා ‘වෙතොවිමුත්තී’ති වුවචති. විසෙසතො වා සබ්බබ්‍යාපාදපරිපුට්ඨානෙන විමුත්තත්තා සා වෙතොවිමුත්තීති වෙදිතඛිබ්බා. තත්ථ ‘මෙත්තා’ති ඵත්තාවතා පුබ්බභාගොපි වට්ඨති, ‘වෙතොවිමුත්තී’ති වුත්තත්තා පන ඉධ තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන අප්පනාව අධිප්පෙනා. යොනිසොමනසිකරොතොති තං මෙත්තං වෙතොවිමුත්තීති වුත්තලක්ඛණෙන උපායමනසිකාරෙන මනසිකරොත්තස්ස.

අපිව ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පභානාය සංවත්තන්ති - මෙත්තානිමිත්තස්ස
 උග්ගහො, මෙත්තාභාවනානුයොගො, කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා,
 පටිසඬ්ඛානබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති.
 ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණානඤ්චි අඤ්ඤතරවසෙන මෙත්තං
 උග්ගණ්හන්තස්සාපි බ්‍යාපාදො පභීයති, ඔධිසො අනොධිසො දිසාඵරණවසෙන
 මෙත්තං භාවෙන්තස්සාපි. ‘ත්වං එතස්ස කුද්ධො කිං කරිස්සසි, කිමස්ස සීලාදීනි
 නාසෙතුං සක්ඛිස්සසි, නනු ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො
 කම්මෙනෙව ගම්ස්සසි? පරස්ස කුප්ඤ්ඤානං නාම
 විතච්චිතඬ්ගාරතත්තඅයසලාකගුථාදීනි ගහෙන්වා පරං පහරිතුකාමතාසදිසං හොති.
 එසොපි තව කුද්ධො කිං කරිස්සති, කිං තෙ සීලාදීනි නාසෙතුං සක්ඛිස්සති? එස
 අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො කම්මෙනෙව ගම්ස්සති,
 අප්පට්ඨිතපහෙණකං විය පටිවාතං ඛිත්තරජොමුට්ඨි විය ච එතස්සෙවෙස කොධො
 මත්ථකෙ පතිස්සති’ ති එවං අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතං
 පච්චවෙක්ඛතොපි, උභයකම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිසඬ්ඛානෙ ධීතස්සාපි,
 අස්සගුත්තත්ථෙරසදිසෙ මෙත්තාභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි
 බ්‍යාපාදො පභීයති, යානනිසප්පාදිසු මෙත්තානිස්සිතසප්පායකථායපි පභීයති. තෙන
 වුත්තං - ‘ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පභානාය සංවත්තන්ති’ ති. සෙසම්ඨ ඉතො පරෙසු
 ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිං, විසෙසමත්තමෙව පන වක්ඛාමාති.

18. අට්ඨමෙ ආරම්භධාතුආදීසු ආරම්භධාතු නාම පඨමාරම්භවීරියං.
 නික්කමධාතු නාම කොසප්පතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතරං. පරක්කමධාතු
 නාම පරං පරං යානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. අට්ඨකථායං පන
 ‘ආරම්භො චෙතසො කාමානං පනුදනාය, නික්කමො චෙතසො පලිසුග්ගාටනාය,
 පරක්කමො චෙතසො ඛන්ධනච්ඡෙදනායා’ ති වත්වා ‘තීහි පෙනෙහි
 අධිමත්තවීරියමෙව කථිත’ ති වුත්තං.

ආරද්ධවීරියස්සාති පරිපුණ්ණවීරියස්ස වෙව පග්ගහිතවීරියස්ස ව. තත්ථ
 චතුදොසාපගතං වීරියං ආරද්ධන්ති වෙදිතඛිං. න ච අතිලීනං හොති, න ච
 අතිපග්ගහිතං, න ච අප්ඤ්ඤාතං සංඛිත්තං, න ච බහිද්ධා වික්ඛිත්තං. තදෙනං දුට්ඨං
 හොති - කායිකං, චෙතසිකඤ්ච. තත්ථ ‘ඉධ හික්ඛු දිවසං චඬ්කමෙන නිසප්පාය
 ආවරණියෙහි ධම්මෙහි විත්තං පරිසොධෙති’ ති (විහ. 519) එවං රත්තිදිවසස්ස
 පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කායෙන සටෙන්තස්ස වායමන්තස්ස කායිකවීරියං වෙදිතඛිං.
 ‘න තාවාහං ඉතො ලෙණා නික්ඛමිස්සාමි, යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තං
 විමුච්චති’ ති එවං ඔකාසපරිච්ඡෙදෙන වා, ‘න තාවාහං ඉමං පල්ලඬ්කං
 හින්දිස්සාමි’ ති එවං නිසප්පාදිපරිච්ඡෙදෙන වා මානසං ඛන්ධිත්වා සටෙන්තස්ස
 වායමන්තස්ස චෙතසිකවීරියං වෙදිතඛිං. තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති. දුට්ඨෙතාපි හි
 ඉමිනා වීරියෙන ආරද්ධවීරියස්ස අනුප්පන්තඤ්චෙව ටීනමිද්ධං නුප්පජ්ජති,
 උප්පන්තඤ්ච ටීනමිද්ධං පභීයති මිලක්ඛතිස්සත්ථෙරස්ස විය,
 ගාමන්තපඛිභාරවාසිමභාසිවත්ථෙරස්ස විය, පීතිමල්ලකත්ථෙරස්ස විය,
 කුටුම්භියපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස විය ව. එතෙසු හි පුරිමා තයො අඤ්ඤෙ ච එවරූපා

කායිකවීරියෙන ආරද්ධවීරියා, කුටුම්භියපුත්තතිස්සත්ථෙරො අඤ්ඤෙ ව ඵවරූපා වෙතසිකවීරියෙන ආරද්ධවීරියා, උච්චාවාලුකවාසී මහානාගත්ථෙරො පන ද්විහිපි වීරියෙහි ආරද්ධවීරියොව. ථෙරො කිර එකං සත්තාහං වඩ්ඤ්මති, එකං තිට්ඨති, එකං නිසීදති, එකං නිපජ්ජති. මහාථෙරස්ස එකඉරියාපථොපි අසප්පායො නාම නත්ථි, චතුත්ථෙ සත්තාහෙ විපස්සනං වඩ්ඤ්මත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි.

අපිව ඡ ධම්මා ටීනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති – අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහො, ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරො, අබ්භොකාසවාසො, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. ආහරහත්ථක-භුත්තවම්භක-තත්ත්වට්ඨක-අලංසාට්ඨක-කාකමාසක-බ්‍රාහ්මණාදයො විය භොජනං භුඤ්ජිත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස හි සමණධම්මං කරොතො ටීනමිද්ධං මහාහත්ථි විය ඔත්ථරන්තං ආගච්ඡති, චතුපඤ්චආලොපඨකාසං පන යපෙත්වා පානීයං පිවිත්වා යාපනසිලස්ස හික්ඛුනො තං න භොතීති එවං අතිභොජනෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්සාපි ටීනමිද්ධං පහීයති. යස්මිං ඉරියාපථෙ ටීනමිද්ධං ඔක්කමති, තතො අඤ්ඤං පරිවත්තෙන්තස්සාපි, රත්තිං චන්දාලොකදීපාලොකඋක්කාලොකෙ දිවා සූරියාලොකං මනසිකරොන්තස්සාපි, අබ්භොකාසෙ වසන්තස්සාපි, මහාකස්සපත්ථෙරසදිසෙ පහීනටීනමිද්ධෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි ටීනමිද්ධං පහීයති, යානනිසප්පාදිසු ධුතඬිගනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – “ඡ ධම්මා ටීනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති” ති.

19. නවමෙ වූපසන්තචිත්තස්සාති ඤානෙන වා විපස්සනාය වා වූපසමිත්තස්ස.

අපිව ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති – බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, වුද්ධසෙවිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. බාහුසච්චෙනාපි හි එකං වා ද්වෙ වා තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ පාලිවසෙන ව අත්ථවසෙන ව උග්ගණ්හන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති, කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි, විනයපඤ්ඤත්තියං විණ්ණවසිභාවතාය පකතඤ්ඤුනොපි, වුඩ්ඤ්මහල්ලකත්ථෙරො උපසඬකමන්තස්සාපි, උපාලිත්ථෙරසදිසෙ විනයධරෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති, යානනිසප්පාදිසු කප්පියාකප්පියනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන වුත්තං – “ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති” ති.

20. දසමෙ යොනිසො, හික්ඛවෙ, මනසිකරොතොති වුත්තනයෙනෙව උපායතො මනසිකරොන්තස්ස.

අපිව ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්ති – බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, අධිමොක්ඛබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති.

බහුසම්ප්‍රදායික හි එකම වා...පෙ... පඤ්ච වා නිකායෙ පාලිවසෙන ව අත්ථවසෙන
 ව උග්ගණ්ඨනස්සාපි විචිකිච්ඡා පභියති, තිණ රතනානි ආරබ්භ
 පරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි, විනයෙ විණ්ණවසිභාවස්සාපි, තිසු රතනෙසු
 ඔකප්පනියසද්ධාසංඛාරාදිමොක්ඛබහුලස්සාපි, සද්ධාධිමුත්තෙ
 වක්කලිත්ථෙරසදිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි විචිකිච්ඡා පභියති,
 යානනිසප්පාදිසු තිණ්ණං රතනානං ගුණනිස්සිතසප්පායකථායපි පභියති. තෙන
 චුත්තං – “ඡ ධම්මා විචිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්ති” ති. ඉමස්මි.
 නිවරණප්පහානවග්ගෙ වට්ඨවට්ඨං කථිතන්ති.

නිවරණප්පහානවග්ගවණ්ණනා.

3. අකම්මනියවග්ගවණ්ණනා

21-22. තතියස්ස පයමෙ අභාවිතන්ති අවධිසීතං භාවනාවසෙන අප්පවත්තිතං.
 අකම්මනියං හොතිති කම්මක්ඛමං කම්මයොග්ගං න හොති. දුතියෙ
 චුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව පයමෙ චිත්තන්ති වට්ඨවසෙන
 උප්පන්නවිත්තං, දුතියෙ විවට්ඨවසෙන උප්පන්නවිත්තං. තත්ථ ව වට්ඨං වට්ඨපාදං,
 විවට්ඨං විවට්ඨපාදන්ති අයං පහෙදො වෙදිතබ්බො. වට්ඨං නාම තෙභුමකවට්ඨං,
 වට්ඨපාදං නාම වට්ඨපට්ටලාභාය කම්මං, විවට්ඨං නාම නව ලොකුත්තරධම්මා,
 විවට්ඨපාදං නාම විවට්ඨපට්ටලාභාය කම්මං. ඉති ඉමෙසු සුත්තෙසු වට්ඨවට්ඨමෙව
 කථිතන්ති.

23-24. තතියෙ වට්ඨවසෙනෙව උප්පන්නවිත්තං වෙදිතබ්බං. මහතො අනත්ථාය
 සංවත්තන්ති දෙවමනුස්සසම්පත්තියො මාරබ්බන්තඉස්සරියානි ව දදමානම්පි පුනප්පුනං
 ජාතිජරාඛ්‍යාධිමරණසොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙ
 ඛන්ධධාතුආයතනපට්ඨවසමුප්පාදවට්ඨානි ව දදමානං කෙවලං දුක්ඛක්ඛන්ධමෙව
 දෙතිති මහතො අනත්ථාය සංවත්තන්ති නාමාති. චතුත්ථෙ චිත්තන්ති විවට්ඨවසෙනෙව
 උප්පන්නවිත්තං.

25-26. පඤ්චමජට්ඨෙසු අභාවිතං අපාතුභුතන්ති අයං විසෙසො.
 තත්ත්වයධිප්පායො – වට්ඨවසෙන උප්පන්නවිත්තං නාම උප්පන්නම්පි අභාවිතං
 අපාතුභුතමෙව හොති. කස්මා?
 ලොකුත්තරපාදකප්ඤ්ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානෙසු පක්ඛන්දිතුං
 අසමත්ථත්තා. විවට්ඨවසෙන උප්පන්නං පන භාවිතං පාතුභුතං නාම හොති. කස්මා?
 තෙසු ධම්මෙසු පක්ඛන්දිතුං සමත්ථත්තා. කුරුන්දකවාසී චුස්සමිත්තත්ථෙරො
 පනාහ – “මග්ගවිත්තමෙව, ආචුසො, භාවිතං පාතුභුතං නාම හොති” ති.

27-28. සත්තමට්ඨමෙසු අබහුලිකතන්ති පුනප්පුනං අකතං. ඉමානිපි ද්වෙ
 වට්ඨවට්ඨවසෙන උප්පන්නවිත්තානෙව වෙදිතබ්බානිති.

29. නවමෙ “ජාතිපි දුක්ඛා” තිආදිනා නයෙන චුත්තං දුක්ඛං අධිවහති ආහරතීති දුක්ඛාධිවහං. දුක්ඛාධිවාහන්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – ලොකුත්තරපාදකජ්ඣානාදි අරියධම්මාහිමුඛං දුක්ඛෙන අධිවාහීයති පෙසීයතීති දුක්ඛාධිවාහං. ඉදම්පි වට්ඨවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව. තඤ්ඤි චුත්තජපකාරා දෙවමනුස්සාදිසම්පත්තියො දදමානම්පි ජාතිආදීනං අධිවහනතො දුක්ඛාධිවහං, අරියධම්මාධිගමාය දුප්පෙසනතො දුක්ඛාධිවාහඤ්ච නාම හොතීති.

30. දසමෙ විවට්ඨවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව චිත්තං. තඤ්ඤි මානුසකසුඛතො දිඛිඛසුඛං, දිඛිඛසුඛතො ඝානසුඛං, ඝානසුඛතො විපස්සනාසුඛං, විපස්සනාසුඛතො මග්ගසුඛං, මග්ගසුඛතො ඵලසුඛං, ඵලසුඛතො නිබ්බානසුඛං අධිවහති ආහරතීති සුඛාධිවහං නාම හොති, සුඛාධිවාහං වා. තඤ්ඤි ලොකුත්තරපාදකජ්ඣානාදිඅරියධම්මාහිමුඛං සුපෙසයං විස්සට්ඨඉන්ද්‍රියරසදිසං හොතීති සුඛාධිවාහන්තිපි වුවචති. ඉමස්මිම්පි වග්ගෙ වට්ඨවිවට්ඨමෙව කථිතන්ති.

අකම්මනියවග්ගවණ්ණනා.

4. අදන්තවග්ගවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පඨමෙ අදන්තන්ති සවිසෙවනං අදන්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං. චිත්තන්ති වට්ඨවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව.

32. දුතියෙ දන්තන්ති නිබ්බිසෙවනං දන්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං. ඉමස්මිම්පි සුත්තද්වයෙ වට්ඨවිවට්ඨවසෙන උප්පන්නචිත්තමෙව කථිතං. යථා චෙත්ථ, ඵච ඉතො පරෙසුපිති.

33. තතියෙ අගුත්තන්ති අගොපිතං සතිසංවරරහිතං අගුත්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං.

34. චතුත්ථෙ ගුත්තන්ති ගොපිතං අවිස්සට්ඨසතිසංවරං ගුත්තහත්ථිඅස්සාදිසදිසං.

35-36. පඤ්චමජට්ඨානි අරක්ඛිතං රක්ඛිතන්ති පදවසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන චුත්තානි. අත්ථො පනෙත්ථ පුරිමසදිසොයෙව.

37-38. සත්තමට්ඨමෙසුපි ඵසෙව නයො. උපමා පනෙත්ථ අසංචුතසරද්චාරාදිවසෙන වෙදිතබ්බා.

39-40. නවමදසමානි චතුහිපි පදෙහි යොජෙත්වා චුත්තානි. ඉමස්මිම්පි වග්ගෙ වට්ඨවිවට්ඨමෙව කථිතන්ති.

අදන්තවග්ගවණ්ණනා.

5. පණිහිතඅව්‍යවග්ගවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පඨමෙ සෙය්‍යථාපීති ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. තත්‍ර භගවා කත්ථවි අත්ථෙත උපමං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති වත්ථසුත්තෙ (ම. නි. 1.70 ආදයො) විය, පාරිච්ඡත්තකොපමං- (අ. නි. 7.69) අග්ගික්ඛන්ධොපමාදිසුත්තෙසු (අ. නි. 7.72) විය ව, කත්ථවි උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙති ලොණමිබ්ලසුත්තෙ (අ. නි. 3.101) විය, සුවණ්ණකාරසුත්තසුරියොපමාදිසුත්තෙසු (අ. නි. 7.66) විය ව. ඉමස්මිං පන සාලිසුකොපමෙ උපමාය අත්ථං පරිවාරෙත්වා දස්සෙන්නො සෙය්‍යථාපී, හික්ඛවෙනිආදිමාහ. තත්ථ සාලිසුකන්ති සාලිඵලස්ස සුකං. යවසුකෙපි එසෙව නයො. වා-සද්දො විකප්පත්ථො. මිච්ඡාපණ්හිතන්ති මිච්ඡායපිතං. යථා විජ්ඣිතුං සක්කොති, න එවං උද්ධග්ගං කත්වා යපිතන්ති අත්ථො. භෙව්ඡතීති හින්දිස්සති, ඡවිං ඡින්දිස්සතීති අත්ථො. මිච්ඡාපණ්හිතෙන විත්තෙනාති මිච්ඡායපිතෙන විත්තෙන. වට්ටවසෙන උප්පන්නවිත්තං සන්ධායෙනං වුත්තං. අවිජ්ජන්ති අට්ඨසු යානෙසු අඤ්ඤාණභූතං සනඛහලං මහාඅවිජ්ජං. විජ්ජං උප්පාදෙස්සතීති එත්ථ විජ්ජන්ති අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණං. නිබ්බානන්ති තණ්හාවානතො නික්ඛන්තභාවෙන එවං වුත්තං අමතං. සවිජ්කරිස්සතීති පච්චක්ඛං කරිස්සති.

42. දුතියෙ සම්මාපණ්හිතන්ති යථා හින්දිතුං සක්කොති, එවං උද්ධග්ගං කත්වා සුට්ඨු යපිතං. අක්කන්තන්ති එත්ථ පාදෙනෙව අක්කන්තං නාම හොති, හත්ථෙත උප්පිළිතං. රුළුහිසද්දවසෙන පන අක්කන්තන්තෙව වුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ අරියවොභාරො. කස්මා පන අඤ්ඤෙ සෙපණ්ණිකණ්ටකමදනකණ්ටකාදයො මහන්තෙ අග්ගහෙත්වා සුබ්බමං දුබ්බලං සාලිසුකයවසුකමෙව ගහිතන්ති? අප්පමත්තකස්සාපි කුසලකම්මස්ස විවට්ඨාය සමත්ථභාවදස්සනත්ථං. යථා හි සුබ්බමං දුබ්බලං සාලිසුකං වා යවසුකං වා හොතු, මහන්තමහන්තා සෙපණ්ණිකණ්ටකමදනකණ්ටකාදයො වා, එතෙසු යංකිඤ්චි මිච්ඡා යපිතං හත්ථං වා පාදං වා හින්දිතුං ලොහිතං වා උප්පාදෙතුං න සක්කොති, සම්මා යපිතං පන සක්කොති, එවමෙව අප්පමත්තකං තිණුමුට්ඨි මත්තදානකුසලං වා හොතු, මහන්තං වෙලාමදානාදිකුසලං වා, සවෙ වට්ටසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා වට්ටසන්තිස්සිතවසෙන මිච්ඡා යපිතං හොති, වට්ටමෙව ආහරිතුං සක්කොති, නො විවට්ටං. “ඉදං මෙ දානං ආසවක්ඛයාවහං හොතු” ති එවං පන විවට්ටං පත්ථෙත්තෙන විවට්ටවසෙන සම්මා යපිතං අරහත්තම්පි පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණම්පි දාතුං සක්කොතියෙව. වුත්තඤ්ඤෙනං -

“පට්ඨසම්භිදා විමොක්ඛා ව, යා ව සාවකපාරමී;
පච්චෙකබොධි බුද්ධභූමි, සබ්බමෙතෙන ලබ්හතී” ති. (බු. පා. 8.15);

ඉමස්මිං සුත්තද්වයෙ ව වට්ටවිවට්ටං කපීතං.

43. තතියෙ පදුට්ඨවිත්තන්ති දොසෙන පදුට්ඨවිත්තං. වෙනසා වෙනොපරිච්චාති අත්තනො විත්තෙන තස්ස විත්තං පරිච්ඡින්දිත්වා. යථාහතං නික්ඛිත්තොති යථා

ආහරිත්වා යයිනො. එවං නිරයෙති එවං නිරයෙ යිනොයෙවාති වත්තබ්බො.
අපායන්තිආදි සබ්බං නිරයවෙවචනමෙව. නිරයො හි අයසඬ්ඛාතා සුඛා අපෙතොති
අපායො, දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති දුග්ගති, දුක්කටකාරිනො එත්ථ විවසා
නිපතන්තිති විනිපාතො, නිරස්සාදත්ථෙන නිරයො.

44. චතුත්ථෙ පසන්නන්ති සද්ධාපසාදෙන පසන්නං. සුගතින්ති සුඛස්ස ගතිං.
සග්ගං ලොකන්ති රූපාදිසම්පත්තිහි සුට්ඨු අග්ගං ලොකං.

45. පඤ්චමෙ උදකරහදොති උදකදහො. ආවිලොති අවිජ්ජසන්නො. ලුළිතොති
අපරිසණ්ඨිතො. කලලිභූතොති කද්දම්භූතො. සිජ්ජිසම්බුක්කන්තිආදීසු සිජ්ජියො ච
සම්බුක්කා ච සිජ්ජිසම්බුක්කං. සක්ඛරා ච කය්ලානි ච සක්ඛරකය්ලං. මච්ඡානං ගුම්ඛං
සටාති මච්ජගුම්ඛං. චරන්තම්පි තිට්ඨන්තම්පිති එත්ථ සක්ඛරකය්ලං තිට්ඨතියෙව,
ඉතරාති චරන්තිපි තිට්ඨන්තිපි. යථා පන අන්තරන්තරා යිතාසුපි නිසින්තාසුපි
නිපජ්ජමානාසුපි “එතා ගාවියො චරන්ති”ති චරන්තියො උපාදාය ඉතරාපි
“චරන්ති”ති වුච්චන්ති, එවං තිට්ඨන්තමෙව සක්ඛරකය්ලං උපාදාය ඉතරම්පි ද්වයං
“තිට්ඨන්ත”න්ති වුත්තං, ඉතරං ද්වයං චරන්තං උපාදාය සක්ඛරකය්ලම්පි
“චරන්ත”න්ති වුත්තං.

ආවිලොනාති පඤ්චහි නිවරණෙහි පරියොනද්ධෙන. අත්තත්ථං වාතිආදීසු
අත්තනො දිට්ඨධම්මිකො ලොකියලොකුත්තරම්සස්සකො අත්ථො අත්තත්ථො නාම.
අත්තනොව සම්පරායෙ ලොකියලොකුත්තරම්සස්සකො අත්ථො පරත්ථො නාම
හොති. සො හි පරත්ථ අත්ථොති පරත්ථො. තදුභයං උභයත්ථො නාම. අපිච
අත්තනො දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකොපි ලොකියලොකුත්තරො අත්ථො අත්තත්ථො
නාම, පරස්ස තාදිසොව අත්ථො පරත්ථො නාම, තදුභයම්පි උභයත්ථො නාම.
උත්තරිං වා මනුස්සධම්මාති දසකුසලකම්මපථසඬ්ඛාතා මනුස්සධම්මා උත්තරිං.
අයඤ්ඤි දසවිධො ධම්මො විනාපි අඤ්ඤං සමාදාපකං සත්ථන්තරකජ්ජාවසානෙ
ජාතසංවෙගෙහි මනුස්සෙහි සයමෙව සමාදින්නත්තා මනුස්සධම්මොති වුච්චති,
තතො උත්තරිං පන ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලාති වෙදිතබ්බාති.
අලමරියඤ්ඤාණදස්සනවිසෙසන්ති අරියානං යුත්තං, අරියභාවං වා කාතුං සමත්ථං
ඤ්ඤාණදස්සනසඬ්ඛාතං විසෙසං. ඤ්ඤාණමෙව හි ජානනට්ඨෙන ඤ්ඤාණං, දස්සනට්ඨෙන
දස්සනන්ති වෙදිතබ්බං,
දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණවිපස්සනාඤ්ඤාණමග්ගඤ්ඤාණඵලඤ්ඤාණපච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණානමෙ
තං අධිවචනං.

46. ඡට්ඨෙ අවිජ්ජාති අබ්භලො, පසන්නොතිපි වට්ටති. විජ්ජසන්නොති සුට්ඨු
පසන්නො. අනාවිලොති න ආවිලො, පරිසුද්ධොති අත්ථො,
ඵෙණපුබ්බුළුසඬ්ඛසෙවාලපණකවිරහිතොති වුත්තං හොති. අනාවිලොනාති
පඤ්චනිවරණවිමුක්තෙන. සෙසං චතුත්ථෙ වුත්තනයමෙව. ඉමස්මිම්පි සුත්තද්වයෙ
වට්ටව්වට්ටමෙව කථිතං.

47. සත්තමෙ රුක්ඛජාතානන්ති පච්චත්තෙ සාමිවචනං, රුක්ඛජාතානීති අත්ථො. රුක්ඛානමෙතං අධිවචනං. යදිදන්ති නිපාතමත්තං. මුදුනායාති මුදුනාවෙන. කොචි හි රුක්ඛො වණ්ණෙන අග්ගො හොති, කොචි ගන්ධෙන, කොචි රසෙන, කොචි ඵද්ධතාය. එන්දනො පන මුදුනාය වෙව කම්මඤ්ඤතාය ව අග්ගො සෙට්ඨොති දස්සෙති. චිත්තං, භික්ඛවෙ, භාවිතං බහුලිකතන්ති එත්ථ සමථවිපස්සනාවසෙන භාවිතඤ්ඤවෙව පුනථපුනකතඤ්ඤව චිත්තං අධිස්සෙතං. කුරුන්දකවාසි පුස්සමිත්තත්ථෙරො පනාහ – “එකන්තං මුදු වෙව කම්මනියඤ්ඤව චිත්තං නාම අභිඤ්ඤාපාදකවතුත්ථස්සධානචිත්තමෙව, ආවුසො” ති.

48. අට්ඨමෙ එවං ලහුපරිවත්තන්ති එවං ලහුං උප්පජ්ජිත්වා ලහුං නිරුජ්ඣනකං. යාවඤ්ඤාති අධිමත්තපමාණත්ථෙ නිපාතො, අතිවිය න සුකරාති අත්ථො. ඉදන්ති නිපාතමත්තං. චිත්තන්ති එකච්චෙ තාව ආවරියා “භවච්චිත්ත” න්ති වදන්ති, තං පන පටික්ඛිපිත්වා “ඉධ චිත්තන්ති යංකිඤ්ඤි අත්තමසො වක්ඛුච්ඤ්ඤාණමපි අධිස්සෙතමෙවා” ති චුත්තං. ඉමස්මිං පනත්ථෙ මිලිත්ථරාජා ධම්මකට්ඨකං නාගසෙනත්ථෙරං පුච්ඡි, “භන්තෙ නාගසෙන, එකස්මිං අච්ඡරාක්ඛණෙ පවත්තිතචිත්තසඬ්ඛාරා සවෙ රුපිනො අස්සු, කීච මහාරාසි භවෙය්‍යා” ති? “වාහසනානං ඛො, මහාරාජ, විහිනං අඬ්ඬවුළඤ්ඤව වාහා විහිසත්තම්ඛණානි ද්වෙ ව තුම්ඛා එකච්ඡරාක්ඛණෙ පවත්තිතස්ස චිත්තස්ස සඬ්ඛම්පි න උපෙන්නි, කලම්පි න උපෙන්නි, කලභාගම්පි න උපෙන්නි” ති (මි. ප. 4.1.2). අථ කස්මා සම්මාසම්බුද්ධෙන “උපමාපි න සුකරා” ති චුත්තං? යථෙව හි උපමං පටික්ඛිපිත්වාපි කප්පදීසභාවස්ස යොජනිකපබ්බතෙන යොජනිකසාසපපුණ්ණනගරෙන, නිරයදුක්ඛස්ස සත්තිසතාහතොපමෙන, සග්ගසුඛස්ස ව වක්කවත්තිසම්පත්තියා උපමා කතා, එවම්ධාපි කාතබ්බාති? තත්ථ “සක්කා පන, භන්තෙ, උපමා කාතු” න්ති එවං පුච්ඡාවසෙන උපමා කතා, ඉමස්මිං සුත්තෙ පුච්ඡාය අභාවෙන න කතා. ඉදඤ්ඤි සුත්තං ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ චුත්තං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ චිත්තරාසි නාම කට්ඨොති.

49. නවමෙ පහස්සරන්ති පණ්ඩරං පරිසුද්ධං. චිත්තන්ති භවච්චිත්තං. කිං පන චිත්තස්ස වණ්ණො නාම අත්ථිති? නත්ථි. නීලාදීනඤ්ඤි අඤ්ඤතරවණ්ණං වා හොතු අවණ්ණං වා යංකිඤ්ඤි පරිසුද්ධතාය “පහස්සර” න්ති වුච්චති. ඉදම්පි නිරුපක්කිලෙසතාය පරිසුද්ධන්ති පහස්සරං. තඤ්ඤව ඛොති තං භවච්චිත්තං. ආගන්තුකෙහීති අසභජාතෙහි පච්ඡා ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජනකෙහි. උපක්කිලෙසෙහීති රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨන්තා උපක්කිලිට්ඨං නාමාති වුච්චති. කථං? යථා හි සීලවන්තා ආචාරසම්පන්නා මාතෘපිතරො වා ආචරියුපජ්ඣායා වා දුස්සීලානං දුරාවාරානං අවත්තසම්පන්නානං පුත්තානඤ්ඤවෙව අත්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකානඤ්ඤව වසෙන “අත්තනො පුත්තෙ වා අත්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකෙ වා න තජ්ජෙන්නි න සික්ඛාපෙන්නි න ඔවදන්ති නානුසාසන්ති” ති අවණ්ණං අකිත්තිං ලභන්ති, එවංසම්පදම්දං වෙදිතබ්බං. ආචාරසම්පන්නා මාතෘපිතරො විය ව ආචරියුපජ්ඣායා විය ව භවච්චිත්තං දට්ඨබ්බං, පුත්තාදීනං වසෙන තෙසං අකිත්තිලාභො විය ජවනක්ඛණෙ

රජ්ජනදුස්සනමුය්හනසභාවානං ලොභසහගතාදීනං චිත්තානං වසෙන උප්පන්නෙනි ආගන්තුකෙනි උපක්කිලෙසෙනි පකතිපරිසුද්ධම්පි භවභිගචිත්තං උපක්කිලිට්ඨං නාම භොතීති.

50. දසමෙපි භවභිගචිත්තමෙව චිත්තං. විජ්ජමුත්තන්ති ජවනක්ඛණෙ අරජ්ජමානං අදුස්සමානං අමුය්හමානං තිහෙතුකඤ්ඤාණසම්පයුත්තාදිකුසලවසෙන උප්පජ්ජමානං ආගන්තුකෙනි උපක්කිලෙසෙනි විජ්ජමුත්තං නාම භොතී. ඉධාපි යථා සිලවන්තානං ආචාරසම්පන්නානං පුත්තාදීනං වසෙන මාතාදයො “සොහනා එතෙයෙව අත්තනො පුත්තකාදයො සික්ඛාපෙත්ති ඔවදන්ති අනුසාසන්ති” ති වණ්ණකිත්තිලාභිනො භොන්ති, එවං ජවනක්ඛණෙ උප්පන්නකුසලචිත්තවසෙන ඉදං භවභිගචිත්තං ආගන්තුකෙනි උපක්කිලෙසෙනි විජ්ජමුත්තන්ති වුවිච්ඡිති.

පණ්ණිනඅච්ඡවග්ගවණ්ණනා.

6. අච්ඡරාසඨ්ඨාතවග්ගවණ්ණනා

51. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ තං අස්සුතවා පුටුඡ්ජනොති තං භවභිගචිත්තං සුතචිරහිනො පුටුඡ්ජනො. තත්ථ ආගමාධිගමාභාවා ඤෙයොයා අස්සුතවා ඉති. යො හි ඉදං සුත්තං ආදිතො පට්ඨාය අත්ථවසෙන උපපරික්ඛන්තො “ඉදං භවභිගචිත්තං නාම පකතිපරිසුද්ධම්පි ජවනක්ඛණෙ උප්පන්නෙනි ලොභාදීහි උපක්කිලෙසෙනි උපක්කිලිට්ඨං” න්ති නෙව ආගමවසෙන න අධිගමවසෙන ජානාති, යස්ස ව ඛන්ධාතුආයතනපච්චයාකාරසතිපට්ඨානාදීසු උග්ගහපරිපුච්ඡාවිනිච්ඡයචිරහිතත්තා යථාභූතඤ්ඤාණපටිච්චෙධසාධකො නෙව ආගමො, පටිපත්තියා අධිගන්තබ්බස්ස අනධිගතත්තා න අධිගමො අත්ථී. සො ආගමාධිගමාභාවා ඤෙයොයා අස්සුතවා ඉති. ස්වායං -

“පුටුනං ජනනාදීහි, කාරණෙහි පුටුඡ්ජනො;
පුටුඡ්ජනන්තොගධත්තා, පුටුචායං ජනො ඉති”.

සො හි පුටුනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුටුඡ්ජනො. යථාහ -

“පුටු කිලෙසෙ ජනෙන්නීති පුටුඡ්ජනා, පුටු අවිහතසක්කායදිට්ඨිකාති පුටුඡ්ජනා, පුටු සත්ථාරානං මුබ්බල්ලොකිකාති පුටුඡ්ජනා, පුටු සබ්බගතීහි අවුට්ඨිකාති පුටුඡ්ජනා, පුටු නානාභිසඬ්ඛාරෙ අභිසඬ්ඛරොන්තීති පුටුඡ්ජනා, පුටු නානාඔසෙහි වුය්හන්තීති පුටුඡ්ජනා, පුටු නානාසන්තාපෙහි සන්තප්පන්තීති පුටුඡ්ජනා, පුටු නානාපරිලාභෙහි පරිඨය්හන්තීති පුටුඡ්ජනා, පුටු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගධිකා මුච්ඡිකා අප්ඤ්ඤාපන්නා ලග්ගා ලග්ගිකා පලිබ්බද්ධාති පුටුඡ්ජනා, පුටු පඤ්චහි නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්තා පටිකුජ්ජිතාති පුටුඡ්ජනා” ති (මහානි. 51, 94).

පුටුනං වා ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීවධම්මසමාවාරානං ජනානං අන්තොගධක්කාපි පුටුඡ්ජනො, පුටු වා අයං විසුංයෙව සඬ්ඛං ගතො, විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙනි අරියෙනි ජනොති පුටුඡ්ජනො. එවමෙනෙහි “අස්සුතවා පුටුඡ්ජනො” ති ද්විති පදෙනි යෙ තෙ –

“දුවෙ පුටුඡ්ජනා චුත්තා, බුද්ධොනාදිවචන්ධුනා;
අන්ධො පුටුඡ්ජනො එකො, කල්යාණෙකො පුටුඡ්ජනො” ති. –

දුවෙ පුටුඡ්ජනා චුත්තා, තෙසු අන්ධපුටුඡ්ජනො චුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො.

යථාභූතං නප්පජානාතීති “ඉදඤ්ච භවඬ්ගචිත්තං එවං ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨං නාම හොති, එවං විජ්ජමුත්තං නාමා” ති යථාසභාවතො න ජානාති. තස්මාති යස්මා න ජානාති, තස්මා. විත්තභාවනා නත්ථීති විත්තට්ඨිති විත්තපරිග්ගහො නත්ථී, නත්ථීභාවෙනෙව “නත්ථී” ති වදාමිති දස්සෙති.

52. දුතියෙ සුතවාති සුතසම්පන්නො. විත්ථාරතො පනෙත්ථ අස්සුතවාති පදස්ස පටිපක්ඛවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අරියසාවකොති අත්ථී අරියො න සාවකො, සෙය්‍යථාපි බුද්ධා වෙව පච්චෙකබුද්ධා ව; අත්ථී සාවකො න අරියො, සෙය්‍යථාපි ගිහී අනාගතඵලො; අත්ථී නෙව අරියො න සාවකො සෙය්‍යථාපි පුටුතිත්ථියා. අත්ථී අරියොවෙව සාවකො ව, සෙය්‍යථාපි සමණා සක්‍යපුත්තියා ආගතඵලා විඤ්ඤාතසාසනා. ඉධ පන ගිහී වා හොතු පබ්බජිතො වා, යො කොචි සුතවාති එත්ථ චුත්තස්ස අත්ථස්ස වසෙන සුතසම්පන්නො, අයං අරියසාවකොති වෙදිතබ්බො. යථාභූතං පජානාතීති “එවමිදං භවඬ්ගචිත්තං ආගන්තුකෙහි උපක්කිලෙසෙහි විජ්ජමුත්තං හොති, එවං උපක්කිලිට්ඨං” ති යථාසභාවතො ජානාති. විත්තභාවනා අත්ථීති විත්තට්ඨිති විත්තපරිග්ගහො අත්ථී, අත්ථීභාවෙනෙව “අත්ථී” ති වදාමිති දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ බලවච්ඡස්සනා කථිතා. කෙචි තරුණවිපස්සනාති වදන්ති.

53. තතියං අට්ඨුප්පත්තියං කථිතං. කතරායං පන අට්ඨුප්පත්තියං? අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තන්තඅට්ඨුප්පත්තියං. භගවා කිර එකස්මිං සමයෙ සාවත්ථී. උපනිස්සාය ජෙනවනමභාවිභාරෙ පටිවසති. බුද්ධානඤ්ච යත්ථ කත්ථවි පටිවසන්තානං පඤ්චවිධං කිච්චං අවිජ්ඣිතමෙව හොති. පඤ්ච හි බුද්ධකිච්චානි – පුරෙහත්තකිච්චං, පච්ඡාහත්තකිච්චං, පුරිමයාමකිච්චං, මජ්ඣිමයාමකිච්චං, පච්ඡිමයාමකිච්චන්ති.

තත්‍රිදං පුරෙහත්තකිච්චං – භගවා හි පාතොව වුට්ඨාය උපට්ඨාකානුග්ගහත්ථං සරීරභාසුකත්ථඤ්ච මුඛධොවනාදිසරීරපරිකම්මං කත්වා යාව හික්ඛාවාරවෙලා තාව විචිත්තාසනෙ චිත්තාමෙත්වා හික්ඛාවාරවෙලාය නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා පත්තමාදාය කදාචි එකකොව, කදාචි හික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති කදාචි පකතියා, කදාචි අනෙකෙහි පාටිභාරියෙහි වත්තමානෙහි. සෙය්‍යථිදං – පිණ්ඩාය පවිසතො

ලොකනාථස්ස පුරතො පුරතො ගන්ත්වා මුදුගතවාතා පථවිං සොධෙත්ති, වලාහකා
 උදකච්ඡිතානි මුඤ්ඤිත්තා මග්ගෙ රෙණුං වූපසමෙත්වා උපරි විතානං හුත්වා
 තිට්ඨන්ති, අපරෙ වාතා පුප්ඵානි උපසංහරිත්වා මග්ගෙ ඔකිරන්ති, උන්නතා
 භූමිප්පදෙසා ඔනමන්ති, ඔනතා උන්නමන්ති, පාදනික්ඛෙපසමයෙ සමාව භූමි හොති,
 සුඛසම්ඵස්සානි පදුමපුප්ඵානි වා පාදෙ සම්පට්ඨන්ති. ඉන්දබ්බිලස්ස අන්තො
 යපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ සරිරතො ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා
 සුචණ්ණරසපිඤ්ජරානි විය විත්‍රපට්ඨරික්ඛිත්තානි විය ව පාසාදකුටාගාරාදීනි
 අලඬිකරොන්ති යො ඉතො විතො ව ධාවන්ති, හත්ථිඅස්සවිහඩගාදයො
 සකසකට්ඨානෙසු ධීතායෙව මධුරෙතාකාරෙන සද්දං කරොන්ති, තථා හෙරිවිණාදීනි
 තුරියානි මනුස්සානඤ්ච කායුපගානි ආහරණානි. තෙන සඤ්ඤාණෙන මනුස්සා
 ජානන්ති “අප්ප හගවා ඉධ පිණ්ඩාය පට්ටියො” ති. තෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා
 ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය සරා නික්ඛමිත්වා අන්තරව්ථිං පටිපජ්ජිත්වා හගවන්තං
 ගන්ධපුප්ඵාදීනි සක්කච්චං පුප්පත්වා වන්දිත්වා “අම්භාකං, හන්තෙ, දස හික්ඛු,
 අම්භාකං වීසති, පඤ්ඤාසං...පෙ.... සතං දෙථා” ති යාවිත්වා හගවතොපි පත්තං
 ගහෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සක්කච්චං පිණ්ඩපාතෙන පට්ඨානෙත්ති. හගවා
 කතහත්තකිච්චො තෙසං උපනිස්සයවිත්තසන්තානානි ඔලොකෙත්වා තථා ධම්මං
 දෙසෙති, යථා කෙවි සරණගමනෙසු පතිට්ඨහන්ති, කෙවි පඤ්චසු සීලෙසු, කෙවි
 සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඵලානං අඤ්ඤතරස්මිං, කෙවි පබ්බජිත්වා
 අග්ගඵලෙ අරහත්තෙති. ඵලං මහාජනං අනුග්ගහෙත්වා උට්ඨායාසනා විහාරං
 ගච්ඡති. තත්ථ ගන්ත්වා ගන්ධමණ්ඩලමාලෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදති
 හික්ඛුනං හත්තකිච්චපරියොසානං ආගමයමානො. තතො හික්ඛුනං
 හත්තකිච්චපරියොසානෙ උපට්ඨාකො හගවතො නිවෙදෙති. අථ හගවා ගන්ධකුටිං
 පටිසති. ඉදං තාව පුරෙහත්තකිච්චං.

අථ හගවා ඵලං කතපුරෙහත්තකිච්චො ගන්ධකුටියා උපට්ඨානෙ නිසීදිත්වා
 පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා පාදපියෙ යත්වා හික්ඛුසඩ්ඨං ඔවදති – “හික්ඛවෙ, අප්පමාදෙන
 සම්පාදෙථ, දුල්ලහො බුද්ධුප්පාදො ලොකස්මිං, දුල්ලහො මනුස්සත්තපට්ඨාහො,
 දුල්ලහා ඛණ්ණසම්පත්ති, දුල්ලහා පබ්බජ්ජා, දුල්ලහං සද්ධම්මස්සවන” ති. තත්ථ
 කෙවි හගවන්තං කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්ති. හගවා තෙසං චරියානුරූපං කම්මට්ඨානං
 දෙති. තතො සබ්බෙපි හගවන්තං වන්දිත්වා අත්තනො අත්තනො
 රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ගච්ඡන්ති. කෙවි අරඤ්ඤං, කෙවි රුක්ඛමූලං, කෙවි
 පබ්බතාදීනං අඤ්ඤතරං, කෙවි වාතුමහාරාජිකභවනං...පෙ.... කෙවි
 වසවත්තිභවනන්ති. තතො හගවා ගන්ධකුටිං පටිසිත්වා සවෙ ආකඩ්ඛති,
 දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො මුහුත්තං සීහසෙය්‍යං කප්පෙති. අථ
 සමස්සාසිතකායො උට්ඨහිත්වා දුතියභාගෙ ලොකං වොලොකෙති. තතියභාගෙ යං
 ගාමං වා නිගමං වා උපනිස්සාය විහරති, තත්ථ මහාජනො පුරෙහත්තං දානං දත්වා
 පච්ඡාහත්තං සුනිවත්ථො සුපාරුතො ගන්ධපුප්ඵාදීනි ආදාය විහාරෙ සන්තිපතති.
 තතො හගවා සම්පත්තපරිසාය අනුරූපෙන පාටිභාරියෙන ගන්ත්වා ධම්මසභායං
 පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ ධම්මං දෙසෙති කාලයුත්තං සමයයුත්තං, අථ

කාලං විදිත්වා පරිසං උයොයාපෙනි, මනුස්සා භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කමන්ති. ඉදං පච්ඡාභත්තකිච්චං.

සො එවං නිට්ඨිතපච්ඡාභත්තකිච්චො සචෙ ගත්තානි ඔසිඤ්චිතුකාමො භොති, බුද්ධාසනා උට්ඨාය න්භානකොට්ඨකං පවිසිත්වා උපට්ඨාකෙන පටියාදිතඋදකෙන ගත්තානි උතුං ගණ්භාපෙනි. උපට්ඨාකොපි බුද්ධාසනං ආනෙත්වා ගන්ධකුට්පරිවෙණෙ පඤ්ඤපෙනි. භගවා සුරත්තදුපට්ටං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං බන්ධිත්වා උත්තරාසඨගං එකංසං කත්වා තත්ථ ආගන්ත්වා නිසිද්දති එකකොච මුහුත්තං පටිසල්ලිනො, අථ භික්ඛු තතො තතො ආගම්ම භගවතො උපට්ඨානං ආගච්ඡන්ති. තත්ථ එකච්චෙ පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති, එකච්චෙ කම්මට්ඨානං, එකච්චෙ ධම්මස්සවනං යාවන්ති. භගවා තෙසං අධිප්පායං සම්පාදෙන්තො පුරිමයාමං විනිනාමෙති. ඉදං පුරිමයාමකිච්චං.

පුරිමයාමකිච්චපරියොසානෙ පන භික්ඛුසු භගවන්තං වන්දිත්වා පක්කන්තෙසු සකලදසසභස්සිලොකධාතුදෙවතායො ඔකාසං ලභමානා භගවන්තං උපසඨකම්ත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති යථාභිසඨිකං අන්තමසො චතුරක්ඛරම්පි. භගවා තාසං දෙවතානං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්තො මජ්ඣිමයාමං විනිනාමෙති. ඉදං මජ්ඣිමයාමකිච්චං.

පච්ඡිමයාමං පන තයො කොට්ඨාසෙ කත්වා පුරෙහත්තතො පට්ඨාය නිසජ්ජාපිළිතස්ස සරිරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථං එකං කොට්ඨාසං වඬිකමෙන විනිනාමෙති, දුතියකොට්ඨාසෙ ගන්ධකුට්ටං පවිසිත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො සීහසෙය්‍යං කප්පෙනි. තතියකොට්ඨාසෙ පච්චුට්ඨාය නිසිදිත්වා පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ දානසීලාදිවසෙන කතාධිකාරපුග්ගලදස්සනත්ථං බුද්ධවක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙති. ඉදං පච්ඡිමයාමකිච්චං.

තම්පි දිවසං භගවා ඉමස්මිංයෙව කිච්චෙ යීතො ලොකං ඔලොකෙන්තො ඉදං අද්දස – මයා කොසලරට්ඨෙ වාරිකං වරන්තෙන අග්ගික්ඛන්ධෙන උපමෙත්වා එකස්මිං සුත්තෙ දෙසිතෙ සට්ඨි භික්ඛු අරහත්තං පාපුණ්ණස්සන්ති, සට්ඨිමත්තානං උණ්භං ලොහිතං මුඛතො උග්ගච්ඡස්සති, සට්ඨිමත්තා ගිහිභාවං ගම්ස්සන්ති. තත්ථ යෙ අරහත්තං පාපුණ්ණස්සන්ති, තෙ යංකිඤ්ච ධම්මදෙසනං සුත්වා පාපුණ්ණස්සන්තෙව. ඉතරෙසං පන භික්ඛුනං සඬගහත්ථාය වාරිකං වරිතුකාමො හුත්වා, “ආනන්ද, භික්ඛුනං ආරොවෙහී”ති ආහ.

ථෙරො අනුපරිවෙණං ගන්ත්වා, “ආවුසො, සත්ථා මහාජනස්ස සඬගහත්ථාය වාරිකං වරිතුකාමො, ගන්තුකාමා ආගච්ඡථා”ති ආහ. භික්ඛු මහාලාභං ලභිත්වා විය තුට්ඨමානසා “ලභිස්සාම වත මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙන්තස්ස භගවතො සුචණ්ණචණ්ණං සරිරං ඔලොකෙතුං මධුරඤ්ච ධම්මකථං සොතු”න්ති පරුල්භකෙසා කෙසෙ ඔහාරෙත්වා මලග්ගහිතපත්තා පත්තෙ පචිත්වා කිලිට්ඨවීචරා වීචරානි ධොවිත්වා ගමනසජ්ජා අහෙසුං. සත්ථා අපරිච්ඡින්නෙන භික්ඛුසඬසෙන පරිවුතො කොසලරට්ඨං වාරිකාය නික්ඛන්තො ගාමනිගමපටිපාටියා එකදිවසං ගාවුතඅඬ්ඨයොජනනිගාවුතයොජනපරමං වාරිකං වරන්තො එකස්මිං පදෙසෙ

මහත්තං සුසිරරුක්ඛං අග්ගිනා සම්පජ්ජලිතං දිස්වා “ඉමමෙව චන්ද්‍රං කත්වා සත්තභි අධිගෙහි පටිමණ්ඩෙත්වා ධම්මදෙසනං කට්ඨස්සාමි” ති ගමනං පච්ඡින්නදිත්වා අඤ්ඤතරං රුක්ඛමුලං උපසඬකමිත්වා නිසජ්ජාකාරං දස්සෙසි. ආනන්දන්ටෙරො සන්ථු අධිජ්ජායං ඤත්වා “අද්ධා කාරණං භවිස්සති, න අකාරණෙන තථාගතා ගමනං පච්ඡින්නදිත්වා නිසිදන්ති” ති චතුග්ගුණං සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙසි. සත්ථා නිසිදිත්වා භික්ඛු ආමන්තෙත්වා “පස්සථ නො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අමුං මහත්තං අග්ගික්ඛන්ධ” න්ති අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තන්තං (අ. නි. 7.72) දෙසෙති.

ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණෙ භඤ්ඤමානෙ සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං උණ්භං ලොභිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජි, සට්ඨිමත්තා භික්ඛු සික්ඛං පච්චක්ඛාය භීතායාවත්තිංසු, සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසු. තඤ්භි වෙය්‍යාකරණං සුත්වා සට්ඨිමත්තානං භික්ඛූනං නාමකායො සන්තත්තො, නාමකායෙ සන්තත්තෙ කරජකායො සන්තත්තො, කරජකායෙ සන්තත්තෙ නිධානගතං උණ්භං ලොභිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජි. සට්ඨිමත්තා භික්ඛු “දුක්කරං ච ත ඛුද්ධසාසනෙ යාවජීවං පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු” න්ති සික්ඛං පච්චක්ඛාය භීතායාවත්තා, සට්ඨිමත්තා භික්ඛු සන්ථු දෙසනාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තා.

තත්ථ යෙසං උණ්භං ලොභිතං මුඛතො උග්ගඤ්ජි, තෙ පාරාජිකං ආපජ්ජිංසු. යෙ ගිහිභාවං පත්තා, තෙ ඛුද්දානුඛුද්දකානි සික්ඛාපදානි මද්දන්තා විචරිංසු. යෙ අරහත්තං පත්තා, තෙ පරිසුද්ධසීලාව අහෙසුං. සන්ථු ධම්මදෙසනා ඉමෙසං තිණ්ණමිපි සඵලාව ජාතාති. අරහත්තං පත්තානං තාව සඵලා භොතු, ඉතරෙසං කථං සඵලා ජාතාති? තෙපි හි සවෙ ඉමං ධම්මදෙසනං න සුණෙය්‍යුං, පමත්තාව හුත්වා යානං ජහිතුං න සක්කුණෙය්‍යුං. තතො තෙසං තං පාපං වඩ්ඪමානං අපායෙසුයෙව සංසිදාපෙය්‍යා. ඉමං පන දෙසනං සුත්වා ජාතසංවෙගා යානං ජහිත්වා සාමණෙරභූමියං ධීතා දස සීලානි පුරෙත්වා යොනිසො මනසිකාරෙ යුත්තජ්ජයුත්තා කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමීනො කෙචි අනාගාමීනො අහෙසුං, කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු, එවං පාරාජිකාපන්නානම්පි සඵලා අහොසි. ඉතරෙ පන සවෙ ඉමං ධම්මදෙසනං න සුණෙය්‍යුං, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ අනුපුබ්බෙන සඬ්ඝාදිසෙසම්පි පාරාජිකම්පි පාපුණ්ත්වා අපායෙසුයෙව උජ්ජජ්ජිත්වා මහාදුක්ඛං අනුභවෙය්‍යුං. ඉමං පන දෙසනං සුත්වා “අහො සල්ලෙඛිතං ඛුද්ධසාසනං, න සක්කා අම්හෙහි යාවජීවං ඉමං පටිපත්තිං පුරෙතුං, සික්ඛං පච්චක්ඛාය උපාසකධම්මං පුරෙත්වා දුක්ඛා මුච්චිස්සාමා” ති ගිහිභාවං උපගමිංසු. තෙ තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි රක්ඛිත්වා උපාසකධම්මං පුරෙත්වා කෙචි සොතාපන්නා කෙචි සකදාගාමීනො කෙචි අනාගාමීනො ජාතා, කෙචි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තාති. එවං තෙසම්පි සඵලාව අහොසි.

ඉමං පන සන්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා දෙවසඬ්ඝා යෙහිපි සුතා, යෙහිපි න සුතා, සබ්බෙසංයෙව ආරොචෙත්තා විචරිංසු. භික්ඛු සුත්වා සුත්වා “දුක්කරං, භො, ඛුද්ධානං සාසනෙ යාවජීවං පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරිතු” න්ති

එකක් බලන්නොව දසපි හික්බු වීසතිපි සට්ඨිපි සතම්පි සහස්සම්පි හික්බු ගිහි හොන්නි. සත්ථා යථාරුචියා වාරිකං වරිත්වා පුන ජෙනවනමෙව ආගන්ත්වා හික්බු ආමන්තෙසි – “හික්බවෙ, තථාගතො වාරිකං වරමානො චිරං ආකිණ්ණො විහාසි, ඉච්ඡාමහං, හික්බවෙ, අඛස්මාසං පටිසල්ලීයිතුං, නාමහි කෙනචි උපසඬකම්මිකම්බො අඤ්ඤානු එකෙන පිණ්ඩපාතනීහාරකෙනා” ති. අඛස්මාසං එකීභාවෙන චිතිනාමෙත්වා පටිසල්ලානා වුට්ඨිතො ආනන්දත්ථෙරෙන සද්ධිං විහාරවාරිකං වරමානො ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙ තනුභූතං හික්බුසඬසං දිස්වා ජානන්තොයෙව ථෙරං පුච්ඡී – “ආනන්ද, අඤ්ඤස්මිං කාලෙ තථාගතෙ වාරිකං වරිත්වා ජෙනවනං ආගතෙ සකලවිහාරො කාසාවපජ්ජොතො ඉසිවාතජ්ජට්ඨානො හොති, ඉදානි පන තනුභූතො හික්බුසඬසො දිස්සති, යෙභුයොන ච උප්පණ්ඩුපණ්ඩුකජාතා හික්බු, කිං නු බො එත” ති? එතරහි භගවා තුම්භාකං අග්ගික්ඛන්ධොපමධම්මදෙසනං කථිතකාලතො පට්ඨාය හික්බු සංවෙගජ්ජත්තා හුත්වා “මයං එතං ධම්මං සබ්බජ්ජකාරෙන පරිපුරෙතුං න සක්ඛිස්සාම, අසම්මාවත්තන්තානඤ්ච ජනස්ස සද්ධාදෙයාං පරිභුඤ්ජිතුං අයුත්ත” ති ගිහිභාවං සඬකමන්තීති.

තස්මිං බලණ භගවතො ධම්මසංවෙගො උප්පජ්ජී. තතො ථෙරං ආහ – “මයි පටිසල්ලානෙ චිතිනාමෙත්තෙ න කොචි මම පුත්තානං එකං අස්සාසට්ඨානං කපෙසි. සාගරස්ස හි ඔතරණතිත්ථානි විය බහුනි ඉමස්මිං සාසනෙ අස්සාසකාරණානි. ගච්ඡානන්ද, ගන්ධකුට්ඨපරිවෙණෙ බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා හික්බුසඬසං සන්නිපාතෙහි” ති. ථෙරො තථා අකාසි. සත්ථා බුද්ධාසනවරගතො හික්බු ආමන්තෙත්වා, “හික්බවෙ, මෙත්තාය සබ්බපුබ්බහාගො නාම නෙව අජ්ජනා, න උපවාරො, සත්තානං හිතඵරණමත්තමෙවා” ති වත්වා ඉමිස්සා අට්ඨුජ්ජත්තියා ඉමං වුළුවිජරාසඬසාතසුත්තං දෙසෙසි.

තත්ථ අච්ඡරාසඬසාතමත්තන්ති අච්ඡරාපහරණමත්තං, ද්වෙ අඬගුලියො පහරිත්වා සද්දකරණමත්තන්ති අත්ථො. මෙත්තාචිත්තන්ති සබ්බසත්තානං හිතඵරණචිත්තං. ආසෙවතීති කථං ආසෙවති? ආවජ්ජෙත්තො ආසෙවති, ජානන්තො ආසෙවති, පස්සන්තො ආසෙවති, පච්චවෙක්ඛන්තො ආසෙවති, චිත්තං අධිට්ඨහන්තො ආසෙවති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො ආසෙවති, වීරියං පග්ගණ්හන්තො ආසෙවති, සතිං උපට්ඨාපෙත්තො ආසෙවති, චිත්තං සමාදහන්තො ආසෙවති, පඤ්ඤාය පජානන්තො ආසෙවති, අභිඤ්ඤෙයාං අභිජානන්තො ආසෙවති, පරිඤ්ඤෙයාං පරිජානන්තො ආසෙවති, පහාතම්බං පජ්හන්තො ආසෙවති, භාවෙතම්බං භාවෙත්තො ආසෙවති, සච්ඡිකාතම්බං සච්ඡිකරොත්තො ආසෙවතීති (පටි. ම. 2.2). ඉධ පන මෙත්තාපුබ්බහාගෙන හිතඵරණජ්ජවත්තනමත්තෙනෙව ආසෙවතීති වෙදිතම්බො.

අරිත්තජ්ඣානොති අතුච්ඡජ්ඣානො අපරිච්චත්තජ්ඣානො වා. විහරතීති ඉරියති පවත්ති පාලෙති යපෙති යාපෙති වරති විහරති. තෙන වුවචති විහරතීති. ඉමිනා පදෙන මෙත්තං ආසෙවත්තස්ස හික්බුතො ඉරියාපට්ඨිහාරො කථිතො. සත්ථුසාසනකරොති සත්ථු අනුසාසනිකරො. ඔවාදපතිකරොති ඔවාදකාරකො. එත්ථ

ව සකිංවචනං ඔවාදො, පුනඡ්පුනවචනං අනුසාසනී. සම්මුඛාවචනම්පි ඔවාදො, පෙසෙත්වා පරම්මුඛාවචනං, අනුසාසනී. ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං වචනං ඔවාදො, ඔතිණ්ණෙ වා අනොතිණ්ණෙ වා වත්ථුස්මිං තන්තිද්වයවසෙන වචනං අනුසාසනී. එවං විසෙසො වෙදිතබ්බො. පරමත්ථතො පන ඔවාදොති වා අනුසාසනීති වා එසෙ එකෙ එකට්ඨෙ සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤෙවාති. එත්ථ ව “අච්ඡරාසඬ්ඝාතමත්තම්පි වෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු මෙත්තාවිත්තං ආසෙවති” ති ඉදමෙව සත්ථුසාසනඤ්ඤෙව ඔවාදො ව, තස්ස කරුණතො එස සාසනකරො ඔවාදපතිකරොති වෙදිතබ්බො.

අමොසන්ති අතුච්ඡං. රට්ඨපිණ්ඩන්ති ඤාතිපරිවට්ටං පභාය රට්ඨං නිස්සාය පබ්බජිතෙන පරෙසං ගෙහතො පටිලද්ධත්තා පිණ්ඩපාතො රට්ඨපිණ්ඩො නාම වුච්චති. පරිභුඤ්ජනීති වත්තාරො පරිභොගා ථෙය්‍යපරිභොගො ඉණ්පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො සාම්පරිභොගොති. තත්ථ දුස්සිලස්ස පරිභොගො ථෙය්‍යපරිභොගො නාම. සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො ඉණ්පරිභොගො නාම. සත්තන්තං සෙක්ඛානං පරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො නාම. බිණ්ණාසවස්ස පරිභොගො සාම්පරිභොගො නාම. තත්ථ ඉමස්ස භික්ඛුනො අයං රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො ද්වීභි කාරණෙහි අමොසො හොති. අච්ඡරාසඬ්ඝාතමත්තම්පි මෙත්තාවිත්තං ආසෙවන්තො භික්ඛු රට්ඨපිණ්ඩස්ස සාමිකො හුත්වා, අණණො හුත්වා, දායාදො හුත්වා පරිභුඤ්ජනීතිපිස්ස අමොසො රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො. අච්ඡරාසඬ්ඝාතමත්තම්පි මෙත්තං ආසෙවන්තස්ස භික්ඛුනො දින්තදානං මහට්ඨියං හොති මහජ්ඵලං මහානිසංසං මහාජුතිකං මහාවිජ්ජාරන්තිපිස්ස අමොසො රට්ඨපිණ්ඩපරිභොගො. කො පන වාදො යෙ නං බහුලිකරොන්තිති යෙ පන ඉමං මෙත්තාවිත්තං බහුලං ආසෙවන්ති භාවෙන්ති පුනඡ්පුනං කරොන්ති, තෙ අමොසං රට්ඨපිණ්ඩං පරිභුඤ්ජන්තිති එත්ථ වත්තබ්බමෙව කිං? එවරූපා හි භික්ඛු රට්ඨපිණ්ඩස්ස සාමිනො අණණා දායාදා හුත්වා පරිභුඤ්ජන්තිති.

54-55. චතුත්ථෙ භාවෙතිති උජ්ජාදෙති වඩ්ඪෙති. පඤ්චමෙ මනසි කරොතිති මනස්මිං කරොති. සෙසං ඉමෙසු ද්වීසුපි තතියෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යො හි ආසෙවති, අයමෙව භාවෙති, අයං මනසි කරොති. යෙන චිත්තෙන ආසෙවති, තෙනෙව භාවෙති, තෙන මනසි කරොති. සම්මාසම්බුද්ධො පන යාය ධම්මධාතුයා සුජ්ජට්ඨිද්ධත්තා දෙසනාවිලාසජ්ජත්තො නාම හොති, තස්සා සුජ්ජට්ඨිද්ධත්තා අත්තනො දෙසනාවිලාසං ධම්මිස්සරියනං පටිසම්භිදාපහෙදකුසලනං අජ්ජට්ඨනසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණඤ්ච නිස්සාය එකක්ඛණෙ උජ්ජන්තං එකචිත්තමෙව තීභි කොට්ඨාසෙහි විහජිත්වා දස්සෙසීති.

56. ඡට්ඨෙ යෙ කෙවීති අනියාමිතවචනං. අකුසලාති තෙසං නියාමිතවචනං. එත්තාවතා සබ්බාකුසලා අසෙසතො පරියාදින්තා හොන්ති. අකුසලභාගියා අකුසලපක්ඛිකාති අකුසලානමෙවෙනං නාමං. අකුසලායෙව හි එකච්චෙ අකුසලං සහජාතවසෙන, එකච්චෙ උපනිස්සයවසෙන හජන්ති වෙව, තෙසඤ්ච පක්ඛා හවන්තිති “අකුසලභාගියා අකුසලපක්ඛිකා” ති වුච්චන්ති. සබ්බෙන

මනොපුබ්බිගමාති මනො පුබ්බං පයමතරං ගච්ඡති එතෙසන්ති මනොපුබ්බිගමා. එතෙ හි කිඤ්චාපි මනෙන සද්ධිං එකුප්පාදා එකවත්ථුකා එකනිරොධා එකාරම්මණා ව හොන්ති. යස්මා පන තෙසං මනො උප්පාදකො කාරකො ජනකො සමුට්ඨාපකො නිබ්බත්තකො, තස්මා මනොපුබ්බිගමා නාම හොන්ති.

පයමං උප්පජ්ජතීති යථා නාම “රාජා නික්ඛන්තො”ති වුත්තෙ “රාජායෙව නික්ඛන්තො, සෙසා රාජසෙනා නික්ඛන්තා අනික්ඛන්තා”ති පුච්ඡිතබ්බකාරණං නත්ථි, සබ්බා නික්ඛන්තාතෙව පඤ්ඤායන්ති, එවමෙව මනො උප්පන්නොති වුත්තකාලතො පට්ඨාය අවසෙසා සහජාතසංසට්ඨසම්පයුත්තා උප්පන්නා න උප්පන්නාති පුච්ඡිතබ්බකාරණං නත්ථි, සබ්බෙ තෙ උප්පන්නා ත්වෙව පඤ්ඤායන්ති. එතමත්ථවසං පටිච්ච තෙහි සංසට්ඨසම්පයුත්තො එකුප්පාදෙකනිරොධොපි සමානො මනො තෙසං ධම්මානං පයමං උප්පජ්ජතීති වුත්තො. අත්ථදෙවොති අනුදෙව, සහෙව එකතොයෙවොති අත්ථො. බ්‍යඤ්ජනච්ඡායං පන ගහෙත්වා පයමං චිත්තං උප්පජ්ජති, පච්ඡා චෙතසිකාති න ගහෙතබ්බං. අත්ථො හි පටිසරණං, න බ්‍යඤ්ජනං. “මනොපුබ්බිගමා ධම්මා, මනොසෙට්ඨා මනොමයා”ති ගාථායපි එසෙව නයො.

57. සත්තමෙ කුසලාති චතුර්මකාපි කුසලා ධම්මා කථිතා. සෙසං ඡට්ඨෙ වුත්තනයෙනෙව චෙදිතබ්බං.

58. අට්ඨමෙ යථසිද්ධං, භික්ඛවෙ, පමාදොති එත්ථ, භික්ඛවෙති ආලපනං, යථා අයං පමාදොති අත්ථො. පමාදොති පමජ්ජනාකාරො. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“තත්ථ කතමො පමාදො? කායදුච්චරිතෙ වා වච්ඡුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චස්ස වා කාමගුණෙස්ස චිත්තස්ස චොස්සග්ගො චොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තජන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනට්ඨිතානං අනනුයොගො අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං. යො එවරුපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං, අයං වුච්චති පමාදො”ති (විභ. 846).

උප්පන්නා ව කුසලා ධම්මා පරිභායන්තීති ඉදං ඤානවිපස්සනානං වසෙන වුත්තං. මග්ගඵලානං පන සකිං උප්පන්නානං පුන පරිභානං නාම නත්ථි.

59. නවමෙ අප්පමාදො පමාදස්ස පටිපක්ඛවසෙන විත්ථාරතො චෙදිතබ්බො.

60. දසමෙ කොසජ්ජන්ති කුසිතභාවො. සෙසං වුත්තනයමෙවොති.

අච්ඡරාසඤ්ඤාතවග්ගවණ්ණනා.

7. වීරියාරම්භාදිවග්ගවණ්ණනා

61. සත්තමස්ස පඨමෙ වීරියාරම්භොති චතුකිච්චස්ස සම්මජ්ජධානවීරියස්ස ආරම්භො, ආරද්ධපග්ගහිතපරිපුණ්ණවීරියතාති අත්ථො.

62. දුතියෙ මහිච්ඡතාති මහාලොභො. යං සන්ධාය චුත්තං –

“තත්ථ කතමා මහිච්ඡතා?

ඉතරීතරවීරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි පඤ්චහි වා කාමගුණෙහි අසන්තුට්ඨස්ස භියොයාකමානා, යා එවරුපා ඉච්ඡා ඉච්ඡාගතා මහිච්ඡතා රාගො සාරාගො විත්තස්ස සාරාගො. අයං චුච්චති මහිච්ඡතා” ති (විභ. 850).

63. තතියෙ අප්පිච්ඡතාති අලොභො. අප්පිච්ඡස්සාති අනිච්ඡස්ස. එත්ථ හි ඛ්‍යඤ්ජනං සාවසෙසං විය, අත්ථො පන නිරවසෙසො. න හි අප්පමත්තිකාය ඉච්ඡාය අත්ථිභාවෙන සො අප්පිච්ඡොති චුත්තො, ඉච්ඡාය පන අභාවෙන පුනස්පුනං ආසෙවිතස්ස අලොභස්සෙව භාවෙන අප්පිච්ඡොති චුත්තො.

අපිච්චත්ථ අත්‍රිච්ඡතා, පාපිච්ඡතා, මහිච්ඡතා අප්පිච්ඡතාති අයං හෙදො වෙදිතඛිබ්බො. තත්ථ සකලාහෙ අතිත්තස්ස පරලාහෙ පත්ථනා අත්‍රිච්ඡතා නාම, යාය සමන්තාගතස්ස එකභාජනෙ පක්කපුච්චෙපි අත්තනො පත්තෙ පතිතෙ න සුපක්කො විය බුද්දකො ච විය බායති, ස්වෙව පන පරස්ස පත්තෙ පක්ඛිත්තො සුපක්කො විය මහන්තො විය ච බායති. අසන්තගුණසම්භාවනතා පන පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤතා පාපිච්ඡතා නාම, සා “ඉධෙකච්චො අස්සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතු” ති ආදිනා නයෙන අභිධම්මෙ ආගතායෙව, තාය සමන්තාගතො පුග්ගලො කොහඤ්ඤෙ පතිට්ඨාති. සන්තගුණසම්භාවනතා පන පටිග්ගහණෙ ච අමත්තඤ්ඤතා මහිච්ඡතා නාම, සාපි “ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතුති ඉච්ඡති, සීලවා සමානො සීලවාති මං ජනො ජානාතු” ති ඉමිනා නයෙන ආගතායෙව. තාය සමන්තාගතො පුග්ගලො දුස්සන්තජ්ජයො හොති, විජාතමාතාපිස්ස විත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. තෙනෙනං චුච්චති –

“අග්ගික්ඛන්ධො සමුද්දො ච, මහිච්ඡො වාපි පුග්ගලො;
සකටෙන පච්චයෙ දෙන්තු, තයොපෙතෙ අතජ්ජයා” ති.

සන්තගුණනිගුහනතා පන පටිග්ගහණෙ ච මත්තඤ්ඤතා අප්පිච්ඡතා නාම, තාය සමන්තාගතො පුග්ගලො අත්තනි විජ්ජමානම්පි ගුණං පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය සද්ධො සමානො “සද්ධොති මං ජනො ජානාතු” ති න ඉච්ඡති. සීලවා, පටිච්ඡිත්තො, බහුස්සුතො, ආරද්ධවීරියො, සමාධිසම්පන්නො, පඤ්ඤවා, ඛිණ්ණසවො සමානො “ඛිණ්ණසවොති මං ජනො ජානාතු” ති න ඉච්ඡති සෙය්‍යාථාපි මජ්ඣන්තිකත්ථෙරො.

ථෙරො කිර මහාඛිණ්ණසවො අහොසි, පත්තවීරං පනස්ස පාදමත්තමෙව අග්ගති. සො අසොකස්ස ධම්මරඤ්ඤො විහාරමහදිවසෙ සඬ්ඝත්ථෙරො අහොසි. අථස්ස අතිලුබ්භාවං දිස්වා මනුස්සා, “හත්තෙ, ථොකං බහි හොථා” ති ආහංසු.

ථෙරො “මාදිසෙ ඛිණාසවෙ රඤ්ඤො සඨගහං අකරොන්තෙ අඤ්ඤො කො කරස්සති” ති පට්ටියං නිමුජ්ජිත්වා සඨස්ත්ථෙරස්ස උක්ඛිත්තපිණ්ඩං ගණ්හන්තොයෙව උම්මුජ්ජී. එවං ඛිණාසවො සමානො “ඛිණාසවොති මං ජනො ජානාතු” ති න ඉච්ඡති. එවං අප්පිච්ඡො ව පන භික්ඛු අනුප්පන්නං ලාභං උප්පාදෙති, උප්පන්නං ථාවරං කරොති, දායකානං විත්තං ආරාධෙති. යථා යථා හි සො අත්තනො අප්පිච්ඡනාය අප්පං ගණ්හාති, තථා තථා තස්ස වත්තෙ පසන්නා මනුස්සා බහු දෙන්ති.

අපරොපි චතුබ්බිධො අප්පිච්ඡො – පච්චයඅප්පිච්ඡො, ධුතඨගඅප්පිච්ඡො, පරියත්තිඅප්පිච්ඡො, අධිගමඅප්පිච්ඡොති. තත්ථ චතුසු පච්චයෙසු අප්පිච්ඡො පච්චයඅප්පිච්ඡො නාම. සො දායකස්ස වසං ජානාති, දෙයාධම්මස්ස වසං ජානාති, අත්තනො ථාමං ජානාති. යදි හි දෙයාධම්මො බහු හොති, දායකො අප්පමත්තකං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙයාධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙයාධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හාති. දෙයාධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණෙනෙව ගණ්හාති.

ධුතඨගසමාදානස්ස අත්තනි අත්ථිභාවං න ජානාපෙතුකාමො ධුතඨගඅප්පිච්ඡො නාම. තස්ස විභාවනත්ථං ඉමානි වත්ථුනි – සොසානිකමහාකුමාරත්ථෙරො කිර සට්ඨි වස්සානි සුසානෙ වසි, අඤ්ඤො එකභික්ඛුපි න අඤ්ඤාසි. තෙනෙවාහ –

“සුසානෙ සට්ඨි වස්සානි, අබ්බොකිණ්ණං වසාමහං;
දුතියො මං න ජානෙය්‍ය, අහො සොසානිකුත්තමො” ති.

චෙතියපබ්බතෙ ද්වෙ භාතිකත්ථෙරො වසිංසු. කනිට්ඨො උපට්ඨාකෙන පෙසිතං උච්ඡුඛණ්ඩිකං ගහෙත්වා ජෙට්ඨස්ස සන්තිකං අගමාසි “පරිභොගං, හන්තෙ, කරොථා” ති. ථෙරස්ස ව හත්තකිච්චං කත්වා මුඛවික්ඛාලනකාලො අහොසි. සො “අලං, ආවුසො” ති ආහ. කච්චි, හන්තෙ, එකාසනිකත්ථාති? ආහරාවුසො, උච්ඡුඛණ්ඩිකන්ති පඤ්ඤාස වස්සානි එකාසනිකො සමානොපි ධුතඨගං නිගුහමානො පරිභොගං කත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා පුන ධුතඨගං අධිට්ඨාය ගතො.

යො පන සාකෙතතිස්සත්ථෙරො විය බහුස්සුතභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං පරියත්තිඅප්පිච්ඡො නාම. ථෙරො කිර “බණො නත්ථිති උද්දෙසපරිපුච්ඡාසු ඕකාසං අකරොන්තො කදා මරණක්ඛණං, හන්තෙ, ලභිස්සථා” ති වොදිතො ගණං විස්සජ්ජෙත්වා කණිකාරවාලිකසමුද්දවිහාරං ගතො. තත්ථ අත්තොවස්සං ථෙරනවමජ්ඣමානං උපකාරො හුත්වා මහාපචාරණාය උපොසථදිවසෙ ධම්මකථාය ජනපදං බොහෙත්වා ගතො.

යො පන සොතාපන්නාදීසු අඤ්ඤතරො හුත්වා සොතාපන්නාදිභාවං ජානාපෙතුං න ඉච්ඡති, අයං අධිගමප්පිච්ඡො නාම තයො කුලපුත්තා (ම. නි. 1.325) විය සට්ඨිකාරකුම්භකාරො (ම. නි. 2.282 ආදයො) විය ව. ඉමස්මිං පනත්ථෙ

ලද්ධාසෙවනෙන ඛලවඅලොහෙන සමන්තාගතො සෙක්ඛොපි පුච්ඡ්ජනොපි අප්පිවිජොති වෙදිතඛිබ්බො.

64. චතුත්ථෙ අසන්තුට්ඨිකාති අසන්තුට්ඨෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්ස හජන්තස්ස පයිරුපාසන්තස්ස උප්පන්නො අසන්තොසසඛිබ්බාතො ලොභො.

65. පඤ්චමෙ සන්තුට්ඨිකාති සන්තුට්ඨෙ පුග්ගලෙ සෙවන්තස්ස හජන්තස්ස පයිරුපාසන්තස්ස උප්පන්නො අලොභසඛිබ්බාතො සන්තොසො. සන්තුට්ඨස්සාති ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්තාගතස්ස. සො පනෙස සන්තොසො ද්වාදසවිධො හොති. සෙය්‍යථිදං – වීචරෙ යථාලාභසන්තොසො, යථාබලසන්තොසො, යථාසාරුප්පසන්තොසොති තිවිධො. එවං පිණ්ඩපාතාදීසු.

තස්සායං පහෙදසංවණ්ණනා – ඉධ භික්ඛු වීචරං ලහති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා. සො තෙනෙව යාපෙති අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස වීචරෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන පකතිදුඛිබ්බලො වා හොති ආබාධජරාහිභූතො වා, ගරුං වීචරං පාරුපන්නො කිලමති. සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලුහුකෙන යාපෙන්නොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස වීචරෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති. සො පට්ටච්චරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ගවීචරං බහුති වා පන වීචරාති ලභිත්වා “ඉදං ථෙරානං චිරපඛිබ්ජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභානං හොතු” ති දත්වා තෙසං පුරාණවීචරං වා සඛිකාරකූටාදිතො වා නන්තකාති උච්චිතිත්වා තෙහි සඛිසාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස වීචරෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලහති ලුඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තතො පකතිවිරුද්ධං වා ඛ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලහති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අභාසු හොති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්නොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලහති. සො තං වීචරං විය ථෙරචිරපඛිබ්ජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්නොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලහති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං න දොමනස්සං උප්පාදෙති, අත්තමසො තිණසන්ථාරකෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තතො පකතිවිරුද්ධං වා ඛ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලහති, යත්ථස්ස වසතො අභාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ

සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො.

අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකුටාගාරාදීනි බහුනි පණ්ණසෙනාසනානි ලහති. සො තානි විවරාදීනි විය ථෙරවිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාහගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථවි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. යොපි ‘උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්තස්ස ටීනමිදං ඔක්කමති, නිද්දාහිභූතස්ස පුත පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතුහවන්ති’ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තමපි න සම්පට්ඨති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමුලාදීසු වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමපිස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලහති ලුඛං වා පණ්ණිකං වා, සො යං ලහති, තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලහන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන තෙලෙන අත්ථිකො ථාණිකං ලහති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථනො තෙලං ගහෙත්වා අඤ්ඤාදෙව වා පටියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො.

අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුථාණිකාදිපණ්ණිකභෙසජ්ජං ලහති. සො තං විවරං විය ථෙරවිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාහගිලානානං දත්වා තෙසං ආහතෙන යෙන කෙනවි යාපෙත්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරිතකං යාපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං – ‘ගණ්හථ, හන්තෙ, යදිච්ඡක’න්ති වුවිච්චානො ‘සවස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති, අථ මුත්තහරිතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණික’න්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරිතකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තොපි පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. ඉමෙසං පන පච්චෙකපච්චයෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං සන්තොසානං යථාසාරුප්පසන්තොසොව අග්ගො.

66-67. ඡට්ඨසත්තමෙසු අයොනිසොමනසිකාරයොනිසොමනසිකාරා හෙට්ඨා චුත්තලක්ඛණාව. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

68. අට්ඨමෙ අසම්පජ්ඤාදන්ති අසම්පජානභාවො, මොහස්සෙනං අධිවචනං. අසම්පජානස්සාති අජානන්තස්ස සම්මුල්භස්ස.

69. නවමෙ සම්පජ්ඤාදන්ති සම්පජානභාවො, පඤ්ඤායෙනං නාමං. සම්පජානස්සාති සම්පජානන්තස්ස.

70. දසමෙ පාපමිත්තතාති යස්ස පාපා ලාමකා මිත්තා, සො පාපමිත්තො. පාපමිත්තස්ස භාවො පාපමිත්තතා, තෙනාකාරෙන පවත්තානං චතුත්තං බන්ධානමෙවෙනං නාමං. චුත්තමපි වෙනං –

“තත්ථ කතමා පාපමිත්තතා? යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා දුස්සීලා අප්පස්සුතා මච්ඡරිනො දුප්පඤ්ඤා. යා තෙසං සෙවනා නිසෙවනා සංසෙවනා භජනා සම්භජනා භත්ති සම්භත්ති සම්පවඨිකතා. අයං වුච්චති පාපමිත්තතා”ති (විභ. 901).

වීරියාරම්භාදිවග්ගවණ්ණනා.

8. කල්‍යාණමිත්තතාදිවග්ගවණ්ණනා

71. අට්ඨමස්ස පට්ඨමෙ කල්‍යාණමිත්තතාති කල්‍යාණා මිත්තා අස්සාති කල්‍යාණමිත්තො, තස්ස භාවො කල්‍යාණමිත්තතා. සෙසං වුත්තපට්ඨකංයෙන වෙදිතබ්බං.

72-73. දුතියෙ අනුයොගොති යොගො පයොගො. අනනුයොගොති අයොගො අප්පයොගො. අනුයොගාති අනුයොගෙන. අනනුයොගාති අනනුයොගෙන. කුසලානං ධම්මානන්ති චතුභුමකකුසලධම්මානං. තතියං උත්තානත්ථමෙව.

74. චතුත්ථෙ ඛොජ්ඣුකාති බුජ්ඣුකසත්තස්ස අභිගභුතා සත්ත ධම්මා. යාය වා ධම්මසාමග්ගියා සො බුජ්ඣුති, සම්මොහනිද්දාතො වා වුට්ඨාති, චතුසච්චධම්මං වා සච්ඡිකරොති. තස්සා ඛොධියා අභිගභුතාතිපි ඛොජ්ඣුකාති. “ඛොජ්ඣුකාති කෙනට්ඨෙන ඛොජ්ඣුකාති? බුජ්ඣුන්තීති ඛොජ්ඣුකාති, අනුබුජ්ඣුන්තීති ඛොජ්ඣුකාති, පට්ඨබුජ්ඣුන්තීති ඛොජ්ඣුකාති, සම්බුජ්ඣුන්තීති ඛොජ්ඣුකාති, ඛොධාය සංවත්තන්තීති ඛොජ්ඣුකාති”ති (පටි. ම. 2.17). එවං පනෙනං පදං විභත්තමෙව.

75. පඤ්චමෙ භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති ඉමිනා පදෙන ඛොජ්ඣුකාතිනං යාථාවසරසභූමි නාම කථිතා. සා පනෙසා චතුබ්බිධා හොති – විපස්සනා, විපස්සනාපාදකජ්ඣානං, මග්ගො, එලන්ති. තත්ථ විපස්සනාය උප්පජ්ජනකාලෙ ඛොජ්ඣුකාති කාමාවචරා හොන්ති, විපස්සනාපාදකජ්ඣානමහි උප්පජ්ජනකාලෙ රූපාවචරඅරූපාවචරා, මග්ගඵලෙසු උප්පජ්ජනකාලෙ ලොකුත්තරා. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛොජ්ඣුකාති චතුභුමකා කථිතා.

76. ඡට්ඨස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො. අට්ඨුප්පත්තියං හෙතං නික්ඛිත්තං, සම්බහුලා කිර භික්ඛු ධම්මසභායං සන්තිසින්නා. තෙසං අන්තරෙ ඛන්ධුලමල්ලසෙනාපතිං ආරබ්භ අයං කථා උදපාදි, “ආවුසො, අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ බහුඤ්ඤාතිකං අහොසි බහුපක්ඛං, ඉදානි අප්පඤ්ඤාතිකං අප්පපක්ඛං ජාත”න්ති. අථ භගවා තෙසං විත්තාචාරං ඤත්වා “මයි ගතෙ මහතී දෙසනා භවිස්සතී”ති ඤත්වා ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම ධම්මසභායං පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්නා”ති ආහ. භගවා අඤ්ඤා ගාමනිගමාදිකථා නත්ථී, අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ බහුඤ්ඤාතිකං අහොසි බහුපක්ඛං,

ඉදානි අප්පඤ්ඤානිකං අප්පපක්ඛං ජාතන්ති වදන්තා නිසින්තම්හානි. සත්ථා ඉමිස්සා අට්ඨප්පත්තියා අප්පමත්තිකා එසා, භික්ඛවෙ, පරිභානීති ඉදං සුත්තං ආරභි.

තත්ථ අප්පමත්තිකානි පරිත්තා පරිත්තප්පමාණා. එතාය භි පරිභානියා සග්ගතො වා මග්ගතො වා පරිභානි නාම නත්ථි, දිට්ඨධම්මිකපරිභානිමත්තමෙව එතන්ති ආහ. එතං පතිකිට්ඨන්ති එතං පච්ඡිමං එතං ලාමකං. යදිදං පඤ්ඤාපරිභානීති යා එසා මම සාසනෙ කම්මස්සකතපඤ්ඤාය ඤානපඤ්ඤාය විපස්සනාපඤ්ඤාය මග්ගපඤ්ඤාය ඵලපඤ්ඤාය ව පරිභානි, එසා පච්ඡිමා, එසා ලාමකා, එසා ඡඩ්ඛනීයානි අත්ථො.

77. සත්තමම්පි අට්ඨප්පත්තියමෙව කථිතං. ධම්මසභායං කිර නිසින්තෙසු භික්ඛුසු එකච්චෙ එවං ආහංසු – “අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ අප්පඤ්ඤානිකං අප්පපක්ඛං අහොසි, ඉදානි තං බහුඤ්ඤානිකං බහුපක්ඛං ජාත”න්ති. කං සන්ධාය එවමාහංසුති? විසාබං උපාසිකං වෙසාලිකෙ ව ලිච්ඡවි. සත්ථා තෙසං විත්තාවාරං ඤත්වා පුරිමනායෙනෙව ආගන්ත්වා ධම්මාසනෙ නිසින්තො “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා”ති පුච්ඡි. තෙ යථාභූතං කථයිංසු. සත්ථා ඉමිස්සා අට්ඨප්පත්තියා ඉමං සුත්තං ආරභි. තත්ථ අප්පමත්තිකානි තං සම්පත්තිං නිස්සාය සග්ගං වා මග්ගං වා සම්පත්තානං අභාවතො පරිත්තා. යදිදං පඤ්ඤාචූද්ධීති කම්මස්සකතපඤ්ඤාදීනං චූද්ධි. තස්මාති යස්මා ඤාතීනං චූද්ධි නාම දිට්ඨධම්මිකමත්තා අප්පා පරිත්තා, සා සග්ගං වා මග්ගං වා පාපෙතුං අසමත්ථා, තස්මා. පඤ්ඤාචූද්ධියානි කම්මස්සකතාදිපඤ්ඤාය චූද්ධියා.

78. අට්ඨමම්පි අට්ඨප්පත්තියමෙව කථිතං. සම්බහුලා කිර භික්ඛු ධම්මසභායං සන්තිසින්තා මහාධනසෙට්ඨිපුත්තං ආරබ්භ “අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ මහාහොගං මහාහිරඤ්ඤසුචණ්ණං අහොසි, තං ඉදානි අප්පහොගං ජාත”න්ති කථයිංසු. සත්ථා පුරිමනායෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං සුත්තං ආරභි.

79. නවමම්පි අට්ඨප්පත්තියමෙව චූත්තං. ධම්මසභායං කිර සන්තිසින්තා භික්ඛු කාකවලියසෙට්ඨිඤ්ච පුණ්ණසෙට්ඨිඤ්ච ආරබ්භ “අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ අප්පහොගං අහොසි, තං ඉදානි මහාහොගං ජාත”න්ති කථයිංසු. සත්ථා පුරිමනායෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං සුත්තං ආරභි. සෙසං ඉමෙසු ද්විසුපි හෙට්ඨා චූත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං.

80. දසමම්පි අට්ඨප්පත්තියං චූත්තං. ධම්මසභායං කිර භික්ඛු කොසලමහාරාජානං ආරබ්භ “අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ මහායසං මහාපරිවාරං අහොසි, ඉදානි අප්පයසං අප්පපරිවාරං ජාත”න්ති කථයිංසු. භගවා පුරිමනායෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං ධම්මදෙසනං ආරභි. සෙසං චූත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

කල්‍යාණමිත්තතාදිවග්ගවණ්ණනා.

9. පමාදාදිවග්ගවණ්ණනා

81. නවමස්සාපි පයමං අට්ඨප්පත්තියමෙව කථිතං. සම්බහුලා කිර භික්ඛු ධම්මසභායං නිසින්නා කුමභසොසකං ආරබ්භ ‘අසුකං නාම කුලං පුබ්බෙ අප්පයසං අප්පපරිවාරං අහොසි, ඉදානි මහායසං මහාපරිවාරං ඡාත’න්ති කථයිංසු. සත්ථා පුරිමනායෙනෙව ආගන්ත්වා තෙසං වචනං සුත්වා ඉමං සුත්තං ආරභි. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

82. දුතියාදීසු මහතො අනත්ථායාති මහත්තස්ස අනත්ථස්ස අත්ථාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

පමාදාදිවග්ගවණ්ණනා.

10. දුතියපමාදාදිවග්ගවණ්ණනා

98. දසමෙ අජ්ඣත්තිකන්ති නියකජ්ඣත්තවසෙන අජ්ඣත්තිකං. අභිගන්ති කාරණං. ඉති කරිත්වාති එවං කත්වා. ඉදං වුත්තං හොති – භික්ඛවෙ, අජ්ඣත්තං පච්චත්තං අත්තනො සන්තානෙ සමුට්ඨිතං කාරණන්ති කත්වා න අඤ්ඤං එකං කාරණම්පි සමනුපස්සාමිති.

110-114. බාහිරන්ති අජ්ඣත්තසන්තානතො බහි භවං. සද්ධම්මස්සාති සුද්ධම්මස්ස, සාසනස්සාති අත්ථො. සම්මොසායාති විනාසාය. අන්තරධානායාති අපඤ්ඤාණත්ථාය.

115. ඨිතියාති විරට්ඨිතත්ථං. අසම්මොසාය අනන්තරධානායාති වුත්තපටිපක්ඛනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ චතුක්කොට්ඨකෙ වුත්තනයමෙව.

130. ඉතො පරෙසු අධම්මං ධම්මොති දීපෙන්තිතිආදීසු සුත්තන්තපරියායෙන තාව දස කුසලකම්මපථා ධම්මො, දස අකුසලකම්මපථා අධම්මො. තථා චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බ්ලානි සත්ත බොජ්ඣංගිනා අරියො අට්ඨංඝිගිකො මග්ගොති සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා ධම්මො නාම; තයො සතිපට්ඨානා තයො සම්මප්පධානා තයො ඉද්ධිපාදා ඡ ඉන්ද්‍රියානි ඡ බ්ලානි අට්ඨ බොජ්ඣංගිනා නවඝිගිකො මග්ගොති ච චත්තාරො උපාදානා පඤ්ච නිවරණානි සත්ත අනුසයා අට්ඨ මිච්ඡත්තානි ච අයං අධම්මො.

තත්ථ යංකිඤ්චි එකං අධම්මකොට්ඨාසං ගහෙත්වා ‘ඉමං අධම්මං ධම්මොති කරිස්සාම, එවං අම්භාකං ආවරියකුලං නියානානිකං භවිස්සති, මයං ච ලොකෙ පාකටා භවිස්සාමා’ති තං අධම්මං ‘ධම්මො අය’න්ති කථයන්තා අධම්මං ධම්මොති දීපෙන්ති නාම. තථෙව ධම්මකොට්ඨාසෙසු එකං ගහෙත්වා ‘අයං

අධම්මෝ''ති කථෙන්නා ධම්මං අධම්මොති දීපෙන්ති නාම. විනයපරියායෙන පන භූතෙන චක්ඛුනා වොදෙන්වා සාරෙන්වා යථාපටිඤ්ඤාය කත්තඛිඛං කම්මං ධම්මො නාම, අභූතෙන චක්ඛුනා අවොදෙන්වා අසාරෙන්වා අපටිඤ්ඤාය කත්තඛිඛං කම්මං අධම්මො නාම.

සුත්තන්තපරියායෙන රාගවිනයො දොසවිනයො මොහවිනයො සංවරො පහානං පටිසඬ්ඛාති අයං විනයො නාම, රාගාදීනං අවිනයො අසංවරො අප්පහානං අපටිසඬ්ඛාති අයං අවිනයො නාම. විනයපරියායෙන චක්ඛුසම්පත්ති, ඤාත්තිසම්පත්ති, අනුස්සාවනසම්පත්ති, සීමාසම්පත්ති, පරිසසම්පත්තීති අයං විනයො නාම. චක්ඛුවිපත්ති, ඤාත්තිවිපත්ති, අනුස්සාවනවිපත්ති, සීමාවිපත්ති පරිසවිපත්තීති අයං අවිනයො නාම.

සුත්තන්තපරියායෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා...පෙ.... අරියො අට්ඨඬ්ඛිකො මග්ගොති ඉදං භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන; තයො සතිපට්ඨානා තයො සම්මප්පධානා තයො ඉද්ධිපාදා ඡ ඉන්ද්‍රියානි ඡ බලානි අට්ඨ ඛොජ්ඣුඬ්ඛිතා නවඬ්ඛිකො මග්ගොති ඉදං අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන. විනයපරියායෙන චත්තාරො පාරාජිකා තෙරස සඬ්ඝාදිසෙසා ද්වෙ අනියතා තිංස නිස්සග්ගියා පාවිත්තියාති ඉදං භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන; තයො පාරාජිකා චුද්දස සඬ්ඝාදිසෙසා තයො අනියතා එකතිංස නිස්සග්ගියා පාවිත්තියාති ඉදං අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන.

සුත්තන්තපරියායෙන දෙවසිකං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං මහාකරුණාසමාපත්තිසමාපජ්ජනං බුද්ධචක්ඛුනා ලොකචොලොකනං අට්ඨප්පත්තිවසෙන සුත්තන්තදෙසනා ජාතකකථාති ඉදං ආචිණ්ණං, න දෙවසිකං ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනං...පෙ.... න ජාතකකථාති ඉදං අනාචිණ්ණං. විනයපරියායෙන නිමන්තිතස්ස වස්සාවාසං වසිත්වා අපලොකෙත්වා වාරිකාපක්කමනං පවාරෙන්වා වාරිකාපක්කමනං, ආගන්තුකෙහි සද්ධිං පයමං පටිසන්ථාරකරණන්ති ඉදං ආචිණ්ණං, තස්සෙව ආචිණ්ණස්ස අකරණං අනාචිණ්ණං නාම.

සුත්තන්තපරියායෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානා...පෙ.... අට්ඨඬ්ඛිකො මග්ගොති ඉදං පඤ්ඤත්තං නාම; තයො සතිපට්ඨානා...පෙ.... නවඬ්ඛිකො මග්ගොති ඉදං අපඤ්ඤත්තං නාම. විනයපරියායෙන චත්තාරො පාරාජිකා...පෙ.... තිංසනිස්සග්ගියා පාවිත්තියාති ඉදං පඤ්ඤත්තං නාම; තයො පාරාජිකා...පෙ.... එකතිංස නිස්සග්ගියා පාවිත්තියාති ඉදං අපඤ්ඤත්තං නාම.

යං පනෙනං සබ්බසුත්තානං පරියොසානෙ තෙව්මං සද්ධම්මං අන්තරධාපෙන්තීති චූත්තං, තත්ථ පඤ්ච අන්තරධානානි නාම අධිගමඅන්තරධානං, පටිපත්තිඅන්තරධානං, පරියත්තිඅන්තරධානං, ලිඬ්ගඅන්තරධානං, ධාතුඅන්තරධානන්ති. තත්ථ අධිගමොති චත්තාරො මග්ගා, චත්තාරි ඵලානි,

ව්‍යවස්ථාපිත පරිසම්භිදා, තිස්සෝ විජ්ජා, ඡ අභිඤ්ඤාති. සො පරිභායමානො පටිසම්භිදානො පට්ඨාය පරිභායති. බුද්ධානං හි පරිනිබ්බානානො වස්සසහස්සමෙව පටිසම්භිදා නිබ්බත්තෙතුං සක්කොන්ති, තතො පරං ඡ අභිඤ්ඤා, තතො තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා තිස්සෝ විජ්ජා නිබ්බත්තෙන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා සුක්ඛවිපස්සකා භොන්ති. එතෙනෙව උපායෙන අනාගාමිනො සකදාගාමිනො සොතාපන්නාති. තෙසු ධරන්තෙසු අධිගමො අනන්තරහිතො නාම න භොති. පච්ඡිමකස්ස පන සොතාපන්නස්ස ජීවිතක්ඛයෙන අධිගමො අන්තරහිතො නාම භොති. ඉදං අධිගමඅන්තරධානං නාම.

පටිපත්තිඅන්තරධානං නාම ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලානි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා චතුපාරිසුද්ධිසීලමත්තං රක්ඛන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ “සීලං පරිපුණ්ණං කත්වා රක්ඛාම, පධානඤ්ච අනුයුඤ්ජාම, න ච මග්ගං වා ඵලං වා සච්ඡිකාතුං සක්කොම, නත්ථි ඉදානි අරියධම්මපටිවෙධො” ති වොසානං ආපජ්ජිත්වා කොසජ්ජඛහුලා අඤ්ඤමඤ්ඤං න වොදෙන්ති න සාරෙන්ති අකුක්කුච්චකා භොන්ති, තතො පට්ඨාය බුද්දානුබුද්දකානි මද්දන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පාවිත්තියථුල්ලච්චයානි ආපජ්ජන්ති, තතො ගරුකාපත්තිං. පාරාජිකමත්තමෙව තිට්ඨති. චත්තාරි පාරාජිකානි රක්ඛන්තානං භික්ඛූනං සතෙපි සහස්සෙපි ධරමානෙ පටිපත්ති අනන්තරහිතා නාම න භොති. පච්ඡිමකස්ස පන භික්ඛූනො සීලභෙදෙන වා ජීවිතක්ඛයෙන වා අන්තරහිතා භොතිති ඉදං පටිපත්තිඅන්තරධානං නාම.

පරියත්ති තෙපිට්ඨකං බුද්ධච්චනං සාට්ඨකථා පාළි. යාව සා තිට්ඨති, තාව පරියත්ති පරිපුණ්ණා නාම භොති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රාජයුවරාජානො අධම්මිකා භොන්ති, තෙසු අධම්මිකෙසු රාජාමච්චාදයො අධම්මිකා භොන්ති, තතො රට්ඨජනපදවාසීනොති. එතෙසං අධම්මිකතාය දෙවො න සම්මා වස්සති, තතො සස්සානි න සම්පජ්ජන්ති. තෙසු අසම්පජ්ජන්තෙසු පච්චයදායකා භික්ඛුසඬ්ඨස්ස පච්චයෙ දාතුං න සක්කොන්ති, භික්ඛු පච්චයෙහි කීලමන්තා අන්තෙවාසිකෙ සඬිගහෙතුං න සක්කොන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරියත්ති පරිභායති, අත්ථවසෙන ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පාළිවසෙනෙව ධාරෙන්ති. තතො ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පාළිමිපි සකලං ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පයමං අභිධම්මපිට්ඨකං පරිභායති. පරිභායමානං මත්ථකතො පට්ඨාය පරිභායති. පයමමෙව හි පට්ඨානමහාපකරණං පරිභායති, තස්මිං පරිභීනෙ යමකං, කථාවත්ථු, පුග්ගලපඤ්ඤත්ති, ධාතුකථා, විභඬිගො, ධම්මසඬිගහොති.

එවං අභිධම්මපිට්ඨකෙ පරිභීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සුත්තන්තපිට්ඨකං පරිභායති. පයමඤ්ඤි අඬිගුත්තරනිකායො පරිභායති, තස්මිමිපි පයමං එකාදසකනිපාතො, තතො දසකනිපාතො...පෙ.... තතො එකකනිපාතොති. එවං අඬිගුත්තරෙ පරිභීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සංයුත්තනිකායො පරිභායති. පයමං හි මහාවග්ගො පරිභායති, තතො සළායතනවග්ගො, බන්ධවග්ගො, නිදානවග්ගො, සගාථාවග්ගොති. එවං සංයුත්තනිකායෙ පරිභීනෙ මත්ථකතො පට්ඨාය මජ්ඣිමනිකායො පරිභායති. පයමං

හි උපරිපණ්ණාසකො පරිභායති, තතො මජ්ඣිමපණ්ණාසකො, තතො මූලපණ්ණාසකොති. එවං මජ්ඣිමනිකායෙ පරිභීතො මත්ථකතො පටිඨාය දීඝනිකායො පරිභායති. පයමඤ්ඤි පාටීකවග්ගො පරිභායති, තතො මහාවග්ගො, තතො සීලක්ඛන්ධවග්ගොති. එවං දීඝනිකායෙ පරිභීතො සුත්තන්තපිටකං පරිභීතං නාම හොති. විනයපිටකෙන සද්ධිං ජාතකමෙව ධාරෙන්නි. විනයපිටකං ලජ්ජිනොව ධාරෙන්නි, ලාභකාමා පන ‘‘සුත්තන්තෙ කථිතෙපි සල්ලක්ඛෙන්නා නත්ථී’’ති ජාතකමෙව ධාරෙන්නි. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ජාතකමිපි ධාරෙතුං න සක්කොන්නි. අථ තෙසං පයමං වෙස්සන්තරජාතකං පරිභායති, තතො පටිලොමක්කමෙන පුණ්ණකජාතකං, මහානාරදජාතකන්ති පරියොසානෙ අපණ්ණකජාතකං පරිභායති. එවං ජාතකෙ පරිභීතො විනයපිටකමෙව ධාරෙන්නි.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ විනයපිටකමිපි මත්ථකතො පටිඨාය පරිභායති. පයමඤ්ඤි පරිවාරො පරිභායති, තතො ඛන්ධකො, භික්ඛුනීවිහඬිගො, මහාවිහඬිගොති අනුක්කමෙන උපොසථක්ඛන්ධකමත්තමෙව ධාරෙන්නි. තදාපි පරියත්ති අන්තරහිතා න හොති. යාව පන මනුස්සෙසු වාතුප්පදිකගාථාපි පවත්තති, තාව පරියත්ති අනන්තරහිතාව හොති. යදා සද්ධො පසන්නො රාජා හත්ථික්ඛන්ධෙ සුවණ්ණවඬිකොටකමිහි සහස්සත්ථවිකං යපාපෙත්වා ‘‘බුද්ධෙහි කථිතං වාතුප්පදිකගාථං ජානන්තො ඉමං සහස්සං ගණ්හතු’’ති නගරෙ හෙරිං වරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභිත්වා ‘‘එකවාරං වරාපිතෙ නාම සුණන්තාපි හොන්ති අස්සුණන්තාපි’’ති යාවතතියං වරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභිත්වා රාජපුරිසා තං සහස්සත්ථවිකං පුන රාජකුලං පවෙසෙන්නි, තදා පරියත්ති අන්තරහිතා නාම හොති. ඉදං පරියත්තිඅන්තරධානං නාම.

ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ චීවරග්ගහණං පත්තග්ගහණං සම්මිඤ්ජනපසාරණං ආලොකිතවිලොකිතං න පාසාදිකං හොති. නිගණ්ඨසමණා විය අලාබ්භපත්තං භික්ඛු පත්තං අග්ගබාහාය පක්ඛිපිත්වා ආදාය විවරන්ති, එත්තාවතාපි ලිඬිගං අනන්තරහිතමෙව හොති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ අග්ගබාහතො ඔතාරෙත්වා හත්ථෙත වා සික්කාය වා ඔලම්බිත්වා විවරන්ති, විවරමිපි රජනසාරුප්පං අකත්වා ඔට්ඨට්ඨිවණ්ණං කත්වා විවරන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රජනමිපි න හොති දසවිජිත්දනමිපි ඔවට්ටිකවිජ්ඣානමිපි, කප්පමත්තං කත්වා වළඤ්ඤෙන්නි. පුන ඔවට්ටිකං විජ්ඣිත්වා කප්පං න කරොන්නි. තතො උභයමිපි අකත්වා දසා ඡෙත්වා පරිබ්බාජකා විය වරන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ‘‘කො ඉමිනා අම්භාකං අත්ථො’’ති බුද්දකං කාසාවඤ්ඤං හත්ථෙ වා ගීවාය වා ඛන්ධන්ති, කෙසෙසු වා අල්ලියාපෙන්නි, දාරහරණං වා කරොන්නා කසිත්වා වපිත්වා ජීවිකං කප්පෙත්වා විවරන්ති. තදා දක්ඛිණං දෙන්නා සඬ්ඝං උද්දිස්ස එතෙසං දෙන්නි. ඉදං සන්ධාය භගවතා චුත්තං – ‘‘භවිස්සන්ති ඛො, පනානන්ද, අනාගතමද්ධානං ගොත්රභූතො කාසාවකණ්ඨා දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙසු දුස්සීලෙසු සඬ්ඝං උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති, තදාපාහං, ආනන්ද, සඬ්ඝගතං දක්ඛිණං අසඬ්ඛෙය්‍යං අප්පමෙය්‍යං වදාමි’’ති (ම. නි. 3.380). තතො ගච්ඡන්තෙ කාලෙ නානාවිධානි කම්මානි කරොන්නා ‘‘පපඤ්චො එස, කිං ඉමිනා අම්භාක’’න්ති

කාසාවබණ්ඩං ඡින්දිත්වා අරඤ්ඤේ ඛිපන්ති. එතස්මිං කාලෙ ලිඛිතං අන්තර්ගතං නාම හොති. කස්සපදසබ්බස්ස කිර කාලතො පට්ඨාය යොනකානං සෙනවත්ථං පාරුපිත්වා වරණං වාරිත්තං ඡාතන්ති. ඉදං ලිඛිතඅන්තර්ගතං නාම.

ධාතුඅන්තර්ගතං පන එවං වෙදිතබ්බං – තිණි පරිනිබ්බානාති, කිලෙසපරිනිබ්බානං – ඛන්ධපරිනිබ්බානං, ධාතූපරිනිබ්බානන්ති. තත්ථ කිලෙසපරිනිබ්බානං බොධිපල්ලඛිකෙ අහොසි, ඛන්ධපරිනිබ්බානං කුසිනාරායං, ධාතූපරිනිබ්බානං අනාගතෙ භවිස්සති. කථං? තතො තත්ථ තත්ථ සක්කාරසම්මානං අලභමානා ධාතූයො බුද්ධානං අධිට්ඨානබලෙන සක්කාරසම්මානලභනකට්ඨානං ගච්ඡන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සබ්බට්ඨානෙසු සක්කාරසම්මානො න හොති. සාසනස්ස හි ඔසක්කනකාලෙ ඉමස්මිං තම්බපණ්ණිදීපෙ සබ්බා ධාතූයො සන්නිපතිත්වා මහාවේනියං, තතො නාගදීපෙ රාජායතනවේනියං, තතො බොධිපල්ලඛිකං ගම්ස්සන්ති. නාගභවනතොපි දෙවලොකතොපි බ්‍රහ්මලොකතොපි ධාතූයො මහාබොධිපල්ලඛිකමෙව ගම්ස්සන්ති. සාසපමත්තාපි ධාතු අන්තරා න නස්සිස්සති. සබ්බා ධාතූයො මහාබොධිමණ්ඩෙ සන්නිපතිත්වා බුද්ධරූපං ගහෙත්වා බොධිමණ්ඩෙ පල්ලඛිකෙන නිසින්නබුද්ධසරිරසිරිං දස්සෙත්ති. ද්වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණානි අසීති අනුබ්‍යාඤ්ජනානි බ්‍යාමප්පහානි සබ්බං පරිපුණ්ණමෙව හොති. තතො යමකපාටිභාරියදිවසෙ විය පාටිභාරියං කත්වා දස්සෙත්ති. තදා මනුස්සභූතසත්තො නාම තත්ථ ගතො නත්ථි, දසසහස්සවක්කවාලෙ පන දෙවතා සබ්බාව සන්නිපතිත්වා “අජ්ජ දසබ්බලො පරිනිබ්බායති, ඉතොදානි පට්ඨාය අන්ධකාරං භවිස්සති” ති පරිදෙවන්ති. අථ ධාතුසරිරතො තෙජො සමුට්ඨාය තං සරිරං අපණ්ණත්තිකභාවං ගමෙති. ධාතුසරිරතො සමුට්ඨිතා ජාලා යාව බ්‍රහ්මලොකා උග්ගච්ඡිස්සති, සාසපමත්තාය සෙසායපි ධාතූයා සති එකජාලාව භවිස්සති. ධාතුසු පරියාදානං ගතාසු පච්ඡිජ්ජිස්සති. එවං මහන්තං ආනුභාවං දස්සෙත්වා ධාතූයො අන්තර්ගතායන්ති. තදා සන්නිපතිතා දෙවසඬ්ඝා බුද්ධානං පරිනිබ්බුතදිවසෙ විය දිබ්බගන්ධමාලාතුරියාදීහි සක්කාරං කත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා වන්දිත්වා “අනාගතෙ උප්පජ්ජනකං බුද්ධං පස්සිතුං ලභිස්සාම භගවා” ති වත්වා සකසකට්ඨානමෙව ගච්ඡන්ති. ඉදං ධාතුඅන්තර්ගතං නාම.

ඉමස්ස පඤ්චවිධස්ස අන්තර්ගතස්ස පරියත්තිඅන්තර්ගතමෙව මූලං. පරියත්තියා හි අන්තර්ගතාය පටිපත්ති අන්තර්ගතායති, පරියත්තියා ධීතාය පටිපත්ති පතිට්ඨාති. තෙනෙව ඉමස්මිං දීපෙ වණ්ඨාලතිස්සමභාහයෙ සක්කො දෙවරාජා මහාඋළුම්පං මාපෙත්වා භික්ඛූනං ආරොවාපෙසි “මහන්තං භයං භවිස්සති, න සම්මා දෙවො වස්සිස්සති, භික්ඛූ පච්චයෙහි කිලමන්තා පරියත්තිං සන්ධාරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති, පරතීරං ගන්ත්වා අයොහි ජීවිතං රක්ඛිතුං වට්ටති. ඉමං මහාඋළුම්පං ආරුය්හ ගච්ඡථ, භන්තෙ. යෙසං එත්ථ නිසජ්ජට්ඨානං නප්පහොති, තෙ කට්ඨබණ්ඩෙපි උරං යපෙත්වා ගච්ඡන්තු, සබ්බෙසම්පි භයං න භවිස්සති” ති. තදා සමුද්දතීරං පත්වා සට්ඨි භික්ඛූ කතිකං කත්වා “අම්භාකං එත්ථ ගමනකිච්චං නත්ථි, මයං ඉධෙව හුත්වා තෙපිටකං රක්ඛිස්සාමා” ති තතො නිවත්තිත්වා දක්ඛිණමලයජනපදං ගන්ත්වා කන්දමුලපණ්ණෙහි ජීවිකං කප්පෙත්තා වසිංසු.

කායෙ වහන්තෙ නිසිදිත්වා සජ්ඣායං කරොන්ති, අවහන්තෙ වාලිකං උස්සාරෙත්වා පරිවාරෙත්වා සිසානි එකට්ඨානෙ කත්වා පරියත්තිං සම්මසන්ති. ඉමිනා නියාමෙන ද්වාදස සංවච්ඡරානි සාට්ඨකථං තෙපිටකං පරිපුණ්ණං කත්වා ධාරයිංසු.

භයෙ වූපසන්තෙ සත්තසතා භික්ඛු අත්තනො ගතට්ඨානෙ සාට්ඨකථෙ තෙපිටකෙ එකක්ඛරම්පි එකඛ්‍යඤ්ජනම්පි අනාසෙත්වා ඉමමෙව දීපමාගම්ම කල්ලගාමජනපදෙ මණ්ඩලාරාමවිහාරං පවිසිංසු. ථෙරානං ආගමනජ්ජවත්තිං සුත්වා ඉමස්මිං දීපෙ ඔහිනා සට්ඨි භික්ඛු “ථෙරෙ පස්සිස්සාමා”ති ගන්ත්වා ථෙරෙහි සද්ධිං තෙපිටකං සොධෙත්තා එකක්ඛරම්පි එකඛ්‍යඤ්ජනම්පි අසමෙත්තං නාම න පස්සිංසු. තස්මිං යානෙ ථෙරානං අයං කථා උදපාදි “පරියත්ති නු ඛො සාසනස්ස මූලං, උදාහු පටිපත්ති”ති. පංසුකුලිකත්ථෙරා “පටිපත්තිමූල”ත්ති ආභංසු, ධම්මකථිකා “පරියත්ති”ති. අථ නෙ ථෙරා “තුම්භාකං ද්විත්තම්පි ජනානං වචනමත්තෙනෙව න කරොම, ජීනභාසිතං සුත්තං ආභරො”ති ආභංසු. සුත්තං ආභරිතුං න භාරොති “ඉමෙ ව, සුභද්ද, භික්ඛු සම්මා විහරෙය්‍යං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහන්තෙහි අස්සාති (දී. නි. 2.214). පටිපත්තිමූලකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං පටිපත්තිසාරකං. පටිපත්තියා ධරන්තාය තිට්ඨති”ති (මි. ප. 4.1.7) සුත්තං ආභරිංසු. ඉමං සුත්තං සුත්වා ධම්මකථිකා අත්තනො වාදය්‍යනත්ථාය ඉමං සුත්තං ආභරිංසු –

“යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා, විනයො යාව දිජ්ජති;
තාව දක්ඛන්ති ආලොකං, සුරියෙ අබ්භුට්ඨිතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙසු අසන්තෙසු, පමුට්ඨෙ විනයම්භි ව;
තමො භවිස්සති ලොකෙ, සුරියෙ අත්ථඬිගතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති හොති රක්ඛිතා;
පටිපත්තියං ඨිතො ඨිරො, යොගක්ඛෙමා න ධංසති”ති.

ඉමස්මිං සුත්තෙ ආභටෙ පංසුකුලිකත්ථෙරා තුණ්හි අහෙසුං, ධම්මකථිකත්ථෙරානංයෙව වචනං පුරතො අහොසි. යථා හි ගවසතස්ස වා ගවසහස්සස්ස වා අන්තරෙ පවෙණ්පාලිකාය ධෙනුයා අසති සො වංසො සා පවෙණ් න සට්ඨති, එවමෙව ආරද්ධවිපස්සකානං භික්ඛූනං සතෙපි සහස්සෙපි සංවිජ්ජමානෙ පරියත්තියා අසති අරියමග්ගපටිච්චෙධො නාම න හොති. යථා ව නිධිකුම්භියා ජානනත්ථාය පාසාණපිට්ඨෙ අක්ඛරෙසු යිපිතෙසු යාව අක්ඛරානි ධරන්ති, තාව නිධිකුම්භි නට්ඨා නාම න හොති. එවමෙව පරියත්තියා ධරමානාය සාසනං අන්තරහිතං නාම න හොතිති.

දුතියපමාදාවග්ගවණ්ණනා.

11. අධම්මවග්ගවණ්ණනා

140. එකාදසමෙ වග්ගෙ අධම්මං අධම්මොතිආදීනි චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවානි.

අධම්මවග්ගවණ්ණනා.

12. අනාපත්තිවග්ගවණ්ණනා

150. ද්වාදසමෙ පන අනාපත්තිං ආපත්තිතිආදීසු “අනාපත්ති අජානන්තස්ස අට්ඨෙය්‍යවිත්තස්ස නමරණාධිප්පායස්ස අනුල්ලපනාධිප්පායස්ස නමොවනාධිප්පායස්සා”ති තත්ථ තත්ථ චුත්තා අනාපත්ති අනාපත්ති නාම, “ජානන්තස්ස ට්ඨෙය්‍යවිත්තස්සා”තිආදීනා නයෙන චුත්තා ආපත්ති ආපත්ති නාම, පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධා ලහුකාපත්ති නාම, ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා ගරුකාපත්ති නාම. ද්වෙ ආපත්තික්ඛන්ධා දුට්ඨුල්ලාපත්ති නාම, පඤ්චාපත්තික්ඛන්ධා අදුට්ඨුල්ලාපත්ති නාම. ඡ ආපත්තික්ඛන්ධා සාවසෙසාපත්ති නාම, එකො පාරාජිකාපත්තික්ඛන්ධො අනවසෙසාපත්ති නාම. සප්පට්ඨකම්මාපත්ති නාම සාවසෙසාපත්තියෙව, අප්පට්ඨකම්මාපත්ති නාම අනවසෙසාපත්තියෙව. සෙසං සබ්බන්ථ උත්තානමෙවානි.

අනාපත්තිවග්ගවණ්ණනා.

13. එකපුග්ගලවග්ගවණ්ණනා

170. එකපුග්ගලවග්ගස්ස පඨමෙ එකපුග්ගලොති එකො පුග්ගලො. එත්ථ එකොති දුතියාදිපටික්ඛෙපත්ථො ගණනපරිච්ඡෙදො. පුග්ගලොති සම්මුතිකථා, න පරමත්ථකථා. බුද්ධස්ස හි හගවතො දුට්ඨා දෙසනා – සම්මුතිදෙසනා, පරමත්ථදෙසනා වානි. තත්ථ “පුග්ගලො සත්තො ඉත්ථි පුරිසො ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො”ති එවරුපා සම්මුතිදෙසනා, “අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා ඛන්ධා ධාතු ආයතනානි සතිපට්ඨානා”ති එවරුපා පරමත්ථදෙසනා. තත්ථ හගවා යෙ සම්මුතිවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිච්ඡික්ඛිත්වා මොහං පහාය විසෙසං අධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං සම්මුතිදෙසනං දෙසෙති. යෙ පන පරමත්ථවසෙන දෙසනං සුත්වා අත්ථං පටිච්ඡික්ඛිත්වා මොහං පහාය විසෙසමධිගන්තුං සමත්ථා, තෙසං පරමත්ථදෙසනං දෙසෙති.

තත්ථරායං උපමා – යථා හි දෙසභාසාකුසලො තිණ්ණං වෙදානං අත්ථසංවණ්ණනකො ආවරියො යෙ දම්මෙභාසාය චුත්තෙ අත්ථං ජානන්ති, තෙසං දම්මෙභාසාය ආවික්ඛති. යෙ අත්ඨභාසාදීසු අඤ්ඤාතරාය භාසාය, තෙසං තාය තාය භාසාය. එවං තෙ මාණවකා ඡෙකං ඛ්‍යත්තං ආවරියමාගම්ම ඛිජ්ජමෙව සිජ්ජං උග්ගණ්හන්ති. තත්ථ ආවරියො විය බුද්ධො හගවා, තයො වෙදා විය කට්ඨකබ්බහාවෙ යිතානි තිණ්ණි පිටකානි, දෙසභාසාකොසල්ලම්ච සම්මුතිපරමත්ථකොසල්ලං, නානාදෙසභාසා මාණවකා විය සම්මුතිපරමත්ථවසෙන

පටිච්ඡේදාසමත්ථා වෙනෙයාසත්තා, ආවරියස්ස දමිළහාසාදිආචික්ඛනං විය
හගවතො සම්මුතිපරමත්ථවසෙන දෙසනා වෙදිතබ්බා. ආහ වෙන්ථ –

“දුච්ඡෙ සච්චානි අක්ඛාසි, සම්බුද්ධො වදනං වරො;
සම්මුතිං පරමත්ථස්ථෙ, තතියං නුපලබ්භති.

“සඬකෙතවචනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණා;
පරමත්ථවචනං සච්චං, ධම්මානං භූතකාරණා.

“තස්මා වොහාරකුසලස්ස, ලොකනාථස්ස සත්ථුනො;
සම්මුතිං වොහරන්තස්ස, මුසාවාදො න ජායති” ති.

අපිව අට්ඨහි කාරණෙහි හගවා පුග්ගලකථං කථෙති – හිරොත්තප්පදීපනත්ථං,
කම්මස්සකතාදීපනත්ථං, පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං, ආනන්තරියදීපනත්ථං,
බ්‍රහ්මචිහාරදීපනත්ථං, පුබ්බෙතිවාසදීපනත්ථං, දක්ඛිණාවසුද්ධදීපනත්ථං,
ලොකසම්මුතියා අප්පහානත්ථස්ථෙති. “ඛන්ධධාතුආයතනානි හිරියන්ති
ඔත්තප්පන්ති” ති හි වුත්තෙ මහාපනො න ජානාති, සම්මොහමාපජ්ජති, පටිසත්තු
හොති “කිමිදං ඛන්ධධාතුආයතනානි හිරියන්ති ඔත්තප්පන්ති නාමා” ති? “ඉත්ථී
හිරියති ඔත්තප්පති, පුරිසො ඛන්තියො බ්‍රාහ්මණො දෙවො මාරො” ති වුත්තෙ පන
ජානාති, න සම්මොහමාපජ්ජති, න පටිසත්තු හොති. තස්මා හගවා
හිරොත්තප්පදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

“ඛන්ධා කම්මස්සකා, ධාතුයො ආයතනානි” ති වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා
හගවා කම්මස්සකතාදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

“වෙඨවනාදයො මහාචිහාරා ඛන්ධෙහි කාරාපිතා, ධාතූහි ආයතනෙහි” ති
වුත්තෙපි එසෙව නයො. තස්මා හගවා පච්චත්තපුරිසකාරදීපනත්ථං පුග්ගලකථං
කථෙති.

“ඛන්ධා මාතරං ජීවිතා වොරොපෙන්නි, පිතරං, අරහන්තං, රුහිරුප්පාදකම්මං,
සඬසහෙදකම්මං කරොන්ති, ධාතුයො ආයතනානි” ති වුත්තෙපි එසෙව නයො.
තස්මා හගවා ආනන්තරියදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

“ඛන්ධා මෙත්තායන්ති, ධාතුයො ආයතනානි” ති වුත්තෙපි එසෙව නයො.
තස්මා හගවා බ්‍රහ්මචිහාරදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

“ඛන්ධා පුබ්බෙතිවාසමනුස්සරන්ති, ධාතුයො ආයතනානි” ති වුත්තෙපි එසෙව
නයො. තස්මා හගවා පුබ්බෙතිවාසදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

“ඛන්ධා දානං පටිග්ගණ්භන්ති, ධාතුයො ආයතනානි” ති වුත්තෙපි මහාපනො
න ජානාති, සම්මොහං ආපජ්ජති, පටිසත්තු හොති “කිමිදං ඛන්ධධාතුආයතනානි

පටිග්ගණ්හන්ති නාමා” ති? “පුග්ගලා පටිග්ගණ්හන්ති සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මො” ති වුත්තෙ පන ජානාති, න සම්මොහං ආපජ්ජති, න පටිසන්තු හොති. තස්මා භගවා දක්ඛිණාවිසුද්ධිදීපනත්ථං පුග්ගලකථං කථෙති.

ලොකසම්මුතිඤ්ච බුද්ධා භගවන්තො නජ්ජහන්ති, ලොකසමඤ්ඤාය ලොකනිරුත්තියා ලොකාභිලාපෙ ධීනායෙව ධම්මං දෙසෙන්නි. තස්මා භගවා ලොකසම්මුතියා අජ්ජහනන්ථම්පි පුග්ගලකථං කථෙති.

ඉති එකො ව සො පුග්ගලො වාති එකපුග්ගලො. කෙනටියෙන එකපුග්ගලො? අසදිසටියෙන ගුණවිසිටියටියෙන අසමසමටියෙනාති. සො හි දසන්තං පාරමීනං පටිපාටියා ආවජ්ජනං ආදිං කත්වා බොධිසම්භාරගුණෙහි වෙව බුද්ධගුණෙහි ව සෙසමභාජනෙන අසදිසොති අසදිසටියෙනපි එකපුග්ගලො. යෙ වස්ස තෙ ගුණා, තෙ සෙසසත්තානං ගුණෙහි විසිටියාති ගුණවිසිටියටියෙනපි එකපුග්ගලො. පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා සබ්බසත්තෙහි අසමා, තෙහි සද්ධිං අයමෙව එකො රූපකායගුණෙහි වෙව නාමකායගුණෙහි ව සමොති අසමසමටියෙනපි එකපුග්ගලො.

ලොකෙති තයො ලොකා – සත්තලොකො, ඕකාසලොකො, සඬ්ඛාරලොකොති. තෙසං චිත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.135-136) වුත්තා. තෙසු ඉධ සත්තලොකො අධිජ්ජෙතො. සත්තලොකෙ උජ්ජජ්ජමානොපි වෙස න දෙවලොකෙ, න බ්‍රහ්මලොකෙ, මනුස්සලොකෙයෙව උජ්ජජ්ජති. මනුස්සලොකෙපි න අඤ්ඤස්මිං වක්කවාළෙ, ඉමස්මිංයෙව වක්කවාළෙ උජ්ජජ්ජති. තත්‍රාපි න සබ්බටියානෙසු.

“පුරත්ථිමාය දිසාය ගජඬ්ගලං නාම නිගමො, තස්ස පරෙන මහාසාලා, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සල්ලවතී නාම නදී, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡිමාය දිසාය ථූණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උත්තරාය දිසාය උසිරද්ධජො නාම පබ්බතො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ” ති (මහාව. 259) එවං පරිච්ඡින්නෙ ආයාමතො තියොජනසතෙ චිත්ථාරතො අඬ්ඨතෙයායොජනසතෙ පරික්ඛෙපතො නවයොජනසතෙ මජ්ඣිමදෙසෙ උජ්ජජ්ජති. න කෙවලඤ්ච තථාගතොව, පච්චෙකබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීති මහාපෙරා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා වක්කවත්තී රාජා අඤ්ඤෙ ව සාරජ්ජන්තා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා එත්ථෙව උජ්ජජ්ජන්ති.

උජ්ජජ්ජමානො උජ්ජජ්ජතීති ඉදං පන උභයමිපි විජ්ජකතවචනමෙව. උජ්ජජ්ජමානො බහුජනහිතාය උජ්ජජ්ජති, න අඤ්ඤෙන කාරණෙනාති එවං පනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවරූපඤ්චෙත්ථ ලක්ඛණං න සක්කා එතං අඤ්ඤෙන සද්දලක්ඛණෙන පටිබාහිතුං.

අපිව උප්පජ්ජමානො නාම, උප්පජ්ජති නාම, උප්පන්නො නාමාති අයමෙත්ථ හෙදො වෙදිතබ්බො. එස හි දීපඬිකරපාදමුලතො පටියාය ලද්ධබ්බාකරණො බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ පරියෙසන්නො දස පාරමියො දිස්වා “ඉමෙ ධම්මා මයා පුරෙතබ්බා”ති කතසන්නිට්ඨානො දානපාරමී පුරෙන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. සීලපාරමී...පෙ.... උපෙක්ඛාපාරමීති ඉමා දස පාරමියො පුරෙන්නොපි, දස උපපාරමියො පුරෙන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. දස පරමත්ථපාරමියො පුරෙන්නොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. අත්තත්ථවරියං ඤාතත්ථවරියං ලොකත්ථවරියං පුරයමානොපි උප්පජ්ජමානො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකාති චත්තාරි අසඬිබ්බොයානි බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ මත්ථකං පාපෙන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. වෙස්සන්තරත්තභාවං පහාය තුසිතපුරෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සට්ඨිවස්සසතසහස්සාධිකා සත්තපණ්ණාසවස්සකොටියො තිට්ඨන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. දෙවතාහි යාවිතො පඤ්චමහාවිලොකිතං විලොකෙත්වා මහාමායාදෙවියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගණ්හන්නොපි, අනුනාධිකෙ දස මාසෙ ගබ්භවාසං වසන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. එකුනතිංස වස්සාති අගාරමජ්ඣෙ තිට්ඨන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා රාහුලභද්දස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්තසහායො කණ්ඩකං වාහනවරං ආරුය්හ නික්ඛමන්නොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. තිණි රජ්ජාති අතික්කමන්නොපි අනොමානදීතීරෙ පබ්බජන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. ඡබ්බස්සාති මහාපධානං කරොන්නොපි උප්පජ්ජමානො නාම. පරිපක්කගතෙ ඤාණෙ ඔළාරිකාභාරං ආහරන්නොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. සායන්හසමයෙ විසාබ්භුණ්ණමාය මහාබොධිමණ්ඩං ආරුය්හ මාරබලං විධමෙත්වා පය්මයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං පරිසොධෙත්වා පච්ඡිමයාමසමනන්තරෙ ද්වාදසඬිගං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමතො සම්මසිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිච්ඡිකුන්නොපි උප්පජ්ජමානොව නාම. සොතාපත්තිඵලක්ඛණෙපි සකදාගාමිමග්ගක්ඛණෙපි සකදාගාමිඵලක්ඛණෙපි අනාගාමිමග්ගක්ඛණෙපි අනාගාමිඵලක්ඛණෙපි උප්පජ්ජමානොව නාම. අරහත්තමග්ගක්ඛණෙ පන උප්පජ්ජති නාම. අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නො නාම. බුද්ධානං හි සාවකානං විය න පටිපාටියා ඉද්ධිවිධඤාණාදීති උප්පජ්ජන්ති, සහෙව පන අරහත්තමග්ගෙන සකලොපි සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණාදි ගුණරාසි ආගතොව නාම හොති. තස්මා තෙ නිජ්ජත්තසබ්බකිච්චත්තා අරහත්තඵලක්ඛණෙ උප්පන්නා නාම හොන්ති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ අරහත්තඵලක්ඛණංයෙව සන්ධාය “උප්පජ්ජති”ති වෙදිතබ්බො, උප්පන්නො හොතීති අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො.

බහුජනහිතායාති මහාජනස්ස හිතත්ථාය උප්පජ්ජති. බහුජනසුඛායාති මහාජනස්ස සුඛත්ථාය උප්පජ්ජති. ලොකානුකම්පායාති සත්තලොකස්ස අනුකම්පං පටිච්ච උප්පජ්ජති. කතරසත්තලොකස්සාති? යො තථාගතස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා අමතපානං පිටිත්වා ධම්මං පටිච්ඡිකුම්, තස්ස. හගවතා හි මහාබොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං චිතිනාමෙත්වා බොධිමණ්ඩා ඉසිපතනං ආගමිම “ද්වෙමෙ, හික්ඛවෙ, අන්තා පබ්බජිතෙන න සෙවිතබ්බා”ති ධම්මවක්කප්පවත්තසුත්තෙ

(මහාව. 13; සං. නි. 5.1081) දෙසිනෙ ආයස්මතා අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන සද්ධිං අට්ඨාරසකොට්ඨසඬ්ඛා බ්‍රහ්මානො අමතපානං පිට්ඨං, එතස්ස සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො. පඤ්චමදිවසෙ අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තපරියොසානෙ (මහාව. 20; සං. නි. 3.59) පඤ්චවග්ගියා ථෙරා අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො. තතො යසදාරකප්පමුඛෙ පඤ්චපණ්ණාස පුරිසෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි, තතො කප්පාසිකවනසණ්ඛෙ තිංස හද්දවග්ගියෙ තයො මග්ගෙ ව තිණි ඵලානි ව සම්පාපෙසි, එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නො. ගයාසිසෙ ආදිත්තපරියායසුත්තපරියොසානෙ (මහාව. 54) ජට්ටසහස්සං අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි, තාලට්ඨිවනෙ බිම්බිසාරප්පමුඛා එකාදස නහුතා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, එකං නහුතං සරණෙසු පතිට්ඨිතං. තිරොකුට්ටඅනුමොදනාවසානෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සෙහි අමතපානං පිතං. සුමනමාලාකාරසමාගමෙ චතුරාසීතියා ව. ධනපාලකසමාගමෙ දසහි පාණසහස්සෙහි, බදිරඬ්ඨාරජාතකසමාගමෙ චතුරාසීතියා පාණසහස්සෙහි, ජම්බුකආජීවකසමාගමෙ චතුරාසීතියා ව. ආනන්දසෙට්ඨිසමාගමෙ චතුරාසීතියා ව පාණසහස්සෙහි අමතපානං පිතං. පාසාණකචෙතියෙ පාරායනසුත්තන්තකථාදිවසෙ චුද්දස කොට්ඨො අමතපානං පිට්ඨං. යමකපාටිහාරියදිවසෙ වීසති පාණකොට්ඨො, තාවතිංසහවනෙ පණ්ඩුකම්බලසිලාය නිසිදිත්වා මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා සත්තප්පකරණං අභිධම්මං දෙසෙන්නස්ස අසීති පාණකොට්ඨො, දෙවොරොහනෙ තිංස පාණකොට්ඨො, සක්කපඤ්ඤසුත්තන්තෙ අසීති දෙවතාසහස්සානි අමතපානං පිට්ඨං. මහාසමයසුත්තන්තෙ මඬ්ගලසුත්තන්තෙ චූළරාහුලොවාදෙ සමචිත්තපට්පදායාති ඉමෙසු චතුසු ධානෙසු අභිසමයං පත්තසත්තානං පරිච්ඡෙදො නත්ථී. එතස්සපි සත්තලොකස්ස අනුකම්පාය උප්පන්නොති. යාවජ්ජදිවසා ඉතො පරං අනාගතෙ ව සාසනං නිස්සාය සග්ගමොක්ඛමග්ගෙ පතිට්ඨහන්තානං වසෙනාපි අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

දෙවමනුස්සානන්ති න කෙවලං දෙවමනුස්සානංයෙව, අවසෙසානං නාගසුපණ්ණාදීනම්පි අත්ථාය හිතාය සුඛායෙව උප්පන්නො. සහෙතුකපට්ඨසන්ධිකෙ පන මග්ගඵලසච්ඡිකිරියාය හබ්බෙ පුග්ගලෙ දස්සෙතුං එතං චුත්තං. තස්මා එතෙසම්පි අත්ථාය හිතාය සුඛායෙව උප්පන්නොති වෙදිතබ්බො.

කතමො එකපුග්ගලොති අයං පුච්ඡා. පුච්ඡා ව නාමෙසා පඤ්චවිධා හොති – අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා, අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකමානාපුච්ඡාති.

තාසං ඉදං නානත්තං – කතමා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අභාවිතං. තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය පඤ්ඤා පුච්ඡති, අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනා පුවඡා? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. සො අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්භං පුවඡති, අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුවඡා.

කතමා විමතිවිෂේදනා පුවඡා? පකතියා සංසයපක්ඛන්තො හොති විමතිපක්ඛන්තො ද්වෙළ්භකජාතො “එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො” ති. සො විමතිවිෂේදනත්ථාය පඤ්භං පුවඡති, අයං විමතිවිෂේදනා පුවඡා.

කතමා අනුමතිපුවඡා? හගවා හි භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්භං පුවඡති – “තං කිං මඤ්ඤුථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා” ති? “අනිච්චං, භන්තෙ”. “යං පනානිච්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වා” ති? “දුක්ඛං, භන්තෙ”. “යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කල්ලං නු ඛො තං සමනුපස්සිතුං එතං මම, එසොභමස්මි, එසො මෙ අත්තා” ති? “නො භෙතං, භන්තෙ” ති, අයං අනුමතිපුවඡා.

කතමා කටේතුකම්‍යතාපුවඡා? හගවා භික්ඛූනං කටේතුකම්‍යතාය පඤ්භං පුවඡති – “චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො” ති? අයං කටේතුකම්‍යතාපුවඡාති.

තත්ථ බුද්ධානං පුරිමා තිස්සො පුවඡා නත්ථි. කස්මා? බුද්ධානං හි තිස්ස අද්ධාසු කිඤ්චි සඬ්ඛතං අද්ධාවිමුත්තං වා අසඬ්ඛතං අදිට්ඨං අජානිතං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං නාම නත්ථි, තස්මා තෙසං අදිට්ඨජොතනාපුවඡා නත්ථි. යං පන හගවතා අත්තනො ඤාණෙන පටිච්ඡිද්ධං, තස්ස අඤ්ඤෙන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා සද්ධිං සංසන්දනකිව්චං නත්ථි. තෙනස්ස දිට්ඨසංසන්දනාපුවඡා නත්ථි. යස්මා පනෙස අකථංකථී තිණ්ණවිචිකිවිෂො සබ්බධම්මෙසු විහතසංසයො, තෙනස්ස විමතිවිෂේදනාපුවඡා නත්ථි. ඉතරා පන ද්වෙ පුවඡා හගවතො අත්ථි, තාසු අයං කටේතුකම්‍යතාපුවඡාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි තාය පුවඡාය පුට්ඨං එකපුග්ගලං විභාවෙන්තො තථාගතො අරභං සම්මාසම්බුද්ධොති ආහ. තත්ථ තථාගතොති අට්ඨහි කාරණෙහි හගවා තථාගතො – තථා ආගතොති තථාගතො, තථා ගතොති තථාගතො, තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො, තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො, තථදස්සිතාය තථාගතො, තථවාදිතාය තථාගතො, තථාකාරිතාය තථාගතො, අභිභවනට්ඨෙත තථාගතොති.

කථං හගවා තථා ආගතොති තථාගතො? යථා සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපන්නා පුරිමකා සම්මාසම්බුද්ධා ආගතා, යථා විපස්සි හගවා ආගතො, යථා සිබ්බි හගවා, යථා වෙස්සභූ හගවා, යථා කකුසන්ධො හගවා, යථා කොණාගමනො හගවා, යථා කස්සපො හගවා ආගතොති. කිං චුත්තං හොති? යෙන අභිනිභාරෙන එතෙ හගවන්තො ආගතා, තෙනෙව අම්භාකම්පි හගවා ආගතො. අථ වා යථා විපස්සි හගවා...පෙ.... යථා කස්සපො හගවා දානපාරම් පුරෙත්වා,

සීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාචරියබන්තිසච්චාධිට්ඨානමෙත්තාඋපෙක්ඛාපාරම්. පුරෙත්වා ඉමා දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමතිංස පාරමියො පුරෙත්වා, අභිගපරිච්චාගං නයනධනරජ්ජපුත්තදාරපරිච්චාගන්ති ඉමෙ පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා, පුබ්බයොගපුබ්බවරියධම්මක්ඛානඤ්ඤාතත්ථවරියාදයො පුරෙත්වා බුද්ධිවරියාය කොටිං පත්වා ආගතො, තථා අම්භාකම්පි හගවා ආගතො. යථා ච විපස්සී හගවා ...පෙ.... කස්සපො හගවා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මජ්ජධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බ්‍රාහ්මී සත්ත බොජ්ඣංගිගෙ අරියං අට්ඨංගිකං මග්ගං භාවෙත්වා බුහෙත්වා ආගතො, තථා අම්භාකම්පි හගවා ආගතොති තථාගතො.

“යථෙව ලොකම්භි විපස්සීආදයො,
සබ්බඤ්ඤභාවං මුත්තයො ඉධාගතා;
තථා අයං සක්ඛාමුනිපි ආගතො,
තථාගතො වුච්චති තෙන චක්ඛුමා”ති.

එවං තථා ආගතොති තථාගතො.

කථං තථා ගතොති තථාගතො? යථා සම්පතිජාතො විපස්සී හගවා ගතො...පෙ.... කස්සපො හගවා ගතො. කථංඤ්ච සො ගතොති? සො හි සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පට්ඨියං පතිට්ඨාය උත්තරාහිමුබ්බො සත්තපදවිතිභාරෙන ගතො. යථාහ – “සම්පතිජාතො, ආනන්ද, බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පට්ඨියං පතිට්ඨන්තිවා උත්තරාහිමුබ්බො සත්තපදවිතිභාරෙන ගච්ඡති සෙතම්භි ඡත්තෙ අනුධාරියමානෙ, සබ්බා ච දිසා අනුච්චලාකෙති, ආසහිඤ්ච වාවං භාසති ‘අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්බවො’”ති (ම. නි. 3.207). තඤ්චස්ස ගමනං තථං අහොසි අවිතථං අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. යඤ්භි සො සම්පතිජාතොව සමෙහි පාදෙහි පතිට්ඨති, ඉදමස්ස චතුරිද්ධිපාදපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, උත්තරාහිමුබ්බභාවො පන සබ්බලොකුත්තරභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සත්තපදවිතිභාරො සත්තබොජ්ඣංගිගරතනපටිලාභස්ස, “සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති වාමරා”ති (සු. නි. 693) එත්ථ චුත්තවාමරුක්ඛෙපො පන සබ්බතිත්ථියනිම්මට්ඨනස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සෙතච්ඡත්තධාරණං අරහත්තඵලවිමුත්තිවරවිමලසෙතච්ඡත්තපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, සබ්බදිසානුච්චලාකනං සබ්බඤ්ඤානාචරණඤ්ඤාපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං, ආසහිවාචාභාසනං අජ්ජවත්තියවරධම්මචක්කජ්ජවත්තනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. තථා අයං හගවාපි ගතො. තඤ්චස්ස ගමනං කථං අහොසි අවිතථං තෙසංයෙව විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙන. තෙනාහු පොරාණා –

“මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා,
සමෙහි පාදෙහි ඵ්ඨි වසුන්ධරං;
සො වික්කමී සත්ත පදානි ගොතමො,

සෙනඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරු.

“ගන්ත්වාන සො සත්ත පදානි ගොතමො,
දිසා විලොකෙසි සමා සමන්තතො;
අට්ඨභිගුපෙනං ගිරමබ්භුදිරයි,
සීහො යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො” ති.

එවං තථා ගතොති තථාගතො.

අථ වා යථා විපස්සී භගවා...පෙ.... යථා කස්සපො භගවා, අයම්පි භගවා තථෙව
නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දං පහාය ගතො, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං,
ආලොකසඤ්ඤාය ථිතමිද්ධං, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං,
ධම්මචචත්ථානෙන විචිකිච්ඡං පහාය ගතො, ඤාණෙන අවිජ්ජං පදාලෙන්වා ගතො,
පාමොජ්ජෙන අරතිං විනොදෙන්වා, පට්ඨමජ්ඣානෙන නිවරණකවාටං
උග්ගාටෙන්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කවිචාරං වූපසමෙන්වා, තතියජ්ඣානෙන
පීතිං විරාජෙන්වා, චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහාය,
ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාපටිසසඤ්ඤානානත්තසඤ්ඤායො
සමතික්කමිත්වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤං,
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤං
සමතික්කමිත්වා ගතො.

අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤං පහාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤං,
අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිං, විරාගානුපස්සනාය
රාගං, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානං,
බ්‍යානුපස්සනාය සන්තසඤ්ඤං, ව්‍යානුපස්සනාය ආයුහනං, විපරිණාමානුපස්සනාය
ධ්‍රුවසඤ්ඤං, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තසඤ්ඤං, අප්පණිහිතානුපස්සනාය
පණ්ඩං, සුඤ්ඤානානුපස්සනාය අභිනිවෙසං, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය
සාරාදානාභිනිවෙසං, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසං,
ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසං, පටිසම්බානුපස්සනාය අප්පටිසම්බං,
විචට්ඨානුපස්සනාය සංයොගාභිනිවෙසං, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨෙ
කිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකෙ කිලෙසෙ පහාය,
අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතෙ කිලෙසෙ සමුග්ගාතෙන්වා, අරහත්තමග්ගෙන
සබ්බකිලෙසෙ සමුච්ඡන්දිත්වා ගතො. එවම්පි තථා ගතොති තථාගතො.

කථං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො? පථව්ඨාතුයා කක්ඛලත්තලක්ඛණං
තථං අවිතථං, ආපොධාතුයා පග්ගරණලක්ඛණං, තෙජොධාතුයා
උණ්හත්තලක්ඛණං, වායොධාතුයා විත්ථම්හනලක්ඛණං, ආකාසධාතුයා
අසම්ප්ප්ථිට්ඨලක්ඛණං, විඤ්ඤාණධාතුයා විජානනලක්ඛණං.

රූපස්ස රූප්පනලක්බණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්බණං, සඤ්ඤාය සඤ්ජානනලක්බණං, සඬ්ඛාරානං අභිසඬ්ඛරණලක්බණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්බණං.

විතක්කස්ස අභිනිරොපනලක්බණං, විචාරස්ස අනුමජ්ජනලක්බණං, පිතියා ඵරණලක්බණං, සුඛස්ස සාතලක්බණං, විත්තෙකග්ගතාය අවික්ඛෙපලක්බණං, එස්සස්ස චුසනලක්බණං.

සද්ධන්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛලක්බණං, වීරියන්ද්‍රියස්ස පග්ගහලක්බණං, සතින්ද්‍රියස්ස උපට්ඨානලක්බණං, සමාධින්ද්‍රියස්ස අවික්ඛෙපලක්බණං, පඤ්ඤිත්තියස්ස පජානනලක්බණං.

සද්ධාබලස්ස අස්සද්ධියෙ අකම්පියලක්බණං, වීර්යබලස්ස කොසජ්ජෙ, සතිබලස්ස මුට්ඨස්සච්චෙ, සමාධිබලස්ස උද්ධච්චෙ, පඤ්ඤාබලස්ස අවිජ්ජාය අකම්පියලක්බණං.

සතිසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස උපට්ඨානලක්බණං, ධම්මච්චයසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස පච්චයලක්බණං, වීර්යසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස පග්ගහලක්බණං, පිතිසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස ඵරණලක්බණං, පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස චූපසමලක්බණං, සමාධිසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස අවික්ඛෙපලක්බණං, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකුච්ඡගස්ස පටිසඬ්ඛානලක්බණං.

සම්මාදිට්ඨියා දස්සනලක්බණං, සම්මාසඬ්ඛකප්පස්ස අභිනිරොපනලක්බණං, සම්මාචාචාය පරිග්ගහලක්බණං, සම්මාකම්මන්තස්ස සමුට්ඨානලක්බණං, සම්මාආජීවස්ස වොදානලක්බණං, සම්මාචායාමස්ස පග්ගහලක්බණං, සම්මාසතියා උපට්ඨානලක්බණං, සම්මාසමාධිස්ස අවික්ඛෙපලක්බණං.

අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණලක්බණං, සඬ්ඛාරානං චෙතනාලක්බණං, විඤ්ඤාණස්ස විජානනලක්බණං, නාමස්ස නමනලක්බණං, රූපස්ස රූප්පනලක්බණං, සලායතනස්ස ආයතනලක්බණං, එස්සස්ස චුසනලක්බණං, වෙදනාය වෙදයිතලක්බණං, තණ්හාය හෙතුලක්බණං, උපාදානස්ස ගහණලක්බණං, භවස්ස ආයුහනලක්බණං, ජාතියා නිබ්බත්තිලක්බණං, ජරාය ජීරණලක්බණං, මරණස්ස චුතිලක්බණං.

ධාතුනං සුඤ්ඤතාලක්බණං, ආයතනානං ආයතනලක්බණං, සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානලක්බණං, සම්මජ්ජධානානං පදහනලක්බණං, ඉද්ධිපාදානං ඉජ්ඣනලක්බණං, ඉන්ද්‍රියානං අධිපතිලක්බණං, බලානං අකම්පියලක්බණං, බොජ්ඣකුච්ඡානං නියානලක්බණං, මග්ගස්ස හෙතුලක්බණං.

සව්වානං තථලක්ඛණං, සමථස්ස අවික්ඛෙපලක්ඛණං, විපස්සනාය අනුපස්සනාලක්ඛණං, සමථවිපස්සනානං එකරසලක්ඛණං, යුගනද්ධානං අනනිවත්තනලක්ඛණං.

සීලවිසුද්ධියා සංවරණලක්ඛණං, චිත්තවිසුද්ධියා අවික්ඛෙපලක්ඛණං, දිට්ඨිවිසුද්ධියා දස්සනලක්ඛණං.

බයෙ ඤාණස්ස සමුච්ඡේදලක්ඛණං, අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස පස්සද්ධිලක්ඛණං.

ජන්දස්ස මූලලක්ඛණං, මනසිකාරස්ස සමුට්ඨානලක්ඛණං, එස්සස්ස සමොධානලක්ඛණං, වෙදනාය සමොසරණලක්ඛණං, සමාධිස්ස පමුඛලක්ඛණං, සතියා ආධිපතෙයාලක්ඛණං, පඤ්ඤාය තතුත්තරියලක්ඛණං, විමුක්තියා සාරලක්ඛණං, අමනොගධස්ස නිබ්බානස්ස පරියොසානලක්ඛණං තථං අවිතථං. එවං තථලක්ඛණං ඤාණගතියා ආගතො අවිරජ්ඣිත්වා පත්තො අනුප්පත්තොති තථාගතො. එවං තථලක්ඛණං ආගතොති තථාගතො.

කථං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො? තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසව්වානි. යථාහ – ‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤථානි. කතමානි චත්තාරි? ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති, භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤථමෙතං’න්ති (සං. නි. 5.1090) විත්ථාරො. තානි ච භගවා අභිසම්බුද්ධො, තස්මා තථානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුවිචති. අභිසම්බොධත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො.

අපිච ජරාමරණස්ස ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො...පෙ.... සඬ්ඛාරානං අවිජ්ජාපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො. තථා අවිජ්ජාය සඬ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො, සඬ්ඛාරානං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයට්ඨො...පෙ.... ජාතියා ජරාමරණස්ස පච්චයට්ඨො තථො අවිතථො අනඤ්ඤථො. තං සබ්බං භගවා අභිසම්බුද්ධො. තස්මාපි තථානං ධම්මානං අභිසම්බුද්ධත්තා තථාගතොති වුවිචති. එවං තථධම්මෙ යාථාවතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො.

කථං තථදස්සිකාය තථාගතො? භගවා යං සදෙවකෙ ලොකෙ...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුද්වාරෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි, තං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති. එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුත්තවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමානකපදවසෙන වා ‘කතමං තං රූපං රූපායතනං? යං රූපං චතුත්තං මහාභූතානං උපාදාය චණ්ණනිභා සන්දස්සනං සප්පට්ඨං තීලං පීතක’න්තිආදිනා (ධ. ස. 616) නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි ද්වෙපඤ්ඤාසාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති, විතථං නත්ථි. එස නයො සොතද්වාරාදීසුපි ආපාථමාගච්ඡන්තෙසු සද්දාදීසු. චුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා – ‘යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං

පත්තං පරියෙසිතං අනුච්චරිතං මනසා, තමහං ජානාමි, තමහං අබ්භඤ්ඤාසිං, තං තථාගතස්ස විදිතං, තං තථාගතො න උපට්ඨාසි”ති (අ. නි. 4.24). එවං තථදස්සිතාය තථාගතො. තත්ථ තථදස්සිඅත්ථෙ තථාගතොති පදසම්භවො වෙදිතබ්බො.

කථං තථවාදිතාය තථාගතො? යං රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඬකෙ නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං යමකසාලානං අන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි, එත්ථන්තරෙ පඤ්චවත්තාලිසවස්සපරිමාණෙ කාලෙ පඨමබොධියාපි මජ්ඣිමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං...පෙ.... වෙදල්ලං, සබ්බං තං අත්ථතො ච ඛාඤ්ජනතො ච අනුපවජ්ජං අනුනං අනධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රාගමදනිම්මදනං දොසමොහමදනිම්මදනං, නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තමිඪි අවක්ඛලිතං, සබ්බං තං එකමුද්දිකාය ලඤ්ඡිතං විය එකනාලිකාය මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය ච තථමෙව හොති අවිතථං. තෙනාහ – “යඤ්ච, චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධාති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤා. තස්මා තථාගතොති වුච්චති”ති (දී. නි. 3.188). ගදත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. එවං තථවාදිතාය තථාගතො.

අපිච ආගදනං ආගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අවිපරිතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවම්පෙතස්මිං අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො.

කථං තථාකාරිතාය තථාගතො? භගවතො හි වාචාය කායො අනුලොමෙති කායස්සපි වාචා, තස්මා යථාචාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාචාදී ච හොති. එවං භූතස්ස වස්ස යථා වාචා, කායොපි තථා ගතො, පවත්තොති අත්ථො. යථා ච කායො, වාචාපි තථා ගතාති තථාගතො. තෙනෙවාහ – “යථාචාදී, භික්ඛවෙ, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාචාදී. ඉති යථාචාදී තථාකාරී, යථාකාරී තථාචාදී. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චති”ති (අ. නි. 4.23). එවං තථාකාරිතාය තථාගතො.

කථං අභිභවනට්ඨෙත තථාගතො? උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවිචිං පරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතුසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සිලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි, න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි, අතුලො අප්පමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජරාජො දෙවදෙවො සක්කානමතිසක්කො බ්‍රහ්මානමතිබිරහ්මා. තෙනාහ – “සදෙවකෙ ලොකෙ, භික්ඛවෙ...පෙ.... සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤාදත්ථු දසො වසවත්ති. තස්මා ‘තථාගතො’ති වුච්චති”ති (අ. නි. 4.23).

තත්ත්වං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බො – අගදො විය අගදො. කො පනෙස? දෙසනාවිලාසො වෙච පුඤ්ඤස්සයො ච. තෙන හෙස මහානුභාවො භිසක්කො දිබ්බාගදෙන සජ්ජෙ විය සබ්බපරප්පවාදිතො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති. ඉති

සබ්බලොකාභිභවතෙ තථො අවිපරිතො දෙසනාවිලාසො චෙව පුඤ්ඤස්සයො ච
අගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති චෙදිතබ්බො. එවං
අභිභවනට්ඨෙන තථාගතො.

අපිව තථාය ගතොතිපි තථාගතො, තථං ගතොතිපි තථාගතො, ගතොති
අවගතො අතීතො පත්තො පටිපත්තොති අත්ථො. තත්ථ සකලලොකං
තීරණපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අවගතොති තථාගතො. ලොකසමුදයං
පහනපරිඤ්ඤාය තථාය ගතො අතීතොති තථාගතො, ලොකනිරොධං සච්ඡිකිරියාය
තථාය ගතො පත්තොති තථාගතො, ලොකනිරොධගාමිනිං පටිපදං තථාය ගතො
පටිපත්තොති තථාගතො. තෙන යං චුත්තං භගවතා –

“ලොකො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකස්මා තථාගතො
විසංයුත්තො. ලොකසමුදයො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො,
ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පභීතො. ලොකනිරොධො, භික්ඛවෙ,
තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො, ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො.
ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා,
ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා. යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස
ලොකස්ස...පෙ.... සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං. තස්මා
‘තථාගතො’ති චුච්චති”ති (අ. නි. 4.23).

තස්සපි එවං අත්ථො චෙදිතබ්බො. ඉදම්පි ච තථාගතස්ස තථාගතභාවදීපනෙ
මුඛමත්තමෙව. සබ්බාකාරෙන පන තථාගතොව තථාගතස්ස තථාගතභාවං
වණ්ණෙයා.

අරහං සම්මාසම්බුද්ධොති පදද්වයෙ පන ආරකත්තා, අරීනං අරානඤ්ච
භතත්තා, පච්චයාදීනං අරහත්තා, පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි
අරහත්ති චෙදිතබ්බො. සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන
සම්මාසම්බුද්ධොති අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං පදද්වයං
විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) බුද්ධානුස්සතිවණ්ණනායං පකාසිතන්ති.

171. දුතියෙ පාතුභාවොති උප්පත්ති නිප්පත්ති. දුල්ලභො ලොකස්මිත්ති
ඉමස්මිං සත්තලොකෙ දුල්ලභො සුදුල්ලභො පරමදුල්ලභො. කස්මා දුල්ලභොති?
එකචාරං දානපාරමිං පුරෙත්වා බුද්ධෙත භවිතුං න සක්කා, ද්වෙ වාරෙ දස වාරෙ
වීසති වාරෙ පඤ්ඤාස වාරෙ වාරසතං වාරසහස්සං වාරසතසහස්සං
වාරකොට්ඨසතසහස්සමිපි දානපාරමිං පුරෙත්වා බුද්ධෙත භවිතුං න සක්කා, තථා
එකදිවසං ද්වෙ දිවසෙ දස දිවසෙ වීසති දිවසෙ පඤ්ඤාස දිවසෙ දිවසසතං
දිවසසහස්සං දිවසසතසහස්සං දිවසකොට්ඨසතසහස්සං. එකමාසං ද්වෙ
මාසෙ...පෙ.... මාසකොට්ඨසතසහස්සං. එකසංවච්ඡරං ද්වෙ සංවච්ඡරෙ...පෙ....
සංවච්ඡරකොට්ඨසතසහස්සං. එකකප්පං ද්වෙ කප්පෙ...පෙ....
කප්පකොට්ඨසතසහස්සං. කප්පානං එකං අසඬබ්බෙයායං ද්වෙ අසඬබ්බෙයායාති තිණ්ණ

අසඬිබොයායානි දානපාරමිං පුරෙත්වා බුද්ධෙන භවිතුං න සක්කා.
 සීලපාරමිනෙක්ඛම්මපාරමි...පෙ.... උපෙක්ඛාපාරමිසුපි එසෙව නයො.
 පච්ඡිමකොටියා පන කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬිබොයායානි දස
 පාරමියො පුරෙත්වා බුද්ධෙන භවිතුං සක්කාති ඉමිනා කාරණෙන දුල්ලභො.

172. තතියෙ අච්ඡරියමනුස්සොති අච්ඡරියො මනුස්සො. අච්ඡරියොති අන්ධස්ස
 පබ්බතාරොහණං විය නිව්චං න භොතීති අත්ථො. අයං තාව සද්දනායො. අයං පන
 අට්ඨකථානායො – අච්ඡරායොග්ගොති අච්ඡරියො, අච්ඡරං පහරිත්වා පස්සිතබ්බොති
 අත්ථො. අපිච ‘තථාගතස්ස, භික්ඛවෙ, අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාතුභාවා
 චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භූතා ධම්මා පාතුභවන්ති’ ති (අ. නි. 4.127) එවමාදිහි
 අනෙකෙහි අච්ඡරියබ්භූතධම්මෙහි සමන්තාගතත්තාපි අච්ඡරියමනුස්සො.
 ආචිණ්ණමනුස්සොතිපි අච්ඡරියමනුස්සො.

අභිනිභාරස්ස හි සම්පාදකෙ අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙත්වා එකබුද්ධස්ස
 සම්මුඛෙ මහාබොධිමණ්ඩෙ මානසං බන්ධිත්වා නිසජ්ජනං නාම න අඤ්ඤස්ස
 කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තථා බුද්ධානං
 සන්තිකෙ බ්‍යාකරණං ලභිත්වා අනිචත්තකෙන හුත්වා වීරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය
 බුද්ධකාරකධම්මානං පුරණම්පි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං,
 සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තථා පාරමියො ගබ්භං ගණ්භාපෙත්වා
 චෙස්සන්තරත්තභාවසදිසෙ අත්තභාවෙ යත්වා සබ්බාලඬිකාරපටිමණ්ඩිතානං
 හත්ථිනං සත්තසතානි අස්සානං සත්තසතානීති එවං සත්තසතකමභාදානං දත්වා
 ජාලිකුමාරසදිසං පුත්තං, කණ්භාජිනාසදිසං ධිතරං, මද්දිදෙවිසදිසං හරියඤ්ච
 දානමුඛෙ නිය්‍යාතෙත්වා යාවතායුකං යත්වා දුතියෙ අත්තභාවෙ තුසිතභවනෙ
 පටිසන්ධිග්ගහණම්පි න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං,
 සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තුසිතපුරෙ යාවතායුකං යත්වා දෙවතානං
 ආයාචනං සම්පටිච්ඡිත්වා පඤ්චමභාවිලෝකනං විලෝකෙත්වා සතස්ස
 සම්පජානස්ස තුසිතපුරා චවිත්වා මහාභොගකුලෙ පටිසන්ධිග්ගහණම්පි න
 අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං, සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තස්සෙව ආචිණ්ණං. තථා
 පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ දසසහස්සිලෝකධාතුකම්පනම්පි, සතස්ස සම්පජානස්ස
 මාතුකුච්ඡියං නිවාසොපි, සතස්ස සම්පජානස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනදිවසෙ
 දසසහස්සිලෝකධාතුකම්පනම්පි, සම්පතිජානස්ස සත්තපදවිතිභාරගමනම්පි,
 දිබ්බසෙතච්ඡත්ත. ධාරණම්පි, දිබ්බවාළබ්ඡනුක්ඛෙපොපි, සබ්බදිසාසු
 සීහවිලෝකනං විලෝකෙත්වා අත්තනා පටිසමං කඤ්චි සත්තං අදිස්වා
 ‘අග්ගොහමස්මි ලෝකස්සා’ ති එවං සීහනාදනදනම්පි, පරිපාකගතෙ ඤාණෙ
 මහාසම්පත්තිං පභාය මහාහිනික්ඛමනම්පි, මහාබොධිමණ්ඩෙ පල්ලඬිකෙන
 නිසින්තස්ස මාරවිජයං ආදිං කත්වා පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිදිබ්බවක්ඛුට්ඨොධනානි
 කත්වා පච්චුසසමයෙ සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණගුණරාසිපටිවිද්ධක්ඛණෙ
 දසසහස්සිලෝකධාතුකම්පනම්පි, පයමධම්මදෙසනාය අනුත්තරං තිපරිචට්ටං
 ධම්මවක්කප්පවත්තනම්පිති එවමාදි සබ්බං න අඤ්ඤස්ස කස්සචි ආචිණ්ණං,
 සබ්බඤ්ඤාබුද්ධස්සෙව ආචිණ්ණං. එවං ආචිණ්ණමනුස්සොතිපි අච්ඡරියමනුස්සො.

173. චතුත්ථෙ කාලකිරියාති එකස්මිං කාලෙ පාකටා කිරියාති කාලකිරියා. තථාගතො හි පඤ්චවත්තාලීස වස්සානි යත්වා තිණි පිටකානි පඤ්ච නිකායෙ නවඨගං සත්ථුසාසනං චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි පකාසෙත්වා මහාජනං නිබ්බානනින්තං නිබ්බානපොණං කත්වා යමකසාලානමන්තරෙ නිපන්නො භික්ඛුසඬ්ඨං ආමන්තෙත්වා අප්පමාදෙන ඔවදිත්වා සතො සම්පජානො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි. අයමස්ස කිරියා යාවජ්ජතනා පාකටාති එකස්මිං කාලෙ පාකටා කිරියාති කාලකිරියා. අනුතප්පා හොතීති අනුතාපකරා හොති. තත්ථ චක්කවත්තිරඤ්ඤො කාලකිරියා එකචක්කවාලෙ දෙවමනුස්සානං අනුතාපකරා හොති. බුද්ධානං කාලකිරියා දසසහස්සචක්කවාලෙසු දෙවමනුස්සානං අනුතාපකරා හොති. තෙන වුත්තං - “ඛුන්තො ජනස්ස අනුතප්පා හොතී” ති.

174. පඤ්චමෙ අදුනියොති දුතියස්ස බුද්ධස්ස අභාවා අදුනියො. චත්තාරො හි බුද්ධා සුතබුද්ධො, චතුසච්චබුද්ධො, පච්චෙකබුද්ධො, සබ්බඤ්ඤබුද්ධොති. තත්ථ ඛුන්සස්සුතො භික්ඛු සුතබුද්ධො නාම. ඛිණාසවො චතුසච්චබුද්ධො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකානි ද්වෙ අසඬ්ඛොයායානි පාරමියො පුරෙත්වා සාමං පටිවිද්ධපච්චෙකබ්බොධිඤ්ඤාණො පච්චෙකබුද්ධො නාම. කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි වා අට්ඨ වා සොළස වා අසඬ්ඛොයායානි පාරමියො පුරෙත්වා තිණිණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණො සබ්බඤ්ඤබුද්ධො නාම. ඉමෙසු චතුසු බුද්ධෙසු සබ්බඤ්ඤබුද්ධොව අදුනියො නාම. න හි තෙන සද්ධිං අඤ්ඤො සබ්බඤ්ඤබුද්ධො නාම උප්පජ්ජති.

අසභායොති අත්තභාවෙන වා පටිවිද්ධධම්මෙහි වා සදිසො සභායො නාම අස්ස නත්ථිති අසභායො. “උද්ධසභායො ඛො පන සො භගවා සෙබ්බානඤ්චෙව පටිපදාන” න්ති ඉමිනා පන පරියායෙන සෙබ්බාසෙබ්බා බුද්ධානං සභායා නාම හොන්ති. අප්පට්ඨොති පට්ඨා වුච්චති අත්තභාවො, තස්ස අත්තභාවසදිසා අඤ්ඤා පට්ඨා නත්ථිති අප්පට්ඨො. යාපි ච මනුස්සා සුවණ්ණරජතාදිමයා පට්ඨා කරොන්ති, තාසු වාලග්ගමත්තම්පි ඕකාසං තථාගතස්ස අත්තභාවසදිසං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථිති සබ්බථාපි අප්පට්ඨො.

අප්පට්ඨොති අත්තභාවෙනෙවස්ස පට්ඨො නාම කොචි නත්ථිති අප්පට්ඨො. අප්පට්ඨාගොති යෙ තථාගතෙන “චත්තාරො සතිපට්ඨානා” තිආදිනා නයෙන ධම්මා දෙසිතා, තෙසු “න චත්තාරො සතිපට්ඨානා, තයො වා පඤ්ච වා” තිආදිනා නයෙන පටිභාගං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථිති අප්පට්ඨාගො. අප්පට්ඨුග්ගලොති අඤ්ඤො කොචි “අභං බුද්ධො” ති එවං පට්ඨඤ්ඤං කාතුං සමත්ථො පුග්ගලො නත්ථිති අප්පට්ඨුග්ගලො. අසමොති අප්පට්ඨුග්ගලත්තාව සබ්බසත්තෙහි අසමො. අසමසමොති අසමා වුච්චන්ති අතීතානාගතා සබ්බඤ්ඤබුද්ධා, තෙහි අසමෙහි සමොති අසමසමො.

ද්විපදානං අග්ගොති සම්මාසම්බුද්ධො අපදානං ද්විපදානං චතුප්පදානං ඛුන්සපදානං රුපිනං අරුපිනං සඤ්ඤිතං අසඤ්ඤිතං නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤිතං.

සත්තානං අග්ගොව. කස්මා ඉධ ද්විපදානං අග්ගොති චුත්තො? සෙට්ඨතරවසෙන. ඉමස්මිඤ්ඤි ලොකෙ සෙට්ඨො නාම උප්පජ්ජමානො අපදවතුප්පදබ්බුප්පදෙසු න උප්පජ්ජති, ද්විපදෙසුයෙව උප්පජ්ජති. කතරද්විපද්වෙසුති? මනුස්සෙසු වෙව දෙවෙසු ව. මනුස්සෙසු උප්පජ්ජමානො තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුං වසෙ වත්තෙතුං සමත්ථො බුද්ධො හුත්වා උප්පජ්ජති. දෙවෙසු උප්පජ්ජමානො දසසහස්සිලොකධාතුං වසවත්ති මහාබ්බුහ්මා හුත්වා උප්පජ්ජති. සො තස්ස කජ්ජියකාරකො වා ආරාමිකො වා සම්පජ්ජති. ඉති තතොපි සෙට්ඨතරවසෙනෙස ද්විපදානං අග්ගොති චුත්තො.

175-186. ඡට්ඨාදීසු එකපුග්ගලස්ස, භික්ඛවෙ, පාතුභාවා මහතො චක්ඛුස්ස පාතුභාවො හොතිති, භික්ඛවෙ, එකපුග්ගලස්ස තථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාතුභාවෙන මහත්තස්ස චක්ඛුස්ස පාතුභාවො හොති. තස්මිං පුග්ගලෙ පාතුභුතෙ තං පාතුභුතමෙව හොති, න විනා තස්ස පාතුභාවෙන පාතුභවති. පාතුභාවොති උප්පත්ති නිජ්ජත්ති. කතමස්ස චක්ඛුස්සාති? පඤ්ඤාවක්ඛුස්ස. කීවරූපස්සාති? සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විපස්සනාපඤ්ඤාසදිසස්ස මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස සමාධිපඤ්ඤාසදිසස්සාති. ආලොකාදීසුපි එසෙව නයො. උභින්නං අග්ගසාවකානං පඤ්ඤාආලොකසදිසොයෙව හි එත්ථ ආලොකො, පඤ්ඤාඔහාසසදිසොයෙව ඔහාසො අධිප්පෙනො. “මහතො චක්ඛුස්ස, මහතො ආලොකස්ස, මහතො ඔහාසස්සා” ති ඉමානි ව පන තිණ්ඨි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කම්මානීති වෙදිතබ්බානි.

ජන්නං අනුත්තරියානන්ති උත්තරිතරවිරහිතානං ජන්නං උත්තමධම්මානං. තත්ථ දස්සනානුත්තරියං, සවනානුත්තරියං, ලාභානුත්තරියං, සික්ඛානුත්තරියං, පාරිවරියානුත්තරියං, අනුස්සනානුත්තරියන්ති ඉමානි ඡ අනුත්තරියානි. ඉමෙසං පාතුභාවො හොතිති අත්ථො. ආයස්මා හි ආනන්දත්ථෙරො සායංපාතං තථාගතං චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දට්ඨුං ලහති, ඉදං දස්සනානුත්තරියං. අඤ්ඤාපි සොනාපන්නො වා සකදාගාමී වා අනාගාමී වා ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතං දස්සනාය ලහති, ඉදම්පි දස්සනානුත්තරියං. අපරො පන පුට්ඨජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය දසබලං දස්සනාය ලහිත්වා තං දස්සනං වඩ්ඤත්වා සොනාපන්නිමග්ගං පාපෙති. ඉදං දස්සනමෙව නාම, මූලදස්සනං පන දස්සනානුත්තරියං නාම.

ආනන්දත්ථෙරොයෙව ව අභික්ඛණං දසබලස්ස වචනං සොතවිඤ්ඤාණෙන සොතුං ලහති, ඉදං සවනානුත්තරියං. අඤ්ඤාපි සොනාපන්නාදයො ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතස්ස වචනං සවනාය ලහන්ති, ඉදම්පි සවනානුත්තරියං. අපරො පන පුට්ඨජනකල්‍යාණකො ආනන්දත්ථෙරො විය තථාගතස්ස වචනං සොතුං ලහිත්වා තං සවනං වඩ්ඤත්වා සොනාපන්නිමග්ගං පාපෙති. ඉදං සවනමෙව නාම, මූලසවනං පන සවනානුත්තරියං නාම.

ආනන්දන්දේවරොයෙව ච දසබලෙ සද්ධං පටිලහති, ඉදං ලාභානුත්තරියං. අඤ්ඤපි සොනාපන්නාදයො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලෙ සද්ධාපටිලාභං ලහන්ති, ඉදම්පි ලාභානුත්තරියං. අපරො පන පුට්ඨජනකල්‍යාණකො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලෙ සද්ධාපටිලාභං ලහින්වා තං ලාභං වඩ්ඪෙත්වා සොනාපත්තිමග්ගං පාපෙනි, අයං ලාභොයෙව නාම, මූලලාභො පන ලාභානුත්තරියං නාම.

ආනන්දන්දේවරොයෙව ච දසබලස්ස සාසනෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛති, ඉදං සික්ඛානුත්තරියං. අඤ්ඤපි සොනාපන්නාදයො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලස්ස සාසනෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛන්ති, ඉදම්පි සික්ඛානුත්තරියං. අපරො පන පුට්ඨජනකල්‍යාණකො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලස්ස සාසනෙ තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිත්වා තා සික්ඛා වඩ්ඪෙත්වා සොනාපත්තිමග්ගං පාපෙනි. අයං සික්ඛායෙව නාම, මූලසික්ඛා පන සික්ඛානුත්තරියං නාම.

ආනන්දන්දේවරොයෙව ච අභිණ්භං දසබලං පරිවරති, ඉදං පාරිවරියානුත්තරියං. අඤ්ඤපි සොනාපන්නාදයො ආනන්දන්දේවරො විය අභිණ්භං දසබලං පරිවරන්ති, ඉදම්පි පාරිවරියානුත්තරියං. අපරො පන පුට්ඨජනකල්‍යාණකො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලං පරිවරිත්වා තං පාරිවරියං වඩ්ඪෙත්වා සොනාපත්තිමග්ගං පාපෙනි, අයං පාරිවරියායෙව නාම, මූලපාරිවරියා පන පාරිවරියානුත්තරියං නාම.

ආනන්දන්දේවරොයෙව ච දසබලස්ස ලොකියලොකුත්තරෙ ගුණෙ අනුස්සරති, ඉදං අනුස්සතානුත්තරියං. අඤ්ඤපි සොනාපන්නාදයො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලස්ස ලොකියලොකුත්තරෙ ගුණෙ අනුස්සරන්ති, ඉදම්පි අනුස්සතානුත්තරියං. අපරො පන පුට්ඨජනකල්‍යාණකො ආනන්දන්දේවරො විය දසබලස්ස ලොකියලොකුත්තරෙ ගුණෙ අනුස්සරිත්වා තං අනුස්සතිං වඩ්ඪෙත්වා සොනාපත්තිමග්ගං පාපෙනි, අයං අනුස්සතියෙව නාම, මූලානුස්සති පන අනුස්සතානුත්තරියං නාම. ඉමානි ඡ අනුත්තරියානි, ඉමෙසං පාතුභාවො හොති. ඉමානි ච පන ඡ අනුත්තරියානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානි කථිතානිති වෙදිතබ්බානි.

චතුත්තං පටිසම්භිදානං සච්ඡිකිරියා හොතීති චතස්සො හි පටිසම්භිදායො අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මපටිසම්භිදා, නිරුත්තිපටිසම්භිදා, පටිභානපටිසම්භිදානි. තත්ථ අත්ථෙසු ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා, ධම්මෙසු ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා, අත්ථධම්මනිරුත්තාහිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරො පනෙතාසං අභිධම්මෙ (විභ. 718 ආදයො) ආගතොයෙව. ඉමාසං චතස්සත්තං පටිසම්භිදානං බුද්ධුප්පාදෙ පච්චක්ඛකිරියා හොති, න විනා බුද්ධුප්පාදා. එතාසං සච්ඡිකිරියානි අත්ථො. ඉමාපි ලොකියලොකුත්තරාව කථිතානි වෙදිතබ්බා.

අනෙකුත් පටිවෙඩොති “වක්ඛුධාතු රූපධාතු” තිආදීනං අට්ඨාරසන්තං
 ධාතුනං බුද්ධුප්පාදෙයෙව පටිවෙඩො හොති, න චිතා බුද්ධුප්පාදෙනාති අත්ථො.
 නානාධාතුපටිවෙඩොති එත්ථ ඉමාව අට්ඨාරස ධාතුයො නානාසභාවතො
 නානාධාතුයොති වෙදිතඛිබ්බො. යො පනෙතාසං “නානාසභාවා එතා” ති එවං
 නානාකරණතො පටිවෙඩො, අයං නානාධාතුපටිවෙඩො නාම.
 විජ්ජාච්ඡිත්තිඵලසවිජ්ජිකිරියාති එත්ථ විජ්ජාති ඵලෙ ඤාණං, ච්ඡිත්ති තදවසෙසා
 ඵලසම්පයුත්තා ධම්මා. සොතාපත්තිඵලසවිජ්ජිකිරියාති සොතොති පට්ඨමග්ගො,
 තෙන සොතෙන පත්තඛිබ්බං ඵලන්ති සොතාපත්තිඵලං. සකදාගාමීඵලාදීනි
 පාකටානෙව.

**187. අනුත්තරන්ති නිරුත්තරං. ධම්මවක්කන්ති සෙට්ඨවක්කං. වක්කසද්දො
 හෙස –**

“වතුඛිති අට්ඨජ්ඣගමා, අට්ඨාහිපි ව සොළස;
 සොළසාහි ව ඛාත්තිංස, අත්තිව්ජං වක්කමාසදො;
 ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස, වක්කං හමති මත්ථකෙ” ති. (ජා. 1.1.104;
 1.5.103) –

එත්ථ උරවක්කෙ ආගතො. “වක්කසමාරුල්ලා ජානපදා පරියායන්ති” ති (අ. නි.
 3.63; 5.54) එත්ථ ඉරියාපථවක්කෙ. “අථ ඛො සො, හික්ඛවෙ, රථකාරො යං තං
 වක්කං ඡහි මාසෙහි නිට්ඨිතං, තං පවත්තෙසී” ති (අ. නි. 3.15) එත්ථ දාරුවක්කෙ.
 “අද්දසා ඛො දොණො බ්‍රාහ්මණො හගවතො පාදෙසු වක්කානි සහස්සාරානි” ති (අ.
 නි. 4.36) එත්ථ ලක්ඛණවක්කෙ. “වත්තාරිමානි, හික්ඛවෙ, වක්කානි, යෙහි
 සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සානං වතුවක්කං වත්තති” ති (අ. නි. 4.31) එත්ථ
 සම්පත්තිවක්කෙ. “දිඛ්ඛං වක්කරතනං පාතුහවතී” ති (දී. නි. 2.243; ම. නි. 3.256)
 එත්ථ රතනවක්කෙ. ඉධ පන ධම්මවක්කෙ ආගතො.

පවත්තිතන්ති එත්ථ ධම්මවක්කං අභිනීහරති නාම, අභිනීහටං නාම, උප්පාදෙති
 නාම, උප්පාදිතං නාම, පවත්තෙති නාම, පවත්තිතං නාමාති අයං පහෙදො
 වෙදිතඛිබ්බො. කුතො පට්ඨාය ධම්මවක්කං අභිනීහරති නාමාති? යදා
 සුමෙධබ්‍රාහ්මණො හුත්වා කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා
 සත්තසතකමහාදානං දත්වා ඉසිපඛිබ්බජ්ජං පඛිබ්බජ්ජිතා පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ
 සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙති, තතො පට්ඨාය ධම්මවක්කං අභිනීහරති නාම.

කුතො පට්ඨාය අභිනීහටං නාමාති? යදා අට්ඨ ධම්මෙ සමොධානෙන්වා
 දීපඬ්ඤාපාදමුලෙ මහාබොධිමණ්ඩත්ථාය මානසං බත්ඨිත්වා “ඛ්‍යාකරණං අලද්ධා
 න චුට්ඨහිස්සාමි” ති චිරියාධිට්ඨානං අධිට්ඨාය නිපන්තො දසබලස්ස සන්තිකා
 ඛ්‍යාකරණං ලභි, තතො පට්ඨාය ධම්මවක්කං අභිනීහටං නාම.

කුතො පටියාය උප්පාදෙති නාමාති? තතො පටියාය දානපාරමිං පුරන්තොපි ධම්මවක්කං උප්පාදෙති නාම. සීලපාරමිං පුරන්තොපි...පෙ.... උපෙක්ඛාපාරමිං පුරන්තොපි ධම්මවක්කං උප්පාදෙති නාම. දස පාරමියො දස උපපාරමියො දස පරමත්ථපාරමියො පුරන්තොපි, පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තොපි, ඤාතත්ථවරියං පුරන්තොපි ධම්මවක්කං උප්පාදෙති නාම. වෙස්සන්තරත්තභාවෙ යත්වා සත්තසතකමභාදානං දත්වා පුත්තදාරං දානමුඛෙ නියායානෙත්වා පාරමිකුටං ගහෙත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං යත්වා දෙවතාහි ආයාචිතො පටිඤ්ඤං දත්වා පඤ්චමභාවිලෝකනං විලෝකෙන්තොපි ධම්මවක්කං උප්පාදෙතියෙව නාම. මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හන්තොපි, පටිසන්ධික්ඛණේ දසසහස්සවක්කවාළං කම්පෙන්තොපි, මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තදිවසෙ තථෙව ලෝකං කම්පෙන්තොපි, සම්පතිජාතො සත්ත පදානි ගන්ත්වා “අග්ගොමහස්ථි” ති සීහනාදං නදන්තොපි, එකුනතිංස සංවච්ඡරානි අගාරමජ්ඣෙව සන්තොපි, මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමන්තොපි, අනොමානදීර්ථෙ පබ්බජන්තොපි, මහාපධානෙ ඡබ්බස්සානි වීරියං කරොන්තොපි, සුජාතාය දින්නං මධුපායාසං භුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපානිං නදියා පවාහෙත්වා සායන්හසමයෙ බොධිමණ්ඩවරගතො පුරත්ථිමං ලෝකධාතුං ඔලෝකෙන්තො නිසීදිත්වා සූරියෙ ධරමානෙයෙව මාරඛලං විධමෙත්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තොපි, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙන්තොපි, පච්චුසකාලසමනන්තරෙ පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි, සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරොන්තොපි, සකදාගාමිමග්ගං සකදාගාමිඵලං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඵලං සච්ඡිකරොන්තොපි, අරහත්තමග්ගං පටිවිජ්ඣන්තොපි ධම්මවක්කං උප්පාදෙතියෙව නාම.

අරහත්තඵලක්ඛණේ පන තෙන ධම්මවක්කං උප්පාදිතං නාම. බුද්ධානඤ්චි සකලලෝකීයලෝකුත්තරගුණරාසි අරහත්තඵලෙනෙව සද්ධිං ඉජ්ඣති. තස්මා තෙන තස්මිං ඛණේ ධම්මවක්කං උප්පාදිතං නාම හොති.

කදා පචත්තෙති නාම? බොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං චිතිනාමෙත්වා ඉසිපතනෙ මීගදායෙ අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා ධම්මවක්කප්පචත්තනසුත්තන්තං දෙසෙන්තො ධම්මවක්කං පචත්තෙති නාම.

යදා පන අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන දසබලස්ස දෙසනාඤ්ඤාණානුභාවනිබ්බත්තං සචනං ලභිත්වා සබ්බපයමං ධම්මො අධිගතො, තතො පටියාය ධම්මවක්කං පචත්තිතං නාම හොතීති වෙදිතබ්බං. ධම්මවක්කන්ති වෙතං දෙසනාඤ්ඤාණස්සපි නාම. පටිවෙධඤ්ඤාණස්සපි. තෙසු දෙසනාඤ්ඤාණං ලෝකීයං, පටිවෙධඤ්ඤාණං ලෝකුත්තරං. කස්ස දෙසනාපටිවෙධඤ්ඤාණන්ති? න අඤ්ඤස්ස කස්සවි, සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව දෙසනාඤ්ඤාණඤ්ච පටිවෙධඤ්ඤාණඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

සම්මදෙවාති හෙතුනා නයෙන කාරණෙනෙව. අනුප්පචත්තෙතීති යථා පුරතො ගච්ඡන්තස්ස පච්ඡතො ගච්ඡන්තො තං අනුගච්ඡති නාම, එවං පයමතරං සත්ථාරා

පවත්තිතං ථෙරො අනුප්පවත්තෙති නාම. කථං? සත්ථා හි “චත්තාරොමෙ,
හික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො”ති කථෙන්නො ධම්මවක්කං පවත්තෙති
නාම, ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරොපි “චත්තාරොමෙ, ආවුසො,
සතිපට්ඨානා”ති කථෙන්නො ධම්මවක්කං අනුප්පවත්තෙති නාම.
සම්මප්පධානාදීසුපි එසෙව නයො. න කෙවලඤ්ච බොධිපක්ඛියධම්මෙසු,
“චත්තාරිමානි, හික්ඛවෙ, අරියසච්චානි. චත්තාරොමෙ, හික්ඛවෙ,
අරියවංසා”තිආදීසුපි අයං නයො නෙතඛිබ්බොව. එවං සම්මාසම්බුද්ධො ධම්මවක්කං
පවත්තෙති නාම, ථෙරො දසබලෙන පවත්තිතං ධම්මවක්කං අනුප්පවත්තෙති නාම.

එවං ධම්මවක්කං අනුප්පවත්තෙන්නෙන පන ථෙරෙන ධම්මො දෙසිතොපි
පකාසිතොපි සත්ථාරාව දෙසිතො පකාසිතො හොති. යො හි කොච්ඡිති වා
හික්ඛන්ති වා උපාසකො වා උපාසිකා වා දෙවො වා සක්කො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා
ධම්මං දෙසෙතු පකාසෙතු, සබ්බො සො සත්ථාරා දෙසිතො පකාසිතොව නාම
හොති, සෙසජනො පන ලෙඛභාරකපක්ඛෙ ධීතොව නාම හොති. කථං? යථා හි
රඤ්ඤා දින්නං පණ්ණං වාචෙත්වා යං යං කම්මං කරොන්ති, තං තං කම්මං යෙන
කෙනච්ඡි කතම්පි කාරිතම්පි රඤ්ඤා කාරිතත්තෙව වුච්චති. මහාරාජා විය හි
සම්මාසම්බුද්ධො. රාජපණ්ණං විය තෙපිට්ඨකං බුද්ධවචනං. පණ්ණදානං විය
තෙපිට්ඨකෙ නයමුඛදානං පණ්ණං වාචෙත්වා තංතංකම්මානං කරණං විය චතුන්නං
පරිසානං අත්තනො බලෙන බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරෙසං දෙසනා පකාසනා.
තත්ථ යථා පණ්ණං වාචෙත්වා යෙන කෙනච්ඡි කතම්පි කාරිතම්පි තං කම්මං රඤ්ඤා
කාරිතමෙව හොති, එවමෙව යෙන කෙනච්ඡි දෙසිතොපි පකාසිතොපි ධම්මො
සත්ථාරා දෙසිතො පකාසිතොව නාම හොතීති වෙදිතඛිබ්බො. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානත්ථමෙවාති.

එකපුග්ගලවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 1. පයමඑතදග්ගවග්ගො

එතදග්ගපදවණ්ණනා

188. එතදග්ගෙසු පයමවග්ගස්ස පයමෙ එතදග්ගන්ති එතං අග්ගං. එත්ථ ව අයං
අග්ගසද්දො ආදිකොට්ඨකොට්ඨාසසෙට්ඨෙසු දිස්සති. “අජ්ජතග්ගෙ, සම්ම
දොවාරික, ආවරාමි ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨීන්”න්තිආදීසු (ම. නි. 2.70) හි
ආදිමිහි දිස්සති. “තෙනෙව අඬගුලග්ගෙන තං අඬගුලග්ගං පරාමසෙය්‍යා (කථා.
441), උච්ඡග්ගං වෙළග්ග”න්තිආදීසු කොටියං. “අම්බිලග්ගං වා මධුරග්ගං වා
තිත්තකග්ගං වා (සං. නි. 5.374), අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, විහාරග්ගෙන වා
පරිවෙණග්ගෙන වා භාජෙතු”න්තිආදීසු (වුළුව. 318) කොටියාසෙ. “යාවතා,
හික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා...පෙ.... තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති”තිආදීසු (අ.

නි. 4.34; ඉතිවු. 90) සෙටියේ. ස්වායම්ධ කොටියමිපි වට්ටනි සෙටියෙපි. තෙ හි
 ටෙරා අත්තනො අත්තනො යානෙ කොටිභුතාතිපි අග්ගා, සෙටියභුතාතිපි. තස්මා
 එතදග්ගන්ති එසා කොටි එසො සෙටියොති අයමෙත්ථ අත්ථො. එසෙව නයො
 සබ්බසුත්තෙසු.

අයඤ්ච එතදග්ගසන්නික්ඛෙපො නාම චතුහි කාරණෙහි ලබ්භති
 අට්ඨුප්පත්තිතො ආගමනතො විණ්ණුවසිතො ගුණාතිරෙකතොති. තත්ථ කොටි
 ටෙරො එකෙන කාරණෙන එතදග්ගට්ඨානං ලභති, කොටි ද්විති, කොටි තීති, කොටි
 සබ්බෙහෙව චතුහිපි ආයස්මා සාරිපුත්තත්ථෙරො විය. සො හි අට්ඨුප්පත්තිතොපි
 මහාපඤ්ඤාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි ආගමනාදිහිපි. කථං? එකස්මිං හි සමයෙ
 සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ විහරන්තො කණ්ඩම්බරුක්බමුලෙ තිත්ථියමද්දනං
 යමකපාටිභාරියං දස්සෙත්වා “කහං නු බො පුරිමබුද්ධා යමකපාටිභාරියං කත්වා
 වස්සං උපගච්ඡන්ති”ති ආවජ්ජෙත්තො “තාවතිංසභවනෙ”ති ඤත්වා ද්වෙ
 පදන්තරාති දස්සෙත්වා තතියෙන පදෙන තාවතිංසභවනෙ පවිට්ඨාසි. සක්කො
 දෙවරාජා භගවත්තං දිස්වා පණ්ඩුකම්බලසිලාතො උට්ඨාය සද්ධිං දෙවගණෙන
 පවිට්ඨගමනං අගමාසි. දෙවා වින්තයිංසු – “සක්කො දෙවරාජා දෙවගණපරිවුතො
 සට්ඨියොජනායාමාය පණ්ඩුකම්බලසිලාය නිසිදිත්වා සම්පත්තිං අනුභවති, බුද්ධානං
 නාම නිසින්තකාලතො පට්ඨාය න සක්කා අඤ්ඤාන එත්ථ හත්ථමිපි යපෙතු”න්ති.
 සත්ථාපි තත්ථ නිසින්තො තෙසං විත්තාචාරං ඤත්වා මහාපංසුකුලිකො විය
 මුණ්ඩපියකං සබ්බමෙව පණ්ඩුකම්බලසිලං අවත්ථරිත්වා නිසිදි. එවං නිසිදන්තො
 පන අත්තනො වා සරිරං මහන්තං කත්වා මාපෙසි, පණ්ඩුකම්බලසිලං වා බුද්දකං
 අකාසිති න සල්ලක්ඛෙතබ්බං. අවින්තෙයොසා හි බුද්ධවිසයො. එවං නිසින්තො පන
 මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා දසසභස්සවක්කවාළදෙවතානං “කුසලා ධම්මා අකුසලා
 ධම්මා අඛ්‍යාකතා ධම්මා”ති අභිධම්මපිටකං දෙසෙසි.

පාටිභාරියට්ඨානෙපි සබ්බාපි ද්වාදසයොජනිකා පරිසා අනුරුද්ධත්ථෙරං
 උපසඬ්ඨිකම්ත්වා “කහං, හන්තෙ, දසබ්බලො ගතො”ති ප්‍රච්ඡි. තාවතිංසභවනෙ
 පණ්ඩුකම්බලසිලායං වස්සං උපගන්ත්වා අභිධම්මකථං දෙසෙතුං ගතොති. හන්තෙ,
 න මයං සත්ථාරං අදිස්වා ගමිස්සාම. කදා සත්ථා ආගමිස්සතීති සත්ථු ආගමනකාලං
 ජානාමාති? මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස භාරං කරොථ, සො බුද්ධානං සන්තිකං
 ගන්ත්වා සාසනං ආහරිස්සතීති. කිං පන ටෙරස්ස තත්ථ ගන්තුං බලං නත්ථීති?
 අත්ථි, විසෙසවත්තානං පන විසෙසං පස්සන්තුති එවමාහ. මහාජනො
 මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං උපසඬ්ඨිකම්ත්වා සත්ථු සාසනං ගහෙත්වා ආගමනත්ථාය
 යාවි. ටෙරො පස්සන්තෙයෙව මහාජනෙ පථවියං නිමුජ්ජිත්වා අත්තොසිනෙරුනා
 ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ආහ – “හන්තෙ, මහාජනො තුම්භාකං දස්සනකාමො,
 ආගමනදිවසං වො ජානිතුං ඉච්ඡති”ති. තෙන හි “ඉතො තෙමාසච්චයෙන
 සඬ්ඨිකස්සනගරද්වාරෙ පස්සමා”තිස්ස වදෙහීති. ටෙරො භගවතො සාසනං
 ආහරිත්වා මහාජනස්ස කටෙසි. මහාජනො තත්ථෙව තෙමාසං බන්ධාචාරං
 බන්ධිත්වා වසි. වුළුඅනාථපිණ්ඩිකො ද්වාදසයොජනාය පරිසාය තෙමාසං
 යාගුහන්තං ආදාසි.

සත්ථාපි සත්තප්පකරණානි දෙසෙත්වා මනුස්සලොකං ආගමනත්ථාය ආකප්පං දස්සෙසි. සක්කො දෙවරාජා විස්සකම්මං ආමන්තෙත්වා තථාගතස්ස ඔතරණත්ථාය සොපානං මාපෙතුං ආණාපෙසි. සො එකතො සොවණ්ණමයං එකතො රජතමයං සොපානං මාපෙත්වා මජ්ඣමයං මණිමයං මාපෙසි. සත්ථා මණිමයෙ සොපානෙ යත්වා “මහාජනො මං පස්සතු”ති අධිට්ඨාසි. අත්තනො ආනුභාවෙනෙව “මහාජනො අවිච්චිමහානිරයං පස්සතු”තිපි අධිට්ඨාසි. නිරයදස්සනෙන චස්ස උප්පන්නසංවෙගනං ඤත්වා දෙවලොකං දස්සෙසි. අප්පස්ස ඔතරන්තස්ස මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, සක්කො දෙවරාජා පත්තං ගණ්හි, සුයාමො දෙවරාජා දිබ්බං වාළබ්ඡනිං බීජී, පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො බෙලුවපණ්ඩුවීණං සමපඤ්ඤාසාය මුව්ඡනාහි මුව්ඡිත්වා වාදෙන්තො පුරතො ඔතරි. බුද්ධානං පථවියං පතිට්ඨිතකාලෙ “අහං පයමං වන්දිස්සාමි, අහං පයමං වන්දිස්සාමි”ති මහාජනො අට්ඨාසි. සහ මහාපථවීඅක්කමනෙන පන භගවතො නෙව මහාජනො න අසීතිමහාසාවකා පයමකචන්දනං සම්පාපුණිංසු, ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරොයෙව පන සම්පාපුණි.

අථ සත්ථා ද්වාදසයොජනාය පරිසාය අත්තරෙ “ථෙරස්ස පඤ්ඤානුභාවං ජානන්තු”ති පුට්ඨජනපඤ්චකං පඤ්ඤං ආරහි. පයමං ලොකියමහාජනො සල්ලක්ඛෙස්සතිති පුට්ඨජනපඤ්ඤං පුච්ඡි. යෙ යෙ සල්ලක්ඛිංසු, තෙ තෙ කථයිංසු. දුතියං පුට්ඨජනවිසයං අතික්කම්ත්වා සොතාපන්නිමග්ගෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. පුට්ඨජනා තුණ්හි අහෙසුං, සොතාපන්නාව කථයිංසු. තතො සොතාපන්නානං විසයං අතික්කම්ත්වා සකදාගාමිමග්ගෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. සොතාපන්නා තුණ්හි අහෙසුං, සකදාගාමිනොව කථයිංසු. තෙසම්පි විසයං අතික්කම්ත්වා අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. සකදාගාමිනො තුණ්හි අහෙසුං, අනාගාමිනොව කථයිංසු. තෙසම්පි විසයං අතික්කම්ත්වා අරහත්තමග්ගෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. අනාගාමිනො තුණ්හි අහෙසුං, අරහන්තාව කථයිංසු. තතො හෙට්ඨිමකොටිතො පට්ඨාය අභිඤ්ඤාතෙ අභිඤ්ඤාතෙ සාවකෙ පුච්ඡි, තෙ අත්තනො අත්තනො පටිසම්භිදාවිසයෙ යත්වා කථයිංසු. අථ මහාමොග්ගල්ලානං පුච්ඡි, සෙසසාවකා තුණ්හි අහෙසුං, ථෙරොව කථෙසි. තස්සාපි විසයං අතික්කම්ත්වා සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. මහාමොග්ගල්ලානො තුණ්හි අහොසි, සාරිපුත්තත්ථෙරොව කථෙසි. ථෙරස්සාපි විසයං අතික්කම්ත්වා බුද්ධවිසයෙ පඤ්ඤං පුච්ඡි. ධම්මසෙනාපති ආචජ්ජෙන්තොපි පස්සිතුං න සක්කොති, පුරත්ථිමපච්ඡිමුත්තරදක්ඛිණා චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසාති ඉතො විතො ච ඔලොකෙන්තො පඤ්ඤුප්පත්තිට්ඨානං සල්ලක්ඛෙතුං නාසක්ඛි.

සත්ථා ථෙරස්ස කිලමනභාවං ජානිත්වා “සාරිපුත්තො කිලමති, නයමුබ්බස්ස දස්සෙස්සාමි”ති “ආගමෙහි ත්වං, සාරිපුත්තා”ති වත්වා “නායං තුය්හං විසයො පඤ්ඤො, බුද්ධානං එස විසයො සබ්බඤ්ඤානං යසස්සීන”න්ති බුද්ධවිසයභාවං ආචික්ඛිත්වා “භූතමිදන්ති, සාරිපුත්ත, සමනුපස්සසි”ති ආහ. ථෙරො “චතුමහාභූතිකකායපරිග්ගහං මෙ භගවා ආචික්ඛති”ති ඤත්වා “අඤ්ඤාතං භගවා, අඤ්ඤාතං සුගතා”ති ආහ. එතස්මිං යානෙ අයං කථා උදපාදි – මහාපඤ්ඤො වන,

හො, සාරිපුත්තත්ථෙරො, යනු හි නාම සබ්බෙහි අනඤ්ඤාතං පඤ්භං කථෙසි,
බුද්ධෙහි ව දින්නතයෙ යත්වා බුද්ධවිසයෙ පඤ්භං කථෙසි, ඉති ථෙරස්ස
පඤ්ඤානුභාවො යත්තකං යානං බුද්ධානං කිත්තිසද්දෙන ඔත්ථං, සබ්බං
අජ්ඣෙය්වාගමොති ඵලං තාව ථෙරො අට්ඨප්පත්තිනො මහාපඤ්ඤාය
එතදග්ගට්ඨානං ලභී.

කථං ආගමනතො? ඉමිස්සායෙව හි අට්ඨප්පත්තියා සත්ථා ආහ – සාරිපුත්තො
න ඉදානෙව පඤ්ඤවා, අතීතෙ පඤ්ච ජාතිසතාති ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වාපි
මහාපඤ්ඤාව අහොසි –

“යො පබ්බජී ජාතිසතාති පඤ්ච,
පහාය කාමාති මනොරමාති;
තං වීතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං,
පරිනිබ්බුතං වන්දථ සාරිපුත්ත” න්ති.

ඵලං පබ්බජ්ජං උපබ්බුහයමානො එකස්මිං සමයෙ බාරාණසියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ
නිබ්බත්තො. තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා තත්ථ සාරං අපස්සන්තො “පබ්බජිත්වා
එකං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටති” ති චිත්තං උප්පාදෙසි. තස්මිං කාලෙ
බොධිසත්තොපි කාසිරට්ඨෙ උදිච්චබ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තො
වුද්ධිමත්ථාය උග්ගහිතසිප්පො කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා
සරාවාසං පහාය හිමවත්තං පවිසිත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ
සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා වනමූලඵලාහාරො හිමවත්තස්පදෙසෙ වසති. සොපි
මාණවො නික්ඛම්තිත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ පබ්බජී. පරිවාරො මහා අහොසි
පඤ්චසතමත්තා ඉසයො.

අථස්ස සො ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො එකදෙසං පරිසං ගහෙත්වා
ලොණම්බිලසෙවනත්ථං මනුස්සපථං අගමාසි. තස්මිං සමයෙ බොධිසත්තො
තස්මිංයෙව හිමවත්තස්පදෙසෙ කාලං අකාසි. කාලකිරියසමයෙව නං අන්තෙවාසිකා
සන්තිපතිත්වා පුච්ඡංසු – “අත්ථී තුම්හෙහි කොචි විසෙසො අධිගතො” ති.
බොධිසත්තො “නත්ථී කිඤ්චී” ති වත්වා අපරිහීනජ්ඣානො ආහස්සරබ්‍රහ්මලොකෙ
නිබ්බත්තො. සො කිඤ්චාපි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභී, බොධිසත්තානං පන
අරුපාවචරෙ පටිසන්ධි නාම න හොති. කස්මා? අහබ්බට්ඨානත්තා. ඉති සො
අරුපසමාපත්තිලාභී සමානොපි රුපාවචරෙ නිබ්බත්ති. අන්තෙවාසිකාපිස්ස
“ආචරියො ‘නත්ථී කිඤ්චී’ ති ආහ, මොසා තස්ස කාලකිරියා” ති න කිඤ්චි
සක්කාරසම්මානං අකංසු. අථ සො ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො අතික්කන්තෙ වස්සාවාසෙ
ආගන්ත්වා “කහං ආචරියො” ති පුච්ඡී. කාලං කතොති. අපි නු ආචරියෙන
ලද්ධගුණං පුච්ඡිත්ථාති? ආම පුච්ඡිමහාති. කිං වදෙතිති? නත්ථී කිඤ්චිති. මයම්පි
“ආචරියෙන ලද්ධගුණො නාම නත්ථී” ති නාස්ස සක්කාරසම්මානං කරිමහාති.
තුම්හෙ භාසිතස්ස අත්ථං න ජානිත්ථ, ආචරියො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස ලාභීති.

අථ තෙ ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස කථං න සද්දහිංසු. සො පුනඡ්ජනං
කටේන්තොපි සද්දහාපෙනුං නාසක්ඛි. අථ බොධිසත්තො ආවජ්ජමානො
“අන්ධබාලො මහාපනො මය්හං ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස කථං න ගණ්හාති, ඉමං
කාරණං පාකටං කරිස්සාමි”ති බ්‍රහ්මලොකතො ඔතරිත්වා අස්සමපදමත්ථකෙ
යීතො ආකාසගතොව ජෙට්ඨන්තෙවාසිකස්ස පඤ්ඤානුභාවං වණ්ණෙත්වා ඉමං
ගාථං අභාසි –

“පරොසහස්සමිපි සමාගතානං,
කන්දෙය්‍යං තෙ වස්සසනං අපඤ්ඤා;
එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ”න්ති. (ජා. 1.1.101);

එවං ඉසිගණං සඤ්ඤාපෙත්වා බොධිසත්තො බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො.
සෙසඉසිගණොපි අපරිහීනඡ්ඤානො හුත්වා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායණො
ජාතො. තත්ථ බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤානං පත්තො, ජෙට්ඨන්තෙවාසිකො
සාරිපුත්තත්ථෙරො ජාතො, සෙසා ඉසයො බුද්ධපරිසා ජානාති එවං අතීතෙපි
සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤොව සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං ජානිතුං
සමත්ථොති වෙදිතබ්බො.

ඉදමෙව ච පුට්ඨජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

“පරොසතඤ්චෙපි සමාගතානං,
ඤායෙය්‍යං තෙ වස්සසනං අපඤ්ඤා;
එකොව සෙය්‍යො පුරිසො සපඤ්ඤො,
සො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථ”න්ති. (ජා. 1.1.101) –

ඉමමිපි ජාතකං කටෙසි. තස්ස පුරිමජාතකෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අපරමිපි ඉදමෙව පුට්ඨජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

“යෙ සඤ්ඤිතො තෙපි දුග්ගතා, යෙපි අසඤ්ඤිතො තෙපි දුග්ගතා;
එතං උභයං විචජ්ජය, තං සමාපත්තිසුඛං අනඬගණ”න්ති. (ජා. 1.1.134) –

ඉමං අනඬගණජාතකං කටෙසි. එත්ථ ච ආචරියො කාලං කරොන්තො
අන්තෙවාසිකෙහි පුච්ඡිතො “නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤී”ති ආහ. සෙසං
වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අපරමිපි ඉදමෙව පුට්ඨජනපඤ්චකං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා –

“වන්දාහං සුරියාහඤ්ච, යොධ පඤ්ඤාය ගාධති;
අවිතක්කෙන ඤානෙන, හොති ආහස්සරූපගො”ති. (ජා. 1.1.135) –

ඉදං චන්දාහජාතකං කථෙසි. එත්ථාපි ආචරියො කාලං කරොන්තො
අන්තෙවාසිකෙහි පුච්ඡිතො “ඔදාතකසිංහං චන්දාහං නාම, ජිතකසිංහං සූරියාහං
නාමාති තං උභයං යො පඤ්ඤාය ගාධති පවිසති පක්ඛන්දති, සො අවිතක්කෙන
දුතියජ්ඣානෙන ආහස්සරූපගො හොති, තාදිසො අහ”න්ති සන්ධාය – “චන්දාහං
සූරියාහ”න්ති ආහ. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ඉදමෙව ච පුපුජ්ජනපඤ්චකං අට්ඨුජ්ජන්තිං කත්වා –

“ආසිසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බන්දෙයා පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහු.

“ආසිසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බන්දෙයා පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, උදකා ථලමුඛිහනං.

“වායමෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බන්දෙයා පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහු.

“වායමෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බන්දෙයා පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහං අත්තානං, උදකා ථලමුඛිහනං.

“දුක්ඛුපනීතොපි නරො සපඤ්ඤො,
ආසං න ඡින්නෙයා සුඛාගමාය;
බහු හි එස්සා අහිතා හිතා ව,
අවිතක්කිතා මච්චමුපබ්බජන්ති.

“අවිත්තිතම්පි භවති, විත්තිතම්පි විනස්සති;
න හි විත්තාමයා භොගා, ඉත්ථියා පුරිසස්ස වා.

“සරහං ගිරිදුග්ගස්මිං, යං ත්වං අනුසරී පුරෙ;
අලිනචිත්තස්ස තුවං, වික්කන්තමනුජීවසි.

“යො තං විදුග්ගා නරකා සමුද්ධරි,
සිලාය යොග්ගං සරහො කරිත්වා;
දුක්ඛුපනීතං මච්චමුඛා පමොවසි,
අලිනචිත්තං ත මිගං වදෙසි.

“කිං ත්වං නු තත්ථෙව තදා අහොසි,
උදාහු තෙ කොචි නං එතදක්ඛා;
විචට්ඨඡද්දො නුසි සබ්බදස්සි,
ඤාණං නු තෙ බ්‍රාහ්මණ හිංසරූපං.

“න වෙවහං තත්ථ තදා අහොසිං,
න වාපි මෙ කොචි නං එතදක්ඛා;
ගාථාපදානඤ්ච සුභාසිතානං,
අත්ථං තදානෙත්ති ජනිත්ද ධීරා”ති. (ජා. 1.13.134-143) –

ඉමං තෙරසනිපාතෙ සරහජාතකඤ්ච කථෙසි. ඉමානි පන පඤ්චපි ජාතකානි
අතීතෙපි සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං මය්හං පුත්තො ජානාතීති
සත්ථාරා ධම්මසෙනාපතිසාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පඤ්ඤානුභාවජ්ජකාසනත්ථමෙව
කථිතානීති එවං ආගමනතොපි ථෙරො මහාපඤ්ඤාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

කථං විණ්ණවසිතොති? විණ්ණං කිරෙනං ථෙරස්ස චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං
කථෙත්තො චත්තාරි සච්චානි අමුඤ්චිත්වා කථෙතීති එවං විණ්ණවසිතොපි ථෙරො
මහාපඤ්ඤාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

කථං ගුණාතිරෙකතොති? යථෙත්වා හි දසබ්බං අඤ්ඤො කොචි එකසාවකොපි
මහාපඤ්ඤාය ධම්මසෙනාපතිනා සදිසො නාම නත්ථීති එවං ගුණාතිරෙකතොපි
ථෙරො මහාපඤ්ඤාය එතදග්ගට්ඨානං ලභි.

යථා ව සාරිපුත්තත්ථෙරො, එවං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරොපි සබ්බෙහෙව
චතුහිපි ඉමෙහි කාරණෙහි එතදග්ගට්ඨානං ලභි. කථං? ථෙරො හි මහිද්ධිකො
මහානුභාවො නන්දොපනන්දසදිසම්පි නාගරාජානං දමෙසීති එවං තාව
අට්ඨුජ්ජත්තිතො ලභි. න පනෙස ඉදානෙව මහිද්ධිකො මහානුභාවො, අතීතෙ පඤ්ච
ජාතිසතානි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතොපි මහිද්ධිකො මහානුභාවො අහොසීති.

“යො පබ්බජී ජාතිසතානි පඤ්ච,
පහාය කාමානි මනොරමානි;
තං චිතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං,
පරිනිබ්බුතං චන්දථ මොග්ගල්ලාන”න්ති. –

එවං ආගමනතොපි ලභි. විණ්ණං චෙනං ථෙරස්ස නිරයං ගන්ත්වා අත්තනො
ඉද්ධිබ්බලෙන නිරයසත්තානං අස්සාසජනනත්ථං සීතං අධිට්ඨාය චක්කමත්තං පදුමං
මාපෙත්වා පදුමකණ්ණිකායං නිසීදිත්වා ධම්මකථං කථෙති, දෙවලොකං ගන්ත්වා
දෙවසඬ්ඨං කම්මගතිං ජානාපෙත්වා සච්චකථං කථෙතීති එවං විණ්ණවසිතො ලභි.
යථෙත්වා ව සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාවකො මහාමොග්ගල්ලානො විය
මහිද්ධිකො මහානුභාවො නත්ථීති එවං ගුණාතිරෙකතො ලභි.

යථා චෙස, එවං මහාකස්සපත්ථෙරොපි සබ්බෙහෙවිමෙහි කාරණෙහි
එතදග්ගට්ඨානං ලභි. කථං? සම්මාසම්බුද්ධො හි ථෙරස්ස තිගාචුතං මග්ගං
පච්චුග්ගමනං කත්වා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පාදෙත්වා චීවරං පරිවත්තෙත්වා අදාසි.
තස්මිං සමයෙ මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා කම්පි, මහාජනස්ස අබ්භන්තරෙ
ථෙරස්ස කිත්තිසද්දො අජ්ඣාත්ථරිත්වා ගතො. එවං අට්ඨුජ්ජත්තිතො ලභි. න

වෙස ඉදානෙව ධුතධරො, අතීතෙ පඤ්ච ජාතිසතානි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතොපි
ධුතධරොව අහොසි.

“යො පබ්බජී ජාතිසතානි පඤ්ච,
පභාය කාමානි මනොරමානි;
තං චිතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං,
පරිනිබ්බුතං චන්දථ මහාකස්සප”න්ති. —

එවං ආගමනතොපි ලභී. විණ්ණං වෙතං ථෙරස්ස චතුපරිසමජ්ඣගතො ධම්මං
කථෙත්තො දස කථාවත්ථුනි අවිජහිත්වා ච කථෙතීති එවං විණ්ණවසිතො ලභී.
යථෙත්වා ච සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාවකො තෙරසහි ධුතගුණෙහි
මහාකස්සපසදිසො නත්ථීති එවං ගුණාතිරෙකතො ලභී. ඉමීනාව නියාමෙන තෙසං
තෙසං ථෙරානං යථාලාභතො ගුණෙ කිත්තෙතුං වට්ටති.

ගුණවසෙනෙව හි සම්මාසම්බුද්ධො යථා නාම රාජා චක්කවත්ති
චක්කරතනානුභාවෙන චක්කවාලගබ්භෙ රජ්ජසිරිං පත්වා “පත්තබ්බං මෙ පත්තං,
කිං මෙ ඉදානි මහාජනෙන ඔලොකිතෙනා”ති න අප්පොස්සුක්කො හුත්වා
රජ්ජසිරිංයෙව අනුභොති, කාලෙන පන කාලං විනිවිජයට්ඨානෙ නිසිදිත්වා
නිග්ගහෙනබ්බෙ නිග්ගණ්හානි, පග්ගහෙනබ්බෙ පග්ගණ්හානි, යානන්තරෙසු ච
යථෙතබ්බයුත්තකෙ යානන්තරෙසු යථෙති, එවමෙවං මහාබොධිමණ්ඩෙ අධිගතස්ස
සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස ආනුභාවෙන අනුප්පත්තධම්මරජ්ජො ධම්මරාජාපි “කිං
මෙ ඉදානි ලොකෙන ඔලොකිතෙන, අනුත්තරං ඵලසමාපත්තිසුඛං අනුභවිස්සාමී”ති
අප්පොස්සුක්කතං අනාපජ්ජිත්වා චතුපරිසමජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ
නිසිත්තො අට්ඨඨගසමන්තාගතං බ්‍රහ්මස්සරං නිව්ජාරෙත්වා ධම්මං දෙසයමානො
නිග්ගහෙනබ්බයුත්තෙ කණ්ඨධම්මෙ පුග්ගලෙ සිනෙරුපාදෙ පක්ඛිපත්තො විය
අපායභයසන්තප්ජනෙන නිග්ගහෙත්වා පග්ගහෙනබ්බයුත්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ
පුග්ගලෙ උක්ඛිපිත්වා භවග්ගෙ නිසිදාපෙත්තො විය පග්ගණ්හිත්වා යානන්තරෙසු
යථෙතබ්බයුත්තකෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරාදයො සාවකෙ
යාථාවසරසගුණවසෙනෙව යානන්තරෙසු යථෙත්තො එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම
සාවකානං භික්ඛුනං රත්තඤ්ඤානං, යදිදං අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤොතිආදිමාහ.

අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරවත්ථු

තත්ථ එතදග්ගන්ති පදං චුත්තත්ථමෙව. රත්තඤ්ඤානන්ති රත්තියො
ජානන්තානං. යථෙත්වා හි සම්මාසම්බුද්ධං අඤ්ඤො සාවකො
අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො පයමතරං පබ්බජිතො නාම නත්ථීති
පබ්බජිතකාලතො පටියාය ථෙරො විරකාලං රත්තියො ජානාතීති රත්තඤ්ඤා.
සබ්බපයමං ධම්මස්ස පටිවිද්ධත්තා යදා තෙන ධම්මො පටිවිද්ධො, විරකාලතො
පටියාය තං රත්තිං ජානාතීති රත්තඤ්ඤා. අපිච ඛිණ්ණාසවානං රත්තිදිවසපරිච්ඡෙදො
පාකට්ඨොව භොති, අයඤ්ච පයමඛිණ්ණාසවොති එවමිපි රත්තඤ්ඤානං සාවකානං.

අයමෙව අග්ගො පුරිමකොට්ඨුතො සෙට්ඨො. තෙන චුත්තං - “රත්තඤ්ඤානං යදිදං අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො” ති.

එත්ථ ව යදිදන්ති නිපාතො, තස්ස ථෙරං අවෙක්ඛිත්වා යො එසොති, අග්ගසද්දං අවෙක්ඛිත්වා යං එතන්ති අත්ථො. අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤොති ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤො පටිවිද්ධකොණ්ඩඤ්ඤො. තෙනොවාහ - “අඤ්ඤාසි වත, හො, කොණ්ඩඤ්ඤො, අඤ්ඤාසි වත, හො, කොණ්ඩඤ්ඤොති. ඉති හිදං ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො ත්වෙව නාමං අහොසි” ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 17).

අයං පන ථෙරො කතරබුද්ධකාලෙ පුබ්බපත්ථනං අභිනිහාරං අකාසි, කදා පබ්බජිතො, කදානෙන පයමං ධම්මො අධිගතො, කදා යානන්තරෙ යපිතොති ඉමිනා නයෙන සබ්බෙසුපි එතදග්ගෙසු පඤ්ඤකම්මං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ඉමස්ස තාව ථෙරස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා - ඉතො කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි, තස්ස පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණස්ස මහාබොධිපල්ලච්ඡිකතො උට්ඨහන්තස්ස මහාපථවියං යපෙතුං පාදෙ උක්ඛිත්තමත්තෙ පාදසම්පට්ඨිජනත්ථං මහන්තං පදුමපුප්ඵං උග්ගඤ්ඤි, තස්ස ධුරපත්තානි නචුතිහත්ථානි හොන්ති, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා, පාදෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං එකාදසහත්ථං. තස්ස පන භගවතො සරීරං අට්ඨපණ්ණාසහත්ථුබ්බෙධං අහොසි. තස්ස පදුමකණ්ණිකාය දක්ඛිණපාදෙ පතිට්ඨහන්තෙ මහාතුම්බමත්තා රෙණු උග්ගන්ත්වා සරීරං ඔකිරමානා ඔතරි, වාමපාදස්ස යපනකාලෙපි තථාරූපංයෙව පදුමං උග්ගන්ත්වා පාදං සම්පට්ඨිඡි. තතොපි උග්ගන්ත්වා චුත්තප්පමාණාව රෙණු සරීරං ඔකිරි. තං පන රෙණුං අභිභවමානා තස්ස භගවතො සරීරප්පහා නික්ඛමිත්වා යන්තනාලිකාය විස්සට්ඨසුවණ්ණරසධාරා විය සමන්තා ද්වාදසයොජනට්ඨානං එකොහාසං අකාසි. තතියපාදුද්ධරණකාලෙ පථමුග්ගතං පදුමං අන්තරධාසි, පාදසම්පට්ඨිජනත්ථං අඤ්ඤං නවං පදුමං උග්ගඤ්ඤි. ඉමිනාව නියාමෙන යත්ථ යත්ථ ගන්තුකාමො හොති, තත්ථ තත්ථාපි මහාපදුමං උග්ගවිජති. තෙනෙවස්ස “පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධො” ති නාමං අහොසි.

එවං සො භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො මහාජනස්ස සඬිගහත්ථාය ගාමනිගමරාජධානීසු භික්ඛාය වරන්තො හංසවතීනගරං සම්පාපුණි. තස්ස ආගතභාවං සුත්වා පිතා මහාරාජා පව්වුග්ගමනං අකාසි. සත්ථා තස්ස ධම්මකථං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ කෙච්ඡි සොනාපන්නා කෙච්ඡි සකදාගාමී කෙච්ඡි අනාගාමී කෙච්ඡි අරහත්තං පාපුණිංසු. රාජා ස්වාතන්ත්‍රාය දසබලං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ කාලං ආරොවාපෙත්වා භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරස්ස භගවතො සකතිවෙසනෙ මහාදානං අදාසි. සත්ථා හත්තානුමොදනං කත්වා විහාරමෙව ගතො. තෙනෙව නියාමෙන පුනදිවසෙ නාගරා, පුනදිවසෙ රාජාති දීඝමද්ධානං දානං අදංසු.

තස්මිං කාලෙ අයං ථෙරො භංසවතීනගරෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තො. එකදිවසං බුද්ධානං ධම්මදෙසනාකාලෙ භංසවතීනගරවාසීනො ගන්ධමාලාදිහත්ථෙ යෙන බුද්ධො, යෙන ධම්මො, යෙන සඬ්ඝො, තන්තින්තෙන තප්පොණෙ තප්පබ්භාරෙ ගවිෂන්තෙ දිස්වා තෙන මහාජනෙන සද්ධිං ධම්මදෙසනට්ඨානං අගමාසි. තස්මිඤ්ච සමයෙ පදුමුත්තරො භගවා අත්තනො සාසනෙ පට්ඨං පටිවිද්ධධම්මං එකං භික්ඛුං එතදග්ගට්ඨානෙන යථෙසි. සො කුලපුත්තො තං කාරණං සුත්වා “මහා වතායං භික්ඛු, යථෙත්වා කිර බුද්ධං අඤ්ඤා ඉමිනා පට්ඨමනං පටිවිද්ධධම්මො නාම නත්ථි. අහො වතාහමිපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ පට්ඨං ධම්මං පටිවිජ්ඣනසමත්ථො භවෙය්‍ය” න්ති වින්තෙත්වා දෙසනාපරියොසානෙ භගවන්තං උපසඬ්ඝමිත්වා “ස්වෙ මය්හං භික්ඛං ගණ්හං” ති නිමන්තෙසි. සත්ථා අධිවාසෙසි.

සො භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා සකනිවෙසනං ගන්ත්වා සබ්බරත්තිං බුද්ධානං නිසජ්ජනට්ඨානං ගන්ධදාමමාලාදාමාදිහි අලඬ්ඝරිත්වා පණිතං බාදනීයං භොජනීයං පටියාදාපෙත්වා තස්සා රත්තියා අව්වයෙන සකනිවෙසනෙ භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරස්ස භගවතො විචිත්‍රයාගුඛජ්ජකපරිවාරං නානාරසසුප්පාඤ්ජනං ගන්ධසාලිභොජනං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ තිච්චරපභොනකෙ වඩ්ගපට්ටෙ තථාගතස්ස පාදමුලෙ යථෙත්වා වින්තෙසි – “නාහං පරිත්තකස්ස යානස්සත්ථාය වරාමි, මහන්තං යානං පත්ථෙත්තො වරාමි, න ඛො පන සක්කා එකමෙව දිවසං දානං දත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙතු” න්ති “අනුපටිපාටියා සත්ත දිවසානි මහාදානං දත්වා පත්ථෙස්සාමි” ති. සො තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි මහාදානං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ දුස්සකොට්ඨාගාරං විවරාපෙත්වා උත්තමසුමුවත්ථං බුද්ධානං පාදමුලෙ යථෙත්වා භික්ඛුසතසහස්සං තිච්චරෙන අව්ඡාදෙත්වා තථාගතං උපසඬ්ඝමිත්වා, “භත්තෙ, යො තුම්හෙහි ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ භික්ඛු එතදග්ගෙ යපිතො, අහමිපි සො භික්ඛු විය අනාගතෙ උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ පබ්බජිත්වා පට්ඨං ධම්මං පටිවිජ්ඣතුං සමත්ථො භවෙය්‍ය” න්ති වත්වා සත්ථු පාදමුලෙ සිසං කත්වා නිපජ්ජි.

සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා “ඉමිනා කුලපුත්තෙන මහාඅධිකාරො කතො, සමිජ්ඣස්සති නු ඛො එතස්ස අයං පත්ථනා නො” ති අනාගතංසඤාණං පෙසෙත්වා ආවජ්ජෙත්තො “සමිජ්ඣස්සති” ති පස්සි. බුද්ධානඤ්ඤි අතීතං වා අනාගතං වා පච්චුප්පන්තං වා ආරබ්භ ආවජ්ජෙත්තානං ආවරණං නාම නත්ථි, අනෙකකප්පකොට්ඨකසහස්සන්තරමිපි ව අතීතං වා අනාගතං වා චක්කවාලසහස්සන්තරමිපි ව පච්චුප්පන්තං වා ආවජ්ජනපටිබද්ධමෙව මනසිකාරපටිබද්ධමෙව භොති. එවං අප්පටිවත්තියෙන ඤාණෙන සො භගවා ඉදං අද්දස – “අනාගතෙ සතසහස්සකප්පපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති, තදා ඉමස්ස පත්ථනා සමිජ්ඣස්සති” ති. අථ නං එවමාහ – “අම්හො, කුලපුත්ත, අනාගතෙ සතසහස්සකප්පපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස පට්ඨකධම්මදෙසනාය

තෙපරිවට්ටම්මවක්කප්පවත්තනසුත්තන්තපරියොසානෙ අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොට්ඨි සද්ධිං සහස්සනායසම්පන්නෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිස්සසී”ති.

ඉති සත්ථා තං කුලපුත්තං බ්‍යාකරිත්වා චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි දෙසෙත්වා අනුපාදියෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. තස්ස පරිනිබ්බතස්ස සරීරං සුවණ්ණක්ඛන්ධො විය එකග්ගනං අහොසි, සරීරචෙතියං පනස්සුඛිබ්බෙධෙන සත්තයොජනිකං අකංසු. ඉට්ඨකා සුවණ්ණමයා අහෙසුං, හරිතාලමනොසිලාය මත්තිකාකිච්චං, තෙලෙන උදකකිච්චං සාධයිංසු. බුද්ධානං ධර්මානකාලෙ සරීරප්පහා ද්වාදසයොජනිකං ඵරි, පරිනිබ්බතානං පන තෙසං රස්මි නික්ඛමිත්වා සමන්තා යොජනසතං අවත්ථරි.

අයං සෙට්ඨි බුද්ධානං සරීරචෙතියං පරිවාරෙත්වා සහස්සරතනග්ගිසානි කාරෙසී. චෙතියපතිට්ඨාපනදිවසෙ අන්තොචෙතියෙ රතනසරං කාරෙසී. සො වස්සසතසහස්සං මහන්තං දානාදීමයං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති. තස්ස දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තස්සෙව නවනචුති කප්පසහස්සානි නව කප්පසතානි නව ච කප්පා සමතික්කන්තා. එත්තකස්ස කාලස්ස අව්චයෙන ඉතො එකනචුතිකප්පමත්ථකෙ අයං කුලපුත්තො ඛන්ධුමතීනගරස්ස ද්වාරසමීපෙ ගාමෙ කුටුම්භියගෙහෙ නිබ්බත්තො. තස්ස මහාකාලොති නාමං අහොසි, කනිට්ඨභාතා පනස්ස චූළකාලො නාම.

තස්මිං සමයෙ විපස්සී බොධිසත්තො තුසිතපුරා වචිත්වා ඛන්ධුමතීනගරෙ ඛන්ධුමස්ස රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡස්මිං නිබ්බත්තො. අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤතං පත්වා ධම්මදෙසනත්ථාය මහාබ්‍රහ්මුනා ආයාචිතො “කස්ස නු බො පයමං ධම්මං දෙසෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා අත්තනො කනිට්ඨං ඛණ්ඩං නාම රාජකුමාරං තිස්සඤ්ච පුරොහිතපුත්තං “පයමං ධම්මං පටිච්ඡ්ඤ්තුං සමත්ථා”ති දිස්වා “තෙසඤ්ච ධම්මං දෙසෙස්සාමි, පිතු ච සඬගහං කරිස්සාමි”ති බොධිමණ්ඩනො ආකාසෙනෙව ආගන්ත්වා බෙමෙ මිගදායෙ ඔතිණ්ණො තෙ පක්කොසාපෙත්වා ධම්මං දෙසෙසී. දෙසනාපරියොසානෙ තෙ ද්වෙපි ජනා චතුරාසීතියා පාණසහස්සෙහි සද්ධිං අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

අථාපරෙපි බොධිසත්තකාලෙ අනුපබ්බතො චතුරාසීතිසහස්සා කුලපුත්තා තං පවත්තිං සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. සත්ථා තං තත්ථෙව ඛණ්ඩත්ථෙරං අග්ගසාවකට්ඨානෙ, තිස්සත්ථෙරං දුතියසාවකට්ඨානෙ යපෙසී. රාජාපි තං පවත්තිං සුත්වා “පුත්තං පස්සිස්සාමි”ති උය්‍යානං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා තීසු සරණෙසු පතිට්ඨාය සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

සො පාසාදවරගතො නිසීදිත්වා වින්තෙසි – “මය්හං ජෙට්ඨපුත්තො නික්ඛමිත්වා බුද්ධො ජාතො, දුතියපුත්තො මෙ අග්ගසාවකො, පුරොහිතපුත්තො දුතියසාවකො. ඉමෙ ච අවසෙසහික්ඛු ගිහිකාලෙපි මය්හං පුත්තමෙව පරිවාරෙත්වා විවරිංසු, ඉමෙ පුඛිබ්බෙපි දානිපි මය්හමෙව භාරා, අහමෙව තෙ චතුහි පව්චයෙහි

උපට්ඨනිස්සාමි, අඤ්ඤාසං ඔකාසං න දස්සාමි” ති. විහාරද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය යාව රාජගෙහද්වාරා උභොසු පස්සෙසු බදිරපාකාරං කාරෙත්වා වත්ථෙති පටිච්ඡාදාපෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකවිචිත්තං.

සමොලම්භිතතාලක්ඛන්ධමත්තවිධිපුප්ඵදාමවිතානං කාරෙත්වා හෙට්ඨාභූමිං විචිත්තත්ථරණෙහි සන්ථරාපෙත්වා අත්තො උභොසු පස්සෙසු මාලාගච්ඡකෙසු පුණ්ණසංථෙ සකලමග්ගවාසත්ථාය ව ගන්ධන්තරෙසු පුප්ඵානි පුප්ඵන්තරෙසු ගන්ධෙ ව ය්පාපෙත්වා භගවතො කාලං ආරොවාපෙසි. භගවා භික්ඛුසඤ්ජපරිවුතො අත්තොසාණියාව රාජගෙහං ගන්ත්වා භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං පව්වාගච්ඡති. අඤ්ඤො කොචි දට්ඨුමිපි න ලහති, කුතො පන භික්ඛං වා දාතුං පුජං වා කාතුං.

නාගරා චිත්තෙසු – “අජ්ජ සත්ථු ලොකෙ උප්පන්තස්ස සත්තමාසාධිකානි සත්ත සංවච්ඡරානි, මයඤ්ච දට්ඨුමිපි න ලහාම, පගෙව භික්ඛං වා දාතුං පුජං වා කාතුං ධම්මං වා සොතුං. රාජා ‘මය්හං එව බුද්ධො, මය්හං ධම්මො, මය්හං සඤ්ඤා’ ති මමායිත්වා සයමෙව උපට්ඨහති. සත්ථා ව උප්පජ්ජමානො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අත්ථාය උප්පන්තො, න රඤ්ඤායෙව අත්ථාය. න හි රඤ්ඤායෙව නිරයො උණ්ණො, අඤ්ඤාසං නීලුප්පලවනසදිසො. තස්මා රාජානං එවං වදාම ‘සවෙ නො සත්ථාරං දෙති, ඉච්චෙනං කුසලං. නො වෙ දෙති, රඤ්ඤා සද්ධිං යුජ්ඣිත්වා සඤ්ඤා ගහෙත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොම. න සක්කා ඛො පන සුද්ධනාගරෙහෙව එවං කාතුං, එකං ජෙට්ඨකපුරිසමිපි ගණ්හාමා’” ති සෙනාපතිං. උපසඤ්ඤාමිත්වා තස්ස තමත්ථං ආරොවෙත්වා “සාමි කිං අමහාකං පක්ඛො හොහිසි, උදාහු රඤ්ඤො” ති ආහංසු. සො ආහ – “තුමහාකං පක්ඛො හොමි, අපිච ඛො පන පයමදිවසො මය්හං දාතබ්බො” ති. තෙ සම්පට්චිණ්සු.

සො රාජානං උපසඤ්ඤාමිත්වා “නාගරා, දෙව, තුමහාකං කුපිතා” ති ආහ. කිමත්ථං තාතාති? සත්ථාරං කිර තුමහෙව උපට්ඨහං, අමහෙ න ලහාමාති. සවෙ ඉදානිපි ලහන්ති, න කුප්පන්ති. අලහන්තා තුමහෙහි සද්ධිං යුජ්ඣිතුකාමා, දෙවාති. යුජ්ඣාමි, තාත, න භික්ඛුසඤ්ජං දෙමිති. දෙව, තුමහාකං දාසා තුමහෙහි සද්ධිං යුජ්ඣාමාති වදන්ති, තුමහෙ කං ගණ්හිත්වා යුජ්ඣස්සථාති? නනු ත්වං සෙනාපතීති? නාගරෙහි විතා අසමත්ථො අහං, දෙවාති. තතො රාජා “බලවන්තො නාගරා, සෙනාපතීපි තෙසංයෙව පක්ඛො” ති ඤත්වා “අඤ්ඤානි සත්තමාසාධිකානි සත්ත සංවච්ඡරානි මය්හං භික්ඛුසඤ්ජං දෙන්තු” ති ආහ. නාගරා න සම්පට්චිණ්සු. රාජා “ඡබ්බස්සානි පඤ්චවස්සානි” ති එවං භාෂෙත්වා අඤ්ඤා සත්ත දිවසෙ යාවි. නාගරා “අතිකක්ඛලං දානි රඤ්ඤා සද්ධිං කාතුං න වට්ටති” ති අනුජානිංසු. රාජා සත්තමාසාධිකානං සත්තන්තං සංවච්ඡරානං සජ්ජිතං දානමුඛං සත්තන්තමෙව දිවසානං සජ්ජෙත්වා ඡ දිවසෙ කෙසඤ්චි අපස්සන්තානංයෙව දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ නාගරෙ පක්කොසාපෙත්වා “සක්ඛිස්සථ, තාතා, එවරුපං දානං දාතු” ත්ති ආහ. තෙපි “නනු අමහෙයෙව නිස්සායෙනං දෙවස්ස උප්පන්ත” ත්ති වත්වා “සක්ඛිස්සාමා” ති ආහංසු. රාජා පිට්ඨිහත්ථොන අස්සුනි පුඤ්ජමානො භගවන්තං වන්දිත්වා, “භන්තෙ, අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සං අඤ්ඤස්ස භාරං අකත්වා යාවජීවං චතුහි පව්වයෙහි උපට්ඨනිස්සාමිති චිත්තෙසිං, නාගරානං දානි මෙ

අනුඤ්ඤාතං, නාගරා හි ‘මයං දානං දාතුං න ලභාමා’ති භගවා කුප්පන්ති. ස්වෙව පට්ඨාය තෙසං අනුග්ගහං කරොථා’ති ආහ.

අප දුතියදිවසෙ සෙනාපති මහාදානං අදාසි. තතො නාගරා රඤ්ඤා කතසක්කාරතො උත්තරිතරං සක්කාරසම්මානං කත්වා දානං අදංසු. එතෙනෙව නියාමෙන සකලනගරස්ස පටිපාටියා ගතාය ද්වාරගාමවාසීනො සක්කාරසම්මානං සජ්ජයිංසු. මහාකාලකුටුම්භිකො වුළුකාලං ආහ – “දසබලස්ස සක්කාරසම්මානං ස්වෙව අම්භාකං පාපුණාති, කිං සක්කාරං කරිස්සාමා”ති? ත්වමෙව භාතික ජානාහිති. සවෙ මය්හං රුචියා කරොසි, අම්භාකං සොළසකරිසමත්තෙසු ඛෙත්තෙසු ගහිතගබ්භා සාලියො අත්ථී. සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා ආදාය බුද්ධානං අනුච්ඡවිකං පවාපෙමාති. එවං කයිරමානෙ කස්සචි උපකාරො න භොති, තස්මා නෙතං මය්හං රුචිවතීති. සවෙ ත්වං එවං න කරොසි, අහං මය්හං සන්තකං මමායිතුං ලභාමීති සොළසකරිසමත්තං ඛෙත්තං මජ්ඣෙ භින්දිත්වා අට්ඨකරිසට්ඨානෙ සීමං යපෙත්වා සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා ආදාය අසම්භින්තෙ බීරෙ පවාපෙත්වා චතුමධුරං පක්ඛිපිත්වා බුද්ධජපමුඛස්ස සඬ්ඝස්ස අදාසි. කුටුම්භිකස්ස ඛො ගබ්භං ඵාලෙත්වා ගහිතගහිතට්ඨානං පුන පුරති. පුටුකකාලෙ පුටුකග්ගං නාම අදාසි, ගාමවාසීහි සද්ධිං අග්ගසස්සං නාම අදාසි, ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, කලාපාදීසු කලාපග්ගං බලග්ගං බලහණ්ඩග්ගං කොට්ඨග්ගන්ති. එවං සො එකසස්සෙව නව වාරෙ අග්ගදානං අදාසි. තම්පි සස්සං අතිරෙකං උට්ඨානසම්පන්නං අහොසි.

යාව බුද්ධා ධරති, යාව ච සඬ්ඝො ධරති, එතෙනෙව නියාමෙන කලාපාණකම්මං කත්වා තතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවෙසු වෙව මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො එකනවුතිකජපෙ සම්පන්නිං අනුභවිත්වා අම්භාකං සත්ථු ලොකෙ උජ්ජන්නකාලෙ කපිලවත්ථුනගරස්ස අවිදුරෙ දොණුවත්ථුබ්බාහ්මණගාමෙ බ්බාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ කොණ්ඩඤ්ඤමාණවොති නාමං අකංසු. සො වුඩ්ඪිමත්වාය තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා ලක්ඛණමත්තානං පාරං අගමාසි. තෙන සමයෙන අම්භාකං බොධිසත්තො තුසිතපුරා වවිත්වා කපිලවත්ථුපුරෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ අට්ඨත්තරං බ්බාහ්මණසතං අහතවත්ථෙහි අවිජාදෙත්වා අජ්ජොදකං මධුපායාසං පායෙත්වා තෙසං අන්තරෙ අට්ඨ ජනෙ උච්චිතිත්වා මහාතලෙ නිසීදාපෙත්වා අලඬිකතපටියත්තං බොධිසත්තං දුකුලවුම්භටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ලක්ඛණපරිග්ගහණත්ථං තෙසං සන්තිකං ආනයිංසු. ධුරාසනෙ නිසින්නබ්බාහ්මණො මහාපුරිසස්ස සරීරසම්පන්නිං ඔලොකෙත්වා ද්වෙ අඬිගුලියො උක්ඛිපි. එවං පටිපාටියා සත්ත ජනා උක්ඛිපිංසු. තෙසං පන සබ්බතවකො කොණ්ඩඤ්ඤමාණවො, සො බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණවරනිජ්ජන්ති. ඔලොකෙත්වා “අගාරමජ්ඣෙ යානකාරණං නත්ථී, එකත්තෙනෙස විචට්ඨජදො බුද්ධො භවිස්සති”ති එකමෙව අඬිගුලිං උක්ඛිපි. ඉතරෙ පන සත්ත ජනා “සවෙ අගාරං අජ්ඣාචස්සිස්සති, රාජා භවිස්සති චක්කවත්තී. සවෙ පබ්බජිස්සති, බුද්ධො භවිස්සති”ති ද්වෙ ගතියො දිස්වා ද්වෙ අඬිගුලියො උක්ඛිපිංසු. අයං පන කොණ්ඩඤ්ඤො කතාධිකාරො පච්ඡිමභවිකසත්තො පඤ්ඤාය ඉතරෙ සත්ත ජනෙ

අභිභවිත්වා “ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්තාගතස්ස අගාරමජ්ඣෙකං යානකරණං නාම නත්ථී, නිස්සංසයං බුද්ධො භවිස්සතී” ති එකමෙව ගතිං අද්දස, තස්මා එකං අඩ්ඟුලිං උක්ඛිපි. තතො බ්‍රාහ්මණා අත්තනො සරානි ගන්ත්වා පුත්තෙ ආමන්තයිංසු – “තාතා, අම්හෙ මහල්ලකා, සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තං සබ්බඤ්ඤාතප්පත්තං මයං සම්භාවෙය්‍යාම වා නො වා. තුම්හෙ තස්මිං කුමාරෙ සබ්බඤ්ඤාතං පත්තෙ තස්ස සාසනෙ පබ්බජෙය්‍යාමා” ති.

සුද්ධොදනමහාරාජාපි බොධිසත්තස්ස ධාතියො ආදිං කත්වා පරිහාරං උපට්ඨපෙත්තො බොධිසත්තං වුද්ධිං ආපාදෙසි. මහාසත්තොපි වුද්ධිප්පත්තො දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභවිත්වා පරිපක්කෙ ඤාණෙ කාමෙසු ආදීනවං නෙක්ඛම්මෙ ව ආනිසංසං දිස්වා රාහුලකුමාරස්ස ජාතදිවසෙ ඡන්තසභායො කණ්ඩකං ආරුය්හ දෙවතාහි විවටෙන ද්වාරෙන මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා තෙනෙව රත්තිභාගෙන තිණි රජ්ජානි අතික්කමිත්වා අනොමානදීනීරෙ පබ්බජිත්වා සට්ඨකාරමභාබ්‍රහ්මුනා ආහනෙ අරහද්ධපෙ ගහිතමත්තෙයෙව වස්සසට්ඨිකත්ථෙරො විය පාසාදිකෙන ඉරියාපටෙන රාජගහං පත්වා තත්ථ පිණ්ඩාය වරිත්වා පණ්ඩවපබ්බතච්ඡායාය පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා රඤ්ඤා මාගධෙන රජ්ජසිරියා නිමන්තියමානොපි තං පටික්ඛිපිත්වා අනුක්කමෙන උරුවෙලං ගන්ත්වා “රමණීයො වත අයං භූමිභාගො, අලං වතිදං කුලපුත්තස්ස පධානත්ථිකස්ස පධානායා” ති පධානාහිමුඛං විත්තං උප්පාදෙත්වා තත්ථ වාසං උපගතො.

තෙන සමයෙන ඉතරෙ සත්ත බ්‍රාහ්මණා යථාකම්මං ගතා, සබ්බදහරො පන ලක්ඛණපරිග්ගාහකො කොණ්ඩඤ්ඤාමාණුවො අරොගො. සො “මහාපුරිසො පබ්බජිතො” ති සුත්වා තෙසං බ්‍රාහ්මණානං පුත්තෙ උපසඩ්ධකමිත්වා එවමාහ – “සිද්ධත්ථකුමාරො කිර පබ්බජිතො. සො හි නිස්සංසයං බුද්ධො භවිස්සතී. සචෙ තුම්හාකං පිතරො අරොගා අස්සු, අජ්ජ නික්ඛමිත්වා පබ්බජෙය්‍යුං. සචෙ තුම්හෙපි ඉච්ඡථ, ඵථ මයං තං මහාපුරිසමනුපබ්බජිස්සාමා” ති. තෙ සබ්බෙ එකච්ඡන්දා භවිතුං නාසක්ඛිංසු. තයො ජනා න පබ්බජිංසු, කොණ්ඩඤ්ඤාබ්‍රාහ්මණං ඡෙට්ඨකං කත්වා ඉතරෙ වත්තාරො පබ්බජිංසු. ඉමෙ පඤ්ච පබ්බජිත්වා ගාමනිගමරාජධානීසු හික්ඛාය වරන්තා බොධිසත්තස්ස සන්තිකං අගමිංසු. තෙ ඡබ්බස්සානි බොධිසත්තෙ මහාපධානං පදහන්තෙ “ඉදානි බුද්ධො භවිස්සතී ඉදානි බුද්ධො භවිස්සතී” ති මහාසත්තං උපට්ඨහමානා සන්තිකාවචරාවස්ස අහෙසුං. යදා පන බොධිසත්තො එකතිලතණ්ඩුලාදීහි විතිනාමෙන්තොපි දුක්කරකාරිකාය අරියධම්මපටිච්චෙධස්ස අභාවං ඤත්වා ඔළාරිකං ආහාරං ආහරි, තදා තෙ පක්කමිත්වා ඉසිපතනං අගමංසු.

අථ බොධිසත්තො ඔළාරිකාහාරපරිභොගෙන ඡවිමංසලොහිතපාරිපූරිං කත්වා විසාබ්‍රහ්මණමදිවසෙ සුජාතාය දින්තං වරහොජනං භුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං නදියා පටිසොතං ඛිපිත්වා “අජ්ජ බුද්ධො භවිස්සාමි” ති කතසන්තිට්ඨානො සායන්හසමයෙ කාලෙන නාගරාජෙන අනෙකෙහි ථුතිසතෙහි අභිත්ථවියමානො මහාබොධිමණ්ඩං ආරුය්හ අවලට්ඨානෙ පාචිතලොකධාතුඅභිමුඛො පල්ලඬිකෙන නිසීදිත්වා චතුරඩ්ගසමන්තාගතං වීරියං අධිට්ඨාය සූරියෙ ධරමානෙයෙව මාරබලං

විධම්භ්වා පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං
 විසොධෙන්වා පච්චුසකාලසමනන්තරෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං ඔතාරෙන්වා
 අනුලොමපටිලොමං පච්චයාකාරවට්ටං සම්මසන්නො සබ්බබුද්ධෙහි පටිවිද්ධං
 අසාධාරණං සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිත්වා නිබ්බානාරම්මණාය
 ඵලසමාපත්තියා තත්ථෙව සත්තාහං විනිනාමෙසි.

එතෙනෙව උපායෙන සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ විහරිත්වා රාජායතනමූලෙ
 මධුපිණ්ඩිකභොජනං පරිභුඤ්ජිත්වා පුන අප්පාලනිග්‍රොධමූලං ආගන්ත්වා තත්ථ
 නිසින්තො ධම්මගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛිත්වා අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමන්තෙ
 මහාබ්‍රහ්මනා යාචිතො බුද්ධවක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො
 තික්ඛිත්ථියාදිහෙදෙ සත්තෙ දිස්වා මහාබ්‍රහ්මනො ධම්මදෙසනාය පටිඤ්ඤං දත්වා
 “කස්ස නු බො අහං පයමං ධම්මං දෙසෙස්සාමි”ති ආලාරුදකානං කාලකතභාවං
 ඤත්වා පුන චිත්තෙන්තො “බහුපකාරා බො පන මෙ පඤ්චවග්ගියා හික්ඛු, යෙ මං
 පධානපහිතත්තං උපට්ඨහිංසු. යංනුනාහං පඤ්චවග්ගියානං හික්ඛුනං පයමං ධම්මං
 දෙසෙය්‍ය”න්ති චිත්තං උප්පාදෙසි. ඉදං පන සබ්බමෙව බුද්ධානං
 පරිචිතක්කමත්තමෙව, යපෙන්වා පන කොණ්ඩඤ්ඤාත්මණං අඤ්ඤො කොචි
 පයමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. සොපි එතදත්ථමෙව
 කප්පසතසහස්සං අධිකාරකම්මං අකාසි, බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඨස්ස නව වාරෙ
 අග්ගසස්සදානං අදාසි.

අථ සත්ථා පත්තචීවරමාදාය අනුපුබ්බෙන ඉසිපතනං ගන්ත්වා යෙන
 පඤ්චවග්ගියා හික්ඛු, තෙනුපසඬ්ඨකමි. තෙ තථාගතං ආගච්ඡන්තං දිස්වාච අත්තනො
 කතිකාය සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. එකො පත්තචීවරං පටිග්ගහෙසි, එකො ආසනං
 පඤ්ඤාපෙසි, එකො පාදොදකං පච්චුපට්ඨාපෙසි, එකො පාදෙ ධොවි, එකො
 තාලවණ්ටං ගහෙන්වා ඛිජ්ජමානො යීතො. එවං තෙසු චත්තං දස්සෙන්වා සන්තිකෙ
 නිසින්තෙසු කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා සත්ථා අනුත්තරං
 තෙපරිවට්ටං ධම්මචක්කප්පවත්තනසුත්තන්තං ආරභි. මනුස්සපරිසා පඤ්ච ජනාව
 අහෙසුං, දෙවපරිසා අපරිච්ඡින්නා. දෙසනාපරියොසානෙ කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො
 අට්ඨාරසහි මහාබ්‍රහ්මකොට්ඨි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. අථ සත්ථා
 “මයා දුක්කරසතාහතං ධම්මං පයමමෙව අඤ්ඤාසිති අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො
 නාම අය”න්ති ථෙරං ආලපන්නො “අඤ්ඤාසි වත, හො, කොණ්ඩඤ්ඤො,
 අඤ්ඤාසි වත, හො, කොණ්ඩඤ්ඤො”ති ආහ. තස්ස තදෙව නාමං ජාතං. තෙන
 චුත්තං – “ඉති හිදං ආයස්මතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස
 අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤොත්ථෙව නාමං අහොසි”ති.

ඉති ථෙරො ආසාළ්හිපුණ්ණමායං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, පාටිපදදිවසෙ
 හද්දියත්ථෙරො, දුතියපක්ඛදිවසෙ චජ්ජත්ථෙරො, තතියපක්ඛදිවසෙ
 මහානාමත්ථෙරො, පක්ඛස්ස චතුත්ථියං අස්සජිත්ථෙරො සොතාපත්තිඵලෙ
 පතිට්ඨිතො. පඤ්චමියා පන පක්ඛස්ස
 අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තදෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙපි අරහත්තෙ පතිට්ඨිතා.

තෙන බො පන සමයෙන ඡ ලොකෙ අරහන්තො භොන්ති. තතො පටියාය සත්ථා යසදාරකප්පමුබ්බෙ පඤ්චපඤ්ඤාස පුරිසෙ, කප්පාසියවනසංඝේධෙ තිංසමත්තෙ හද්දවග්ගියෙ, ගයාසීසෙ පිට්ඨිපාසාණෙ සහස්සමත්තෙ පුරාණපටිලෙති එවං මහාජනං අරියභූමිං ඔතාරෙත්වා බිම්බිසාරප්පමුබ්බාති එකාදසනභ්‍රතාති සොතාපත්තිඑලෙ, එකං නභ්‍රතං සරණත්තයෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ජම්බුදීපතලෙ සාසනං පුජ්ඪිතඵලිතං කත්වා සකලජම්බුදීපමණ්ඩලං කාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතං කරොන්තො එකස්මිං සමයෙ ජෙනවනමහාවිහාරං පත්වා තත්ථ වසන්තො භික්ඛුසඬ්ඨිසමජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනගතො ධම්මං දෙසෙන්නො “පයම් ධම්මං පටිච්ඡිද්ධභික්ඛුනං අත්තරෙ මම පුත්තො කොණ්ඩඤ්ඤො අග්ගො” ති දස්සෙතුං එතදග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

ථෙරොපි ද්වෙ අග්ගසාවකෙ අත්තතො නිපච්චකාරං කරොන්තෙ දිස්වා බුද්ධානං සත්තිකා අපක්කමිතුකාමො භුත්වා “පුණ්ණමාණවො පබ්බජිත්වා සාසනෙ අග්ගධම්මකට්ඨකො භවිස්සති” ති දිස්වා දොණුවත්ථුබ්බාග්ගමාණගාමං ගන්ත්වා අත්තතො භාගිනෙය්‍යං පුණ්ණමාණවං පබ්බාජෙත්වා “අයං බුද්ධානං සත්තිකෙ වසිස්සති” ති තස්ස බුද්ධානං අත්තෙවාසිකභාවං කත්වා සයං දසබලං උපසඬ්ඨිකමිත්වා “භගවා මය්හං ගාමන්තසෙනාසනං අසප්පායං, ආකිණ්ණො විහරිතුං න සක්කොමි, ඡද්දන්තදහං ගන්ත්වා වසිස්සාමි” ති භගවත්තං අනුජානාපෙත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථාරං වන්දිත්වා ඡද්දන්තදහං ගන්ත්වා ඡද්දන්තහත්ථිකුලං නිස්සාය ද්වාදස වස්සානි චිතිනාමෙත්වා තත්ථෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි.

සාරිපුත්ත-මොග්ගල්ලානත්ථෙරවත්ථු

189-190. දුතියතතියෙසු මහාපඤ්ඤානන්ති මහනියා පඤ්ඤාය සමන්තාගතානං. ඉද්ධිමන්තානන්ති ඉද්ධියා සම්පන්නානං. සාරිපුත්තො මොග්ගල්ලානොති තෙසං ථෙරානං නාමං.

ඉමෙසමිපි පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – ඉතො සතසහස්සකප්පාධිකෙ අසඬ්ඨිකෙය්‍යකප්පමත්ථකෙ සාරිපුත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සරදමාණවො නාම අභොසි. මොග්ගල්ලානො ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන සිරිවඩ්ඪනකුට්ඨිනියො නාම අභොසි. තෙ උභොපි සහපංසුකීළිතාව සභායකා අහෙසුං. සරදමාණවො පිතු අවිචයෙන කුලසන්නකං මහාධනං පටිපජ්ජිත්වා එකදිවසං රහොගතො චිත්තෙසි – “අහං ඉධලොකත්තභාවමෙව ජානාමි, නො පරලොකත්තභාවං, ජාතසත්තානඤ්ච මරණං නාම ධූවං, මයා එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මගවෙසනං කාතුං වට්ටති” ති. සො සභායකං උපසඬ්ඨිකමිත්වා ආහ – “සම්ම සිරිවඩ්ඪන, අහං පබ්බජිත්වා මොක්ඛධම්මං ගවෙසිස්සාමි, ත්වං මයා සද්ධිං පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසි” ති. න සක්ඛිස්සාමි, සම්ම, ත්වංයෙව පබ්බජාහීති. සො චිත්තෙසි – “පරලොකං ගච්ඡන්තා සභායෙ වා ඤාතිමිත්තෙ වා ගහෙත්වා ගතා නාම නත්ථි,

අත්තනා කතං අත්තනොව හොති’’ති. තතො රතනකොට්ඨාගාරං විවරාපෙන්වා කපණද්ධිකවණ්ඨිකයාවකානං මහාදානං දත්වා පබ්බතපාදං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තස්ස එකො ද්වෙ තයොති එවං අනුපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජට්ඨා අහෙසුං. සො පඤ්චාහිඤ්ඤා අට්ඨ ව සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා තෙසමපි ජට්ඨානං කසිණපරිකමමං ආචික්ඛි. තෙපි සබ්බෙ පඤ්ච අහිඤ්ඤා අට්ඨ ව සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසුං.

තෙන සමයෙන අනොමදස්සී නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. නගරං චන්දවතී නාම අහොසි, පිතා යසවත්තො නාම ඛත්තියො, මාතා යසොධරා නාම දෙවී, බොධි අජිජුනරුක්ඛො, නිසහත්ථෙරො ච අනොමත්ථෙරො වාති ද්වෙ අග්ගසාවකා, වරුණත්ථෙරො නාම උපට්ඨාකො, සුන්දරා ච සුමනා වාති ද්වෙ අග්ගසාවකා, ආයු වස්සසතසහස්සං අහොසි, සරීරං අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථුබ්බෙධං, සරීරජ්ජහා ද්වාදසයොජනං එරි, භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො අහොසි.

අථෙකදිවසං පච්චුසකාලෙ මහාකරුණාසමාපත්තියො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො සරදතාපසං දිස්වා ‘‘අජ්ජ මය්හං සරදතාපසස්ස සන්තිකං ගතපච්චයෙන ධම්මදෙසනා ච මහතී භවිස්සති, සො ච අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙස්සති, තස්ස සහායකො සිරිවඩ්ඪනකුටුම්භියො දුතියසාවකට්ඨානං, දෙසනාපරියොසානෙ වස්ස පරිවාරා චතුසත්තතිසහස්සජට්ඨා අරහත්තං පාපුණිස්සන්ති, මයා තත්ථ ගන්තුං වට්ටති’’ති අත්තනො පත්තච්චරමාදාය අඤ්ඤං කඤ්චි අනාමත්තෙන්වා සීහො විය එකවරො හුත්වා සරදතාපසස්ස අත්තෙවාසිකෙසු එලාඵලත්ථාය ගතෙසු ‘‘බුද්ධභාවං මෙ ජානාතු’’ති තස්ස පස්සන්තස්සෙව සරදතාපසස්ස ආකාසනො ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි. සරදතාපසො බුද්ධානුභාවං වෙච සරීරසම්පත්තිං වස්ස දිස්වා ලක්ඛණමත්තෙ සම්මසිත්වා ‘‘ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්තාගතො නාම අගාරමජ්ඣෙකෙ වසන්තො රාජා හොති චක්කවත්තී, පබ්බජ්ජන්තො ලොකෙ විචට්ටච්ඡදො සබ්බඤ්ඤා බුද්ධො හොති, අයං පුරිසො නිස්සංසයං බුද්ධො’’ති ජානිත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන චන්දිත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙන්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තාසනෙ. සරදතාපසොපි අත්තනො අනුච්ඡවිකං ආසනං ගහෙන්වා එකමත්තං නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ චතුසත්තතිසහස්සජට්ඨා පණිතපණිතානි ඔජවන්තානි එලාඵලානි ගහෙන්වා ආවරියස්ස සන්තිකං සම්පත්තා බුද්ධානඤ්චෙව ආවරියස්ස ච නිසින්තාසනං ඔලොකෙන්වා ආහංසු – ‘‘ආවරිය, මයං ‘ඉමස්මිං ලොකෙ තුම්හෙහි මහත්තතරො නත්ථී’ති විවරාම, අයං පන පුරිසො තුම්හෙහි මහත්තතරො මඤ්ඤෙ’’ති. තාතා, කිං වදථ? සාසපෙන සද්ධිං. අට්ඨසට්ඨියොජනසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං සමං කාතුං ඉච්ඡථ, සබ්බඤ්ඤාබුද්ධෙන සද්ධිං මය්හං උපමං මා කරිත්ථ පුත්තකාති. අථ තෙ තාපසා ‘‘සවෙ අයං ඉත්තරස්සන්තො අභවිස්ස, න අම්භාකං ආවරියො එවරුපං උපමං

ආහරෙය්‍යා, යාව මහා වතායං පුරිසො’’ති සබ්බෙව පාදෙසු නිපතිත්වා සිරසා වන්දිංසු.

අථ නෙ ආචරියො ආහ – “තාතා, අම්භාකං බුද්ධානං අනුච්ඡවිකො දෙය්‍යධම්මො නත්ථී, සත්ථා ව භික්ඛාචාරවෙලාය ඉධාගතො, මයං යථාබලං දෙය්‍යධම්මං දස්සාම. තුම්හෙ යං යං පණ්ණිනං ඵලාඵලං, තං තං ආහරථා’’ති. ආහරාපෙත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා සයං තථාගතස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථාරා ව ඵලාඵලෙ පටිග්ගහිතමත්තෙ දෙවතා දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. තාපසො උදකම්පි සයමෙව පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. තතො හත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා හත්ථං ධොවිත්වා නිසින්තෙ සත්ථරි සබ්බෙ අන්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයං කථං කථෙන්නො නිසිදි. සත්ථා “ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං ආගච්ඡන්තු’’ති චිත්තෙසි. තෙ සත්ථු චිත්තං ඤත්වා සතසහස්සබ්බිණාසවපරිවාරා ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ඵකමන්තං අට්ඨංසු.

තතො සරදතාපසො අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – “තාතා, බුද්ධානං නිසින්තාසනම්පි නිවං, සමණසතසහස්සානම්පි ආසනං නත්ථී, තුම්හෙහි අජ්ජ උළාරං බුද්ධසක්කාරං කාතුං වට්ටති, පබ්බතපාදතො චණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරථා’’ති. කථනකාලො පපඤ්චො විය හොති, ඉද්ධිමන්තානං පන විසයො අවිත්තෙය්‍යොති මුහුත්තමත්තෙනෙව තෙ තාපසා චණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරිත්වා බුද්ධානං යොජනප්පමාණං පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙසුං, උභින්නං අග්ගසාවකානං තිගාචුතං, සෙසභික්ඛුනං අධිඨ්ඨොජනිකාදිහෙදං, සඬ්ඝනවකස්ස උසහමන්තං අහොසි. ඵචං පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු සරදතාපසො තථාගතස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා ධීතො, “හත්තෙ, මය්හං දීසරත්තං හිතසුඛත්ථාය ඉමං පුප්ඵාසනං අභිරුහථා’’ති ආහ.

“නානාපුප්ඵඤ්ච ගන්ධඤ්ච, සම්පාදෙත්වාන ඵකතො;
පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා, ඉදං වචනමබ්බවිං.

“ඉදං තෙ ආසනං වීර, පඤ්ඤත්තං තචනුච්ඡවිං;
මම චිත්තං පසාදෙත්තො, නිසිදි පුප්ඵමාසනෙ.

“සත්තරත්තිදිවං බුද්ධො, නිසිදි පුප්ඵමාසනෙ;
මම චිත්තං පසාදෙත්වා, භාසයිත්වා සදෙවකෙ’’ති.

ඵචං නිසින්තෙ සත්ථරි ද්වෙ අග්ගසාවකා ව සෙසභික්ඛු ව අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙසු නිසිදිංසු. සරදතාපසො මහන්තං පුප්ඵච්ඡත්තං ගහෙත්වා තථාගතස්ස මත්ථකෙ ධාරයන්නො අට්ඨාසි. සත්ථා “ජට්ඨානං අයං සක්කාරො මහජ්ඵලො හොතු’’ති නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජී. සත්ථු සමාපන්නභාවං ඤත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකාපි සෙසභික්ඛුපි සමාපත්තිං සමාපජ්ජීංසු. තථාගතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්තෙ අන්තෙවාසිකා භික්ඛාචාරකාලෙ සම්පත්තෙ වනමුලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා සෙසකාලෙ බුද්ධානං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ

තිට්ටන්ති. සරදතාපසො පන භික්ඛාචාරම්පි අගන්ත්වා පුප්ඵච්ඡත්තං
ගහිතනියාමෙනෙව සත්තාහං පිතිසුඛෙන චිතිනාමෙසි.

සත්ථා නිරොධතො වුට්ඨාය දක්ඛිණපස්සෙ නිසින්නං අග්ගසාවකං
නිසහත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “නිසහ සක්කාරකාරකානං තාපසානං
පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොහී”ති. ථෙරො චක්කවත්තිරඤ්ඤො සන්තිකා
පටිලද්ධමහාලාහො මහායොධො විය තුට්ඨමානසො සාවකපාරමිඤ්ඤාණෙ යත්වා
පුප්ඵාසනානුමොදනං ආරහී. තස්ස දෙසනාවසානෙ දුතියසාවකං ආමන්තෙසි –
“ත්වම්පි ධම්මං දෙසෙහී”ති. අනොමත්ථෙරො තෙපිට්ඨකං බුද්ධච්චනං සම්මසිත්වා
ධම්මං කථෙසි. ද්විත්තං සාවකානං දෙසනාය එකස්සපි අභිසමයො නාහොසි. අථ
සත්ථා අපරිමාණෙ බුද්ධච්චසයෙ යත්වා ධම්මදෙසනං ආරහී. දෙසනාපරියොසානෙ
යපෙත්වා සරදතාපසං සබ්බෙපි චතුසත්තනිසහස්සපටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු.
සත්ථා “ඵථ භික්ඛවො”ති හත්ථං පසාරෙසි. තෙසං තාවදෙව කෙසමස්සු
අන්තරධායි, අට්ඨ පරික්ඛාරා කායෙ පටිමුක්කාව අහෙසුං.

සරදතාපසො කස්මා අරහත්තං න පත්තොති? වික්ඛිත්තවිත්තත්තා. තස්ස කිර
බුද්ධානං දුතියාසනෙ නිසිදිත්වා සාවකපාරමිඤ්ඤාණෙ යත්වා ධම්මං දෙසයතො
අග්ගසාවකස්ස දෙසනං සොතුං ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය “අහො වතාහම්පි
අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ඉමිනාව සාවකෙන ලද්ධධුරං
ලභෙය්”න්ති චිත්තං උදපාදි. සො තෙන පරිචිතක්කෙන මග්ගඵලපටිච්චෙධං කාතුං
නාසක්ඛි. තථාගතං පන වන්දිත්වා සම්මුඛෙ යත්වා ආහ – “හන්තෙ, තුම්හාකං
අනන්තරාසනෙ නිසින්නො භික්ඛු තුම්හාකං සාසනෙ කො නාම හොති”ති? මයා
පවත්තිතං ධම්මචක්කං අනුප්පවත්තො සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස කොට්ඨපත්තො
සොළස පඤ්ඤා පටිවිජ්ඣිත්වා යිතො මය්හං සාසනෙ අග්ගසාවකො
නිසහත්ථෙරො නාම එසොති. “හන්තෙ, ය්වායං මයා සත්තාහං පුප්ඵච්ඡත්තං
ධාරෙන්නෙන සක්කාරො කතො, අහං ඉමස්ස ඵලෙන අඤ්ඤං සක්කත්තං වා
බ්‍රහ්මත්තං වා න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන අයං නිසහත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස
අග්ගසාවකො භවෙය්”න්ති පත්ථනං අකාසි.

සත්ථා “සම්ප්ඤ්ඤිත්ති නු ඛො ඉමස්ස පුරිසස්ස පත්ථනා”ති අනාගතංසඤ්ඤාණං
පෙසෙත්වා ඔලොකෙන්නො කප්පසතසහස්සාධිකං අසඬ්ඛෙය්”යං අතික්කම්ඨවා
සම්ප්ඤ්ඤානභාවං අද්දස. දිස්වා සරදතාපසං ආහ – “න තෙ අයං පත්ථනා මොසා
භවිස්සති, අනාගතෙ පන කප්පසතසහස්සාධිකං අසඬ්ඛෙය්”යං අතික්කම්ඨවා
ගොතමො නාම බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති. තස්ස මාතා මහාමායා නාම දෙවී
භවිස්සති, පිතා සුද්ධොදනො නාම රාජා, පුත්තො රාහුලො නාම, උපට්ඨාකො
ආනන්දො නාම, දුතියසාවකො මොග්ගල්ලානො නාම, ත්වං පන තස්ස
අග්ගසාවකො ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො නාම භවිස්සසී”ති. ඵචං තාපසං
ඛ්‍යාකරිත්වා ධම්මකථං කථෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඝපරිවාරො ආකාසං පක්ඛන්දි.

සරදනාපසොපි අන්තෙවාසිකත්ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා සභායකස්ස සිරිවඩ්ඪිනකුටුම්භිකස්ස සාසනං පෙසෙසි - “හන්තෙ, මම සභායකස්ස වදෙට ‘සභායකෙන තෙ සරදනාපසෙන අනොමදස්සිබුද්ධස්ස පාදමුලෙ අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථිතං, ත්වං දුතියසාවකට්ඨානං පත්ථෙහි””ති. එවඤ්ච පන වත්වා ථෙරෙහි පුරෙතරමෙව එකපස්සෙන ගන්ත්වා සිරිවඩ්ඪිනස්ස නිවෙසනද්වාරෙ අට්ඨාසි.

සිරිවඩ්ඪිනො “විරස්සං වත මෙ අයොසා ආගතො”ති ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනා නිවාසනෙ නිසින්තො “අන්තෙවාසිකපරිසා පන වො, හන්තෙ, න පඤ්ඤායති”ති පුච්ඡි. ආම සම්ම, අම්භාකං අස්සමං අනොමදස්සි නාම බුද්ධො ආගතො, මයං තස්ස අත්තනො ඛලෙන සක්කාරං අකරිමහ. සත්ථා සබ්බෙසං ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ යපෙත්වා මං සෙසා අරහත්තං පත්වා පබ්බජිංසුති. තුම්හෙ කස්මා න පබ්බජිතාති? අහං සත්ථු අග්ගසාවකං නිසහත්ථෙරං දිස්වා අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමස්ස නාම බුද්ධස්ස සාසනෙ අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථෙසිං, ත්වම්පි තස්ස සාසනෙ දුතියසාවකට්ඨානං පත්ථෙහිති. මය්හං බුද්ධෙහි සද්ධිං පරිවයො නත්ථි, හන්තෙති. බුද්ධෙහි සද්ධිං කථනං මය්හං භාරො භොතු, ත්වං මහත්තං අධිකාරං සජ්ජෙහිති.

සිරිවඩ්ඪිනො සරදනාපසස්ස වචනං සුත්වා අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙ රාජමානෙන අට්ඨකරිසමත්තං යානං සමතලං කාරෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්ථානි විකිරිත්වා නිලුප්පලවිජ්ජනං මණ්ඩපං කාරෙත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා සෙසහික්ඛුනම්පි ආසනානි පටියාදාපෙත්වා මහත්තං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙත්වා බුද්ධානං නිමන්තනත්ථාය සරදනාපසස්ස සඤ්ඤං අදාසි. තාපසො තස්ස වචනං සුත්වා බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨං ගහෙත්වා තස්ස නිවෙසනං අගමාසි. සිරිවඩ්ඪිනො පච්චුග්ගමනං කත්වා තථාගතස්ස හත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා මණ්ඩපං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසු නිසින්තස්ස බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඨස්ස දක්ඛිණොදකං දත්වා පණිතෙන භොජනෙන පරිවිසිත්වා හත්තකිච්චපරියොසානෙ බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨං මහාරහෙහි වත්ථෙහි අවිජාදෙත්වා, “හන්තෙ, නායං ආරම්භො අප්පමත්තකට්ඨානත්ථාය, ඉම්නාව නියාමෙන සත්තාහං අනුකම්පං කරොමා”ති ආහ. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො තෙනෙව නියාමෙන සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා හගවත්තං වන්දිත්වා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා යීතො ආහ - “හන්තෙ, මම සභායො සරදනාපසො යස්ස සත්ථු අග්ගසාවකො භොමිති පත්ථෙසි, අහම්පි තස්සෙව දුතියසාවකො හවාමි”ති.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ඛ්‍යාකාසි - “ත්වං ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකං අසඬ්ඛොයාං අතික්කමිත්වා ගොතමබුද්ධස්ස දුතියසාවකො හවිස්සසි”ති. බුද්ධානං ඛ්‍යාකරණං සුත්වා සිරිවඩ්ඪිනො හට්ඨපහට්ඨො අභොසි. සත්ථාපි හත්තානුමොදනං කත්වා සපරිවාරො විහාරමෙව ගතො. සිරිවඩ්ඪිනො තතො පට්ඨාය යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා

දුතියත්තවාරෙ කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. සරදතාපසො චත්තාරො බ්‍රහ්මචිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො.

තතො පට්ඨාය ඉමෙසං උභින්නම්පි අන්තරාකම්මං න කථිතං. අම්භාකං පන බුද්ධස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව සරදතාපසො රාජගහනගරස්ස අවිදුරෙ උපතිස්සගාමෙ සාරිඛ්‍යාභ්මණියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තංදිවසමෙව චස්ස සභායොපි රාජගහස්සෙව අවිදුරෙ කොලිතගාමෙ මොග්ගල්ලිඛ්‍යාභ්මණියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තානි කිර ද්වෙපි කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ඨා ආබද්ධපට්ඨපට්ඨසභායකානෙව. තෙසං ද්වින්නම්පි එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරං අදංසු. දසමාසච්චයෙන ජාත්‍යානම්පි තෙසං ඡසට්ඨි ධාතියො උපට්ඨන්තිසු. නාමග්ගහණදිවසෙ සාරිඛ්‍යාභ්මණියා පුත්තස්ස උපතිස්සගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා උපතිස්සොති නාමං අකංසු, ඉතරස්ස කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා කොලිතොති නාමං අකංසු. තෙ උභොපි වුද්ධිමත්වාය සබ්බසිප්පානං පාරං අගමංසු.

උපතිස්සමාණචස්ස කීළනත්ථාය නදිං වා උය්‍යානං වා පබ්බතං වා ගමනකාලෙ පඤ්ච සුවණ්ණසිවිකාසතානි පරිවාරා භොන්ති, කොලිතමාණචස්ස පඤ්ච ආජඤ්ඤරථසතානි. ද්වෙපි ජනා පඤ්චපඤ්චමාණචකසතපරිවාරා භොන්ති. රාජගහෙ ව අනුසංචච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජං නාම භොති, තෙසං ද්වින්නම්පි එකට්ඨානෙයෙව මඤ්චං බන්ධන්ති. ද්වෙපි ජනා එකතොව නිසීදිත්වා සමජ්ජං පස්සන්තා හසිතබ්බට්ඨානෙ හසන්ති, සංවෙගට්ඨානෙ සංවිජ්ජන්ති, දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායං දෙන්ති. තෙසං ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං සමජ්ජං පස්සන්තානං පරිපාකගතත්තා ඤාණස්ස පුරිමදිවසෙසු විය හසිතබ්බට්ඨානෙ භාසො වා සංවෙගට්ඨානෙ සංවෙජනං වා දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායදානං වා නාභොසි. ද්වෙපි පන ජනා එවං වින්තයිංසු – “කිං එත්ථ ඔලොකෙනබ්බං අත්ථී, සබ්බෙපිමෙ අප්පත්තෙ චස්සසතෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සන්ති. අම්භෙහි පන එකං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටති”ති ආරම්මණං ගහෙත්වා නිසීදිංසු.

තතො කොලිතො උපතිස්සං ආහ – “සම්ම උපතිස්ස, න ත්වං අඤ්ඤසු දිවසෙසු විය හට්ඨපහට්ඨො, අනත්තමනධාතුකොසි, කිං තෙ සල්ලක්ඛිත”න්ති? සම්ම කොලිත, “එතෙසං ඔලොකෙන සාරො නත්ථී, නිරත්ථකමෙනං, අත්තනො මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටති”ති ඉදං වින්තයන්තො නිසීන්තොමහීති, ත්වං පන කස්මා අනත්තමනොසීති? සොපි තථෙව ආහ. අපස්ස අත්තනා සද්ධිං එකජ්ඣාසයතං ඤත්වා උපතිස්සො තං එවමාහ – “අම්භාකං උභින්නම්පි සුවින්නිතං, මොක්ඛධම්මං ගවෙසන්තෙහි පන එකා පබ්බජ්ජා ලද්ධුං වට්ටති, කස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාමා”ති.

තෙන ඛො පන සමයෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො රාජගහෙ පට්ඨසති මහතියා පරිබ්බාජකපරිසාය සද්ධිං. තෙ “තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජ්ජසාමා”ති පඤ්චභි මාණචකසතෙහි සද්ධිං සඤ්චයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො අතිරෙකලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අභොසි. තෙ කතිපාහෙනෙව

සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං පරිග්ගණ්හිත්වා, “ආචරිය, තුම්භාකං ජානනසමයො එත්තකොව, උදාහු උත්තරිපි අත්ථී”ති පුච්ඡිංසු. සඤ්චයො “එත්තකොව, සබ්බං තුම්භෙහි ඤාත”න්ති ආහ. තෙ තස්ස කථං සුත්වා චිත්තයිංසු – “එවං සති ඉමස්ස සන්තිකෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො නිරත්ථකො, මයං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං නික්ඛන්තා, සො ඉමස්ස සන්තිකෙ උප්පාදෙතුං න සක්කා. මහා බො පන ජම්බුදීපො, ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තා මයං අවස්සං මොක්ඛධම්මදෙසකං එකං ආචරියං ලභිස්සාමා”ති. තෙ තතො පට්ඨාය යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා සමණුබ්‍රාහ්මණා අත්ථීති සුණන්ති, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤාසාකච්ඡං කරොන්ති. තෙහි පුට්ඨං පඤ්ඤං අඤ්ඤෙ කථෙතුං සමත්ථා නත්ථී, තෙ පන තෙසං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්ති. එවං සකලජම්බුදීපං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවත්තිත්වා සකට්ඨානමෙව ආගන්ත්වා, “සම්ම කොලිත, යො පට්ඨං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොවෙතු”ති කතිකං අකංසු.

තෙන සමයෙන අම්භාකං සත්ථා පට්ඨානිසම්බොධිං පත්වා පචත්තිතචරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං සම්පත්තො හොති. අථ “එකසට්ඨි අරහන්තො ලොකෙ උප්පන්නා හොන්ති”ති චුත්තකාලෙ “චරථ, හික්ඛෙව, චාරිකං බ්‍රහ්මජනහිතායා”ති රතනත්තයගුණප්පකාසනත්ථං උය්‍යාපිතානං හික්ඛුනං අන්තරෙ පඤ්චවග්ගියබ්‍රහ්මරො අස්සජිත්ථෙරො පටිනිවත්තිත්වා රාජගහමෙව ආගතො. පුනදිවසෙ පාතොව පත්තචීවරං ආදාය රාජගහං පිණ්ඩාය පාවිසි.

තස්මිං සමයෙ උපතිස්සපරිබ්බාජකො පාතොව හත්තකිච්චං කත්වා පරිබ්බාජකාරාමං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා චිත්තෙසි – “මයා එවරුපො පබ්බජිතො නාම න දිට්ඨපුබ්බො. යෙ වත ලොකෙ අරහන්තො වා අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නා, අයං තෙසං හික්ඛුනං අඤ්ඤතරො, යංනුනාහං ඉමං හික්ඛුං උපසඬ්ඨකම්ත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡෙය්‍යං – ‘කංසි ත්වං, ආචුසො උද්දිස්ස, පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොවෙසී’”ති. අථස්ස එතදහොසි – “අකාලො බො ඉමං හික්ඛුං පඤ්ඤං පුච්ඡිතුං, අන්තරසරං පට්ටියො පිණ්ඩාය චරති, යංනුනාහං ඉමං හික්ඛුං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධෙය්‍යං අත්ථීකෙහි උපඤ්ඤාතං මග්ග”න්ති. සො ථෙරං ලද්ධපිණ්ඩපාතං අඤ්ඤතරං ඔකාසං ගච්ඡන්තං දිස්වා නිසිදිතුකාමතඤ්චස්ස ඤත්වා අත්තතො පරිබ්බාජකපීඨකං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. හත්තකිච්චපරියොසානෙපිස්ස අත්තතො කුණ්ඩිකාය උදකං අදාසි.

එවං ආචරියචත්තං කත්වා කතහත්තකිච්චෙන ථෙරෙන සද්ධිං මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා “විප්පසන්නානි බො තෙ, ආචුසො, ඉන්ද්‍රියානි, පරිසුද්ධො ඡව්චණ්ණො පරියොදාතො, කංසි ත්වං, ආචුසො උද්දිස්ස, පබ්බජිතො, කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොවෙසී”ති පුච්ඡි. ථෙරො “අත්ථාචුසො, මහාසමණො සකාපුත්තො සකාකුලා පබ්බජිතො, තාහං භගවන්තං උද්දිස්ස පබ්බජිතො, සො ව මෙ භගවා සත්ථා, තස්සෙවාහං භගවතො ධම්මං රොවෙසී”ති ආහ. අථ නං “කිංවාදී පනායස්මතො සත්ථා, කිමක්ඛාසී”ති පුච්ඡි. ථෙරො චිත්තෙසි – “ඉමෙ පරිබ්බාජකා නාම සාසනස්ස පටිපක්ඛභූතා, ඉමස්ස සාසනස්ස ගම්භීරතං

දස්සෙස්සාමි” ති. අත්තනො නවකභාවං දස්සන්තො ආහ – “අහං බො, ආවුසො, නවො අවිරපබ්බජිතො, අධුනාගතො ඉමං ධම්මචිනයං, න තාවාහං සක්කොමි විත්ථාරෙන ධම්මං දෙසෙතු” ති. පරිබ්බාජකො “අහං උපතිස්සො නාම, ත්වං යථාසත්තියා අජ්ජං වා බහුං වා වද, එතං නයසනෙන නයසහස්සෙන පටිච්ඡක්ඛිතුං මය්හං භාරො” ති වින්තෙත්වා ආහ –

“අජ්ජං වා බහුං වා භාසස්සු, අත්ථංයෙව මෙ බුහි;
අත්ථෙතෙව මෙ අත්ථො, කිං කාහසි බ්බාසන්තං බහු” ති. (මහාව. 60);

එවං චුත්තෙ ථෙරො “යෙ ධම්මා හෙතුජ්ජහවා” ති (මහාව. 60; අප. ථෙර. 1.1.286) ගාථං ආහ. පරිබ්බාජකො පයමපදද්වයමෙව සුත්වා සහස්සනායසම්පන්නො සොතාපත්තිමග්ගෙ පතිට්ඨති. ඉතරං පදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාසි.

සො සොතාපන්නො හුත්වා උපට්ඨිසෙසෙ අජ්ජවත්තන්තෙ “භවිස්සති එත්ථ කාරණ” ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ – “භන්තෙ, මා උපට්ඨිමදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව හොතු, කහං අම්භාකං සත්ථා වසති” ති? වෙළවනෙ පරිබ්බාජකාති. භන්තෙ, තුම්හෙ පුරතො යාථ, මය්හං එකො සභායකො අත්ථි. අම්හෙහි ව අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකා කතා “යො පයමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොචෙතු” ති. අහං තං පටිඤ්ඤං මොචෙත්වා සභායකං ගහෙත්වා තුම්භාකං ගතමග්ගෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සාමිති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උය්‍යාපෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමාහිමුඛො අගමාසි.

කොලිතපරිබ්බාජකො තං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා “අජ්ජ මය්හං සභායකස්ස මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු විය, අද්ධා තෙන අමතං අධිගතං භවිස්සති” ති අමතාධිගමං පුච්ඡි. සොපිස්ස “ආම ආවුසො, අමතං අධිගත” ති පටිජානිත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ කොලිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨතිත්වා ආහ – “කහං කිර, සම්ම, සත්ථා වසති” ති? “වෙළවනෙ කිර, සම්ම, වසති” ති එවං තො ආවරියෙන අස්සජිත්ථෙරෙන කථිතන්ති. තෙන හි සම්ම ආයාම, සත්ථාරං පස්සිස්සාමාති. සාරිපුත්තත්ථෙරො ව නාමෙස සදාපි ආවරියපුජකොව, තස්මා සභායං කොලිතමාණං එවමාහ – “සම්ම, අම්හෙහි අධිගතං අමතං අම්භාකං ආවරියස්ස සඤ්චයපරිබ්බාජකස්සාපි කථෙස්සාම. බුජ්ඣමානො පටිච්ඡක්ඛිස්සති, අජ්ජපටිච්ඡක්ඛන්තො අම්භාකං සද්දහිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සති, බුද්ධානං දෙසනං සුත්වා මග්ගඵලපටිවෙධං කරිස්සති” ති.

තතො ද්වෙපි ජනා සඤ්චයස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, “ආවරිය, ත්වං කිං කරොසි, බුද්ධො ලොකෙ උජ්ජන්නො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුජ්ජපින්නො සඬ්ඝො. ආයාම, දසබලං පස්සිස්සාමා” ති. සො “කිං වදෙථ, තාතා” ති තෙපි වාරෙත්වා ලාහග්ගසග්ගජ්ජන්තිමෙව තෙසං දීපෙසි. තෙ “අම්භාකං එවරුපො අත්තෙවාසිකවාසො නිච්චමෙව හොතු, තුම්භාකං පන ගමනං වා අගමනං වා

ජානාථා’ ති ආභංසු. සඤ්චයො “ඉමෙ එත්තකං ජානන්තා මම වචනං න කර්ස්සන්ති” ති ඤත්වා “ගච්ඡටි තුම්හෙ, තාතා, අභං මහල්ලකකාලෙ අන්තෙවාසිකවාසං වසිතුං න සක්කොමී” ති ආභ. තෙ අනෙකෙහිපි කාරණෙහි තං බොධෙතුං අසක්කොන්තා අත්තනො ඔවාදෙ වත්තමානං ජනං ආදාය වෙළචනං අගමංසු. අථ තෙසං පඤ්චසු අන්තෙවාසිකසතෙසු අඛිඨතෙය්‍යසතා නිවත්තිංසු, අඛිඨතෙය්‍යසතා තෙහි සද්ධිං අගමංසු.

සත්ථා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්නො තෙ දුරතොව දිස්වා හික්ඛු ආමන්තෙසි – “එතෙ, හික්ඛවෙ, ද්වෙ සභායා ආගච්ඡන්ති කොලිතො ව උපනිස්සො ව, එතං මෙ සාවකයුගං හවිස්සති අග්ගං හද්දයුග” ති. අථ තෙසං පරිසාය වරියවසෙන ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි. යපෙත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකෙ සබ්බෙපි තෙ අඛිඨතෙය්‍යසතා පරිබ්බාජකා අරහත්තං පාපුණ්ණසු. සත්ථා “එථ හික්ඛවො” ති හත්ථං පසාරෙසි. සබ්බෙසං කෙසමස්සු අන්තරධායි, ඉද්ධිමයං පත්තච්චරං කායජ්ජවිඨං අහොසි. ද්වින්තං අග්ගසාවකානම්පි ඉද්ධිමයපත්තච්චරං ආගතං, උපරිමග්ගත්තයකිච්චං පන න නිට්ඨාසි. කස්මා? සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මහත්තතාය.

අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසනො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙයෙ කල්ලවාලගාමකං උපනිස්සාය සමණධම්මං කරොන්නො ථීනමිද්ධෙ ඔක්කන්තෙ සත්ථාරා සංවෙජිතො ථීනමිද්ධං විනොදෙත්වා තථාගතෙන දින්තං ධාතුකම්මට්ඨානං සුණන්නොව උපරිමග්ගත්තයකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පබ්බජිතදිවසනො අද්ධමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං තමෙව රාජගහං උපනිස්සාය සුකරබ්බලෙණෙ විහරන්නො අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනබ්බපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ (ම. නි. 2.205-206) දෙසියමානෙ සුත්තානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතහත්තං භුඤ්ජන්තො විය සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. භාගිනෙය්‍යො පනස්ස දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො. ඉති ද්වින්තම්පි මහාසාවකානං තථාගතෙ රාජගහෙ විහරන්නෙයෙව සාවකපාරමිඤ්ඤාණකිච්චං මත්ථකං පත්තං. අපරභාගෙ පන සත්ථා ඡෙතවනෙ විහරන්නො “මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො, ඉද්ධිමත්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො” ති ද්වෙපි මහාසාවකෙ යානන්තරෙ යපෙසිති.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථු

191. චතුත්ථෙ ධුතවාදානන්ති එත්ථ ධුතො වෙදිතබ්බො, ධුතවාදො වෙදිතබ්බො, ධුතධම්මා වෙදිතබ්බා, ධුතඪගානි වෙදිතබ්බානි. තත්ථ ධුතොති ධුතකිලෙසො වා පුග්ගලො කිලෙසධුතනො වා ධම්මො.

ධුතවාදොති එත්ථ පන අත්ථි ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි න ධුතො ධුතවාදො, අත්ථි නෙව ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි ධුතො වෙව ධුතවාදො ව. තත්ථ යො ධුතඪගෙන අත්තනො කිලෙසෙ ධුනි, පරං පන ධුතඪගෙන න ඔවදති නානුසාසති

බාක්කුලත්ථෙරො විය, අයං ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ - “තයිදං ආයස්මා බාක්කුලො ධුතො න ධුතවාදො”ති. යො පන ධුතභිගෙන අත්තනො කිලෙසෙ න ධුනි, කෙවලං අඤ්ඤෙ ධුතභිගෙන ඔවදති අනුසාසති උපනන්දත්ථෙරො විය, අයං න ධුතො ධුතවාදො. යථාහ - “තයිදං ආයස්මා උපනන්දො න ධුතො ධුතවාදො”ති. යො පන උභයවිපන්නො ලාඨදායී විය, අයං නෙව ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ - “තයිදං ආයස්මා ලාඨදායී නෙව ධුතො න ධුතවාදො”ති. යො පන උභයසම්පන්නො ආයස්මා මහාකස්සපත්ථෙරො විය, අයං ධුතො වෙව ධුතවාදො ව. යථාහ - “තයිදං ආයස්මා මහාකස්සපො ධුතො වෙව ධුතවාදො වා”ති.

ධුතධම්මා වෙදිතබ්බාති අප්පිච්ඡතා සන්තුට්ඨිතා සල්ලෙඛතා පව්චෙකතා ඉදමට්ඨිකතාති ඉමෙ ධුතභිගවෙනනාය පරිවාරා පඤ්ච ධම්මා “අප්පිච්ඡංයෙව නිස්සායා”තිආදිවචනතො (අ. නි. 5.181; පරි. 325) ධුතධම්මා නාම. තත්ථ අප්පිච්ඡතා ව සන්තුට්ඨිතා ව අලොභො, සල්ලෙඛතා ව පව්චෙකතා ව ද්විසු ධම්මෙසු අනුපනන්ති අලොභෙ වෙව අමොහෙ ව, ඉදමට්ඨිකා ඤාණමෙව. තත්ථ අලොභෙන පටික්ඛෙපවත්ථුසු ලොභං, අමොහෙන තෙස්වෙව ආදීනවජ්ජපට්ඨිඡාදකං මොහං ධුනාති. අලොභෙන ව අනුඤ්ඤාතානං පටිසෙවනමුඛෙන පවත්තං කාමසුඛල්ලිකානුයොගං, අමොහෙන ධුතභිගෙසු අතිසල්ලෙඛමුඛෙන පවත්තං අත්තකිලමථානුයොගං ධුනාති. තස්මා ඉමෙ ධම්මා ධුතධම්මාති වෙදිතබ්බා.

ධුතභිගාති වෙදිතබ්බානීති තෙරස ධුතභිගාති වෙදිතබ්බාති පංසුකුලිකභිගං...පෙ.... නෙසජ්ජිකභිගන්ති.

ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපොති යත්තකා ධුතවාදං වදන්ති, තෙසං සබ්බෙසම්පි අන්තරෙ අයං මහාකස්සපත්ථෙරො අග්ගොති අග්ගට්ඨානෙ යිපෙසි. මහාකස්සපොති උරුවෙළකස්සපො නදීකස්සපො ගයාකස්සපො කුමාරකස්සපොති ඉමෙ බුද්දානුබුද්දකෙ ථෙරෙ උපාදාය අයං මහා, තස්මා මහාකස්සපොති චුත්තො.

ඉමස්සාපි පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා - අතීතෙ කිර කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි, තස්මිං භංසවතීනගරං උපනිස්සාය බෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ වෙදෙහො නාම කුටුම්භිකො අසීතිකොට්ඨනවිභවො පාතොව සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථභිගාති අධිට්ඨාය ගන්ධපුප්ඵාදීනි ගහෙන්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං පුජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. තස්මිඤ්ච බණ්ණ සත්ථා මහානිසහත්ථෙරං නාම තතියසාවකං “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ධුතවාදානං, යදිදං නිසභො”ති එතදග්ගෙ යිපෙසි. උපාසකො තං සුත්වා පසන්නො ධම්මකථාවසානෙ මහාජනෙ උට්ඨාය ගතෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, “භන්තෙ, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථා”ති ආහ. මහා බො, උපාසක, භික්ඛුසභිසොති. කිත්තකො භගවාති? අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සන්ති. භන්තෙ, එකං සාමණෙරම්පි විහාරෙ අසෙසෙත්වා භික්ඛං අධිවාසෙථාති. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හිභාවෙන. උපාසකො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා මහාදානං සජ්ජෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථු

කාලං ආරොවාපෙසි. සත්ථා පත්තච්චරමාදාය භික්ඛුසඤ්ජපට්ඨනො උපාසකස්ස සරං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසින්තො දක්ඛිණොදකාවසානෙ යාගුආදීනි සම්පට්ඨන්තො භත්තචස්සග්ගං අකාසි. උපාසකොපි සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි.

තස්මිං අන්තරෙ මහානිසභත්තෙරො පිණ්ඩාය වරන්තො තමෙව වීථි පටිපජ්ජි. උපාසකො දිස්වා උට්ඨාය ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා “පත්තං, භන්තෙ, දෙථා” ති ආභ. ථෙරො පත්තං අදාසි. “භන්තෙ, ඉධෙව පවිසථ, සත්ථාපි ගෙහෙ නිසින්තො” ති. න වට්ටිස්සති උපාසකාති. උපාසකො ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතස්ස පුරෙත්වා නිහරිත්වා අදාසි. තතො ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවන්තො සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා එවමාභ – “භන්තෙ, මහානිසභත්තෙරො ‘සත්ථා ගෙහෙ නිසින්තො’ ති වුත්තෙපි පවිසිතුං න ඉච්ඡි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස තුම්භාකං ගුණෙහි අතිරෙකො ගුණො” ති. බුද්ධානඤ්ච වණ්ණමච්ඡෙරං නාම නත්ථි. අථ සත්ථා එවමාභ – “උපාසක, මයං භික්ඛං ආගමයමානා ගෙහෙ නිසීදාම, සො භික්ඛු න එවං නිසීදිත්වා භික්ඛං උදික්ඛති. මයං ගාමන්තසෙනාසනෙ වසාම, සො අරඤ්ඤස්මිංයෙව වසති. මයං ඡන්තෙ වසාම, සො අබ්භොකාසම්භිග්ගෙව වසති. ඉති තස්ස අයඤ්ච අයඤ්ච ගුණො” ති මහාසමුද්දං පුරයමානො විය කථෙසි. උපාසකො පකතියාපි ජලමානදීපො තෙලෙන ආසිත්තො විය සුට්ඨතරං පසන්තො හුත්වා වින්තෙසි – “කිං මය්හං අඤ්ඤාය සම්පත්තියා, අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ ධුතවාදානං අග්ගභාවත්ථාය පත්ථනං කරිස්සාමි” ති?

සො පුනපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ බුද්ධජ්ජමුඛස්ස මහාභික්ඛුසඤ්ජස්ස තිථිවරානි දත්වා සත්ථු පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා එවමාභ – “යං මෙ, භන්තෙ, සත්ත දිවසානි දානං දෙන්තස්ස මෙත්තං කායකම්මං මෙත්තං වචිකම්මං මෙත්තං මනොකම්මං පටිච්ඡපට්ඨිතං, ඉමිනාභං න අඤ්ඤං දෙවසම්පත්තිං වා සක්කමාරබ්බමසම්පත්තිං වා පත්තෙමි, ඉදං පන මෙ කම්මං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ එතස්ස මහානිසභත්තෙරෙන පත්තයානන්තරං පාපුණනත්ථාය තෙරසධුතඤ්ඤානං අග්ගභාවස්ස සච්චකාරො භොතු” ති. සත්ථා “මහන්තං යානං ඉමිනා පත්ථිතං, සම්ප්ඤ්ඤිත්ති නු ඛො, නො” ති ඔලොකෙන්තො සම්ප්ඤ්ඤානභාවං දිස්වා ආභ – “මනාපං තෙ යානං පත්ථිතං, අනාගතෙ සතසභස්සකජ්ජාචසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උජ්ජජ්ජස්සති, තස්ස ත්වං තතියසාවකො මහාකස්සපත්තෙරො නාම භවිස්සසි” ති. තං සුත්වා උපාසකො “බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථි” ති පුනදිවසෙ පත්තඛිං විය තං සම්පත්තිං අමඤ්ඤිත්ථ. සො යාවතායුකං නානජ්ජකාරං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා නානජ්ජකාරං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තත්ථ කාලං කතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවන්තො ඉතො එකනවුතිකජ්ජෙ විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධෙ ඛන්ධුමතිං නිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ දෙවලොකා වට්ඨිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං පරිජිණ්ණෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්මිඤ්ච කාලෙ විපස්සි භගවා සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ ධම්මං.

කපේති, මහන්තං කොලාහලං අහොසි. සකලජම්බුදීපෙ දෙවතා “සත්ථා ධම්මං කපේස්සති” ති ආරොචෙත්ති. බ්‍රාහ්මණො තං සාසනං අස්සොසි. තස්ස ච නිවාසනසාටකො එකොව හොති, තථා බ්‍රාහ්මණියා. පාරුපනං පන ද්විත්තම්පි එකමෙව. සකලනගරෙ එකසාටකබ්‍රාහ්මණොති පඤ්ඤායති. බ්‍රාහ්මණානං කෙනවිදෙව කිච්චෙන සන්නිපාතෙ සති බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ යපෙත්වා සයං ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණිනං සන්නිපාතෙ සති සයං ගෙහෙ තිට්ඨති, බ්‍රාහ්මණි තං වත්ථං පාරුපිත්වා ගච්ඡති. තස්මිං පන දිවසෙ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ආහ – “හොති, කිං රත්තිං ධම්මස්සවනං සුඤ්ඤාසි, දිවා” ති. “මයං මාතුගාමජාතිකා නාම රත්තිං සොතුං න සක්කොම, දිවා සොස්සාමි” ති බ්‍රාහ්මණං ගෙහෙ යපෙත්වා තං වත්ථං පාරුපිත්වා උපාසිකාහි සද්ධිං දිවා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්තා ධම්මං සුත්වා උපාසිකාහියෙව සද්ධිං ආගමාසි. අප් බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ යපෙත්වා තං වත්ථං පාරුපිත්වා විහාරං ගතො.

තස්මිඤ්ච සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙ අලඬිකතධම්මාසනෙ නිසින්තො විත්තබ්ඡනිං ආදාය ආකාසගඬිගං ඔතාරොත්තො විය සිනෙරුං මත්ථං කත්වා සාගරං නිම්මපේත්තො විය ධම්මකථං කපේසි. බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසන්තෙ නිසින්තස්ස ධම්මං සුඤ්ඤාත්තස්ස පයමයාමස්මිංයෙව සකලසරීරං පුරයමානා පඤ්චවණ්ණො පිති උප්පජ්ජි. සො පාරුතවත්ථං සඬ්ඝරිත්වා “දසබලස්ස දස්සාමි” ති වින්තෙසි. අත්ථස්ස ආදීනවසහස්සං දස්සයමානං මච්ඡෙරං උප්පජ්ජි. සො “බ්‍රාහ්මණියා ච මය්හඤ්ච එකමෙව වත්ථං, අඤ්ඤං කිඤ්චි පාරුපනං නත්ථි, අපාරුපිත්වා ච නාම බහි වරිතුං න සක්කා” ති සබ්බථාපි අදාතුකාමො අහොසි. අත්ථස්ස නික්ඛන්තෙ පයමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙපි තපේව පිති උප්පජ්ජි. සො තපේව වින්තෙත්වා තපේව අදාතුකාමො අහොසි. අත්ථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ නික්ඛන්තෙ පච්ඡිමයාමෙපි තපේව පිති උප්පජ්ජි. සො “තරණං වා හොතු මරණං වා, පච්ඡාපි ජානිස්සාමි” ති වත්ථං සඬ්ඝරිත්වා සත්ථු පාදමුලෙ යපෙසි. තතො වාමහත්ථං ආභුජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථොන නික්ඛන්තුං අප්ථොටෙත්වා “ජිතං මෙ, ජිතං මෙ” ති තයො වාරෙ නදි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ බන්ධුමරාජා ධම්මාසනස්ස පච්ඡන්තො අත්තොසාණියං නිසින්තො ධම්මං සුඤ්ඤාති. රඤ්ඤො ච නාම “ජිතං මෙ” ති සද්දො අමනාපො හොති. සො පුරිසං පෙසෙසි – “ගච්ඡ එතං පුච්ඡ කිං වද්ධි” ති. සො තෙන ගන්ත්වා පුච්ඡන්තො ආහ – “අවසෙසා හත්ථියානාදීනි ආරුය්හ අසිවම්මාදීනි ගහෙත්වා පරසෙනං ජිනන්ති, න තං ජිතං අච්ඡරියං, අහං පන පච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තස්ස දුට්ඨගොණස්ස මුග්ගරෙන සිසං භින්දිත්වා තං පලාපෙත්තො විය මච්ඡෙරවිත්තං මද්දිත්වා පාරුතවත්ථං දසබලස්ස අදාසිං, තං මෙ මච්ඡරියං ජිතං” ති ආහ. සො පුරිසො ආගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ආහ – “අම්හෙ හණෙ දසබලස්ස අනුරූපං න ජානිමහ, බ්‍රාහ්මණො ජානී” ති වත්ථස්සුගං පෙසෙසි. තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො වින්තෙසි – “අයං මය්හං තුණ්හි නිසින්තස්ස පයමං කිඤ්චි අදත්වා සත්ථු ගුණෙ කපේත්තස්ස අදාසි, සත්ථු ගුණෙ පටිච්ච උප්පන්නෙන මය්හං කො අත්ථො” ති? තම්පි වත්ථස්සුගං දසබලස්සෙව අදාසි. රාජාපි “කිං බ්‍රාහ්මණෙන කතං” ති පුච්ඡිත්වා “තම්පි තෙන වත්ථස්සුගං තථාගතස්සෙව දිත්තං” ති සුත්වා

අඤ්ඤානිපි ද්වෙ වත්ථයුගානි පෙසෙසි. සො තානිපි අදාසි. රාජා අඤ්ඤානිපි වත්තාරිති එවං යාව ද්වත්තිංසවත්ථයුගානි පෙසෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණො “ඉදං වඩ්ඨෙත්වා ගහණං විය හොති” ති අත්තනො අත්ථාය එකං, බ්‍රාහ්මණියා එකන්ති ද්වෙ වත්ථයුගානි ගහෙත්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. තතො පටියාය වස්ස සත්ථු විස්සාසිකො ජාතො.

අථ නං රාජා එකදිවසං සිතසමයෙ සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤානං දිස්වා සතසහස්සග්ගසනකං අත්තනො පාරුතරත්තකම්බලං දත්වා ආහ – “ඉතො පත්ථාය ඉමං පාරුපිත්වා ධම්මං සුඤ්ඤානී” ති. සො “කිං මෙ ඉමිනා කම්බලෙන ඉමස්මිං පුත්තිකායෙ උපනිතෙනා” ති විත්තෙත්වා අත්තොගන්ධකුටියං තථාගතස්ස මඤ්චස්ස උපරි විතානං කත්වා අගමාසි. අපේකදිවසං රාජා පාතොව විහාරං ගන්ත්වා අත්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ඡබ්බණ්ණො බුද්ධරස්මියො කම්බලෙ පටිභඤ්ඤන්ති, කම්බලො අතිවිය විරොචති. රාජා ඔලොකෙන්තො සඤ්ජානිත්වා ආහ – “හන්තෙ, අම්භාකං එස කම්බලො, අම්හෙහි එකසාටකබ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො” ති. තුම්හෙහි, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණො පුජිතො, බ්‍රාහ්මණෙන මයං පුජිතාති. රාජා “බ්‍රාහ්මණො යුත්තං අඤ්ඤාසි, න මය” න්ති පසිදිත්වා යං මනුස්සානං උපකාරභූතං, තං සබ්බං අට්ඨට්ඨකං කත්වා සබ්බඅට්ඨකං නාම දානං දත්වා පුරොහිතට්ඨානෙ යපෙසි. සොපි “අට්ඨට්ඨකං නාම චතුසට්ඨි හොති” ති චතුසට්ඨි සලාකාභත්තානි උපනිබන්ධාපෙත්වා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො වුතො සග්ගෙ නිබ්බන්ති.

පුත තතො වුතො ඉමස්මිං කප්පෙ කොණාගමනස්ස ව හගවතො කස්සපදසබ්බලස්ස වාති ද්වින්නං බුද්ධානං අත්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්භියසරෙ නිබ්බන්තො. සො වුද්ධිමන්ථාය සරාවාසං වසන්තො එකදිවසං අරඤ්ඤෙ ජඩ්ඝවිහාරං වරති, තස්මිං ව සමයෙ පච්චෙකබුද්ධො නදිතීරෙ විවරකම්මං කරොන්තො අනුචාතෙ අප්පහොන්තෙ සඩ්ඝරිත්වා යපෙතුං ආරද්ධො. සො දිස්වා “කස්මා, හන්තෙ, සඩ්ඝරිත්වා යපෙථා” ති ආහ. අනුචාතො නප්පහොතිති. “ඉමිනා, හන්තෙ, කරොථා” ති සාටකං දත්වා “නිබ්බන්තනිබ්බන්තට්ඨානෙ මෙ කෙනවි පරිහානි මා හොතු” ති පත්ථනං පටියපෙසි.

අථ සරෙපිස්ස හගිනියා සද්ධිං හරියාය කලහං කරොන්ති යා පච්චෙකබුද්ධො පිණ්ඩාය පාවිසි. අථස්ස හගිනී පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා තස්ස හරියං සන්ධාය, “එවරුපං බාලං යොජනසතෙන පරිවජ්ජෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං පටියපෙසි. සා ගෙහද්වාරෙ යිතා සුත්වා “ඉමාය දින්නං හත්තං මා එස භුඤ්ජතු” ති පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං ජඩ්ඬෙත්වා කලලස්ස පුරෙත්වා අදාසි. ඉතරා දිස්වා “බාලෙ මං තාව අක්කොස වා පහර වා, එවරුපස්ස පන ද්වෙ අසඩ්ධොය්‍යානි පුරිතපාරමිස්ස පත්තනො හත්තං ජඩ්ඬෙත්වා කලලං දාතුං න යුත්ත” න්ති ආහ. අථස්ස හරියාය පටිසඩ්ධානං උප්පජ්ජි. සා “තිට්ඨථ, හන්තෙ” ති කලලං ජඩ්ඬෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ගන්ධවුණ්ණෙන උබ්බට්ටෙත්වා චතුමධුරස්ස පුරෙත්වා උපරි ආසිත්තෙන පදුමගබ්භවණ්ණෙන සප්පිනා විජ්ජොතමානං පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ

යපෙත්වා “යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔභාසජාතො, එවං ඔභාසජාතං මෙ සරීරං හොතු” ති පත්ථනං පටියපෙසි. පච්චෙකඛුද්ධො අනුමොදිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. තෙපි ද්වෙ ජායම්පතිකා යාවතායුකං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා පුන තතො චචිත්වා උපාසකො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං අසීතිකොට්ඨිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉතරාපි තාදිසස්සෙව සෙට්ඨිනො ධිතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තස්ස වුද්ධිප්පත්තස්ස තමෙව සෙට්ඨිධිතරං ආනයිංසු. තස්සා පුබ්බෙ අදින්නවිපාකස්ස තස්ස කම්මස්ස ආනුභාවෙන පතිකුලං පට්ටියමත්තාය උම්මාරබ්භන්තරෙ සකලසරීරං උග්ගාටිතච්චකුටි විය දුග්ගන්ධං ජාතං. සෙට්ඨිකුමාරො “කස්සායං ගන්ධො” ති පුච්ඡිත්වා “සෙට්ඨිකඤ්ඤායා” ති සුත්වා “නිභරථා” ති ආභතනියාමෙනෙව කුලසරං පෙසෙසි. සා එතෙනෙව නිභාරෙන සත්තසු යානෙසු පටිනිවත්තිතා.

තෙන ව සමයෙන කස්සපදසබලො පරිනිබ්බායි, තස්ස සනකොට්ටිමාහි සතසභස්සග්ගතිකාහි රත්තසුචණ්ණඉට්ඨකාහි යොජනුබ්බෙධං චෙතියං ආරභිංසු. තස්මිං චෙතියෙ කරියමානෙ සා සෙට්ඨිධිතා චිත්තෙසි – “අහං සත්තසු යානෙසු පටිනිවත්තිතා, කිං මෙ ජීවිතෙනා” ති අත්තනො සරීරාභරණභණ්ඩකං භඤ්ජාපෙත්වා සුචණ්ණඉට්ඨකං කාරෙසි රතනායතං විදන්ට්ඨිත්ථිත්තං. චතුරඨගුලුබ්බෙධං. තතො හරිතාලමනොසිලාපිණ්ඩං ගහෙත්වා අට්ඨ උප්පලහත්ථකෙ ආදාය චෙතියකරණට්ඨානං ගතා. තස්මිඤ්ච බණ්ණ එකා ඉට්ඨකාපත්ති පරික්ඛිපිත්වා ආගච්ඡමානා සට්ඨිට්ඨකාය උභානා හොති. සෙට්ඨිධිතා වඩ්ඪකිං ආහ – “ඉමං ඉට්ඨකං එත්ථ යපෙථා” ති. අම්ම, හද්දකෙ කාලෙ ආගතාසි, සයමෙව යපෙහීති. සා ආරුය්හ තෙලෙන හරිතාලමනොසිලං යොජෙත්වා තෙන බන්ධනෙන ඉට්ඨකං පතිට්ඨපෙත්වා උපරි අට්ඨහි උප්පලහත්ථකෙහි පූජං කත්වා චන්දිත්වා “නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කායතො චන්දනගන්ධො වායතු, මුඛතො උප්පලගන්ධො” ති පත්ථනං කත්වා චෙතියං චන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා අගමාසි.

අථ තස්මිංයෙව බණ්ණ යස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස පයමං ගෙහං නිතා, තස්ස තං ආරබ්භ සති උදපාදි. නගරෙපි නක්ඛත්තං සඬ්ඝට්ඨං හොති. සො උපට්ඨාකෙ ආහ – “තදා ඉධ ආනිතා සෙට්ඨිධිතා අත්ථි, කහං සා” ති? කුලගෙහෙ සාමීති. ආනෙථ නං, නක්ඛත්තං කිලිස්සාමාති. තෙ ගන්ත්වා තං චන්දිත්වා ධිතා “කිං, තාතා, ආගතත්ථා” ති තාය පුට්ඨා තං පචත්තිං ආචික්ඛිංසු. තාතා, මයා ආභරණභණ්ඩෙන චෙතියං පූජිතං, ආභරණං මෙ නත්ථිති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස ආරොචෙසුං. ආනෙථ නං, පිළන්ධනං ලභිස්සාමාති. තෙ ආනයිංසු. තස්සා සහ සරප්පවෙසනෙන සකලගෙහං චන්දනගන්ධඤ්චෙව නිලුප්පලගන්ධඤ්ච වායි.

සෙට්ඨිපුත්තො තං පුච්ඡි “පයමං තච සරීරතො දුග්ගන්ධො වායි, ඉදානි පන තෙ සරීරතො චන්දනගන්ධො, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති, කිං එත” ති? සා

ආදිතො පටියාය අත්තනා කතකම්මං ආරොවෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො “නියායානිකං වත බුද්ධසාසන”න්ති පසිදිත්වා යොජනිකං සුවණ්ණවෙතියං කම්බලකඤ්චුකෙන පරික්ඛිපිත්වා තත්ථ තත්ථ රථවක්කප්පමාණෙනි සුවණ්ණපදුමෙනි අලඬකරි. තෙසං ද්වාදසහත්ථා ඔලම්බකා හොත්ති. සො තත්ථ යාවතායුකං යත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිතො යොජනමත්තෙ යානෙ අඤ්ඤතරස්මිං අමච්චකුලෙ නිබ්බත්ති. සෙට්ඨිකඤ්ඤාපි දෙවලොකතො චට්ඨත්වා රාජකුලෙ ජෙට්ඨධිතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තෙසු වයපත්තෙසු කුමාරස්ස වසනගාමෙ නක්ඛත්තං සඬුසුට්ඨං. සො මාතරං ආහ – “සාටකං මෙ, අම්ම, දෙනි, නක්ඛත්තං කිළිස්සාමි”ති. සා ධොතවත්ථං නිහරිත්වා අදාසි. අම්ම, ථුලං ඉදං, අඤ්ඤං දෙනිති. අඤ්ඤං නිහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අඤ්ඤං නිහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අථ නං මාතා ආහ – “තාත, යාදිසෙ ගෙහෙ මයං ජාතා, නත්ථි තො ඉතො සුබ්බමතරස්ස පටිලාභාය පුඤ්ඤ”න්ති. තෙන හි ලහනට්ඨානං ගච්ඡාමි, අම්මාති. පුත්ත අහං අජ්ජෙව තුය්හං බාරාණසිනගරෙ රජ්ජපටිලාහං ඉච්ඡාමිති. සො මාතරං වන්දිත්වා ආහ – “ගච්ඡාමි, අම්මා”ති. ගච්ඡ, තාතාති. එවං කිරස්සා චිත්තං අහොසි – “කහං ගම්ප්පති, ඉධ වා එත්ථ වා ගෙහෙ නිසිදිස්සති”ති? සො පන පුඤ්ඤනියාමෙන නික්ඛමිත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා උය්‍යානෙ මඬගලසිලාපට්ටෙ සසිසං පාරුපිත්වා නිපජ්ජි. සො ච බාරාණසිරඤ්ඤො කාලකතස්ස සත්තමො දිවසො හොති.

අමච්චා රඤ්ඤො සරිරකිච්චං කත්වා රාජඬගණෙ නිසිදිත්වා මන්තයිංසු – “රඤ්ඤො එකා ධිතාව අත්ථි, පුත්තො නත්ථි, අරාජකං රජ්ජං න වට්ටති, කො රාජා හොති”ති මන්තෙත්වා “ත්ථං හොහි, ත්ථං හොහි”ති ආහංසු. පුරොහිතො ආහ – “බහුං ඔලොකෙතුං න වට්ටති, ථුස්සරථං විස්සජ්ජෙමා”ති. තෙ කුමුදවණ්ණෙ වත්තාරො සින්ධුවෙ යොජෙත්වා පඤ්චවිධං රාජකකුඬහණ්ඩං සෙතච්ඡත්තඤ්ච රථස්මිංයෙව යපෙත්වා රථං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡතො තුරියානි පග්ගණ්භාපෙසුං. රථො පාචිනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා උය්‍යානාහිමුඛො අහොසි. “පරිවයෙන උය්‍යානාහිමුඛො ගච්ඡති, නිවත්තෙමා”ති කෙචි ආහංසු. පුරොහිතො “මා නිවත්තයිත්ථා”ති ආහ. රථො කුමාරං පදක්ඛිණං කත්වා ආරොහනසජ්ජො හුත්වා අටියාසි. පුරොහිතො පාරුපනකණ්ණං අපනෙත්වා පාදතලානි ඔලොකෙත්තො “තිට්ඨතු අයං දිපො, ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු වතුසු දිපෙසු එසො රජ්ජං කාරෙතුං යුත්තො”ති වත්වා “පුනපි තුරියානි පග්ගණ්භං, පුනපි තුරියානි පග්ගණ්භං”ති තික්ඛත්තුං තුරියානි පග්ගණ්භාපෙසි.

අථ කුමාරො මුඛං විවරිත්වා ඔලොකෙත්වා “කෙන කම්මෙන ආගතත්ථා”ති ආහ. දෙව තුම්භාකං රජ්ජං පාපුණාතීති. රාජා කහන්ති? දෙවත්තං ගතො සාමීති. කති දිවසා අතික්කන්තාති? අජ්ජ සත්තමො දිවසොති. පුත්තො වා ධිතා වා නත්ථිති? ධිතා අත්ථි දෙව, පුත්තො නත්ථිති. කරිස්සාමි රජ්ජන්ති. තෙ තාවදෙව අහිසෙකමණ්ඩපං කාරෙත්වා රාජධිතරං සබ්බාලඬකාරෙහි අලඬකරිත්වා උය්‍යානං ආනෙත්වා කුමාරස්ස අහිසෙකං අකංසු.

අථස්ස කතාහිසෙකස්ස සහස්සග්ගිනකං වත්ථං උපහරිංසු. සො “කිමිදං, තාතා” ති ආහ. නිවාසනවත්ථං දෙවාති. නනු, තාතා, පුලං, අඤ්ඤං සුබ්බමතරං නත්ථීති? මනුස්සානං පරිභොගවත්ථෙසු ඉතො සුබ්බමතරං නත්ථී දෙවාති. තුම්භාකං රාජා එවරුපං නිවාසෙසීති? ආම, දෙවාති. න මඤ්ඤෙ පුඤ්ඤවා තුම්භාකං රාජා, සුවණ්ණහිඬිගාරං ආහරථ, ලහිස්සාම වත්ථන්ති. තෙ සුවණ්ණහිඬිගාරං ආහරිංසු. සො උට්ඨාය හත්ථෙ ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙන්වා හත්ථෙන උදකං ආදාය පුරත්ථිමාය දිසාය අබ්භුක්කිරි, තාවදෙව සනපථවිං හින්දිත්වා අට්ඨ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. පුන උදකං ගහෙන්වා දක්ඛිණං පච්ඡිමං උත්තරන්ති එවං වතස්සොපි දිසා අබ්භුක්කිරි, සබ්බදිසාසු අට්ඨට්ඨ කත්වා ද්වන්තිංස කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. සො එකං දිබ්බදුස්සං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා “නන්දරඤ්ඤො විජිතෙ සුත්තකන්තිකා ඉත්ථියො මා සුත්තං කන්තිංසුති එවං හෙරිං වරාපෙථා” ති වත්වා ඡත්තං උස්සාපෙත්වා අලඬිකතපටියත්තො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං පවිසිත්වා පාසාදං ආරුග්ග මහාසම්පත්තිං අනුභවි.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ එකදිවසං දෙවී රඤ්ඤො මහාසම්පත්තිං දිස්වා “අභො තපස්සී” ති කාරුඤ්ඤාකාරං දස්සෙසි. “කිමිදං දෙවී” ති ව පුට්ඨා “අතිමහති තෙ දෙව සම්පත්ති, අතීතෙ බුද්ධානං සද්දහිත්වා කල්‍යාණං අකත්ථ, ඉදානි අනාගතස්ස පච්චයං කුසලං න කරොථා” ති ආහ. කස්ස දස්සාමි, සීලවන්තො නත්ථීති. “අසුඤ්ඤො, දෙව, ඡම්බුදීපො අරහන්තෙහි, තුම්භෙ දානමෙව සජ්ජෙථ, අහං අරහන්තෙ ලච්ඡාමි” ති ආහ. රාජා පුනදිවසෙ පාචිනද්වාරෙ දානං සජ්ජාපෙසි. දෙවී පාතොව උපොසථඬිගානි අධිට්ඨාය උපරිපාසාදෙ පුරත්ථාහිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා “සවෙ එතිස්සා දිසාය අරහන්තො අත්ථී, ස්වෙ ආගන්ත්වා අම්භාකං හික්ඛං ගණ්හන්තු” ති ආහ. තස්සං දිසායං අරහන්තො නාහෙසුං, තං සක්කාරං කපණ්ණායාචකානං අදංසු.

පුනදිවසෙ දක්ඛිණද්වාරෙ දානං සජ්ජෙත්වා තථෙව අකාසි, පුනදිවසෙ පච්ඡිමද්වාරෙ. උත්තරද්වාරෙ සජ්ජනදිවසෙ පන දෙවියා තථෙව නිමන්තිතෙ හිමවන්තෙ වසන්තානං පදුමවතියා පුත්තානං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං ඡෙට්ඨකො මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො භාතිකෙ ආමන්තෙසි – “මාරිසා, නන්දරාජා තුම්භෙ නිමන්තෙති, අධිවාසෙථ තස්සා” ති. තෙ අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා ආකාසෙන ආගන්ත්වා උත්තරද්වාරෙ ඔතරිංසු. මනුස්සා ගන්ත්වා “පඤ්චසතා, දෙව, පච්චෙකබුද්ධා ආගතා” ති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා සද්ධිං දෙවියා ගන්ත්වා වන්දිත්වා පත්තං ගහෙන්වා පච්චෙකබුද්ධෙ පාසාදං ආරොපෙත්වා තත්‍ර තෙසං දානං දත්වා හත්තකිච්චාවසානෙ රාජා සඬ්ඝත්ථෙරස්ස, දෙවී සඬ්ඝනවකස්ස පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා, “අය්‍යා, පච්චයෙහි න කිලමිස්සන්ති, මයං පුඤ්ඤෙන න භාගිස්සාම, අම්භාකං යාවජීවං ඉධ නිවාසාය පටිඤ්ඤං දෙථා” ති. පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා උය්‍යානෙ පඤ්ච පණ්ණසාලාසතානි පඤ්ච වඬිකමනසතානීති සබ්බාකාරෙන නිවාසට්ඨානං සම්පාදෙන්වා තත්ථ වසාපෙසුං.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. සො “අභං පච්චන්තං වූපසමෙතුං ගච්ඡාමි, ත්වං පච්චෙකඛුද්ධෙසු මා පමජ්ජී”ති දෙවිං ඔවදිත්වා ගතො. තස්මිං අනාගතෙයෙව පච්චෙකඛුද්ධානං ආයුසඬබාරා බීණා. මහාපදුමපච්චෙකඛුද්ධො තියාමරත්තිං ක්කානකිළං කිළිත්වා අරුණුග්ගමනෙ ආලම්බනඵලකං ආලම්බිත්වා යීතකොව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානාධාතුයා පරිනිබ්බායි. එතෙනුපායෙන සෙසාපිති සබ්බෙව පරිනිබ්බුතා. පුනදිවසෙ දෙවි පච්චෙකඛුද්ධානං නිසිදනට්ඨානං හරිතුපලිත්තං කාරොත්වා පුජ්ජානි විකිරිත්වා ධූමං දත්වා තෙසං ආගමනං ඔලොකෙන්ති නිසින්නා; ආගමනං අපස්සන්ති පුරිසං පෙසෙසි “ගච්ඡ, තාත, ඡානාහි, කිං අය්‍යානං කිඤ්චි අචාසුක”න්ති. සො ගන්ත්වා මහාපදුමස්ස පණ්ණසාලාද්වාරං විවරිත්වා තත්ථ අපස්සන්තො වඩ්ඤාමනං ගන්ත්වා ආලම්බනඵලකං නිස්සාය යීතං දිස්වා වන්දිත්වා “කාලො, හන්තෙ”ති ආභ. පරිනිබ්බුතසරීරං කිං කට්ඨෙසති? සො “නිද්දායති මඤ්ඤ”ති ගන්ත්වා පිට්ඨිපාදෙ හත්ථෙන පරාමසිත්වා පාදානං සිතලතාය වෙව ථද්ධතාය ව පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා දුතියස්ස සන්තිකං අගමාසි, එවං තතියස්සාති සබ්බෙසං පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා රාජකුලං ගතො. “කභං, තාත, පච්චෙකඛුද්ධා”ති පුට්ඨො “පරිනිබ්බුතා දෙවි”ති ආභ. දෙවි කන්දන්ති රොදන්ති නික්ඛමිත්වා නාගරෙහි සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සාධුකිළිතං කාරොත්වා පච්චෙකඛුද්ධානං සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගහෙන්වා වෙතියං පතිට්ඨාපෙසි.

රාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො පච්චුග්ගමනං ආගතං දෙවිං පුච්ඡි – “කිං, හද්දෙ, පච්චෙකඛුද්ධෙසු නජ්පමජ්ජී, නිරොගා අය්‍යා”ති? පරිනිබ්බුතා දෙවාති. රාජා චිත්තෙසි – “එවරුපානම්පි පණ්ඩිතානං මරණං උජ්ජජ්ජති, අම්භාකං කුතො මොක්ඛො”ති? සො නගරං අගන්ත්වා උය්‍යානමෙව පවිසිත්වා ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස රජ්ජං පටියාදෙන්වා සයං සමණකපබ්බජ්ජං පබ්බජී. දෙවිපි “ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ අභං කිං කරිස්සාමි”ති තත්ථෙව උය්‍යානෙ පබ්බජිතා. ද්වෙපි ක්කානං භාවෙන්වා තතො වුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බන්තිංසු.

තෙසු තත්ථෙව වසන්තෙසු අම්භාකං සත්ථා ලොකෙ උජ්ජජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං පාවිසි. සත්ථරි තත්ථ වසන්තෙ අයං පිජ්ජලිමාණුවො මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථබ්‍රාහ්මණගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡමිහි නිබ්බන්තො, අයං හද්දා කාපිලානි මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ කොසියගොත්තබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡමිහි නිබ්බන්තා. තෙසං අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානානං පිජ්ජලිමාණවස්ස වීසතිමෙ වස්සෙ හද්දාය සොළසමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ මාතාපිතරො පුත්තං ඔලොකෙන්වා, “තාත, ත්වං වයපත්තො, කුලවංසො නාම පතිට්ඨාපෙතබ්බො”ති අතිවිය නිජ්ජිළයිංසු. මාණුවො ආභ – “මය්‍හං සොතපටෙ එවරුපං කථං මා කටෙථ, අභං යාව තුම්භෙ ධරථ, තාව පටිජග්ගිස්සාමි, තුම්භාකං අච්චයෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ජස්සාමි”ති. තෙ කතිපාහං අතික්කමිත්වා පුන කථයිංසු, සොපි තට්ඨෙව පටික්ඛිපි. පුනපි කථයිංසු, පුනපි පටික්ඛිපි. තතො පට්ඨාය මාතා නිරන්තරං කට්ඨෙයෙව.

මාණවෝ “මම මාතරං සඤ්ඤාපෙස්සාමි” ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා සුවණ්ණකාරෙහි එකං ඉත්ථීරූපං කාරාපෙත්වා තස්ස මජ්ජනසට්ටනාදිකම්මපරියොසානෙ තං රත්තවත්ථං නිවාසාපෙත්වා වණ්ණසම්පන්නෙහි පුජ්ඵභි වෙව නානාඅලඬකාරෙහි ව අලඬකාරාපෙත්වා මාතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “අම්ම, එවරූපං ආරම්මණං ලහන්නො ගෙහෙ වසිස්සාමි, අලහන්නො න වසිස්සාමි” ති. පණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණී වින්තෙසි – “මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා දින්නදානො කතාහිනිහාරො, පුඤ්ඤං කරොන්නො න එකකොව අකාසි, අද්ධා එතෙන සහ කතපුඤ්ඤා සුවණ්ණරූපකපටිභාගාව භවිස්සති” ති අට්ඨ බ්‍රාහ්මණො පක්කොසාපෙත්වා සබ්බකාමෙහි සන්තප්පෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා “ගච්ඡට්ඨ, තාතා, යත්ථ අම්භාකං ජාතිගොත්තභොගෙහි සමානකුලෙ එවරූපං දාරිකං පස්සට්ඨ, ඉමමෙව සුවණ්ණරූපකං පණ්ණාකාරං කත්වා දෙට්ඨ” ති උයොයාපෙසි.

තෙ “අම්භාකං නාම එතං කම්ම” ත්ති නික්ඛමිත්වා “කත්ථ ගමිස්සාමා” ති වින්තෙත්වා “මද්දරට්ඨං නාම ඉත්ථාකරො, මද්දරට්ඨං ගමිස්සාමා” ති මද්දරට්ඨෙය් සාගලනගරං අගමංසු. තත්ථ තං සුවණ්ණරූපකං න්භානතිත්ථෙය් යපෙත්වා එකමන්තෙ නිසීදිංසු. අථ හද්දාය ධාතී හද්දං න්භාපෙත්වා අලඬකරිත්වා සිරිගබ්භෙ නිසීදාපෙත්වා න්භායිතුං ආගච්ඡන්ති තං රූපකං දිස්වා “අය්‍යධිතා මෙ ඉධාගතා” ති සඤ්ඤාය සන්තප්පෙත්වා “දුබ්බිනිතෙ කිං ත්වං ඉධාගතා” ති තලසත්තිකං උග්ගිරිත්වා “ගච්ඡ සීස” ත්ති ගණ්ඩපස්සෙ පහරි. හත්ථො පාසාණො පටිහතො විය කම්පිත්ථ. සා පටික්කමිත්වා “එවං ථද්ධං නාම මහාගීවං දිස්වා ‘අය්‍යධිතා මෙ’ ති සඤ්ඤං උජ්ජාදෙසිං, අය්‍යධිතාය හි මෙ නිවාසනපටිග්ගාහිකායපි අයුත්තා” ති ආහ. අථ නං තෙ මනුස්සා පරිවාරෙත්වා “එවරූපා තෙ සාමිධිතා” ති පුච්ඡිංසු. කිං එසා, ඉමාය සතගුණෙන සහස්සගුණෙන මය්හං අය්‍යධිතා අභිරූපතරා, ද්වාදසහත්ථෙ ගබ්භෙ නිසින්තාය පදීපකිච්චං නත්ථී, සරීරොභාසෙනෙව තමං විධමති. “තෙන හි ආගච්ඡා” ති බුජ්ජං ගහෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා කොසියගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සරද්වාරෙ යත්වා ආගමනං නිවෙදයිංසු.

බ්‍රාහ්මණො පටිසන්ථාරං කත්වා “කුතො ආගතත්ථා” ති පුච්ඡි. මගධරට්ඨෙය් මහාතිත්ථගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සරතොති. කිං කාරණා ආගතාති? ඉමිනා නාම කාරණෙනාති. “කල්‍යාණං, තාතා, සමජාතිගොත්තවිභවො අම්භාකං බ්‍රාහ්මණො, දස්සාමි දාරික” ත්ති පණ්ණාකාරං ගණ්හි. තෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සාසනං පහිණිංසු “ලද්ධා දාරිකා, කත්තබ්බං කරොට්ඨා” ති. තං සාසනං සුත්වා පිප්පලිමාණවස්ස ආරොචයිංසු “ලද්ධා කිර දාරිකා” ති. මාණවො “අහං ‘න ලහිස්සන්ති’ ති වින්තෙසිං, ‘ඉමෙ ලද්ධාති වදන්ති’, අනත්ථීකො හුත්වා පණ්ණං පෙසෙස්සාමි” ති රහොගතො පණ්ණං ලිඛි “හද්දා අත්තතො ජාතිගොත්තභොගානුරූපං සරාවාසං ලහතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විජ්ජපට්ඨාරි අහොසි” ති. හද්දාපි “අසුකස්ස කිර මං දාතුකාමො” ති සුත්වා රහොගතා පණ්ණං ලිඛි “අය්‍යපුත්තො අත්තතො ජාතිගොත්තභොගානුරූපං සරාවාසං ලහතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විජ්ජපට්ඨාරි අහොසි” ති. ද්වෙ පණ්ණානි අත්තරාමග්ගෙ සමාගච්ඡිංසු. ඉදං

කස්ස පණ්ණාසකි? පිප්පලිමාණවෙන හද්දාය පහිතන්ති. ඉදං කස්සාති? හද්දාය පිප්පලිමාණවස්ස පහිතන්ති ච චුත්තෙ ද්වෙපි වාචෙත්වා “පස්සථ දාරකානං කම්ම”න්ති ඵාලෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඛෙත්වා සමානපණ්ණං ලිඛිත්වා ඉතො ච එත්තො ච පෙසෙසුං. ඉති තෙසං අනිච්ඡමානානංයෙව සමාගමො අහොසි.

තංදිවසමෙව මාණවො එකං පුප්ඵදාමං ගහෙත්වා යපෙසි. හද්දාපි, තානි සයනමජ්ඣෙකං යපෙසි. භුත්තසායමාසා උභොපි “සයනං අභිරුහිස්සාමා”ති සමාගන්ත්වා මාණවො දක්ඛිණපස්සෙන සයනං අභිරුහි. හද්දා වාමපස්සෙන අභිරුහිත්වා ආහ – “යස්ස පස්සෙ පුප්ඵානි මිලායන්ති, තස්ස රාගචිත්තං උප්පන්නන්ති විජානිස්සාම, ඉමං පුප්ඵදාමං න අල්ලියිතඛි”න්ති. තෙ පන අඤ්ඤමඤ්ඤං සරිරසම්ඵස්සහයෙන නියාමරන්තිං නිද්දං අනොක්කමන්තාව විනිනාමෙත්ති, දිවා පන භාසමත්තම්පි නාහොසි. තෙ ලොකාමිසෙන අසංසට්ඨා යාව මානාපිතරො ධරන්ති, තාව කුටුම්භං අවිචාරෙත්වා තෙසු කාලඬකතෙසු විචාරයිංසු. මහති මාණවස්ස සම්පත්ති සත්තාසිතිකොට්ඨනං, එකදිවසං සරිරං උඛ්ඛට්ටෙත්වා ඡඩ්ඛෙතඛිං සුවණ්ණචුණ්ණමෙව මගධනාළියා ද්වාදසනාළිමත්තං ලද්ධං වට්ටති. යත්තඛද්ධානි සට්ඨි මහාතළාකානි, කම්මන්තො ද්වාදසයොජනිකො, අනුරාධපුරප්පමාණා චුද්දස ගාමා, චුද්දස හත්ථානිකා, චුද්දස අස්සානිකා, චුද්දස රථානිකා.

සො එකදිවසං අලඬකතඅස්සං ආරුය්හ මහාජනපරිවුතො කම්මන්තං ගන්ත්වා ඛෙත්තකොට්ඨං ධීතො නඬගලෙහි හින්තට්ඨානතො කාකාදයො සකුණො ගණ්ඩුප්පාදාදිපාණකෙ උද්ධරිත්වා බාදන්තෙ දිස්වා, “තාතා, ඉමෙ කිං බාදන්ති”ති පුච්ඡි. ගණ්ඩුප්පාදෙ, අය්‍යාති. එතෙහි කතං පාපං කස්ස හොති? තුම්භාකං, අය්‍යාති. සො වින්තෙසි – “සවෙ එතෙහි කතං පාපං මය්හං හොති, කිං මෙ කර්ස්සති සත්තාසිතිකොට්ඨනං, කිං ද්වාදසයොජනිකො කම්මන්තො, කිං සට්ඨියත්තඛද්ධානි තළාකානි, කිං චුද්දස ගාමා? සඛිංමෙතං හද්දාය කාපිලානියා නිය්‍යාතෙත්වා නික්ඛම්ම පඛිංජිස්සාමි”ති.

හද්දාපි කාපිලානි තස්මිං ඛණෙ අත්තරවත්ථුම්හි තයො තිලකුම්භෙ පත්ථරාපෙත්වා ධානිහි පරිවුතා නිසින්තා කාකෙ තිලපාණකෙ බාදන්තෙ දිස්වා, “අම්මා, කිං ඉමෙ බාදන්ති”ති පුච්ඡි. පාණකෙ, අය්‍යාති. අකුසලං කස්ස හොති? තුම්භාකං, අය්‍යාති. සා වින්තෙසි – “මය්හං චතුහත්ථවත්ථං නාළිකොදනමත්තඤ්ච ලද්ධං වට්ටති, යදි පනෙනං එත්තකෙන ජනෙන කතං අකුසලං මය්හං හොති, අද්ධා හවසහස්සෙනපි වට්ටතො සිසං උක්ඛිපිතුං න සක්කා, අය්‍යපුත්තෙ ආගතමත්තෙයෙව සඛිං තස්ස නිය්‍යාතෙත්වා නික්ඛම්ම පඛිංජිස්සාමි”ති.

මාණවො ආගන්ත්වා න්භායිත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාරහෙ පල්ලඬකෙ නිසිදි. අථස්ස චක්කවත්තිනො අනුච්ඡවිකං හොජනං සප්පයිංසු. ද්වෙපි භුඤ්ජිත්වා පරිජනෙ නික්ඛන්තෙ රහොගතා ඵාසුකට්ඨානෙ නිසිදිංසු. තතො මාණවො හද්දං ආහ – “හද්දෙ ඉමං සරං ආගච්ඡන්ති කිත්තකං ධනං ආහරි”ති? පඤ්චපණ්ණාස

සකටසහස්සානි, අය්‍යානි. එතං සබ්බං, යා ව ඉමස්මිං සරෙ සත්තාසීති කොටියො යන්තබ්බදා සට්ඨිතළාකාදිහෙදා සම්පත්ති අත්ථි, සබ්බං තුය්හංයෙව නිය්‍යාතෙමිති. තුම්හෙ පන කහං ගච්ඡං, අය්‍යානි? අහං පබ්බජිස්සාමිති. අය්‍ය, අහමිපි තුම්හාකංයෙව ආගමනං ඔලොකයමානා නිසින්නා, අහමිපි පබ්බජිස්සාමිති. තෙසං ආදිත්තපණ්ණකුටි විය තයො හවා උපට්ඨහිංසු. තෙ අන්තරාපණ්ණො කසාවරසපිතානි වත්ථානි මත්තිකාපත්තෙ ව ආහරාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කෙසෙ ඔහාරාපෙත්වා “යෙ ලොකෙ අරහන්තො, තෙ උද්දිස්ස අම්මහාකං පබ්බජ්ජා”ති වත්වා ථවිකාය පත්තෙ ඔසාරෙත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා පාසාදතො ඔතරිංසු. ගෙහෙ දාසෙසු වා කම්මකාරෙසු වා න කොචි සඤ්ජානි.

අථ තෙ බ්‍රාහ්මණගාමනො නික්ඛම්ම දාසගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙ ආකප්පකුත්තවසෙන දාසගාමවාසිනො සඤ්ජානිංසු. තෙ රොදන්තා පාදෙසු නිපතිත්වා “කිං අම්මහෙ අනාථෙ කරොථ, අය්‍යා”ති ආහංසු. “මයං හණ ආදිත්තපණ්ණසාලා විය තයො හවානි පබ්බජිමිහා, සථෙ තුම්හෙසු එකෙකං භුජිස්සං කරොම, වස්සසතම්පි නප්පහොති. තුම්හෙව තුම්හාකං සීසං ධොවිත්වා භුජිස්සා හුත්වා ජීවංථා”ති වත්වා තෙසං රොදන්තානංයෙව පක්කම්හිංසු. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තො නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො වින්තෙසි – “අයං හද්දා කාපිලානී සකලජම්බුදීපග්ගිකා ඉත්ථි මය්හං පච්ඡන්තො ආගච්ඡති. යානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං කොචිදෙව එවං වින්තෙය්‍ය ‘ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා හවිතුං න සක්කොන්ති, අනනුවච්ඡිකං කරොන්ති’ති. කොචි වා පන අම්මහෙසු මනං පදුසෙත්වා අපායපුරකො හවෙය්‍ය. ඉමං පහාය මයා ගන්තුං වට්ටති”ති විත්තං උජ්ජාදෙසි.

සො පුරතො ගච්ඡන්තො ද්වෙධාපථං දිස්වා තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. හද්දාපි ආගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ආහ – “හද්දෙ තාදිසිං ඉත්ථිං මම පච්ඡන්තො ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ‘ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා හවිතුං න සක්කොන්ති’ති වින්තෙත්වා අම්මහෙසු පදුට්ඨවිත්තො මහාජනො අපායපුරකො හවෙය්‍ය. ඉමස්මිං ද්වෙධාපථෙ ත්වං එකං ගණ්හ, අහං එකෙන ගම්ස්සාමි”ති. “ආම, අය්‍ය, පබ්බජිතානං මාතුගාමො නාම මලං, ‘පබ්බජිත්වාපි විනා න හවන්ති’ති අම්මහාකං දොසං දස්සන්ති, තුම්හෙ එකං මග්ගං ගණ්හං, අහං එකං ගණ්හිත්වා විනා හවිස්සාමා”ති තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතුසු යානෙසු පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනබසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ “සතසහස්සකප්පපමාණෙ අද්ධානෙ කතො මිත්තසන්ථවො අජ්ජ හිජ්ජති”ති වත්වා “තුම්හෙ දක්ඛිණජාතිකා නාම, තුම්හාකං දක්ඛිණමග්ගො වට්ටති. මයං මාතුගාමා නාම වාමජාතිකා, අම්මහාකං වාමමග්ගො වට්ටති”ති වන්දිත්වා මග්ගං පටිපන්නා. තෙසං ද්වෙධාභූතකාලෙ අයං මහාපථවී “අහං වක්කවාලගිරිසිනෙරුපබ්බතෙ ධාරෙතුං සක්කොන්තිපි තුම්හාකං ගුණෙ ධාරෙතුං න සක්කොමි”ති වදන්ති විය විරවමානා අකම්පි, ආකාසෙ අසනිසද්දො විය පවත්ති, වක්කවාලපබ්බතො උන්නදි.

සම්මාසම්බුද්ධො වෙළවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නො පථවිකම්පනසද්දං සුත්වා “කස්ස නු ඛො පථවී කම්පති”ති ආවජ්ජෙත්තො

“පිප්පලිමාණවො ච හද්දා ච කාපිලානී මං උද්දිස්ස අප්පමෙය්‍යං සම්පත්තිං පභාය පබ්බජිතා, තෙසං වියොගට්ඨානෙ උභින්නම්පි ගුණබලෙන අයං පථවීකම්පො ජාතො, මයාපි එතෙසං සඬ්ගහං කාතුං වට්ටති” ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම සයමෙව පත්තචීවරමාදාය අසිතිමහාටෙරෙසු කඤ්චි අනාමන්තෙන්වා තිගාචුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජගහස්ස ච නාලන්දාය ච අන්තරෙ බහුපුත්තකනිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ පල්ලඬ්ඛං ආභුජිත්වා නිසීදි. නිසීදන්තො පන අඤ්ඤතරපංසුකුලිකො විය අනිසීදිත්වා බුද්ධවෙසං ගහෙන්වා අසිතිහත්වා සනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තො නිසීදි. ඉති තස්මිං බණෙ පණ්ණවිජත්තසකට්ඨකකුටාගාරාදිප්පමාණා බුද්ධරස්මියො ඉතො විතො ච විජ්ජන්දන්තියො විධාවන්තියො චන්දසහස්ස-සූරියසහස්ස-උග්ගමනකාලො විය කුරුමානා තං වනන්තං එකොභාසං අකංසු. ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසිරියා සමුප්පලතාරාගණං විය ගගනං, සුපුප්ඵිතකමලකුචලයං විය සලිලං වනන්තං විරොචිත්ථ. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස ඛන්ධො නාම සෙනො හොති, පත්තානි නාම නීලානි, පක්කානි රත්තානි. තස්මිං පන දිවසෙ සතසාධො නිග්‍රොධො සුවණ්ණවණ්ණොව අහොසි.

මහාකස්සපත්ථෙරො “අයං මය්හං සත්ථා භවිස්සති, ඉමාහං උද්දිස්ස පබ්බජිතො” ති දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණතොණතො ගන්ත්වා තිසු යානෙසු වන්දිත්වා “සත්ථා මෙ, හන්තෙ භගවා, සාවකොභමස්මි, සත්ථා මෙ, හන්තෙ භගවා, සාවකොභමස්මි” ති ආභ. අථ නං භගවා අවොච – “කස්සප, සථෙ ත්වං ඉමං නිපච්චකාරං මහාපථවියා කරෙය්‍යාසි, සාපි ධාරෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. තථාගතස්ස එවං ගුණමහන්තතං ජානතා තයා කතො නිපච්චකාරො මය්හං ලොමම්පි වාලෙතුං න සක්කොති. නිසීද, කස්සප, දායජ්ජං තෙ දස්සාමි” ති. අථස්ස භගවා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදං අදාසි. දන්වා බහුපුත්තකනිග්‍රොධමුලතො නික්ඛම්ත්වා ථෙරං පච්ඡාසමණං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජී. සත්ථු සරීරං ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තං, මහාකස්සපස්ස සත්තමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං. සො කඤ්චනමහානාචාය පච්ඡාඛන්ධො විය සත්ථු පදානුපදිකං අනුගඤ්ඡී. සත්ථා ථොකං මග්ගං ගන්ත්වා මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසජ්ජාකාරං දස්සෙසි, ථෙරො “නිසීදිතුකාමො සත්ථා” ති ඤත්වා අත්තතො පාරුපනපිලොතිකසඬ්ඝාටිං චතුග්ගුණං කත්වා පඤ්ඤාපෙසි.

සත්ථා තස්මිං නිසීදිත්වා හත්ථෙන චීවරං පරාමසිත්වා “මුදුකා ඛො ත්‍යායං, කස්සප, පිලොතිකසඬ්ඝාටී” ති ආභ. ථෙරො “සත්ථා මෙ සඬ්ඝාටියා මුදුකභාවං කථෙති, පාරුපිතුකාමො භවිස්සති” ති ඤත්වා “පාරුපතු, හන්තෙ, භගවා සඬ්ඝාටී” න්ති ආභ. කිං ත්වං පාරුපිස්සසි කස්සපාති? තුම්භාකං නිවාසනං ලහන්තො පාරුපිස්සාමි, හන්තෙති. “කිං පන ත්වං, කස්සප, ඉමං පරිභොගජිණ්ණං පංසුකුලං ධාරෙතුං සක්ඛිස්සසි? මයා හි ඉමස්ස පංසුකුලස්ස ගහිතදිවසෙ උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි, ඉමං බුද්ධානං පරිභොගජිණ්ණං චීවරං නාම න සක්කා

පරිත්තගුණෙන ධාරෙතුං, පටිබලෙනෙවිදං පටිපත්තිපුරණසමත්ථෙන
ජාතිපංසුකුලිකෙන ගහෙතුං වට්ටති” ති වත්වා ථෙරෙන සද්ධිං චිවරං පරිවත්තෙසි.

එවං පන චිවරපරිවත්තං කත්වා ථෙරෙන පාරුතච්චරං භගවා පාරුපි, සත්ථු
චිවරං ථෙරො පාරුපි. තස්මිං සමයෙ අවෙනනාපි අයං මහාපථවි “දුක්කරං, හන්තෙ,
අකත්ථ, අත්තනා පාරුතච්චරං සාවකස්ස දින්නපුබ්බං නාම නත්ථි, අහං තුම්භාකං
ගුණං ධාරෙතුං න සක්කොමි” ති වදන්ති විය උදකපරියන්තං කත්වා කම්පි. ථෙරොපි
“ලද්ධං දානි මයා බුද්ධානං පරිභොගච්චරං, කිං මෙ ඉදානි උත්තරි කත්තබ්බං
අත්ථි” ති උන්නති. අකත්වා බුද්ධානං සන්තිකෙයෙව තෙරස ධුතගුණෙ සමාදාය
සත්තදිවසමත්තං පුටුප්පනො හුත්වා අට්ඨමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං
පාපුණි. සත්ථාපි “කස්සපො, හික්ඛවෙ, වන්දුපමො කුලානි උපසඬකමති,
අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්තං නිව්චනවකො කුලෙසු අප්පගබ්බො” ති (සං. නි.
2.146) එවමාදිහි සුත්තෙහි ථෙරං ථොමෙත්වා අපරහාගෙ එතදෙව කස්සපසංයුත්තං
අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා “මම සාසනෙ ධුතවාදානං හික්ඛුනං මහාකස්සපො අග්ගො” ති
ථෙරං යානන්තරෙ යපෙසිති.

අනුරුද්ධත්ථෙරවත්ථු

192. පඤ්චමෙ දිබ්බවක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධොති දිබ්බවක්ඛුකහික්ඛුනං
අනුරුද්ධත්ථෙරො අග්ගොති වදති. තස්ස විණ්ණවසිතාය අග්ගභාවො වෙදිතබ්බො.
ථෙරො කිර භොජනපපඤ්චමත්තං යපෙත්වා සෙසකාලං ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා
දිබ්බවක්ඛුකා සත්තෙ ඔලොකෙන්තොව විහරති. ඉති අභොරත්තං විණ්ණවසිතාය
එස දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගො නාම ජාතො. අපිච කප්පසතසහස්සං
පත්ථිතභාවෙනපෙස දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගොව ජාතො.

තත්ත්ව පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි කුලපුත්තො
පදුමුත්තරස්සෙව භගවතො කාලෙ පච්ඡාහත්තං ධම්මස්සවනත්ථං විහාරං
ගච්ඡන්තෙන මහාජනෙන සද්ධිං අගමාසි. අයං හි තදා අඤ්ඤතරො අපාකටනාමො
ඉස්සරකුටුම්භිකො අහොසි. සො දසබලං වන්දිත්වා පරිසපරියන්තෙ යිතො
ධම්මකථං සුණාති. සත්ථා දෙසනං යථානුසන්ධිකං සට්ඨන්වා එකං දිබ්බවක්ඛුකං
හික්ඛුං එතදග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

තතො කුටුම්භිකස්ස එතදහොසි – “මහා වතායං හික්ඛු, යං එවං සත්ථා සයං
දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි. අහො වතාහම්පි අනාගතෙ
උප්පජ්ජනකබුද්ධස්ස සාසනෙ දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය” ත්ති චිත්තං
උප්පාදෙත්වා පරිසන්තරෙන ගන්ත්වා ස්වාතනාය භගවත්තං හික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං
නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ බුද්ධප්පමුබ්බස්ස හික්ඛුසඬ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා
“මහත්තං යානන්තරං මයා පත්ථිත” ත්ති තෙනෙව නියාමෙන අප්පනනාය
ස්වාතනායාති නිමන්තෙත්වා සත්ත දිවසානි මහාදානං පවත්තෙත්වා සපරිවාරස්ස
භගවතො උත්තමවත්ථානි දත්වා “භගවා නාහං ඉමං සක්කාරං දිබ්බසම්පත්තියා න
මනුස්සසම්පත්තියා අත්ථාය කරොමි. යං පන තුම්භෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ

හික්බිලි දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ යපයිත්ථ, අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සො හික්බිලි විය දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගො භවෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං කත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජී. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා එවමාහ – “අම්හො පුරිස, අනාගතෙ කප්පසතසහස්සපරියොසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස සාසනෙ ත්වං දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගො අනුරුද්ධො නාම භවිස්සසි”ති. එවඤ්ච පන වත්වා භත්තානුමොදනං කත්වා විහාරමෙව අගමාසි.

කුටුම්භිකොපි යාව බුද්ධො ධරති, තාව අවිජ්ඣිතමෙව කල්‍යාණකම්මං කත්වා පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි නිට්ඨිතෙ සත්තයොජනිකෙ සුවණ්ණවෙනියෙ හික්බුසඬ්ඨං උපසඬ්ඨකම්ත්වා, “හන්තෙ, කිං දිබ්බවක්ඛුස්ස පරිකම්ම”න්ති ප්‍රවිජ්. පදිපදානං නාම දාතුං වට්ටති උපාසකාති. සාධු, හන්තෙ, කර්ස්සාමිති සහස්සදීපානංයෙව තාව දීපරුක්ඛානං සහස්සං කාරෙසි, තදනන්තරං තතො පරිත්තතරෙ, තදනන්තරං තතො පරියත්තතරෙති අනෙකසහස්සෙ දීපරුක්ඛෙ කාරෙසි. සෙසපදීපා පන අපරිමාණා අහෙසුං.

එවං යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො කප්පසතසහස්සං අතික්කම්ත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස කාලෙ බාරාණසියං කුටුම්භියගෙහෙ නිබ්බන්තිත්වා පරිනිබ්බුතෙ සත්ථරි නිට්ඨිතෙ යොජනිකෙ වෙනියෙ බහු කංසපාතියො කාරාපෙත්වා සප්පිමණ්ඩස්ස පුරෙත්වා මජ්ඣෙ එකෙකං ගුලපිණ්ඩං යපෙත්වා උප්පාලෙත්වා මුඛවට්ටියා මුඛවට්ටිං ඵුසාපෙත්තො වෙනියං පරික්ඛිපාපෙත්වා අත්තනො සබ්බමහන්තං කංසපාතිං කාරෙත්වා සප්පිමණ්ඩස්ස පුරෙත්වා තස්සා මුඛවට්ටියං සමන්තනො වට්ටිසහස්සං ජාලාපෙත්වා මජ්ඣට්ඨානෙ ඵුපිකං පිලොතිකාය වෙයෙත්වා ජාලාපෙත්වා කංසපාතිං සීසෙනාදාය සබ්බරත්තිං යොජනිකං වෙනියං අනුපරියාසි. එවං තෙනාපි අත්තභාවෙන යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බන්තො.

පුන අනුප්පන්තෙ බුද්ධෙ තස්මිංයෙව නගරෙ දුග්ගතකුලස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සුමනසෙට්ඨිං නාම නිස්සාය වසී, අන්තභාරොතිස්ස නාමං අභොසි. සො පන සුමනසෙට්ඨි දෙවසිකං කපණද්ධිකවණ්ඛිකයාවකානං ගෙහද්වාරෙ මහාදානං දෙති. අපෙකදිවසං උපරිට්ඨො නාම පච්චෙකබුද්ධො ගන්ධමාදනපබ්බතෙ නිරොධසමාපත්තිං සමාපන්නො. තතො වුට්ඨාය “අජ්ජ කස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටති”ති වීමංසි. පච්චෙකබුද්ධා ච නාම දුග්ගතානුකම්පකා භොන්ති. සො “අජ්ජ මයා අන්තභාරස්ස අනුග්ගහං කාතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා “ඉදානි අන්තභාරො අට්ඨිතො අත්තනො ගෙහං ආගමිස්සති”ති ඤත්වා පත්තවිවරමාදාය ගන්ධමාදනපබ්බතා වෙහාසං අභිභුග්ගන්ත්වා ගාමද්වාරෙ අන්තභාරස්ස සම්මුඛෙ පච්චුට්ඨාසි.

අන්තභාරො පච්චෙකබුද්ධං තුව්ඡපත්තහත්ථං දිස්වා පච්චෙකබුද්ධං අභිවාදෙත්වා “අපි, හන්තෙ, හික්බං ලහිත්ථා”ති ප්‍රවිජ්. ලහිස්සාම මහාපුඤ්ඤාති. “හන්තෙ, ථොකං ඉධෙව භොථා”ති වෙගෙන ගන්ත්වා අත්තනො ගෙහෙ

මාතුගාමං පුච්ඡි - “භද්දෙ, මය්හං යපිතං භාගහත්තං අත්ථි, නත්ථි” ති? අත්ථි සාමිති. සො තතොව ගන්ත්වා පච්චෙකඛුද්ධස්ස හත්ථතො පත්තමාදාය ආගන්ත්වා “භද්දෙ, මයං පුරිමහවෙ කල්‍යාණකම්මස්ස අකතත්තා හත්තං පච්චාසිසමානා විහරාම, අමිභාකං දාතුකාමතාය සති දෙය්‍යධම්මො න හොති, දෙය්‍යධම්මෙ සති පටිග්ගාහකං න ලභාම, අප්ප මෙ උපරිට්ඨපච්චෙකඛුද්ධො දිට්ඨො, භාගහත්තඤ්ච අත්ථි, මය්හං භාගහත්තං ඉමස්මිං පත්තෙ පක්ඛිපාහි” ති.

බ්‍යත්තා ඉත්ථි “යතො මය්හං සාමිකො භාගහත්තං දෙති, මයාපි ඉමස්මිං දානෙ භාගිනියා හවිතබ්බ” ත්ති අත්තනො භාගහත්තම්පි උපරිට්ඨස්ස පච්චෙකඛුද්ධස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා අදාසි. අන්තහාරො පත්තං ආහරිත්වා පච්චෙකඛුද්ධස්ස හත්ථෙ යපෙත්වා, “හත්තෙ, එවරුපා දුප්ථිවිතා මුච්චාමා” ති ආහ. එවං හොතු, මහාපුඤ්ඤාති. සො අත්තනො උත්තරසාටකං එකස්මිං පදෙසෙ අත්ථරිත්වා, “හත්තෙ, ඉධ නිසිදිත්වා පරිභුඤ්ජා” ති ආහ. පච්චෙකඛුද්ධො තත්ථ නිසිදිත්වා නවවිධං පාටිකුල්‍යං පච්චෙකඤ්ඤාත්තො පරිභුඤ්ජි. පරිභුත්තකාලෙ අන්තහාරො පත්තධොවනඋදකං අදාසි. පච්චෙකඛුද්ධො නිට්ඨිතහත්තකිච්චො -

“ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සම්ප්ඤ්ඤාතු;
සබ්බෙ පුරෙත්තු සඬකප්පා, වන්දො පන්තරසො යථා” ති. -

අනුමොදනං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. සුමනසෙට්ඨස්ස ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා “අහො දානං පරමදානං උපරිට්ඨෙ සුප්පතිට්ඨිත” ත්ති තික්ඛන්තුං වත්වා සාධුකාරං අදාසි. සුමනසෙට්ඨි “කිං ත්වං මං එත්තකං කාලං දානං දදමානං න පස්සසි” ති ආහ. නාහං තව දානෙ සාධුකාරං දෙමි, අන්තහාරෙන උපරිට්ඨපච්චෙකඛුද්ධස්ස දින්නපිණ්ඩපාතෙ පසිදිත්වා සාධුකාරං දෙමිති.

සුමනසෙට්ඨි වින්තෙසි - “අච්ඡරියං වතිදං, අහං එත්තකං කාලං දානං දෙන්නො දෙවතං සාධුකාරං දාපෙතුං නාසක්ඛිං. අයං අන්තහාරො මං නිස්සාය වසන්තො අනුරුපස්ස පටිග්ගාහකපුග්ගලස්ස ලද්ධත්තා එකපිණ්ඩපාතදානෙනෙව සාධුකාරං දාපෙසි, එකස්ස අනුච්ඡවිකං දත්වා එතං පිණ්ඩපාතං මම සන්තකං කාතුං වට්ටති” ති අන්තහාරං පක්කොසාපෙත්වා “අප්ප තයා කස්සචි කිඤ්චි දානං දින්න” ත්ති පුච්ඡි. ආම, අය්‍ය, උපරිට්ඨපච්චෙකඛුද්ධස්ස මෙ අත්තනො භාගහත්තං දින්නත්ති. හන්ද, හො, කභාපණං ගණ්හිත්වා එතං පිණ්ඩපාතං මය්හං දෙහිති. න දෙමි අය්‍යාති. සො යාව සහස්සං වඩ්ඪෙසි, අන්තහාරො “සහස්සෙනාපි න දෙමි” ති ආහ. හොතු, හො, යදි පිණ්ඩපාතං න දෙසි, සහස්සං ගණ්හිත්වා පත්තිං මෙ දෙහිති. “එතම්පි දාතුං යුත්තං වා අයුත්තං වා න ජානාමි, අය්‍යං පන උපරිට්ඨපච්චෙකඛුද්ධං පුච්ඡිත්වා සවෙ දාතුං යුත්තං හවිස්සති, දස්සාමි” ති ගන්ත්වා පච්චෙකඛුද්ධං සම්පාපුණිත්වා, “හත්තෙ, සුමනසෙට්ඨි මය්හං සහස්සං දත්වා තුම්භාකං දින්නපිණ්ඩපාතෙ පත්තිං යාවති, දම්මි වා න දම්මි වා” ති. උපමං තෙ පණ්ඩිත කර්ස්සාමි. සෙය්‍යාපාපි කුලසතිකෙ ගාමෙ එකස්මිංයෙව සරෙ දීපං ජාලෙය්‍ය, සෙසා අත්තනො අත්තනො තෙලෙන වට්ටිං තෙමෙත්වා ජාලාපෙත්වා ගණ්හෙය්‍යුං, පුරිමදීපස්ස පහා අත්ථි,

නත්ථීති. අතිරෙකතරා, හන්තෙ, පහා හොතීති. එවමෙව පණ්ඩිත උච්චිකයාගු වා හොතු කටච්ඡුහික්ඛා වා, අත්තනො පිණ්ඩපාතෙ පරෙසං පත්තිං දෙන්තස්ස සතස්ස වා දෙනු සහස්සස්ස වා, යත්තකානං දෙනි, තත්තකානං පුඤ්ඤං වඩ්ඪති. ත්වං දෙන්තො එකමෙව පිණ්ඩපාතං අදාසි, සුමනසෙට්ඨිස්ස පන පත්තියා දින්නාය ද්වෙ පිණ්ඩපාතා හොන්ති එකො තව, එකො ව තස්සාති.

සො පච්චෙකඛුද්ධං අභිවාදෙන්වා සුමනසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “පිණ්ඩපාතෙ පත්තිං ගණ්හ සාමී”ති ආහ. හන්ද, කහාපණසහස්සං ගණ්හාති. නාහං පිණ්ඩපාතං වික්කිණාමි, සද්ධාය පන තුම්භාකං පත්තිං දෙමීති. තාත, ත්වං මය්හං සද්ධාය පත්තිං දෙසි, අහං පන තුය්හං ගුණං පුප්පෙන්තො සහස්සං දෙමි, ගණ්හ, තාතාති. සො “එවං හොතු”ති සහස්සං ගණ්හි. තාත, තුය්හං සහස්සං ලද්ධකාලතො පටියාය සහත්ථා කම්මකරණකිව්චං නත්ථී, වීථියං සරං මාපෙත්වා වස. යෙන තුය්හං අත්ථො, තං මං ආහරාපෙත්වා ගණ්හාහීති. නිරොධසමාපත්තිනො වුට්ඨිතපච්චෙකඛුද්ධස්ස දින්නපිණ්ඩපාතො නාම තංදිවසමෙව විපාකං දෙනි. තස්මා සුමනසෙට්ඨි අඤ්ඤං දිවසං අන්තහාරං ගහෙත්වා රාජකුලං අගච්ඡන්තොපි තංදිවසං ගහෙත්වාව ගතො.

අන්තහාරස්ස පුඤ්ඤං ආගම්ම රාජා සෙට්ඨිං අනොලොකෙත්වා අන්තහාරමෙව ඔලොකෙසි. කිං, දෙව, ඉමං පුරිසං අතිවිය ඔලොකෙසීති? අඤ්ඤං දිවසං අදිට්ඨපුබ්බත්තා ඔලොකෙමීති. ඔලොකෙතබ්බයුත්තකො එස දෙවාති. කො පනස්ස ඔලොකෙතබ්බයුත්තකො ගුණොති? අජ්ජ අත්තනො භාගහත්තං සයං අභුඤ්ජිත්වා උපරිට්ඨපච්චෙකඛුද්ධස්ස දින්නත්තා මම හත්ථතො සහස්සං ලභි දෙවාති. කොනාමො එසොති? අන්තහාරො නාම දෙවාති. “තව හත්ථතො ලද්ධත්තා මමපි හත්ථතො ලද්ධං අරහති, අහම්පිස්ස පුජං කරිස්සාමී”ති වත්වා සහස්සං අදාසි. එතස්ස වසනගෙහං ජානාථ හණොති? සාධු දෙවාති එකං ගෙහට්ඨානං සොධෙත්තා කුද්දාලෙන ආහතාහතට්ඨානෙ නිධිකුම්භියො ගීවාය ගීවං ආහව්ච යිතා දිස්වා රඤ්ඤො ආරොවයිංසු. රාජා “තෙන හි ගන්ත්වා බනථා”ති ආහ. තෙසං බනත්තානං බනත්තානං ගෙට්ඨා ගච්ඡන්ති. පුන ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවයිංසු. රාජා “අන්තහාරස්ස වචනෙන බනථා”ති ආහ. තෙ ගන්ත්වා “අන්තහාරස්සෙව වචන”න්ති බනිංසු. කුද්දාලෙන ආහතාහතට්ඨානෙ අභිච්ඡත්තකමකුළානි විය කුම්භියො උට්ඨන්හිංසු. තෙ ධනං ආහරිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකෙ රාසිං අකංසු. රාජා අමච්චෙ සන්තිපාතෙත්වා “ඉමස්මිං නගරෙ කස්ස අඤ්ඤස්ස එත්තකං ධනං අත්ථී”ති පුච්ඡි. නත්ථී කස්සවි දෙවාති. තෙන හි අයං අන්තහාරො ඉමස්මිං නගරෙ ධනසෙට්ඨි නාම හොතුති. තංදිවසමෙව සෙට්ඨිච්ඡත්තං ලභි.

සො තතො පටියාය යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තො. දීඝරත්තං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං සත්ථු උජ්ජජනකාලෙ කපිලවත්ථුනගරෙ අමිත්තොදනසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. නාමග්ගහණදිවසෙ පනස්ස අනුරුද්ධොති නාමං අකංසු. මහානාමසක්කස්ස

කනිට්ඨභාතා සත්ථු වුළුපිතුපුත්තො පරමසුබ්බමාලො මහාපුඤ්ඤො අහොසි.
 සුවණ්ණපාතියංයෙවස්ස භත්තං උප්පජ්ජී. අප්පස්ස මාතා එකදිවසං “මම පුත්තං
 නත්ථීති පදං ජානාපෙස්සාමී”ති එකං සුවණ්ණපාතීං අඤ්ඤාය සුවණ්ණපාතියා
 පිදහිත්වා තුව්ඡකංයෙව පෙසෙසි. අන්තරාමග්ගෙ දෙවතා දිබ්බපුට්ඨෙහි පුරෙසුං. එවං
 මහාපුඤ්ඤො අහොසි. තිණ්ණං උතුනං අනුව්ඡව්කෙසු තීසු පාසාදෙසු
 අලඬිකතනාටකිත්ථීහි පරිවුතො දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභවි.

අම්භාකම්පි බොධිසත්තො තස්මිං සමයෙ තුසිතපුරා වවිත්වා
 සුද්ධොදනමහාරාජස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගහෙත්වා
 අනුක්කමෙන වුද්ධිප්පත්තො එකුනතිංස වස්සානි අගාරමජ්ඣෙකං වසිත්වා
 මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා අනුක්කමෙන පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාඤාඤාණො
 බොධිමණ්ඩෙ සත්තසත්තාහං වීතිනාමෙත්වා ඉසිපතනෙ මීගදායෙ
 ධම්මවක්කප්පත්තනං පවත්තෙත්වා ලොකානුග්ගහං කරොත්තො රාජගහං ආගම්ම
 “පුත්තො මෙ රාජගහං ආගතො”ති සුත්වා “ගච්ඡං භණ්ණ මම පුත්තං ආනෙථා”ති
 පිතරා පහිතෙ සහස්සසහස්සපරිවාරෙ දස අමච්චෙ එහිහික්ඛුපබ්බජ්ජාය
 පබ්බාපෙත්වා කාච්ඡායිත්ථෙරෙන වාරිකාගමනං ආයාචිතො රාජගහතො
 වීසතිසහස්සහික්ඛුපරිවාරො නික්ඛමිත්වා කපිලවත්ථුපුරං ගත්ත්වා ඤාතිසමාගමෙ
 අනෙකෙහි ඉද්ධිපාටිභාරියෙහි සප්පාටිභාරියං විචිත්‍රධම්මදෙසනං කත්වා මහාජනං
 අමතපානං පායෙත්වා දුතියදිවසෙ පත්තචීවරමාදාය නගරද්වාරෙ යත්වා “කිං නු
 බො කුලනගරං ආගතානං සබ්බඤ්ඤබුද්ධානං ආචිණ්ණ”න්ති ආවජ්ජමානො
 “සපදානං පිණ්ඩාය වරණං ආචිණ්ණ”න්ති ඤත්වා සපදානං පිණ්ඩාය වරත්තො
 “පුත්තො මෙ පිණ්ඩාය වරති”ති සුත්වා ආගතස්ස රඤ්ඤො ධම්මං කථෙත්වා
 තෙන සකනිවෙසනං පවෙසෙත්වා කතසක්කාරසම්මානො තත්ථ කාතබ්බං
 ඤාතිජනානුග්ගහං කත්වා රාහුලකුමාරං පබ්බාපෙත්වා නචිරස්සෙව
 කපිලවත්ථුපුරතො මල්ලරට්ඨෙ වාරිකං වරමානො අනුපියඅම්බවනං අගමාසි.

තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජා සාකියජනං සන්තිපාතෙත්වා ආහ – “සචෙ
 මම පුත්තො අගාරං අජ්ඣාචස්සිස්ස, රාජා අභවිස්ස වක්කවත්ති
 සත්තරතනසමන්තාගතො. නත්තාපි මෙ රාහුලකුමාරො ඛත්තියගණෙන සද්ධිං තං
 පරිවාරෙත්වා අවරිස්ස, තුම්හෙපි එතමත්ථං ජානාථ. ඉදානි පන මම පුත්තො බුද්ධො
 ජාතො, ඛත්තියාවස්ස පරිවාරා භොන්තු. තුම්හෙ එකෙකකුලතො එකෙකං දාරකං
 දෙථා”ති. එවං වුත්තෙ එකප්පභාරෙතෙව සහස්සඛත්තියකුමාරා පබ්බජීංසු. තස්මිං
 සමයෙ මහානාමො කුටුම්භසාමිකො භොති. සො අනුරුද්ධසක්කං උපසඬිකමිත්වා
 එතදෙවොච – “එතරහි, තාත අනුරුද්ධ, අහිඤ්ඤාතා අහිඤ්ඤාතා සකාසකුමාරා
 භගවත්තං පබ්බජිතං අනුපබ්බජන්ති, අම්භාකං කුලෙ නත්ථී කොචි අගාරස්මා
 අනගාරියං පබ්බජිතො. තෙන හි ත්වං වා පබ්බජ, අහං වා පබ්බජිස්සාමී”ති. සො
 තස්ස වචනං සුත්වා සරාවාසෙ රුචිං අකත්වා අත්තසත්තමො අගාරස්මා අනගාරියං
 පබ්බජිතො. තස්ස පබ්බජ්ජානුක්කමො සඬ්ඝභෙදකක්ඛන්ධකෙ (වුළුව. 330
 ආදයො) ආගතොච.

එවං අනුපියඅභිබවනං ගන්ත්වා පබ්බතේනෙසු පන තෙසු තස්මිංයෙව අත්තොවස්සෙ හද්දියත්ථෙරො අරහත්තං පාපුණි. අනුරුද්ධත්ථෙරො දිබ්බවක්ඛු නිබ්බත්තෙසි, දෙවදත්තො අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසි, ආනන්දත්ථෙරො සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, හගුත්ථෙරො ච කිම්බලත්ථෙරො ච පච්ඡා අරහත්තං පාපුණිංසු. තෙසං පන සබ්බෙසමිපි ථෙරානං අත්තනො අත්තනො ආගතට්ඨානෙ පුබ්බපත්ථනාභිනිභාරො ආගමිස්සති. අයං පන අනුරුද්ධත්ථෙරො ධම්මසෙනාපතිස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා චෙතියරට්ඨෙ පාචිනවංසමිගදායං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරොන්තො සත්ත මහාපුරිසවිතක්කෙ විතක්කෙසි, අට්ඨමෙ කිලමති. සත්ථා “අනුරුද්ධො අට්ඨමෙ මහාපුරිසවිතක්කෙ කිලමති”ති ඤාත්වා “තස්ස සඬකප්පං පුරෙස්සාමි”ති තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්තො අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං පුරෙත්වා චතුපච්චයසත්තොසභාවනාරාමපටිමණ්ඩිතං මහාඅරියවංසපටිපදං (අ. නි. 8.30) කථෙත්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා හෙසකලාවනමෙව ගතො.

ථෙරො තථාගතෙ ගතමත්තෙයෙව තෙවිජ්ජො මහාබ්ණාසවො හුත්වා “සත්ථා මය්හං මනං ජානිත්වා ආගන්ත්වා අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං පුරෙත්වා අදාසි. සො ච මෙ මනොරථො මත්ථකං පත්තො”ති බුද්ධානං ධම්මදෙසනං අත්තනො ච පටිවිද්ධධම්මං ආරබ්භ ඉමා ගාථා අභාසි –

“මම සඬකප්පමඤ්ඤාය, සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො;
මනොමයෙන කායෙන, ඉද්ධියා උපසඬකමි.

“යථා මෙ අහු සඬකප්පො, තතො උත්තරි දෙසසි;
නිප්පපඤ්චරතො බුද්ධො, නිප්පපඤ්චමදෙසසි.

“තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤාය, විභාසිං සාසනෙ රතො;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසන”න්ති. (ථෙරගා. 901-903);

අථ නං අපරභාගෙ සත්ථා ජෙනවනමභාවිභාරෙ විහරන්තො “මම සාසනෙ දිබ්බවක්ඛුකානං අනුරුද්ධො අග්ගො”ති අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

හද්දියත්ථෙරවත්ථු

193. ඡට්ඨෙ උච්චාකුලිකානන්ති උච්චෙ කුලෙ ජාතානං. හද්දියොති අනුරුද්ධත්ථෙරෙන සද්ධිං නික්ඛමන්තො සක්ඛාරාජා. කාලිගොධාය පුත්තොති කාලවණ්ණා සා දෙවී, ගොධාති පනස්සා නාමං. තස්මා කාලිගොධාති වුව්චති, තස්සා පුත්තොති අත්ථො. කස්මා පනායං උච්චාකුලිකානං අග්ගොති වුත්තො, කිං තතො උච්චාකුලිකතරා නත්ථීති? ආම නත්ථී. තස්ස භි මාතා සාකියානීනං අත්තරෙ වයෙන සබ්බජෙට්ඨිකා, සොයෙව ච සාකියකුලෙ සම්පත්තං රජ්ජං පහාය පබ්බජිතො. තස්මා උච්චාකුලිකානං අග්ගොති වුත්තො. අපිච පුබ්බපත්ථනානුභාවෙන චෙස

අනුපටිපාටියා පඤ්ච ජාතිසතානි රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා රජ්ජං කාරෙසියෙව.
ඉමිනාපි කාරණෙන උච්චාකුලිකානං අග්ගොති වුත්තො.

පඤ්ඤාකම්මෙ පනස්ස අයමනුපුබ්බිකථා – අයමි හි අතීතෙ
පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො වුත්තනයෙනෙව
ධම්මස්සවනත්ථාය ගතො. තංදිවසං සත්ථාරං එකං භික්ඛුං උච්චාකුලිකානං
භික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙනතං දිස්වා ‘‘මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස
සාසනෙ උච්චාකුලිකානං භික්ඛුනං අග්ගෙන භවිතුං වට්ටති’’ති තථාගතං
නිමන්තෙත්වා සත්ත දිවසානි බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස මහාදානං දත්වා,
‘‘හත්තෙ, අහං ඉමස්ස දානස්ස එලෙන නාඤ්ඤං සම්පත්තිං ආකඨ්ඛාමි, අනාගතෙ
පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ උච්චාකුලිකානං භික්ඛුනං අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති
පත්ථයිත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජි.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්තො සම්ප්ප්ඤ්ඤානිතං දිස්වා ‘‘සම්ප්ප්ඤ්ඤානි තෙ
ඉදං කම්මං, ඉතො කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො
උජ්ජජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ උච්චාකුලිකානං භික්ඛුනං අග්ගො භවිස්සසි’’ති
බ්‍යාකරිත්වා හත්තානුමොදනං කත්වා විහාරං අගමාසි. සොපි තං බ්‍යාකරණං
ලභිත්වා උච්චාකුලිකසංවත්තනිකකම්මං පුච්ඡිත්වා ධම්මාසනානි කාරෙත්වා තෙසු
පච්චත්ථරණානි සත්ථරාපෙත්වා ධම්මබ්බිජනියො ධම්මකථිකවට්ටං උපොසථාගාරෙ
පදිපතෙලදානන්ති එවං යාවජීවං බහුවිධං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තත්ථ කාලකතො
දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො කස්සපදසබ්බස්ස ව අම්භාකඤ්ඤා භගවතො
අන්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්භියසරෙ නිබ්බත්තො.

තෙන ව සමයෙන සම්බහුලා පච්චෙකබුද්ධා ගන්ධමාදනපබ්බතා ආගම්ම
බාරාණසියං ගඬගාය තීරෙ එසුකට්ඨානෙ නිසීදිත්වා පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජන්ති. සො
කුටුම්භියො තෙසං නිබ්බද්ධමෙව තස්මිං යානෙ හත්තවිස්සග්ගකරණං ඤ්ඤත්වා අට්ඨ
පාසාණඵලකානි අත්ථරිත්වා යාවජීවං පච්චෙකබුද්ධෙ උපට්ඨති. අට්ඨකං
බුද්ධත්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධජපාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ
බත්තියකුලෙ නිබ්බත්ති. නාමග්ගහණදිවසෙ වස්ස හද්දියකුමාරොති නාමං අකංසු.
සො වයං ආගම්ම හෙට්ඨා අනුරුද්ධසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව ඡන්තං බත්තියානං
අබ්භන්තරො හුත්වා සත්ථරි අනුපියඅම්බවතෙ විහරන්තෙ සත්ථු සන්තිකෙ
පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙනවනමහාවිහාරෙ
විහරන්තො ‘‘මම සාසනෙ උච්චාකුලිකානං කාළිගොධාය පුත්තො හද්දියත්ථෙරො
අග්ගො’’ති අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

ලකුණ්ඩකහද්දියත්ථෙරවත්ථු

194. සත්තමෙ මඤ්ජුස්සරානන්ති මධුරස්සරානං. ලකුණ්ඩකහද්දියොති
උබ්බෙධෙන රජ්ජො, නාමෙන හද්දියො. තස්සාපි පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා –
අයමි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො
වුත්තනයෙනෙව ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගතො. තස්මිං සමයෙ සත්ථාරං එකං

මඤ්ජුස්සරං භික්ඛුං එතදග්ගෙ යපෙන්නං දිස්වා “අහො වතාහම්පි අනාගතෙ අයං භික්ඛු විය එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛුනං අග්ගො භවෙය්‍ය” න්ති විත්තං උප්පාදෙන්වා සත්ථාරං නිමන්තෙන්වා සත්ත දිවසානි බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස මහාදානං දන්වා, “හන්තෙ, අහං ඉමස්ස දානස්ස එලෙන න අඤ්ඤං සම්පත්තිං ආකඤ්ඤාමි, අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛුනං අග්ගො භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථයිත්වා සත්ථුපාදමුලෙ නිපජ්ජි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙන්තො සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා “සමිජ්ඣස්සති තෙ ඉදං කම්මං, ඉතො කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛුනං අග්ගො භවිස්සසි” ති බ්‍යාකරිත්වා විහාරං අගමාසි.

සොපි තං බ්‍යාකරණං ලභිත්වා යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා තතො කාලකතො දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ විත්තපත්තකොකිලො නාම හුත්වා ඛෙමෙ මිගදායෙ වසන්තො එකදිවසං හිමවන්තං ගන්ත්වා මධුරං අම්බළං තුණ්ඬෙන ගහෙන්වා ආගච්ඡන්තො භික්ඛුසඤ්ඤාපරිවුතං සත්ථාරං දිස්වා වින්තෙසි – “අහං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු රිත්තකො තථාගතං පස්සාමි, අජ්ජ පන මෙ ඉමං අම්බපක්කං පුත්තකානං අත්ථාය ආගතං. තෙසං අඤ්ඤම්පි ආහරිත්වා දස්සාමි, ඉමං පන දසබලස්ස දාතුං වට්ටති” ති ඔතරිත්වා ආකාසෙ වරති. සත්ථා තස්ස විත්තං ඤත්වා අසොකත්ථෙරං නාම උපට්ඨාකං ඔලොකෙසි. සො පත්තං නිහරිත්වා සත්ථු හත්ථෙ යපෙසි. සො කොකිලො දසබලස්ස පත්තෙ අම්බපක්කං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා තත්ථෙව නිසිදිත්වා තං පරිභුඤ්ජි. කොකිලො පසන්නවිත්තො පුනප්පුනං දසබලස්ස ගුණ ආවජ්ජෙන්වා දසබලං වන්දිත්වා අත්තතො කුලාවකං ගන්ත්වා සත්තාහං පීතිසුඛෙන වීතිනාමෙසි. එත්තකං තස්මිං අත්තභාවෙ කල්‍යාණකම්මං, ඉමිනාස්ස කම්මෙන සරො මධුරො අහොසි.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන චෙතියෙ ආරද්ධෙ “කිංපමාණං කරොම? සත්තයොජනජපමාණං. අතිමහන්තං එතං, ඡයොජනං කරොම. ඉදම්පි අතිමහන්තං, පඤ්චයොජනං කරොම, චතුරයොජනං, තියොජනං, ද්වියොජන” න්ති වුත්තෙ අයං තදා ජෙට්ඨවඩ්ඨකී හුත්වා “එථ, හො, අනාගතෙ සුඛපට්ඨගියං කාතුං වට්ටති” ති වත්වා රජ්ජුං ආදාය පරික්ඛිපන්තො ගාවුතමත්තකෙ යත්වා “එකෙකං මුඛං ගාවුතං ගාවුතං හොතු, චෙතියං යොජනාවට්ටං යොජනුඛිබ්බෙධං භවිස්සති” ති ආහ. තෙ තස්ස වචනෙ අට්ඨංසු. ඉති අජපමාණස්ස බුද්ධස්ස පමාණං අකාසීති. තෙන කම්මෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අඤ්ඤෙහි භීතතරජපමාණො අහොසි. සො අම්භාකං සත්ථු කාලෙ සාවත්ථියං මහාහොගකුලෙ නිබ්බත්ති. “හද්දියො” තිස්ස නාමං අකංසු. සො වයජපත්තො සත්ථරි ජෙතවනමහාවිහාරෙ පටිවසන්තෙ විහාරං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙන්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ අරියවරගණමජ්ඣෙ නිසින්තො මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

පිණ්ඩාලහාරද්වාජන්ටෙරවත්ථු

195. අට්ඨමෙ සීහනාදිකානන්ති සීහනාදං නදන්තානං. පිණ්ඩාලහාරද්වාජොති සො කිර අරහත්තං පත්තදිවසෙ අවාපුරණං ආදාය විහාරෙන විහාරං පරිවෙණෙන පරිවෙණං ගන්ත්වා “යස්ස මග්ගෙ වා එලෙ වා කඬ්ඛා අත්ථී, සො මං පුච්ඡතු” ති සීහනාදං නදන්තො විවරි. බුද්ධානම්පි පුරතො යත්වා “ඉමස්මිං, හන්තෙ, සාසනෙ කතබ්බකිව්වං මය්හං මත්ථකං පත්ත” ති සීහනාදං නදි. තස්මා සීහනාදිකානං අග්ගො නාම ජාතො.

පඤ්ඤාමමෙ පනස්ස අයමනුපුබ්බිකවා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පබ්බතපාදෙ සීහයොනියං නිබ්බන්තො. සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස හෙතුසම්පත්තිං දිස්වා හංසවතියං පිණ්ඩාය වරින්වා පච්ඡාහත්තං සීහෙ ගොවරාය පක්කන්තෙ තස්ස වසනගුහං පවිසින්වා ආකාසෙ පල්ලඬ්ඛකං ආභූජින්වා නිරොධං සමාපජ්ජින්වා නිසීදි. සීහො ගොවරං ලහින්වා නිවන්තො ගුහාද්වාරෙ යීතො අන්තොගුහායං දසබලං නිසින්තං දිස්වා “මම වසනට්ඨානං ආගන්ත්වා අඤ්ඤො සත්තො නිසීදිතුං සමත්ථො නාම නත්ථී, මහන්තො වතායං පුරිසො, යො අන්තොගුහායං පල්ලඬ්ඛකං ආභූජින්වා නිසින්තො. සරිරප්පභාපිස්ස සමන්තා ඵරින්වා ගතා, මයා ඵවරූපං අච්ඡරියං නදිට්ඨපුබ්බං. අයං පුරිසො ඉමස්මිං ලොකෙ පුප්පනෙය්‍යානං අග්ගො භවිස්සති, මයාපිස්ස යථාසත්ති යථාබලං සක්කාරං කාතුං වට්ටති” ති ජලජට්ටජාති නානාකුසුමානි ආහරින්වා භූමිතො යාව නිසින්තපල්ලඬ්ඛකට්ඨානා පුප්ඵාසනං සන්ථරින්වා සබ්බරත්තිං සම්මුඛට්ඨානෙ තථාගතං නමස්සමානො අට්ඨාසි. පුනදිවසෙ පුරාණපුප්ඵානි අපනෙන්වා නවපුප්ඵෙහි ආසනං සන්ථරි.

එතෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙන්වා බලවපිතිසොමනස්සං නිබ්බන්තෙන්වා ගුහාද්වාරෙ ආරක්ඛං ගණ්හි. සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථා නිරොධතො වුට්ඨාය ගුහාද්වාරෙ අට්ඨාසි. සීහොපි මිගරාජා තථාගතං තික්ඛන්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතුසු යානෙසු වන්දින්වා පටික්කමින්වා අට්ඨාසි. සත්ථා “වට්ටිස්සති එත්තකො උපනිස්සයො එතස්සා” ති වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා විහාරමෙව ගතො.

සොපි සීහො බුද්ධවියොගෙන දුක්ඛිතො කාලං කත්වා හංසවතීනගරෙ මහාසාලකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හින්වා වයප්පත්තො එකදිවසං නගරවාසීහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං හික්ඛුං සීහනාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා වුත්තනයෙනෙව සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙන්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්ථාරා සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා තත්ථ කාලකතො දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බන්ති. නාමෙන හාරද්වාජො නාම අහොසි. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගහෙන්වා පඤ්ච මාණවසතානි මන්තෙ වාවෙන්තො විවරති. සො අත්තතො ජෙට්ඨකභාවෙන නිමන්තනට්ඨානෙසු සබ්බෙසං හික්ඛං සයමෙව සම්පට්චිජි. එසො කිර ඊසකං

ලොලධාතූකො අහොසි. සො තෙහි මාණුවෙහි සද්ධිං “කුහිං යාගු කුහිං හත්ත”න්ති යාගුහත්තඛජ්ජකානෙව පරියෙසමානො වරති. සො ගතගතට්ඨානෙ පිණ්ඩමෙව පටිමානෙන්නො වරතීති පිණ්ඩොලභාරද්වාජොනෙව පඤ්ඤායි.

සො එකදිවසං සත්ථරි රාජගහමනුජපත්තෙ ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්නො අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තං පත්තවෙලායමෙව අවාපුරණං ආදාය විහාරෙත විහාරං පරිවෙණෙන පරිවෙණං ගන්නවා “යස්ස මග්ගෙ වා එලෙ වා කඬ්ඛා අත්ථී, සො මං පුච්ඡතු”ති සිහනාදං නදන්නො විවරි. සො එකදිවසං රාජගහසෙට්ඨිනා වෙළුපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා ආකාසෙ ලග්ගිතං ජයසුමනවණ්ණං චන්දනසාරපත්තං ඉද්ධියා ආදාය සාධුකාරං දදන්තෙන මහාජනෙන පරිවුතො විහාරං ආගන්ත්වා තථාගතස්ස හත්ථෙ යපෙසි. සත්ථා ජානන්නොව පටිපුච්ඡී – “කුතො තෙ, භාරද්වාජ, අයං පත්තො ලද්ධො”ති? සො ලද්ධකාරණං කථෙසි. සත්ථා “ත්ථං ඵලරූපං උත්තරිමනුස්සධම්මං මහාජනස්ස දස්සෙසි, අකත්තබ්බං තයා කත”න්ති අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා “න, හික්ඛවෙ, ගිහීනං උත්තරිමනුස්සධම්මං ඉද්ධිපාටිභාරියං දස්සෙතබ්බං, යො දස්සෙය්‍යා, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨසා”ති (වුළුව. 252) සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි.

අථ හික්ඛුසඬ්ඨසමජ්ඣෙ කථා උදපාදි – “සිහනාදියත්ථෙරො අරහත්තං පත්තදිවසෙ හික්ඛුසඬ්ඨසමජ්ඣෙ ‘යස්ස මග්ගෙ වා එලෙ වා කඬ්ඛා අත්ථී, සො මං පුච්ඡතු’ති කථෙසි. බුද්ධානම්පි සම්මුඛෙ අත්තනො අරහත්තජ්ජත්තිං කථෙසි, අඤ්ඤෙ සාවකා තුණ්හි අහෙසුං. අත්තනො සිහනාදියභාවෙනෙව මහාජනස්ස පසාදං ජනෙත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා චන්දනසාරපත්තඤ්ච ගණ්හී”ති. තෙ හික්ඛු ඉමෙ තයොපි ගුණෙ එකතො කත්වා සත්ථු කථයිංසු. බුද්ධා ව නාම ගරහිතබ්බයුත්තකං ගරහන්ති, පසංසිතබ්බයුත්තකං පසංසන්තීති ඉමස්මිං යානෙ ථෙරස්ස පසංසිතබ්බයුත්තමෙව අඬ්ගං ගහෙත්වා “තිණ්ණං ඛො පන, හික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානං භාවිතත්තා බහුලීකතත්තා භාරද්වාජො හික්ඛු අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි – ‘ඛිණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාමී’ති. කතමෙසං තිණ්ණං? සතින්ද්‍රියස්ස, සමාධින්ද්‍රියස්ස, පඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස. ඉමෙසං ඛො, හික්ඛවෙ, තිණ්ණං ඉන්ද්‍රියානං භාවිතත්තා බහුලීකතත්තා භාරද්වාජො හික්ඛු අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි – ‘ඛිණා ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාමී’”ති (සං. නි. 5.519) ථෙරං පසංසිත්වා සිහනාදිකානං හික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

මන්තාණිපුත්තපුණ්ණත්ථෙරවත්ථු

196. නවමෙ පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තොති නාමෙන පුණ්ණො, මන්තාණිබ්‍රාහ්මණියා පන සො පුත්තොති මන්තාණිපුත්තො. තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරදසබලස්ස උජ්ජත්තිතො පුරෙතරමෙව භංසවතීනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ගොතමොති නාමං අකංසු. සො වයජ්ජත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා

සබ්බසම්ප්පෙසු කොට්ඨො භුත්වා පඤ්චමාණවකසතපරිවාරො විවරන්තො තයොපි වෙදෙ ඔලොකෙන්වා මොක්ඛධම්මං අදිස්වා “ඉදං වෙදත්තයං නාම කදලික්ඛන්ධො විය බහි මට්ඨං අන්තො නිස්සාරං, ඉමං ගහෙන්වා විවරණං ථුසකොට්ටනසදිසං හොති. කිං මෙ ඉමිනා” ති ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා බ්‍රහ්මචිහාරෙ නිබ්බත්තෙන්වා “අපරිභින්නස්කානො බ්‍රහ්මලොකොකුපපන්තො භවිස්සාමි” ති පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං පබ්බතපාදං ගන්ත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජී. තස්ස පරිවාරානි අට්ඨාරස්ස ජට්ඨසහස්සානි අගෙසු. සො පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙන්වා තෙසම්පි කසිණපරිකම්මං ආවික්ඛි. තෙ තස්ස ඔවාදෙ යත්වා සබ්බෙපි පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසු.

අද්ධානෙ අතික්කන්තෙ තස්ස ගොතමතාපසස්ස මහල්ලකකාලෙ පදුමුත්තරදසබලො පයමාහිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කො භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො භංසවතීනගරං උපනිස්සාය විහාසි. සො එකදිවසං පච්චුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්තො ගොතමතාපසස්ස පරිසාය අරහත්කූපනිස්සයං ගොතමතාපසස්ස ව “අහං අනාගතෙ උප්පජ්ජමානකබුද්ධස්ස සාසනෙ ධම්මකට්ඨකභික්ඛුනං අග්ගො භවෙය්‍ය” ත්ති පත්ථනභාවඤ්ච දිස්වා පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙන්වා අඤ්ඤාතකවෙසෙන ගොතමතාපසස්ස අන්තෙවාසිකෙසු වනමූලඵලාඵලත්ථාය ගතෙසු ගන්ත්වා ගොතමස්ස පණ්ණසාලාද්වාරෙ අට්ඨාසි. ගොතමො බුද්ධානං උප්පන්නභාවං අජානන්තොපි දුරතොව දසබලං දිස්වා “අයං පුරිසො ලොකතො මුත්තො භුත්වා පඤ්ඤායති, යථා අස්ස සරීරනිජ්ජත්ති යෙහි ව ලක්ඛණෙහි සමන්තාගතො අගාරමජ්ඣෙකෙ වා තිට්ඨන්තො චක්කවත්තී රාජා හොති, පබ්බජන්තො වා විවට්ටච්ඡදො සබ්බඤ්ඤබුද්ධො හොති” ති ඤාත්වා පයමදස්සනෙනෙව දසබලං අභිවාදෙන්වා “ඉතො ඵථ භගවා” ති බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙන්වා අදාසි. තථාගතො තාපසස්ස ධම්මං දෙසයමානො නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ තෙ ජට්ඨා “පණ්ණිතපණ්ණිතං වනමූලඵලාඵලං ආවරියස්ස දත්වා සෙසකං පරිභුඤ්ජිස්සාමා” ති ආගච්ඡන්තා දසබලං උච්චාසනෙ, ආවරියං පන නිවාසනෙ නිසින්තං දිස්වා “පස්සථ, මයං ‘ඉමස්මිං ලොකෙ අම්භාකං ආවරියෙන උත්තරිතරො නත්ථි’ ති විවරාම. ඉදානි පන නො ආවරියං නිවාසනෙ නිසීදාපෙන්වා උච්චාසනෙ නිසින්තකො ඵකො පඤ්ඤායති, මහන්තො වතායං පුරිසො භවිස්සති” ති පිටකානි ගහෙන්වා ආගච්ඡන්ති. ගොතමතාපසො “ඉමෙ මං දසබලස්ස සන්තිකෙ වන්දෙය්‍යු” ත්ති භිතො දුරතො අහ – “තාතා, මා මං වන්දිත්ථ, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො සබ්බෙසං වන්දනාරහො පුරිසො ඉධ නිසින්තො, එතං වන්ද්වා” ති. තාපසා “න අජානිත්වා ආවරියො කට්ඨස්සති” ති සබ්බෙව තථාගතස්ස පාදෙ වන්දිංසු. “තාතා, අම්භාකං අඤ්ඤං දසබලස්ස දාතබ්බයුත්තකං හොජනං නත්ථි, ඉමං වනමූලඵලාඵලං දස්සාමා” ති පණ්ණිතපණ්ණිතං බුද්ධානං පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා වනමූලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජී. තදනන්තරං තාපසොපි සද්ධිං අන්තෙවාසිකෙහි පරිභුඤ්ජී. සත්ථා භත්තකිච්චං කත්වා “ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසතසහස්සං ගහෙන්වා ආගච්ඡන්තු” ති චිත්තෙසි. තස්මිං බණ අග්ගසාවකො

මහාදෙවලන්ටෙරො “කහං නු බො සත්ථා ගතො” ති ආවජ්ජෙන්තො “සත්ථා අම්භාකං ආගමනං පච්චාසීසති” ති භික්ඛුසත්ථසහස්සං ගහෙන්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා නමස්සමානො අට්ඨාසි.

ගොතමො අන්තෙවාසිකෙ ආහ – “තාතා, අම්භාකං අඤ්ඤා සක්කාරො නත්ථී, භික්ඛුසඤ්ඤා දුක්ඛෙන ධීතො. බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤා පුජ්ථාසනං පඤ්ඤාපෙස්සාම, ජලජට්ඨජපුජ්ථානි ආහරථා” ති. තෙ තාවදෙව පබ්බතපාදතො වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුජ්ථානි ඉද්ධියා ආහරිත්වා සාරිපුත්තන්ටෙරස්ස වත්ථුම්භි වුත්තනයෙනෙව ආසනානි පඤ්ඤාපයිංසු. නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනම්පි ඡත්තධාරණම්පි සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සත්ථා සත්තමෙ දිවසෙ නිරොධතො වුට්ඨාය පරිවාරෙන්වා ධීතෙ තාපසෙ දිස්වා ධම්මකථිකභාවෙ එතදග්ගජ්ජත්තං සාවකං ආමන්තෙසි – “ඉමීනා භික්ඛු ඉසිගණෙන මහාසක්කාරො කතො, එතෙසං පුජ්ථාසනානුමොදනං කරොහී” ති. සො සත්ථු වචනං සම්පට්ඨිත්වා තීණි පිටකානි සම්මසිත්වා අනුමොදනං අකාසි. තස්ස දෙසනාපරියොසානෙ සත්ථා සයං බුහ්මසොසං නිව්ඡාරෙන්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ යපෙන්වා ගොතමතාපසං සෙසා අට්ඨාරස්ස සහස්සජට්ඨා අරහත්තං පාපුණිංසු.

ගොතමො පන තෙනත්තභාවෙන පට්ඨෙධං කාතුං අසක්කොන්තො භගවන්තං ආහ – “භගවා යෙන භික්ඛුනා පයමං ධම්මො දෙසිතො, කො නාම අයං තුම්භාකං සාසනෙ” ති? අයං ගොතම මග්ගං සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගොති. “අහම්පි, භන්තෙ, ඉමස්ස සත්ත දිවසානි කතස්ස අධිකාරස්ස එලෙන අයං භික්ඛු විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගො භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං කත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජී.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙන්වා අනන්තරායෙනස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං ඤත්වා “අනාගතෙ කජ්ජසත්ථසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උජ්ජජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගො භවිස්සසී” ති බ්‍යාකරිත්වා තෙ අරහත්තජ්ජත්තෙ තාපසෙ “එථ භික්ඛවො” ති ආහ. සබ්බෙ අන්තර්ගතකෙසමස්ස ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකන්ටෙරස්සදිසා අහෙසුං. සත්ථා භික්ඛුසඤ්ඤාදාය විහාරං ගතො.

ගොතමොපි යාවජීවං තථාගතං පරිවරිත්වා යථාබලං කල්‍යාණකම්මං කත්වා කජ්ජසත්ථසහස්සං දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරිත්වා අම්භාකං භගවතො කාලෙ කපිලවත්ථුනගරස්ස අවිදුරෙ දොණුවත්ථුබ්‍රාහ්මණගාමෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ පුණ්ණමාණවොති නාමං අකංසු. සත්ථරි අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කෙ අනුපුබ්බෙන ආගන්ත්වා රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤන්ටෙරො කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා අත්තනො භාගිනෙය්‍යං පුණ්ණමාණවං පබ්බාපෙන්වා පුනදිවසෙ දසබලස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා ආපුච්ඡිත්වා නිවාසත්ථාය ඡද්දන්තදහං

ගතො. පුණ්ණොපි මත්තාණිපුත්තො මාතුලෙන අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරෙන සද්ධිං දසබ්බලස්ස සන්තිකං අගන්ත්වා “මයං පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පාපෙන්වා ව දසබ්බලස්ස සන්තිකං ගම්ස්සාමි”ති කපිලවත්ථුස්මිංයෙව ඔභීනො යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොත්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතකුලපුත්තාපි පඤ්චසතා අහෙසුං. ථෙරො සයං දසකථාවත්ථුලාභිතාය තෙපි දසභි කථාවත්ථුභි ඔවදති. තෙ තස්ස ඔවාදෙ යත්වා සබ්බෙව අරහත්තං පත්තා.

තෙ අත්තනො පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්තං ඤත්වා උපජ්ඣායං උපසඩ්ධකම්ත්වා ආහංසු – “හත්තෙ, අම්භාකං කිච්චං මත්ථකං පත්තං, දසන්තඤ්ච මහාකථාවත්ථුනං ලාභිනො, සමයො නො දසබ්බලං පස්සිතු”න්ති. ථෙරො තෙසං කථං සුත්වා වින්තෙසි – “මම දසකථාවත්ථුලාභිතං සත්ථා ජානාති, අහං ධම්මං දෙසෙන්නො දස කථාවත්ථුනි අමුඤ්චන්තොව දෙසෙමි. මයි ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙපිමෙ භික්ඛු පරිවාරෙත්වා ගච්ඡස්සන්ති, එවං ගණසඬගණිකාය ගන්ත්වා පන අයුත්තං මයං දසබ්බලං පස්සිතුං, ඉමෙ තාව ගන්ත්වා පස්සන්තු”ති තෙ භික්ඛු ආහ – “ආවුසො, තුම්හෙ පුරතො ගන්ත්වා තථාගතං පස්සථ, මම වචනෙන දසබ්බලස්ස පාදෙ වන්දථ, අහම්පි තුම්භාකං ගතමග්ගෙන ගම්ස්සාමි”ති.

තෙ ථෙරො සබ්බෙපි දසබ්බලස්ස ජාතිභූමිරට්ඨවාසිනො සබ්බෙ ඛිණාසවා සබ්බෙ දසකථාවත්ථුලාභිනො අත්තනො උපජ්ඣායස්ස ඔවාදං අභින්දිත්වා අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරත්තා සට්ඨියොජනමග්ගං අතික්කම්ම රාජගහෙ වෙළවනමහාවිහාරං ගන්ත්වා දසබ්බලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදිංසු. ආචිණ්ණං බො පනෙනං බුද්ධානං භගවත්තානං ආගන්තුකෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං පටිසම්මොදිතුන්ති භගවා තෙහි සද්ධිං “කච්චි, භික්ඛවෙ, බමනීය”න්තිආදිනා නයෙන මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා “කුතො ව තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, ආගච්ඡථා”ති පුච්ඡි. තෙහි “ජාතිභූමිතො”ති චුත්තෙ “කො නු බො, භික්ඛවෙ, ජාතිභූමියං ජාතිභූමිකානං භික්ඛුනං සබ්බමචාරීහි එවං සම්භාවිතො අත්තනා ව අප්පිච්ඡො අප්පිච්ඡකථඤ්ච භික්ඛුනං කත්තා”ති දසකථාවත්ථුලාභිං භික්ඛුං පුච්ඡි. තෙපි “පුණ්ණො නාම, හත්තෙ, ආයස්මා මත්තාණිපුත්තො”ති ආරොවයිංසු. තං කථං සුත්වා ආයස්මා සාරිපුත්තො ථෙරස්ස දස්සනකාමො අහොසි.

අථ සත්ථා රාජගහතො සාවත්ථීං අගමාසි. පුණ්ණත්ථෙරො දසබ්බලස්ස තත්ථ ආගතභාවං සුත්වා “සත්ථාරං පස්සිස්සාමි”ති ගන්ත්වා අත්තොගන්ධකුටියංයෙව තථාගතං සම්පාපුණි. සත්ථා තස්ස ධම්මං දෙසෙසි. ථෙරො ධම්මං සුත්වා දසබ්බලං වන්දිත්වා පටිසල්ලානත්ථාය අත්ඨවනං ගන්ත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ දිවාචිහාරං නිසිදි. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි තස්ස ගමනං සුත්වා සීසානුලොකිකො ගන්ත්වා ඕකාසං සල්ලක්ඛෙත්වා තං රුක්ඛමූලං උපසඩ්ධකම්ත්වා ථෙරෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා සත්තවිසුද්ධික්කමං පුච්ඡි. ථෙරොපිස්ස පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං බ්‍යාකාසි. තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සුභාසිතං සමනුමොදිංසු. අථ සත්ථා අපරභාගෙ භික්ඛුසඬසමජ්ඣෙ නිසින්තො ථෙරං ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

මහාකවිවෘත්තපේරවත්ථු

197. දසමෙ සංඛිත්තෙන භාසිතස්සාති සංඛිත්තෙන කථිතධම්මස්ස. විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානන්ති තං දෙසනං විත්ථාරෙත්වා අත්ථං විභජමානානං. අඤ්ඤෙ කිර තථාගතස්ස සඬ්ඛෙපවචනං අත්ථවසෙන වා පුරෙතුං සක්කොන්ති බ්‍යඤ්ජනවසෙන වා, අයං පන ථෙරො උභයවසෙනපි සක්කොති. තස්මා අග්ගොති වුත්තො. පුබ්බපත්ථනාපි වස්ස ඵවරුපාව.

අයං පනස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අනුපුබ්බිකවා – අයං කිර පදුමුත්තරසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බන්තිත්වා වුද්ධිප්පත්තො ඵකදිවසං වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ යීතො ධම්මං සුඤ්ඤත්තො සත්ථාරං අත්තනා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං ඵකං භික්ඛුං දිස්වා “මහන්තො වනයං භික්ඛු, යං සත්ථා ඵවං වණ්ණෙති, මයාපි අනාගතෙ ඵකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ඵවරුපෙන භවිතුං වට්ටති”ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා වුත්තනයෙනෙව සත්තාහං මහාදානං දත්වා, “හන්තෙ, අහං ඉමස්ස සක්කාරස්ස ඵලෙන න අඤ්ඤං සම්පන්නං පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන ඵකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ තුම්හෙහි යානන්තරෙ යපිතභික්ඛු විය අහමිපි තං යානන්තරං ලභෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං කත්වා පාදමුලෙ නිපජ්ජි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්තො “සම්ප්ඤ්ඤාසිති ඉමස්ස කුලපුත්තස්ස පත්ථනා”ති දිස්වා “අම්හො, කුලපුත්ත, අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, ත්වං තස්ස සාසනෙ සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං අග්ගො භවිස්සසි”ති බ්‍යාකරිත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කුසලං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ සුවණ්ණවේනියකරණට්ඨානං ගන්ත්වා සතසහස්සග්ග්‍යනිකාය සුවණ්ණට්ඨකාය පූජං කත්වා “භගවා මය්‍හං නිබ්බන්තනිබ්බන්තට්ඨානෙ සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං හොතු”ති පත්ථනං අකාසි. තතො යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා ඵකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං දසබලස්ස උප්පත්තිකාලෙ උප්පේනිනගරෙ පුරොහිතස්ස ගෙහෙ නිබ්බන්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ “මය්‍හං පුත්තො සුවණ්ණවණ්ණසරීරො අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතො”ති කඤ්චනමාණවොතෙවස්ස නාමං අකංසු. සො වුද්ධිමත්ථාය තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා පිතු අව්වයෙන පුරොහිතට්ඨානං ලභි. සො ගොත්තවසෙන කවිවානො නාම ජාතො.

වණ්ඩපජ්ජොතරාජා අම්චිවෙ සන්නිපාතෙත්වා ආහ – “බුද්ධො ලොකෙ නිබ්බන්තො, තං ආනෙතුං සමත්ථා ගන්ත්වා ආනෙථ තාතා”ති. දෙව, අඤ්ඤො දසබලං ආනෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී, ආවරියො කවිවානබ්‍රාහ්මණොව සමත්ථො, තං පභිණ්ඨාති. රාජා තං පක්කොසාපෙත්වා, “තාත, දසබලස්ස සන්නිකං

ගවිජානි” කි ආහ. ගන්ත්වා පබ්බජිතුං ලහන්තො ගමිස්සාමි, මහාරාජාති. යංකිඤ්චි කත්වා තථාගතං ආනෙහි, තාතාති. සො “බුද්ධානං සන්තිකං ගවිජන්තස්ස මහාපරිසාය කම්මං නත්ථි” කි අත්තට්ඨමො අගමාසි. අට්ඨස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සද්ධිං සත්තහි ජනෙහි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සත්ථා “ඵථ භික්ඛවො” කි භත්ථං පසාරෙසි. තංඛණංයෙව සබ්බෙව අත්තරහිතකෙසමස්සු ඉද්ධිමයපත්තච්චරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය ජාතා.

ථෙරො අත්තනො කිච්චෙ මත්ථකං පත්තෙ තුණ්හිභාවෙන අනිසිදිත්වා කාළදායිත්ථෙරො විය සත්ථු උජ්ජෙනිගමනත්ථාය ගමනවණ්ණං කථෙසි. සත්ථා තස්ස වචනං සුත්වා “කච්චානො අත්තනො ජාතිභූමියං මම ගමනං පච්චාසිසති” කි අඤ්ඤාසි. බුද්ධා ව නාම ඵකං කාරණං පටිච්ච ගන්තුං අයුත්තට්ඨානං න ගවිජන්ති. තස්මා ථෙරං ආහ – “ත්ථංයෙව භික්ඛු ගවිජ, තයි ගතෙපි රාජා පසිදිස්සති” කි. ථෙරො “බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථි” කි තථාගතං වන්දිත්වා අත්තනා සද්ධිං ආගතෙහි සත්තහි භික්ඛුහි සද්ධිං උජ්ජෙනිං ගවිජන්තො අත්තරාමග්ගෙ තෙලපනාලි නාම නිගමො, තත්ථ පිණ්ඩාය වරි. තස්මිං ව නිගමෙ ද්වෙ සෙට්ඨිධිතරො. තාසු ඵකා පරිජිණ්ණකුලෙ නිබ්බන්තා දුග්ගතා මාතාපිතුනං අච්චයෙන ධාතිං නිස්සාය ජීවති. අත්තභාවො පනස්සා සම්ඤ්ඤා, කෙසා අඤ්ඤාහි අතිවිය දීසා. තස්මිංයෙව නිගමෙ අඤ්ඤා ඉස්සරසෙට්ඨිකුලස්ස ධිතා නික්කෙසිකා. සා තතො පුබ්බෙ තස්සා සම්පං පෙසෙත්වා “සතං වා සහස්සං වා දස්සාමි” කි වත්වාපි කෙසෙ ආහරාපෙතුං නාසක්ඛි.

තස්මිං පන දිවසෙ සා සෙට්ඨිධිතා මහාකච්චානත්ථෙරං සත්තහි භික්ඛුහි පරිවුතං තුව්ජපත්තං ආගවිජන්තං දිස්වා “අයං සුවණ්ණවණ්ණො ඵකො බ්‍රහ්මබන්ධුහික්ඛු යථාධොතෙනෙව පත්තෙන ආගවිජති, මය්හඤ්ච අඤ්ඤං ධනං නත්ථි. අසුකසෙට්ඨිධිතා පන ඉමෙසං කෙසානං අත්ථාය පෙසෙසි. ඉදානි ඉතො ලද්ධඋප්පාදෙන සක්කා ථෙරස්ස දෙයාධම්මං දාතු” න්ති ධාතිං පෙසෙත්වා ථෙරෙ නිමන්තෙත්වා අත්තොගෙහෙ නිසිදාපෙසි. ථෙරානං නිසින්නකාලෙ ගබ්භං පටිසිත්වා ධාතියා අත්තනො කෙසෙ කප්පාපෙත්වා, “අම්ම, ඉමෙ කෙසෙ අසුකාය නාම සෙට්ඨිධිතාය දත්වා යං සා දෙනි, තං ආහර, අය්‍යානං පිණ්ඩපාතං දස්සාමා” කි. ධාති පිට්ඨිහත්ථෙව අස්සුනි පුඤ්ජිත්වා ඵකෙන භත්ථෙව හදයමංසං සන්ධාරෙත්වා ථෙරානං සන්තිකෙ පටිච්ඡාදෙත්වා තෙ කෙසෙ ආදාය තස්සා සෙට්ඨිධිතාය සන්තිකං ගතා.

පණියං නාම සාරවත්තම්පි සයං උපනීතං ගාරවං න ජනෙති, තස්මා සා සෙට්ඨිධිතා වින්තෙසි – “අහං පුබ්බෙ බහුනාපි ධනෙන ඉමෙ කෙසෙ ආහරාපෙතුං නාසක්ඛි, ඉදානි පන ඡින්නකාලතො පට්ඨාය න යථාමුලමෙව ලභිස්සති” කි. ධාතිං ආහ – “අහං පුබ්බෙ තව සාමිනිං බහුනාපි ධනෙන කෙසෙ ආහරාපෙතුං නාසක්ඛි, යත්ථ කත්ථවි විනිපාතා පන නිජ්ජීවකෙසා නාම අට්ඨ කභාපණෙ අග්ගන්ති” කි අට්ඨෙව කභාපණෙ අදාසි. ධාති කභාපණෙ ආහරිත්වා සෙට්ඨිධිතාය අදාසි. සෙට්ඨිධිතා ඵකෙකං පිණ්ඩපාතං ඵකෙකකභාපණග්ගන්තං කත්වා ථෙරානං

දාපෙසි. ටෙරො ආවජ්ජිත්වා සෙට්ඨිධිතාය උපනිස්සයං දිස්වා “කහං සෙට්ඨිධිතා” ති පුච්ඡි. ගබ්භෙ, අය්‍යාති. පක්කොසථ නන්ති. සා ච ටෙරෙසු ගාරවෙන එකවචනෙනෙව ආගන්ත්වා ටෙරෙ වන්දිත්වා බලවසද්ධං උප්පාදෙසි. සුබ්බෙත්තෙ පතිට්ඨිතපිණ්ඩපාතො දිට්ඨෙව ධම්මෙ විපාකං දෙතීති සහ ටෙරානං වන්දනෙන කෙසා පකතිභාවෙයෙව අට්ඨංසු. ටෙරාපි තං පිණ්ඩපාතං ගහෙත්වා පස්සන්තියායෙව සෙට්ඨිධිතාය වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා කඤ්චනවත්තියානෙ ඔතරිංසු.

උය්‍යානපාලො ටෙරං දිස්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා “දෙව, මෙ අය්‍යො පුරොහිතො කච්චානො පබ්බජිත්වා උය්‍යානමාගතො” ති ආහ. රාජා වණ්ඩපජ්ජොතො උය්‍යානං ගන්ත්වා කතහත්තකිච්චං ටෙරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්තො “කහං, හන්තෙ, භගවා” ති පුච්ඡි. සත්ථා සයං අනාගන්ත්වා මං පෙසෙසි මහාරාජාති. කහං, හන්තෙ, අජ්ජ භික්ඛං අලත්ථාති? ටෙරො රඤ්ඤො පුච්ඡාසභාගෙන සබ්බං සෙට්ඨිධිතාය කතං දුක්කරං ආරොචෙසි. රාජා ටෙරස්ස වසනට්ඨානං පටියාදෙත්වා ටෙරං නිමන්තෙත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා සෙට්ඨිධිතරං ආණාපෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ යපෙසි. ඉමිස්සා ඉත්ථියා දිට්ඨධම්මිකොව යසපටිලාහො අහොසි.

තතො පටියාය රාජා ටෙරස්ස මහාසක්කාරං කරොති. ටෙරස්ස ධම්මකථාය පසිදිත්වා මහාජනො ටෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. තතො පටියාය සකලනගරං එකකාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතං අහොසි. සාපි දෙවී ගබ්භං ලභිත්වා දසමාසව්චයෙන පුත්තං විජායි. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ගොපාලකුමාරොති මාතාමහසෙට්ඨිතො නාමං අකංසු. සා පුත්තස්ස නාමවසෙන ගොපාලමාතා නාම දෙවී ජාතා. සා දෙවී ටෙරෙ අතිවිය පසිදිත්වා රාජානං සම්පටිච්ඡාපෙත්වා කඤ්චනවත්තියානෙ ටෙරස්ස විහාරං කාරෙසි. ටෙරො උප්පෙන්නිනගරං පසාදෙත්වා පුත සත්ථු සන්තිකං ගතො. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ විහරන්තො මධුපිණ්ඩිකසුත්තං (ම. නි. 1.199 ආදයො) කච්චානපෙය්‍යාලං (ම. නි. 3.279 ආදයො) පාරායනසුත්තන්ති ඉමෙ තයො සුත්තන්තෙ අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ටෙරං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විහජන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

පයමවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 2. දුතියඑතදග්ගවග්ගො

චූළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු

198-200. දුතියස්ස පයමෙ මනොමයන්ති මනෙන නිබ්බත්තිතං.
 “මනොමයෙන කායෙන, ඉද්ධියා උපසඬ්ඛිතම්” ති (ටෙරගා. 901)
 චුත්තට්ඨානස්මිඤ්ඤි මනෙන කතකායො මනොමයකායො නාම ජාතො.

“අඤ්ඤතරං මනොමයං කායං උපපජ්ජති” ති (වුළුව. 333) වුත්තට්ඨානෙ මනෙන නිබ්බත්තිතකායො මනොමයකායො නාම ජාතො. අයමිධ අධිජ්ජෙතො. තත්ථ අඤ්ඤෙ භික්ඛු මනොමයං කායං නිබ්බත්තෙන්තා තයො වා චත්තාරො වා නිබ්බත්තෙන්ති, න ඛහුකෙ. එකසදිසෙයෙව ච කත්වා නිබ්බත්තෙන්ති එකවිධමෙව කම්මං කුරුමානෙ. වුළපන්ථකත්ථෙරො පන එකාවජ්ජනෙන සමණසහස්සං මාපෙසි. ද්වෙපි ච ජනෙ න එකසදිසෙ අකාසි න එකවිධං කම්මං කුරුමානෙ. තස්මා මනොමයං කායං අභිනිමිමිනන්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

වෙනොව්වට්ටකුසලානම්පි වුළපන්ථකොච අග්ගො, සඤ්ඤාව්වට්ටකුසලානං පන මහාපන්ථකත්ථෙරො අග්ගොති වුත්තො. තත්ථ වුළපන්ථකත්ථෙරො චතුත්තං රූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාය “වෙනොව්වට්ටකුසලො” ති වුත්තො, මහාපන්ථකත්ථෙරො චතුත්තං අරූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාය “සඤ්ඤාව්වට්ටකුසලො” ති වුත්තො. වුළපන්ථකො ච සමාධිකුසලතාය වෙනොව්වට්ටකුසලො නාම, මහාපන්ථකො විපස්සනාකුසලතාය සඤ්ඤාව්වට්ටකුසලො නාම. එකො චෙත්ථ සමාධිලක්ඛණෙ ඡෙකො, එකො විපස්සනාලක්ඛණෙ. තථා එකො සමාධිගාල්භො, එකො විපස්සනාගාල්භො. එකො චෙත්ථ අභිගසංඛිත්තෙ ඡෙකො, එකො ආරම්මණසංඛිත්තෙ. තථා එකො අභිගචන්ථානෙ ඡෙකො, එකො ආරම්මණචන්ථානෙති එවමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා.

අපිච වුළපන්ථකත්ථෙරො රූපාවචරජ්ඣානලාභී හුත්වා ඤානභිගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොති වෙනොව්වට්ටකුසලො, මහාපන්ථකො අරූපාවචරජ්ඣානලාභී හුත්වා ඤානභිගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොති සඤ්ඤාව්වට්ටකුසලො. උභොපි පන්ථෙ ජාතත්තා පන්ථකා නාම ජාතා. තෙසං පට්ඨමජාතො මහාපන්ථකො නාම, පච්ඡාජාතො වුළපන්ථකො නාම.

ඉමෙසං පන උභින්නම්පි පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරවාසීනො ද්වෙ භාතිකා කුටුම්භිකා සද්ධා පසන්තා නිබද්ධං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුඤ්ඤන්ති. තෙසු එකදිවසං කනිට්ඨො සත්ථාරං ද්විභභිගෙහි සමන්තාගතං එකං භික්ඛුං “මම සාසනෙ මනොමයං කායං අභිනිමිමිනන්තානං වෙනොව්වට්ටකුසලානඤ්ච අයං භික්ඛු අග්ගො” ති එතදග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා වින්තෙසි – “මහා වතායං භික්ඛු එකො හුත්වා ද්වෙ අභිගානි පරිපුරෙත්වා වරති, මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අභිගද්වයපුරකෙන හුත්වා විවරිතුං වට්ටති” ති. සො පුරිමනගෙනෙව සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා එවමාහ – “යං, හත්තෙ, භික්ඛුං තුම්හෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ මනොමයභිගෙන ච වෙනොව්වට්ටකුසලභිගෙන ච ‘අයං මම සාසනෙ අග්ගො’ ති එතදග්ගෙ යපයිත්ථ, අහම්පි ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්ස ඵලෙන සො භික්ඛු විය අභිගද්වයපුරකො භවෙය්‍ය” ත්ති පත්ථනං අකාසි.

සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා අනන්තරායෙනස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා “අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, සො තං ඉමස්මිං යානද්වයෙ යපෙස්සති” ති බ්‍යාකරිත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. භාතාපිස්ස එකදිවසං සත්ථාරං සඤ්ඤාවිච්චකුසලං හික්ඛුං එතදග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා තථෙව අධිකාරං කත්වා පත්ථනං අකාසි, සත්ථාපි තං බ්‍යාකාසි.

තෙ උභොපි ජනා සත්ථරි ධරමානෙ කුසලකම්මං කරිත්වා සත්ථු පරිනිබ්බුතකාලෙ සරීරවෙනියෙ සුවණ්ණපූජං කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. තෙසං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තානංයෙව කප්පසතසහස්සං අතික්කන්නං. තත්ථ මහාපන්ථකස්ස අන්තරා කතකල්‍යාණකම්මං න කරියති, චූළපන්ථකො පන කස්සපහගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි ඔදාතකසිණකම්මං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති. අථ අම්භාකං සත්ථා අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කො රාජගහං උපනිස්සාය වෙළවනමහාවිහාරෙ පටිවසති.

ඉමස්මිං යානෙ යත්වා ඉමෙසං ද්වින්නං නිබ්බත්ති. කථෙතුං වට්ටති. රාජගහෙ කිර ධනසෙට්ඨිකුලස්ස ධිතා අත්තනො දාසෙනෙව සද්ධිං සන්ථවං කත්වා “අඤ්ඤෙපි මෙ ඉමං කම්මං ජානෙය්‍ය” න්ති වින්නෙත්වා එවමාහ – “අම්භෙහි ඉමස්මිං යානෙ වසිතුං න සක්කා, සචෙ මෙ මාතාපිතරො ඉමං දොසං ජානිස්සන්ති, ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරිස්සන්ති, විදෙසං ගන්ත්වා වසිස්සාමා” ති හත්ථසාරං ගහෙත්වා අග්ගද්වාරෙත නික්ඛමිත්වා “යත්ථ වා තත්ථ වා අඤ්ඤෙහි අජානනට්ඨානං ගන්ත්වා වසිස්සාමා” ති උභොපි අගමංසු.

තෙසං එකස්මිං යානෙ වසන්තානං සංවාසමන්වාය තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භස්ස පරිපාකං ආගමිම සාමිකෙන සද්ධිං මන්නෙසි – “ගබ්භො මෙ පරිපාකං ගතො, ඤාතිමිත්තාදිවරහිතෙ යානෙ ගබ්භවුට්ඨානං නාම උභින්නමිපි අම්භාකං දුක්ඛමෙව, කුලගෙහමෙව ගච්ඡාමා” ති. සො “අජ්ජ ගච්ඡාම, ස්චෙ ගච්ඡාමා” ති දිවසෙ අතික්කමාපෙසි. සා වින්නෙසි – “අයං බාලො අත්තනො දොසමහන්තාය ගන්තුං න උස්සහති, මාතාපිතරො ච නාම එකන්තහිතා, අයං ගච්ඡතු වා මා වා, මයා ගන්තුං වට්ටති” ති. තස්මිං ගෙහා නික්ඛන්තෙ සා ගෙහෙ පරික්ඛාරං පටිසාමෙත්වා අත්තනො කුලසරං ගතභාවං අනන්තරගෙහවාසීනං ආරොචෙත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි.

අථ සො පුරිසො සරං ආගතො තං අදිස්වා පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා “කුලසරං ගතා” ති පුත්වා වෙගෙන අනුබන්ධිත්වා අන්තරාමග්ගෙ සම්පාපුණි. තස්සාපි තත්ථෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සො “කිං ඉදං හද්දෙ” ති පුච්ඡි. සාමි එකො පුත්තො ජාතොති. ඉදානි කිං කරිස්සාමාති? යස්ස අත්ථාය මයං කුලසරං ගච්ඡාම, තං කම්මං අන්තරාව නිජ්ජන්නං, තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාම, නිවත්තාමාති ද්වෙපි එකවිත්තා හුත්වා නිවත්තිංසු. තස්ස දාරකස්ස ච පන්ථෙ ජාතත්තා පන්ථකොති

නාමං අකංසු. තස්සා නවිරස්සෙව අපරොපි ගබ්භො පතිට්ඨති. සබ්බං පුරිමනෙයෙනෙව චිත්ථාරොතබ්බං. තස්සපි දාරකස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා පයමජාතස්ස මහාපන්ථකොති නාමං කත්වා පච්ඡාජාතස්ස චූළපන්ථකොති නාමං අකංසු.

තෙ ද්වෙපි දාරකෙ ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. තෙසං තත්ථ වසන්තානං අයං මහාපන්ථකදාරකො අඤ්ඤෙ දාරකජනෙ “චූළපිතා මහාපිතා අයාකො අයයිකා” ති වදන්තෙ සුත්වා මාතරං පටිපුච්ඡි – “අම්ම, අඤ්ඤෙ දාරකා කථෙත්ති ‘අයාකො අයයිකා’ ති, කිං අම්මාකං ඤාතකා නත්ථී” ති? ආම, තාත, තුම්මාකං එත්ථ ඤාතකා නත්ථී, රාජගහනගරෙ පන වො ධනසෙට්ඨී නාම අයාකො, තත්ථ තුම්මාකං බහු ඤාතකාති. කස්මා තත්ථ න ගච්ඡට් අම්මාති? සා අත්තනො අගමනකාරණං පුත්තස්ස අකථෙත්වා පුත්තෙසු පුනථපුනං කථෙත්තෙසු සාමිකමාහ – “ඉමෙ දාරකා අතිවිය මං කිලමෙත්ති, කිං නො මාතාපිතරො දිස්වා මංසං බාදිස්සන්ති, එහි දාරකානං අයාකකුලං දස්සෙමා” ති. අහං සම්මුඛා භවිතුං න සක්ඛිස්සාමි, තං පන නයිස්සාමිති. “සාධු සාමි, යෙන කෙනචි උපායෙන දාරකානං අයාකකුලමෙව දට්ඨං වට්ටති” ති ද්වෙපි ජනා දාරකෙ ආදාය අනුපුබ්බෙන රාජගහං පත්වා නගරද්වාරෙ එකිස්සා සාලාය නිවාසං කත්වා දාරකමාතා ද්වෙ දාරකෙ ගහෙත්වා ආගතභාවං මාතාපිතුනං ආරොවාපෙසි.

තෙ තං සාසනං සුත්වා සංසාරෙ සංසරන්තානං න පුත්තො න ධීතා නාම නත්ථී, තෙ අම්මාකං මහාපරාධිකා, න සක්කා තෙහි අම්මාකං වක්ඛුපථෙ යාතුං. එත්තකං පන ධනං ගහෙත්වා ද්වෙපි ජනා එසුකට්ඨානං ගන්ත්වා ජීවන්තු, දාරකෙ පන ඉධ පෙසෙන්නුති. සෙට්ඨීධීතා මාතාපිතුහි පෙසිතං ධනං ගහෙත්වා දාරකෙ ආගතදුතානං හත්ථෙයෙව දත්වා පෙසෙසි. දාරකා අයාකකුලෙ වඩ්ඪන්ති. තෙසු චූළපන්ථකො අතිදහරො, මහාපන්ථකො පන අයාකකෙන සද්ධිං දසබලස්ස ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡති. තස්ස නිව්චං සත්ථු සම්මුඛෙ ධම්මං සුඤ්ජන්තස්ස පබ්බජ්ජාය චිත්තං නම්. සො අයාකං ආහ – “සවෙ තුම්මහෙ අනුජානෙය්‍යාථ, අහං පබ්බජ්ජෙය්‍ය” ති. “කිං වදෙසි, තාත, මය්හං සකලලොකස්සපි පබ්බජ්ජතො තවෙව පබ්බජ්ජා භද්දිකා. සවෙ සක්කොසි, පබ්බජ, තාතා” ති සම්පට්ඨිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගතො. සත්ථා “කිං, මහාසෙට්ඨී, දාරකො තෙ ලද්ධො” ති? “ආම, හන්තෙ, අයං දාරකො මය්හං නත්තා, තුම්මාකං සන්තිකෙ පබ්බජාමිති වදති” ති ආහ.

සත්ථා අඤ්ඤතරං පිණ්ඩවාරිකං “ඉමං දාරකං පබ්බාපෙහී” ති ආණාපෙසි. ථෙරො තස්ස තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාපෙසි. සො බහුං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරිපුණ්ණවස්සො උපසම්පදං ලභී. උපසම්පන්නො හුත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්නො චතුත්තං අරූපාවචරජ්ඣානානං ලාභී හුත්වා ඝානඤ්ඤානෙව පුට්ඨාය අරහත්තං පාපුණි. ඉති සො සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං අග්ගො ජාතො. සො ඝානසුබ්බෙන ඵලසුබ්බෙන විනිනාමෙන්නො චිත්තෙසි – “සක්කා නු බො ඉමං සුඛං චූළපන්ථකස්ස දාතු” ති. තතො අයාකසෙට්ඨීස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “මහාසෙට්ඨී සවෙ තුම්මහෙ සම්පට්ඨිඡට්, අහං චූළපන්ථකං පබ්බාපෙය්‍ය” ති ආහ. පබ්බාපෙථ, හන්තෙති. ථෙරො

වූළපන්ථකදාරකං පබ්බාජෙත්වා දසසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙසි.
වූළපන්ථකසාමණෙරො භාතිකස්ස සන්තිකෙ.

“පදුමං යථා කොකනදං සුගන්ධං,
පාතො සියා ඵුල්ලමච්ඡිගන්ධං;
අඬ්ඨිරසං පස්ස විරොචමානං,
තපන්තමාදිච්චම්චන්තලික්ඛේ”ති. (සං. නි. 1.123; අ. නි. 5.195) –

ඉමං ගාථං ගණ්භාති. ගණිතගණිතපදං උපරුපරිපදං ගණ්භන්තස්ස නස්සති. තස්ස
ඉමං ගාථං ගහෙතුං වායමන්තස්සෙව චන්තාරො මාසා අතික්කන්තා. අථ නං
මහාපන්ථකො ආභ – “වූළපන්ථක, ත්වං ඉමස්මිං සාසනෙ අභබ්බො, චතුහි මාසෙහි
එකගාථම්පි ගහෙතුං න සක්කොසි, පබ්බජිතකිච්චං පන ත්වං කථං මත්ථකං
පාපෙස්සසි, නික්ඛම ඉතො”ති. සො ථෙරෙන පණාමිතො විහාරපච්චන්තෙ
රොදමානො අට්ඨාසි.

තෙන සමයෙන සත්ථා රාජගහං උපනිස්සාය ජීවකම්ඛවනෙ විහරති. තස්මිං
සමයෙ ජීවකො පුරිසං පෙසෙසි “පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං සත්ථාරං
නිමන්තෙහි”ති. තෙන බො පන සමයෙන මහාපන්ථකො හත්තුද්දෙසකො භොති.
සො “පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං භික්ඛං සම්පට්ච්ඡථ, හන්තෙ”ති වුත්තො
“වූළපන්ථකං ධූපෙත්වා සෙසානං සම්පට්ච්ඡාමි”ති ආභ. වූළපන්ථකො තං කථං
සුත්වා භියොයාසොමත්තාය දොමනස්සප්පත්තො අභොසි. සත්ථා වූළපන්ථකස්ස
බෙදං දිස්වා “වූළපන්ථකො මයි ගතෙ බුජ්ඣස්සති”ති ගන්ත්වා අවිදුරෙ යානෙ
අත්තානං දස්සෙත්වා “කිං ත්වං, පන්ථක, රොදසි”ති ආභ. භාතා මං, හන්තෙ,
පණාමෙතිති. පන්ථක, තුය්හං භාතිකස්ස පරපුග්ගලානං ආසයානුසයඤ්ඤාණං නත්ථී,
ත්වං බුද්ධචෙනෙයාපුග්ගලො නාමාති ඉද්ධියා අභිසඬ්ඛරිත්වා සුද්ධං චොළබණ්ඩං
අදාසි “ඉමං ගහෙත්වා ‘රජොහරණං රජොහරණං’න්ති චත්වා භාවෙහි පන්ථකා”ති.

සො සත්ථාරා දින්නං චොළබණ්ඩං “රජොහරණං රජොහරණං”න්ති හත්ථෙන
පරිමජ්ජන්තො නිසීදි. තස්ස පරිමජ්ජන්තස්ස ලොමානි කිලිට්ඨධාතුකානි ජාතානි.
පුන පරිමජ්ජන්තස්ස උක්ඛලිපරිපුඤ්ජනසදිසං ජාතං. සො ඤාණපරිපාකං ආගම්ම
තත්ථ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා වින්තෙසි – “ඉදං චොළබණ්ඩං පකතියා පණ්ඩරං
පරිසුද්ධං, උපාදින්නකසරීරං නිස්සාය කිලිට්ඨං ජාතං, ඉදං වින්තම්පි
එවංගතිකමෙවා”ති. සමාධිං භාවෙත්වා චන්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි පාදකානි
කත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. සො මනොමයජ්ඣානලාභී හුත්වා
එකො හුත්වා බහුධා, බහුධා හුත්වා එකො හවිතුං සමත්ථො අභොසි.
අරහත්තමග්ගෙනෙව චස්ස තෙපිටකඤ්ච ඡ අභිඤ්ඤා ව ආගමිංසු.

පුනදිවසෙ සත්ථා එකුතෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා ජීවකස්ස
නිවෙසනෙ නිසීදි. වූළපන්ථකො පන අත්තනො භික්ඛාය අසම්පට්ච්ඡිතත්තායෙව න
ගතො. ජීවකො යාගුං දාතුං ආරහි, සත්ථා හත්ථෙන පත්තං පිදහි. කස්මා, හන්තෙ, න

ගණ්භරාති? විහාරෙ එකො හික්බු අත්ථි ජීවකාති. සො පුරිසං පහිණි “ගච්ඡ, භණෙ, විහාරෙ නිසින්නං අයං ගහෙත්වා එහි” ති. චූළපන්ථකත්ථෙරොපි තස්ස පුරිසස්ස පුරෙ ආගමනායෙව හික්බුසහස්සං නිමිතින්වා එකමිපි එකෙන අසදිසං, එකස්සපි ව විවරවිචාරණාදිසමණකම්මං අඤ්ඤෙන අසදිසං අකාසි. සො පුරිසො විහාරෙ හික්බුනං බහුභාවං දිස්වා ගන්ත්වා ජීවකස්ස කථෙසි – “භන්තෙ, ඉමස්මිං විහාරෙ හික්බුසඬ්ඨො බහුතරො, තතො පක්කොසිතබ්බං භදන්තං න ජානාමි” ති. ජීවකො සත්ථාරං පටිපුච්ඡි – “කොනාමො, භන්තෙ, විහාරෙ නිසින්නහික්බු” ති? චූළපන්ථකො නාම ජීවකාති. ගච්ඡ හො “චූළපන්ථකො නාම කතරො” ති පුච්ඡිත්වා ආනෙහීති. සො විහාරං ගන්ත්වා “චූළපන්ථකො නාම, භන්තෙ, කතරො” ති පුච්ඡි. “අහං චූළපන්ථකො අහං චූළපන්ථකො” ති හික්බුසහස්සමිපි කථෙසි. සො පුනාගන්ත්වා ජීවකස්ස කථෙසි “සහස්සමත්තා හික්බු සබ්බෙපි ‘අහං චූළපන්ථකො අහං චූළපන්ථකො’ ති කථෙන්නි, අහං ‘අසුකො නාම පක්කොසිතබ්බො’ ති න ජානාමි” ති. ජීවකොපි පටිවිද්ධසච්චතාය “ඉද්ධිමා හික්බු” ති නයතො ඤත්වා “පයිමං කථනහික්බුමෙව ‘තුම්හෙ සත්ථා පක්කොසති’ ති වත්වා විවරකණ්ණෙ ගණ්භ තාතා” ති ආහ. සො විහාරං ගන්ත්වා තථා අකාසි, තාවදෙව සහස්සමත්තා හික්බු අන්තරධායිංසු. සො ථෙරං ගහෙත්වා අගමාසි. සත්ථා තස්මිං බණෙ යාගුං ගණ්භි.

දසබලෙ භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගතෙ ධම්මසභායං කථා උදපාදි “යාව මහත්තා වත බුද්ධා නාම වත්තාරො මාසෙ එකගාථං ගණ්භිතුං අසක්කොන්තං හික්බුං එවංමහිද්ධිකං අකංසු” ති. සත්ථා තෙසං හික්බුනං චිත්තාවාරං ඤත්වා ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසජ්ජ “කිං වදෙථ, හික්බුවෙ” ති පුච්ඡි. න භගවා අඤ්ඤං කිඤ්චි කථෙම, චූළපන්ථකෙන තුම්භාකං සන්තිකා මහාලාභො උද්ධොති තුම්භාකංයෙව ගුණං කථෙමාති. අනච්ඡරියං, හික්බුවෙ, ඉදානි මය්හං ඔවාදං කත්වා ලොකුත්තරදායජ්ජලාභො, අයං අතීතෙපි අපරිපක්කඤාණෙ ධීතස්ස මය්හං ඔවාදං කත්වා ලොකියදායජ්ජං ලභීති. හික්බු “කදා, භන්තෙ” ති ආයාචිංසු. සත්ථා තෙසං හික්බුනං අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙසි.

හික්බුවෙ, අතීතෙ බාරාණසීනගරෙ බ්‍රහ්මදත්තො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්මිං සමයෙ චූළකසෙට්ඨි නාම පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො සබ්බනිමිත්තානි ජානාති. සො එකදිවසං රාජ්‍යපට්ඨානං ගච්ඡන්තො අන්තරවිථියං මතමුසිකං දිස්වා තස්මිං බණෙ නක්ඛත්තං සමානෙත්වා ඉදමාහ – “සක්කා චක්ඛුමතා කුලපුත්තෙන ඉමං උන්දුරං ගහෙත්වා දාරභරණඤ්ච කාතුං කම්මන්තෙ ව පයොජෙතු” ති. අඤ්ඤතරො දුග්ගතකුලපුත්තො තං සෙට්ඨිස්ස වචනං සුත්වා “නායං අජානිත්වා කථෙස්සති” ති මුසිකං ගහෙත්වා එකස්මිං ආපණෙ බිලාරස්සත්ථාය දත්වා කාකණිකං ලභී. තාය කාකණිකාය ඵාණිතං කිණිත්වා එකෙන කුටෙන පානීයං ගණ්භිත්වා අරඤ්ඤතො ආගච්ඡන්තෙ මාලාකාරෙ දිස්වා ථොකං ථොකං ඵාණිතබණ්ඩං දත්වා උච්චිකෙන පානීයං අදාසි. තෙ තස්ස එකෙකං පුජ්ථමුට්ඨිං අදංසු. සො තෙන පුජ්ථමුලෙන පුනදිවසෙපි ඵාණිතඤ්ච පානීයසංඝ්ථෙව ගහෙත්වා

පුජ්ජාමාමමෙව ගතො. තස්ස තංදිවසං මාලාකාරා අඩ්ඨමිතිකෙ පුජ්ජගව්ඡෙ දත්වා අගමංසු. සො නචිරස්සෙව ඉමිනා උපායෙන අට්ඨ කභාපණෙ ලභි.

පුන එකස්මිං වාතවුට්ඨිදිවසෙ ඡඩ්ඨිතඋයානං ගන්ත්වා පතිතදාරුනං රාසිං කත්වා නිසින්තො රාජකුම්භකාරස්ස සන්තිකා සොළස කභාපණෙ ලභි. සො චතුච්ඡිනියා කභාපණෙසු ඡාතෙසු “අත්ථි අයං උපායො මය්හ”න්ති නගරද්වාරතො අවිදුරෙ යානෙ එකං පානීයවාටිං යපෙත්වා පඤ්චසතෙ තිණභාරකෙ පානීයෙන උපට්ඨති. තෙ ආහංසු – “ත්ථං, සම්ම, අම්භාකං බහුපකාරො, කිං තෙ කරොමා”ති? සොපි “මය්හං කිච්චෙ උප්පත්තෙ කරිස්සමා”ති වත්වා ඉතො චිතො ච විචරන්තො ඵලපට්ඨකම්මිකෙන ච ඡලපට්ඨකම්මිකෙන ච සද්ධිං මිත්තසන්ථං අකාසි. තස්ස ඵලපට්ඨකම්මිකො “ස්වෙ ඉමං නගරං අස්සවාණිජකො පඤ්ච අස්සසතානි ගහෙත්වා ආගමිස්සති”ති ආචික්ඛි. සො තස්ස වචනං සුත්වා තිණභාරකානං සඤ්ඤං දත්වා එකෙකං තිණකලාපං දිගුණං කත්වා ආහරාපෙසි. අථ සො අස්සානං නගරං පටිට්ඨවෙලාය තිණකලාපසහස්සං අන්තරද්වාරෙ රාසිං කත්වා නිසිදි. අස්සවාණිජො සකලනගරෙ අස්සානං වාරිං අලභිත්වා තස්ස සහස්සං දත්වා තං තිණං ගණ්ඨි.

තතො කතිපාහව්වයෙනස්ස සමුද්දකම්මිකසභායකො ආරොචෙසි “පට්ටනං මහානාචා ආගතා”ති. සො “අත්ථි අයං උපායො”ති අට්ඨති කභාපණෙහි සබ්බපරිවාරසම්පන්නං තාවකාලිකං රථං ගහෙත්වා නාචාපට්ටනං ගන්ත්වා එකං අඩ්ගුලිමුද්දිකං නාවිකස්ස සච්චකාරං දත්වා අවිදුරෙ යානෙ සාණිං පරික්ඛිපාපෙත්වා තත්ථ නිසින්තො පුරිසෙ ආණාපෙසි “බාහිරකෙසු වාණිජෙසු ආගතෙසු තතියෙන පටිභාරෙන ආරොචෙමා”ති. “නාචා ආගතා”ති සුත්වා බාරාණසිතො සතමත්තා වාණිජා “හණ්ඨං ගණ්ඨාමා”ති ආගමංසු. හණ්ඨං තුම්භෙ න ලභිස්සථ, අසුකට්ඨානෙ නාම මහාවාණිජෙන සච්චකාරො දින්තොති. තෙ තෙසං සුත්වා තස්ස සන්තිකං ආගතා, පාදමුලිකපුරිසා පුරිමසඤ්ඤාවසෙන තතියෙන පාටිභාරෙන තෙසං ආගතභාවං ආරොචෙසු. තෙ සතමත්තාපි වාණිජා එකෙකං සහස්සං දත්වා තෙන සද්ධිං නාචාය පත්තිකා හුත්වා පුන එකෙකං සහස්සං දත්වා පත්තිං විස්සජ්ජාපෙත්වා හණ්ඨං අත්තතො සන්තිකං අකංසු. සො පුරිසො ද්වෙ සතසහස්සානි ගහෙත්වා බාරාණසිං ආගන්ත්වා “කතඤ්ඤානා භවිතුං වට්ටති”ති එකං සතසහස්සං ගහෙත්වා වුළුසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං ගතො.

අථ තං වුළුසෙට්ඨි “කිං තෙ, තාත, කත්වා ඉදං ධනං ලද්ධ”න්ති පුච්ඡි. සො “තුම්භෙහි කථිතඋපායෙ යත්වා චතුමාසබ්භන්තරෙයෙව ලද්ධ”න්ති ආහ. සෙට්ඨි තස්ස වචනං සුත්වා “ඉදානි ඵවරුපං දාරකං පරසන්තිකං කාතුං න වට්ටති”ති වයජ්ජත්තං ධීතරං දත්වා සකලකුටුම්භස්ස සාමිකං අකාසි. සොපි කුලපුත්තො සෙට්ඨිතො අච්චයෙන තස්මිං නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං ගහෙත්වා යාවතායුකං යත්වා යථාකම්මං ගතො. සත්ථා ද්වෙ වත්ථුනි කටෙත්වා අනුසන්ධිං සටෙත්වා අභිසම්බුද්ධකාලෙ ඉමං ගාථමාහ –

“අජ්ජකෙනපි මෙධාවී, පාහතෙන විචක්ඛණො;

සමුට්ඨාපෙනි අත්තානං, අණුං අග්ගිංව සන්ධම්''න්ති. (ජා. 1.1.4);

ඉති සත්ථා ධම්මසභායං සන්තිසින්නානං ඉමං කාරණං දස්සෙසි. අයං ද්වින්නම්පි මහාසාවකානං පුබ්බපත්ථනතො පට්ඨාය අනුපුබ්බිකථා. අපරභාගෙ පන සත්ථා අරියගණපරිවුතො ධම්මාසනෙ නිසින්නො මනොමයං කායං අභිනිමින්නානං වෙතොව්වට්ඨකුසලානඤ්ච වුළුපත්ථකත්ථෙරං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි, සඤ්ඤාව්වට්ඨකුසලානං මහාපත්ථකන්ති.

සුභුතිත්ථෙරවත්ථු

201. තතියෙ අරණවිහාරිනන්ති නික්කිලෙසවිහාරිනං. රණන්ති හි රාගාදයො කිලෙසා වුව්වන්ති, තෙසං අභාවෙන නික්කිලෙසවිහාරො අරණවිහාරො නාම. සො යෙසං අත්ථි, තෙ අරණවිහාරිනො. තෙසං අරණවිහාරිනං සුභුතිත්ථෙරො අග්ගොති. කිඤ්චාපි හි අඤ්ඤෙපි ඛිණාසවා අරණවිහාරිනොව, ථෙරෙන පන ධම්මදෙසනාය එතං නාමං ලද්ධං. අඤ්ඤෙ හි භික්ඛු ධම්මං දෙසෙන්නො උද්දිස්සකං කත්වා වණ්ණං වා අවණ්ණං වා කථෙන්නි, ථෙරො පන ධම්මං දෙසෙන්නො සත්ථාරා දෙසිතනියාමතො අනොක්කමිත්වා දෙසෙති, තස්මා අරණවිහාරිනං අග්ගො නාම ජාතො.

202. චතුත්ථෙ දක්ඛිණෙය්‍යානන්ති දක්ඛිණාරහානං. තත්ථ කිඤ්චාපි අඤ්ඤෙපි ඛිණාසවා අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යා, ථෙරො පන පිණ්ඩාය වරන්නො සරෙ සරෙ මෙත්තාක්කානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය භික්ඛං ගණ්හාති “එවං භික්ඛාදායකානං මහජ්ඣලං හවිස්සති” ති. තස්මා දක්ඛිණෙය්‍යානං අග්ගොති වුත්තො. අත්තභාවො පනස්ස සුසම්ඨ්ඨො, අලඬිකතතොරණං විය විත්තපට්ඨො විය ව අතිවිය විරොවති. තස්මා සුභුතිති වුව්වති.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරෙ හගවති අනුජ්ජන්නෙයෙව හංසවතීනගරෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බන්ති, නන්දමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයජ්ජන්නො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා තත්ථ සාරං අපස්සන්නො අත්තතො පරිවාරෙහි චතුරත්තාලිසාය මාණවකසහස්සෙහි සද්ධිං පබ්බතපාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා පඤ්ච අභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බන්තෙසි, අන්තෙවාසිකෙපි කුමානලාභිතො අකාසි.

තස්මිං සමයෙ පදුමුත්තරො හගවා ලොකෙ නිබ්බන්තිත්වා හංසවතීනගරං උපනිස්සාය විහරන්නො එකදිවසං පව්වුසසමයෙ ලොකං ඔලොකෙන්නො නන්දනාපසස්ස අන්තෙවාසිකානං ජට්ඨානං අරහත්තුපනිස්සයං නන්දනාපසස්ස ව ද්විභඩ්ගෙහි සමන්තාගතස්ස සාවකස්ස යානන්තරපත්ථනං දිස්වා පාතොව සරීරපට්ඨග්ගනං කත්වා පුබ්බණ්හසමයං පත්තව්වරමාදාය සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස වත්ථුම්හි වුත්තනෙයෙනෙව නන්දනාපසස්ස අස්සමං අගමාසි. තත්ථ ඵලාඵලදානඤ්ච පුජ්ථාසනපඤ්ඤාපනඤ්ච නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනඤ්ච වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සත්ථා පන නිරොධා වුට්ඨිතො අරණවිහාරිඅඬිගෙන ව දක්ඛිණෙය්‍යාඬිගෙන වාති ද්විභඩ්ගෙහි සමන්තාගතං එකං සාවකං “ඉසිගණස්ස පුජ්ථාසනානුමොදනං කරොහි”ති ආණාපෙසි. සො අත්තනො විසයෙ යත්වා තෙපිටකං සම්මසිත්වා අනුමොදනං අකාසි. තස්ස දෙසනාවසානෙ සත්ථා සයං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙ චතුරත්තාලීසසහස්සාපි තාපසා අරහත්තං පාපුණ්ඤ්. නන්දනාපසො පන අනුමොදකස්ස භික්ඛුනො නිමිත්තං ගණ්හිත්වා සත්ථු දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා “එථ, භික්ඛවො”ති සෙසභික්ඛුනං හත්ථං පසාරෙසි. සබ්බෙපි අන්තරහිතකෙසමස්සු ඉද්ධිමයපරික්ඛාරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විස අහෙසුං.

නන්දනාපසො තථාගතං වන්දිත්වා සම්මුඛෙ යිතො ආහ – “හත්තෙ, යෙන භික්ඛුනා ඉසිගණස්ස පුජ්ථාසනානුමොදනා කතා, කො නාමොයං තුම්භාකං සාසනෙ”ති? අරණවිහාරිඅඬිගෙන ව දක්ඛිණෙය්‍යාඬිගෙන ව එතදග්ගං පත්තො එසොති. “හත්තෙ, අහම්පි ඉමිනා සත්තාහකතෙන අධිකාරකම්මෙන අඤ්ඤං සම්පත්තිං න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පනාහං එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අයං ථෙරො විස ද්විභඩ්ගෙහි සමන්තාගතො භවෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි. නන්දනාපසොපි කාලෙන කාලං දසබලස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා අපරිහීනජ්ඣානො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. ඉදමස්ස කල්‍යාණකම්මං. අන්තරා පන කම්මං න කටීයති.

සො කප්පසතසහස්සං අතික්කමිත්වා සාවත්ථියං සුමනසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, සුභුතීතිස්ස නාමං අකංසු. අපරහාගෙ අම්භාකං සත්ථා ලොකෙ නිබ්බත්තො රාජගහං උපනිස්සාය විහරති. තදා අනාථපිණ්ඩිකො සෙට්ඨි සාවත්ථියං උට්ඨානකහණ්ඩං ගහෙත්වා අත්තනො සභායකස්ස රාජගහසෙට්ඨිනො සරං ගතො සත්ථු උප්පන්නභාවං ඤත්වා සත්ථාරං සීතවතෙ විහරන්තං උපසඩ්ධකමිත්වා පයමදස්සනෙනෙව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං සාවත්ථිං ආගමනත්ථාය යාවිත්වා පඤ්චවත්තාලීසයොජනෙ මග්ගෙ යොජනෙ යොජනෙ සතසහස්සපරිච්චාගෙන විහාරෙ පතිට්ඨාපෙත්වා සාවත්ථියං රාජමානෙන අට්ඨකරිසප්පමාණං ජෙතරාජකුමාරස්ස උය්‍යානභූමිං කොට්ඨස්ථාරෙන කිණිත්වා තත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙත්වා අදාසි. විහාරමහදිවසෙ අයං සුභුතිකුට්ඨිකො අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිනා සද්ධිං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සද්ධං පටිලභිත්වා පබ්බජි. සො උපසම්පන්නො ද්වෙ මාතිකා පගුණං කත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා අරඤ්ඤෙ සමණධම්මං කරොන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා මෙත්තාක්ඛානං පාදකං කත්වා අරහත්තං පාපුණ්ඤ්. ධම්මං දෙසෙන්නො චුත්තනෙයෙනෙව ධම්මං කථෙති, පිණ්ඩාය වරන්තො චුත්තනෙයෙනෙව මෙත්තාක්ඛානතො වුට්ඨාය භික්ඛං ගණ්හාති. අථ නං සත්ථා ඉමං කාරණද්වයං පටිච්ච අරණවිහාරිනඤ්ච දක්ඛිණෙය්‍යානඤ්ච භික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

බදිරවනියරෙවතත්ථෙරවත්ථු

203. පඤ්චමෙ ආරඤ්ඤකානන්ති අරඤ්ඤවාසීනං. රෙවතො ඛදිරවනියොති ධම්මසෙනාපතිත්ථෙරස්ස කනිට්ඨහානිකො. සො යථා අඤ්ඤෙ ථෙරා අරඤ්ඤෙ වසමානා වනසහගං උදකසහගං භික්ඛාචාරසහගඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසන්ති, න එවං වසී. එතානි පන සහගානි අනාදියිත්වා උප්පඨගලසක්ඛරපාසාණවිසමෙ ඛදිරවතෙ පටිවසති. තස්මා ආරඤ්ඤකානං අග්ගොති වුත්තො.

තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා – අයං කිර අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ නිබ්බත්තො මහාගඨගාය පයාගපතිට්ඨානතිත්ථෙ නාවාකම්මං කරොන්තො පටිවසති. තස්මිං සමයෙ සත්ථා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරො චාරිකං චරන්තො පයාගපතිට්ඨානතිත්ථං සම්පාපුණි. සො දසබලං දිස්වා වින්තෙසි – “මය්භං කාලෙන කාලං බුද්ධදස්සනං නාම නත්ථී, අයං මෙ කල්‍යාණකම්මායුහනක්ඛණො” ති නාවාසඨසාටං බන්ධාපෙත්වා උපරි චෙලවිතානං කාරෙත්වා ගන්ධමාලාදාමානි ඔසාරෙත්වා හෙට්ඨා චරපොත්ථකං චිත්තත්ථරණං අත්ථරාපෙත්වා සපරිවාරං සත්ථාරං පරතීරං තාරෙසී.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා එකං ආරඤ්ඤකං භික්ඛුං එතදග්ගෙ යපෙසී. සො නාවිකො තං දිස්වා “මයාපි එවමෙවං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ආරඤ්ඤකානං අග්ගෙන භවිතුං වට්ටතී” ති සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්ථු පාදමුලෙ නිපජ්ජිත්වා, “භන්තෙ, තුම්හෙහි එතදග්ගෙ යපිතො සො භික්ඛු විය අහමි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ආරඤ්ඤකානං අග්ගො භවෙය්” ත්ති පත්ථනං අකාසී. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා “අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ ත්වං ආරඤ්ඤකානං අග්ගො භවිස්සසී” ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි. අන්තරා පන අඤ්ඤං කම්මං න කටීයති.

සො යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධක්ඛෙත්තෙ නාලකබ්‍රාහ්මණගාමෙ සාරිබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගහෙත්වා තිණ්ණං භාතිකානං තිස්සන්තඤ්ච භගිනීනං සබ්බකනිට්ඨො හුත්වා නිබ්බත්ති, රෙවතොතිස්ස නාමං අකංසු. අථස්ස මාතෘපිතරො වින්තෙසු – “වඩ්ඪිතවඩ්ඪිතෙ දාරකෙ සමණා සකායපුත්තියා නෙත්වා පබ්බාපෙත්ති, අම්භාකං පුත්තං රෙවතං දහරමෙව සරබන්ධනෙන බන්ධිස්සාමා” ති සමානකුලතො දාරිකං ආනෙත්වා රෙවතස්ස අයයිකං වන්දාපෙත්වා, “අම්ම, තව අයයිකාය මහල්ලකතරා හොභී” ති ආභංසු. රෙවතො තෙසං කථං සුත්වා වින්තෙසි – “අයං දාරිකා දහරා පයමවයෙ ධීතා, ඉමිස්සා කිර එවංවිධං රූපං මම අයයිකාය රූපසදිසං භවිස්සති, පුච්ඡිස්සාමි තාව තෙසං අධිප්පාය” ත්ති වින්තෙත්වා ආහ – “තුම්හෙ කිං කථෙථා” ති? තාත, “අයං දාරිකා අයයිකා විය තෙ ජරං පාපුණාතු” ති වදාමාති. සො “ඉමිස්සා රූපං එවංවිධං භවිස්සති” ති පුච්ඡි. තාත, කිං වදෙසී, මහාපුඤ්ඤා එවංවිධා හොන්තිති.

සො වින්තෙසි – “ඉදං කිර රූපං ඉමිනා නියාමෙන වලිත්තවං භවිස්සති පලිතකෙසං ඛණ්ඩදත්තං, අභං ඵචරූපෙ රූපෙ රජ්ජිත්වා කිං කරිස්සාමි, මම භාතිකානං ගතමග්ගමෙව ගමිස්සාමි” ති කීළන්තො විය භුත්වා සමවයෙ තරුණදාරකෙ ආභ – “ඵථ, භො, විධාවනිකං කරිස්සාමා” ති නික්බමි. තාත, මඬිගලදිවසෙ මා බහි ගවිජාති. සො දාරකෙහි සද්ධිං කීළන්තො විය අත්තනො ධාවනවාරෙ සම්පත්තෙ ථොකං ගන්ත්වා පපඤ්චෙත්වා ආගවිජති. පුන දුතියවාරෙ සම්පත්තෙ තනො තුරිතං විය ගන්ත්වා ආගතො, තතියවාරෙ සම්පත්තෙ “අයං මෙ කාලො” ති ඤත්වා සම්මුඛට්ඨානෙනෙව පලායිත්වා පංසුකුලිකහික්ඛුනං නිවාසට්ඨානං අරඤ්ඤං ගන්ත්වා ථෙරෙ අභිවාදෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සප්පුරිස මයං තං න ජානාම “කස්සාසි පුත්තො” ති, ත්වඤ්ච අලඬිකතනියාමෙනෙව ආගතො, කො තං පබ්බාජෙතුං උස්සහිස්සතීති. සො උභො බාහා පග්ගය්හ “විලුම්පන්ති මං විලුම්පන්ති ම” ත්ති මහාරවං විරවි. ඉතො විතො ව හික්ඛු සන්තිපතිත්වා “සප්පුරිස, ඉමස්මිං යානෙ තව වත්ථං වා පිළන්ධනං වා කොචි ගණ්හන්තො නාම නත්ථි, ත්වඤ්ච ‘විලුම්පන්ති’ ති වදසි, කිං සන්ධාය වදසි” ති? හන්තෙ, නාහං වත්ථාලඬිකාරං සන්ධාය වදාමි, තිස්සන්තං පන මෙ සම්පත්තීනං විලොපො වත්තති, තං සන්ධාය වදාමි. මං තාව තුම්හෙ මා පබ්බාජයිත්ථ, භාතරං පන මෙ ජානාථාති. කොනාමො පන තෙ භාතාති? ගිහිකාලෙ උපතිස්සො නාම, ඉදානි පන සාරිපුත්තො නාම ජාතොති වදන්තීති. “ආවුසො, ඵචං සන්තෙ අයං කුලපුත්තො අම්භාකං කනිට්ඨභාතිකො නාම භොති, ජෙට්ඨභාතිකො නො ධම්මසෙනාපති පුරෙතරංයෙව ආභ – ‘අම්භාකං ඤාතකා සබ්බෙව මිච්ඡාදිට්ඨිකා, යො කොචි අම්භාකං ඤාතීති ආගවිජති, තං යෙන තෙනුපායෙන පබ්බාජෙය්සාථා’ ති. අයං පන ථෙරස්ස අජ්ඣන්තභාතිකො, පබ්බාජෙථ න” ත්ති වත්වා තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං ආචික්ඛිත්වා පබ්බාජයිංසු. අථ නං පරිපුණ්ණවස්සං උපසම්පාදෙත්වා කම්මට්ඨානෙ යොජයිංසු.

ථෙරො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආවරියුපජ්ඣායානං අවිදුරෙ යානෙ චුත්තජප්කාරං බදිරවනං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොති. තස්ස “අරහත්තං අජ්ජත්වා දසබලං වා භාතිකත්ථෙරං වා න පස්සිස්සාමි” ති වායමන්තස්සෙව තයො මාසා අතික්කන්තා, සුමුමාලකුලපුත්තස්ස ලුබ්භොජනං භුඤ්ජන්තස්ස විත්තං වලිතං නාම භොති, කම්මට්ඨානං විමොක්ඛං න ගතං. සො තෙමාසව්වයෙන පවාරෙත්වා චුත්ථවස්සො භුත්වා තස්මිංයෙව යානෙ සමණධම්මං කරොති. තස්ස සමණධම්මං කරොන්තස්ස විත්තං ඵකග්ගං අභොසි, සො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

අථායස්මා සාරිපුත්තො සත්ථාරං ආභ – “හන්තෙ, මය්හං කිර කනිට්ඨභාතා රෙවතො පබ්බජිතො, සො අභිරමෙය්ස වා න වා, ගන්ත්වා නං පස්සිස්සාමි” ති. භගවා රෙවතස්ස ආරද්ධවිපස්සකභාවං ඤත්වා ද්වෙ වාරෙ පටික්ඛිපිත්වා තතියවාරෙ යාචිතො අරහත්තං පත්තභාවං ඤත්වා, “සාරිපුත්ත, අභමපි ගමිස්සාමි, හික්ඛුනං ආරොචෙහි” ති. ථෙරො හික්ඛුසඬ්ඨං සන්තිපාතෙත්වා, “ආවුසො, සත්ථා වාරිකං වරිතුකාමො, ගන්තුකාමා ආගවිජන්තු” ති සබ්බෙසංයෙව ආරොචෙසි.

දසබලස්ස වාරිකත්ථාය ගමනකාලෙ ඔහීනකහික්ඛු නාම අප්පකා හොන්ති, “සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං පස්සිස්සාම, මධුරධම්මකථං වා සුණ්ණස්සාමා”ති යෙභුයොන ගන්තුකාමාව බහුකා හොන්ති. ඉති සත්ථා මහාහික්ඛුසඤ්ජපරිවාරො “රෙවනං පස්සිස්සාමි”ති නික්ඛන්තො.

අපේකස්මිං පදෙසෙ ආනන්දත්ථෙපෙරො ද්වේධාපථං පත්වා හගවන්තං පුච්ඡි – “හන්තෙ, ඉමස්මිං යානෙ ද්වේ මග්ගා, කතරමග්ගෙන සඬ්ඝො ගච්ඡතු”ති. කතරමග්ගො, ආනන්ද, උජුකොති? හන්තෙ, උජුමග්ගො තිංසයොජනො අමනුස්සපථො, පරිහාරමග්ගො පන සට්ඨියොජනිකො බෙමො සුභික්ඛොති. ආනන්ද, සීවලි අම්හෙහි සද්ධිං ආගතොති? ආම, හන්තෙ, ආගතොති. තෙන හි සඬ්ඝො උජුමග්ගමෙව ගණ්හතු, සීවලිස්ස පුඤ්ඤං වීමංසිස්සාමාති. සත්ථා හික්ඛුසඤ්ජපරිවාරො සීවලිත්ථෙරස්ස පුඤ්ඤවීමංසනත්ථං අට්ඨමග්ගං අභිරුහි. මග්ගං අභිරුහනට්ඨානතො පට්ඨාය දෙවසඬ්ඝො යොජනෙ යොජනෙ යානෙ නගරං මාපෙත්වා බුද්ධජපමුඛස්ස හික්ඛුසඤ්ජස්ස වසනත්ථාය විහාරෙ පටියාදෙසි. දෙවපුත්තා රඤ්ඤා පෙසිතකම්මකාරා විය හුත්වා යාගුඛජ්ජකාදීනි ගහෙත්වා “කහං අයොසා සීවලි, කහං අයොසා සීවලි”ති පුච්ඡන්තා ගච්ඡන්ති. ථෙරො තං සක්කාරසම්මානං ගණ්හාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡති. සත්ථා හික්ඛුසඬ්ඝෙන සද්ධිං පරිභුඤ්ජී.

ඉමිනාව නියාමෙන සත්ථා සක්කාරසම්මානං අනුභවන්තො දෙවසිකං යොජනපරමං ගන්ත්වා තිංසයොජනිකං කන්තාරං අතික්කම්ම බදිරවනියත්ථෙරස්ස සභාගට්ඨානං පත්තො. ථෙරො සත්ථු ආගමනං ඤත්වා අත්තනො වසනට්ඨානෙ බුද්ධජපමුඛස්ස හික්ඛුසඤ්ජස්ස පහොනකවිහාරෙ දසබලස්ස ගන්ධකුට්ඨං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදීනි ව ඉද්ධියා මාපෙත්වා තථාගතස්ස පච්චුග්ගමනං ගතො. සත්ථා අලඬ්ඝකපටියත්තෙන මග්ගෙන විහාරං පාවිසි. අථ තථාගතෙ ගන්ධකුට්ඨං පට්ටියෙ හික්ඛු වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසනානි පවිසිංසු. දෙවතා “අකාලො ආහාරස්සා”ති අට්ඨවිධං පානකං ආහරිංසු. සත්ථා සඬ්ඝෙන සද්ධිං පානකං පිචි. ඉමිනාව නියාමෙන තථාගතස්ස සක්කාරසම්මානං අනුභවන්තස්සෙව අද්ධමාසො අතික්කන්තො.

අපේකවිචෙ උක්කණ්ඨිතහික්ඛු එකස්මිං යානෙ නිසීදිත්වා කථං උප්පාදයිංසු “සත්ථා දසබලො ‘මය්හං අග්ගසාවකස්ස කනිට්ඨභාතා’ති වත්වා එවරුපං නවකම්මිකහික්ඛුං පස්සිතුං ආගතො, ඉමස්ස විහාරස්ස සන්තිකෙ ජෙනවනමහාවිහාරො වා වෙළුවනවිහාරාදයො වා කිං කරිස්සන්ති. අයම්පි හික්ඛු එවරුපස්ස නවකම්මස්ස කාරකො, කිං නාම සමණධම්මං කරිස්සති”ති? අථ සත්ථා වින්තෙසි – “මයි වීරං වසන්තෙ ඉදං යානං ආකිණ්ණං හවිස්සති, ආරඤ්ඤකා හික්ඛු නාම පටිවෙකත්ථිකා හොන්ති, රෙවනස්ස අභාසුචිහාරො හවිස්සති”ති තතො රෙවනස්ස දිවාට්ඨානං ගතො. ථෙරො එකකොව වඬ්කමනකොටියං ආලම්බනඵලකං නිස්සාය පාසාණඵලකෙ නිසින්තො සත්ථාරං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දි.

අළු නං සත්ථා පුවිඡි – “රෙවත, ඉමං වාළුමිගට්ඨානං, වණ්ඩානං
 හත්ථිඅස්සාදීනං සද්දං සුත්ථා කිත්ති කරොසි” ති? තෙසං මෙ, හත්තෙ, සද්දං
 සුණතො අරඤ්ඤරති නාම උප්පජ්ජති. සත්ථා තස්මිං යානෙ රෙවතත්ථෙරස්ස
 පඤ්චභි ගාථාසතෙහි අරඤ්ඤෙ නිවාසානිසංසං නාම කථෙත්වා පුනරිවසෙ අවිදුරෙ
 යානෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා රෙවතත්ථෙරං නිවත්තෙත්වා යෙහි භික්ඛුහි ථෙරස්ස
 අවණ්ණො කථිතො, තෙසං කත්තරයට්ඨිඋපාහනාතෙලනාලිජත්තානං
 පමුස්සනභාවං අකාසි. තෙ අත්තනො පරික්ඛාරත්ථාය නිවත්තා ආගතමග්ගෙනෙව
 ගච්ඡන්තාපි තං යානං සල්ලක්ඛෙනුං න සක්කොන්ති. පයමං හි තෙ
 අලඬිකතපටියත්තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා තංදිවසං පන විසමමග්ගෙන ගච්ඡන්තා
 තස්මිං තස්මිං යානෙ උක්කුටිකං නිසීදන්ති, ජාණුකෙන ගච්ඡන්ති. තෙ ගුම්ඛෙ ව
 ගච්ඡෙ ව කණ්ටකෙ ව මද්දන්තා අත්තනො වසිතසභාගට්ඨානං ගන්ත්වා තස්මිං
 තස්මිං ඛදිරබාණුකෙ අත්තනො ඡත්තං සඤ්ජානන්ති, උපාහනං කත්තරයට්ඨිං
 තෙලනාලිං සඤ්ජානන්ති. තෙ තස්මිං සමයෙ “ඉද්ධිමා අයං භික්ඛු” ති ඤත්වා
 අත්තනො පරික්ඛාරෙ ආදාය “දසබ්බස්ස පටියත්තසක්කාරො නාම එවරුපො
 හොති” ති වදන්තා ආගමංසු.

පුරතො ගතභික්ඛු, විසාඛා උපාසිකා, අත්තනො ගෙහෙ නිසින්නකාලෙ පුවිඡති
 – “මනාපං නු ඛො, හත්තෙ, රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං” ති? මනාපං
 උපාසිකෙ නන්දනවනචිත්තලතාදිපටිභාගං තං සෙනාසනන්ති. අළු තෙසං
 සබ්බපච්ඡතො ආගතභික්ඛු පුවිඡි – “මනාපං, අය්‍යා, රෙවතත්ථෙරස්ස
 වසනට්ඨානං” ති. මා පුවිඡ උපාසිකෙ, කථෙතුං අයුත්තට්ඨානමෙතං, උප්පඬිගලං
 සක්ඛරපාසාණවිසමං ඛදිරවනං එතං, තත්ථ සො භික්ඛු විහරතීති. විසාඛා,
 පුරිමානඤ්ච පච්ඡිමානඤ්ච භික්ඛුනං කථං සුත්ථා “කෙසං නු ඛො කථා සච්චා” ති
 පච්ඡාහත්තෙ ගන්ධමාලං ආදාය දසබ්බස්ස උපට්ඨානං ගන්ත්වා, වන්දිත්වා
 එකමන්තං නිසින්නා සත්ථාරං පුවිඡි – “හත්තෙ, රෙවතත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං
 එකච්චෙ, අය්‍යා, වණ්ණෙන්නි, එකච්චෙ නින්දන්ති, කිං නාමෙතං, හත්තෙ” ති?
 විසාඛෙ රමණීයං වා හොතු මා වා, යස්මිං යානෙ අරියානං චිත්තං රමති, තදෙව
 යානං රමණීයං නාමාති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්තෙ වා යදි වා ථලෙ;
 යත්ථ අරහත්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යක” ති. (ධ. ප. 98; සං. නි.
 1.261);

අළු සත්ථා අපරභාගෙ ජෙනවනමහාවිහාරෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං
 ආරඤ්ඤකානං භික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

කඬ්ඛාරෙවතත්ථෙරවත්ථු

204. ඡට්ඨෙ කුසින්නති කුසාලාභීනං කුසානාභිරතානං. සො කිර ථෙරො යා
 කුසාසමාපත්තියො දසබ්බලො සමාපජ්ජති, තතො අප්පතරං යපෙත්වා බහුතරා

සමාපජ්ජති. තස්මා ක්‍රියායනං අග්ගො නාම ජාතො. කඨබ්බායනභාවෙන කඨබ්බාරොවතොති වුච්චති. කඨබ්බා නාම කුක්කුච්චං, කුක්කුච්චකොති අත්ථො. කිං පන අඤ්ඤෙ කුක්කුච්චකා නත්ථීති? අත්ථී, අයං පන ථෙරො කප්පියෙපි කුක්කුච්චං උප්පාදෙසි. තෙනස්ස කුක්කුච්චකතා අතිපාකටා ජාතාති කඨබ්බාරොවතොත්ථෙව සඬබ්බං ගතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පුරිමනායෙනෙව මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ යීතො ධම්මං සුඤ්ඤාන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ක්‍රියානාභිරතානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ එවරුපෙන භවිතුං වට්ටති” ති දෙසනාවසානෙ සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා පුරිමනායෙනෙව සත්තාහං මහාසක්කාරං කත්වා භගවත්තං ආහ – “භත්තෙ, අහං ඉමිනා අධිකාරකම්මෙන න අඤ්ඤං සම්පත්තිං පත්ථෙමි, යථා පන සො තුම්හෙහි ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ භික්ඛු ක්‍රියායනං අග්ගට්ඨානෙ යපිතො, එවං අහම්පි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ ක්‍රියායනං අග්ගො භවෙය්‍ය” ත්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනාගතං ඔලොකෙත්වා සම්ප්‍රකාශනායං දිස්වා “අනාගතෙ කප්පසතසහස්සාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස සාසනෙ ත්වං ක්‍රියායනං අග්ගො භවිස්සසි” ති ඛ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සො යාවජීවං කල්‍යාණකම්මං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං භගවතො කාලෙ සාවත්ථිතගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බන්තො පච්ඡාහත්තං ධම්මස්සවනත්ථං ගච්ඡන්තෙන මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ යීතො දසබ්බස්ස ධම්මකථං සුත්වා සද්ධං පටිලභිත්වා පබ්බජිතො උපසම්පදං ලභිත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා ක්‍රියාපරිකම්මං කරොත්තො ක්‍රියාලාභී හුත්වා ක්‍රියාමෙව පාදකං කත්වා අරහත්තඵලං පාපුණි. සො දසබ්බලෙන සමාපජ්ජිතබ්බසමාපත්තීනං අප්පතරා යපෙත්වා බහුතරා සමාපජ්ජන්තො අභොරත්තං ක්‍රියානෙසු විඤ්ඤාපසි අහොසි. අථ නං අපරභාගෙ සත්ථා ඉමං ගුණං ගහෙත්වා ක්‍රියායනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි. “අකප්පියො, ආවුසො ගුලො, අකප්පියා මුග්ගා” ති (මහාව. 272) එවං පන කප්පියෙස්ථෙව වත්ථුසු කුක්කුච්චස්ස උප්පාදිතතාය කුක්කුච්චසඬබ්බාතාය කඨබ්බාය භාවෙන කඨබ්බාරොවතොති සඬබ්බං ගතොති.

සොණකොළිවිසත්ථෙරවත්ථු

205. සත්තමෙ ආරද්ධවීරියානන්ති පග්ගහිතවීරියානං පරිපුණ්ණවීරියානං. සොණො කොළිවිසොති සොණොති තස්ස නාමං, කොළිවිසොති ගොත්තං. කොට්ඨෙස්සොති වා අත්ථො, ඉස්සරියෙන කොට්ඨපත්තස්ස ථෙස්සකුලස්ස දාරකොති අධිප්පායො. යස්මා පන අඤ්ඤෙසං භික්ඛුනං වීරියං නාම වඩ්ඨෙතබ්බං හොති, ථෙරස්ස පන භාපෙතබ්බමෙව අහොසි. තස්මා එස ආරද්ධවීරියානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා - අයං කිර අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බන්ති, සිරිවඩ්ඪකුමාරොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො පුරිමනසෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ යීතො ධම්මං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ එවරුපෙන භවිතුං වට්ටතී”ති දෙසනාපරියොසානෙ දසබලං නිමන්තෙන්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා වුත්තනසෙනෙව පත්ථනං අකාසි. සත්ථා තස්ස පත්ථනාය සම්ප්ඤ්ඤාභාවං දිස්වා පුරිමනසෙනෙව ඛ්‍යාකරිත්වා විහාරං ගතො.

සොපි සිරිවඩ්ඪසෙට්ඨි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කප්පසතසහස්සං අතික්කම්ත්වා ඉමස්මිං කප්පෙ පරිනිබ්බුතෙ කස්සපදසබලෙ අනුප්පත්තො අම්භාකං භගවති ඛාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. සො අත්තනො සභායකෙහි සද්ධිං ගඬිගායං කීළති. තස්මිං සමයෙ එකො ජිණ්ණවිවරිකො පච්චෙකබුද්ධො “ඛාරාණසිං උපනිස්සාය ගඬිගාතීරෙ පණ්ණසාලං කත්වා වස්සං උපගච්ඡිස්සාමි”ති උදකෙන සමුපබ්‍යුළ්භෙ දණ්ඩකෙ ව වල්ලියො ව සංකඩ්ඪති. අයං කුමාරො සභායකෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා අභිවාදෙන්වා යීතො, “භන්තෙ, කිං කරොථා”ති පුච්ඡි. කුමාර උපකට්ඨෙ අත්තොවස්සෙ පබ්බජිතානං වසනට්ඨානං නාම ලද්ධුං වට්ටතීති. “භන්තෙ, අජ්ජෙව එකදිවසං අයොගා යථා තථා ආගමෙතු, අහං ස්වෙ අයාස්ස වසනට්ඨානං කරිස්සාමි”ති ආහ. පච්චෙකබුද්ධො “තස්සෙව කුමාරස්ස සඬිගහං කරිස්සාමි”ති ආගතත්තා අධිවාසෙසි. සො තස්ස අධිවාසනං විදිත්වා ගතො පුනදිවසෙ සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙන්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස ආගමනං ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. පච්චෙකබුද්ධොපි “කහං නු ඛො අජ්ජ භික්ඛාචාරං ලභිස්සාමි”ති ආවජ්ජෙන්තො ඤත්වා තස්සෙව ගෙහද්වාරං අගමාසි.

කුමාරො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා සම්පියායමානො පත්තං ආදාය භික්ඛං දත්වා “ඉමං අත්තොවස්සං මය්හං ගෙහද්වාරමෙව ආගච්ඡට්, භන්තෙ”ති පටිඤ්ඤං ගහෙන්වා පච්චෙකබුද්ධෙ භත්තකිච්චං කත්වා පක්කන්තෙ අත්තනො සභායකෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා එකදිවසෙනෙව පච්චෙකබුද්ධස්ස වසනපණ්ණසාලඤ්ඤ වඩ්ඪකමනඤ්ඤ රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි ව කාරාපෙන්වා අදාසි. තස්සෙව පණ්ණසාලං පවිසනවෙලාය හරිතුපලිත්තාය භූමියා “පාදෙසු කලලං මා ලග්ගි”ති අත්තනො පාරුපනං සතසහස්සග්ගසනකං රත්තකම්බලං භූමත්ථරණං සන්ථරිත්වා කම්බලස්ස වණ්ණෙන සද්ධිං පච්චෙකබුද්ධස්ස සරිරප්පහං එකසදිසං දිස්වා අතිවිය පසන්තො හුත්වා ආහ - “යථා තුම්හෙහි අක්කන්තකාලතො පට්ඨාය ඉමස්ස කම්බලස්ස අතිවිය පහා විරොචති, එවමෙව මය්හමපි නිබ්බන්තනිබ්බන්තට්ඨානෙ භත්ථපාදානං වණ්ණො ඛන්ධුජීවකපුප්ඵවණ්ණො භොතු, සතක්ඛත්තුං විහතකප්පාසපට්ඨප්පසදියොව එස්සො භොතු”ති. සො තෙමාසං පච්චෙකබුද්ධං උපට්ඨහිත්වා පචාරිතකාලෙ තිච්චරං අදාසි. පච්චෙකබුද්ධො පරිපුණ්ණපත්තචීරො ගන්ධමාදනමෙව ගතො.

සොපි කුලපුත්තො දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්භාකං භගවතො කාලෙ කාලවම්භානගරෙ උපසෙට්ඨිස්ස සරෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණකාලතො පටියාය සෙට්ඨිකුලං අනෙකානි පණ්ණාකාරසහස්සානි ආගච්ඡන්ති. ජාතදිවසෙ ච සකලනගරං එකසක්කාරසම්මානං අභොසි. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ මාතෘපිතරො ‘‘අම්භාකං පුත්තො අත්තනො නාමං ගණ්හිත්වා ආගතො, රත්තසුවණ්ණරසපරිසිත්තා වියස්ස සරිරච්ඡවි’’ති සොණකුමාරොත්ථෙවස්ස නාමං අකංසු.

අථස්ස සට්ඨි ධාතියො උපනෙත්වා දෙවකුමාරං විය නං සුඛෙන වඩ්ඪෙසුං. තස්ස එවරූපං ආභාරවිධානං අභොසි – සට්ඨිකරිසමත්තං යානං කසිත්වා තිව්ධෙන උදකෙන පොසෙත්ති. කෙදානෙ පටිසන්තිසු උදකමාතිකාසු බිරොදකස්ස ච ගන්ධොදකස්ස ච අනෙකානි වාටිසහස්සානි ආසිඤ්චන්ති. සාලිසීසානං බීරග්ගහණකාලෙ සුකාදීනං පාණානං උච්ඡිට්ඨකරණනිවාරණත්ථං විහිගබ්භානං සුමුමාලභාවත්ථඤ්ච පරියන්තපරික්ඛෙපෙ ච අන්තරන්තරා ච ථම්භෙ නිබ්බන්ධා උපරි දණ්ඩකෙ දත්වා කිලඤ්ජෙහි ඡාදෙත්වා සමන්තා සාණියා පරික්ඛිපිත්වා සබ්බපරියන්තෙ ආරක්ඛං ගණ්හන්ති. සස්සෙ නිජ්ජන්තෙ කොට්ඨෙ චතුජාතිගන්ධෙහි පරිහණ්ඩං කත්වා උපරි උත්තමගන්ධෙහි පරිභාවෙත්ති. අනෙකසහස්සපුරිසා ඛෙත්තං ඔරුය්හ සාලිසීසානි චණ්ඨෙසු ඡින්දිත්වා මුට්ඨිමුට්ඨියො කත්වා රජ්ජුකෙහි බන්ධිත්වා සුක්ඛාපෙත්ති. තතො කොට්ඨකස්ස හෙට්ඨිමතලෙ ගන්ධෙ සන්ථරිත්වා උපරි සාලිසීසානි සන්ථරන්ති. එවං එකන්තරිකං කත්වා සන්ථරන්තා කොට්ඨකං පුරෙත්වා ද්වාරං පිදහන්ති, තිවස්සසම්පත්තකාලෙ කොට්ඨකං විවරන්ති. විවටකාලෙ සකලනගරං සුගන්ධගන්ධිකං භොති. සාලිමිහි පහතෙ ධුත්තා ථූසෙ කිණිත්වා ගණ්හන්ති, කුණ්ඩකං පන වූච්ඡට්ඨාකා ලහන්ති. මුසලසට්ඨිතකෙ සාලිතණ්ඩුලෙ විචිතිත්වා ගණ්හන්ති. තෙ සුවණ්ණහීරකපච්ඡියං පක්ඛිපිත්වා සතකාලං පරිස්සාවෙත්වා ගහිතෙ පක්කුලීතජාතිරසෙ එකවාරං පක්ඛිපිත්වා උද්ධරන්ති, පමුඛට්ඨානං සුමනපුප්ඵසදිසං භොති. තං භොජනං සුවණ්ණසරකෙ පක්ඛිපිත්වා පක්කුලීතඅප්පොදකමධුපායාසපුරිතස්ස රජතථාලස්ස උපරි කත්වා ආදාය ගන්ත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස පුරතො යපෙත්ති.

සො අත්තනො යාපනමත්තං භුඤ්ජිත්වා ගන්ධවාසිතෙන උදකෙන මුඛං වික්ඛාලෙත්වා හත්ථපාදෙ ධොවති. අථස්ස ධොතහත්ථපාදස්ස නානප්පකාරං මුඛවාසං උපනෙත්ති. තස්ස අක්කමනට්ඨානෙ වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණං අත්ථරන්ති. හත්ථපාදතලානිස්ස බන්ධුජීවකපුප්ඵවණ්ණානි භොන්ති, සතකාලවිහතකප්පාසස්ස විය එස්සො, පාදතලෙසු මණිකුණ්ඩලාවත්තවණ්ණානි ලොමානි ජායිංසු. සො කස්සව්දෙව කුප්ඤ්ඤිත්වා ‘‘ආජානාහි භූමිං අක්කමිස්සාමි’’ති වදති. තස්ස වයප්පත්තස්ස තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡවිකෙ තයො පාසාදෙ කාරෙත්වා නාටකානි ච උපට්ඨාපෙසුං. සො මහාසම්පත්තිං අනුභවන්තො දෙවො මඤ්ඤෙ පටිවසති.

අථ අම්භාකං සත්ථරි සබ්බඤ්ඤාතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ පාදලොමදස්සනත්ථං රඤ්ඤා මාගධෙන පක්කොසාපෙත්වා

අසීනියා ගාමියසහස්සෙහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං පහිතො ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං භගවා “අනුඤ්ඤාතොසි මාතෘපිතුහි”ති ප්‍රච්ඡිත්වා අනනුඤ්ඤාතභාවං සුත්වා “න ඛො, සොණ, තථාගතා මාතෘපිතුහි අනනුඤ්ඤාතං පුත්තං පබ්බාජෙන්නි”ති පටික්ඛිසි. සො “සාධු භගවා”ති තථාගතස්ස වචනං සිරසා සම්පට්ඨිත්වා මාතෘපිතුනං සන්තිකං ගන්ත්වා අනුජානාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගම්ම අඤ්ඤතරස්ස හික්ඛුනො සන්තිකෙ පබ්බජී. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, චිත්ථාරතො පනස්ස පබ්බජ්ජාවිධානං පාළියං (මහාව. 243) ආගතමෙව.

තස්ස පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා රාජගහෙ විහරන්තස්ස සම්බහුලා ඤාතිසාලොභිතා ව සන්දිට්ඨසම්භත්තා ව සක්කාරසම්මානං ආහරන්ති, රූපනිජ්චත්තියා වණ්ණං කට්ඨෙත්ති, අඤ්ඤෙපි ජනා පස්සිතුං ආගච්ඡන්ති. ථෙරො චිත්තෙසි – “මම සන්තිකං බහු ජනා ආගච්ඡන්ති, කම්මට්ඨානෙ වා විපස්සනාය වා කම්මං කාතුං කථං සක්ඛිස්සාමි, යංනුනාහං සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සීතවනසුසානං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරෙය්‍යං. තත්‍ර හි සුසානන්ති ජිගුච්ඡිත්වා බහු ජනා නාගමිස්සන්ති, එවංසන්නෙ මම කිච්චං මත්ථකං පාපුණ්ණස්සති”ති සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා සීතවනං ගන්ත්වා සමණධම්මං කාතුං ආරභි. සො චිත්තෙසි – “මය්‍හං සරීරං පරමසුබ්බමාලං, න ඛො පන සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං පාපුණ්ණං, කායං කිලමෙත්වාපි සමණධම්මං කාතුං වට්ටති”ති. තතො යානවඬ්කමමෙව අධිට්ඨාය පධානමකාසි. තස්ස සුබ්බමාලානං පාදතලානං අන්තන්තෙහි ථොටා උට්ඨාය හිජ්ජිංසු, වඬ්කමො එකලොභිතොව අහොසි. පාදෙසු අවහන්තෙසු ජණ්ණකෙහිපි හත්ථෙහිපි වායමිත්වා වඬ්කමති. එවං වීරියං දළ්භං කරොන්තොපි ඔභාසමත්තමිපි නිබ්බන්තෙතුං අසක්කොන්තො චිත්තෙසි – “සචෙ අඤ්ඤාපි ආරද්ධවීරියො භවෙය්‍ය, මාදිසොච භවෙය්‍ය. අහං ඛො පන එවං වායමන්තොපි මග්ගං වා එලං වා උජ්ජාදෙතුං න සක්කොමි, අද්ධා නෙවාහං උග්ගට්ඨකඤ්ඤා, න විපඤ්චිතඤ්ඤා, න නෙය්‍යා, පදපරමෙන මයා භවිතබ්බං. කිං මෙ පබ්බජ්ජාය, භිනායාවත්තිත්වා භොගෙ ව භුඤ්ජිස්සාමි පුඤ්ඤානි ව කරිස්සාමි”ති.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා ථෙරස්ස විතක්කං ඤත්වා සායන්හසමයෙ හික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො තත්ථ ගන්ත්වා ලොභිතෙන චුට්ඨං වඬ්කමං දිස්වා ථෙරං වීණොවාදෙන (මහාව. 243) ඔවදිත්වා වීරියසමථයොජනත්ථාය තස්ස කම්මට්ඨානං කට්ඨෙත්වා ගිජ්ඣකුට්ඨමෙව ගතො. සොණත්ථෙරොපි දසබලස්ස සම්මුඛා ඔවාදං ලභිත්වා නවිරස්සෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ හික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො ධම්මං දෙසෙන්නො ථෙරං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

සොණකුට්ඨකණ්ණත්ථෙරවත්ථු

206. අට්ඨමේ කල්‍යාණවාක්කරණානන්ති වාක්කරණං වුව්වති වචනකිරියා, මධුරවචනානන්ති අත්ථො. අයඤ්භි ථෙරො දසබ්ලෙන සද්ධිං එකගන්ධකුටියා තථාගතස්ස මධුරෙන සරෙන ධම්මකථං කථෙසි. අථස්ස සත්ථා සාධුකාරං අදාසි. තස්මා සො කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගො නාම ජාතො. සොණොති තස්ස නාමං, කොට්ඨගස්සනං පන කණ්ණපිළන්ධනං ධාරෙසි. තස්මා කුට්ඨකණ්ණොති වුව්වති, කොට්ඨකණ්ණොති අත්ථො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මේ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ පුරිමනායෙනෙව මහාජනෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ යත්වා සත්ථු ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගෙන භවිතුං වට්ටති” ති වින්තෙත්වා දසබ්ලං නිමන්තෙත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා, “භන්තෙ, යං භික්ඛුං තුම්හෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගට්ඨානෙ යපයිත්ථ, අහම්පි ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්ස ඵලෙන අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ තථාරූපො භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායං දිස්වා “අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගො භවිස්සසි” ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි යාවජීවං කුසලං කත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො අම්භාකං දසබ්ලස්ස උප්පත්තිනො පුරෙතරමෙව දෙවලොකා වචිත්වා කාළියා නාම කුරරසරිකාය උපාසිකාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්භි. සා පරිපක්කෙ ගබ්භෙ රාජගහනගරෙ අත්තනො කුලනිවෙසනං ආගතා.

තස්මිං සමයෙ අම්භාකං සත්ථා සබ්බඤ්ඤානං පත්තො ඉසිපතනෙ ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. ධම්මවක්කප්පවත්තනෙ දසසහස්සවක්කවාළදෙවතා සන්තිපතිංසු. තත්ථ එකො අට්ඨවීසතියා යක්ඛසෙනාපතීනං අබ්භන්තරෙ සාතාගිරො නාම යක්ඛො දසබ්ලස්ස ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය වින්තෙසි – “කිං නු බො අයං එවං මධුරධම්මකථා මම සභායෙන හෙමවතෙන සුතා න සුතා” ති? සො දෙවසඬිසස්ස අන්තරෙ ඔලොකෙත්තො තං අපස්සිත්වා “අද්ධා මම සභායො තිණ්ණං රතනානං උප්පන්නභාවං න ජානාති, ගච්ඡාමි දසබ්ලස්ස වෙව වණ්ණං කථෙස්සාමි, පටිවිද්ධධම්මඤ්ච ආරොවෙස්සාමි” ති අත්තනො පරිසාය සද්ධිං රාජගහමත්ථකෙන තස්ස සන්තිකං පායාසි.

හෙමවතොපි තියොජනසහස්සං භිමවන්තං අකාලපුප්ඵිතං දිස්වා “මම සභායෙන සාතාගිරෙන සද්ධිං භිමවන්තකීළිතං කීළිස්සාමි” ති අත්තනො පරිසාය සද්ධිං රාජගහමත්ථකෙනෙව පායාසි. තෙසං ද්වින්තම්පි අග්ගබ්ලකායා කුලසරිකාය කාළිඋපාසිකාය නිවෙසනමත්ථකෙ සමාගන්ත්වා “තුම්හෙ කස්ස පරිසා, මයං සාතාගිරස්ස. තුම්හෙ කස්ස පරිසා, මයං හෙමවතස්සා” ති ආහංසු. තෙ හට්ඨතුට්ඨාව ගන්ත්වා තෙසං යක්ඛසෙනාපතීනං ආරොවයිංසු. තෙපි තංඛණඤ්ඤෙව උපාසිකාය

නිවෙසනමත්ථකෙ සමාගවිජිංසු. සාතාගිරො හෙමවතං ආහ - “කහං, සම්ම,
ගව්ඡසී”ති? තව සන්තිකං සම්මාති. කිංකාරණාති? හිමවන්තං පුජ්ථිතං දිස්වා තයා
සද්ධිං තත්ථ කිලිස්සාමිති. ත්වං පන, සම්ම, කහං ගව්ඡසීති? තව සන්තිකං, සම්මාති.
කිංකාරණාති? ත්වං හිමවන්තස්ස කෙන පුජ්ථිතභාවං ජානාසීති? න ජානාමි,
සම්මාති. සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුත්තො සිද්ධත්ථකුමාරො දසසහස්සිලොකධාතුං
කම්පෙත්වා පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණො දසසහස්සවක්කවාළදෙවතානං
මජ්ඣෙ අනුත්තරං ධම්මවක්කං පවත්තෙසි. තස්ස පවත්තිතභාවං න ජානාසීති? න
ජානාමි, සම්මාති. ත්වං එත්තකමෙව යානං පුජ්ථිතන්ති අඤ්ඤාසි, තස්ස පන
පුරිසස්ස සක්කාරත්ථාය සකලදසසහස්සවක්කවාළං එකමාලාගුළසදිසං අජීජ ජාතං
සම්මාති. මාලා තාව පුජ්ථන්තු, තයා සො සත්ථා අක්ඛිනි පුරෙත්වා දිට්ඨොති. ආම,
සම්ම, සත්ථා ව මෙ දිට්ඨො, ධම්මො ව සුතො, අමතඤ්ච පීතං. අහං “එතං
අමතධම්මං තම්පි ජානාපෙස්සාමි”ති තව සන්තිකං ආගතොස්මි, සම්මාති. තෙසං
අඤ්ඤමඤ්ඤං කට්ඨන්තානංයෙව උපාසිකා සිරිසයනතො උට්ඨාය නිසින්තා තං
කථාසල්ලාපං සුත්වා සද්දෙ නිමිත්තං ගණ්හි. “අයං සද්දො උද්ධං, න හෙට්ඨා,
අමනුස්සභාසිතො, නො මනුස්සභාසිතො”ති සල්ලක්ඛෙත්වා ඔහිතසොතා
පග්ගහිතමානසා හුත්වා නිසීදි. තතො -

“අජීජ පන්තරසො උපොසට්ඨා (ඉති සාතාගිරො යක්ඛො),
දිබ්බා රත්ති උපට්ඨිතා;
අනොමනාමං සත්ථාරං,
හන්ද පස්සාම ගොතම”න්ති. (සු. නි. 153) -

එවං සාතාගිරොන වුත්තෙ -

“කච්චි මනො සුපණ්හිතො (ඉති හෙමවතො යක්ඛො),
සබ්බභූතෙසු තාදිතො;
කච්චි ඉට්ඨෙ අනිට්ඨෙ ව,
සඬ්ඤ්ජස්ස වසිකතා”ති. (සු. නි. 154);

එවං හෙමවතො සත්ථු කායසමාවාරඤ්ච ආජීවඤ්ච මනොසමාවාරඤ්ච පුච්ඡි.
පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං සාතාගිරො විස්සජ්ජෙසි. එවං සත්ථු
සරීරවණ්ණගුණවණ්ණකථනවසෙන හෙමවතසුත්තන්තෙ නිට්ඨිතෙ හෙමවතො
සභායකස්ස ධම්මදෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

අථ, කාළී උපාසිකා, පරස්ස ධම්මෙ දෙසියමානෙ තථාගතං අදිට්ඨපුබ්බාව
හුත්වා අනුස්සවප්පසාදං උප්පාදෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතං භොජනං භුඤ්ජමානා විය
සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සා සබ්බමාතුගාමානං අන්තරෙ පයමකසොතාපන්නා
සබ්බජෙට්ඨිකා අහොසි. තස්සා සහ සොතාපත්තිභාවෙන තමෙව රත්ති.
ගබ්හවුට්ඨානං ජාතං, පටිලද්ධදාරකස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ සොණොති නාමං
අකාසි. සා යථාරුචියා කුලගෙහෙ වසිත්වා කුලසරමෙව අගමාසි.

තස්මිං සමයෙ මහාකවිවානත්ථෙරො තං නගරං උපනිස්සාය උපවත්තෙ පබ්බතෙ පටිවසති. උපාසිකා ථෙරං උපට්ඨාති. ථෙරො නිබද්ධං තස්සා නිවෙසනං ගච්ඡති. සොණදාරකොපි නිබද්ධං ථෙරස්ස සන්තිකෙ විවරන්තො විස්සාසිකො අහොසි. සො අපරෙන සමයෙන ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජී. ථෙරො තං උපසම්පාදෙතුකාමො තීණි වස්සානි ගණං පරියෙසිත්වා උපසම්පාදෙසි. සො උපසම්පන්තො කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා ථෙරස්සෙව සන්තිකෙ සුත්තනිපාතං උග්ගණ්හිත්වා චූත්ථවස්සො පචාරෙත්වා සත්ථාරං පස්සිතුකාමො භුත්වා උපජ්ඣායං ආපුච්ඡී. ථෙරො ආහ – “සොණ, තයි ගතෙ සත්ථා තං එකගන්ධකුටියං වසාපෙත්වා ධම්මං අජ්ඣෙසිස්සති, ත්වං ධම්මං කථෙස්සසි. සත්ථා තව ධම්මකථාය පසිදිත්වා තුය්හං වරං දස්සති. ත්වං වරං ගණ්හන්තො ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච ගණ්හාහි, මම වචනෙන දසබ්බස්ස පාදෙ වන්දාහී” ති. සො උපජ්ඣායෙන අනුඤ්ඤාතො මාතුඋපාසිකාය ගෙහං ගන්ත්වා ආරොචෙසි. සාපි “සාධු, තාත, ත්වං දසබ්බං පස්සිතුං ගච්ඡන්තො ඉමං කම්බලං ආහරිත්වා සත්ථු වසනගන්ධකුටියා භූමත්ථරණං කත්වා අත්ථරාහී” ති කම්බලං අදාසි. සොණත්ථෙරො තං ආදාය සෙනාසනං සංසාමෙත්වා අනුපුබ්බෙන සත්ථු වසනට්ඨානං ගන්ත්වා දසබ්බස්ස චූද්ධාසනෙ නිසින්තවෙලායමෙව උපසඬ්ඤාත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ආනන්දත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “ආනන්ද, ඉමස්ස භික්ඛුස්ස සෙනාසනං ජානාහී” ති. ථෙරො සත්ථු අධිප්පායං ඤත්වා අන්තොගන්ධකුටියංයෙව භූමත්ථරණං උස්සාරෙන්නො විය අත්ථරි.

අථ බො භගවා බහුදෙවරත්තිං අජ්ඣෙකාකාසෙ චිතිනාමෙත්වා විහාරං පාචිසි, ආයස්මාපි බො සොණො බහුදෙවරත්තිං අජ්ඣෙකාකාසෙ චිතිනාමෙත්වා විහාරං පාචිසි. සත්ථා පච්ඡිමයාමෙ සිහසෙයාං කප්පෙත්වා පච්චුසසමයෙ චූට්ඨාය නිසිදිත්වා “එත්තකෙන කාලෙන සොණස්ස කායදරථො පටිප්පස්සද්ධො භවිස්සති” ති ඤත්වා ආයස්මන්තං සොණං අජ්ඣෙසි – “පටිභාතු තං භික්ඛු ධම්මො භාසිතු” ති. සොණත්ථෙරො මධුරස්සරෙන එකබ්බස්සන්තො අවිනාසෙත්තො අට්ඨකවග්ගියානි සුත්තානි (සු. නි. 772 ආදයො) අභාසි. කථාපරියොසානෙ භගවා සාධුකාරං දත්වා “සුග්ගහිතො තෙ භික්ඛු ධම්මො, මයා දෙසිතකාලෙ ව අජ්ජ ව එකසදිසාව දෙසනා, කිඤ්චි ඌනං වා අධිකං වා නත්ථී” ති පසන්නභාවං පකාසෙසි. සොණත්ථෙරොපි “අයං ඔකාසො” ති සල්ලක්ඛෙත්වා උපජ්ඣායස්ස වචනෙන දසබ්බං වන්දිත්වා විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදං ආදිං කත්වා සබ්බෙ වරෙ යාවි, සත්ථා අදාසි. පුන ථෙරො මාතුඋපාසිකාය වචනෙන වන්දිත්වා “අයං, හන්තෙ, උපාසිකාය තුම්භාකං වසනගන්ධකුටියං භූමත්ථරණත්ථං කම්බලො පහිතො” ති කම්බලං දත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථාරං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන ථෙරස්ස පබ්බජ්ජං ආදිං කත්වා සබ්බං සුත්තෙ ආගතමෙව.

ඉති ථෙරො සත්ථු සන්තිකා අට්ඨ වරෙ ලහිත්වා උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසි. පුනදිවසෙ මාතුඋපාසිකාය නිවෙසනද්වාරං

ගන්නවා හික්බය අටියයි. උපාසිකා “පුත්තො කිර මෙ ද්වාරෙ යිතො” ති සුත්වා වෙගෙන ආගන්නවා අභිවාදෙන්වා හත්තො පත්තං ගහෙත්වා අත්තොනිවෙසනෙ නිසිදාපෙත්වා භොජනං අදාසි. අථ නං හත්තකිව්වපරියොසානෙ ආහ – “දිට්ඨො තෙ, තාත, දසබ්බො” ති? ආම උපාසිකෙති. වන්දිතො තෙ මම වචනෙනාති? ආම වන්දිතො, සොපි ව මෙ කම්බලො තථාගතස්ස වසනටියානෙ භූමත්ථරණං කත්වා අත්තොති. කිං, තාත, තයා කිර සත්ථු ධම්මකථා කථිතා, සත්ථාරා ව තෙ සාධුකාරො දින්නොති? තයා කථං ඤාතං උපාසිකෙති? තාත, මය්හං ගෙහෙ අධිවත්ථා දෙවතා දසබ්බො තුය්හං සාධුකාරං දින්නදිවසෙ “සකලදසසහස්සවක්කවාලෙ දෙවතා සාධුකාරං අදංසු” ති ආහ – තාත, තයා කථිතධම්මකථං බුද්ධානං කථිතනියාමෙනෙව මය්හමිපි කටෙතුං පච්චාසිසාමිති. ථෙරො මාතු කථං සම්පට්ඨි. සා තස්ස අධිවාසනං විදිත්වා ද්වාරෙ මණ්ඩපං කාරෙත්වා දසබ්බස්ස කථිතනියාමෙනෙව අත්තො ධම්මකථං කථාපෙසිති වත්ථු එත්ථ සමුට්ඨිතං. සත්ථා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්තො ථෙරං කලායාණවාක්කරණානං අග්ගටියානෙ යපෙසිති.

සිවලිත්ථෙරවත්ථු

207. නවමෙ ලාභීනං යදිදං සිවලිති යපෙත්වා තථාගතං ලාභීනං හික්බුතං සිවලිත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයමිපි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ චුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්නවා පරිසපරියන්තෙ යිතො ධම්මං සුණන්නො සත්ථාරං එකං හික්බුං ලාභීනං අග්ගටියානෙ යපෙත්තං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ එවරුපෙන හවිතුං වට්ටති” ති දසබ්බං නිමන්නෙත්වා පුරිමනයෙනෙව සත්තාහං මහාදානං දත්වා “හගවා අහමිපි ඉමිනා අධිකාරකම්මෙන අඤ්ඤං සම්පත්තිං න පත්ථෙමි, අනාගතෙ පන එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අහමිපි තුම්හෙහි සො එතදග්ගෙ යපිතහික්බු විය ලාභීනං අග්ගො හවෙයා” ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා “අයං තෙ පත්ථනා අනාගතෙ ගොතමස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සමිජ්ඣස්සති” ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්නො විපස්සිබුද්ධකාලෙ බන්ධුමතීනගරතො අවිදුරෙ එකස්මිං ගාමෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්මිං සමයෙ බන්ධුමතීනගරවාසිතො රඤ්ඤා සද්ධිං සාකච්ඡිත්වා සාකච්ඡිත්වා දසබ්බස්ස දානං දෙන්ති. තෙ එකදිවසං සබ්බෙව එකතො හුත්වා දානං දෙන්තා “කිං නු බො අම්භාකං දානමුබ්බෙ නත්ථි” ති මධුඤ්ච ගුළදධිඤ්ච න අද්දසංසු. තෙ “යතො කුතොපි ආහරිස්සාමා” ති ජනපදතො නගරං පටිසනමග්ගෙ පුරිසං යපෙසුං. තදා එස කුලපුත්තො අත්තො ගාමතො ගුළදධිවාරකං ගහෙත්වා “කිඤ්චිදෙව ආහරිස්සාමි” ති නගරං ගච්ඡන්තො මුඛං ධොවිත්වා “ධොතහත්ථපාදො පටිසිස්සාමි” ති එසුකටියානං ඔලොකෙන්තො නඬගලසිසමත්තං නිමිමක්ඛිකං දණ්ඩකමධුං දිස්වා “පුඤ්ඤෙන මෙ ඉදං උජ්ජන්ත” ති ගහෙත්වා නගරං පටිසති. නාගරෙහි යපිතපුරිසො තං දිස්වා, “හො පුරිස, කස්සිමං ආහරසි” ති පුච්ඡි. න

කස්සව් සාමි, වික්කිණිතුං පන මෙ ඉදං ආනිතන්ති. තෙන හි, හො පුරිස, ඉමං කභාපණං ගහෙත්වා එතං මධුඤ්ච ගුළදධිඤ්ච දෙහීති.

සො චිත්තෙසි - “ඉදං න බහුමුලං, අයඤ්ච එකජ්ජහාරෙතෙව බහුං දෙනි, විමංසිතුං වට්ටති” ති. තතො නං “නාහං එකකභාපණෙන දෙමී” ති ආහ. යදි එවං, ද්වෙ ගහෙත්වා දෙහීති. ද්විහිපි න දෙමීති. එතෙනුපායෙන වඩ්ඪන්තං වඩ්ඪන්තං සහස්සං පාපුණි. සො චිත්තෙසි - “අතිඅඤ්ඡිතුං න වට්ටති, හොතු තාව, ඉමස්ස කත්තබ්බකිව්වං පුච්ඡිස්සාමි” ති. අථ නං ආහ - “ඉදං න බහුඅග්ගසනකං, ත්වඤ්ච බහුං දෙසි, කෙන කම්මෙන ඉදං ගණ්හාමි” ති? ඉධ, හො, නගරවාසීනො රඤ්ඤා සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣන්තවා විපස්සිදසබලස්ස දානං දෙන්තා ඉදං ද්වයං දානමුඛෙ අපස්සන්තා පරියෙසන්ති. සචෙ ඉදං ද්වයං න ලභිස්සන්ති, නාගරානං පරාජයො භවිස්සති. තස්මා සහස්සං දත්වා ගණ්හාමිති. කිං පනෙතං නාගරානමෙව වට්ටති, න අඤ්ඤෙසං දාතුං වට්ටතිති? යස්ස කස්සව් දාතුං අවාරිතමෙතන්ති. අත්ථි පන තෙ කොචි නාගරානං දානෙ එකදිවසං සහස්සං දාතාති? නත්ථි සම්මාති. ඉමෙසං පන ද්විත්තං සහස්සග්ගසනකභාවං ජානාසීති? ආම ජානාමිති. තෙන හි ගච්ඡ, නාගරානං ආචික්ඛ - “එකො පුරිසො ඉමානි ද්වෙ මූලෙන න දෙනි, සහත්ථෙතෙව දාතුකාමො, තුම්හෙ ඉමෙසං ද්විත්තං කාරණා නිරුජ්ජුක්කා හොථා” ති. ත්වං පන මෙ ඉමස්මිං දානමුඛෙ ජෙට්ඨකභාවස්ස කායසක්ඛී හොහීති.

සො ගාමවාසී පරිබ්බයත්ථං ගහිතමාසකෙන පඤ්චකටුකං ගහෙත්වා චුණ්ණං කත්වා දධිතො කඤ්ජියං වාහෙත්වා තත්ථ මධුපටලං පිළෙත්වා පඤ්චකටුකචුණ්ණෙන යොජෙත්වා එකස්මිං පදුමිනිපත්තෙ පක්ඛිපිත්වා තං සංවිදහීත්වා ආදාය දසබලස්ස අවිදුරෙ යානෙ නිසීදි. මහාජනෙන ආහරියමානස්ස සක්කාරස්ස අත්තරෙ අත්තතො පත්තවාරං ඔලොකයමානො ඔකාසං ඤත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා “භගවා අයං මය්හං දුග්ගතපණ්ණාකාරො, ඉමං මෙ අනුකම්පං පටිච්ච ගණ්හථා” ති. සත්ථා තස්ස අනුකම්පං පටිච්ච චතුමහාරාජදත්තියෙන සෙලමයෙන පත්තෙන තං පටිග්ගහෙත්වා යථා අට්ඨසට්ඨිහික්ඛුසතසහස්සස්ස දියාමානං න බියති, එවං අධිට්ඨාසි. සොපි කුලපුත්තො නිට්ඨිතත්තකිව්වං භගවන්තං අභිවාදෙන්වා එකමන්තං යිතො ආහ - “දිට්ඨො මෙ භගවා අජ්ජ බන්ධුමතීනගරවාසීකෙහි තුම්හාකං සක්කාරො ආහරියමානො, අහමිපි ඉමස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තභවෙ ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො භවෙයා” ති. සත්ථා “එවං හොතු කුලපුත්තා” ති වත්වා තස්ස ච නගරවාසීනඤ්ච භත්තානුමොදනං කත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුජ්ජාදෙ සුජ්ජවාසාය රාජධිතාය කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය සායං පාතඤ්ච පණ්ණාකාරසතානි පාපුණන්ති, සුජ්ජවාසා සම්පත්තිං ගච්ඡති. අථ නං පුඤ්ඤවිමංසනත්ථං භත්ථෙතං බීජපච්ඡිං චුසාපෙන්නි, එකෙකබ්ජතො සලාකසතම්පි සලාකසහස්සම්පි නිගච්ඡති. එකකරිසබ්බත්තතො පඤ්ඤාසම්පි සට්ඨිපි සකටානි උජ්ජජන්ති.

කොට්ඨපුරණකාලෙපි කොට්ඨද්වාරං හත්ථෙත ඵ්ඝාපෙත්ති, රාජධිතාය පුඤ්ඤෙන ගණ්හන්තානං ගහිතගහිතට්ඨානං පුන පුරති. පරිපුණ්ණහත්තකුම්භිතොපි “රාජධිතාය පුඤ්ඤ”න්ති වත්වා යස්ස කස්සපි දෙන්තානං යාව න උක්කඩ්ඨන්ති, න තාව හත්තං බියති. දාරකෙ කුච්ඡිගතෙයෙව සත්ත වස්සානි අතික්කම්භු.

ගබ්භෙ පන පරිපක්කෙ සත්තාහං මහාදුක්ඛං අනුභොසි. සා සාමිකං ආමන්තෙත්වා “පුරෙ මරණා ජීවමානාව දානං දස්සාමි”ති සත්ථු සන්තිකං පෙසෙසි – “ගච්ඡ ඉමං පවත්තිං සත්ථු ආරොවෙත්වා සත්ථාරං නිමන්තෙහි, යඤ්ච සත්ථා වදෙති, තං සාධුකං උපලක්ඛෙත්වා ආගන්ත්වා මය්හං කථෙහි”ති. සො ගන්ත්වා තස්සා සාසනං භගවතො ආරොවෙසි. සත්ථා “සුඛිනී හොතු සුප්පවාසා කොලියධිතා, සුඛිනී අරොගා අරොගං පුත්තං විජායතු”ති ආහ. රාජා තං සුත්වා භගවත්තං අභිවාදෙත්වා අන්තොගාමාහිමුඛො පායාසි. තස්ස පුරෙ ආගමනායෙව සුප්පවාසාය කුච්ඡිතො ධම්මකරණා උදකං විය ගබ්භො නික්ඛමි, පරිවාරෙත්වා නිසින්නජනො අස්සුමුඛොව හසිතුං ආරද්ධො. භට්ඨතුට්ඨො මහාජනො රඤ්ඤො පුත්තසාසනං ආරොවෙතුං අගමාසි.

රාජා තෙසං ඉඨගිතං දිස්වාච “දසබ්බලෙන කම්මකථා නිප්ඵන්තා මඤ්ඤ”ති වින්තෙසි. සො ආගන්ත්වා සත්ථු සාසනං රාජධිතාය ආරොවෙසි. රාජධිතා “තයා නිමන්තිතං ජීවිතහත්තමෙව මඬිගලහත්තං හවිස්සති, ගච්ඡ සත්තාහං දසබ්බලං නිමන්තෙහි”ති. රාජා තථා අකාසි. සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්ඛුසඬ්ඨස්ස මහාදානං පවත්තයිංසු. දාරකො සබ්බෙසං ඤාතීනං සන්තත්තවිත්තං නිබ්බාපෙන්තො ජාතොති සීවලීදාරකොත්ථෙවස්ස නාමං අකංසු. සො සත්ත වස්සානි ගබ්භෙ වසිතත්තා ජාතකාලතො පට්ඨාය සබ්බකම්මක්ඛමො අහොසි. ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො සත්තමෙ දිවසෙ තෙන සද්ධිං කථාසල්ලාපං අකාසි. සත්ථාපි ධම්මපදෙ ගාථං අහාසි –

“යොමං පලිපථං දුග්ගං, සංසාරං මොහමච්චගා;
තිණ්ණො පාරඬිගතො ඤායී, අනෙජො අකථංකථී;
අනුපාදාය නිබ්බුතො, තමහං බුමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති. (ධ. ප. 414);

අථ නං ථෙරො ඵ්චමාහ – “කිං පන තයා ඵ්චරුපං දුක්ඛරාසිං අනුභවිත්වා පබ්බජිතුං න වට්ටති”ති? ලහමානො පබ්බපෙය්‍යං, හන්තෙති. සුප්පවාසා තං දාරකං ථෙරෙන සද්ධිං කථෙත්තං දිස්වා “කිං නු ඛො මෙ පුත්තො ධම්මසෙනාපතිනා සද්ධිං කථෙති”ති ථෙරං උපසඬ්ඨකම්ත්වා පුච්ඡි – “මය්හං පුත්තො තුම්භෙහි සද්ධිං කිං කථෙති, හදන්තෙ”ති? අත්තනා අනුභූතං ගබ්භවාසදුක්ඛං කථෙත්වා තුම්භෙහි අනුඤ්ඤාතො පබ්බජිස්සාමිති වදන්ති. සාධු, හන්තෙ, පබ්බාපෙථ නන්ති. ථෙරො තං විහාරං නෙත්වා තවපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාපෙන්තො, “සීවලී, න තුය්හං අඤ්ඤෙන ඔවාදෙන කම්මං අත්ථී, තයා සත්ත වස්සානි අනුභූතදුක්ඛමෙව පච්චෙක්ඛාහි”ති. හන්තෙ, පබ්බාජනමෙව තුම්භාකං භාරො, යං පන මයා කාතුං සක්කා, තමහං ජානිස්සාමිති. සො පට්ඨකෙසවට්ටියා ඔහාරිතක්ඛණෙයෙව

සොනාපත්තිඵල පතිට්ඨාසි, දුතියාය ඔහාරිතක්ඛණේ සකදාගාමිඵල, තතියාය අනාගාමිඵල. සබ්බෙසංයෙව පන කෙසානං ඔරොපනඤ්ච අරහත්තසච්ඡිකිරියා ව අපච්ඡා අපුරිමා අහොසි. තස්ස පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛුසඤ්ඤා වත්තාරො පච්චයා යදිව්ජකං උප්පජ්ජන්ති. එවං එත්ථ වත්ථු සමුට්ඨිතං.

අපරභාගෙ සත්ථා සාවත්ථිං අගමාසි. ථෙරො සත්ථාරං අභිවාදෙන්වා, “හත්තෙ, මය්හං පුඤ්ඤං වීමංසිස්සාමි, පඤ්ච මෙ භික්ඛුසතානි දෙවා”ති ආහ. ගණ්හ, සිවලීති. සො පඤ්චසතෙ භික්ඛු ගහෙන්වා භිමවත්තාභිමුඛං ගච්ඡන්තො අට්ඨිමග්ගං ගච්ඡති. තස්ස පයමං දිට්ඨා නිග්‍රොධෙ අධිවත්ථා දෙවතා සත්ත දිවසානි දානං අදාසි. ඉති සො

“නිග්‍රොධං පයමං පස්සි, දුතියං පණ්ඩවපබ්බතං;
තතියං අචිරවතියං, චතුත්ථං වරසාගරං.

“පඤ්චමං භිමවත්තං සො, ඡට්ඨං ඡද්දන්තුපාගමි;
සත්තමං ගන්ධමාදනං, අට්ඨමං අථ රෙවත”න්ති.

සබ්බට්ඨානෙසු සත්ත සත්ත දිවසානෙව දානං අදංසු. ගන්ධමාදනපබ්බතෙ පන නාගදත්තදෙවරාජා නාම සත්තදිවසෙසු එකදිවසං බීරපිණ්ඩපාතං අදාසි, එකදිවසං සප්පිපිණ්ඩපාතං අදාසි. භික්ඛුසඤ්ඤා ආහ – “ආවුසො, ඉමස්ස දෙවරඤ්ඤො නෙව ධෙනුයො දුස්භමානා පඤ්ඤායන්ති, න දධිනිමිමථනං, කුතො තෙ, දෙවරාජ, ඉමං උප්පජ්ජති”ති? “හත්තෙ, කස්සපදසබලස්ස කාලෙ බීරසලාකහත්තදානස්සෙතං ඵල”න්ති දෙවරාජා ආහ. අපරභාගෙ සත්ථා බදිරවතියරෙවතස්ස පච්චුග්ගමනං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං අත්තනො සාසනෙ ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථු

208. දසමෙ සද්ධාධිමුත්තානන්ති සද්ධාය අධිමුත්තානං, බලවසද්ධානං භික්ඛුනං වක්කලිත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අඤ්ඤෙසං හි සද්ධා වඩ්ඪෙතබ්බා හොති, ථෙරස්ස පන භාපෙතබ්බා ජාතා. තස්මා සො සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගොති වුත්තො. වක්කලිති පනස්ස නාමං.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයමි හි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ වුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ධීතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා “මයාපි අනාගතෙ ඵවරුපෙන භවිතුං වට්ටති”ති වුත්තනයෙනෙව සත්ථාරං නිමන්තෙන්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා දසබලං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, අහමි ඉමිනා අධිකාරකම්මෙන තුමහෙහි සද්ධාධිමුත්තානං එතදග්ගෙ යපිතභික්ඛු විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගො භවෙය්‍ය”න්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අමිභාකං
සත්ථුකාලෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, චක්කලිතිස්ස නාමං
අකංසු. සො වුද්ධිජපත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා දසබලං භික්ඛුසඤ්චපරිවුතං
සාවත්ථියං චරන්තං දිස්වා සත්ථු සරිරසම්පත්තිං ඔලොකෙන්තො
සරිරසම්පත්තිදස්සනෙන අතිත්තො දසබලෙන සද්ධිංයෙව විචරති. විහාරං
ගච්ඡන්තෙන සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා සරිරනිජ්ජත්තිං ඔලොකෙන්තොව තිට්ඨති.
ධම්මසභායං නිසීදිත්වා ධම්මං කට්ඨන්තස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ යීතො ධම්මං සුභාති.
සො සද්ධං පටිලභිත්වා “අගාරමජ්ඣෙකෙ වසන්තො නිබ්බදං දසබලස්ස දස්සනං න
ලභිස්සාමි”ති පබ්බජ්ජං යාචිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජී.

තතො පට්ඨාය යිපෙත්වා ආභාරකරණවෙලං අවසෙසකාලෙ යත්ථ යීතෙන
සක්කා දසබලං පස්සිතුං, තත්ථ යීතො යොනිසොමනසිකාරං පභාය දසබලං
ඔලොකෙන්තොව විහරති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො දීඝමිපි
අද්ධානං තස්මිං රූපදස්සනවසෙනෙව විචරන්තෙ කිඤ්චි අවත්වා “ඉදානිස්ස
ඤාණං පරිපාකගතං, සක්කා එතං බොධෙතු”න්ති ඤත්වා එවමාහ – “කිං තෙ,
චක්කලි, ඉමිනා පුත්තිකායෙන දිට්ඨොන, යො බො, චක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං
පස්සති. යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සති. ධම්මඤ්චි, චක්කලි, පස්සන්තො මං
පස්සති, මං පස්සන්තො ධම්මං පස්සති”ති.

සත්ථරි එවං ඔවදන්තෙපි ථෙරො දසබලස්ස දස්සනං පභාය නෙව අඤ්ඤත්ථ
ගන්තුං සක්කොති. තතො සත්ථා “නායං භික්ඛු සංවෙගං අලභිත්වා බුජ්ඣස්සති”ති
උපකට්ඨාය වස්සුපනායිකාය රාජගහං ගන්ත්වා වස්සුපනායිකදිවසෙ “අපෙහි,
චක්කලි”ති ථෙරං පණාමෙති. බුද්ධා ච නාම ආදෙය්‍යවචනා හොත්ති, තස්මා
ථෙරො සත්ථාරං පටිජ්ජරිත්වා යාතුං අසක්කොන්තො තෙමාසං දසබලස්ස සම්මුඛෙ
ආගන්තුං අවිසහන්තො “කිං දානි සක්කා කාතුං, තථාගතෙනමහි පණාමිතො,
සම්මුඛිභාවං න ලභාමි, කිං මය්හං ජීවිතෙනා”ති ගිජ්ඣකුට්ඨෙතෙ පපාතට්ඨානං
අභිරුහි. සත්ථා තස්ස කිලමනභාවං ඤත්වා “අයං භික්ඛු මම සන්තිකා අස්සාසං
අලහන්තො මග්ගඵලානං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා”ති අත්තානං දස්සෙතුං ඔභාසං
විස්සජ්ජෙසි. අථස්ස සත්ථු දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය එව මහන්තං සොකසල්ලං
පහිනං. සත්ථා සුක්ඛතළාකෙ ඔසං ආහරන්තො විය චක්කලිත්ථෙරස්ස
බලවපිතිසොමනස්සං උජ්ජාදෙතුං ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

“පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්තො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඬ්ඛාරූපසමං සුඛං”න්ති. (ධ. ප. 381);

චක්කලිත්ථෙරස්ස ච “එහි, චක්කලි”ති හත්ථං පසාරෙසි. ථෙරො “දසබලො
මෙ දිට්ඨො, එහිති අවිභායනමිපි ලද්ධං”න්ති බලවපිති. උජ්ජාදෙන්වා “කුතො
ගච්ඡාමි”ති අත්තතො ගමනභාවං අජානිත්වාච දසබලස්ස සම්මුඛෙ ආකාසෙ
පක්ඛන්දිත්වා පයමපාදෙන පබ්බතෙ යීතොයෙව සත්ථාරා වුත්තගාථං
ආවජ්ජෙන්තො ආකාසෙයෙව පිති. වික්ඛම්භෙන්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං

පත්වා තථාගතං වන්දමානොව ඔතරි. අපරභාගෙ සත්ථා අරියගණමජ්ඣෙකි
නිසින්නො ථෙරං සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

දුතියවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 3. තතියඑතදග්ගවග්ගො

209. තතියවග්ගස්ස පයමෙ සික්ඛාකාමානන්ති තිස්සො සික්ඛා කාමයමානානං
සම්පියායින්වා සික්ඛන්තානන්ති අත්ථො. රාහුලොති අත්තනො පුත්තං
රාහුලත්ථෙරං දස්සෙති. ථෙරො කිර පබ්බජිතදිවසනො පට්ඨාය පාතොව
උට්ඨන්තො හත්ථපුරං වාලිකං උක්ඛිපින්වා “අහො වතාහං අජ්ජ දසබලස්ස වෙව
ආවරියුපජ්ඣායානඤ්ච සන්තිකා එත්තකං ඔවාදඤ්චෙව අනුසාසනිඤ්ච
ලභෙය්”න්ති පත්ථෙති. තස්මා සික්ඛාකාමානං අග්ගො නාම ජාතොති.

210. දුතියෙ සද්ධාපබ්බජිතානන්ති සද්ධාය පබ්බජිතානං. රට්ඨපාලොති රට්ඨං
පාලෙතුං සමත්ථො, හින්තං වා රට්ඨං සන්ධාරෙතුං සමත්ථෙ කුලෙ ජාතොතිපි
රට්ඨපාලොති සඬ්ඛං ගතො. සො හි සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො
චුද්දසහත්තච්ඡෙදෙ කත්වා මාතෘපිතරො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිතො.
තස්මා සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො නාම ජාතො.

රාහුල-රට්ඨපාලත්ථෙරවත්ථු

ඉමෙසං පන උභින්තම්පි ථෙරානං පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා – එතෙ කිර
ද්වෙපි අතීතෙ පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ
නිබ්බන්තිංසු. තෙසං දහරකාලෙ නාමං වා ගොත්තං වා න කටීයති. වයජ්ජත්තා පන
සරාවාසෙ පතිට්ඨාය අත්තනො අත්තනො පිතු අච්චයෙන උභොපි අත්තනො
අත්තනො රතනකොට්ඨාගාරකම්මිකෙ පක්කොසාපෙත්වා අපරිමාණං ධනං දිස්වා –
“ඉමං එත්තකං ධනරාසිං අය්‍යකපය්‍යකාදයො අත්තනා සද්ධං ගහෙත්වා ගන්තුං
නාසක්ඛිංසු, අම්හෙහි දානි යෙන කෙනචි උපායෙන ඉමං ධනං ගහෙත්වා ගන්තුං
වට්ටති”ති තෙ උභොපි ජනා වතුසු යානෙසු කපණද්ධිකාදීනං මහාදානං දාතුං
ආරද්ධා. එකො අත්තනො දානග්ගෙ ආගතාගතජනං පුච්ඡින්වා යාගුබ්ජ්ජකාදීසු
යස්ස යං පටිභාති, තස්ස තං අදාසි, තස්ස තෙනෙව කාරණෙන ආගතපාකොති නාමං
ජාතං. ඉතරො අපුච්ඡින්වා ව ගහිතගහිතභාජනං පුරෙත්වා පුරෙත්වා දෙති, තස්සපි
තෙනෙව කාරණෙන අනග්ගපාකොති නාමං ජාතං, අජ්ජමාණපාකොති අත්ථො.

තෙ උභොපි එකදිවසං පාතොව මුඛධොවනත්ථං බහිගාමං අගමංසු. තස්මිං
සමයෙ හිමවත්තනො ද්වෙ මහිද්ධිකා තාපසා හික්ඛාචාරත්ථාය ආකාසෙන
ආගන්ත්වා තෙසං සභායකානං අවිදුරෙ ඔතරින්වා “මා නො එතෙ පස්සිංසු”ති
එකපස්සෙ අට්ඨංසු. තෙ උභොපි ජනා තෙසං ලාබුභාජනාදිපරික්ඛාරං සංවිධාය

අත්තොගාමං සන්ධාය භික්ඛාය ගතානං සන්තිකං ආගම්ම වන්දිංසු. අථ නෙ තාපසා “කාය වෙලාය ආගතත්ථ මහාපුඤ්ඤා”ති ආහංසු. තෙ “අධුනාව, හන්තෙ”ති වත්වා තෙසං හත්ථතො ලාබ්භාජනං ගහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගෙහං නෙත්වා හත්තකිච්චපරියොසානෙ නිබද්ධං භික්ඛාගහණත්ථං පටිඤ්ඤං ගණ්හිංසු.

තෙසු එකො තාපසො සපරිළාභකායධාතුකො හොති. සො අත්තනො ආනුභාවෙන මහාසමුද්දඋදකං ද්වෙධා කත්වා පථවින්ධරනාගරාජස්ස භවනං ගන්ත්වා දිවාචිහාරං නිසීදති. සො උතුසප්පායං ගහෙත්වා පච්චාගන්ත්වා අත්තනො උපට්ඨාකස්ස ගෙහෙ හත්තානුමොදනං කරොන්තො “පථවින්ධරනාගහවනං විය හොතු”ති වදති. අථ නං එකදිවසං උපට්ඨාකො පුච්ඡි – “හන්තෙ, තුම්හෙ අනුමොදනං කරොන්තා ‘පථවින්ධරනාගහවනං විය හොතු’ති වදථ, මයමස්ස අත්ථං න ජානාම, කිං වුත්තං හොති ඉදං, හන්තෙ”ති? ආම, කුටුම්භිය අහං “තුම්හාකං සම්පත්ති පථවින්ධරනාගරාජසම්පත්තිසදියා හොතු”ති වදාමිති. කුටුම්භිකො තතො පට්ඨාය පථවින්ධරනාගරාජහවනෙ චිත්තං යපෙසි.

ඉතරො තාපසො තාවතිංසහවනං ගන්ත්වා සුඤ්ඤෙ සෙරිසකච්චිමානෙ දිවාචිහාරං කරොති. සො ආගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො ච සක්කස්ස දෙවරාජස්ස සම්පත්තිං දිස්වා අත්තනො උපට්ඨාකස්ස අනුමොදනං කරොන්තො “සක්කච්චිමානං විය හොතු”ති වදති. අථ නං සොපි කුටුම්භියො ඉතරො සභායකො තං තාපසං විය පුච්ඡි. සො තස්ස වචනං සුත්වා සක්කහවනෙ චිත්තං යපෙසි. තෙ උභොපි පත්ථිතට්ඨානෙසුයෙව නිබ්බත්තා.

පථවින්ධරහවනෙ නිබ්බත්තො පථවින්ධරනාගරාජා නාම ජාතො. සො නිබ්බත්තක්ඛණෙ අත්තනො අත්තභාවං දිස්වා “අමනාපස්ස වත මෙ යානස්ස කුලපකතාපසො වණ්ණං කට්ඨෙසි, උරෙන පරිසක්කිත්වා විවරණට්ඨානමෙතං, නුන සො අඤ්ඤං යානං න ජානාති”ති විජ්ජපට්ඨාරී අහොසි. අථස්ස තංඛණෙයෙව අලඬකතපටියත්තානි නාගනාටකානි සබ්බදියාසු තුරියානි පග්ගණ්හිංසු. සො තස්මිංයෙව ඛණෙ තං අත්තභාවං විජ්ඣිත්වා මාණවකචණ්ණි අහොසි. අන්වද්ධමාසඤ්ච වත්තාරො මහාරාජානො සක්කස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තස්මා සොපි විරූපක්ඛෙන නාගරඤ්ඤා සද්ධිං සක්කස්ස උපට්ඨානං ගතො. සක්කො තං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා සඤ්ජානි. අථ නං සමීපෙ ආගන්ත්වා ධීතකාලෙ “කහං නිබ්බත්තොසි සම්මා”ති පුච්ඡි. මා කට්ඨෙසි, මහාරාජ, උරෙන පරිසක්කනට්ඨානෙ නිබ්බත්තොමිහි, තුම්හෙ පන කලයාණමිත්තං ලභිත්ථාති. සම්ම, ත්වං “අට්ඨානෙ නිබ්බත්තොමිහි”ති මා විතක්කයි, පදුමුත්තරදසබලො ලොකෙ නිබ්බත්තො, තස්ස අධිකාරකම්මං කත්වා ඉමංයෙව යානං පත්ථෙහි, උභො සුඛං වසිස්සාමාති. සො “එවං, දෙව, කරිස්සාමි”ති ගන්ත්වා පදුමුත්තරදසබලං නිමන්තෙත්වා අත්තනො නාගහවනෙ නාගපරිසාය සද්ධිං සබ්බරත්තිං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙසි.

සත්ථා පුනදිවසෙ උට්ඨිතෙ අරුණෙ අත්තනො උපට්ඨාකං සුමනත්ථෙරං ආමන්තෙසි – “සුමන, අජ්ජ තථාගතො දුරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සති, මා

පුපුර්වජනහික්බි ආගවිජන්තු, තෙපිටකා පටිසම්භිදාප්පත්තා ඡලහිඤ්ඤාව ආගවිජන්තු” ති. ටෙරො සත්ථු වචනං සුත්වා සබ්බෙසං ආරොවෙසි. සත්ථාරා සද්ධිං සතසහස්සා හික්බි ආකාසං පක්ඛන්දිංසු. පථවින්ධරො නාගපරිසාය සද්ධිං දසබලස්ස පච්චුග්ගමනං. ආගතො සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා සමුද්දමත්ථකෙ මණ්ඩණ්ණා උමයො මද්දමානං හික්බිසඬ්ඝං ඔලොකෙත්වා ආදිතො සත්ථාරං, පරියොසානෙ සඬ්ඝනවකං තථාගතස්ස පුත්තං උපරෙවතසාමණෙරං නාම ඔලොකෙත්තො “අනච්ඡරියො සෙසසාවකානං ඵවරූපො ඉද්ධානුභාවො, ඉමස්ස පන තරුණබාලදාරකස්ස ඵවරූපො ඉද්ධානුභාවො අතිවිය අච්ඡරියො” ති පිතිපාමොජ්ජං උජ්ජාදෙසි.

අථස්ස භවතෙ දසබලෙ නිසින්තෙ සෙසහික්බිසු කොටිතො පට්ඨාය නිසිදන්තෙසු සත්ථු සම්මුඛට්ඨානෙයෙව උපරෙවතසාමණෙරස්ස ආසනං පාපුණි. නාගරාජා යාගුං දෙන්තොපි බජ්ජකං දෙන්තොපි සකිං දසබලං ඔලොකෙති, සකිං උපරෙවතසාමණෙරං. තස්ස කිර සරීරෙ සත්ථු සරීරෙ විය ද්වත්තිංස මහාපුරිසලක්ඛණානි පඤ්ඤායන්ති. තතො නාගරාජා “අයං සාමණෙරො බුද්ධානං සදිසො පඤ්ඤායති, කිං නු ඛො භොති” ති අවිදුරෙ නිසින්තං අඤ්ඤතරං හික්බිං පුච්ඡි – “අයං, භන්තෙ, සාමණෙරො දසබලස්ස කිං භොති” ති? පුත්තො, මහාරාජාති. සො වින්තෙසි – “මහා වතායං හික්බි, ඵවරූපස්ස සොභග්ගප්පත්තස්ස තථාගතස්ස පුත්තභාවං ලභි. සරීරමිසිස්ස ඵකදෙසෙන බුද්ධානං සරීරසදිසං පඤ්ඤායති, මයාපි අනාගතෙ ඵවරූපෙන භවිතුං වට්ටති” ති සත්තාහං මහාදානං දත්වා, “භන්තෙ, අහං ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්සානුභාවෙන අයං උපරෙවතො විය අනාගතෙ ඵකස්ස බුද්ධස්ස පුත්තො භවෙය්” ත්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා “අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස පුත්තො භවිස්සසි” ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

පථවින්ධරොපි පුන අද්ධමාසෙ සම්පත්තෙ විරූපක්ඛෙන සද්ධිං සක්කස්ස උපට්ඨානං ගතො. අථ නං සම්පෙ ධීතං සක්කො පුච්ඡි – “පත්ථිතො තෙ, සම්ම, අයං දෙවලොකො” ති? න පත්ථිතො මහාරාජාති. කිං දොසං අද්දසාති? දොසො නත්ථි, මහාරාජ, අහං පන දසබලස්ස පුත්තං උපරෙවතසාමණෙරං පස්සිං. තස්ස මෙ දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය අඤ්ඤත්ථ විත්තං න නම්, ස්වාහං “අනාගතෙ ඵකස්ස බුද්ධස්ස ඵවරූපො පුත්තො භවෙය්” ත්ති පත්ථනං අකාසි. ත්වම්පි, මහාරාජ, ඵකං පත්ථනං කරොහි, තෙ මයං නිබ්බත්තට්ඨානෙ න විනා භවිස්සාමාති. සක්කො තස්ස වචනං සම්පට්ඨිත්වා ඵකං මහානුභාවං හික්බිං දිස්වා “කතරකුලා නු ඛො නික්ඛමිත්වා අයං කුලපුත්තො පබ්බජිතො” ති ආවජ්ජෙත්තො “අයං හින්තං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං සමත්ථස්ස කුලස්ස පුත්තො හුත්වා වුද්දස භත්තච්ඡෙදෙ කත්වා මාතාපිතරො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිතො” ති අඤ්ඤාසි. ඤත්වා ච පන අජානන්තො විය දසබලං පුච්ඡිත්වා සත්තාහං මහාසක්කාරං කත්වා, “භන්තෙ, අහං ඉමස්ස කල්‍යාණකම්මස්ස නිස්සන්දෙන තුම්භාකං සාසනෙ අයං කුලපුත්තො විය අනාගතෙ ඵකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො භවෙය්” ත්ති පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා “ත්වං, මහාරාජ, අනාගතෙ ගොතමස්ස

බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො භවිස්සසී” ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.
සක්කොපි අත්තනො දෙවපුරමෙව ගතො.

තෙ උභොපි නිබ්බත්තට්ඨානතො චට්ඨත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තා
අනෙකසහස්සකප්පෙ අතික්කමිංසු. ඉතො පන ද්වානවුතිකප්පමත්ථකෙ ඵුස්සො
නාම බුද්ධො ලොකෙ උදපාදි. තස්ස පිතා මහින්දො නාම රාජා අභොසි, වෙමාතිකා
තයො කනිට්ඨභාතරො. රාජා දිවසෙ දිවසෙ “මය්හංයෙව බුද්ධො මය්හං ධම්මො
මය්හං සඬ්ඝො” ති මමායන්තො සයමෙව දසබලං නිබද්ධං භොජනං භොජෙති.

අථස්ස එකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො. සො පුත්තෙ ආමන්තෙසි – “තාතා,
පච්චන්තො කුපිතො, තුම්හෙහි වා මයා වා ගන්තබ්බං. යදි අහං ගච්ඡාමි, තුම්හෙහි
ඉමිතා නියාමෙන දසබලො පරිවරිතබ්බො” ති. තෙ තයොපි එකප්පභාරෙනෙව
ආහංසු – “තාත, තුම්හාකං ගමනකිච්චං නත්ථි, මයං වොරෙ විධම්ස්සාමා” ති පිතරං
චන්දිත්වා පච්චන්තං ගන්ත්වා වොරෙ විධම්ත්වා විජ්නසඬ්භාමා හුත්වා නිවත්තිංසු.
තෙ අත්තරාමග්ගෙ පාදමුලිකෙහි සද්ධිං මන්තයිංසු – “තාතා, අම්හාකං
ගතක්ඛණෙයෙව පිතා වරං දස්සති, කතරං වරං ගණ්හාමා” ති? අය්‍යා, තුම්හාකං පිතු
අච්චයෙන දුල්ලහං නාම නත්ථි, තුම්හාකං පන ජෙට්ඨභාතිකං ඵුස්සබුද්ධං
පට්ඨග්ගනවරං ගණ්හාමා” ති ආහංසු. තෙ “කල්‍යාණං තුම්හෙහි චුත්ත” ත්ති
සබ්බෙපි එකචිත්තා හුත්වා ගන්ත්වා පිතරං අද්දසංසු. තදා පිතා තෙසං පසිදිත්වා වරං
අදාසි. තෙ “තෙමාසං තථාගතං පට්ඨග්ගිස්සාමා” ති වරං යාචිංසු. රාජා “අයං දාතුං
න සක්කා, අඤ්ඤං වරං ගණ්හාමා” ති ආහ. තාත, අම්හාකං අඤ්ඤො වරෙන කිච්චං
නත්ථි, සචෙ තුම්හෙ දාතුකාමා, එතංයෙව නො වරං දෙථාති. රාජා තෙසු පුනප්පුනං
කට්ඨන්තෙසු අත්තනා පට්ඤ්ඤාතත්තා “න සක්කා න දාතු” ත්ති චින්තෙත්වා ආහ
– “තාතා, අහං තුම්හාකං වරං දෙමි, අපිව බො පන බුද්ධා නාම දුරාසදා භොන්ති
සීහා විය එකවරා, දසබලං පට්ඨග්ගන්තා අප්පමන්තා භවෙය්‍යාමා” ති.

තෙ චින්තයිංසු – “අම්හෙහි තථාගතං පට්ඨග්ගන්තෙහි අනුච්ඡවිකං කත්වා
පට්ඨග්ගිතුං වට්ටති” ති සබ්බෙපි එකචිත්තා හුත්වා දසසීලානි සමාදාය නිරාමගන්ධා
හුත්වා සත්ථු දානග්ගපරිවහනකෙ තයො පුරිසෙ යපයිංසු. තෙසු එකො
ධනධඤ්ඤුප්පාදකො අභොසි, එකො මාපකො, එකො දානසංවිධායකො. තෙසු
ධනධඤ්ඤුප්පාදකො පච්චුප්පන්තෙ බිම්බිසාරො මහාරාජා ජාතො, මාපකො
විසාබො උපාසකො, දානසංවිධායකො රට්ඨපාලත්ථෙරොති. සො තත්ථ යාවජීවං
කුසලං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්තො. අයං පන රාහුලත්ථෙරො නාම
කස්සපදසබලස්ස කාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ජෙට්ඨපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති,
පථචින්ධරකුමාරොතිස්ස නාමං අකංසු. තස්ස සත්ත භගිනියො අහෙසුං. තා
දසබලස්ස සත්ත පරිවෙණානි කාරයිංසු. පථචින්ධරො ඔපරජ්ජං ලභි. සො තා
භගිනියො ආහ – “තුම්හෙහි කාරිතපරිවෙණෙසු මය්හම්පි එකං දෙථා” ති. භාතික,
තුම්හෙ උපරාජට්ඨානෙ යීතා, තුම්හෙහි නාම අම්හාකං දාතබ්බං, තුම්හෙ අඤ්ඤං
පරිවෙණං කරොමාති. සො තාසං චචනං සුත්වා පඤ්ච විහාරසතානි කාරෙසි. පඤ්ච
පරිවෙණසතානීති වදන්ති. සො තත්ථ යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති.

ඉමස්මිං පන බුද්ධුප්පාදෙ පච්චිත්ඨරකුමාරො අමිභාකං බොධිසත්තස්ස
අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි, තස්ස සභායකො කුරුරට්ඨෙ
ථුල්ලකොට්ඨිතනිගමෙ රට්ඨපාලසෙට්ඨිගෙහෙ නිබ්බන්ති.

අථ අමිභාකං දසබලො අභිසම්බොධිං පත්වා පචත්තිතවරධම්මවක්කො
අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා රාහුලකුමාරං පබ්බාපෙසි. තස්ස
පබ්බජ්ජාවිධානං පාළියං (මභාව. 105) ආගතමෙව. එවං පබ්බජිතස්ස පනස්ස සත්ථා
අභිණ්භඛවාදවසෙන රාහුලොවාදසුත්තං අභාසි. රාහුලොපි පාතොව වුට්ඨාය
හත්ථෙන වාලුකං උක්ඛිපිත්වා “දසබලස්ස වෙව ආවරියුපජ්ඣායානඤ්ච සන්තිකා
අජ්ජ එත්තකං ඔවාදං ලභෙය්‍ය”න්ති වදන්ති. භික්ඛුසංඝමජ්ඣෙකෙ කථා උදපාදි
“ඔවාදක්ඛමො වත රාහුලසාමණෙරො පිතු අනුච්ඡවිකො පුත්තො”ති. සත්ථා
භික්ඛුනං චිත්තාවාරං ඤත්වා “මයි ගතෙ එකා ධම්මදෙසනා ව වඩ්ඪිස්සති, රාහුලස්ස
ව ගුණො පාකටො භවිස්සති”ති ගන්ත්වා ධම්මසභායං බුද්ධාසානෙ නිසින්තො
භික්ඛු ආමන්තෙසි – “කාය නුත්ථ, භික්ඛවෙ, එතරහි කථාය සන්තිසින්තා”ති.
රාහුලසාමණෙරස්ස ඔවාදක්ඛමභාවං කථෙම භගවාති. සත්ථා ඉමස්මිං යානෙ යත්වා
රාහුලස්ස ගුණදීපනත්ථං මිගජාතකං ආහරිත්වා කථෙසි –

“මිගං තිපල්ලත්ථමනෙකමායං,
අට්ඨක්ඛුරං අඬ්ඝරත්තා පපායිං;
එකෙන සොතෙන ඡමා’ස්සසන්තො,
ඡහි කලාහිතිහොති භාගිනෙය්‍යා”ති. (ජා. 1.1.16);

අථස්ස සත්තවස්සිකසාමණෙරකාලෙ “මා හෙව බො රාහුලො දහරභාවෙන
කීළනත්ථායපි සම්පජානමුසා භාසෙය්‍යා”ති අම්බලට්ඨියරාහුලොවාදං (ම. නි. 2.107
ආදයො) දෙසෙසි. අට්ඨාරසවස්සිකසාමණෙරකාලෙ තථාගතස්ස පච්ඡතො පිණ්ඩාය
පටිසන්තස්ස සත්ථු වෙව අත්තනො ව රූපසම්පත්තිං දිස්වා ගෙහසිතං විතක්කං
විතක්කෙන්තස්ස “යංකිඤ්චි, රාහුල, රූප”න්තිආදිනා නයෙන
මහාරාහුලොවාදසුත්තන්තං (ම. නි. 2.113) කථෙසි. සංයුත්තකෙ (සං. නි. 4.121)
පන රාහුලොවාදොපි අඬ්ගුත්තරෙ (අ. නි. 4.177) රාහුලොවාදොපි ථෙරස්ස
විපස්සනාවාරොයෙව. අථස්ස සත්ථා ඤාණපරිපාකං ඤත්වා අවස්සිකභික්ඛුකාලෙ
අන්ධවනෙ නිසින්තො වුළුරාහුලොවාදං (ම. නි. 3.416 ආදයො) කථෙසි.
දෙසනාපරියොසානෙ රාහුලත්ථෙරො කොට්ඨිතසභස්සදෙවතාහි සද්ධිං අරහත්තං
පාපුණි, සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිදෙවතානං ගණනා නත්ථී. අථ සත්ථා
අපරභාගෙ අරියසංඝමජ්ඣෙකෙ නිසින්තො ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ සික්ඛාකාමානං
අග්ගට්ඨානෙ යපෙසි.

සත්ථරි පන කුරුරට්ඨෙ වාරිකාය නික්ඛමිත්වා ථුල්ලකොට්ඨිතං අනුප්පත්තෙ
රට්ඨපාලො කුලපුත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො මාතාපිතරො
අනුජානාපෙත්වා දසබලං උපසංකම්භිත්වා සත්ථු ආණත්තියා අඤ්ඤතරස්ස ථෙරස්ස
සන්තිකෙ පබ්බජි. තස්ස පබ්බජිතදිවසනො පට්ඨාය සෙට්ඨිගහපති භික්ඛු අත්තනො

නිවෙසනද්වාරොන ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘කිං තුම්භාකං ඉමස්මිං ගෙහෙ කම්මං, එකොව පුත්තකො අහොසි, තං ගණ්හිත්වා ගතත්ථ, ඉදානි කිං කරිස්සමා’’ති අක්කොසති පරිභාසති. සත්ථා අද්ධමාසං ථුල්ලකොට්ඨිතෙ වසිත්වා පුන සාවත්ථිමෙව අගමාසි. තත්ථායස්මා රට්ඨපාලො යොනිසො මනසිකරොන්තො කම්මං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඤ්ත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො සත්ථාරං අනුජානාපෙත්වා මාතෘපිතරො දස්සනත්ථං ථුල්ලකොට්ඨිතං ගන්ත්වා තත්ථ සපදානං පිණ්ඩාය වරන්තො පිතු නිවෙසනෙ ආභිදොසිකං කුම්මාසං ලහිත්වා තං අමතං විය පරිභුඤ්ජන්තො පිතරා නිමන්තිතො අධිවාසෙත්වා දුතියදිවසෙ පිතු නිවෙසනෙ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අලඬිකතපටියන්තෙ ඉත්ථිපතෙ අසුභසඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා ධීතකොව ධම්මං දෙසෙත්වා ජියා මුත්තො විය නාරාවො ආකාසං උප්පතිත්වා කොරබ්බරඤ්ඤො මිගචීරං ගන්ත්වා මඬිගලසිලාපට්ටෙ නිසිත්තො දස්සනත්ථාය ආගතස්ස රඤ්ඤො චතුපාරිජුඤ්ඤපටිමණ්ඩිතං ධම්මං (ම. නි. 2.304) දෙසෙත්වා අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො පුන සත්ථු සන්තිකංයෙව ආගතො. එවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ සත්ථා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසිත්තො ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං කුලපුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

කුණ්ඩිධානත්ථෙරවත්ථු

211. තතියෙ පයමං සලාකං ගණ්හන්තානන්ති සබ්බපයමං සලාකගාහකානං භික්ඛූනං කුණ්ඩිධානත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර ථෙරො මහාසුභද්දාය නිමන්තිතදිවසෙ තථාගතෙ උග්ගනගරං ගච්ඡන්තෙ ‘‘අජ්ජ සත්ථා දුරං භික්ඛාවාරං ගමිස්සති, පුථුජ්ජනා සලාකං මා ගණ්හන්තු, පඤ්චසතා ඛිණාසවාච ගණ්හන්තු’’ති චුත්තෙ පයමමෙව සීහනාදං නදිත්වා සලාකං ගණ්හි. චූළසුභද්දාය නිමන්තිතදිවසෙ තථාගතෙ සාකෙතං ගච්ඡන්තෙපි පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං අන්තරෙ පයමමෙව සලාකං ගණ්හි, සුනාපරන්තජනපදං ගච්ඡන්තෙපි. ඉමෙහි කාරණෙහි ථෙරො පයමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගො නාම ජාතො. කුණ්ඩිධානොති පනස්ස නාමං.

තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බන්තො චුත්තතයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පයමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා බුද්ධානං අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්ථාරා අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තො කස්සපබුද්ධකාලෙ භූමට්ඨකදෙවතා හුත්වා නිබ්බන්ති. දීඝායුකබුද්ධානඤ්ච නාම න අන්වද්ධමාසිකො උපොසථො හොති. විපස්සිදසබ්බලස්ස හි ඡබ්බස්සන්තරෙ ඡබ්බස්සන්තරෙ උපොසථො අහොසි, කස්සපදසබ්බලො පන ඡට්ඨෙ ඡට්ඨෙ මාසෙ පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙසි. තස්ස පාතිමොක්ඛං ඔසාරණකාලෙ දීඝාවාසිකා ද්වෙ සභායකා භික්ඛූ ‘‘උපොසථං කරිස්සමා’’ති ගච්ඡන්ති. අයං භූමිමදෙවතා වින්තෙසි – ‘‘ඉමෙසං ද්වින්තං භික්ඛූනං මෙත්ති අතිවිය දළ්භා, කිං නු ඛො හෙදකෙ සති හිජ්ජෙය්‍ය, න හිජ්ජෙය්‍යා’’ති? තෙසං ඔකාසං ඔලොකයමානා තෙසං අවිදුරෙනෙව ගච්ඡති.

අපේකො පේරො එකස්ස හත්පේ පත්තව්වරං දත්වා සර්වලක්ෂණත්ථං
 උදකථාසුකට්ඨානං ගන්ත්වා ධොතහත්ථපාදො හුත්වා ගුම්බසභාගතො නික්ඛමති.
 භුම්මදෙවතා තස්ස පේරස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො උත්තමරූපා ඉත්ථී හුත්වා කෙසෙ
 විදුනිත්වා සංවිධාය ඛන්ධන්ති විය පිට්ඨිතො පංසුං පුඤ්ජමානා විය සාටකං සංවිධාය
 නිවාසයමානා විය ච හුත්වා පේරස්ස පදානුපදිකා හුත්වා ගුම්බතො නික්ඛන්තා.
 එකමන්තෙ යීතො සභායකත්පේරො ඉමං කාරණං දිස්වා දොමනස්සජාතො
 “නට්ඨො දානි මෙ ඉමිනා භික්ඛුනා සද්ධිං දීඝරත්තානුගතො සිනෙහො. සවාහං
 එවංවිධභාවං ජානෙය්‍යං, එත්තකං අද්ධානං ඉමිනා සද්ධිං විස්සාසං න
 කරෙය්‍ය”න්ති වින්තෙත්වා ආගච්ඡන්තස්සෙවස්ස “හන්දාචුසො, තුය්හං
 පත්තව්වරං, තාදිසෙන පාපෙන සභායෙන සද්ධිං එකමග්ගං න ගච්ඡාමි”ති ආහ. තං
 කථං සුත්වා තස්ස උප්පිභික්ඛුතො හදයං තිබ්බසත්තිං ගහෙත්වා විද්ධං විය අහොසි.
 තතො නං ආහ – “ආචුසො, කිං නාමෙතං වදසි, අහං එත්තකං කාලං
 දුක්කට්ඨත්තමපි ආපත්තිං න ජානාමි. ත්වං පන මං අප්ප ‘පාපො’ති වදසි, කිං තෙ
 දිට්ඨ”න්ති? කිං අඤ්ඤෙන දිට්ඨෙන, කිං ත්වං එවංවිධෙන අලඬිකතපට්ඨත්තෙන
 මාතුගාමෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙන හුත්වා නික්ඛන්තොති? නත්පේතං, ආචුසො,
 මය්හං, නාහං එවරූපං මාතුගාමං පස්සාමිති. තස්ස යාවතතියං කට්ඨන්තස්සාපි
 ඉතරො පේරො කථං අසද්ද්භිත්වා අත්තනා දිට්ඨකාරණංයෙව අත්ථං ගහෙත්වා
 තෙන සද්ධිං එකමග්ගෙන අගන්ත්වා අඤ්ඤෙන මග්ගෙන සත්ථු සන්තිකං ගතො.
 ඉතරොපි අඤ්ඤෙන මග්ගෙන සත්ථු සන්තිකංයෙව ගතො.

තතො භික්ඛුසඬ්ඨස්ස උපොසථාගාරං පටිසනවෙලාය සො භික්ඛු තං භික්ඛුං
 උපොසථග්ගෙ සඤ්ජානිත්වා “ඉමස්මිං උපොසථග්ගෙ එවරූපො නාම පාපභික්ඛු
 අත්ථී, නාහං තෙන සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාමි”ති නික්ඛමිත්වා ඛහි අට්ඨාසි.
 භුම්මදෙවතා “භාරියං මයා කම්මං කත”න්ති මහල්ලකඋපාසකවණ්ණෙන තස්ස
 සන්තිකං ගන්ත්වා “කස්මා, හන්තෙ, අයොයා ඉමස්මිං යානෙ යීතො”ති ආහ.
 උපාසක, ඉමං උපොසථග්ගං එකො පාපභික්ඛු පට්ඨිට්ඨො, අහං තෙන සද්ධිං
 උපොසථං න කරොමිති වත්වා නික්ඛමිත්වා ඛහි යීතොමිහිති. හන්තෙ, මා එවං
 ගණ්හථ, පරිසුද්ධසිලො එස භික්ඛු. තුම්හෙහි දිට්ඨමාතුගාමො නාම අහං, මයා
 තුම්හාකං වීමංසනත්ථාය “දළ්භා නු ඛො ඉමෙසං පේරානං මෙත්ති, නො දළ්භා”ති
 උප්පිඅලප්පිභාවං ඔලොකෙන්තෙන තං කම්මං කතන්ති. කො පන ත්වං
 සප්පුරිසාති? අහං එකා භුම්මදෙවතා, හන්තෙති. දෙවපුත්තො කට්ඨන්තොව
 දිබ්බානුභාවෙන යත්වා පේරස්ස පාදෙසු පතිත්වා “මය්හං, හන්තෙ, බ්මථ, එතං
 දොසං පේරො න ජානාති, උපොසථං කරොථා”ති පේරං යාවිත්වා උපොසථග්ගං
 පවෙසෙසි. සො පේරො උපොසථං තාව එකට්ඨානෙන අකාසි, මිත්තසන්ථව්වසෙන
 න පුන තෙන සද්ධිං එකට්ඨානෙන අහොසිති. ඉමස්ස පේරස්ස කම්මං න කට්ඨිති,
 වුද්ධකත්පේරො පන අපරාපරං විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පාපුණි.

භුම්මදෙවතා තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන එකං බුද්ධන්තරං අපායතො න
 මුච්චිත්ථ. සවෙ පන කාලෙන කාලං මනුස්සත්තං ආගච්ඡති, අඤ්ඤෙන යෙන
 කෙනවි කතො දොසො තස්සෙව උපරි පතති. සො අම්හාකං භගවතො කාලෙ

සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති, ධානමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයජ්ජත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා මහල්ලකකාලෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජී, තස්ස උපසම්පන්නදිවසනො පටියාය එකා අලඬිකතපටියත්තා ඉත්ථී තස්මිං ගාමං පවිසන්නෙ සද්ධිංයෙව ගාමං පවිසති, නික්ඛමන්නෙ නික්ඛමති. විහාරං පවිසන්නෙපි පවිසති, තිට්ඨන්නෙපි තිට්ඨතීති එවං නිව්වානුබන්ධා පඤ්ඤායති. ථෙරො තං න පස්සති, තස්ස පන පුරිමස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන සා අඤ්ඤෙසං උපටියාති.

ගාමෙ යාගුහික්ඛං දදමානා ඉත්ථීයො, “හන්නෙ, අයං එකො යාගුඋච්චිකො තුම්භාකං, එකො ඉමිස්සා අම්භාකං සහායිකායා”ති පරිභාසං කරොන්ති. ථෙරස්ස මහතී විභෙසා භොති. විහාරං ගතමපි නං සාමණෙරා වෙව දහරහික්ඛු ව පරිවාරෙත්වා “ධානො කොණ්ඩො ජානො”ති පරිභාසං කරොන්ති. අපස්ස තෙනෙව කාරණෙන කුණ්ඩධානත්ථෙරොති නාමං ජාතං. සො උටියාය සමුටියාය තෙහි කයිරමානං කෙළිං සහිතුං අසක්කොන්තො උම්මාදං ගහෙත්වා “තුම්භෙ කොණ්ඩා, තුම්භාකං උපජ්ඣායා කොණ්ඩා, ආවරියා කොණ්ඩා”ති වදති. අථ නං සත්ථු ආරොවෙසුං – “කුණ්ඩධානො දහරසාමණෙරෙහි සද්ධිං එවං ඵරුසවාචං වදති”ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං හික්ඛු”ති ප්‍රච්ඡිත්වා “සච්චං භගවා”ති චුත්තෙ “කස්මා එවං වදෙසී”ති ආහ. හන්නෙ, නිබ්බදං විභෙසං අසහන්නො එවං කථෙමීති. “ත්ථං පුබ්බෙ කතකම්මං යාවජ්ජදිවසා ජීරාපෙතුං න සක්කොසි, පුන ඵවරුපං ඵරුසං මා වද හික්ඛු”ති වත්වා ආහ –

“මාවොච ඵරුසං කඤ්චි, චුත්තා පටිවදෙය්‍යු තං;
දුක්ඛා හි සාරම්භකථා, පටිදණ්ඩා ඵුසෙය්‍යු තං.

“සචෙ නෙරෙසි අත්තානං, කංසො උපහතො යථා;
එස පත්තොසි නිබ්බානං, සාරම්භො තෙ න විජ්ජතී”ති. (ධ. ප. 133-134);

ඉමඤ්ච පන තස්ස ථෙරස්ස මාතුගාමෙන සද්ධිං විවරණභාවං කොසලරඤ්ඤොපි කථයිංසු. රාජා “ගච්ඡථ, භණෙ, වීමංසථා”ති පෙසෙත්වා සයම්පි මන්දෙනෙව පරිවාරෙන සද්ධිං ථෙරස්ස වසනටියානං ගන්ත්වා එකමන්නෙ ඔලොකෙන්නො අටියාසි. තස්මිං බණෙ ථෙරො සුවිකම්මං කරොන්තො නිසින්තො භොති, සාපිස්ස ඉත්ථී අවිදුරෙ යානෙ යිතා විය පඤ්ඤායති.

රාජා තං දිස්වා “අත්ථිදං කාරණං”න්ති තස්සා යිතටියානං අගමාසි. සා තස්මිං ආගච්ඡන්නෙ ථෙරස්ස වසනපණ්ණසාලං පවිටියා විය අභොසි. රාජාපි තාය සද්ධිංයෙව පණ්ණසාලං පවිසිත්වා සබ්බත්ථ ඔලොකෙන්නො අදිස්වා “නායං මාතුගාමො, ථෙරස්ස එකො කම්මවිපාකො”ති සඤ්ඤං කත්වා පයමං ථෙරස්ස සම්පෙන ගච්ඡන්නොපි ථෙරං අවන්දිත්වා තස්ස කාරණස්ස අභුතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරං වන්දිත්වා එකමන්නං නිසින්තො “කච්චි, හන්නෙ, පිණ්ඩකෙන න කිලමථා”ති ප්‍රච්ඡි. ථෙරො “වට්ටති මහාරාජා”ති ආහ. “ජානාමි, හන්නෙ, අයාස්ස

කථා, එවරුපෙන ව පරික්කිලෙසෙන සද්ධිං වරන්තානං තුම්භාකං කෙ නාම පසිදිස්සන්ති, ඉතො පටියාය වො කත්ථවි ගමනකිව්වං නත්ථි, අහං චතුභි පච්චයෙහි උපට්ඨතිස්සාමි, තුම්භෙ යොනියොමනසිකාරො මා පමජ්ජිත්ථා”ති නිබද්ධං භික්ඛං පට්ඨපෙසි. ථෙරො රාජානං උපත්ථම්භකං ලභිත්වා භොජනසප්පායෙන එකග්ගචිත්තො භුත්වා විපස්සනං වඩ්ඨෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තතො පටියාය සා ඉත්ථි අන්තරධායි.

මහාසුභද්දා උග්ගනගරෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකුලෙ වසමානා “සත්ථා මං අනුකම්පතු”ති උපොසථං අධිට්ඨාය නිරාමගන්ධා භුත්වා උපරිපාසාදනලෙ ධීනා “ඉමානි පුජ්ථානි අන්තරෙ අට්ඨත්වා දසබ්බස්ස මත්ථකෙ විතානං භුත්වා තිට්ඨන්තු, දසබ්බො ඉමාය සඤ්ඤාය ස්වෙ පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මය්හං භික්ඛං ගණ්හතු”ති සච්චකිරියං කත්වා අට්ඨ සුමනපුජ්ථමුට්ඨියො විස්සජ්ජෙසි. පුජ්ථානි ගන්ත්වා ධම්මදෙසනාවෙලාය සත්ථු මත්ථකෙ විතානං භුත්වා අට්ඨංසු. සත්ථා තං සුමනපුජ්ථවිතානං දිස්වා චිත්තෙනෙව සුභද්දාය භික්ඛං අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අරුණෙ උට්ඨිතෙ ආනන්දත්ථෙරං ආහ – “ආනන්ද, මයං අජ්ජ දුරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සාම, පුටුජ්ජනානං අදත්වා අරියානංයෙව සලාකං දෙහී”ති. ථෙරො භික්ඛුනං ආරොචෙසි – “ආවුසො, සත්ථා අජ්ජ දුරං භික්ඛාචාරං ගමිස්සති, පුටුජ්ජනා මා ගණ්හන්තු, අරියාව සලාකං ගණ්හන්තු”ති. කුණ්ඩධානත්ථෙරො “ආහරාවුසො, සලාක”න්ති පයමංයෙව හත්ථං පසාරෙසි. ආනන්දා “සත්ථා තාදිසානං භික්ඛුනං සලාකං න දාපෙති, අරියානංයෙව දාපෙති”ති විතක්කං උජ්ජාදෙත්වා ගන්ත්වා සත්ථු ආරොචෙසි. සත්ථා “ආහරාපෙත්තස්ස සලාකං දෙහී”ති ආහ. ථෙරො චිත්තෙසි – “ස්වෙ කුණ්ඩධානස්ස සලාකා දාතුං න යුත්තා අස්ස, අථ සත්ථා පට්ඨාගෙය්‍ය, හවිස්සති එකං කාරණං”න්ති. “කුණ්ඩධානස්ස සලාකං දස්සාමි”ති ගමනං අභිනීහරි. කුණ්ඩධානත්ථෙරො තස්ස පුරෙ ආගමනාව අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා ඉද්ධියා ආකාසෙ යත්වා “ආහරාවුසො ආනන්ද, සත්ථා මං ජානාති, මාදිසං භික්ඛුං පයමං සලාකං ගණ්හන්තං න සත්ථා වාරෙති”ති හත්ථං පසාරෙත්වා සලාකං ගණ්හි. සත්ථා තං අට්ඨුජ්ජත්තිං කත්වා ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ පයමං සලාකං ගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

වඩ්ඨිසත්ථෙරවත්ථු

212. චතුත්ථෙ පටිභානවත්තානන්ති සම්පන්නපටිභානානං වඩ්ඨිසත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර ථෙරො දසබ්බස්ස සන්තිකං උපසඬකමන්තො චක්ඛුපථතො පටියාය චන්දෙන සද්ධිං උපමෙත්වා, සුරියෙන, ආකාසෙන, මහාසමුද්දෙන, හත්ථිනාගෙන, සිහෙන මිගරඤ්ඤා සද්ධිං උපමෙත්වාපි අනෙකෙහි පදසතෙහි පදසහස්සෙහි සත්ථු වණ්ණං වදන්තොයෙව උපසඬකමති. තස්මා පටිභානවත්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා පුරිමනයෙනෙව විහාරං

ගන්නවා ධම්මං සුඤ්ඤානං සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පටිභානවන්තානං අග්ගට්ඨානෙ
 යපෙන්නං දිස්වා සත්ථු අධිකාරකම්මං කත්වා “අභම්පි අනාගතෙ පටිභානවන්තානං
 අග්ගො භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං කත්වා සත්ථාරා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ
 නිබ්බත්ති. වඬ්ඨිසමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ
 උග්ගණ්හන්තො ආවරියං ආරාධෙත්වා ඡවසිසමන්තං නාම සික්ඛිත්වා ඡවසිසං
 නබෙන ආකොටෙත්වා “අයං සත්තො අසුකයොනියං නාම නිබ්බත්තො” ති
 ජානාති.

බ්‍රාහ්මණා “අයං අම්භාකං ජීවිකමග්ගො” ති ඤත්වා වඬ්ඨිසමාණවං
 පටිච්ඡන්තයානෙ නිසිදාපෙත්වා ගාමනිගමරාජධානියො වරන්තා නගරද්වාරෙ වා
 නිගමද්වාරෙ වා යපෙත්වා මහාජනස්ස රාසිභූතභාවං ඤත්වා “යො වඬ්ඨිසං පස්සති,
 සො ධනං වා ලභති, යසං වා ලභති, සග්ගං වා ගච්ඡති” ති වදන්ති. තෙසං කථං
 සුත්වා බහු ජනා ලඤ්ඡං දත්වා පස්සිතුකාමා හොන්ති. රාජරාජමහාමත්තා තෙසං
 සන්තිකං ගන්ත්වා “කො ආවරියස්ස ජානවිසෙසො” ති පුච්ඡන්ති. තුම්හෙ න
 ජානාථ, සකලජම්බුදීපෙ අම්භාකං ආවරියසදිසො අඤ්ඤො පණ්ඩිතො නාම නත්ථි,
 තිවස්සමත්ථකෙ මතකානං සීසං ආහරාපෙත්වා නබෙන ආකොටෙත්වා “අයං
 සත්තො අසුකයොනියං නිබ්බත්තො” ති ජානාති. වඬ්ඨිසොපි මහාජනස්ස
 කඬ්ඬචෙදනත්ථං තෙ තෙ ජනෙ ආවාහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගතිං කථාපෙති.
 තං නිස්සාය මහාජනස්ස හත්ථතො සතම්පි සහස්සම්පි ලභති.

බ්‍රාහ්මණා වඬ්ඨිසමාණවං ආදාය යථාරූචිං විවරිත්වා පුන සාවත්ථියං ආගමංසු.
 වඬ්ඨිසො ජෙතවනමහාවිහාරස්ස අවිදුරට්ඨානෙ යීතො චිත්තෙසි – “සමණො
 ගොතමො පණ්ඩිතොති වදන්ති, න ඛො පන සබ්බකාලං මයා ඉමෙසංයෙව වචනං
 කරොන්තෙන වරිතුං වට්ටති, පණ්ඩිතානම්පි සන්තිකං ගන්තුං වට්ටති” ති. සො
 බ්‍රාහ්මණො ආහ – “තුම්හෙ ගච්ඡථ, අහං න බහුකෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා සමණං
 ගොතමං පස්සිස්සාමි” ති. තෙ ආහංසු – “වඬ්ඨිස, මා තෙ රූචිවි සමණං ගොතමං
 පස්සිතුං. යො හි නං පස්සති, තං සො මායාය ආවට්ටෙති” ති. වඬ්ඨිසො තෙසං කථං
 අනාදියිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසිදි.

අථ නං සත්ථා පුච්ඡි – “වඬ්ඨිස, කිඤ්චි සිප්පං ජානාසි” ති. ආම, හො ගොතම,
 ඡවසිසමන්තං නාමෙකං ජානාමිති. කිං සො මන්තො කරොතිති? තිවස්සමත්ථකෙ
 මතානම්පි තං මන්තං ජප්පිත්වා සීසං නබෙන ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං
 ජානාමිති. සත්ථා තස්ස එකං නිරයෙ උප්පන්නස්ස සීසං දස්සෙසි, එකං මනුස්සෙසු
 උප්පන්නස්ස, එකං දෙවෙසු, එකං පරිනිබ්බුතස්ස සීසං දස්සෙසි. සො පඨමං සීසං
 ආකොටෙත්වා, “හො ගොතම, අයං සත්තො නිරයං ගතො” ති ආහ. සාධු සාධු,
 වඬ්ඨිස, සුදිට්ඨං තයා, අයං සත්තො කහං ගතොති පුච්ඡි. මනුස්සලොකං, හො
 ගොතමාති. අයං සත්තො කහං ගතොති? දෙවලොකං, හො ගොතමාති තිණ්ණම්පි
 ගතට්ඨානං කපෙසි. පරිනිබ්බුතස්ස පන සීසං නබෙන ආකොටෙත්තො නෙව
 අන්තං න කොටිං පස්සති. අථ නං සත්ථා “න සක්කොසි ත්වං, වඬ්ඨිසා” ති පුච්ඡි.

“පස්සථ, හො ගොතම, උපපරික්ඛාමී තාවා” ති පුනඡ්ඡුනං පරිවත්තෙති.

බාහිරකමන්තෙන ඛිණ්ණාසවස්ස ගතිං කථං ජානිස්සති, අථස්ස මත්ථකතො සෙදො මුච්චි. සො ලජ්ජිත්වා තුණ්හිභූතො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා “කිලමසි, වඩ්ඪිසා” ති ආහ. ආම, හො ගොතම, ඉමස්ස සත්තස්ස ගතට්ඨානං ජානිතුං න සක්කොමි. සචෙ තුම්හෙ ජානාථ, කථෙථාති. “වඩ්ඪිස, අහං එතම්පි ජානාමි ඉතො උත්තරිතරම්පි” ති වත්ථා ධම්මපදෙ ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි –

“චුතිං යො වෙදි සත්තානං, උපපත්තිං ව සබ්බසො;
අසත්තං සුගතං බුද්ධං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණං.

“යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා;
ඛිණ්ණාසවං අරහත්තං, තමහං බුම් බ්‍රාහ්මණ” ති. (ධ. ප. 419-420);

තතො වඩ්ඪිසො ආහ – “හො ගොතම, විජ්ජාය විජ්ජං දෙන්තස්ස නාම පරිභානි නත්ථි, අහං අත්තනා ජානනකං මන්තං තුම්හාකං දස්සාමි, තුම්හෙ එතං මන්තං මය්හං දෙථා” ති. වඩ්ඪිස, න මයං මන්තෙන මන්තං දෙම, එවමෙව දෙමාති. “සාධු, හො ගොතම, දෙථ මෙ මන්ත” ති අපචිතිං දස්සෙත්වා හත්ථකච්ඡපකං කත්වා නිසිදි. කිං, වඩ්ඪිස, තුම්හාකං සමයෙ මහග්ගමන්තං වා කිඤ්චි වා ගණ්හන්තානං පරිවාසො නාම න හොතිති? හොති, හො ගොතමාති. අම්හාකං පන මන්තො නිජ්ජරිවාසොති සඤ්ඤං කරොසීති? බ්‍රාහ්මණා නාම මන්තෙහි අතිත්තා හොන්ති, තස්මා සො භගවන්තං ආහ – “හො ගොතම, තුම්හෙහි කථිතනියාමං කරිස්සාමි” ති. භගවා ආහ – “වඩ්ඪිස, මයං ඉමං මන්තං දෙන්තා අම්හෙහි සමානලිඬිගස්ස දෙමා” ති. වඩ්ඪිසො “යංකිඤ්චි කත්වා මයා ඉමං මන්තං ගණ්හිත්වා ගන්තුං වට්ටති” ති බ්‍රාහ්මණ ආහ. තුම්හෙ මයි පබ්බජන්තෙ මා වින්තයිත්ථ, අහං ඉමං මන්තං ගණ්හිත්වා සකලපම්බුද්ධිපෙ ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි. එවං සන්තෙ තුම්හාකම්පි හද්දකං භවිස්සති” ති මන්තත්ථාය සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජි. සත්ථා “මන්තපරිවාසං තාව වසාහි” ති ද්වන්තිංසාකාරං ආචික්ඛි. පඤ්ඤවා සත්තො ද්වන්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තොව තත්ථ ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

තස්මිං අරහත්තං පත්තෙ බ්‍රාහ්මණා “කා නු බො වඩ්ඪිසස්ස පවත්ති, පස්සිස්සාම න” ති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං, හො වඩ්ඪිස, සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ සිජ්ජං සික්ඛිත” ති පුච්ඡංසු. ආම, සික්ඛිතන්ති. තෙන හි එහි ගම්ස්සාමාති. ගච්ඡථ තුම්හෙ, තුම්හෙහි සද්ධිං ගන්තබ්බකිච්චං මය්හං නිට්ඨිතන්ති. පට්ඨමෙව අම්හෙහි තුය්හං කථිතං “සමණො ගොතමො අත්තානං පස්සිතුං ආගතෙ මායාය ආවට්ටෙති” ති. ත්වං හි ඉදානි සමණස්ස ගොතමස්ස වසං ආපන්නො, කිං මයං තව සන්තිකෙ කරිස්සාමාති ආගතමග්ගෙනෙව පක්කම්ඡු. වඩ්ඪිසත්ථෙරොපි යං යං වෙලං දසබලං පස්සිතුං ගච්ඡති, එකං ථුතිං කරොන්තොව ගච්ඡති. තෙන තං සත්ථා සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො පටිභානවන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

උපසෙනවඩගන්තපුත්තත්ථෙරවත්ථු

213. පඤ්චමෙ සමන්තපාසාදිකානන්ති සබ්බපාසාදිකානං. උපසෙනොති තස්ස ථෙරස්ස නාමං. වඩගන්තව්‍යාභ්මණස්ස පන සො පුත්තො, තස්මා වඩගන්තපුත්තොති වුච්චති. අයං පන ථෙරො න කෙවලං අත්තනාව පාසාදිකො, පරිසාපිස්ස පාසාදිකා, ඉති පරිසං නිස්සාය ලද්ධනාමවසෙන සමන්තපාසාදිකානං අග්ගො නාම ජාතො.

පඤ්භකම්මෙ පනස්ස අයමනුපුබ්බිකවා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බන්තො වයං ආගම්ම පුරිමනයෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුභමානො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සමන්තපාසාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා සත්ථු අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මි. බුද්ධුප්පාදෙ නාලකව්‍යාභ්මණගාමෙ සාරිව්‍යාභ්මණියා කුච්ඡිස්මි. පටිසන්ධිං ගණ්හි, උපසෙනදාරකොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො වයස්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා දසබලස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජී. සො උපසම්පදාය එකවස්සිකො හුත්වා “අරියගබ්භං වඩ්ඪෙමි”ති එකං කුලපුත්තං අත්තනො සන්තිකෙ පබ්බාපෙත්වා උපසම්පාදෙසි. සො පචාරෙත්වා සද්ධිවිහාරිකස්ස එකවස්සිකකාලෙ අත්තනා දුවස්සො “දසබලො මං පස්සිත්වා තුසිස්සති”ති සද්ධිවිහාරිකං ආදාය දසබලං පස්සිතුං ආගතො. සත්ථා තං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්නං පුච්ඡි – “කතිවස්සොසි ත්වං භික්ඛු”ති? දුවස්සො අභං භගවාති. අයං පන භික්ඛු කතිවස්සොති? එකවස්සො භගවාති. කින්නායං භික්ඛු භොතීති? සද්ධිවිහාරිකො මෙ භගවාති. අථ නං සත්ථා “අතිලභුං ඛො ත්වං, මොසපුරිස, බාහුල්ලාය ආවත්තො”ති වත්වා අනෙකපරියායෙන විගර්හී. ථෙරො සත්ථු සන්තිකා ගරභං ලභිත්වා භගවත්තං වන්දිත්වා “ඉමිනාව පුණ්ණවන්දසස්සිරිකෙන මුඛෙන සත්ථාරං පරිසමෙව නිස්සාය සාධුකාරං දාපෙස්සාමි”ති තංදිවසෙයෙව එකං යානං ගන්ත්වා විපස්සනාය කම්මං කත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි.

තතො යස්මා ථෙරො මහාකුලතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො පථවිසුට්ඨධම්මකථිකොව, තස්මා තස්ස ධම්මකථාය වෙව පසිදිත්වා මිත්තාමච්චඤාතිකුලෙහි ව නික්ඛමිත්වා බහු කුලදාරකා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජන්ති. “අභං ආරඤ්ඤකො, තුම්හෙපි ආරඤ්ඤකා භවිතුං සක්කොන්තා පබ්බජ්ථා”ති තෙරස ධුතඬිගානි ආවික්ඛිත්වා “සක්ඛිස්සාම, භන්තෙ”ති වදන්තෙ පබ්බාපෙති. තෙ අත්තනො බලෙන තං තං ධුතඬිගං අධිට්ඨන්ති. ථෙරො අත්තනො දසවස්සකාලෙ විනයං පගුණං කත්වා සබ්බෙව උපසම්පාදෙසි. එවං උපසම්පන්නා වස්ස පඤ්චසතමත්තා භික්ඛු පරිවාරා අහෙසුං.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා ජෙනවනමහාවිහාරෙ වසන්තො “ඉච්ඡාමහං, භික්ඛවෙ, අද්ධමාසං පටිසල්ලීයිතු”න්ති භික්ඛුසඬ්ඨස්ස ආරොචෙත්වා එකවිහාරී භොති.

හික්බිසව්සොපි “යො හගවන්තං දස්සනාය උපසඬකමති, සො පාවිත්තියං දෙසාපෙනබ්බො” ති කතිකං අකාසි. තදා උපසෙනත්ථෙරො “හගවන්තං පස්සිස්සාමි” ති අත්තනො පරිසාය සද්ධිං ජෙනවනං ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා කථාසමුට්ඨාපනත්ථං අඤ්ඤතරං ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකං ආමන්තෙසි – “මනාපානි තෙ හික්බු පංසුකුලානි” ති. “න බො මෙ, හන්තෙ, මනාපානි පංසුකුලානි” ති වත්වා උපජ්ඣායෙ ගාරවෙන පංසුකුලිකභාවං ආරොචෙසි. ඉමස්මිං යානෙ සත්ථා “සාධු සාධු, උපසෙනා” ති ථෙරස්ස සාධුකාරං දත්වා අනෙකපරියායෙන ගුණකථං කථෙසි. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරතො පන ඉදං වත්ථු පාළියං (පාරා. 565) ආගතමෙව. අථ සත්ථා අපරභාගෙ අරියගුණමජ්ඣෙ නිසින්තො ඉමස්මිං සාසනෙ ථෙරං සමන්තපාසාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ යිපෙසීති.

දබ්බත්ථෙරවත්ථු

214. ඡට්ඨෙ සෙනාසනපඤ්ඤාපකානන්ති සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙන්තානං. ථෙරස්ස කිර සෙනාසනපඤ්ඤාපනකාලෙ අට්ඨාරසසු මහාවිහාරෙසු අසම්මට්ඨං පරිවෙණං වා අපට්ඨගිතං සෙනාසනං වා අසොධිතං මඤ්චපීයං වා අනුපට්ඨිතං පානීයපරිභොජනීයං වා නාහොසි. තස්මා සෙනාසනපඤ්ඤාපකානං අග්ගො නාම ජාතො. දබ්බොතිස්ස නාමං. මල්ලරාජකුලෙ පන උප්පන්නත්තා මල්ලපුත්තො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයඤ්ඤි පදුමුත්තරවුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො චුත්තනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං හික්බුං සෙනාසනපඤ්ඤාපකානං අග්ගට්ඨානෙ යිපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්ථාරා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපදසබ්බස්ස සාසනස්ස ඔසක්කනකාලෙ පබ්බජී, තදා තෙන සද්ධිං අපරෙ ඡ ජනාති සත්ත හික්බු එකචිත්තා හුත්වා අඤ්ඤෙ සාසනෙ අගාරවං කරොන්තෙ දිස්වා “ඉධ කිං කරොම, එකමන්තෙ සමණධම්මං කත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරස්සාමා” ති නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා උච්චපබ්බතසිබරං අභිරුහිත්වා “අත්තනො චිත්තබ්බං ජානන්තා නිස්සෙණිං පාතෙන්තු, ජීවිතෙ සාලයා ඔතරන්තු, මා පච්ඡානුතාපිතො අහුවත්ථා” ති වත්වා සබ්බෙ එකචිත්තා හුත්වා නිස්සෙණිං පාතෙන්වා “අප්පමත්තා හොථ, ආවුසො” ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔවදිත්වා චිත්තරුචියෙසු යානෙසු නිසීදිත්වා සමණධම්මං කාතුං ආරභිංසු.

තත්‍රෙකො ථෙරො පඤ්චමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්වා “මම කිච්චං නිප්පන්නං, අහං ඉමස්මිං යානෙ කිං කරස්සාමි” ති ඉද්ධියා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං ආහරිත්වා, “ආවුසො, ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථ, හික්ඛාචාරකිච්චං මමායත්තං හොතු, තුම්හෙ අත්තනො කම්මං කරොථා” ති ආහ. කිං නු බො මයං, ආවුසො, නිස්සෙණිං පාතෙන්තා එවං අවොචුමිහා “යො පයමං ධම්මං සච්ඡිකරොති, සො

හික්බිං ආහරතු, තෙන ආහතං සෙසා පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරිස්සන්ති” ති.
නත්ථි, ආවුසොති. තුම්හෙ අත්තනො පුබ්බහෙනුතා ලහිත්ථ, මයම්පි සක්කොන්තා
වට්ඨස්සන්තං කරිස්සාම, ගච්ඡථ තුම්හෙති. ථෙරො තෙ සඤ්ඤාපෙතුං
අසක්කොන්තො ඵාසුකට්ඨානෙ පිණ්ඩපානං පරිභුඤ්ජිත්වා ගතො. අපරො ථෙරො
සත්තමෙ දිවසෙ අනාගාමිඵලං පත්වා තතො වුතො සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මලොකෙ
නිබ්බත්තො.

ඉතරෙපි ථෙරා තතො වුතා ඵකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා
ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ තෙසු තෙසු කුලෙසු නිබ්බත්තා. ඵකො ගන්ධාරට්ඨෙය
තක්කසිලනගරෙ රාජගෙහෙ නිබ්බත්තො, ඵකො පබ්බතෙයාරට්ඨෙය පරිබ්බාජිකාය
කුච්ඡිමහි නිබ්බත්තො, ඵකො බාහියරට්ඨෙය කුටුම්භිකගෙහෙ නිබ්බත්තො, ඵකො
රාජගෙහෙ කුටුම්භිකගෙහෙ නිබ්බත්තො. අයං පන දබ්බත්ථෙරො මල්ලරට්ඨෙය
අනුපියනගරෙ ඵකස්ස මල්ලරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස මාතා
උපවිජ්ඣකාලෙ කාලමකාසි, මතසරීරං සුසානං නෙත්වා දාරුචිතකං
ආරොපෙත්වා අග්ගිං අදංසු. තස්සා අග්ගිවෙගසන්තත්තං උදරපටලං ද්වෙධා
අහොසි. දාරකො අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන උප්පතිත්වා ඵකස්මිං දබ්බත්ථම්හෙ
නිපති. තං දාරකං ගහෙත්වා අයයිකාය අදංසු. සා තස්ස නාමං ගණ්හන්ති
දබ්බත්ථම්හෙ නිපතිත්වා ලද්ධජීවිතත්තා දබ්බොතිස්ස නාමං අකාසි.

තස්ස සත්තවස්සිකකාලෙ සත්ථා හික්ඛුසඤ්ජපරිවාරො මල්ලරට්ඨෙය වාරිකං
වරමානො අනුපියනිගමං පත්වා අනුපියමිබ්බනෙ විහරති. දබ්බකුමාරො සත්ථාරං
දිස්වා දස්සනෙනෙව පසිදිත්වා පබ්බජිතුකාමො හුත්වා “අහං දසබලස්ස සන්තිකෙ
පබ්බජිස්සාමි” ති අයයිකං ආපුච්ඡි. සා “සාධු, තාතා” ති දබ්බකුමාරං ආදාය සත්ථු
සන්තිකං ගන්ත්වා, “හන්තෙ, ඉමං කුමාරං පබ්බාපෙථා” ති ආහ. සත්ථා
අඤ්ඤතරස්ස හික්ඛුනො සඤ්ඤං අදාසි “හික්ඛු ඉමං දාරකං පබ්බාපෙඨි” ති. සො
ථෙරො සත්ථු වචනං සුත්වා දබ්බකුමාරං පබ්බාපෙන්නො තවපඤ්චකං කම්මට්ඨානං
ආචික්ඛි. පුබ්බහෙනුසම්පන්නො කතාහිනිහාරො සත්තො පයමකෙසවට්ටියා
ඔරොපියමානාය සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, දුතියකෙසවට්ටියා ඔරොපියමානාය
සකදාගාමිඵලෙ, තතියාය අනාගාමිඵලෙ. සබ්බකෙසානං පන ඔරොපනඤ්ච
අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියා ව අපච්ඡා අපුරෙ අහොසි.

සත්ථා මල්ලරට්ඨෙය යථාහිරන්තං විහරිත්වා රාජගහං ගන්ත්වා වෙළුවනෙ වාසං
කප්පෙසි. තත්‍රායස්මා දබ්බො මල්ලපුත්තො රහොගතො අත්තනො කිච්චනිජ්ඣත්ති.
ඔලොකෙත්වා සඤ්ජස්ස වෙය්‍යාවච්චකරණෙ කායං යොජෙතුකාමො චින්තෙසි –
“යංනුනාහං සඤ්ජස්ස සෙනාසනඤ්ච පඤ්ඤාපෙය්‍යං, හත්තානි ව
උද්දිසෙය්‍ය” න්ති. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අත්තනො පරිවිතක්කං
ආරොවෙසි. සත්ථා තස්ස සාධුකාරං දත්වා සෙනාසනපඤ්ඤාපකත්තඤ්ච
හත්තුද්දෙසකත්තඤ්ච සම්පට්චිඡි. අථ නං “අයං දබ්බො දහරොව සමානො
මහත්තට්ඨානෙ යීතො” ති සත්තවස්සිකකාලෙයෙව උපසම්පාදෙසි. ථෙරො
උපසම්පන්නකාලතොයෙව පට්ඨාය රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තානං.

සබ්බභික්ඛූනං සෙනාසනානි ච පඤ්ඤාපෙනි, භික්ඛඤ්ච සම්පට්ඨිත්වා උද්දිසති. තස්ස සෙනාසනපඤ්ඤාපකභාවො සබ්බදිසාසු පාකටො අහොසි – “දබ්බො කිර මල්ලපුත්තො සභාගසභාගානං භික්ඛූනං එකට්ඨානෙ සෙනාසනානි පඤ්ඤාපෙනි, දුරෙපි සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙනියෙව. ගත්තුං අසක්කොන්තෙ ඉද්ධියා නෙතීති.

අථ නං භික්ඛූ කාලෙපි විකාලෙපි “අම්භාකං, ආවුසො, ජීවකම්බවනෙ සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙනි, අම්භාකං මද්දකුච්ඡිස්මිං මිගදායෙ” ති එවං සෙනාසනං උද්දිසාපෙත්වා තස්ස ඉද්ධිං පස්සන්තා ගච්ඡන්ති. සොපි ඉද්ධියා මනොමයෙ කායෙ අභිසම්බරිත්වා එකෙකස්ස ථෙරස්ස එකෙකං අත්තනා සදිසං භික්ඛූ නිමිමිනිත්වා අභිගුලියා ජලමානාය පුරතො පුරතො ගත්ත්වා “අයං මඤ්චො, ඉදං පීඨ” න්තිආදීනි වත්වා සෙනාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පුන අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ආගච්ඡති. අයමෙත්ථ සම්බලොපො, විත්ථාරතො පනිදං වත්ථු පාළියං ආගතමෙව. සත්ථා ඉදමෙව කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්තො ථෙරං සෙනාසනපඤ්ඤාපකානං අග්ගට්ඨානෙ යිපෙසීති.

පිලින්දවච්ඡත්ථෙරවත්ථු

215. සත්තමෙ දෙවතානං පියමනාපානන්ති දෙවතානං පියානඤ්චෙව මනාපානඤ්ච පිලින්දවච්ඡත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ චක්කවත්ති රාජා හුත්වා මහාජනං පඤ්චස්ස සීලෙස්ස පතිට්ඨාපෙත්වා සග්ගපරායණං අකාසි. යෙභුයොන කිර ඡස්ස කාමසග්ගෙස්ස නිබ්බත්තදෙවතා තස්සෙව ඔවාදං ලභිත්වා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අත්තනො සම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා “කං නු බො නිස්සාය ඉමං සග්ගසම්පත්තිං ලභිමිහා” ති ආවජ්ජමානා ඉමං ථෙරං දිස්වා “ථෙරං නිස්සාය අම්භෙහි සම්පති ලද්ධා” ති සායංපාතං ථෙරං නාමස්සන්ති. තස්මා සො දෙවතානං පියමනාපානං අග්ගො නාම ජාතො. පිලින්දොති පනස්ස ගොත්තං, වච්ඡොති නාමං. තද්දහයං සංසන්දෙත්වා පිලින්දවච්ඡොති වුවවති.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො පුරිමනයෙනෙව සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛූ දෙවතානං පියමනාපට්ඨානෙ යිපෙත්තං දිස්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙස්ස සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. පිලින්දවච්ඡොතිස්ස නාමං අකංසු. සො අපරෙත සමයෙන සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො විපස්සනං වඩ්ඤ්ත්වා අරහත්තං පාපුණි. සො ගිහිහිපි භික්ඛූහිපි සද්ධිං කථෙන්නො “එහි, වසල, ගච්ඡ, වසල, ආහර, වසල, ගණ්භ, වසලා” ති වසලවාදෙනෙව සමුදාවරති. තං කථං ආහරිත්වා තථාගතං පුච්ඡිංසු – “භගවා අරියා නාම ඵරුසවාවා න භොන්ති” ති. භික්ඛවෙ, අරියානං පරවම්භනවසෙන ඵරුසවාවා නාම නත්ථී, අපිව බො පන භවත්තරෙ ආවිණ්ණවසෙන භවෙය්‍යාති. භන්තෙ, පිලින්දවච්ඡත්ථෙරො උට්ඨාය සමුට්ඨාය ගිහිහිපි භික්ඛූහිපි සද්ධිං කථෙන්නො, “වසල, වසලා” ති කථෙති, කිමෙත්ථ කාරණං.

හගවාති. හික්බවෙ, න මය්හං පුත්තස්ස එතං ඉදානෙව ආවිණ්ණං, අතීතෙ පනෙස පඤ්ච ජාතිසතානි වසලවාදිබ්බාහිමණකුලෙ නිබ්බන්ති. ඉච්චෙස හවාවිණ්ණෙනෙව කපෙසි, න ඵරුසවසෙන. අරියානඤ්ඤි වොහාරො ඵරුසොපි සමානො වෙනනාය අඵරුසභාවෙන පරිසුද්ධොව, අප්පමත්තකම්පෙත්ථ පාපං න උපලබ්භතීති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

“අකක්කසං විඤ්ඤාපනිං, ගිරං සච්චමුදිරයෙ;
යාය නාහිසපෙ කඤ්චි, තමහං බුම් බ්බාහිමණ”න්ති.

අපේකදිවසං පෙරො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තො එකං පුරිසං පිප්පලිනං භාජනං පුරෙත්වා ආදාය අන්තොනගරං පවිසන්තං දිස්වා “කිං තෙ, වසල, භාජනෙ”ති ආහ. සො චිත්තෙසි – “අයං සමණො මයා සද්ධිං පාතොව ඵරුසකථං කපෙසි, ඉමස්ස අනුච්ඡවිකමෙව වත්තුං වට්ටති”ති “මුසිකවච්චං මෙ, හන්තෙ, භාජනෙ”ති ආහ. එවං හවිස්සති, වසලාති. තස්ස පෙරස්ස දස්සනං විජහන්තස්ස සබ්බං මුසිකවච්චමෙව අහොසි. සො චිත්තෙසි – “ඉමා පිප්පලියො මුසිකවච්චසදිසා පඤ්ඤායන්ති, සභාවො නු බො නො”ති වීමංසන්තො හත්ථෙත උප්පිළෙසි. අථස්ස උන්දුරවච්චභාවං ඤත්වා බලවදොමනස්සං උප්පජ්ජී. සො “ඉමායෙව නු බො ඵවරුපා, උදාහු සකටෙපි”ති ගන්ත්වා ඔලොකෙන්තො සබ්බාපි පිප්පලියො තාදිසාව දිස්වා හදයං හත්ථෙත සන්ධාරෙත්වා “ඉදං න අඤ්ඤස්ස කම්මං, මයා පාතොව දිට්ඨහික්ඛුස්සෙතං කම්මං, අද්ධා එකං උපායං හවිස්සති, තස්ස ගතට්ඨානං අනුච්චිතිත්වා එතං කාරණං ජාතිස්සාමි”ති පෙරස්ස ගතමග්ගං පුච්ඡිත්වා පායාසි.

අපේකො පුරිසො තං අතිවිය වණ්ඨිකතං ගච්ඡන්තං දිස්වා, “හො පුරිස, ත්වං අතිවිය වණ්ඨිකතොව ගච්ඡසි, කෙන කම්මෙන ගච්ඡසි”ති පුච්ඡී. සො තස්ස තං පවත්තිං ආරොවෙසි. සො තස්ස කථං සුත්වා එවමාහ – “හො, මා චිත්තයි, මය්හං අයොයා පිලින්දවච්ඡො හවිස්සති, ත්වං එතදෙව භාජනං පුරෙත්වා ආදාය ගන්ත්වා පෙරස්ස පුරතො තිට්ඨ. ‘කිං නාමෙතං, වසලා’ති චුත්තකාලෙ ව ‘පිප්පලියො, හන්තෙ’ති වද, පෙරො ‘එවං හවිස්සති, වසලා’ති වක්ඛති. පුන සබ්බාපි පිප්පලියො හවිස්සන්ති”ති. සො තථා අකාසි. සබ්බා පිප්පලියො පටිපාකතිකා අහෙසුං. ඉදමෙත්තකං වත්ථු. අපරභාගෙ පන සත්ථා දෙවතානං පියමනාපකාරණමෙව වත්ථුං කත්වා පෙරං දෙවතානං පියමනාපානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

බාහියදාරුවීරියත්ථෙරවත්ථු

216. අට්ඨමෙ බිජ්ජාහිඤ්ඤානන්ති බිජ්ජං අධිගතඅහිඤ්ඤානං දාරුවීරියත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයඤ්ඤි පෙරො සංඛිත්තධම්මදෙසනාපරියොසානෙ අරහත්තං පාපුණි, මග්ගඵලානං පරිකම්මකිච්චං නාහොසි. තස්මා බිජ්ජාහිඤ්ඤානං අග්ගො නාම ජාතො. බාහියරට්ඨෙ පන ජාතත්තා බාහියොතිස්ස නාමං අහොසි. සො අපරභාගෙ දාරුවීරං නිවාසෙසි. තස්මා දාරුවීරියො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා - අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
 භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො දසබ්බස්ස ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤානො
 සත්ථාරං එකං භික්ඛුං බිජ්ජාභිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා
 අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපදසබ්බස්ස සාසනස්ස ඔසක්කනකාලෙ හෙට්ඨා
 වුත්තෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං සමණධම්මං කත්වා පරිපුණ්ණසිලො ජීවිතක්ඛයං පත්වා
 දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති.

සො එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ වසිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බාහියරට්ඨෙ
 කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො. වයං ආගම්ම සරාවාසං වසන්තො “වොහාරං
 කර්ස්සාමි”ති සුවණ්ණභූමිගමනියං නාවං අභිරුහි. නාවා ඉච්ඡිතං දෙසං අප්පත්වා
 සමුද්දමජ්ඣෙ භින්නා, මහාජනො මච්ඡකච්ඡපහක්ඛො අහොසි. අයං පන එකං
 දාරුඛණ්ඩං ගහෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සුප්පාරකපට්ටනෙ උත්තිණ්ණො
 මනුස්සාවාසං පත්වා “අවෙලකනියාමෙන මනුස්සෙ උපසඬ්ඨකම්තුං අයුත්ත”න්ති
 අවිදුරෙ යානෙ එකං මහාතළාකා සෙවාරං ගහෙත්වා සරීරං වෙයෙත්වා එකස්මිං
 යානෙ පතිතං එකං කපාලං ආදාය භික්ඛාය පාවිසි.

මනුස්සා තං දිස්වා වින්තෙසු - “සවෙ ලොකෙ අරහන්තා නාම අත්ථී,
 එවංවිධෙහි භවිතබ්බං. කිං නු ඛො අයොසා උක්කට්ඨභාවෙන වත්ථං න ගණ්භාති,
 උදාහු දියාමානං ගණ්භෙය්සා”ති වීමංසන්තා නානාදිසාහි වත්ථානි ආහරිංසු. සො
 වින්තෙසි - “සවාහං න ඉමිනා නියාමෙන ආගමිස්සං, න මෙ එතෙ පසිදෙය්සං,
 යංකිඤ්චි කත්වා ඉමෙ වඤ්චෙත්වා ජීවිකුපායං කාතුං වට්ටති”ති වත්ථානි න
 පටිග්ගණ්හි. මනුස්සා හියොසොමත්තාය පසන්තා මහාසක්කාරං කරිංසු. සොපි
 හත්තකිච්චං කත්වා අවිදුරට්ඨානෙ දෙවකුලං ගතො. මහාජනො තෙන සද්ධිංයෙව
 ගන්ත්වා දෙවකුලං පටිජග්ගිත්වා අදාසි. සො වින්තෙසි - “ඉමෙ මය්හං සෙවාලෙ
 නිවාසනමත්තෙ පසිදිත්වා එවංවිධං සක්කාරං කරොන්ති, එතෙසං මයා
 උක්කට්ඨෙතෙව භවිතුං වට්ටති”ති සල්ලභුකානි රුක්ඛඵලකානි ගහෙත්වා
 තච්ඡෙත්වා වාකෙසු ආවුණ්ත්වා වීරං කත්වා නිවාසෙත්වා පාරුපිත්වා ජීවිකං
 කප්පෙන්නො වසි.

අථ යො සො කස්සපබුද්ධකාලෙ සත්තසු ජනෙසු සමණධම්මං කරොන්තෙසු
 එකො භික්ඛු සුද්ධාවාසබ්බුහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. සො නිබ්බත්තසමනන්තරමෙව
 අත්තනො බ්බුහ්මසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා ආගතට්ඨානං ආවජ්ජෙන්නො සත්තන්තං
 ජනානං පබ්බතං ආරුය්හ සමණධම්මකරණට්ඨානං දිස්වා සෙසානං ඡන්තං
 නිබ්බත්තට්ඨානං ආවජ්ජෙන්නො එකස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ඉතරෙසං පඤ්චන්තං
 කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තභාවං ඤත්වා කාලානුකාලං තෙ පඤ්ච ජනෙ
 ආවජ්ජෙති. ඉමස්මිං පන කාලෙ “කහං නු ඛො”ති ආවජ්ජෙන්නො දාරුචීරියං
 සුප්පාරකපට්ටනං උපනිස්සාය කුහනකම්මෙන ජීවිකං කප්පෙන්නං දිස්වා “නට්ඨො
 වතායං බාලො, පුබ්බෙ සමණධම්මං කරොන්තො අතිඋක්කට්ඨභාවෙන අරහතාපි
 ආහතං පිණ්ඩපාතං අපරිභුඤ්ජිත්වා ඉදානි උදරත්ථාය අනරභාව අරහත්තං

පටිජානිත්වා ලොකං වඤ්චෙන්තො විවරති, දසබලස්ස ච නිබ්බත්තභාවං න ජානාති,
ගච්ඡාමි නං සංවෙජෙන්වා දසබලස්ස නිබ්බත්තභාවං ජානාපෙමි” ති තංඛණංයෙව
බ්‍රහ්මලොකතො සුප්පාරකපට්ටනෙ රත්තිභාගසමනන්තරෙ දාරුවීරියස්ස සම්මුඛෙ
පාතුරහොසි.

සො අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඔභාසං දිස්වා බහි නික්බමිත්වා යීතො මහාබ්‍රහ්මං
ඔලොකෙත්වා අඤ්ජලිං පග්ගස්ස “කෙ තුමිහෙ” ති පුච්ඡි. අහං තුය්හං
පොරාණකසභායො අනාගාමීඵලං පත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො. අම්භාකං පන
සබ්බජෙට්ඨකො අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බුතො, තුමිහෙ පඤ්ච ජනා දෙවලොකෙ
නිබ්බත්තා. ස්වාහං තං ඉමස්මිං යානෙ කුහනකම්මෙන ජීවන්තං දිස්වා දමෙතුං
ආගතොති වත්වා ඉදං කාරණමාහ – “න ඛො ත්වං, බාහිය අරහා, නපි
අරහත්තමග්ගං සමාපන්නො, සාපි තෙ පටිපදා නත්ථි, යාය ත්වං අරහා වා අස්ස
අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො” ති. අට්ඨස්ස සත්ථු උප්පන්නභාවං සාවත්ථියං
වසනභාවඤ්ච ආචික්ඛිත්වා “සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡාහි” ති තං උය්‍යොජෙන්වා
බ්‍රහ්මලොකමෙව අගමාසි.

දාරුවීරියො මහාබ්‍රහ්මුනා සංවෙජිතො “මොක්ඛමග්ගං ගවෙසිස්සාමි” ති
වීසයොජනසතං මග්ගං එකරත්තිවාසෙන ගන්ත්වා සත්ථාරං පිණ්ඩාය පටිට්ඨං
අන්තරස්සරෙ සම්පාපුණිත්වා සත්ථු පාදෙසු නිපතිත්වා “දෙසෙතු මෙ, හන්තෙ, හගවා
ධම්මං, දෙසෙතු සුගතො ධම්ම” න්ති යාවතතියං යාචි. සත්ථා “එත්තාවතා බාහියස්ස
ඤාණං පරිපාකං ගත” න්ති ඤාත්වා “තස්මාතිහ තෙ, බාහිය, එවං සික්ඛිතබ්බං
දිට්ඨෙය්‍ය දිට්ඨමත්තං භවිස්සති” ති (උදා. 10) ඉමිනා ඔවාදෙන ඔවදි. සොපි
දෙසනාපරියොසානෙ අන්තරවීරියං යීතොව දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා
සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

සො අත්තනො කිච්චං මත්ථකප්පත්තං ඤාත්වා හගවන්තං පබ්බජ්ජං යාචිත්වා
අපරිපුණ්ණපත්තවීරතාය පත්තවීරං පරියෙසන්නො සඬකාරට්ඨානතො
වොළක්ඛණ්ඩානි සංකඩ්ඪති. අථ නං පුබ්බවෙරිකො අමනුස්සො එකිස්සා
තරුණවච්ඡාය ගාවියා සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. සත්ථා සාවත්ථිතො
නික්බමිත්තො අන්තරවීරියං බාහියං සඬකාරට්ඨානෙ පතිතං දිස්වා “ගණ්හථ,
හික්ඛවෙ, බාහියස්ස දාරුවීරියස්ස සරීර” න්ති නීහරාපෙත්වා සරීරකිච්චං කාරෙත්වා
වාතුමහාපටෙ වෙතියං කාරාපෙසි. තතො සඬසමජ්ඣෙ කථා උදපාදි – “තථාගතො
හික්ඛුසඬසෙන බාහියස්ස සරීරජ්ඣාපනකිච්චං කාරෙසි, ධාතුයො ගහෙත්වා වෙතියං
කාරෙසි, කතරමග්ගො නු ඛො තෙන සච්ඡිකතො, සාමණෙරො නු ඛො සො, හික්ඛු
නු ඛො” ති විත්තං උප්පාදයිංසු. සත්ථා තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා “පණ්ඩිතො,
හික්ඛවෙ, බාහියො” ති උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙත්වා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං
පකාසෙසි. පුන සඬසමජ්ඣෙ කථා උදපාදි “න ව සත්ථාරා බාහියස්ස බහු ධම්මො
දෙසිතො, අරහත්තං පත්තොති ව වදෙති. කිං නාමෙත” න්ති? සත්ථා “ධම්මො
මන්දො බහුති අකාරණං, විසපිතකස්ස අගදො විය වෙසො” ති වත්වා ධම්මපදෙ
ගාථමාහ –

“සහස්සමපි වෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මති”ති. (ධ. ප. 100);

දෙසනාපරියොසානෙ චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිටිංසු. ඉදඤ්ච පන
බාහියත්ථෙරස්ස චත්ථු සුත්තෙ (උදා. 10) ආගතත්තා විත්ථාරෙන න කමිතං.
අපරභාගෙ පන සත්ථා සඛිසමජ්ඣෙ නිසින්තො බාහියත්ථෙරං බිජ්ජාහිඤ්ඤානං
අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

කුමාරකස්සපත්ථෙරචත්ථු

217. නවමෙ චිත්තකමිකානන්ති විචිත්තං කත්වා ධම්මං කථෙන්නානං. ථෙරො
කිර එකස්සපි ද්විත්තමපි ධම්මං කථෙන්නො ඛණ්ඨි උපමාහි ච කාරණෙහි ච
මණ්ඩයිත්වා බොධෙන්නො කථෙති. තස්මා චිත්තකමිකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයමපි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා වයප්පත්තො දසබලස්ස
ධම්මකථං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං එකං හික්ඛුං චිත්තකමිකානං අග්ගට්ඨානෙ
යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙත්වා දෙවමනුස්සෙසු
සංසරන්නො කස්සපබුද්ධසාසනොසක්කනකාලෙ සත්තන්තං හික්ඛුනං.
අබ්භන්තරො හුත්වා පබ්බතමත්ථකෙ සමණධම්මං කත්වා අපරිහීනසීලො තතො
වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං සම්පත්තිං අනුභවමානො
අම්භාකං සත්ථු කාලෙ රාජගෙහෙ එකිස්සා කුලදාරිකාය කුච්ඡමිහි උජ්ජන්නො. සා ච
පයමං මාතෘපිතරො යාවිත්වා පබ්බජ්ජං අලභමානා කුලසරං ගතා ගබ්භං ගණ්හි.
තමපි අජානන්ති සාමිකං ආරාධෙත්වා තෙන අනුඤ්ඤාතා හික්ඛුනීසු පබ්බජිතා.
තස්සා ගබ්භනිමිත්තං දිස්වා හික්ඛුනියො දෙවදත්තං පුච්ඡිංසු, සො “අස්සමණී”ති
ආහ. දසබලං පුච්ඡිංසු, සත්ථා උපාලිත්ථෙරං පටිච්ඡාපෙසි. ථෙරො
සාවත්ථිනගරවාසීති කුලානි විසාබඤ්ච උපාසිකං පක්කොසාපෙත්වා සොධෙන්නො
“පුරෙ ලද්ධො ගබ්භො, පබ්බජ්ජා අරොගා”ති ආහ. සත්ථා “සුවිනිච්ඡිතං
අධිකරණ”න්ති ථෙරස්ස සාධුකාරං අදාසි.

සා හික්ඛුනී සුවණ්ණබ්බිකසදිසං පුත්තං විජාසි. තං ගහෙත්වා රාජා
පසෙනදිකොසලො පොසාපෙසි, කස්සපොති වස්ස නාමං කත්වා අපරභාගෙ
අලඬිකරිත්වා සත්ථු සන්තිකං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. කුමාරකාලෙ පන පබ්බජිතත්තා
හගවතා “කස්සපං පක්කොසථ, ඉදං ඵලං වා බාදනීයං වා කස්සපස්ස දෙථා”ති
වුත්තෙ “කතරකස්සපස්සාති. කුමාරකස්සපස්සා”ති එවං ගහිතනාමත්තා තතො
පට්ඨාය වුඬ්ඨකාලෙපි කුමාරකස්සපොත්ථෙව වුවිචති. අපිච රඤ්ඤො
පොසාවනිකපුත්තත්තාපි කුමාරකස්සපොති තං සඤ්ජානීංසු.

සො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය විපස්සනාය වෙච කම්මං කරොති,
බුද්ධච්චනඤ්ච ගණ්හාති. අථ සො තෙන සද්ධිං පබ්බතමත්ථකෙ සමණධම්මං
කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තො මහාබ්‍රහ්මා තස්මිං සමයෙ

ආවජ්ජේන්තො කුමාරකස්සපං දිස්වා “සභායකො මෙ විපස්සනාය කිලමති,
ගන්ත්වා තස්ස විපස්සනාය නයමුඛං දස්සෙත්වා මග්ගඵලපත්තියා උපායං
කරිස්සාමි”ති බ්‍රහ්මලොකෙ යිතොව පඤ්චදස පඤ්භෙ අභිසංඛරන්වා
රත්තිභාගසමනන්තරෙ කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානෙ අන්ධවනෙ
පාතුරහොසි. ථෙරො ආලොකං දිස්වා “කො එත්ථා”ති ආහ. “අහං පුබ්බෙ තයා
සද්ධිං සමණධම්මං කත්වා අනාගාමිඵලං පත්වා සුද්ධාවාසෙ නිබ්බත්තබ්‍රහ්මා”ති
ආහ. කෙන කම්මෙන ආගතත්ථාති? මහාබ්‍රහ්මා අත්තනො ආගතකාරණං දීපෙනුං
නෙ පඤ්භෙ ආවික්ඛිත්වා “ත්වං ඉමෙ පඤ්භෙ උග්ගණ්හිත්වා අරුණෙ උට්ඨිතෙ
තථාගතං උපසංකම්ත්වා පුච්ඡ, යපෙත්වා හි තථාගතං අඤ්ඤො ඉමෙ පඤ්භෙ
කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථි”ති වත්වා බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො.

ථෙරොපි පුනදිවසෙ සත්ථාරං උපසංකම්ත්වා වන්දිත්වා මහාබ්‍රහ්මානා
කථිතනියාමෙනෙව පඤ්භෙ පුච්ඡි. සත්ථා කුමාරකස්සපත්ථෙරස්ස අරහත්තං
පාපෙත්වා පඤ්භෙ කථෙසි. ථෙරො සත්ථාරා කථිතනියාමෙනෙව උග්ගණ්හිත්වා
අන්ධවනං ගන්ත්වා විපස්සනං ගබ්භං ගාභාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තතො
පට්ඨාය වතුන්තං පරිසානං ධම්මකථං කථෙන්නො බහුකාහි උපමාහි ව කාරණෙහි
ව මණ්ඩෙත්වා විත්තකථමෙව කථෙති. අථ නං සත්ථා පායාසිරඤ්ඤො පඤ්චදසහි
පඤ්භෙහි පටිමණ්ඩෙත්වා සුත්තන්තෙ (දී. නි. 2.406 ආදයො) දෙසිතෙ තං
සුත්තන්තං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ඉමස්මිං සාසනෙ විත්තකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ
යපෙසිති.

මහාකොට්ඨිකත්ථෙරවත්ථු

218. දසමෙ පටිසම්භිදාපත්තානන්ති වතස්සො පටිසම්භිදා පත්වා යිතානං
මහාකොට්ඨිකත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයං හි ථෙරො අත්තනො පටිසම්භිදාසු
විණ්ණුවසිභාවෙන අභිඤ්ඤාතෙ අභිඤ්ඤාතෙ මහාසාවකෙ උපසංකම්ත්වා පඤ්භං
පුච්ඡන්තොපි දසබලං උපසංකම්ත්වා පඤ්භං පුච්ඡන්තොපි පටිසම්භිදාසුයෙව
පඤ්භං පුච්ඡති. ඉති ඉමිනා විණ්ණුවසිභාවෙන පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගො නාම
ජාතො.

තස්ස පඤ්භකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයමපි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
භංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො අපරෙන සමයෙන සත්ථු ධම්මකථං
සුණන්තො සත්ථාරං එකං හික්ඛුං පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං
දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා
දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ
නිබ්බත්ති. කොට්ඨිකමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ
උග්ගණ්හිත්වා එකදිවසං සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බන්ති. සො
උපසම්පන්නකාලතො පට්ඨාය විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සහ පටිසම්භිදාහි
අරහත්තං පත්වා නිව්වකාලං පටිසම්භිදාසු විණ්ණුවසි හුත්වා පඤ්භං පුච්ඡන්තො
පටිසම්භිදාසුයෙව පුච්ඡති. අථ නං සත්ථා අපරහාගෙ මහාවෙදල්ලසුත්තං (ම. නි.
1.449 ආදයො) අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා පටිසම්භිදාපත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

තනියවග්ගවණ්ණනා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 4. චතුත්ථඑතදග්ගවග්ගො

ආනන්දත්ථෙරවත්ථු

219-223. චතුත්ථස්ස පයමෙ බහුස්සුතානන්තිආදීසු අඤ්ඤෙපි ථෙරා බහුස්සුතා සතිමන්තා ගතිමන්තා ධිතිමන්තා උපට්ඨාකා ච අත්ථී. අයං පනායස්මා බුද්ධවචනං උග්ගණ්හන්තො දසබ්ලස්ස සාසනෙ භණ්ඩාගාරිකපරියත්තියං යත්වා ගණ්හී. තස්මා බහුස්සුතානං අග්ගො නාම ජාතො. ඉමස්සෙව ච ථෙරස්ස බුද්ධවචනං ගහෙත්වා ධාරණකසති අඤ්ඤෙහි ථෙරෙහි බ්ලවතරා අහොසි, තස්මා සතිමන්තානං අග්ගො නාම ජාතො. අයමෙව වායස්මා එකපදෙ යත්වා සට්ඨි පදසහස්සානි ගණ්හන්තො සත්ථාරා කථිතනියාමෙනෙව සබ්බපදානි ජානාති, තස්මා ගතිමන්තානං අග්ගො නාම ජාතො. තස්සෙව වායස්මතො බුද්ධවචනං උග්ගණ්හනවීරියං සජ්ඣායනවීරියඤ්ච ධාරණවීරියඤ්ච සත්ථු උපට්ඨානවීරියඤ්ච අඤ්ඤෙහි අසදිසං අහොසි, තස්මා ධිතිමන්තානං අග්ගො නාම ජාතො. තථාගතං උපට්ඨහන්තො වෙස න අඤ්ඤෙසං උපට්ඨාකහික්ඛුනං උපට්ඨානාකාරෙන උපට්ඨහී, අඤ්ඤෙ හි තථාගතං උපට්ඨහන්තා න වීරං උපට්ඨහීංසු, න ච බුද්ධානං මනං ගහෙත්වා උපට්ඨහීංසු. අයං ථෙරො පන උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධදිවසනො පට්ඨාය ආරද්ධවීරියො හුත්වා තථාගතස්ස මනං ගහෙත්වා උපට්ඨහී. තස්මා උපට්ඨාකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – ඉතො කිර සතසහස්සමත්ථකෙ කප්පෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජී. තස්ස භංසවතී නාම නගරං අහොසි, නන්දො නාම රාජා පිතා, සුමෙධා නාම දෙවී මාතා, බොධිසත්තො උත්තරකුමාරො නාම අහොසි. සො පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛම්ම පබ්බත්ථා පධානමනුයුත්තො අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා ‘‘අනෙකජාතිසංසාර’’න්ති උදානං උදානෙත්වා සත්තාහං බොධිපල්ලඬිකෙ වීතිනාමෙත්වා ‘‘පථවියං යපෙස්සාමී’’ති පාදං අභිනිහරී. අථ පථවිං හින්දිත්වා හෙට්ඨා චුත්තප්පමාණං පදුමං උට්ඨාසී. තදුපාදාය භගවා පදුමුත්තරොතෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස දෙවලො ච සුජාතො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං, අමීතා ච අසමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, සුමනො නාම උපට්ඨාකො. පදුමුත්තරො භගවා පිතු සඬිගහං කුරුමානො හික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො භංසවතියා රාජධානියා වසති.

කනිට්ඨභාතා පනස්ස සුමනකුමාරො නාම. තස්ස රාජා භංසවතීතො වීසයොජනසතෙ හොගගාමං අදාසි. සො කදාචි කදාචි ආගන්ත්වා පිතරඤ්ච සත්ථාරඤ්ච පස්සති. අථෙකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො සුමනො රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා ‘‘ත්වං මයා තත්ථ කස්මා යපිතො’’ති පටිපෙසෙසි. සො වොරෙ වූපසමෙත්වා ‘‘උපසන්තො, දෙව, ජනපදො’’ති රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො ‘‘සීසං මම

පුත්තො ආගච්ඡතු” ති ආහ. තස්ස සහස්සමත්තා අමච්චා භොන්ති. සො තෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ මන්තෙසි – “මය්හං පිතා තුට්ඨො සචෙ මෙ වරං දෙති, කිං ගණ්හාමි” ති? අථ නං එකච්චෙ “හත්ථිං ගණ්හථ, අස්සං ගණ්හථ, ජනපදං ගණ්හථ, සත්ත රතනානි ගණ්හථා” ති ආහංසු. අපරෙ “තුම්හෙ පථවිස්සරස්ස පුත්තා, න තුම්හාකං ධනං දුල්ලභං, ලද්ධම්පි චෙතං සබ්බං පභාය ගමනීයං, පුඤ්ඤමෙව එකං ආදාය ගමනීයං. තස්මා දෙචෙ වරං දදමානෙ තෙමාසං පදුමුත්තරහගවන්තං උපට්ඨාතුං වරං ගණ්හථා” ති ආහංසු. සො “තුම්හෙ මය්හං කල්‍යාණමිත්තා, න මෙතං චිත්තං අත්ථි, තුම්හෙහි පන උප්පාදිතං, එවං කරිස්සාමි” ති ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා පිතරා ආලිඬගෙත්වා මත්ථකෙ වුම්බෙත්වා “වරං තෙ පුත්ත දෙමි” ති වුත්තෙ “ඉච්ඡාමහං, මහාරාජ, හගවන්තං තෙමාසං චතුහි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්තො ජීවිතං අවඤ්ඤං කාතුං, ඉමං මෙ දෙව වරං දෙහි” ති ආහ. න සක්කා, තාත, අඤ්ඤං වරෙහිති. දෙව, ඛත්තියානං නාම ද්වෙ කථා නත්ථි, එතදෙව මෙ වරං දෙහි, න මම අඤ්ඤො අත්ථොති. තාත, බුද්ධානං නාම චිත්තං දුප්පානං, සචෙ හගවා න ඉච්ඡිස්සති, මයා දින්නෙපි කිං හවිස්සති? “සාධු, දෙව, අහං හගවතො චිත්තං ජානිස්සාමි” ති විහාරං ගතො.

තෙන ව සමයෙන හත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා හගවා ගන්ධකුට්ටිං පට්ටියො භොති, සො මණ්ඩලමාලෙ සන්තිපතිතානං භික්ඛූනං සන්තිකං අගමාසි. තෙ නං ආහංසු – “රාජපුත්ත, කස්මා ආගතොසි” ති? හගවන්තං දස්සනාය, දස්සෙථ මෙ හගවන්තන්ති. න මයං, රාජපුත්ත, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සත්ථාරං දට්ඨුං ලභාමාති. කො පන, හන්තෙ, ලහතිති? සුමනත්ථෙරො නාම රාජපුත්තාති. සො “කුහිං, හන්තෙ, ථෙරො” ති? ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා “ඉච්ඡාමහං, හන්තෙ, හගවන්තං පස්සිතුං, දස්සෙථ මෙ හගවන්ත” ති ආහ. ථෙරො පස්සන්තස්සෙව රාජකුමාරස්ස ආපොකසිණුජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා මහාපථවිං උදකං අධිට්ඨාය පථවියං නිමුජ්ජිත්වා සත්ථු ගන්ධකුට්ටියංයෙව පාතුරහොසි. අථ නං හගවා “සුමන කස්මා ආගතොසි” ති ආහ. රාජපුත්තො, හන්තෙ, හගවන්තං දස්සනාය ආගතොති. තෙන හි භික්ඛූ ආසනං පඤ්ඤාපෙහිති. පුන ථෙරො පස්සන්තස්සෙව රාජකුමාරස්ස බුද්ධාසනං ගහෙත්වා අන්තොගන්ධකුට්ටියං නිමුජ්ජිත්වා ඛහිපරිචෙණෙ පාතුහචිත්වා පරිචෙණෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. රාජකුමාරො ඉමානි ද්වෙ අච්ඡරියාකාරානි දිස්වා “මහන්තො වතායං භික්ඛූ” ති චිත්තෙසි.

හගවාපි ගන්ධකුට්ටිතො නික්ඛමිත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසිදි. රාජපුත්තො හගවන්තං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං අකාසි. “කදා ආගතොසි රාජපුත්තා” ති වුත්තෙ, “හන්තෙ, තුම්හෙසු ගන්ධකුට්ටිං පට්ටියෙසු, භික්ඛූ පන ‘න මයං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ හගවන්තං දට්ඨුං ලභාමා’ ති මං ථෙරස්ස සන්තිකං පාහෙසුං. ථෙරො පන එකච්චනෙනෙව දස්සෙති, ථෙරො, හන්තෙ, තුම්හාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤ” ති. ආම රාජකුමාර, වල්ලභො එස භික්ඛූ මය්හං සාසනෙති. හන්තෙ, බුද්ධානං සාසනෙ කිං කත්වා වල්ලභා භොන්තිති? දානං දත්වා සීලං සමාදිශිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා කුමාරාති. හගවා අහං ථෙරො විය බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො

හොතුකාමො, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථාති. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හිභාවෙන. රාජකුමාරො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සබ්බරත්තිං මහාසක්කාරං සජ්ජෙත්වා සත්ත දිවසානි ඛන්ධාවාරහත්තං නාම අදාසි.

සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, හත්තෙ, මයා පිතු සන්තිකා තෙමාසං අත්තොවස්සං තුම්භාකං පටිජග්ගනවරො ලද්ධො, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති. භගවා “අත්ථි නු ඛො තත්ථ ගතෙන අත්ථො”ති ඔලොකෙත්වා “අත්ථි”ති දිස්වා “සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො, රාජකුමාර, තථාගතා අභිරමන්ති”ති ආහ. කුමාරො “අඤ්ඤාතං භගවා අඤ්ඤාතං සුගතා”ති වත්වා “අහං, හත්තෙ, පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ භික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡවා”ති භගවත්තං පටිඤ්ඤං ගාභාපෙත්වා පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා “දින්නා මෙ, දෙව, භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ භගවත්තං පෙසෙය්වා”ති වත්වා පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං කාරෙත්තො වීසයොජනසතං අද්ධානං ගතො. ගන්ත්වා ච අත්තනො නගරෙ විහාරට්ඨානං විචින්නො සොහනනාමස්ස කුටුම්භිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං වීස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතො ගන්ධකුටිං සෙසභික්ඛුනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණමණ්ඩපෙ කාරෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං ද්වාරකොට්ඨකඤ්ච නිට්ඨාපෙත්වා පිතු සන්තිකං පෙසෙසි – “නිට්ඨිතං මය්හං කිච්චං, සත්ථාරං පහිණවා”ති.

රාජා භගවත්තං භොජෙත්වා “භගවා සුමනස්ස කිච්චං නිට්ඨිතං, තුම්භාකං ගමනං පච්චාසීසති”ති ආහ. භගවා භික්ඛුසතසහස්සපරිවුතො යොජනෙ යොජනෙ විහාරෙසු වසමානො අගමාසි. කුමාරො “සත්ථා ආගච්ඡති”ති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානො විහාරං පවෙසෙත්වා –

“සතසහස්සෙන මෙ කීතං, සතසහස්සෙන මාපිතං;
සොහනං නාම උය්‍යානං, පටිග්ගණ්හ මහාමුනී”ති. –

විහාරං නිය්‍යාදෙසි. සො වස්සුපනායිකාදිවසෙ දානං දත්වා අත්තනො පුත්තදාරෙ ච අමච්චෙ ච පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “සත්ථා අම්භාකං සන්තිකං දුරතොච ආගතො, බුද්ධා ච නාම ධම්මගරුකා න ආමිසවක්ඛුකා. තස්මා අහං ඉමං තෙමාසං ද්වෙ සාටකෙ නිවාසෙත්වා දස සීලානි සමාදිශිත්වා ඉධෙව වසිස්සාමි, තුම්භෙ බිණාසවසතසහස්සස්ස ඉමිනාව නීභාරෙන තෙමාසං දානං දදෙය්වා”ති.

සො සුමනත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානසභාගෙයෙව යානෙ වසන්තො යං ථෙරො භගවතො වත්තං කරොති, තං සබ්බං දිස්වා “ඉමස්මිං යානෙ එකත්තවල්ලහො එස ථෙරො, එතස්සෙව මෙ යානත්තරං පත්ථෙතුං වට්ටති”ති වින්තෙත්වා උපකට්ඨාය පවාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භික්ඛුසතසහස්සස්ස පාදමුලෙ තිච්චරං යපෙත්වා භගවත්තං වන්දිත්වා, “හත්තෙ, යදෙනං මයා සත්තාහං ඛන්ධාවාරදානතො පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, තං නෙව

සක්කසම්පත්තිං, න මාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං පත්ථයන්තෙන, බුද්ධස්ස පන
උපට්ඨාකභාවං පත්ථෙත්තෙන කතං. තස්මා අහම්පි භගවා අනාගතෙ
සුමනත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො හොමී” ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන
පතිට්ඨහිත්වා වන්දි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.
කුමාරො තං සුත්වා “බුද්ධා ච නාම අද්වෙජ්ඣකථා හොන්ති” ති දුතියදිවසෙ
ගොතමබුද්ධස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡන්තො විය
අහොසි.

සො තස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වස්සසතසහස්සං දානං දත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා
කස්සපබුද්ධකාලෙ පිණ්ඩාය වරතො ථෙරස්ස පත්තග්ගහණත්ථං. උත්තරිසාටකං
දත්වා පූජං අකාසි. පුත සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො වුතො බාරාණසිරාජා හුත්වා
උපරිපාසාදවරගතො ගන්ධමාදනතො ආකාසෙන ආගච්ඡන්තෙ අට්ඨ
පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා නිමන්තාපෙත්වා හොජෙත්වා අත්තනො මඬගලඋය්‍යානෙ
තෙසං අට්ඨ පණ්ණසාලායො කාරෙත්වා තෙසං නිසීදනත්ථාය අත්තනො
නිවෙසනෙ අට්ඨ සබ්බරතනමයානි පීඨානි වෙච මණ්ණිආධාරකෙ ච පටියාදෙත්වා දස
වස්සසහස්සානි උපට්ඨානං අකාසි. එතානි පාකට්ඨානානි.

කප්පසතසහස්සං පන දානං දදමානොව අම්භාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං
තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො වුතො අමිතොදනසක්කස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති.
අථස්ස සබ්බෙව ඤාතකෙ ආනන්දිතෙ පමුදිතෙ කරොන්තො ජාතොති
ආනන්දොත්ථෙව නාමං අකංසු. සො අනුපුබ්බෙන කතාහිනික්ඛමනෙ
සම්මාසම්බොධිං පත්වා පයමගමනෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා තතො නික්ඛන්තෙ
භගවති භගවතො පරිවාරත්ථං රාජකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු හද්දියාදීහි සද්ධිං
නික්ඛමිත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව ආයස්මතො පුණ්ණස්ස
මන්තාණිපුත්තස්ස සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

තෙන බො පන සමයෙන භගවතො පයමබොධියං වීසති වස්සානි අනිබද්ධා
උපට්ඨාකා අහෙසුං. එකදා නාගසමාලො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විවරි එකදා
නාගිතො, එකදා උපවානො, එකදා සුනක්ඛත්තො, එකදා චුන්දො සමණුද්දෙසො,
එකදා සාගතො, එකදා රාධො, එකදා මෙසියො. තත්ථ එකදා භගවා
නාගසමාලත්ථෙරෙන සද්ධිං අද්ධානමග්ගප්පිපන්තො ද්වෙධාපථං පත්තො.
ථෙරො මග්ගා ඔක්කම්ම “භගවා අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමී” ති ආහ. අථ නං
භගවා “එහි හික්ඛු, ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමා” ති ආහ. සො “භන්ද භගවා තුම්භාකං
පත්තචීවරං ගණ්හථ, අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමී” ති වත්වා පත්තචීවරං භූමියං
යපෙතුං ආරද්ධො. අථ නං භගවා “ආහර හික්ඛු” ති වත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා
ගතො. තස්සපි හික්ඛුතො ඉතරෙන මග්ගෙන ගච්ඡතො වොරා පත්තචීවරඤ්චෙව
හරිංසු, සිසඤ්ච හින්දිංසු. සො “භගවා ඉදානි මෙ පටිසරණං, න අඤ්ඤො” ති
චින්තෙත්වා ලොහිතෙන ගලන්තෙන භගවතො සන්තිකං ආගමි. “කිමිදං හික්ඛු” ති
ච වුත්තෙ තං පවත්තිං ආරොවෙසි. අථ නං භගවා “මා චින්තෙයි හික්ඛු, එතස්ස
කාරණායෙව තං නිවාරයිමහා” ති වත්වා සමස්සාසෙසි.

එකදා පන හගවා මෙසියත්පෙරෙන සද්ධිං පාවිනවංසෙ මිගදායෙ ජන්තුගාමං අගමාසි. තත්‍රාපි මෙසියො ජන්තුගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා නදිතීරෙ පාසාදිකං අම්බවනං දිස්වා “හගවා තුම්භාකං පත්තචීවරං ගණ්හථ, අහං තස්මිං අම්බවනෙ සමණධම්මං කරොමි” ති වත්වා හගවතා තික්ඛන්තුං නිවාරියමානොපි ගන්ත්වා අකුසලචිතක්කෙහි අන්වාසත්තො පච්චාගන්ත්වා තං පවත්තිං ආරොවෙසි. තම්පි හගවා “ඉමමෙව තෙ කාරණං සල්ලක්ඛෙන්වා නිවාරයිමහා” ති වත්වා අනුපුබ්බෙන සාවත්ථිං අගමාසි. තත්ථ ගන්ධකුට්පරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො භික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො භික්ඛු ආමන්තෙසි – “භික්ඛවෙ, ඉදානිමහි මහල්ලකො, ‘එකච්චෙ භික්ඛු ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමා’ ති වුත්තෙ අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති, එකච්චෙ මය්හං පත්තචීවරං භූමියං නික්ඛිපන්ති, මය්හං නිබද්ධුපට්ඨාකං එකං භික්ඛුං ඡානාමා” ති. භික්ඛුනං ධම්මසංවෙගො උදපාදි. අථායස්මා සාරිපුත්තො උට්ඨායාසනා හගවන්තං වන්දිත්වා “අහං, හන්තෙ, තුම්භෙයෙව පත්ථයමානො සතසහස්සකප්පාධිකං අසඬ්ඛොයාං පාරමියො පුරයිං, නනු මාදිසො මහාපඤ්ඤො උපට්ඨාකො නාම වට්ටති, අහං උපට්ඨහිස්සාමි” ති ආහ. තං හගවා “අලං, සාරිපුත්ත, යස්සං දිසායං ත්වං විහරසි, අසුඤ්ඤා වෙ සා දිසා, තව හි ඔවාදො බුද්ධානං ඔවාදසදිසො, තෙන මෙ තයා උපට්ඨාකකිච්චං අත්ථි” ති පටික්ඛිපි. එතෙනෙව උපායෙන මහාමොග්ගල්ලානං ආදිං කත්වා අසිති මහාසාවකා උට්ඨහිංසු. තෙ සබ්බෙ හගවා පටික්ඛිපි.

ආනන්දත්ථෙරො පන තුණ්හිසෙව නිසිදි. අථ නං භික්ඛු ආහංසු – “ආවුසො ආනන්ද, භික්ඛුසඬ්ඨො උපට්ඨාකට්ඨානං යාවති, ත්වම්පි යාවාහි” ති. යාවත්වා ලද්ධට්ඨානං නාම, ආවුසො, කිදිසං හොති, කිං මං සත්ථා න පස්සති? සවෙ සත්ථා රොච්ඡසති, “ආනන්දො මං උපට්ඨහතු” ති වක්ඛන්ති. අථ හගවා “න, භික්ඛවෙ, ආනන්දො අඤ්ඤෙහි උස්සාහෙතඛ්ඛො, සයමෙව ඡානිත්වා මං උපට්ඨහිස්සති” ති ආහ. තතො භික්ඛු “උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, දසබලං උපට්ඨාකට්ඨානං යාවාහි” ති ආහංසු. ථෙරො උට්ඨහිත්වා වත්තාරො පටික්ඛෙපා වතස්සො ව ආයාවනාති අට්ඨ වරෙ යාචි.

වත්තාරො පටික්ඛෙපා නාම – “සවෙ මෙ, හන්තෙ, හගවා අත්තනා ලද්ධං පණ්ණං චීවරං න දස්සති, පිණ්ඩපාතං න දස්සති, එකගන්ධකුටියං වසිතුං න දස්සති, නිමන්තනං ගහෙත්වා න ගම්ස්සති, එවාහං හගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමි” ති වත්වා “කං පනෙත්ථ, ආනන්ද, ආදීනවං අද්දසා” ති වුත්තෙ ආහ – “සවාහං, හන්තෙ, ඉමානි වත්ථුනි ලභිස්සාමි, හවිස්සන්ති වත්තාරො ‘ආනන්දො දසබලෙන ලද්ධං පණ්ණං චීවරං පරිභුඤ්ජති, පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති, එකගන්ධකුටියං වසති, එකතො නිමන්තනං ගච්ඡති. එතං ලාභං ලහන්තො තථාගතං උපට්ඨාති, කො එවං උපට්ඨහතො භාරො” ති? ඉමෙ වත්තාරො පටික්ඛෙපෙ යාචි.

වතස්සො ආයාවනා නාම – “සවෙ, හන්තෙ, හගවා මයා ගහිතනිමන්තනං ගම්ස්සති, සවාහං තිරොරට්ඨා තිරොජනපදා හගවන්තං දට්ඨුං ආගතං පරිසං ආගතක්ඛණ්ණෙයෙව හගවන්තං දස්සෙතුං ලච්ඡාමි, යදා මෙ කඬ්ඛා උප්පජ්ජති,

තස්මිංයෙව ඛණෙ භගවත්තං උපසඬකම්තුං ලච්ඡාමි, තථා යං භගවා මය්හං පරම්මුඛෙ ධම්මං දෙසෙති, තං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙස්සති, එවාහං භගවත්තං උපට්ඨනිස්සාමි” ති වත්වා “කං පනෙත්ථ, ආනන්ද, ආනිසංසං පස්සසි” ති වුත්තෙ ආහ – “ඉධ, භත්තෙ, සද්ධා කුලපුත්තා භගවතො ඔකාසං අලභන්තා මං එවං වදන්ති ‘ස්වෙ, භත්තෙ ආනන්ද, භගවතා සද්ධිං අම්භාකං සරෙ භික්ඛං ගණ්භෙය්‍යාථා’ ති. ස්වෙ භගවා තත්ථ න ගමිස්සති, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙයෙව පරිසං දස්සෙතුං, කඬ්ඛඤ්ච විනොදෙතුං ඔකාසං න ලච්ඡාමි, භවිස්සන්ති වත්තාරො ‘කිං ආනන්දො දසබ්ලං උපට්ඨාති. එත්තකම්පිස්ස භගවා අනුග්ගහං න කරොති’ ති. භගවතො ව පරම්මුඛා මං පුච්ඡස්සන්ති ‘අයං, ආචුසො ආනන්ද, ගාථා, ඉදං සුත්තං, ඉදං ජාතකං කත්ථ දෙසිත’ ති. සවාහං තං න සම්පාදයිස්සාමි, භවිස්සන්ති වත්තාරො – ‘එත්තකම්පි, ආචුසො, න ජානාසි, කස්මා ත්වං ඡායා විය භගවත්තං අවිජහන්තො දීඝරත්තං විවරසි’ ති. තෙනාහං පරම්මුඛා දෙසිතස්සපි ධම්මස්ස පුන කථනං ඉච්ඡාමි” ති. ඉමා වතස්සො ආයාචනා යාචි. භගවාපිස්ස අදාසි.

එවං ඉමෙ අට්ඨ වරෙ ගහෙත්වා නිබද්ධුපට්ඨාකො අහොසි. තස්සෙව යානන්තරස්ස අත්ථාය කප්පසතසහස්සං පූරිතානං පාරමිතං එලං පාපුණි. සො උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය දසබ්ලස්ස දුට්ඨොන උදකෙන තිට්ඨොන දන්තකට්ඨොන හත්ථපාදපරිකම්මෙන පිට්ඨිපරිකම්මෙන ගන්ධකුට්පරිවෙණං සම්මජ්ජනෙනාති එවමාදිහි කිච්චෙහි උපට්ඨහන්තො “ඉමාය නාම වෙලාය සත්ථු ඉමං නාම ලද්ධුං වට්ටති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටති” ති දිවසභාගං සන්තිකාවචරො භුත්වා රත්තිභාගසමන්තරෙ දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා එකරත්තිං ගන්ධකුට්පරිවෙණං නව වාරෙ අනුපරියායති. එවඤ්ඤිස්ස අහොසි – “ස්වෙ මෙ ටීනමිද්ධං ඔක්කමෙය්‍ය, දසබ්ලෙ පක්කොසන්තෙ පටිච්චනං දාතුං න සක්කුණෙය්‍ය” ති. තස්මා සබ්බරත්තිං දණ්ඩදීපිකං හත්ථොන න මුඤ්චති. ඉදමෙත්තකං වත්ථු. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනෙ විහරන්තො අනෙකපරියායෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකආනන්දත්ථෙරස්ස වණ්ණං කථෙත්වා ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ බහුස්සුතානං සතිමන්තානං ගතිමන්තානං ධිතිමන්තානං උපට්ඨාකානඤ්ච භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

උරුවෙලකස්සපත්ථෙරවත්ථු

224. දුතියෙ මහාපරිසානන්ති මහාපරිවාරානං උරුවෙලකස්සපො අග්ගොති දස්සෙති. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි ථෙරානං කඤ්චි කාලං පරිවාරො මහා හොති කඤ්චි කාලං අප්පො, ඉමස්ස පන ථෙරස්ස ද්විහි භාතිකෙහි සද්ධිං එකං සමණසහස්සං නිබද්ධපරිවාරොව අහොසි. තෙසු එකෙකස්මිං එකෙකං පබ්බාපෙන්නෙ ද්වෙ සමණසහස්සානි හොන්ති, ද්වෙ ද්වෙ පබ්බාපෙන්නෙ තීණි සහස්සානි හොන්ති. තස්මා සො මහාපරිවාරානං අග්ගො නාම ජාතො. කස්සපොති පනස්ස ගොත්තං. උරුවෙලායං පබ්බජිතත්තා උරුවෙලකස්සපොති පඤ්ඤායිත්ථ.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකා - අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
 භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙන්වා වයප්පත්තො සත්ථු ධම්මකථං
 සුඤ්ඤාත්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං මහාපරිසානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා
 “මයාපි අනාගතෙ එවරුපෙන භවිතුං වට්ටති”ති සත්තාහං බුද්ධස්පමුඛස්ස
 භික්ඛුසඬ්ඨස්ස මහාදානං දත්වා තිථිවරෙන අවජාදෙන්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා
 මහාපරිසානං අග්ගභාවත්ථං පත්ථනං අකාසි. සත්ථා අනන්තරායං දිස්වා අනාගතෙ
 ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ මහාපරිසානං අග්ගො භවිස්සති”ති බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං කල්යාණකම්මං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු
 සංසරන්තො ඉතො ද්වෙනවුතිකප්පමත්ථකෙ චුස්සබුද්ධස්ස වෙමාතිකකනිට්ඨභාතා
 හුත්වා නිබ්බත්තො, පිතා මහින්දරාජා නාම. අපරෙ පනස්ස ද්වෙ කනිට්ඨභාතරො
 අහෙසුං. එවං තෙ තයො භාතරො විසුං විසුං යානන්තරං ලභිංසු. තෙ හෙට්ඨා
 වුත්තනයෙනෙව කුපිතං පච්චන්තං වූපසමෙත්වා පිතු සන්තිකා වරං ලභිත්වා
 “තෙමාසං දසබලං පටිපග්ගිස්සාමා”ති වරං ගණ්හිංසු. අථ නෙසං එතදහොසි -
 “අම්හෙහි දසබලං පටිපග්ගන්තෙහි අනුවඡවිකං කාතුං වට්ටති”ති එකං අමච්චං
 උප්පාදකට්ඨානෙ යපෙත්වා එකං ආයවයජානනකං කත්වා එකං බුද්ධස්පමුඛස්ස
 භික්ඛුසඬ්ඨස්ස පරිවෙසකට්ඨානෙ යපෙත්වා අත්තනා දස සීලානි සමාදාය තෙමාසං
 සික්ඛාපදානි රක්ඛිංසු. තෙ තයො අමච්චා හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව ඉමස්මිං
 බුද්ධුප්පාදෙ බිම්බිසාරවිසාරට්ඨපාලා ජාතා.

තෙ පන රාජකුමාරා වුත්ථවස්සෙ දසබලෙ සහත්ථා බුද්ධස්පමුඛං භික්ඛුසඬ්ඨං
 පච්චයපුජාය පුපෙත්වා යාවජීවං කල්යාණකම්මං කත්වා අම්භාකං දසබලස්ස
 නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා අත්තනො
 ගොත්තවසෙන තයොපි ජනා කස්සපා එව නාම ජාතා. තෙ වයප්පත්තා තයො වෙදෙ
 උග්ගණ්හිංසු. තෙසං ජෙට්ඨභාතිකස්ස පඤ්ච මාණවකසතානි පරිවාරො අහොසි,
 මජ්ඣිමස්ස තීණි, කනිට්ඨස්ස ද්වෙ. තෙ අත්තනො ගන්ථෙ සාරං ඔලොකෙන්තා
 දිට්ඨධම්මිකමෙව පස්සිංසු, න සම්පරායිකං. අථ නෙසං ජෙට්ඨභාතා අත්තනො
 පරිවාරෙන සද්ධිං උරුවෙලං ගන්ත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා උරුවෙලකස්සපො
 නාම ජාතො, මහාගඬ්ඨගානදීවඬ්ඨකෙ පබ්බජිතො නදීකස්සපො නාම ජාතො,
 ගයාසීසෙ පබ්බජිතො ගයාකස්සපො නාම ජාතො.

එවං තෙසු ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තත්ථ වසන්තෙසු බහුතං දිවසානං
 අව්චයෙන අම්භාකං බොධිසත්තො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා
 පටිච්චද්ධසබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාඤාණො අනුක්කමෙන ධම්මවක්කං පවත්තෙන්වා
 පඤ්චවග්ගියෙ ථෙරෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා යසදාරකප්පමුඛෙ පඤ්චපඤ්ඤාස
 සභායකෙපි විනෙන්වා සට්ඨි අරහත්තෙ “වරථ, භික්ඛවෙ, වාරික”න්ති
 බහුජනහිතාය වාරිකං පෙසෙත්වා හද්දවග්ගියෙ විනෙන්වා උරුවෙලකස්සපස්ස
 හෙතුං දිස්වා “මයි ගතෙ තයො භාතිකා සපරිවාරා අරහත්තං පාපුණ්සස්සන්ති”ති
 ඤාත්වා එකකො අදුනියො උරුවෙලකස්සපස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා වසන්ත්ථාය
 අග්‍රාගාරං යාවිත්වා තත්ථ කතං නාගදමනං ආදිං කත්වා අඬ්ඬුඬ්ඬුසහස්සෙහි
 පාටිභාරියෙහි උරුවෙලකස්සපං සපරිවාරං විනෙන්වා පබ්බාපෙසි. තස්ස

පබ්බතභාවං ඤාත්වා ඉතරෙපි ද්වෙ භාතරො සපරිවාරා ආගන්ත්වා පබ්බතංසු,
සබ්බෙපි එහිභික්ඛු ඉද්ධිමයපත්තච්චරධරා අහෙසුං.

සත්ථා තං සමණසහස්සං ආදාය ගයාසීසං ගන්ත්වා පිට්ඨිපාසාණෙ නිසින්තො
“කථංරූපා නු ඛො එතෙසං ධම්මදෙසනා සප්පායා”ති ඔලොකෙන්තො “ඉමෙ
අග්ගිං පරිවරන්තා විවරිංසු, ඉමෙසං තයො භවෙ ආදිත්තාගාරසදිසෙ කත්වා
දස්සෙතුං වට්ටති”ති ආදිත්තපරියායසුත්තං (මහාව. 54) දෙසෙසි.
දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙව අරහත්තං පත්තා. සත්ථා තෙහි පරිවුතො පුබ්බෙ
බ්බිබ්බාරරඤ්ඤො දින්නපට්ඨඤාත්තා රාජගහනගරෙ ලට්ඨිවනුයානං අගමාසි.
රාජා දසබ්බලස්ස ආගතභාවං සුත්වා ද්වාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි සද්ධිං
සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා සබ්බාවන්තං පරිසං
ඔලොකෙන්වා මහාජනං උරුවෙලකස්සපස්ස නිපච්චකාරං කරොන්තං දිස්වා “ඉමෙ
මය්හං වා කස්සපස්ස වා මහන්තභාවං න ජානන්ති, සචිතක්කා ව නාම දෙසනං
සම්පට්ඨිත්තුං න සක්කොන්ති”ති වින්තෙන්වා, “කස්සප, තුය්හං උපට්ඨාකානං
චිතක්කං ඡින්දා”ති ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. ථෙරො සත්ථු වචනං සම්පට්ඨිත්වා
උට්ඨායාසනා සත්ථාරං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා තාලජපමාණං ආකාසං
උජ්ජතිත්වා ඉද්ධිවිකුබ්බනං දස්සෙන්වා “සත්ථා මෙ, හන්තෙ, භගවා,
සාවකොහමස්මි, සත්ථා මෙ, හන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මි”ති වත්වා ඔරුය්හ
දසබ්බලස්ස පාදෙ වන්දි. එතෙනුපායෙන සත්තමෙ වාරෙ සත්තතාලජපමාණං
ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පුන ආගන්ත්වා දසබ්බලස්ස පාදෙ වන්දිත්වා එකමන්තං
නිසීදි.

තස්මිං කාලෙ මහාජනො “අයං ලොකෙ මහාසමණො”ති සත්ථරි
නිබ්බිතක්කො ජාතො, අපස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ රාජා
එකාදසනහුතෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො,
එකනහුතං උපාසකත්තං පටිවෙදෙසි. තෙපි උරුවෙලකස්සපස්ස පරිවාරා
සහස්සමත්තා භික්ඛු අත්තනො ආසෙවනවසෙන වින්තෙසුං – “අම්භාකං
පබ්බතභාවං මත්ථකං පත්තං, බහි ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමා”ති
උරුවෙලකස්සපත්ථෙරංයෙව පරිවාරෙන්වා විවරිංසු. තෙසු එකෙකස්මිං එකෙකං
නිස්සිතකං ගණ්හන්තෙ ද්වෙ සහස්සානි හොන්ති, ද්වෙ ද්වෙ ගණ්හන්තෙ තිණි
සහස්සානි හොන්ති. තතො පට්ඨාය යත්තකා තෙසං නිස්සිතකා, තත්තකෙ කථෙතුං
වට්ටතිති. ඉදමෙත්ථ වත්ථු. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙනවතෙ විහරන්තො ථෙරං
මහාපරිසානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

කාළදාසිත්ථෙරවත්ථු

225. තතියෙ කුලජපසාදකානන්ති කුලං පසාදෙන්තානං. අයං හි ථෙරො
අදිට්ඨිද්ධස්සනංයෙව සුද්ධොදනමහාරාජස්ස නිවෙසනං පසාදෙසි, තස්මා
කුලජපසාදකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා - අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
 භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං
 එකං හික්ඛුං කුලප්පසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා
 තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො
 අම්භාකං බොධිසත්තස්ස මාතුකුච්ඡයං පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ කපිලවත්ථුස්මිංයෙව
 අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. ජාතදිවසෙ බොධිසත්තෙන සද්ධිංයෙව ජාතොති
 තංදිවසංයෙව තං දුකුලචුම්බුටකෙ නිපජ්ජාපෙන්වා බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානත්ථාය
 නයිංසු. බොධිසත්තෙන හි සද්ධිං බොධිරුක්ඛො රාහුලමානා වතස්සො
 නිධිකුම්භියො ආරොහනියහත්ථි කණ්ඩකො ඡන්තො කාළදායීති ඉමෙ සත්ත
 එකදිවසෙ ජාතත්තා සහජාතා නාම අහෙසුං. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ
 සකලනගරස්ස උදග්ගචිත්තදිවසෙ ජාතොති උදායීත්ථෙව නාමං අකංසු. ථොකං
 කාළධාතුකත්තා පන කාළදායී නාම ජාතො. සො බොධිසත්තෙන සද්ධිං කුමාරකීළං
 කීළන්තො වුද්ධිං අගමාසි.

අපරභාගෙ බොධිසත්තො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා අනුක්කමෙන
 සබ්බඤ්ඤාතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මවක්කො ලොකානුග්ගහං කරොන්තො
 රාජගහං උපනිස්සාය විහරති. තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජා
 “සිද්ධත්ථකුමාරො අභිසම්බොධිං පත්වා රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ
 විහරති”ති සුත්වා පුරිසසහස්සපරිවාරං එකං අමච්චං “පුත්තං මෙ ඉධ ආනෙහී”ති
 පෙසෙසි. සො සට්ඨියොජනමග්ගං ගන්ත්වා දසබලස්ස චතුපරිසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා
 ධම්මදෙසනාවෙලාය විහාරං පාවිසි. සො “නිට්ඨතු තාව රඤ්ඤා පහිතසාසන”න්ති
 පරිසපරියන්තෙ ධීතො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා යථාධීතොව සද්ධිං
 පුරිසසහස්සෙහි අරහත්තං පාපුණ්. අථ නෙසං සත්ථා “එථ හික්ඛවො”ති හත්ථං
 පසාරෙසි, සබ්බෙ තංඛණංයෙව ඉද්ධිමයපත්තච්චරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය
 අහෙසුං. අරහත්තං පත්තකාලතො පට්ඨාය පන අරියා නාම මජ්ඣත්තාව භොන්තිති
 රඤ්ඤා පහිතසාසනං දසබලස්ස න කථෙසි. රාජා “නෙව ගතො ආගච්ඡති, න
 සාසනං සුයාති”ති “එහි, තාත, ත්වං ගච්ඡා”ති තෙනෙව නියාමෙන අඤ්ඤං
 අමච්චං පෙසෙසි. සොපි ගන්ත්වා පුරිමනයෙනෙව සද්ධිං පරිසාය අරහත්තං පත්වා
 තුණ්හි අහොසි. එවං නවහි අමච්චෙහි සද්ධිං නව පුරිසසහස්සානි පෙසෙසි. සබ්බෙ
 අත්තනො කිච්චං නිට්ඨාපෙන්වා තුණ්හි අහෙසුං.

අථ රාජා වින්තෙසි - “එත්තකා ජනා මයි සිනෙහාභාවෙන දසබලස්ස
 ඉධාගමනත්ථාය න කිඤ්චි කථයිංසු, අඤ්ඤෙ ගන්ත්වාපි දසබලං ආනෙතුං න
 සක්ඛිස්සන්ති. මයං බො පන පුත්තො උදායී දසබලෙන සද්ධිං එකවයො
 සහපංසුකීළිකො, මයි වස්ස සිනෙහො අත්ථි”ති කාළදායීං පක්කොසාපෙන්වා,
 “තාත, පුරිසසහස්සපරිවාරො ගන්ත්වා දසබලං ආනෙහී”ති ආහ. පයමං ගතපුරිසා
 විය පබ්බජිතුං ලහන්තො ආනෙස්සාමි, දෙවාති. යංකිඤ්චි කත්වා මම පුත්තං
 දස්සෙහීති. “සාධු, දෙවා”ති රඤ්ඤො සාසනං ආදාය රාජගහං ගන්ත්වා සත්ථු
 ධම්මදෙසනාවෙලාය පරිසපරියන්තෙ ධීතො ධම්මං සුත්වා සපරිවාරො අරහත්තඵලං
 පත්වා එහිහික්ඛුහාවෙ පතිට්ඨාසි. තතො වින්තෙසි - “න තාව දසබලස්ස කුලනගරං

ගන්තුං එස කාලො, වසන්තසමයෙ සුපුප්ඵතෙසු වනයන්ධෙසු
හරිතතිණසඤ්ජන්තාය පථවියා එස කාලො හවිස්සති’’ති කාලං පටිමානෙන්නො
තස්ස කාලස්ස ආගතභාවං ඤත්වා –

‘‘නාතිසීතං නාතිඋණ්භං, නාතිදුබ්භික්ඛණ්‍යකං;
සද්දලා හරිතා භූමි, එස කාලො මහාමුනි’’ති. –

සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි දසබලස්ස කුලනගරං ගමනත්ථාය ගමනවණ්ණං වණ්ණෙසී.
සත්ථා ‘‘උදායි ගමනවණ්ණං කථෙති, කපිලවත්ථුනගරං ගන්තුං එස කාලො’’ති
විසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො අතුරිතගමනෙන වාරිකං නික්ඛමි.

උදායිත්ථෙරො සත්ථු නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා ‘‘පිතු මහාරාජස්ස සඤ්ඤං දාතුං
වට්ටති’’ති වෙහාසං අඛභුග්ගන්ත්වා රඤ්ඤො නිවෙසනෙ පාතුරහොසී.
සුද්ධොදනමහාරාජා ථෙරං දිස්වා තුට්ඨවිත්තො මහාරහෙ පල්ලඬිකෙ නිසීදාපෙන්වා
අත්තනො පටියාදිතස්ස නානග්ගරසහොජනස්ස පත්තං පුරෙත්වා අදාසී. ථෙරො
උට්ඨාය ගමනාකප්පං දස්සෙසී. නිසීදිත්වා ව භුඤ්ජ, තාතාති. සත්ථු සන්තිකං
ගන්ත්වා භුඤ්ජීස්සාමි, මහාරාජාති. කහං පන, තාත, සත්ථාති?
විසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො තුම්භාකං දස්සනත්ථාය වාරිකං නික්ඛන්තො,
මහාරාජාති. තුම්භෙ ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා යාව මම පුත්තො ඉමං නගරං
සම්පාපුණාති, තාවස්ස ඉතොව පිණ්ඩපාතං හර්ථාති. ථෙරො හත්තකිව්චං කත්වා
දසබලස්ස ආහරිතබ්බං හත්තං ගහෙත්වා ධම්මකථං කථෙත්වා දසබලස්ස
අදස්සනෙනෙව සකලරාජනිවෙසනං සද්ධාපටිලාහං ලභාපෙන්වා සබ්බෙසං
පස්සන්තානඤ්ඤෙව පත්තං ආකාසෙ විස්සජ්ජෙන්වා සයම්පි වෙහාසං
අඛභුග්ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං ආදාය සත්ථු හත්ථෙ ය්‍යෙසී, සත්ථා තං පිණ්ඩපාතං
පරිභුඤ්ජී. ථෙරො සට්ඨියොජනමග්ගං යොජනපරමං ගච්ඡන්තස්ස සත්ථුනො
දිවසෙ දිවසෙ රාජගෙහනො හත්තං ආහරිත්වා අදාසී. එවං වත්ථු වෙදිතබ්බං. අථ
අපරභාගෙ සත්ථා ‘‘මය්‍යං පිතු මහාරාජස්ස සකලනිවෙසනං පසාදෙසී’’ති ථෙරං
කුලජ්ජසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ය්‍යෙසීති.

බාකුලත්ථෙරවත්ථු

226. චතුත්ථෙ අප්පාබාධානන්ති නිරාබාධානං. බාකුලොති ද්විසු කුලෙසු
වඩ්ඪිතත්තා එවංලද්ධනාමො ථෙරො.

තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර අතීතෙ ඉතො
කප්පසතසහස්සාධිකෙ අසඬ්ඛොයායමත්ථකෙ අනොමදස්සිදසබලස්ස
නිබ්බන්තිනො පුරෙතරමෙව බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨිත්වා වයං ආගම්ම
උග්ගභිතවෙදො වෙදත්තයෙ සාරං අපස්සන්තො ‘‘සම්පරායිකත්ථං
ගවෙසිස්සාමි’’ති පබ්බතපාදෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා පඤ්චාහිඤ්ඤා-
අට්ඨසමාපත්තිලාභී භුත්වා ක්කානකිළිතාය විනිනාමෙසී. තස්මිං සමයෙ අනොමදස්සි
බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤානං පත්වා අරියගණපරිවුතො වාරිකං වරති. තාපසො

“තිණ රතනානි උප්පන්නානි” ති සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා දෙසනාපරියොසානෙ සරණෙසු පතිට්ඨිතො, අත්තනො යානං පන විජහිතුං නාසක්ඛි. සො කාලෙන කාලං සත්ථු දස්සනාය වෙව ගච්ඡති, ධම්මඤ්ච සුඤ්ඤාති.

අටේකස්මිං සමයෙ තථාගතස්ස උදරවාතො උප්පජ්ජී. තාපසො සත්ථු දස්සනත්ථාය ආගතො “සත්ථා ගිලානො” ති සුත්වා “කො, භන්තෙ, ආබාධො” ති. “උදරවාතො” ති චුත්තෙ “අයං කාලො මය්හං පුඤ්ඤං කාතු” න්ති පබ්බතපාදං ගන්ත්වා නානාවිධානි හෙසජ්ජානි සමොධානෙන්වා “ඉදං හෙසජ්ජං සත්ථු උපනෙථා” ති උපට්ඨාකත්ථෙරස්ස අදාසි. සහ හෙසජ්ජස්ස උපයොගෙන උදරවාතො පටිප්පස්සමිහි. සො සත්ථු එකසකකාලෙ ගන්ත්වා එවමාහ – “භන්තෙ, යදිදං මම හෙසජ්ජෙන තථාගතස්ස එකසකං ජාතං, තස්ස මෙ නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තභවෙ ගද්දුහනමත්තමිපි සරීරෙ ඛ්‍යාධි නාම මා භොතු” ති. ඉදමස්ස තස්මිං අත්තභාවෙ කල්‍යාණකම්මං.

සො තතො වුතො බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං අසඬ්ඛොයායං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙන්වා සත්ථාරං එකං භික්ඛුං අප්පාබාධානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවතායුකං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො විපස්සීදසබ්බලස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බන්ධුමතීනගරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තො පුරිමනයෙනෙව ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජත්වා ක්කානලාභී හුත්වා පබ්බතපාදෙ වසති.

විපස්සීබොධිසත්තොපි සබ්බඤ්ඤාතං පත්වා අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො බන්ධුමතීනගරං උපනිස්සාය පිතු මහාරාජස්ස සඬ්ගහං කරොන්තො බෙමෙ මිගදායෙ විහරති. අථායං තාපසො දසබ්බලස්ස ලොකෙ නිබ්බත්තභාවං ඤත්වා ආගන්ත්වා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාසි, අත්තනො පබ්බජ්ජං ජහිතුං නාසක්ඛි, කාලෙන කාලං පන සත්ථු උපට්ඨානං ගච්ඡති.

අටේකස්මිං සමයෙ යපෙන්වා සත්ථාරඤ්චෙව ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ව භිමවති පුජ්ඣිතානං විසරුක්ඛානං වාතසම්පස්සෙන සෙසභික්ඛූනං මත්ථකරොගො නාම උදපාදි. තාපසො සත්ථු උපට්ඨානං ආගතො භික්ඛු සසීසං පාරුපිත්වා නිපන්නෙ දිස්වා – “කිං, භන්තෙ, භික්ඛුසඬ්ඝස්ස අථායුක” න්ති පුච්ඡී. භික්ඛූනං තිණපුජ්ථකරොගො, ආවුසොති. තාපසො වින්තෙසි – “අයං කාලො මය්හං භික්ඛුසඬ්ඝස්ස කායවෙය්‍යාවතිකකම්මං කත්වා පුඤ්ඤං නිබ්බත්තෙතු” න්ති අත්තනො ආනුභාවෙන නානාවිධානි හෙසජ්ජානි සංකඩ්ඪිත්වා යොජෙන්වා අදාසි. සබ්බභික්ඛූනං රොගො තංඛණංයෙව වූපසන්තො.

සො යාවතායුකං යත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකනවුතිකජ්ජෙ දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපබුද්ධකාලෙ ඛාරාණසියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සරාවාසං වසන්තො “මය්හං වසනගෙහං දුබ්බලං, පච්චන්තං ගන්ත්වා දබ්බසම්භාරං ආහරිත්වා ගෙහං කරිස්සාමි” ති වඩ්ඪකීභි සද්ධිං ගච්ඡන්තො

අන්තරාමග්ගෙ එකං ජිණ්ණං මහාවිහාරං දිස්වා “තිට්ඨතු තාව මය්හං ගෙහකම්මං, න තං මයා සද්ධිං ගම්මිස්සති, යංකිඤ්චි කත්වා පන සද්ධිං ගමනකම්මමෙව පුරෙතරං කාතුං වට්ටති” ති තෙහෙව වඩිස්සති දබ්බසම්භාරං ගාභාපෙත්වා තස්මිං විහාරෙ උපොසථාගාරං කාරෙසි, භොජනසාලං අග්ගිසාලං දීඝවඩ්ඛමං ජන්තාසරං කප්පියකුට්ටිං වච්චකුට්ටිං ආරොග්ගාසාලං කාරෙසි, යංකිඤ්චි භික්ඛුසඩ්ඝස්ස උපහොගපරිහොගං හෙසජ්ජං නාම සබ්බං පටියාදෙත්වා යපෙසි.

සො යාවජීවං කුසලං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්භාකං දසබ්බසං නිබ්බන්තිතො පුරෙතරමෙව කොසම්බියං සෙට්ඨිගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණදිවසතො පටියාය තං සෙට්ඨිකුලං ලාභග්ගයසග්ගජ්ජන්තං අහොසි. අථස්ස මාතා පුත්තං විජායිත්වා වින්තෙසි – “අයං දාරකො පුඤ්ඤවා කතාධිකාරො, යත්තකං කාලං අරොගො දීඝායුකො හුත්වා තිට්ඨති, තත්තකං අම්භාකං සම්පත්තිදායකො භවිස්සති. ජාතදිවසෙයෙව මහායමුත්තාය න්භාතදාරකා නිරොගා භොන්ති” ති න්භාපනත්ථාය තං පෙසෙසි. “පඤ්චමෙ දිවසෙ සීසං න්භාපෙත්වා නදිකීළනත්ථාය තං පෙසෙසි” ති මජ්ඣිමනිකායකා. තත්ථ ධාතියා දාරකං නිමුජ්ජනුමිමුජ්ජනවසෙන කීළාපෙත්තියා එකො මච්ඡො දාරකං දිස්වා “භක්ඛො මෙ අය” ත්ති මඤ්ඤමානො මුඛං විවරිත්වා උපගතො. ධාතී දාරකං ඡඩ්ඛෙත්වා පලාතා, මච්ඡො තං ගිලී. පුඤ්ඤවා සත්තො දුක්ඛං න පාපුණි, සයනගබ්භං පවිසිත්වා නිපන්තො විය අහොසි. මච්ඡො දාරකස්ස තෙජෙන තත්තථාලං ගිලිත්වා ඩය්භමානො විය වෙගෙන තිංසයොජනං ගන්ත්වා බාරාණසිනගරවාසිතො මච්ඡන්ධස්ස ජාලං පාවිසි. මහාමච්ඡා නාම ජාලෙන බද්ධා මාරියමානාව මරන්ති, අයං පන දාරකස්ස තෙජෙන ජාලතො නිහට්ඨත්තොව මතො. මච්ඡන්ධා ව මහාමච්ඡං ලභිත්වා ථාලෙත්වා වික්කිණන්ති, තං පන දාරකස්ස ආනුභාවෙන අථාලෙත්වා සකලමෙව කාජෙන හරිත්වා “සහස්සෙන දෙමා” ති වදන්තා නගරෙ විවරිංසු, කොච්ඡි න ගණ්හාති.

තස්මිං පන නගරෙ අපුත්තකං අසිතිකොට්ඨිභවං සෙට්ඨිකුලං අත්ථී. තස්ස ද්වාරමූලං පත්වා “කිං ගහෙත්වා දෙමා” ති චුත්තා “කභාපණ” ත්ති ආහංසු. තෙහි කභාපණං දත්වා ගහිතො. සෙට්ඨිහරියාපි අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු මච්ඡෙ න කෙළායති, තංදිවසං පන මච්ඡං එලකෙ යපෙත්වා සයමෙව ථාලෙසි. මච්ඡඤ්ච නාම කුච්ඡිතො ථාලෙත්ති, සා පන පිට්ඨිතො ථාලෙත්ති මච්ඡකුච්ඡියං සුවණ්ණවණ්ණං දාරකං දිස්වා “මච්ඡකුච්ඡියං මෙ පුත්තො ලද්ධො” ති නාදං නදිත්වා දාරකං ආදාය සාමිකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සෙට්ඨී තාවදෙව හෙරිං වරාපෙත්වා දාරකමාදාය රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා “මච්ඡකුච්ඡියං මෙ, දෙව, දාරකො ලද්ධො, කිං කරොමා” ති ආහ. පුඤ්ඤවා එස, යො මච්ඡකුච්ඡියං ආරොගො වසි, පොසෙහි නන්ති.

අස්සොසි බො ඉතරං කුලං “බාරාණසියං කිර එකං සෙට්ඨිකුලං මච්ඡකුච්ඡියං දාරකං ලභී” ති. තෙ තත්ථ අගමංසු. අථස්ස මාතා දාරකං අලඬිකරිත්වා කීළාපියමානං දිස්වා “මනාපො වතායං දාරකො” ති ගහෙත්වා පකතිං ආවික්ඛි.

ඉතරා “මය්හං පුත්තො” ති ආහ. කහං තෙ ලද්ධොති. මච්ඡකුච්ඡියන්ති. න තුය්හං පුත්තො, මය්හං පුත්තොති. කහං තෙ ලද්ධොති. මයා දස මාසෙ කුච්ඡියා ධාරිතො, අථ නං නදියා කීළාපියමානං මච්ඡො ගිලීති. තුය්හං පුත්තො අඤ්ඤාන මච්ඡෙන ගිලිතො භවිස්සති, අයං පන මයා මච්ඡකුච්ඡියං ලද්ධොති උභොපි රාජකුලං අගමංසු. රාජා ආහ – “අයං දස මාසෙ කුච්ඡියා ධාරිතත්තා අමාතා කාතුං න සක්කා, මච්ඡං ගණ්හන්තාපි චක්කයකනාදීනි බහි කත්වා ගණ්හන්තා නාම නත්ථීති මච්ඡකුච්ඡියං ලද්ධත්තා අයම්පි අමාතා කාතුං න සක්කා, දාරකො උභින්නම්පි කුලානං දායාදො භොතු” ති. තතො පටියාය ද්වෙපි කුලානි අතිවිය ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තානි අහෙසුං. තස්ස ද්විති කුලෙහි වඩ්ඪිතත්තා බාකුලකුමාරොති නාමං කරිංසු.

තස්ස විඤ්ඤානං පත්තස්ස ද්විසුපි නගරෙසු තයො තයො පාසාදෙ කාරෙත්වා නාටකානි පවිච්ඡපටියපෙසුං. එකෙකස්මිං නගරෙ චත්තාරො චත්තාරො මාසෙ වසති. එකස්මිං නගරෙ චත්තාරො මාසෙ චුත්ථස්ස සඤ්ඤාටනාවාසු මණ්ඩපං කාරෙත්වා තත්ථ නං සද්ධිං නාටකෙහි ආරොපෙන්නි. සො සම්පත්තිං අනුභවමානො චතුහි මාසෙහි ඉතරං නගරං ගච්ඡති. තංනගරවාසීනි නාටකානි “ද්විති මාසෙහි උපඩ්ඪමග්ගං ආගතො භවිස්සති” ති පවිච්ඡගන්ත්වා තං පරිවාරෙත්වා ද්විති මාසෙහි අත්තනො නගරං නෙන්නි, ඉතරානි නාටකානි නිවත්තිත්වා අත්තනො නගරමෙව ගච්ඡන්ති. තත්ථ චත්තාරො මාසෙ වසිත්වා තෙනෙව නියාමෙන පුන ඉතරං නගරං ගච්ඡති. එවමස්ස සම්පත්තිං අනුභවත්තස්ස අසීති වස්සානි පරිපුණ්ණානි.

තස්මිං සමයෙ අම්භාකං බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤානං පත්වා පවත්තිතවරධමමචක්කො අනුක්කමෙන වාරිකං වරමානො කොසම්බිං පාපුණි, බාරාණසින්ති මජ්ඣිමභාණකා. බාකුලො සෙට්ඨිපි බො “දසබලො ආගතො” ති සුත්වා බහුං ගන්ධමාලං ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජී. සො සත්තාහමෙව පුටුප්පනො හුත්වා අටියමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස ද්විසු නගරෙසු ගිහිකාලෙ පරිවාරිකමාතුගාමා අත්තනො කුලසරානි ආගන්ත්වා තත්ථ වසමානා වීචරානි කත්වා පහිණිංසු. ථෙරො එකං අද්ධමාසං කොසම්බිවාසිකෙහි පහිතං වීචරං භුඤ්ජති, එකං අද්ධමාසං බාරාණසිවාසිකෙහිති. එතෙනෙව නියාමෙන ද්විසුපි නගරෙසු යං යං උත්තමං, තං තං ථෙරස්සෙව ආහරියති. ථෙරස්ස අසීති වස්සානි අගාරමජ්ඣෙව වසන්තස්ස ද්විහඬගුලෙහි ගන්ධපිණ්ඩං ගහෙත්වා උපසිඬ්ඝනමත්තම්පි කාලං න කොචි ආබාධො නාම අභොසි. ආසීතිමෙ වස්සෙ සුබ්බෙනෙව පබ්බජ්ජං උපගතො. පබ්බජිතස්සාපිස්ස අප්පමත්තකොපි ආබාධො වා චතුහි පච්චයෙහි වෙකල්ලං වා නාභොසි. සො පච්ඡිමෙ කාලෙ පරිනිබ්බානසමයෙපි පුරාණගිහිසභායකස්ස අවෙලකස්සපස්ස අත්තනො කායිකචෙතසිකසුඛදීපනවසෙනෙව සකලං බාකුලසුත්තං (ම. නි. 3.209 ආදයො) කථෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි. එවං අට්ඨප්පත්ති සමුට්ඨිතා. සත්ථා පන ථෙරස්ස ධර්මානකාලෙයෙව ථෙරෙ යථා පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො බාකුලත්ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ අප්පාබාධානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

සෞභිතත්වේරවත්ථු

227. පඤ්චමේ පුඛ්ඛෙතිවාසං අනුස්සරන්තානන්ති පුඛ්ඛෙ

නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානං අනුස්සරණසමත්ථානං සෞභිතත්වේරො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පුඛ්ඛෙතිවාසං අනුපට්ඨාටියා අනුස්සරමානො පඤ්ච කප්පසතානි අසඤ්ඤිහවෙ අවිත්තකපට්ඨන්ධං නයනො අග්ගහෙසි ආකාසෙ පදං දස්සෙන්තො විය. තස්මා පුඛ්ඛෙතිවාසං අනුස්සරන්තානං අග්ගො නාම ජානො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුඛ්ඛිකථා – අයම්පි කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා වයප්පත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පුඛ්ඛෙතිවාසඤ්ඤාණලාභීනං භික්ඛුනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බන්ති, සෞභිතොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො අපරෙත සමයෙන සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා පුඛ්ඛෙතිවාසඤ්ඤාණෙ විණ්ණවසී අහොසි. සො අනුපට්ඨාටියා අත්තනො නිබ්බන්තට්ඨානං අනුස්සරන්තො යාව අසඤ්ඤිහවෙ අවිත්තකපට්ඨන්ධි, තාව පටිසන්ධිං අද්දස. තනො පරං අත්තරෙ පඤ්ච කප්පසතානි පවත්තිං අදිස්වා අවසානෙ චුතිං දිස්වා “කිං නාමෙත”න්ති ආවජ්ජමානො නයවසෙන “අසඤ්ඤිහවො භවිස්සති”ති නිට්ඨං අගමාසි. සත්ථා ඉමං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං පුඛ්ඛෙතිවාසං අනුස්සරන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

උපාලිත්වේරවත්ථු

228. ඡට්ඨෙ විනයධරානං යදිදං උපාලිති විනයධරානං භික්ඛුනං උපාලිත්වේරො

අග්ගොති දස්සෙති. ථෙරො කිර තථාගතස්සෙව සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තථාගතස්සෙව සන්තිකෙ විනයපිටකං උග්ගණ්හිත්වා භාරුකච්ඡකවත්ථුං, අජ්ජකවත්ථුං, (පාරා. 158) කුමාරකස්සපවත්ථුන්ති ඉමානි තීණි වත්ථුනි සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දෙන්වා කථෙසි. තස්මා විනයධරානං අග්ගො නාම ජානො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුඛ්ඛිකථා – පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ කිරෙස භංසවතියං කුලසරෙ නිබ්බන්තො එකදිවසං සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කප්පකගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, උපාලිදාරකොතිස්ස නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො ඡන්තං ඛත්තියානං පසාධකො හුත්වා තථාගතෙ අනුපියම්බවනෙ විහරන්තෙ පබ්බජ්ජන්ථාය නික්ඛමන්තෙහි තෙති ඡහි ඛත්තියෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා පබ්බජී. තස්ස පබ්බජ්ජාවධානං පාළියං (වුළුව. 330) ආගතමෙව.

සො පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො සත්ථාරං කම්මට්ඨානං කථාපෙත්වා “මය්හං, හත්තෙ, අරඤ්ඤවාසං අනුජානාමා” ති ආහ. භික්ඛු තව අරඤ්ඤෙ වසන්තස්ස එකමෙව ධුරං වඩ්ඪිස්සති, අම්භාකං පන සන්තිකෙ වසන්තස්ස විපස්සනාධුරඤ්ච ගන්ථධුරඤ්ච පරිපුරෙස්සති. ථෙරො සත්ථු වචනං සම්පට්ඨිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නවිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සත්ථා සයමෙව සකලං විනයපිටකං උග්ගණ්භාපෙසි. සො අපරභාගෙ හෙට්ඨා චුත්තානි තිණි වත්ථුනි විනිච්ඡිති. සත්ථා එකෙකස්මිං විනිච්ඡිතෙ සාධුකාරං දත්වා තයොපි විනිච්ඡයෙ අට්ඨප්පත්තිං කත්වා ථෙරං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

නන්දකත්ථෙරවත්ථු

229. සත්තමෙ භික්ඛුනොවාදකානං යදිදං නන්දකොති අයං හි ථෙරො ධම්මකථං කථෙත්තො එකසමොධානෙ පඤ්ච භික්ඛුනිසතානි අරහත්තං පාපෙසි. තස්මා භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා – අයඤ්ඤි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බන්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙන්වා වයප්පත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි, පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණෙ ව විණ්ණවසි අහොසි. සො චතුසු පරිසාසු සම්පත්තාසු “සබ්බෙසංයෙව මනං ගහෙන්වා කථෙතුං සක්කොති” ති ධම්මකථිකනන්දකො නාම ජාතො. තථාගතොපි බො රොහිණීනදීතිරෙ චුම්බටකකලහෙ නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතානං පඤ්චන්තං සාකියකුමාරසතානං අනභිරතියා උප්පන්නාය තෙ භික්ඛු ආදාය කුණාලදහං ගන්ත්වා කුණාලජාතකකථාය (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) නෙසං සංවිග්ගභාවං ඤත්වා චතුසච්චකථං කථෙත්වා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. අපරභාගෙ මහාසමයසුත්තං (දී. නි. 2.331 ආදයො) කථෙත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපෙසි. තෙසං ථෙරානං පුරාණදුතියිකා “අම්භෙ දානි ඉධ කිං කරිස්සාමා” ති වත්වා සබ්බාව එකචිත්තා හුත්වා මහාපජාපතිං උපසඬ්ඨිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිංසු. තාපි පඤ්චසතා ථෙරියා සන්තිකෙ පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිංසු. අතීතානන්තරාය පන ජාතියා සබ්බාව තා නන්දකත්ථෙරස්ස රාජපුත්තභාවෙ ඨිතස්ස පාදපරිවාරිකා අහෙසුං.

තෙන සමයෙන සත්ථා “භික්ඛු භික්ඛුනියො ඔවදන්තු” ති ආහ. ථෙරො අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ තාසං පුරිමභවෙ අත්තනො පාදපරිවාරිකභාවං ඤත්වා වින්තෙසි – “මං ඉමස්ස භික්ඛුනිසඬ්ඨස්ස මජ්ඣෙ නිසින්නං උපමායො ව කාරණානි ව ආහරිත්වා ධම්මං කථයමානං දිස්වා අඤ්ඤො පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණලාභී භික්ඛු ඉමං කාරණං ඔලොකෙත්වා ‘ආයස්මා නන්දකො යාවජ්ජදිවසා ඔරොධෙ න විස්සජ්ජෙති, සොහතායමායස්මා ඔරොධපරිවුතො’ ති වත්තබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යා” ති. තස්මා සයං අගන්ත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං පෙසෙසි. තා පන පඤ්චසතා භික්ඛුනියො

ථෙරස්සෙව ඔවාදං පච්චාසීසන්ති. ඉමිනා කාරණෙන භගවා “අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ අඤ්ඤං අපෙසෙත්වා සයමෙව ගන්ත්වා භික්ඛුනීසඤ්ඤං ඔවදාහී”ති ථෙරං ආහ. සො සත්ථු කථං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො අත්තනො වාරෙ සම්පත්තෙ වාතුද්දසෙ භික්ඛුනීසඤ්ඤං ඔවාදං දත්වා සබ්බාව තා භික්ඛුනියො සළායතනපටිමණ්ඩිතාය ධම්මදෙසනාය සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසී.

තා භික්ඛුනියො ථෙරස්ස ධම්මදෙසනාය අත්තමනා හුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අත්තනො පටිච්ඡිදගුණං ආරොවෙසුං. සත්ථා “කස්මිං නු බො ධම්මං දෙසෙත්තෙ ඉමා භික්ඛුනියො උපරිමග්ගඵලානි පාපුණෙය්‍යු”න්ති ආවජ්ජෙත්තො පුන “තංයෙව නන්දකස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතාපි එතා අරහත්තං පාපුණස්සන්ති”ති දිස්වා පුනදිවසෙපි ථෙරස්සෙව සන්තිකං ධම්මස්සවනත්ථාය පෙසෙසී. තා පුනදිවසෙ ධම්මං සුත්වා සබ්බාව අරහත්තං පත්තා. තංදිවසං භගවා තාසං භික්ඛුනීනං අත්තනො සන්තිකං ආගතකාලෙ ධම්මදෙසනාය සඵලභාවං ඤත්වා “භියොයා නන්දකස්ස ධම්මදෙසනා වාතුද්දසියං චන්දසදිසී අහොසී, අජ්ජ පන්තරසියං චන්දසදිසී”ති චත්වා ථෙරස්ස සාධුකාරං දත්වා තදෙව ච කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරං භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

නන්දත්ථෙරචත්ථු

230. අට්ඨමෙ ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානන්ති ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරානං නන්දත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. කිඤ්චාපි හි සත්ථුසාවකා අගුත්තද්වාරා නාම නත්ථී, නන්දත්ථෙරො පන දසසු දිසාසු යං යං දිසං ඔලොකෙතුකාමො භොති, න තං චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන අපරිච්ඡින්නදිත්වා ඔලොකෙති. තස්මා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා වයජ්ජෙත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසී. සො යාවජ්චං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කපිලවත්ථුපුරෙ මහාපජාපතිගොතමියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගණ්හි. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ඤාතිසඤ්ඤං නන්දයන්තො තොසෙත්තො ජාතොති නන්දකුමාරොතෙව නාමං අකංසු.

මහාසත්තොපි සබ්බඤ්ඤාතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහතො කපිලවත්ථුපුරං ගන්ත්වා පයමදස්සනෙතෙව පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසී. පුනදිවසෙ පිතු නිවෙසනං ගන්ත්වා රාහුලමාතාය ඔවාදං දත්වා සෙසජනස්සපි ධම්මං කථෙසී. පුනදිවසෙ නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහපවෙසනආවාහමඬිගලෙසු චත්තමානෙසු තස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා කුමාරං පත්තං ගාභාපෙත්වා පබ්බාපෙතුං විහාරාහිමුබ්බො පායාසී. නන්දකුමාරං අභිසෙකමඬිගලං න තථා පිළෙසී, පත්තං ආදාය ගමනකාලෙ පන ජනපදකලායාණී උපරිපාසාදවරගතා සීහපඤ්ජරං උග්ගාටෙත්වා “තුච්චං බො, අයාපුත්ත,

ආගව්‍යේශ්‍යාසී” ති යං වාවං නිව්ඡාරෙසි. තං සුත්වා ගෙහසීතජන්දරාගවසෙන ඔලොකෙන්තො පනෙස සත්ථරි ගාරවෙන යථාරුචියා නිමිත්තං ගහෙතුං නාසක්ඛි, තෙනස්ස චිත්තසන්තාපො අහොසි. අථ නං “ඉමස්මිං යානෙ නිවත්තෙස්සති, ඉමස්මිං යානෙ නිවත්තෙස්සති” ති චිත්තෙන්තමෙව සත්ථා විහාරං නෙත්වා පබ්බාපෙසි. පබ්බජිතොපි පටිබාහිතුං අසක්කොන්තො තුණ්හි අහොසි. පබ්බජිතදිවසතො පටියාය පන ජනපදකල්‍යාණියා චුත්තවචනමෙව සරති. අථස්ස සා ආගන්ත්වා අවිදුරෙ යීතා විය අහොසි. සො අනභිරතියා පිළිතො ලොකං යානං ගච්ඡති, තස්ස ගුම්ඛං වා ගච්ඡං වා අතික්කමන්තස්සෙව දසබ්බලො පුරතො යීතකො විය අහොසි. සො අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තං කුක්කුටපත්තං විය පටිනිවත්තිත්වා අත්තතො වසනටියානමෙව පවිසති.

සත්ථා චිත්තෙසි – “නන්දො අතිවිය පමත්තො විහරති, අනභිරතිං වූපසමෙතුං න සක්කොති, එතස්ස චිත්තනිබ්බාපනං කාතුං වට්ටති” ති. තතො නං ආහ – “එහි, නන්ද, දෙවචාරිකං ගච්ඡස්සාමා” ති. භගවා කථාහං ඉද්ධිමන්තෙහි ගන්තබ්බටියානං ගම්ඡස්සාමිති. ත්වං කෙවලං ගමනචිත්තං උප්පාදෙහි, ගන්ත්වා පස්සිස්සසීති. සො දසබ්බලස්ස ආනුභාවෙන තථාගතෙනෙව සද්ධිං දෙවචාරිකං ගන්ත්වා සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො නිවෙසනං ඔලොකෙන්වා පඤ්ච අව්ඡරාසතානි අද්දස. සත්ථා නන්දත්ථෙරං සුභනිමිත්තවසෙන තා ඔලොකෙන්තං දිස්වා, “නන්ද, ඉමා නු බො අව්ඡරා මනාපා, අථ ජනපදකල්‍යාණී” ති පුච්ඡි. භන්තෙ, ජනපදකල්‍යාණී ඉමා අව්ඡරා උපනිධාය කණ්ණනාසව්ඡින්නකා මක්කටි විය බායතීති. නන්ද, එවරුපා අව්ඡරා සමණධම්මං කරොන්තානං න දුල්ලහාති. සවෙ මෙ, භන්තෙ භගවා, පාටිභොගො හොති, අහං සමණධම්මං කරිස්සාමිති. විස්සත්ථො ත්වං, නන්ද, සමණධම්මං කරොහි. සවෙ තෙ සප්පටිසන්ධිකා කාලකිරියා භවිස්සති, අහං එතාසං පටිලාභත්ථාය පාටිභොගොති. ඉති සත්ථා යථාරුචියා දෙවචාරිකං චරිත්වා ජෙතවනමෙව පව්වාගඤ්ඡි.

තතො පටියාය නන්දත්ථෙරො අව්ඡරානං හෙතු රත්තින්දිවං සමණධම්මං කරොති. සත්ථා භික්ඛු ආණාපෙසි – “තුම්හෙ නන්දස්ස වසනටියානෙ ‘එකො කිරි භික්ඛු දසබ්බලං පාටිභොගං කත්වා අව්ඡරානං හෙතු සමණධම්මං කරොති’ ති තත්ථ තත්ථ කථෙන්නා විවරථා” ති. තෙ සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා “භතකො කිරායස්මා නන්දො, උපක්කිතකො කිරායස්මා නන්දො, අව්ඡරානං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරති, භගවා කිරස්ස පාටිභොගො පඤ්චන්තං අව්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදීන” න්ති ථෙරස්ස සවනුපවාරෙ කථෙන්නා විවරන්ති. නන්දත්ථෙරො තං කථං සුත්වා “ඉමෙ භික්ඛු න අඤ්ඤං කථෙන්නි, මං ආරබ්භ කථෙන්නි, අයුත්තං මම කම්ම” න්ති පටිසඬිබානං උප්පාදෙන්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස අරහත්තපත්තක්ඛණ්ණෙයෙව අඤ්ඤතරා දෙවතා භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසි, සයම්පි භගවා අඤ්ඤාසියෙව. පුනදිවසෙ නන්දත්ථෙරො භගවත්තං උපසඬිකම්ත්වා එවමාහ – “යං මෙ, භන්තෙ භගවා, පාටිභොගො පඤ්චන්තං අව්ඡරාසතානං පටිලාභාය කකුටපාදීනං, මුඤ්චාමහං, භන්තෙ, භගවත්තං එතස්මා

පටිස්සවා''ති. එවං චන්ද්‍ර (උදා. 22) සමුට්ඨිතං. සත්ථා අපරභාගෙ ඡෙතචනවිභාගෙ විහරන්තො ථෙරං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

මහාකප්පිනත්ථෙරචන්ද්‍ර

231. නවමෙ භික්ඛුඔවාදකානන්ති භික්ඛු ඔවදන්තානං මහාකප්පිනත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර ථෙරො එකසමොධානස්මිංයෙව ධම්මකථං කථෙන්නො භික්ඛුසහස්සං අරහත්තං පාපෙසි. තස්මා භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා - අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලසරෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුලගෙනෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා පුරිසසහස්සස්ස ගණපෙට්ඨකො හුත්වා ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතං මහාපරිවෙණං කාරෙසි. තෙ සබ්බෙහි ජනා යාවජීවං කුසලං කත්වා කප්පිනඋපාසකං ඡෙට්ඨකං කත්වා සපුත්තදාරා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා. එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිංසු.

අථ අම්භාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව අයං කප්පිනො පච්චන්තදෙසෙ කුක්කුටචතීනගරෙ රාජගෙනෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, සෙසපුරිසා තස්මිංයෙව නගරෙ අමච්චකුලෙසු නිබ්බත්තිංසු. තෙසු කප්පිනකුමාරො පිතු අච්චයෙන ඡත්තං උස්සාපෙත්වා මහාකප්පිනරාජා නාම ජාතො. පුබ්බෙ කල්‍යාණකම්මකරණකාලෙ තස්ස සරසාමිනී ඉත්ථි සමානජාතිකෙ රාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා මහාකප්පිනරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී ජාතා, අනොජාපුප්ඵසදිසවණ්ණනාය පනස්සා අනොජාදෙච්ඡත්ථෙව නාමං අහොසි. මහාකප්පිනරාජාපි සුතචිත්තකො අහොසි. සො පාතොව උට්ඨාය චතුහි ද්වාරෙහි සිසං දුතෙ පෙසෙසි - “යත්ථ බහුස්සුතෙ සුතධරෙ පස්සථ, තතො නිවත්තිත්වා මය්හං ආරොවෙථා”ති.

තෙන බො පන සමයෙන අම්භාකං සත්ථා ලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා සාවත්ථිං උපනිස්සාය පටිවසති. තස්මිං කාලෙ සාවත්ථිනගරවාසිනො වාණිජා සාවත්ථියං උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා, තං නගරං ගන්ත්වා, භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා, “රාජානං පස්සිස්සාමා”ති පණ්ණාකාරං ගහෙත්වා, රාජකුලද්වාරං ගන්ත්වා, “රාජා උය්‍යානං ගතො”ති සුත්වා, උය්‍යානං ගන්ත්වා, ද්වාරෙ යිතා පටිභාරකස්ස ආරොවයිංසු. අථ රඤ්ඤො නිවෙදි, තෙ රාජා පක්කොසාපෙත්වා නිය්‍යාතිතපණ්ණාකාරෙ වන්දිත්වා යිතෙ, “තාතා, කුතො ආගච්ඡථා”ති පුච්ඡී. සාවත්ථිනො, දෙවාති. කච්චි වො රට්ඨං සුභික්ඛං, ධම්මිකො රාජාති? ආම, දෙවාති. අත්ථි පන තුම්භාකං දෙසෙ කිඤ්චි සාසනන්ති? අත්ථි දෙව, න පන සක්කා උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි කථෙතුන්ති. රාජා සුවණ්ණහිඬගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා දසබ්බාහිමුඛා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා, “දෙව, අම්භාකං දෙසෙ බුද්ධරතනං නාම උප්පන්න”න්ති ආහංසු.

රඤ්ඤා “බුද්ධෝ” ති වචනෙ සුතමත්තෙයෙව සකලසරීරං ඵරමානා පීති උප්පජ්ජී. තතො “බුද්ධොති, තාතා, වදාං” ති ආහ. බුද්ධොති, දෙව, වදාමාති. එවං තික්ඛත්තුං වදාපෙත්වා “බුද්ධොතිපදං අපරිමාණං, නාස්ස සක්කා පරිමාණං කාතු” න්ති තස්මිංයෙව පදෙ පසන්නො සතසහස්සං දත්වා “අපරං කිං සාසන” න්ති පුච්ඡී. දෙව ධම්මරතනං නාම උප්පන්නන්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා පුන “අඤ්ඤං කිං සාසන” න්ති පුච්ඡී. සඬ්ඝරතනං දෙව උප්පන්නන්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා දින්නභාවං පණ්ණෙ ලිඛිත්වා, “තාතා, දෙවියා සන්තිකං ගච්ඡා” ති පෙසෙසි. තෙසු ගතෙසු අමච්චෙ පුච්ඡී – “තාතා, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්හෙ කිං කරිස්සාමා” ති? දෙව තුම්හෙ කිං කත්තුකාමාති? අහං පබ්බජිස්සාමීති. මයම්පි පබ්බජිස්සාමාති. තෙ සබ්බෙපි සරං වා කුටුම්භං වා අනපලොකෙත්වා යෙ අස්සෙ ආරුය්හ ගතා තෙහෙව නික්ඛමිංසු.

වාණිජා අනොජාදෙවියා සන්තිකං ගන්ත්වා පණ්ණං දස්සෙසුං. සා තං වාචෙත්වා “රඤ්ඤා තුම්භාකං ඛහු කභාපණා දින්නා, කිං තුම්හෙහි කතං, තාතා” ති පුච්ඡී. පියසාසනං, දෙවි, ආතීතන්ති. අම්හෙපි සක්කා, තාතා, සුභාපෙතුන්ති? සක්කා, දෙවි, උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි පන වත්තුං න සක්කාති. සා සුවණ්ණහිඬගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචිතනියාමෙනෙව ආරොචෙසුං. සාපි තං සුත්වා උප්පන්නපාමොජ්ජා තෙනෙව නයෙන එකෙකස්මිං පදෙ තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පටිඤ්ඤාගණනාය තිණි තිණි කත්වා නව සතසහස්සානි අදාසි. වාණිජා සබ්බානිපි ද්වාදස සතසහස්සානි ලහිංසු. අථ නෙ “රාජා කහං, තාතා” ති පුච්ඡී. පබ්බජිස්සාමීති නික්ඛන්තො, දෙවිති. “තෙන හි, තාතා, තුම්හෙ ගච්ඡා” ති තෙ උයොපෙත්වා රඤ්ඤො සද්ධිං ගතානං අමච්චානං මාතුගාමෙ පක්කොසාපෙත්වා “තුම්හෙ අත්තනො සාමිකානං ගතට්ඨානං ඡානාථ අම්මා” ති පුච්ඡී. ඡානාම, අයො, රඤ්ඤො සද්ධිං උයානකීළං ගතාති. ආම, අම්මා ගතා, තත්ථ පන ගන්ත්වා “බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො උප්පන්නො, සඬ්ඝො උප්පන්නො” ති සුත්වා “දසබ්බස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා” ති ගතා, තුම්හෙ කිං කරිස්සාමාති? තුම්හෙ පන, අයො, කිං කත්තුකාමාති? “අහං පබ්බජිස්සාමි, න තෙහි වත්තවමනං ජීවිහග්ගෙ යපෙය්‍යන්ති. “යදි එවං, මයම්පි පබ්බජිස්සාමා” ති සබ්බාපි රථෙ යොපෙත්වා නික්ඛමිංසු.

රාජාපි අමච්චසහස්සෙහි සද්ධිං ගඬගාතීරං පාපුණි, තස්මිං සමයෙ ගඬගා පුරා හොති. අථ නං දිස්වා “අයං ගඬගා පුරා හොති වණ්ඩමච්ඡාකිණ්ණා, අම්හෙහි ව සද්ධිං ආගතා දාසා වා මනුස්සා වා නත්ථී, යෙ නො නාවං වා උච්චිපං වා කත්වා දදෙය්‍යුං. එතස්ස පන සත්ථු ගුණා නාම හෙට්ඨා අවිචිතො උපරි යාව භවග්ගා පත්ථවා. සථෙ එස සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, ඉමෙසං අස්සානං බුරුපිට්ඨානි මා තෙමෙන්තු” ති උදකපිට්ඨෙන අස්සෙ පක්ඛන්දාපෙසුං. එකස්ස අස්සස්සාපි බුරුපිට්ඨමත්තං න තෙමි, රාජමග්ගෙන ගච්ඡන්තා විය පරතීරං පත්වා පරතො අඤ්ඤං මහානදිං පාපුණිංසු. “දුතියා කින්නමා” ති පුච්ඡී. නිලවාහිනී නාම ගම්භීරතොපි පුටුලතොපි අඬඬයොජනමත්තා දෙවති. තත්ථ අඤ්ඤො සච්චකිරියා

නත්ථී, තාය එව සච්චකිරියාය තම්පි අඛිඨයොජනවිත්ථාරං නදිං අතික්කම්භු. අථ තතියං චන්දහාගං නාම මහානදිං පත්ථා තම්පි තාය එව සච්චකිරියාය අතික්කම්භු.

සත්ථාපි තංදිවසං පච්චුසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තීනො වුට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙන්තො “අජ්ජ මහාකප්පිනො තියොජනසතිකං රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සපරිවාරො මම සන්තිකෙ පබ්බජිතුං ආගච්ඡති” ති දිස්වා “මයා තෙසං පච්චුග්ගමනං කාතුං යුත්ත” න්ති පාතොව සරීරපට්ඨග්ගනං කත්ථා භික්ඛුසඬ්ඨපරිවාරො සාවත්ථීයං පිණ්ඩාය වරිත්ථා පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතපට්ඨකත්තො සයමෙව පත්තචීවරං ගහෙන්වා ආකාසෙ උප්පතිත්වා චන්දහාගාය තීරෙ තෙසං උත්තරණතිත්ථඅභිමුඛට්ඨානෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො අත්ථී, තත්ථ පල්ලඬකෙන නිසීදිත්වා පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙසි. තෙ තෙන තිත්ථෙත උත්තරත්තා බුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ව ධාවන්තියො ඔලොකෙන්වා දසබලස්ස පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං දිස්වා “යං සත්ථාරං උද්දිස්ස මයං පබ්බජිතා, අද්ධා සො එසො” ති දස්සනෙනෙව නිට්ඨං ගන්ත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණුමිත්වා චන්දමානා ආගම්ම සත්ථාරං චන්දිංසු. රාජා ගොජ්ඵකෙසු ගහෙන්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා එකමත්තං නිසීදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන. සත්ථා තෙසං ධම්මකථං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා “පුබ්බෙ ඉමෙ චීවරදානස්ස දිත්තත්තා අත්තනො පත්තචීවරානි ගහෙන්වාච ආගතා” ති සුචණ්ණචණ්ණං හත්ථං පසාරෙන්වා “එථ භික්ඛවො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, වරථ බුහ්මවරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා” ති ආහ. සාව තෙසං ආයස්මත්තානං පබ්බජ්ජා ව උපසම්පදා ව අහොසි, වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය සත්ථාරං පරිවාරයිංසු.

අනොජාපි දෙවී රථසහස්සපරිවාරා ගඬිගාතීරං පත්ථා රඤ්ඤො අත්ථාය ආහනං නාවං වා උඵම්පං වා අදිස්වා අත්තනො බ්‍යත්තතාය චිත්තෙසි – “රාජා සච්චකිරියං කත්ථා ගතො භවිස්සති, සො පන සත්ථා න කෙවලං තෙසංයෙව අත්ථාය නිබ්බත්තො, සථෙ සො සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, අම්භාකං රථා මා උදකෙ නිමුජ්ජිංසු” ති උදකපිට්ඨෙන රථෙ පක්ඛන්දාපෙසි. රථානං නෙමිච්චිට්මත්තම්පි න තෙමි. දුතියනදිම්පි තතියනදිම්පි තෙනෙව සච්චකාරෙන උත්තරි. උත්තරමානා එව ව නිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ සත්ථාරං අද්දස. සත්ථාපි “ඉමාසං අත්තනො සාමිකෙ පස්සන්තිනං ඡන්දරාගො උප්පජ්ජිත්වා මග්ගඵලානං අන්තරායං කරෙය්‍ය, ධම්මං සොතුං ව න සක්ඛිස්සන්ති” ති. යථා අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්ති, තථා අකාසි. තා සබ්බාපි තිත්ථතො උත්තරිත්වා දසබලං චන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තාසං ධම්මකථං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිංසු. සත්ථා “උප්පලවණ්ණා ආගච්ඡතු” ති චිත්තෙසි. ථෙරී ආගන්ත්වා සබ්බා පබ්බාපෙත්වා ආදාය භික්ඛුනිඋපස්සයං ගතා, සත්ථා භික්ඛුසහස්සං ගහෙන්වා ආකාසෙන ජෙතවනං අගමාසි.

අපායං මහාකප්පිනත්ථෙරො අත්තනො කිච්චං මත්ථකප්පත්තං ඤත්වා
 අප්පොස්සුක්කො හුත්වා ඵලසමාපත්තිසුඛෙන චිත්තාමෙන්තො අරඤ්ඤගතොපි
 රුක්ඛමූලගතොපි සුඤ්ඤාගාරගතොපි “අහො සුඛං අහො සුඛං”න්ති අභිණ්භං
 උදානං උදානෙසි. භික්ඛු කථං උප්පාදෙසුං “කප්පිනත්ථෙරො රජ්ජසුඛං
 අනුස්සරන්තො උදානං උදානෙති”ති. තෙ තථාගතස්ස ආරොවෙසුං. භගවා “මම
 පුත්තො මග්ගසුඛං ඵලසුඛං ආරබ්භ උදානං උදානෙසි”ති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමං
 ගාථමාහ –

“ධම්මපිති සුඛං සෙති, විජ්ජසන්නෙන චෙතසා;
 අරියජ්ජවෙදිනෙ ධම්මෙ, සදා රමති පණ්ඩිතො”ති. (ධ. ප. 79);

අපේකදිවසං සත්ථා තස්ස අන්තෙවාසිකභික්ඛුසහස්සං ආමන්තෙත්වා ආහ –
 “කච්චි වො, භික්ඛවො, ආචරියො ධම්මං දෙසෙති”ති. න භගවා දෙසෙති,
 අප්පොස්සුක්කො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං අනුයුත්තො විහරති, කස්සචි ඔවාදමත්තම්පි
 න දෙතීති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා “සච්චං කිර ත්ථං, කප්පින,
 අන්තෙවාසිකානං ඔවාදමත්තම්පි න දෙසී”ති? සච්චං භගවාති. බ්‍රාහ්මණ, මා ඵවං
 කරි, අජ්ජ පට්ඨාය අන්තෙවාසිකානං ධම්මං දෙසෙහීති. “සාධු, හන්තෙ”ති ථෙරො
 සත්ථු කථං සිරවරෙන සම්පට්ඨිත්වා එකසමොධානෙයෙව සමණසහස්සස්ස ධම්මං
 දෙසෙත්වා සබ්බෙ අරහත්තං පාපෙසි. අපරභාගෙ සත්ථා සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්තො
 පටිපාටියා ථෙරෙ යානන්තරෙසු යපෙන්තො මහාකප්පිනත්ථෙරං භික්ඛුඔවාදකානං
 අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

සාගතත්ථෙරවත්ථු

232. දසමෙ තෙජොධාතුකුසලානන්ති තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිතුං කුසලානං
 සාගතත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. අයඤ්භි ථෙරො තෙජොධාතුසමාපත්තියා
 අම්බන්තිත්ථාගස්ස තෙජසා තෙජං පරියාදිශිත්වා තං නාගං නිබ්බිසෙවනං අකාසි.
 තස්මා තෙජොධාතුකුසලානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
 භංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ සත්ථුධම්මදෙසනං
 සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං තෙජොධාතුකුසලානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං
 දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ
 නිබ්බන්ති, සාගතමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු. සො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං
 සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බන්තෙත්වා තත්ථ
 වසිභාවං පාපුණි.

අපේකදිවසං සත්ථා වාරිකං වරමානො කොසම්බිනගරසමීපං අගමාසි. තෙන ව
 සමයෙන නදීතිත්ථෙ පොරාණකනාවිකස්ස බහු ආගන්තුකගමිකා වෙරිනො හුත්වා
 තං පොථෙත්වා මාරයිංසු. සො විරුද්ධෙන චිත්තෙන පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා

තස්මිංයෙව තිත්ථෙ මහානුභාවො නාගරාජා හුත්වා නිබ්බන්තො. සො විරුද්ධවිත්තත්තා අකාලෙයෙව වස්සාපෙනි, කාලෙ පන න වස්සාපෙනි, සස්සානි න සම්මා සම්පජ්ජන්ති. සකලරට්ඨවාසිනො ච තස්ස වූපසමනත්ථං අනුසංවච්ඡරං බලිකම්මං කරොන්ති, වසනත්ථාය වස්ස ඵකං ගෙහං අකංසු. සත්ථාපි තෙනෙව තිත්ථෙන උත්තරිත්වා භික්ඛුසංඝපරිවුතො ‘‘තස්මිංයෙව පදෙසෙ රත්ති. වසිස්සාමි’’ති අගමාසි.

අථායං ථෙරො ‘‘වණ්ඩො කිරෙත්ථ නාගරාජා’’ති සුත්වා ‘‘ඉමං නාගරාජානං දමෙත්වා නිබ්බසෙවනං කත්වා සත්ථු වසනට්ඨානං පරියාදෙතුං වට්ටති’’ති නාගරාජස්ස වසනට්ඨානං පවිසිත්වා පල්ලඬ්ඛං ආභුජිත්වා නිසීදි. නාගො කුජ්ඣිත්වා ‘‘කොනාමායං මුණ්ඩකො මය්හං වසනට්ඨානං පවිසිත්වා නිසින්නො’’ති ධූපායි, ථෙරො උත්තරිතරං ධූපායි. නාගො, පජ්ජලි, ථෙරොපි උත්තරිතරං පජ්ජලිත්වා තස්ස තෙජං පරියාදීයි. සො ‘‘මහන්තො වතායං භික්ඛු’’ති ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපතීත්වා, ‘‘හන්තෙ, තුම්භාකං සරණං ගච්ඡාමි’’ති ආහ. මය්හං සරණගමනකිව්චං නත්ථි, දසබලස්ස සරණං ගච්ඡාති. සො ‘‘සාධු’’ති සරණගතො හුත්වා තතො පට්ඨාය න කඤ්චි විහෙයෙති, දෙවම්පි සම්මා වස්සාපෙනි, සස්සානි සම්මා සම්පජ්ජන්ති.

කොසම්බිවාසිනො ‘‘අයොන කිර සාගතෙන අම්බතිත්ථකනාගො දමිතො’’ති සුත්වා සත්ථු ආගමනං උදික්ඛමානා දසබලස්ස මහාසක්කාරං සජ්ජයිංසු. තෙ දසබලස්ස මහාසක්කාරං කත්වා ඡබ්බග්ගියානං වචනෙන සබ්බගෙහෙසු කාපොතිකං පසන්නං පටියාදෙත්වා පුනදිවසෙ සාගතත්ථෙරස්ස පිණ්ඩාය වරන්තස්ස ගෙහෙ ගෙහෙ ථොකං ථොකං අදංසු. ථෙරො අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ මනුස්සෙහි යාවියමානො ගෙහෙ ගෙහෙ ථොකං ථොකං පිටිත්වා අවිදුරං ගන්ත්වාච අනාහාරිකභාවෙන සතිං විස්සජ්ජෙත්වා සඬ්ඛාරට්ඨානෙ පති.

සත්ථා කතහත්තකිව්චො නික්ඛමන්තො තං දිස්වා ගාභාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා විගරහිත්වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙසි. සො පුනදිවසෙ සතිං ලහිත්වා අත්තනා කතකාරණං සුත්වා අව්චයං දෙසෙත්වා දසබලං බ්මාපෙත්වා උප්පන්නසංවෙගො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. ඵං වත්ථු විනයෙ සමුට්ඨිතං. තං තත්ථ ආගතනයෙනෙව විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙනවනෙ මහාවිහාරෙ නිසීදිත්වා පටිපාටියා ථෙරෙ යානන්තරෙසු යපෙන්නො සාගතත්ථෙරං තෙජොධාතුකුසලානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

රාධත්ථෙරවත්ථු

233. ඵකාදසමෙ පටිභානෙය්‍යකානන්ති සත්ථු ධම්මදෙසනාපටිභානස්ස පච්චයභූතානං පටිභානජනකානං භික්ඛුනං රාධත්ථෙරො අග්ගොති දස්සෙති. ථෙරස්ස හි දිට්ඨිසමුදාවාරඤ්ච ඔකප්පනියසද්ධඤ්ච ආගම්ම දසබලස්ස නවනවා ධම්මදෙසනා පටිභාති. තස්මා ථෙරො පටිභානෙය්‍යකානං අග්ගො නාම ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකවා - අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
භංසවතියං කුලගෙනෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤානො
සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පටිභානෙය්‍යාකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා
අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං තථාගතං පරිවරිත්වා
දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ
පටිසන්ධිං ගණ්හි, රාධමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො මහල්ලකකාලෙ අත්තනො පුත්තදාරෙන අබ්‍රුමනො “පබ්බජිත්වා කාලං
විනිනාමෙස්සාමි” ති විහාරං ගන්ත්වා ථෙරෙ පබ්බජ්ජං යාචි. “ජිණ්ණො
මහල්ලකබ්‍රාහ්මණො” ති න කොචි පබ්බාජෙතුං ඉච්ඡි. අථෙකදිවසං බ්‍රාහ්මණො
සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා තස්ස
උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා කථං සමුට්ඨාපෙතුකාමො “කිං, බ්‍රාහ්මණ, පුත්තදාරා
තං පටිජග්ගන්ති” ති? කුතො, භො ගොතම, පටිජග්ගනං, මහල්ලකොති මං බහි
නීහරිංසු. කිං පන තෙ, බ්‍රාහ්මණ, පබ්බජිතුං න වට්ටති? කො මං, භො ගොතම,
පබ්බාජෙස්සති, මහල්ලකභාවෙන මං න කොචි ඉච්ඡතිති. සත්ථා
සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සඤ්ඤං අදාසි. ථෙරො සත්ථු වචනං සිරසා සම්පට්ඨිත්වා
රාධබ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙත්වා වින්තෙසි - “සත්ථා ඉමං බ්‍රාහ්මණං සාදරෙන
පබ්බජාපෙසි, න ඛො මෙ එතං අනාදරෙන පරිහරිතුං වට්ටති” ති රාධත්ථෙරං ආදාය
ගාමකාවාසං අගමාසි. තත්‍රස්ස අධුනා පබ්බජිතත්තා කිච්ඡලාභිස්ස ථෙරො අත්තනො
පත්තං ආවාසං දෙති, අත්තනො පත්තං පණ්ණපිණ්ඩපාතමිපි තස්සෙව දත්වා සයං
පිණ්ඩාය වරති. රාධත්ථෙරො සෙනාසනසප්පායඤ්ච භොජනසප්පායඤ්ච ලභිත්වා
සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා නවිරස්සෙව අරහත්තං
පාපුණි.

අථ නං ථෙරො ගහෙත්වා දසබ්බං පස්සිතුං ආගතො. සත්ථා ජානන්තොච පුච්ඡි
- “යො තෙ මයා, සාරිපුත්ත, නිස්සිතකො දින්තො, කීදිසං තස්ස, න
උක්කණ්ඨති” ති? හන්තෙ, සාසනෙ අභිරමිතභික්ඛු නාම එවරූපො භවෙය්‍යාති.
අථායස්මතො සාරිපුත්තස්ස “සාරිපුත්තත්ථෙරො කතඤ්ඤා කතවෙදී” ති
සඬ්ඝමජ්ඣෙ කථා උදපාදි. තං සුත්වා සත්ථා භික්ඛු ආමන්තෙසි - “අනච්ඡරියං,
භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තස්ස ඉදානි කතඤ්ඤාකතවෙදිතා, සො අතීතෙ
අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තොපි කතඤ්ඤාකතවෙදියෙව අභොසි” ති. කතරස්මිං
කාලෙ භගවාති?

අතීතෙ, භික්ඛවෙ, පබ්බතපාදමිහි පඤ්චසතමත්තා වඩ්ඪකීපුරිසා මහාඅරඤ්ඤං
පටිසිත්වා දබ්බසම්භාරෙ ඡින්දිත්වා මහාඋචම්පං බන්ධිත්වා නදියා ඔතාරෙන්ති.
අථෙකො හත්ථිනාගො එකස්මිං විසමට්ඨානෙ සොණ්ඩාය සාබං ගණ්හන්තො
සාබාහඬිගවෙගං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො තිබ්බුණ්ණකෙ පාදෙන අවත්ථාසි,
පාදො විද්ධො, දුක්ඛවෙදනා වත්තන්ති. සො ගමනං අභිනීහරිතුං අසක්කොන්තො
තත්ථෙව නිපජ්ජි. සො කතිපාභව්වයෙන තෙ වඩ්ඪකී අත්තනො සම්පෙන
ගච්ඡන්තෙ දිස්වා “ඉමෙ නිස්සායාහං ජීවිතං ලභිස්සාමි” ති තෙසං අනුපදං අගමාසි.

තෙ නිවත්තිත්වා හත්ථිං දිස්වා භීතා පලායන්ති. සො තෙසං පලායනභාවං ඤාත්වා අට්ඨාසි, පුන යිතකාලෙ අනුබන්ධි.

වඩ්ඪකිජෙට්ඨකො චිත්තෙසි – “අයං හත්ථි අම්හෙසු තිට්ඨන්තෙසු අනුබන්ධති, පලායන්තෙසු තිට්ඨති, හවිස්සති තත්ථ කාරණං” ති. සබ්බෙ තං තං රුක්ඛං ආරුය්හ තස්ස ආගමනං පටිමානෙන්තා නිසීදිංසු. සො තෙසං සන්තිකං ආගන්ත්වා අත්තනො පාදං දස්සෙන්තො පරිවත්තෙන්වා නිපජ්ජි. තදා වඩ්ඪකීනං සඤ්ඤා උදපාදි – “ගිලානභාවෙන, හො, එස ආගච්ඡති, න අඤ්ඤෙන කාරණෙනා” ති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පාදෙ පට්ඨායාමාණකං දිස්වා “ඉමීනා කාරණෙන එස ආගතො” ති තිබ්බිණවාසියා බාණකකොටියං ඔධිං දත්වා දළ්භාය රජ්ජුයා බන්ධිත්වා කඩ්ඪිත්වා නිහරිංසු. අථස්ස වණ්ණමුඛං පිළෙත්වා පුබ්බලොහිතං නිහරිත්වා කසාවොදකෙන ධොවිත්වා අත්තනො ජානනහෙසජ්ජං මක්ඛෙන්වා නවිරස්සෙව එාසුකං අකංසු.

හත්ථිනාගො ගිලානා වුට්ඨිතො චිත්තෙසි – “ඉමෙ මය්හං බහුපකාරා, ඉමෙ මයා නිස්සාය ජීවිතං උද්ධං, මයා ඉමෙසං කතඤ්ඤානා කතවෙදිනා හවිතුං වට්ටති” ති අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සෙතං ගන්ධහත්ථිපොතකං ආනෙසි. වඩ්ඪකීනො හත්ථිපොතකං දිස්වා “අම්භාකං හත්ථි පුත්තම්පි ගහෙන්වා ආගතො” ති අතිවිය තුට්ඨවිත්තා අහෙසු. හත්ථිනාගො චිත්තෙසි – “මයි තිට්ඨන්තෙ ‘කිං නු බො අයං ආගතො’ ති මම ආගතකාරණං න ජානිස්සන්ති” ති යිතට්ඨානතො පක්කාමි. හත්ථිපොතකො පිතු පච්ඡතො පච්ඡතො අනුපායාසි. හත්ථිනාගො තස්ස ආගතභාවං ඤාත්වා නිවත්තනත්ථාය සද්දසඤ්ඤං අදාසි. සො පිතු කථං සුත්වා නිවත්තිත්වා වඩ්ඪකීනං සන්තිකං ගතො. වඩ්ඪකීනො “ඉමං හත්ථිපොතකං අම්භාකං දාතුං ආගතො හවිස්සති එසො” ති ඤාත්වා “අම්භාකං සන්තිකෙ තයා කත්තබ්බකිව්චං නත්ථි, පිතු සන්තිකංයෙව ගච්ඡා” ති පහිණිංසු. හත්ථිනාගො යාවතතියං අත්තනො සන්තිකං ආගතම්පි පුන වඩ්ඪකීනංයෙව සම්පං පෙසෙසි. තතො පට්ඨාය වඩ්ඪකීනො හත්ථිපොතකං අත්තනො සන්තිකෙ කත්වා පට්ඨගන්ති. භොජනකාලෙ එකෙකං හත්තපිණ්ඩං දෙන්ති, හත්තං තස්ස යාවදත්ථං අහොසි. සො වඩ්ඪකීහි අන්තොගහනෙ කොට්ටිතං දබ්බසම්භාරං ආහරිත්වා අභිගණට්ඨානෙ රාසිං කරොති. එතෙනෙව නියාමෙන අඤ්ඤම්පි උපකාරකම්මං කරොති.

සත්ථා ඉමං කාරණං ආහරිත්වා පුබ්බෙපි සාරිපුත්තස්ස කතඤ්ඤාකතවෙදිභාවං දීපෙති. සාරිපුත්තත්ථෙරො හි තදා මහාහත්ථි අහොසි, අට්ඨුප්පත්තියං ආගතො ඔස්සට්ඨවීරියො හික්ඛු හත්ථිපොතකො අහොසි. සංයුත්තනිකායං පන පත්වා සකලං රාධසංයුත්තං, ධම්මපදෙ ව –

“නිධිනංව පවත්තාරං, යං පස්සෙ වජ්ජදස්සිනං;
නිග්ගය්හවාදිං මෙධාට්ඨං, තාදිසං පණ්ඩිතං හපෙ;
තාදිසං හජ්ජානස්ස, සෙය්‍යො හොති න පාපියො” ති. (ධ. ප. 76) –

ගාථා ථේරස්ස ධම්මදෙසනා නාම. අපරභාගෙ පන සත්ථා පටිපාටියා ථේරෙ
යානන්තරෙසු යපෙන්තො රාධන්ථේරං පටිභානෙයාකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

මොසරාජත්ථේරවත්ථු

234. ද්වාදසමෙ ලුබ්ච්චරධරානන්ති ලුබ්ච්චරං ධාරෙන්තානං මොසරාජා
අග්ගොති දස්සෙති. අයං හි ථේරො සත්ථලුබ්බං සුත්තලුබ්බං රජනලුබ්බන්ති තිව්ඨෙනපි
ලුබ්බන සමන්තාගතං පංසුකුලං ධාරෙසී. තස්මා ලුබ්ච්චරධරානං අග්ගො නාම
ජාතො.

තස්ස පඤ්ඤාකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථා – අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ
භංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා නිබ්බන්ති, තතො අපරභාගෙ සත්ථු
ධම්මකථං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං එකං හික්ඛුං ලුබ්ච්චරධරානං අග්ගට්ඨානෙ
යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසී. සො යාවජීවං
කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපදසබ්බලස්ස නිබ්බන්තිතො
පුරෙතරමෙව කට්ඨවාහනනගරෙ අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හී. අපරභාගෙ
වයප්පත්තො කට්ඨවාහනරාජානං උපට්ඨහන්තො අමච්චට්ඨානං ලභී.

තස්මිං කාලෙ කස්සපදසබ්බලො ලොකෙ උප්පජ්ජී. කට්ඨවාහනරාජා “බුද්ධො
කිර ලොකෙ උප්පන්තො”ති සුත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “තාත, බුද්ධො
කිර ලොකෙ උප්පන්තො, ඉමං පච්චන්තනගරං එකප්පහාරෙන්තෙව උභොහි අම්භෙහි
තුච්ඡං කාතුං න සක්කා, ත්වං තාව මජ්ඣිමදෙසං ගන්ත්වා බුද්ධස්ස උප්පන්තභාවං
ඤ්ත්වා දසබ්බලං ඉමං නගරං ආනෙහී”ති පුරිසසභස්සෙන සද්ධිං පෙසෙසී. සො
අනුපුබ්බෙන සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො තත්ථෙව
පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසභස්සානි සමණධම්මං අකාසී. තෙන සද්ධිං ගතපුරිසා පන
සබ්බෙපි නිවත්තිත්වා පුන රඤ්ඤො සන්තිකං ආගතා.

අයං ථේරො පරිපුණ්ණසීලො කාලං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු
සංසරන්තො අම්භාකං දසබ්බලස්ස නිබ්බන්තිතො පුරෙතරමෙව සාවත්ථියං
බ්‍රාහ්මණකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හී, මොසරාජමාණවොතිස්ස නාමං අකංසු.
කට්ඨවාහනරාජාපි කස්සපස්ස භගවතො අධිකාරකම්මං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං
සපරිවාරො දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං දසබ්බලස්ස නිබ්බන්තිතො
පුරෙතරමෙව සාවත්ථියං පුරොහිතගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හී, බාවරිමාණවොතිස්ස
නාමං අකංසු. සො අපරෙත සමයෙන තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා සොළසන්තං
මාණවකසභස්සානං සිප්පං වාචෙන්තො වරති. අථස්ස පසෙනදිකොසලරඤ්ඤො
කාලෙ පිතු අච්චයෙන පුරොහිතට්ඨානං අදංසු. තදා අයම්පි මොසරාජමාණවො
බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකෙ සිප්පං ගණ්හාති.

අථෙකදිවසං බාවරිබ්‍රාහ්මණො රහොගතො අත්තනො සිප්පෙ සාරං
ඔලොකෙන්තො සම්පරායිකං සාරං අදිස්වා “එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා
සම්පරායිකං ගවෙසෙස්සාමී”ති කොසලරාජානං උපසඨිකම්ත්වා අත්තනො

පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙසි. සො තෙන අනුඤ්ඤානො සොළසහි මාණවකසහස්සෙහි පරිවුතො පබ්බජ්ජත්ථාය නික්ඛමි. කොසලරාජාපි තෙන සද්ධිංයෙව එකං අමච්චං කභාපණසහස්සං දත්වා පෙසෙසි - ‘‘යස්මිං යානෙ ආවරියො පබ්බජති, තත්ත්වං වසනට්ඨානං ගහෙත්වා දෙථා’’ති. බාවරිබ්‍රාහ්මණො ඵාසුකට්ඨානං ඔලොකෙන්තො මජ්ඣිමදෙසනො පටික්කම්ම අස්සකරඤ්ඤො ච මුල්ලකරඤ්ඤො ච සීමන්තරෙ ගොධාවරිතීරෙ අත්තනො වසනට්ඨානං කාරෙසි.

අටෙකො පුරිසො ජට්ඨානං දස්සනාය ගතො තෙසං සන්තකෙ භූමිට්ඨානෙ තෙහි අනුඤ්ඤානො අත්තනො වසනට්ඨානං අකාසි. තෙන කතං දිස්වා අපරං කුලසතං ගෙහසතං කාරෙසි. තෙ සබ්බෙහි සන්තිපතිත්වා ‘‘මයං අය්‍යානං සන්තකෙ භූමිභාගෙ වසාම, මුඛා වසිතුං න කාරණං, සුඛවාසං වො දස්සාමා’’ති එකෙකො එකෙකං කභාපණං බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස වසනට්ඨානෙ යපෙසි. සබ්බෙහිපි ආහතකභාපණා සතසහස්සමත්තා අහෙසුං. බාවරිබ්‍රාහ්මණො ‘‘කිමත්ථං එතෙ ආහතා’’ති ආහ. සුඛවාසදානත්ථාය, හන්තෙති. සවාහං හිරඤ්ඤසුචණ්ණෙන අත්ථිකො අස්සං, අහං මහන්තං ධනරාසිං පභාය න පබ්බජෙය්‍යං. තුම්භාකං කභාපණෙ ගණ්හිත්වා ගච්ඡාමි. අම්හෙහි අය්‍යස්ස පරිච්චත්තං න පුත ගණ්හාම, අනුසංචච්ඡරං පත එතෙතෙව නියාමෙන ආහරිස්සාම, ඉමෙ ගහෙත්වා අය්‍යො දානං දෙතුති. බ්‍රාහ්මණො අධිවාසෙත්වා කපණද්ධිකවණ්ඛකයාවකානං දානමුඛෙ නිය්‍යාතෙසි. තස්ස අපරාපරං දායකභාවො සකලජම්බුදීපෙ පඤ්ඤායිත්ථ.

තතො කාලිඞ්ගරට්ඨෙ දුන්නිවිට්ඨෙ නාම ගාමෙ ජුජකබ්‍රාහ්මණස්ස වංසෙ ජාතබ්‍රාහ්මණස්ස බ්‍රාහ්මණී උට්ඨාය සමුට්ඨාය බ්‍රාහ්මණං වොදෙති - ‘‘බාවරී, කිර දානං දෙති, ගන්ත්වා තතො හිරඤ්ඤසුචණ්ණං ආහරා’’ති. සො තාය වොදියමානො සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තො බාවරිස්ස සන්තිකං ගච්ඡමානො බාවරිමිති දානං දත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිපජ්ජිත්වා දානං අනුස්සරමානෙ ගතො. ගන්ත්වා ච ‘‘දානං මෙ, බ්‍රාහ්මණ, දෙහි, දානං මෙ, බ්‍රාහ්මණ, දෙහි’’ති ආහ. අකාලෙ ත්වං, බ්‍රාහ්මණ, ආගතො, සම්පත්තයාවකානං මෙ දින්නං, ඉදානි කභාපණං නත්ථිති. න මය්හං, බිරාහ්මණ, බහුහි කභාපණෙහි අත්ථො, තච එත්තකං දානං දදන්තස්ස න සක්කා කභාපණෙහි විනා හවිතුං, මය්හං පඤ්ච කභාපණසතානි දෙහිති. බ්‍රාහ්මණ, පඤ්චපි සතානි නත්ථි, පුත දානකාලෙ සම්පත්තෙ ලහිස්සසීති. කිං පනාහං තච දානකාලෙ ආගමිස්සාමිති? බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස පණ්ණසාලද්වාරෙ වාලුකං ථූපං කත්වා සමන්තතො රත්තවණ්ණානි පුජ්ථානි විකිරිත්වා මන්තං ජප්පෙන්තො විය ඔට්ඨෙ වාලෙත්වා වාලෙත්වා ‘‘මුද්ධා ඵලතු සත්තධා’’ති වදති.

බාවරිබ්‍රාහ්මණො වින්තෙසි - ‘‘අයං මහාතපො තපවාරං ගණ්හිත්වා වරණබ්‍රාහ්මණකො මය්හං සත්තදිවසමත්ථකෙ ‘සත්තධා මුද්ධා ඵලතු’ති වදති, මය්හඤ්ච ඉමස්ස දාතබ්බානි පඤ්ච කභාපණසතානි නත්ථි, එකංසෙන මං එස ඝාතෙස්සති’’ති. එවං තස්මිං සොකසල්ලසමජ්ජිතෙ නිපන්තෙ රත්තිභාගසමන්තරෙ අනන්තරත්තභාවෙ බාවරිස්ස මාතා දෙවතා හුත්වා නිබ්බත්ති. සා පුත්තස්ස සොකසල්ලසමජ්ජිතභාවං දිස්වා ආගන්ත්වා ආහ - ‘‘තාත,

එස මුද්ධං වා මුද්ධඵාලනං වා න ජානාති, ත්වම්පි ලොකෙ බුද්ධානං උප්පන්නභාවං න ජානාසි. සචෙ තෙ සංසයො අත්ථි, සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡ, සො තෙ එතං කාරණං කථෙස්සති” ති. බ්‍රාහ්මණො දෙවතාය කථං සුතකාලතො පටියාය අස්සාසං ලභිත්වා පුනදිවසෙ උට්ඨිතෙ අරුණෙ සබ්බෙව අන්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා, “තාතා, බුද්ධො කිර ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්හෙ සීසං ගන්ත්වා ‘බුද්ධො වා නො වා’ ති ඤත්වා ආගන්ත්වා මය්හං ආරොචෙථ, අහං සත්ථු සන්තිකං ගම්ස්සාමි. අපිව බො පන මය්හං මහල්ලකභාවෙන ජීවිතන්තරායො දුප්ජානො, තුම්හෙ තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඉමිනා ව ඉමිනා ව නියාමෙන පඤ්ඤෙ පුච්ඡාමා” ති මුද්ධඵාලනපඤ්ඤං නාම අභිසංඛරිත්වා අදාසි.

තතො වින්තෙසි – “සබ්බෙ ඉමෙ මාණවා පණ්ඩිතා, සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා අත්තනො කිච්චෙ මත්ථකං පත්තෙ පුන මය්හං සන්තිකං ආගච්ඡෙය්‍යං වා නො වා” ති. අථ අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස අජිතමාණවස්ස නාම සඤ්ඤා අදාසි – “ත්වං පන එකන්තෙනෙව මම සන්තිකං ආගන්තුං අරහසි, තයා පටිලද්ධගුණං ආගන්ත්වා මය්හං කථෙය්‍යාසි” ති. අථ තෙ සොළසසහස්සජටිලා අජිතමාණවං ජෙට්ඨකං කත්වා සොළසහි ජෙට්ඨන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං “සත්ථාරං පඤ්ඤං පුච්ඡස්සාමා” ති වාරිකං වරන්තා ගතගතට්ඨානෙ, “අය්‍යා, කහං ගච්ඡථ, කහං ගච්ඡාමා” ති පුච්ඡිතා “දසබ්බලස්ස සන්තිකං පඤ්ඤං පුච්ඡිතුං ගච්ඡාමා” ති කොටිතො පටියාය පරිසං සංකඩ්ඨන්තා අනෙකයොජනස්සතං මග්ගං ගතා. සත්ථා “තෙසං ආගමනදිවසෙ අඤ්ඤස්ස ඔකාසො න භවිස්සති, ඉදං ඉමිස්සා පරිසාය අනුච්ඡවිකට්ඨාන” ත්ති ගන්ත්වා පාසාණචෙතියෙ පිට්ඨිපාසාණෙ නිසිදි. සො අජිතමාණචොපි සපරිසො තං පිට්ඨිපාසාණං ආරුය්හ සත්ථු සරිරසම්පත්තිං දිස්වා “අයං පුරිසො ඉමස්මිං ලොකෙ විචච්ඡදො බුද්ධො භවිස්සති” ති අත්තනො ආවරියෙන පහිතෙ පඤ්ඤෙ මනසා පුච්ඡන්තොව ගතො.

තංදිවසං තස්මිං යානෙ සම්පත්තපරිසා ද්වාදසයොජනිකා අභොසි. තෙසං සොළසන්තං අන්තෙවාසිකානං අත්තරෙ මොසරාජමාණචො “අහං සබ්බෙහි පණ්ඩිතතරො” ති මානත්ථද්ධො, තස්ස එතදභොසි – “අයං අජිතමාණචො සබ්බෙසං ජෙට්ඨකො, එතස්ස පයමතරං මම පඤ්ඤං පුච්ඡිතුං න යුත්ත” ත්ති. තස්ස ලජ්ජායන්තො පයමතරං පඤ්ඤං අපුච්ඡිත්වා තෙන පුච්ඡිතෙ දුතියො හුත්වා සත්ථාරං පඤ්ඤං පුච්ඡි. සත්ථා “මානත්ථද්ධො මොසරාජමාණවා, න තාවස්ස ඤාණං පරිපාකං ගච්ඡති, අස්ස මානං නිවාරිතුං වට්ටති” ති වින්තෙත්වා ආහ – “තිට්ඨ ත්වං, මොසරාජ, අඤ්ඤා තාව පඤ්ඤෙ පුච්ඡන්තු” ති. සො සත්ථු සන්තිකා අපසාදං ලභිත්වා වින්තෙසි – “අහං එත්තකං කාලං මයා පණ්ඩිතතරො නාම නත්ථිති විවරාමි, බුද්ධා ව නාම අජානිත්වා න කථෙන්නි. සත්ථාරා මම පුච්ඡාය දොසො දිට්ඨො භවිස්සති” ති තුණ්හි අභොසි. සො අට්ඨහි ජනෙහි පටිපාටියා පඤ්ඤෙ පුච්ඡිතෙ අධිවාසෙතුං අසක්කොන්තො නවමො හුත්වා පුන උට්ඨාසි. පුනපි නං සත්ථා අපසාදෙසි.

සො පුනපි තුණ්හි හුත්වා “සඬ්ඝනවකො දානි භවිතුං න සක්ඛිස්සාමි” ති පඤ්චදසමො හුත්වා පඤ්භං පුච්ඡී. අථ සත්ථා ඤාණස්ස පරිපාකභාවං ඤත්වා පඤ්භං කථෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ අත්තනො පරිවාරෙන ජට්ඨසහස්සෙන සද්ධිං අරහත්තං පාපුණි. ඉමිනාව නියාමෙන සෙසානිපි පත්තරස ජට්ඨසහස්සානි අරහත්තං පාපුණිංසු. සබ්බෙපි ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා එහිභික්ඛුව අහෙසුං. සෙසජනා පන න කට්ඨන්ති. අයං මොසරාජත්ථෙරො තතො පට්ඨාය තීහි ලුබ්භි සමන්තාගතං චීවරං ධාරෙති. එවං පාරායනෙ (සු. නි. 982 ආදයො) වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා පන අපරභාගෙ ඡෙතවනෙ නිසින්නො ථෙරෙ පටිපාටියා යානන්තරෙසු යපෙන්නො මොසරාජත්ථෙරං ඉමස්මිං සාසනෙ ලුබ්චීවරධරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නො “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ලුබ්චීවරධරානං යදිදං මොසරාජා” ති ආභ.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා.

එකචත්තාලීසසුත්තමත්තාය ථෙරපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 5. පඤ්චමඑතදග්ගවග්ගො

මහාපජාපතිගොතමීථෙරීවත්ථු

235. ථෙරිපාළියා පයමෙ යදිදං මහාපජාපතිගොතමීති මහාපජාපතිගොතමී ථෙරී රත්තඤ්ඤනං අග්ගාති දස්සෙති.

තස්සා පඤ්භකම්මෙ පන අයමනුපුබ්බිකථා – අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරෙන සමයෙන සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං රත්තඤ්ඤනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො වුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා පන එකස්මිං බුද්ධන්තරෙ දෙවලොකතො චචිත්වා ඛාරාණසියං පඤ්චන්තං දාසිසතානං ඡෙට්ඨකදාසි හුත්වා නිබ්බත්ති. අථ වස්සුපනායිකසමයෙ පඤ්ච පච්චෙකබුද්ධා නන්දමූලකපබ්භාරතො ඉසිපතනෙ ඔතරිත්වා නගරෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා ඉසිපතනමෙව ගන්ත්වා “වස්සුපනායිකකුටියා අත්ථාය භත්ථකම්මං යාවිස්සාමා” ති චින්තෙසුං. කස්මා? වස්සං උපගච්ඡන්තෙන හි නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනාපි පඤ්චන්තං ඡදනානං අඤ්ඤතරෙන ඡදනෙන ඡන්තෙ සද්චාරබද්ධෙ සෙනාසනෙ උපගන්තබ්බං. වුත්තඤ්ඤෙන “න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බං, යො උපගච්ඡෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛටස්සා” ති (මහාව. 204). තස්මා වස්සකාලෙ උපකට්ඨෙ සවෙ සෙනාසනං ලහති, ඉච්චෙනං කුසලං. නො වෙ ලහති, භත්ථකම්මං පරියෙසිත්වාපි කාතබ්බං. භත්ථකම්මං අලහන්නෙන සාමම්පි කාතබ්බං, න ත්වෙව අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බං. අයමනුධම්මතා. තස්මා තෙ පච්චෙකබුද්ධා

“හත්ථකම්මං යාවිස්සාමා” ති වීවරං පාරුපිත්වා සායන්හසමයෙ නගරං පවිසිත්වා සෙට්ඨිස්ස සරද්වාලෙ අට්ඨංසු. ජෙට්ඨකදාසී කුටං ගහෙත්වා උදකතිත්ථං ගච්ඡන්ති පච්චෙකඛුද්ධෙ නගරං පවිසන්තෙ අද්දස. සෙට්ඨී තෙසං ආගතකාරණං සුත්වා “අම්භාකං ඔකාසො නත්ථී, ගච්ඡන්තු” ති ආහ.

අථ තෙ නගරා නික්ඛන්තෙ ජෙට්ඨකදාසී කුටං ගහෙත්වා පවිසන්ති දිස්වා කුටං ඔතාරෙත්වා වන්දිත්වා ඔනමිත්වා මුඛං උක්ඛිපිත්වා, “අය්‍යා, නගරං පට්ටියමත්තාව නික්ඛන්තා, කිං නු ඛො” ති පුච්ඡී. වස්සුපනායිකකුටියා හත්ථකම්මං යාවිතුං ආගතම්භාති. ලද්ධං, හන්තෙති? න ලද්ධං උපාසිකෙති. කිං පනෙසා කුටි ඉස්සරෙහෙව කාතඛ්ඛා, උදාහු දුග්ගතෙහිපි සක්කා කාතුන්ති? යෙන කෙනචි සක්කා කාතුන්ති. සාධු, හන්තෙ, මයං කරිස්සාම, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං ගණ්හාති නිමන්තෙත්වා පුන කුටං ගහෙත්වා ආගමනතිත්ථමග්ගෙ යත්වා ආගතාගතා අවසෙසදාසියො “එත්ථෙව භොථා” ති වත්වා සඛ්ඛාසං ආගතකාලෙ ආහ – “අම්මා, කිං නිච්චමෙව පරස්ස දාසිකම්මං කරිස්සථ, උදාහු දාසිභාවතො මුච්චිතුං ඉච්ඡාම” ති. අජ්ජෙව මුච්චිතුං ඉච්ඡාම, අය්‍යාති. යදි එවං, මයා පච්චෙකඛුද්ධා හත්ථකම්මං අලභන්තා ස්වාතන්‍යා නිමන්තිතා, තුම්භාකං සාමිකෙහි එකදිවසං හත්ථකම්මං දාපෙථාති. තා “සාධු” ති සම්පට්චිජිත්වා සායං අට්ඨිතො ආගතකාලෙ සාමිකානං ආරොචෙසුං. තෙ “සාධු” ති ජෙට්ඨකදාසස්ස ගෙහද්වාලෙ සන්තිපතිංසු.

අථ තෙ ජෙට්ඨකදාසී “ස්වෙ, තාතා, පච්චෙකඛුද්ධානං හත්ථකම්මං දෙථා” ති ආනිසංසං ආචික්ඛිත්වා යෙපි න කාතුකාමා, තෙ ගාළුහෙන ඔවාදෙන තජ්ජෙත්වා සඛ්ඛෙපි සම්පට්චිජාපෙසි. සා පුනදිවසෙ පච්චෙකඛුද්ධානං හත්තං දත්වා සඛ්ඛෙසං දාසපුත්තානං සඤ්ඤං අදාසි. තෙ තාවදෙව අරඤ්ඤං පවිසිත්වා දඛ්ඛසම්භාරෙ සමොධානෙත්වා සතං සතං හුත්වා එකෙකං කුටිං වඩ්ඤාමනාදිපරිවාරං කත්වා මඤ්චපියපානිය-පරිභොජනියාදීනි යපෙත්වා පච්චෙකඛුද්ධානං තෙමාසං තත්ථෙව වසනත්ථාය පට්ඤ්ඤං කාරෙත්වා වාරභික්ඛං පට්ඨපෙසුං. යා අත්තනො වාරදිවසෙ න සක්කොති, තස්සා ජෙට්ඨකදාසී සකගෙහතො නිහරිත්වා දෙති. එවං තෙමාසං පට්ඨග්ගිත්වා ජෙට්ඨකදාසී එකෙකං දාසිං එකෙකං සාටකං සජ්ජාපෙසි, පඤ්ච ථුලසාටකසතානි අහෙසුං. තානි පරිවත්තාපෙත්වා පඤ්චන්තං පච්චෙකඛුද්ධානං තිච්චරාති කත්වා අදාසි. පච්චෙකඛුද්ධා තාසං පස්සන්තිනංයෙව ආකාසෙන ගන්ධමාදනපඛිඛතං අගමංසු.

තාපි සඛ්ඛා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බන්තිංසු. තාසු ජෙට්ඨිකා තතො වචිත්වා බාරාණසියා අවිදුරෙ පෙසකාරගාමෙ පෙසකාරජෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ නිබ්බන්ති. අථෙකදිවසං පදුමවතියා පුත්තා පඤ්චසතා පච්චෙකඛුද්ධා බාරාණසිරඤ්ඤා නිමන්තිතා රාජද්වාරං ආගන්ත්වා කඤ්චි ඔලොකෙන්තම්පි අදිස්වා නිවත්තිත්වා නගරද්වාලෙන නික්ඛමිත්වා තං පෙසකාරගාමං අගමංසු. සා ඉත්ථී පච්චෙකඛුද්ධෙ දිස්වා සම්පියායමානා සඛ්ඛෙ වන්දිත්වා භික්ඛං අදාසි. තෙ හත්තකිච්චං කත්වා ගන්ධමාදනමෙව අගමංසු.

සාපි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති අම්භාකං සත්ථු නිබ්බත්තිනො පුරෙතරමෙව දෙවදහනගරෙ මහාසුප්පබ්බද්ධස්ස ගෙනෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨි, ගොතමීතිස්සා නාමං අකංසු. මහාමායාය කනිට්ඨහගිනී හොති. මන්තජ්ඣායකා බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණානි පරිග්ගණ්හන්තා ‘ඉමාසං ද්වින්නමිපි කුච්ඡියං වසිතදාරකා වක්කවත්තිනො භවිස්සන්ති’ ති බ්‍යාකරිංසු. සුද්ධොදනමහාරාජා වයප්පත්තකාලෙ තා ද්වෙපි මඬිගලං කත්වා අත්තනො සරං ආනෙසි. අපරභාගෙ අම්භාකං බොධිසත්තො තුසිතපුරා වචිත්වා මහාමායාය දෙවියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්ඨි. මහාමායා තස්ස ජාතදිවසනො සත්තමෙ දිවසෙ කාලං කත්වා තුසිතපුරෙ නිබ්බත්ති. සුද්ධොදනමහාරාජා මහාසත්තස්ස මාතුච්ඡං මහාපජාපතිගොතමීං අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ යපෙසි. තස්මිං කාලෙ නන්දකුමාරො ජාතො. අයං මහාපජාපති නන්දකුමාරං ධාතීනං දත්වා සයං බොධිසත්තං පරිහරි.

අපරෙන සමයෙන බොධිසත්තො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා සබ්බඤ්ඤානං පත්වා ලොකානුග්ගහං කරොන්තො අනුක්කමෙන කපිලවත්ථුං පත්වා නගරං පිණ්ඩාය පාවිසි. අට්ඨස්ස පිතා සුද්ධොදනමහාරාජා අත්තරට්ඨියංයෙව ධම්මකටං සුත්වා සොනාපන්තො අහොසි. අට්ඨ දුතියදිවසෙ නන්දො පබ්බජී, සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලො. සත්ථා අපරෙන සමයෙන වෙසාලිං උපනිස්සාය කුටාගාරසාලායං විහරති. තස්මිං සමයෙ සුද්ධොදනමහාරාජා සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා අරහත්තං සච්ඡිකත්වා පරිනිබ්බායි. තදා මහාපජාපතිගොතමී පබ්බජ්ජාය විත්තං උප්පාදෙසි. තතො රොහිණීනදීතීරෙ කලහවිවාදසුත්තපරියොසානෙ (සු. නි. 868 ආදයො) නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ජානං පඤ්චන්තං කුමාරසත්තානං පාදපරිවාරිකා සබ්බාව එකචිත්තා හුත්වා ‘‘මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බාව සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජ්ජසාමා’’ ති මහාපජාපතිං ජෙට්ඨිකං කත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජකාමා අහෙසුං. අයඤ්ච මහාපජාපති පයමමෙව එකචාරං සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාවමානා නාලත්ථ, තස්මා කප්පකං පක්කොසාපෙත්වා කෙසෙ ඡින්නාපෙත්වා කාසායානි අච්ඡාදෙත්වා සබ්බා තා සාකියානියො ආදාය වෙසාලිං ගන්ත්වා ආනන්දත්ථෙරෙන දසබ්බලං යාවාපෙත්වා අට්ඨහි ගරුධම්මෙහි පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච අලත්ථ. ඉතරා පන සබ්බාපි එකතොව උපසම්පන්නා අහෙසුං. අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං වත්ථු පාළියං (චූළව. 402 ආදයො) ආගතමෙව.

එවං උපසම්පන්නා පන මහාපජාපති සත්ථාරං උපසඬ්ඛමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි, අට්ඨස්සා සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. සා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. සෙසා පඤ්චසතා භික්ඛුනියො නන්දකොවාදසුත්තපරියොසානෙ (ම. නි. 3.398 ආදයො) අරහත්තං පාපුණිංසු. එවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො යානන්තරෙ යපෙන්නො මහාපජාපතිං රත්තඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

බෙමාපෙරිවත්ථු

236. දුතියෙ බෙමාති එවංනාමිකා හික්ඛුතී. ඉතො පටියාය ව පනස්සා පඤ්භකම්මෙ අයමනුපුබ්බිකථාති අවත්වා සබ්බත්ථ අහිනීහාරං ආදිං කත්වා චත්තබ්බමෙව චක්ඛාම.

අතීතෙ කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං අයං පරපරියාපන්නා හුත්වා නිබ්බත්ති. අටෙකදිවසං තස්ස භගවතො අග්ගසාවිකං සුජාතත්ථෙරිං නාම පිණ්ඩාය චරන්නං දිස්වා තයො මොදකෙ දත්වා තංදිවසමෙව අත්තනො කෙසෙ විස්සජ්ජෙත්වා ථෙරියා දානං දත්වා “අනාගතෙ බුද්ධුප්පාදෙ තුම්භෙ විය මහාපඤ්ඤා භවෙය්‍ය” න්ති පත්ථනං කත්වා යාවජීවං කුසලකම්මෙසු අප්පමත්තා හුත්වා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤා ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා සත්තන්නං භගිනීනං අබ්භත්තරා හුත්වා විසතිවස්සසහස්සාති ගෙහෙයෙව කොමාරිබ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා තාහි භගිනීහි සද්ධිං දසබලස්ස වසනපරිවෙණං කාරෙත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ රාජකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, බෙමාතිස්සා නාමං අකංසු. තස්සා සරීරවණ්ණො සුවණ්ණරසපිඤ්ජරො විය අහොසි. සා වයප්පත්තා බිම්බිසාරරඤ්ඤා ගෙහං අගමාසි.

සා තථාගතෙ රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ විහරන්තෙ “සත්ථා කිර රූපෙ දොසං දස්සෙති” ති රූපමදමත්තා හුත්වා “මය්‍යම්පි රූපෙ දොසං දස්සෙය්‍යා” ති භයෙන දසබලං දස්සනාය න ගච්ඡති. රාජා වින්තෙසි – “අහං සත්ථු අග්ගපටියාකො, මාදිසස්ස ව නාම අරියසාවකස්ස අග්ගමහෙසි දසබලං දස්සනාය න ගච්ඡති, න මෙ එතං රුච්චති” ති. සො කච්ඡි වෙළුවනුය්‍යානස්ස වණ්ණං බන්ධාපෙත්වා “බෙමාය දෙවියා සවනුපවාසෙ ගායතා” ති ආහ. සා උය්‍යානස්ස වණ්ණං සුත්වා ගන්තුකාමා හුත්වා රාජානං පටිපුච්ඡි. රාජා “උය්‍යානං ගච්ඡ, සත්ථාරං පන අදිස්වා ආගන්තුං න ලහිස්සසි” ති ආහ. සා රඤ්ඤා පටිච්චනං අදත්වා ච මග්ගං පටිපජ්ජී. රාජා තාය සද්ධිං ගච්ඡන්තෙ පුරිසෙ ආහ – “සවෙ දෙවී උය්‍යානතො නිවත්තමානා දසබලං පස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. සවෙ න පස්සති, රාජාණාය නං දස්සෙතා” ති. අථ බො සා දෙවී දිවසභාගං උය්‍යානෙ චරිත්වා නිවත්තන්ති දසබලං අදිස්වා ච ගන්තුං ආරද්ධා. අථ නං රාජපුරිසා අත්තනො අරුචියාව දෙවිං සත්ථු සන්තිකං නයිංසු.

සත්ථා තං ආගච්ඡන්ති. දිස්වා ඉද්ධියා එකං දෙවච්ඡරං නිමිමිනිත්වා තාලවණ්ටං ගහෙත්වා බීජමානං විය අකාසි. බෙමා දෙවී තං දිස්වා වින්තෙසි – “මානම්හි නටියා, එවරූපා නාම දෙවච්ඡරජ්ජපිභාගා ඉත්ථියො දසබලස්ස අවිදුරෙ තිට්ඨන්ති, අහං එතාසං පරිවාරිකාපි නප්පහොමි, මානමදං හි නිස්සාය පාපවිත්තස්ස වසෙන නටියා” ති තං නිමිත්තං ගහෙත්වා තමෙව ඉත්ථිං ඔලොකයමානා අටියාසි. අථස්සා පස්සන්තියාව තථාගතස්ස අධිට්ඨානබලෙන සා ඉත්ථි පඨමවයං අතික්කම්ම මජ්ඣිමවයෙ ධීතා විය මජ්ඣිමවයං අතික්කම්ම පච්ඡිමවයෙ ධීතා විය ව චලිත්තවා පලිතකෙසා ඛණ්ඩවිරලදන්තා අහොසි. තතො තස්සා පස්සන්තියාව සද්ධිං තාලවණ්ටෙන පරිවත්තිත්වා පරිපති. තතො බෙමා පුබ්බහෙතුසම්පන්නත්තා තස්මිං

ආරම්භණ ආපාඨගතෙ එවං චිත්තෙසි - “එවංවිධම්පි නාම සරීරං එවරූපං විපත්තිං පාපුණාති, මය්හම්පි සරීරං එවංගතිකමෙව හවිස්සති” ති. අථස්සා එවං චිත්තිතක්ඛණෙ සත්ථා ඉමං ධම්මපදෙ ගාථමාහ -

“යෙ රාගරත්තානුපතන්ති සොතං,
සයංකතං මක්කටකොව ජාලං;
එතම්පි ඡෙත්වාන වජන්ති ධීරා,
අනපෙක්ඛිතො සබ්බදුක්ඛං පභායා” ති.

සා ගාථාපරියොසානෙ ධීතපදෙ ධීතායෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අගාරමජ්ඣෙකෙ වසන්තෙන නාම අරහත්තං පත්තෙන තංදිවසමෙව පරිනිබ්බායිතබ්බං වා පබ්බජිතබ්බං වා භොති, සා පන අත්තනො ආයුසඬ්ඛාරානං පවත්තනභාවං ඤත්වා “අත්තනො පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙස්සාමි” ති සත්ථාරං වන්දිත්වා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා රාජානං අනභිවාදෙත්වාව අට්ඨාසි. රාජා ඉඬ්භිතෙනෙව අඤ්ඤාසි - “අරියධම්මං පත්තා හවිස්සති” ති. අථ නං ආහ - “දෙවි ගතා නු ඛො සත්ථුදස්සනායා” ති. මහාරාජ, තුම්භෙහි දිට්ඨදස්සනං පරිත්තං, අහං පන දසබලං සුදිට්ඨමකාසිං, පබ්බජ්ජං මෙ අනුජානාමාති. රාජා “සාධු, දෙවි” ති සම්පට්ඨිත්වා සුවණ්ණසිවිකාය භික්ඛුනිඋපස්සයං උපනෙත්වා පබ්බාපෙසි. අථස්සා “බෙමාපෙරි නාම ගිහිභාවෙ යත්වා අරහත්තං පත්තා” ති මහාපඤ්ඤාභාවො පාකටො අභොසි. ඉදමෙත්ථ වත්ථු. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ඡෙතවනෙ නිසිත්තො භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙත්තො බෙමාපෙරි. මහාපඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

උප්පලවණ්ණාපෙරිවත්ථු

237. තතියෙ උප්පලවණ්ණාති නිලුප්පලගබ්භසදිසෙනෙව වණ්ණෙන සමන්තාගතත්තා එවංලද්ධනාමා පෙරි. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරභාගෙ මහාජනෙන සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ඉද්ධිමන්තිනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඛස්ස මහාදානං දත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති කස්සපබුද්ධකාලෙ බාරාණසිනගරෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සත්තන්තං හගිනිනං අබ්භන්තරා හුත්වා විසති වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මවරියං වරිත්වා භික්ඛුසඬ්ඛස්ස පරිවෙණං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තා.

තතො වචිත්වා පුන මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්ති එකස්මිං ගාමෙ සහත්ථා කම්මං කත්වා ජීවනකට්ඨානෙ නිබ්බත්තා. සා එකදිවසං බෙත්තකුටිං ගච්ඡන්ති අන්තරාමග්ගෙ එකස්මිං සරෙ පාතොව පුප්ඵිතං පදුමපුප්ඵං දිස්වා තං සරං ඔරුය්භ තඤ්චෙව පුප්ඵං ලාපපක්ඛිපනත්ථාය පදුමිනියා පත්තඤ්ච ගහෙත්වා කෙදාරෙ සාලිසිසානි ඡිත්දිත්වා කුටිකාය නිසිත්තා ලාපෙ හජ්ජිත්වා පඤ්ච ලාපසතානි ගණෙසි. තස්මිං බණෙ ගන්ධමාදනපබ්බතෙ නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨිතො එකො

පව්වෙකබුද්ධො ආගන්ත්වා තස්සා අවිදුරෙ අට්ඨාසි. සා පව්වෙකබුද්ධං දිස්වා ලාපෙහි සද්ධිං පදුමපුප්ඵං ගහෙත්වා කුටිතො ඔරුය්හ ලාපෙ පව්වෙකබුද්ධස්ස පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා පදුමපුප්ඵෙන පත්තං පිට්ඨාය අදාසි. අට්ඨස්සා පව්වෙකබුද්ධො ටොකං ගතෙ එතදහොසි – “පබ්බජිතා නාම පුප්ඵෙන අනත්ථිකා, අහං පුප්ඵං ගහෙත්වා පිළන්ධිස්සාමි” ති ගන්ත්වා පව්වෙකබුද්ධස්ස හත්ථතො පුප්ඵං ගහෙත්වා පුන චින්තෙසි – “සවෙ, අයොගා, පුප්ඵෙන අනත්ථිකො අභවිස්ස, පත්තමත්ථකෙ යපෙතුං න අදස්ස, අද්ධා අයාස්ස අත්ථො භවිස්සති” ති පුන ගන්ත්වා පත්තමත්ථකෙ යපෙත්වා පව්වෙකබුද්ධං බමාපෙත්වා, “හන්තෙ, ඉමෙසං මෙ ලාජානං නිස්සන්දෙන ලාජගණනාය පුත්තා අස්සු, පදුමපුප්ඵස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ පදෙ පදෙ පදුමපුප්ඵං උට්ඨහතු” ති පත්ථනං අකාසි. පව්වෙකබුද්ධො තස්සා පස්සන්තියාව ආකාසෙන ගන්ධමාදනපබ්බතං ගන්ත්වා තං පදුමං නන්දමුලකපබ්බාතො පව්වෙකබුද්ධානං අක්කමනසොපානසමීපෙ පාදපුඤ්ජනං කත්වා යපෙසි.

සාපි තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන දෙවලොකෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, නිබ්බත්තකාලතො පට්ඨාය වස්සා පදෙ පදෙ මහාපදුමපුප්ඵං උට්ඨාසි. සා තතො චචිත්වා පබ්බතපාදෙ එකස්මිං පදුමස්සරෙ පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති. තං නිස්සාය එකො තාපසො වසති, සො පාතොව මුඛධොවනත්ථාය සරං ගන්ත්වා තං පුප්ඵං දිස්වා චින්තෙසි – “ඉදං පුප්ඵං සෙසෙහි මහන්තරං, සෙසානි ච පුප්ඵිතානි, ඉදං මකුළිතමෙව, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙනා” ති උදකං ඔතරිත්වා තං පුප්ඵං ගණ්හි. තං තෙන ගහිතමත්තමෙව පුප්ඵිතං. තාපසො අන්තොපදුමගබ්භෙ නිපන්තදාරිකං අද්දස. දිට්ඨකාලතො පට්ඨාය ච ධිතුසිනෙහං ලහිත්වා පදුමෙනෙව සද්ධිං පණ්ණසාලං නෙත්වා මඤ්චකෙ නිපජ්ජාපෙසි. අට්ඨස්සා පුඤ්ඤානුභාවෙන අඛිට්ඨකෙ ධීරං නිබ්බත්ති. සො තස්මිං පුප්ඵෙ මිලානෙ අඤ්ඤං නවපුප්ඵං ආහරිත්වා තං නිපජ්ජාපෙසි. අට්ඨස්සා ආධාවනවිධාවනෙන කීළිතුං සමත්ථකාලතො පට්ඨාය පදවාතො පදවාතො පදුමපුප්ඵං උට්ඨාසි, කුඬකුමරාසිස්ස වියස්සා සරීරවණ්ණො අහොසි. සා අප්පත්තා දෙවවණ්ණං, අතික්කන්තා මානුසවණ්ණං අහොසි. සා පිතරි එලාඵලත්ථාය ගතෙ පණ්ණසාලායං ඔභීයති.

අට්ඨකදිවසං තස්සා වයප්පත්තකාලෙ පිතරි එලාඵලත්ථාය ගතෙ එකො වනවරකො තං දිස්වා චින්තෙසි – “මනුස්සානං නාම එවංවිධං රූපං නත්ථි, විමංසිස්සාමි න” ත්ති තාපසස්ස ආගමනං උදික්ඛන්තො නිසීදි. සා පිතරි ආගච්ඡන්තෙ පටිපථං ගන්ත්වා තස්ස හත්ථතො කාජකමණ්ඩලං අග්ගහෙසි, ආගන්ත්වා නිසින්නස්ස වස්ස අත්තනා කරණවත්තං දස්සෙසි. තදා සො වනවරකො මනුස්සභාවං ඤත්වා තාපසං අභිවාදෙත්වා නිසීදි. තාපසො තං වනවරකං වනමූලඵලාඵලෙහි ච පානීයෙන ච නිමන්තෙත්වා, “හො පුරිස, ඉමස්මිංයෙව යානෙ වසිස්සසි, උදාහු ගමිස්සසි” ති පුවඡි. ගමිස්සාමි, හන්තෙ, ඉධ කිං කරිස්සාමිති. ඉදං තයා දිට්ඨකාරණං එත්තො ගන්ත්වා අකට්ඨතුං සක්ඛිස්සසිති. සවෙ, අයොගා, න ඉච්ඡති, කිං කාරණා කට්ඨස්සාමිති තාපසං වන්දිත්වා පුන ආගමනකාලෙ මග්ගසඤ්ජානනත්ථං සාධාසඤ්ඤඤච රුක්ඛසඤ්ඤඤච කරොන්තො පක්කාමි.

සො බාරාණසිං ගන්ත්වා රාජානං අද්දස, රාජා “කස්මා ආගතොසි”ති ප්‍රච්ඡි. “අහං, දෙව, තුම්භාකං වනවරකො පබ්බතපාදෙ අවිජරියං ඉත්ථීරතනං දිස්වා ආගතොමිහි”ති සබ්බං පවත්තිං කටෙසි. සො තස්ස වචනං සුත්වා වෙගෙන පබ්බතපාදං ගන්ත්වා අවිදුරෙ යානෙ බන්ධාවාරං නිවෙසෙත්වා වනවරකෙන වෙව අඤ්ඤෙහි ව පුරිසෙහි සද්ධිං තාපසස්ස භත්තකිච්චං කත්වා නිසින්තවෙලාය තත්ථ ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි. රාජා තාපසස්ස පබ්බතපරික්ඛාරභණ්ඩං පාදමුලෙ යපෙත්වා, “හන්තෙ, ඉමස්මිං යානෙ කිං කරොම, ගච්ඡාමා”ති ආභ. ගච්ඡ, මහාරාජාති. ආම, ගච්ඡාමි, හන්තෙ. අයාස්ස පන සමීපෙ විසභාගපරිසා අත්ථිති අස්සුම්භ, අසාරුජ්ජා එසා පබ්බතානං, මයා සද්ධිං ගච්ඡතු, හන්තෙති. මනුස්සානං චිත්තං නාම දුත්තොසයං, කථං බහුතං මජ්ඣෙකෙ වසිස්සතිති. අම්භාකං රුචිතකාලතො පටියාය සෙසානං ජෙට්ඨකට්ඨානෙ යපෙත්වා පටිජග්ගිස්සාමි, හන්තෙති.

සො රඤ්ඤො කථං සුත්වා දහරකාලෙ ගහිතනාමවසෙනෙව, “අම්ම, පදුමච්ඡි”ති ධීතරං පක්කොසි. සා එකවචනෙනෙව පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා පිතරං අභිවාදෙත්වා අටියාසි. අථ නං පිතා ආභ – “ත්වං, අම්ම, වයජ්ජත්තා, ඉමස්මිං යානෙ රඤ්ඤො දිට්ඨකාලතො පටියාය වසිතුං අයුත්තා, රඤ්ඤො සද්ධිං ගච්ඡ, අම්මා”ති. සා “සාධු, තාතා”ති පිතු වචනං සම්පටිච්ඡිත්වා අභිවාදෙත්වා පරොදමානා අටියාසි. රාජා “ඉමස්සා පිතු චිත්තං ගණ්භාමි”ති තස්මිංයෙව යානෙ කභාපණුරාසිමිහි යපෙත්වා අභිසෙකං අකාසි. අථ නං ගහෙත්වා අත්තනො නගරං ආනෙත්වා ආගතකාලතො පටියාය සෙසඉත්ථියො අනොලොකෙත්වා තාය සද්ධිංයෙව රමති. තා ඉත්ථියො ඉස්සාපකතා තං රඤ්ඤො අත්තරෙ පරිහින්දිතුකාමා එවමාහංසු – “නායං, මහාරාජ, මනුස්සජාතිකා, කහං නාම තුම්භෙහි මනුස්සානං විවරණට්ඨානෙ පදුමානි උට්ඨහන්තානි දිට්ඨපුබ්බානි, අද්ධා අයං යක්ඛිනී, නිහරථ නං මහාරාජා”ති. රාජා තාසං කථං සුත්වා තුණ්හි අහොසි.

අථස්ස අපරෙන සමයෙන පච්චන්තො කුපිතො. සො “ගරුගබ්භා පදුමච්ඡි”ති තං නගරෙ යපෙත්වා පච්චන්තං අගමාසි. අථ තා ඉත්ථියො තස්සා උපටියාසිකාය ලඤ්ජං දත්වා “ඉමස්සා දාරකං ජාතමත්තමෙව අපනෙත්වා එකං දාරුඝට්ඨිකං ලොහිතෙන මක්ඛෙත්වා සන්තිකෙ යපෙහි”ති ආහංසු. පදුමච්ඡියාපි නවිරස්සෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. මහාපදුමකුමාරො එකකොව කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. අවසෙසා එකුතපඤ්චසතා දාරකා මහාපදුමකුමාරස්ස මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමිත්වා නිපන්තකාලෙ සංසෙදජා හුත්වා නිබ්බත්තිංසු. අථස්ස “න තාවායං සතිං පටිලභති”ති ඤත්වා උපටියාසිකා එකං දාරුඝට්ඨිකං ලොහිතෙන මක්ඛෙත්වා සමීපෙ යපෙත්වා තාසං ඉත්ථිනං සඤ්ඤං අදාසි. තා පඤ්චසතාපි ඉත්ථියො එකෙකා එකෙකං දාරකං ගහෙත්වා චුන්දකාරකානං සන්තිකං පෙසෙත්වා කරණ්ඩකෙ ආහරාපෙත්වා අත්තනා අත්තනා ගහිතදාරකෙ තත්ථ නිපජ්ජාපෙත්වා බහි ලඤ්ජනං කත්වා යපයිංසු.

පද්මවතීපි බො සඤ්ඤං ලභිත්වා තං උපට්ඨායිකං “කිං විජාතමිහි, අම්මා” ති ප්‍රච්ඡි. සා තං සන්තප්පෙත්වා “කුතො ත්වං දාරකං ලභිස්සසී” ති වත්වා “අයං තෙ කුච්ඡිතො නික්ඛන්තදාරකො” ති ලොභිතමක්ඛිතං දාරුසට්ඨකං පුරතො යපෙසි. සා තං දිස්වා දොමනස්සප්පත්තා “සීසං නං එාලෙත්වා අපනෙහි, සවෙ කොචි පස්සෙය්‍යා ලජ්ජිතබ්බං භවෙය්‍යා” ති ආහ. සා තස්සා කථං සුත්වා අත්ථකාමා විය දාරුසට්ඨකං එාලෙත්වා උද්ධනෙ පක්ඛිපි.

රාජාපි පච්චන්තතො ආගන්ත්වා නක්ඛන්තං පට්ඨානෙන්තො බහිනගරෙ ඛන්ධාවාරං ඛන්ධිත්වා නිසීදි. අථ තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො රඤ්ඤො පච්චුග්ගමනං ආගන්ත්වා ආහංසු – “ත්වං, මහාරාජ, න අම්මාකං සද්දහසි, අම්මෙහි වුත්තං අකාරණං විය හොති. ත්වං මහෙසියා උපට්ඨායිකං පක්කොසාපෙත්වා පටිපුච්ඡ, දාරුසට්ඨකං තෙ දෙවී විජාතා” ති. රාජා තං කාරණං න උපපරික්ඛිත්වා ව “අමනුස්සජාතිකා භවිස්සති” ති තං ගෙහතො නික්කඩ්ඪි. තස්සා රාජගෙහතො සහ නික්ඛමනෙනෙව පද්මපුප්ඵානි අන්තරධායිංසු, සරිරච්ඡවිපි විවණ්ණා අහොසි. සා එකිකාව අන්තරවිථියා පායාසි. අථ නං එකා වයප්පත්තා මහල්ලිකා ඉත්ථි දිස්වා ධිතුසිනෙහං උප්පාදෙත්වා “කහං ගච්ඡසි අම්මා” ති ආහ. ආගන්තුකමිහි, වසනට්ඨානං ඔලොකෙන්ති විවරාමීති. ඉධාගච්ඡ, අම්මාති වසනට්ඨානං දත්වා හොජනං පටියාදෙසි.

තස්සා ඉමිනාව නියාමෙන තත්ථ වසමානාය තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො එකචිත්තා හුත්වා රාජානං ආහංසු – “මහාරාජ, තුම්මෙහෙසු යුද්ධං ගතෙසු අම්මෙහි ගඬගාදෙවතාය ‘අම්මාකං දෙවෙ විජිතසඬගාමෙ ආගතෙ බලිකම්මං කත්වා උදකකීළං කරිස්සාමා’ ති පත්ථිතං අත්ථි, එතමත්ථං, දෙව, ජානාපෙමා” ති. රාජා තාසං වචනෙන තුට්ඨො ගඬගායං උදකකීළං කාතුං අගමාසි. තාපි අත්තනා අත්තනා ගහිතං කරණ්ඩකං පටිච්ඡන්තං කත්වා ආදාය නදිං ගන්ත්වා තෙසං කරණ්ඩකානං පටිච්ඡාදනත්ථං පාරුපිත්වා පාරුපිත්වා උදකෙ පතිත්වා කරණ්ඩකෙ චිස්සප්පෙසුං. තෙපි බො කරණ්ඩකා සබ්බෙ සහ ගන්ත්වා හෙට්ඨාසොතෙ පසාරිතජාලමිහි ලග්ගිංසු. තතො උදකකීළං කීළිත්වා රඤ්ඤො උත්තිණ්ණකාලෙ ජාලං උක්ඛිපන්තා තෙ කරණ්ඩකෙ දිස්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ආනයිංසු. රාජා කරණ්ඩකෙ දිස්වා “කිං, තාතා, කරණ්ඩකෙසු” ති ආහ. න ජානාම, දෙවාති. සො තෙ කරණ්ඩකෙ විවරාපෙත්වා ඔලොකෙන්තො පයමං මහාපද්මකුමාරස්ස කරණ්ඩකං විවරාපෙසි. තෙසං පන සබ්බෙසමිපි කරණ්ඩකෙසු නිපජ්ජාපිතදිවසෙයෙව පුඤ්ඤද්ධියා අඬගුට්ඨතො ඛීරං නිබ්බන්ති. සක්කො දෙවරාජා තස්ස රඤ්ඤො නික්කඩ්ඛවාත්ථං අන්තොකරණ්ඩකෙ අක්ඛරානි ලිබාපෙසි “ඉමෙ කුමාරා පද්මවතියා කුච්ඡමිහි නිබ්බන්තා බාරාණසිරඤ්ඤො පුත්තා, අථ තෙ පද්මවතියා සපත්තියො පඤ්චසතා ඉත්ථියො කරණ්ඩකෙසු පක්ඛිපිත්වා උදකෙ බිපිංසු, රාජා ඉමං කාරණං ජානාතු” ති. කරණ්ඩකෙ විවරිතමත්තෙ රාජා අක්ඛරානි වාචෙත්වා දාරකෙ දිස්වා මහාපද්මකුමාරං උක්ඛිපිත්වා “වෙගෙන රථෙ යොජෙථ, අස්සෙ කප්පෙථ, අහං අජ්ජ අන්තොනගරං පවිසිත්වා එකච්චානං මාතුගාමානං පියං කරිස්සාමී” ති පාසාදං

ආරුය්හ හත්ථිගිවාය සහස්සහණ්ඩිකං යංපෙත්වා හෙරිං වරාපෙසි “යො පදුමවතිං පස්සති, සො ඉමං සහස්සං ගණ්හතු”ති.

තං කථං සුත්වා පදුමවතී මාතුයා සඤ්ඤං අදාසි - “හත්ථිගිවතො සහස්සං ගණ්හ, අම්මා”ති. අහං එවරුපං ගණ්හිතුං න විසහාමිති. සා දුතියමපි තතියමපි චුත්තෙ, “කිං වත්වා ගණ්හාමි අම්මා”ති ආහ. “මම ධිතා, පදුමවතිං දෙවිං පස්සති”ති වත්වා ගණ්හාහිති. සා “යං වා තං වා ගොතු”ති ගන්ත්වා සහස්සවඬිකොටකං ගණ්හි. අථ තං මනුස්සා පුච්ඡිංසු - “පදුමවතිං දෙවිං පස්සසි, අම්මා”ති. “අහං න පස්සාමි, ධිතා කිර මෙ පස්සති”ති ආහ. තෙ “කහං පන සා, අම්මා”ති වත්වා තාය සද්ධිං ගන්ත්වා පදුමවතිං සඤ්ජානිත්වා පාදෙසු නිපතිංසු. තස්මිං කාලෙ සා “පදුමවතී දෙවී අය”න්ති ඤත්වා “භාරියං වත ඉත්ථියා කම්මං කතං, යා එවංවිධස්ස රඤ්ඤො මහෙසී සමානා එවරුපෙ යානෙ නිරාරක්ඛා වසී”ති ආහ. තෙපි රාජපුරිසා පදුමවතියා නිවෙසනං සෙනසාණ්හි පරික්ඛිපාපෙත්වා ද්වාරෙ ආරක්ඛං යංපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රාජා සුවණ්ණසිවිකං පෙසෙසි. සා “අහං එවං න ගම්ස්සාමි, මම වසනටියානතො පටියාය යාව රාජගෙහං එත්ථන්තරෙ වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණෙ අත්ථරාපෙත්වා උපරි සුවණ්ණතාරකචිචිත්තං වෙලචිතානං ඛන්ධාපෙත්වා පසාධනත්ථාය සබ්බාලඬිකාරෙසු පහිතෙසු පදසාව ගම්ස්සාමි, එවං මෙ නාගරා සම්පත්තිං පස්සිස්සන්ති”ති ආහ. රාජා “පදුමවතියා යථාරුචිං කරොථා”ති ආහ. තතො පදුමවතී සබ්බපසාධනං පසාධෙත්වා “රාජගෙහං ගම්ස්සාමි”ති මග්ගං පටිපජ්ජී. අථස්සා අක්කන්තඅක්කන්තටියානෙ වරපොත්ථකචිත්තත්ථරණානි හින්දිත්වා පදුමපුජ්ථානි උට්ඨතිංසු. සා මහාජනස්ස අත්තනො සම්පත්තිං දස්සෙත්වා රාජනිවෙසනං ආරුය්හ සබ්බෙ විත්තත්ථරණෙ තස්සා මහල්ලිකාය පොසාවනිකමූලං කත්වා දාපෙසි.

රාජාපි බො තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො පක්කොසාපෙත්වා “ඉමායො තෙ දෙවී දාසියො කත්වා දෙමී”ති ආහ. සාධු, මහාරාජ, එතාසං මය්හං දින්නභාවං සකලනගරෙ ජානාපෙහීති. රාජා නගරෙ හෙරිං වරාපෙසි - “පදුමවතියා දුබ්භිකා පඤ්චසතා ඉත්ථියො එතිස්සා එව දාසියො කත්වා දින්නා”ති. සා “තාසං සකලනගරෙන දාසිභාවො සල්ලක්ඛිතො”ති ඤත්වා “අහං මම දාසියො භුජිස්සා කාතුං ලභාමි දෙවා”ති රාජානං පුච්ඡී. තව ඉච්ඡා දෙවීති. එවං සන්තෙ තමෙව හෙරිවාරිකං පක්කොසාපෙත්වා “පදුමවතිදෙවියා අත්තනො දාසියො කත්වා දින්නා පඤ්චසතා ඉත්ථියො සබ්බාව භුජිස්සා කතානි පුන හෙරිං වරාපෙථා”ති ආහ. සා තාසං භුජිස්සභාවෙ කතෙ එකුනානි පඤ්චසත්තපුත්තානි තාසංයෙව හත්ථෙ පොසනත්ථාය දත්වා සයං මහාපදුමකුමාරංයෙව ගණ්හි.

අථ අපරභාගෙ තෙසං කුමාරානං කීළනවයෙ සම්පත්තෙ රාජා උය්‍යානෙ නානාවිධං කීළනටියානං කාරෙසි. තෙ අත්තනො සොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ සබ්බෙව එකතො හුත්වා උය්‍යානෙ පදුමසඤ්ජන්තාය මඬිගලපොක්ඛරණියා කීළන්තා නවපදුමානි පුජ්ථිතානි පුරාණපදුමානි ව වණ්ටතො පතන්තානි දිස්වා “ඉමස්ස තාව අනුපාදින්නකස්ස එවරුපා ජරා පාපුණානි, කිමඬිගං පන අම්භාකං

සර්වස්ස. ඉදම්පි හි එවංගතිකමෙව හවිස්සති” ති ආරම්මණං ගහෙන්වා සබ්බෙව පච්චෙකබ්බොධිඤාණං නිබ්බත්තෙන්වා උට්ඨායුට්ඨාය පදුමකණ්ණිකාසු පල්ලඬිකෙන නිසිදිංසු.

අථ තෙහි සද්ධිං ආගතා රාජපුරිසා බහුගතං දිවසං ඤත්වා “අයාපුත්තා තුම්භාකං වෙලං ජානාමා” ති ආහංසු. තෙ තුණ්හි අහෙසුං. තෙ පුරිසා ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං – “කුමාරා දෙව, පදුමකණ්ණිකාසු නිසින්නා, අම්හෙසු කට්ඨන්තෙසුපි වච්චෙදං න කරොන්ති” ති. යථාරුචියා තෙසං නිසිදිතුං දෙමාති. තෙ සබ්බරත්තිං ගහිතාරක්ඛා පදුමකණ්ණිකාසු නිසින්නනියාමෙනෙව අරුණං උට්ඨාපෙසුං. පුරිසා පුනදිවසෙ උපසඬකමිත්වා “දෙවා වෙලං ජානාමා” ති ආහංසු. න මයං දෙවා, පච්චෙකබ්බද්ධා නාම මයන්ති. අයා, තුම්හෙ භාරියං කථං කට්ඨං, පච්චෙකබ්බද්ධා නාම තුම්භාදිසා න භොන්ති, ද්වඬගුලකෙසමස්සුධරා කායෙ පටිමුක්කඅට්ඨපරික්ඛාරා භොන්තිති. තෙ දක්ඛිණහත්ථෙන සීසං පරාමසිංසු. තාවදෙව ගිහිලිඬිගං අන්තරධායි, අට්ඨ පරික්ඛාරා කායෙ පටිමුක්කාව අහෙසුං. තතො පස්සන්තස්සෙව මහාජනස්ස ආකාසෙන නන්දමුලකපබ්භාරං අගමංසු.

සාපි බො, පදුමවතී දෙවී, “අහං බහුපුත්තා හුත්වා නිපුත්තා ජාතා” ති හදයසොකං පත්වා තෙනෙව සොකෙන කාලං කත්වා රාජගහනගරද්වාරගාමකෙ සහත්ථෙන කම්මං කත්වා ජීවනකට්ඨානෙ නිබ්බත්ති. අපරභාගෙ කුලසරං ගන්ත්වා එකදිවසං සාමිකස්ස ඛෙත්තං යාගුං හරමානා තෙසං අත්තනො පුත්තානං අන්තරෙ අට්ඨ පච්චෙකබ්බද්ධෙ භික්ඛාචාරවෙලාය ආකාසෙන ගච්ඡන්තෙ දිස්වා සීසං සීසං ගන්ත්වා සාමිකස්ස ආරොවෙසි – “පස්ස, අයා, පච්චෙකබ්බද්ධෙ, එතෙ නිමන්තෙන්වා භොජෙස්සාමා” ති. සො ආහ – “සමණසකුණා නාමෙනෙ අඤ්ඤත්ථාපි එවං වරන්ති, න එතෙ පච්චෙකබ්බද්ධා” ති. තෙ තෙසං කට්ඨන්තානංයෙව අවිදුරෙ යානෙ ඔතරිංසු. සා ඉත්ථී තංදිවසං අත්තනො හත්තබ්ජ්ජභොජනං තෙසං දත්වා “ස්වෙපි අට්ඨ ජනා මය්හං භික්ඛං ගණ්හමා” ති ආහ. සාධු, උපාසිකෙ, තව සක්කාරො එත්තකොව භොතු, ආසනානි ව අට්ඨෙව භොන්තු, අඤ්ඤෙපි බහු පච්චෙකබ්බද්ධෙ දිස්වා තව චිත්තං පසාදෙය්‍යාසිති. සා පුනදිවසෙ අට්ඨ ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා අට්ඨන්තං සක්කාරසම්මානං පටියාදෙන්වා නිසිදි.

නිමන්තිතපච්චෙකබ්බද්ධා සෙසානං සඤ්ඤං අදංසු – “මාරිසා, අජ්ජ අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා සබ්බෙව තුම්භාකං මාතු සඬිගහං කරොමා” ති. තෙ තෙසං වචනං සුත්වා සබ්බෙව එකතො ආකාසෙන ආගන්ත්වා මාතු-ගෙහද්වාරෙ පාතුරහෙසුං. සාපි පයමං ලද්ධසඤ්ඤතාය බහුපි දිස්වා න කම්පිත්ථ, සබ්බෙපි තෙ ගෙහං පවෙසෙත්වා ආසනෙසු නිසිදාපෙසි. තෙසු පටිපාටියා නිසිදන්තෙසු නවමො අඤ්ඤානි අට්ඨ ආසනානි මාපෙත්වා සයං ධුරාසනෙ නිසිදි. යාව ආසනානි වඬ්ඨන්ති, තාව ගෙහං වඬ්ඨති. එවං තෙසු සබ්බෙසුපි නිසින්නෙසු සා ඉත්ථී අට්ඨන්තං පච්චෙකබ්බද්ධානං පටියාදිතං සක්කාරං පඤ්චසතානම්පි යාවදත්ථං දත්වා අට්ඨ නීලුජ්ජලහත්ථකෙ ආහරිත්වා නිමන්තිතපච්චෙකබ්බද්ධානංයෙව පාදමුලෙ යපෙත්වා ආහ – “මය්හං,

හත්තෙ, නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සරීරවණ්ණො ඉමෙසං නීලුප්පලානං
අත්තොගබ්භවණ්ණො විය භොතු’’ති පත්ථනං අකාසි. පච්චෙකඛුද්ධා මාතු
අනුමොදනං කත්වා ගන්ධමොදනංයෙව අගමංසු.

සාපි යාවජීවං කුසලං කත්වා තතො චුතා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා ඉමස්මි.
බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨි,
නීලුප්පලගබ්භසමානවණ්ණතාය වස්සා උප්පලවණ්ණාත්ථෙව නාමං අකංසු.
අථස්සා වයප්පත්තකාලෙ සකලජම්බුදීපරාජානො ව සෙට්ඨිනො ව සෙට්ඨිස්ස
සන්තිකං පහිණිංසු – ‘‘ධිතරං අම්භාකං දෙතු’’ති. අපහිණන්තො නාම නාභොසි.
තතො සෙට්ඨි චිත්තෙසි – ‘‘අභං සබ්බෙසං මනං ගහෙතුං න සක්ඛිස්සාමි, උපායං
පනෙකං කරිස්සාමි’’ති ධිතරං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘පබ්බජිතුං අම්ම සක්ඛිස්සසි’’ති
ආභ. තස්සා පච්ඡිමභවිකත්තා පිතුච්චනං සීසෙ ආසිත්තසතපාකතෙලං විය අභොසි,
තස්මා පිතරං ‘‘පබ්බජිස්සාමි, තාතා’’ති ආභ. සො තස්සා සක්කාරං කත්වා
භික්ඛුනිඋපස්සයං නෙත්වා පබ්බාජෙසි. තස්සා අවිරපබ්බජිතාය එව උපොසථාගාරෙ
කාලවාරො පාපුණි. සා දීපං ජාලෙත්වා උපොසථාගාරං සම්මජ්ජිත්වා දීපසිඛාය
නිමිත්තං ගණ්ඨිත්වා පුනප්පුනං ඔලොකයමානා තෙජොකසිණාරම්මණං ඤානං
නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තඵලෙන
සද්ධිංයෙව ව ඉද්ධිවිකුබ්බනෙ විණ්ණවසි අභොසි. සා අපරභාගෙ සත්ථු
යමකපාටිභාරියකරණදිවසෙ ‘‘අභං, හත්තෙ, පාටිභාරියං කරිස්සාමි’’ති සීහනාදං
නදි. සත්ථා ඉදං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ජෙතවනවිහාරෙ නිසින්නො
පටිපාටියා භික්ඛුනියො යානන්තරෙ යපෙන්නො ඉමං ථෙරිං ඉද්ධිමන්තිනං
අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

පටාචාරාථෙරිවත්ථු

238. චතුත්ථෙ විනයධරානං යදිදං පටාචාරාති පටාචාරා ථෙරි විනයධරානං
අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං
ගණ්ඨිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං
විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං
පත්ථෙසි. සා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ
කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨිත්වා සත්තන්තං භගිනීනං
අබ්භන්තරා හුත්වා විසති වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා භික්ඛුසඬ්ඨස්ස
පරිවෙණං කත්වා පුන දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං සම්පත්තිං
අනුභවිත්වා ඉමස්මි. බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨි.

සා අපරභාගෙ වයප්පත්තා අත්තනො ගෙහෙ එකෙන කම්මකාරෙන සද්ධිං
සන්ථවං කත්වා අපරභාගෙ අත්තනො සමානජාතිකං කුලං ගච්ඡන්ති
කතසන්ථවස්ස පුරිසස්ස සඤ්ඤං අදාසි – ‘‘න ත්වං ස්වෙ පට්ඨාය මං
පටිභාරසතෙනපි දට්ඨුං ලභිස්සසි, සවෙ තෙ කම්මං අත්ථි, ඉදානි මං ගණ්ඨිත්වා
ගච්ඡාහි’’ති. සො ‘‘එවං භොතු’’ති අනුච්ඡවිකං හත්ථසාරං ගහෙත්වා තං ආදාය
නගරතො තීණි වත්තාරි යොජනානි පටික්කම්මිත්වා එකස්මිං ගාමකෙ වාසං කප්පෙසි.

අප අපරභාගෙ තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසි. සා ගබ්භෙ පරිපක්කෙ “ඉදං අම්භාකං අනාට්ඨානං, කුලගෙහං ගච්ඡාම සාමී”ති ආහ. සො “අජ්ජ ගච්ඡාම, ස්වෙ ගච්ඡාමා”ති ගන්තුං අසක්කොන්තො කාලං චිතිනාමෙසි. සා තස්ස කාරණං ඤත්වා “නායං බාලො මං නෙස්සති”ති තස්මිං බහි ගතෙ “එකිකාව කුලගෙහං ගමිස්සාමී”ති මග්ගං පටිපජ්ජී. සො ආගන්ත්වා තං ගෙහෙ අපස්සන්තො පටිවිස්සකෙ පුච්ඡිත්වා “කුලගෙහං ගතා”ති සුත්වා “මං නිස්සාය කුලධීතා අනාථා ජාතා”ති පදානුපදිකං ගන්ත්වා සම්පාපුණි. තස්සා අන්තරාමග්ගෙව ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. තතො “යස්සත්ථාය මයං ගච්ඡෙය්‍යාම, සො අත්ථො අන්තරාමග්ගෙව නිජ්ඵන්තො, ඉදානි ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමා”ති පටිනිවත්තිංසු. පුන තස්සා කුච්ඡියං ගබ්භො පතිට්ඨාසිති පුරිමනෙයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

අන්තරාමග්ගෙ පනස්සා ගබ්භවුට්ඨානෙ ජාතමත්තෙයෙව චතුසු දිසාසු මහාමෙසො උට්ඨති. සා තං පුරිසං ආහ – “සාමී, අවෙලාය චතුසු දිසාසු මෙසො උට්ඨිතො, අත්තනො වසනට්ඨානං කාතුං වායමාහී”ති. සො “එවං කරිස්සාමී”ති දණ්ඩකෙහි කුටිකං කත්වා “ඡදනත්ථාය තිණං ආහරිස්සාමී”ති එකස්මිං මහාවම්මිකපාදෙ තිණං ඡිත්ථති. අප්ප නං වම්මිකෙ නිපන්තො කණ්ඞසප්පො පාදෙ ඩංසි, සො තස්මිංයෙව යානෙ පතිතො. සාපි “ඉදානි ආගමිස්සති, ඉදානි ආගමිස්සති”ති සබ්බරත්තිං බෙපෙත්වා “අද්ධා මං සො ‘අනාථා එසා’ති මග්ගෙ ඡඩ්ඞෙත්වා ගතො හවිස්සති”ති ආලොකෙ සඤ්ජාතෙ පදානුසාරෙන ඔලොකෙන්ති වම්මිකපාදෙ පතිතං දිස්වා “මං නිස්සාය නට්ඨො පුරිසො”ති පරිදෙවිත්වා දහරදාරකං පස්සෙනාදාය මහල්ලකං අභිගුලිහි ගාහාපෙත්වා මග්ගෙන ගච්ඡන්ති අන්තරාමග්ගෙ එකං උත්තානනදිං දිස්වා “ද්වෙපි දාරකෙ එකස්පහාරෙනෙව ආදාය ගන්තුං න සක්ඛිස්සාමී”ති ජෙට්ඨකං ඔරිමතීරෙ යිපෙත්වා දහරං පරතීරං නෙත්වා පිලොතිකවුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පුන නිවත්තිත්වා “ඉතරං ගහෙත්වා ගමිස්සාමී”ති නදිං ඔතරි.

අප්පස්සා නදීමජ්ඣං පත්තකාලෙ එකො සෙනො “මංසපිණ්ඩො අය”න්ති සඤ්ඤාය දාරකං විජ්ඣිතුං ආගච්ඡති. සා හත්ථං පසාරෙත්වා සෙනං පලාපෙසි. තස්සා තං හත්ථවිකාරං දිස්වා මහල්ලකදාරකො “මං පක්කොසති”ති සඤ්ඤාය නදිං ඔතරිත්වා සොතෙ පතිතො යථාසොතං අගමාසි. සොපි සෙනො තස්සා අසම්පත්තාය එව තං දහරදාරකං ගණ්හිත්වා අගමාසි. සා බලවසොකාහිභූතා අන්තරාමග්ගෙ ඉමං විලාපගීතං ගායන්ති ගච්ඡති –

“උහො පුත්තා කාලඬකතා, පන්ථෙ මය්හං පතී මතො”ති.

සා එවං විලපමානාව සාවත්ථී පත්වා කුලසභාගං ගන්ත්වාපි සොකවසෙනෙව අත්තනො ගෙහං වචන්ථපෙතුං අසක්කොන්ති “ඉමස්මිං යානෙ එවංවිධං නාම කුලං අත්ථී, කතරං තං ගෙහ”න්ති පටිපුච්ඡී. ත්වං තං කුලං පටිපුච්ඡිත්වා කිං කරිස්සසි? තෙසං වසනගෙහං වාතස්පහාරෙන පතිතං, තත්ථෙව තෙ සබ්බෙපි ජීවිතක්ඛයං පත්තා, අප්ප නෙ බුද්දකමහල්ලකෙ එකවිතකස්මිංයෙව ඤාපෙන්නි, පස්ස එසා

ධුමවට්ටි පඤ්ඤායතීති. සා තං කථං සුත්වාච කිං තුම්හෙ වදාං’’ති අත්තනො නිවත්ථසාටකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්ති ජාතනියාමෙනෙව බාහා පග්ගස්ස කන්දමානා ඤාතීනං විතකට්ඨානං ගන්ත්වා තං විලාපගීතං පරිපුණ්ණං කත්වා පරිදෙවමානා –

“උභො පුත්තා කාලඬිකතා, පන්ථෙ මය්හං පතී මතො;
මාතා පිතා ච භාතා ච, එකච්ඡකස්මිං ඩය්හරෙ’’ති. –

ආහ. අඤ්ඤාන ජනෙන සාටකං දිත්තම්පි ඵාලෙත්වා ඵාලෙත්වා ඡඩ්ඛෙති. අථ නං දිට්ඨදිට්ඨධර්මානෙ මහාජනො පරිවාරෙත්වා වරති. අථස්සා “අයං පටාචාරං පටපරිහරණං විනා වරතී’’ති පටාචාරානෙව නාමං අකංසු. යස්මා චස්සා සො නග්ගභාවෙන අලජ්ජීආචාරො පාකටො අහොසි, තස්මා පතීතො ආචාරො අස්සාති පටාචාරාත්ථෙව නාමං අකංසු.

සා එකදිවසං සත්ථරි මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙන්නෙ විහාරං පවිසිත්වා පරිසපරියන්තෙ අට්ඨාසි. සත්ථා මෙත්තාචරණෙන ඵරිත්වා “සතිං පටිලභ, හගිනි, සතිං පටිලභ, හගිනී’’ති ආහ. තස්සා සත්ථු වචනං සුත්වා බලවහිරොත්තප්පං ආගතං, සා තත්ථෙව භූමියං නිසීදි. අවිදුරෙ යීතො පුරිසො උත්තරිසාටකං බිපිත්වා අදාසි. සා තං නිවාසෙත්වා ධම්මං අස්සොසි. සත්ථා තස්සා වරියවසෙන ඉමා ධම්මපදෙ ගාථා ආහ –

“න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අත්තකෙනාධිපත්තස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා.

“එතමත්ථවසං ඤත්වා, පණ්ඩිතො සීලසංවුතො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, බිජ්ජමෙව විසොධයෙ’’ති. (ධ. ප. 288-289);

සා ගාථාපරියොසානෙ යථායීතාව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා “තස්සා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජා’’ති පබ්බජ්ජං සම්පට්ඨි. සා පබ්බජිත්වා නවරස්සෙව අරහත්තං පත්වා බුද්ධවචනං ගණ්හන්ති විනයපිටකෙ විණ්ණවසී අහොසි. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙනවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො පටාචාරං විනයධරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

ධම්මදින්නාපෙරිවත්ථු

239. පඤ්චමෙ ධම්මකථිකානන්ති ධම්මකථිකානං භික්ඛුනීනං ධම්මදින්නා අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං පරායත්තට්ඨානෙ නිබ්බත්තිත්වා පදුමුත්තරස්ස භගවතො අග්ගසාවකස්ස සුජාතත්ථෙරස්ස අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා යාවජීවං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්ති. සබ්බං හෙට්ඨා බෙමාපෙරියා අභිනිහාරවසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ඵස්සබුද්ධකාලෙ පනෙසා සත්ථු වෙමාතිකානං තිණ්ණං භාතිකානං දානාධිකාරෙ
 යපිතකම්මිකස්ස ගෙහෙ වසමානා “එකං දෙනී”ති චුත්තා ද්වෙ අදාසි. එවං සබ්බං
 අපරිභාපෙන්ති දත්වා ද්වෙනචුතිකප්පෙ අතික්කම්ම කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස
 කාසිරඤ්ඤා ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා සත්තන්තං භගිනීනං අබ්භන්තරා
 භුත්වා විසති වස්සසහස්සානි බ්‍රහ්මවරියං වරිත්වා භික්ඛුසඬ්ඨස්ස වසනපරිවෙණං
 කාරෙත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්ති ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ
 කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අපරිභාගෙ විසාබ්සෙට්ඨිතො ගෙහං ගතා.
 විසාබ්සෙට්ඨි නාම බිම්බිසාරස්ස සභායකො රඤ්ඤා සද්ධිං දසබ්ලස්ස පඨමදස්සනං
 ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතො, අපරිභාගෙ අනාගාමිඵලං
 සච්ඡාකාසි.

සො තංදිවසං සරං ගන්ත්වා සොපානමත්ථකෙ ධීතාය ධම්මදින්නාය භත්ථෙ
 පසාරිතෙ භත්ථං අනාලම්බිත්වාච පාසාදං අභිරුහි. භුඤ්ජමානොපි “ඉමං දෙථ, ඉමං
 හරථා”ති න බ්‍යාහරි. ධම්මදින්නා කටච්ඡුං ගහෙත්වා පරිවිසමානා චිත්තෙසි –
 “අයං මෙ භත්ථාලම්බකං දෙන්තියාපි භත්ථං න ආලම්බි, භුඤ්ජමානොපි කිඤ්චි න
 කථෙති, කො නු බො මය්හං දොසො”ති? අථ නං භුත්තාචිං “කො නු බො මෙ,
 අයා, දොසො”ති පුච්ඡි. ධම්මදින්නෙ තුය්හං දොසො නත්ථි, අහං පන අප්ප් පට්ඨාය
 සන්ථව්වසෙන තුම්භාකං සන්තිකෙ නිසීදිතුං වා යාතුං වා ආහරාපෙත්වා බාදිතුං වා
 භුඤ්ජිතුං වා අභබ්බො. ත්වං සථෙ ඉච්ඡසි, ඉමස්මිං ගෙහෙ වස. නො චෙ ඉච්ඡසි,
 යත්තකෙන තෙ ධනෙන අත්ථො, තං ගණ්හිත්වා කුලසරං ගච්ඡාහිති. අයාපුත්ත,
 එවං සන්තෙ අහං තුම්භෙහි ඡඩ්ඞිතබ්බෙලං වම්භවමනං සීසෙන උක්ඛිපිත්වා න
 වරිස්සාමි, මය්හං පබ්බජ්ජං අනුජානාථාති. විසාබො “සාධු, ධම්මදින්නෙ”ති
 රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා ධම්මදින්නං සුවණ්ණසිවිකාය භික්ඛුනිඋපස්සයං
 පබ්බජ්ජත්ථාය පෙසෙසි.

සා පබ්බජිත්වා චිත්තෙසි – “අයං තාච සෙට්ඨි සරමජ්ඣෙධි ධීතොච
 දුක්ඛස්සන්තං අකාසි, පබ්බජ්ජං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය පන මයාපි දුක්ඛස්සන්තං
 කාතුං වට්ටති”ති ආචරියුපජ්ඣායානං සන්තිකං ගන්ත්වා, “අයො, මය්හං
 ආකිණ්ණට්ඨානෙ චිත්තං න රමති, ගාමකාචාසං ගච්ඡාමි”ති ආහ. ථෙරියො තස්සා
 මහාකුලා නික්ඛම්ම පබ්බජිතභාවෙන චිත්තං වාරෙතුං අසක්කොන්තියො තං
 ගහෙත්වා ගාමකාචාසං අගමංසු. සා අතීතෙ මද්දිතසඬ්ඨාරතාය නචිරස්සෙව සහ
 පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. අථස්සා එතදභොසි – “මය්හං කිච්චං මත්ථකං
 පත්තං, ඉධ වසිත්වා කිං කරිස්සාමි, රාජගහමෙව ගච්ඡාමි, තත්‍ර මං නිස්සාය බහු
 ඤාතිසඬ්ඨෙසා පුඤ්ඤානි කරිස්සති”ති ථෙරියො ගහෙත්වා නගරමෙව පච්චාගතා.

විසාබො තස්සා ආගතභාවං ඤත්වා “සීසං ආගතා උක්කණ්ඨිතා නු බො
 භවිස්සති”ති සායන්හසමයෙ තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා අභිවාදෙන්වා එකමන්තං
 නිසින්නො “උක්කණ්ඨිතභාවං පුච්ඡිතුං අයුත්ත”න්ති පඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙන
 පඤ්ඤෙ පුච්ඡි, ධම්මදින්නා බග්ගෙන උප්පලනාලං ඡිත්තන්ති විය පුච්ඡිතං පුච්ඡිතං
 විස්සජ්ජෙසි. උපාසකො ධම්මදින්නාථෙරියා ඤාණස්ස සුරභාවං ඤත්වා අත්තනො

අධිගතට්ඨානෙ පටිපාටියා තීසු මග්ගෙසු සබ්බාකාරෙන පඤ්ඤෙ පුච්ඡිත්වා
 උග්ගහවසෙන අරහත්තමග්ගෙපි පුච්ඡි. ධම්මදිත්තාටෙරීපි උපාසකස්ස යාව
 අනාගාමිඵලාව විසයභාවං ඤත්වා “ඉදානි අත්තනො විසයං අතික්කමිත්වා
 ධාවතී”ති තං නිවත්තෙන්ති “අව්චසරා, ආවුසො විසාබ, පඤ්ඤෙ, නාසක්ඛි
 පඤ්ඤානං පරියන්තං ගහෙතුං, නිබ්බානොගධඤ්ඤි, ආවුසො විසාබ, බ්‍රහ්මවරියං
 නිබ්බානපරායණං නිබ්බානපරියොසානං. ආකඬ්ඨමානො ච ත්වං, ආවුසො විසාබ,
 භගවන්තං උපසඬ්කමිත්වා එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාසී. යථා ච තෙ භගවා බ්‍යාකරොති,
 තථා නං ධාරෙය්‍යාසී”ති (ම. නි. 1.466) ආහ.

විසාබො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා සබ්බං පුච්ඡාච්ඡස්සජ්ජනනයං කටෙසි. සත්ථා
 තස්ස වචනං සුත්වා “මම ධිතාය අතීතානාගතපච්චුප්පන්තෙසු බන්ධෙසු තණ්හා
 නත්ථි”ති වත්වා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

“යස්ස පුරෙ ව පච්ඡා ව, මජ්ඣෙ ව නත්ථි කිඤ්චනං;
 අකිඤ්චනං අනාදානං, තමහං බ්‍රමි බ්‍රාහ්මණ”න්ති. (ධ. ප. 421);

තතො ධම්මදිත්තාය සාධුකාරං දත්වා විසාබං උපාසකං එතදවොච –
 “පණ්ඩිතා, විසාබ, ධම්මදිත්තා භික්ඛුනී, මහාපඤ්ඤා විසාබ, ධම්මදිත්තා භික්ඛුනී.
 මං චෙපි ත්වං, විසාබ, එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාසී, අහමිපි තං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍යං,
 යථා තං ධම්මදිත්තාය භික්ඛුනියා බ්‍යාකරං, එසො චෙචෙනස්ස අත්ථො, එවඤ්ච
 නං ධාරෙහි”ති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ඡෙතවනෙ
 නිසින්තො පටිපාටියා භික්ඛුනියො යානන්තරෙ යපෙන්නො ඉදමෙව චූළචෙදල්ලං
 අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ටෙරිං ඉමස්මිං සාසනෙ ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ
 යපෙසීති.

නන්දාටෙරීවත්ථු

240. ඡට්ඨෙ ඤායිනං යදිදං නන්දාති ඤානාභිරතානං, නන්දා ටෙරී, අග්ගාති
 දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙන්වා
 අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ඤානාභිරතානං
 අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා
 තතො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො
 පුරෙතරමෙව මහාපජාපතිගොතමියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගණ්හි, නන්දාතිස්සා
 නාමං අකංසු. රූපනන්දාතිපි වුවිච්ඡි. සා අපරභාගෙ උත්තමරූපභාවෙන
 ජනපදකලායාණි නාම ජාතා.

සා අම්භාකං දසබලෙ සබ්බඤ්ඤානං පත්වා අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං
 ආගන්ත්වා නන්දඤ්ච රාහුලඤ්ච පබ්බාපෙත්වා පක්කන්තෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස
 පරිනිබ්බුතකාලෙ “මහාපජාපතිගොතමී ව රාහුලමාතා ව නික්ඛමිත්වා සත්ථු
 සන්තිකෙ පබ්බජිතා”ති ඤත්වා “ඉමාසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය මය්හං ඉධ කිං
 කම්ම”න්ති මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජී. පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය

“සත්ථා රූපං ගරහති” ති සත්ථු උපට්ඨානං න ගච්ඡති, ඔවාදවාරෙ සම්පත්තෙ අඤ්ඤං පෙසෙත්වා ඔවාදං ආහරාපෙති. සත්ථා තස්සා රූපමදමත්තභාවං ඤත්වා “අත්තනො ඔවාදං අත්තනාව ආගන්ත්වා ගණ්හන්තු, න භික්ඛුනීහි අඤ්ඤා පෙසෙතබ්බා” ති ආහ. තතො රූපනන්දා අඤ්ඤං මග්ගං අපස්සන්ති අකාමා ඔවාදං අගමාසි.

සත්ථා තස්සා වරිතවසෙන ඉද්ධියා එකං ඉත්ථීරූපං නිමිෂිනිත්වා තාලවණ්ටං ගහෙත්වා බීජමානං විය අකාසි. රූපනන්දා තං දිස්වා වින්තෙසි – “අහං අකාරණෙනෙව පමත්තා හුත්වා නාගච්ඡාමි, එවරූපාපි ඉත්ථීයො සත්ථු සන්තිකෙ විස්සත්ථා වරන්ති. මම රූපං එතාසං රූපස්ස කලං නාග්හති සොළසිං, අජානිත්වාච එත්තකං කාලං න ආගතමහි” ති තමෙව ඉත්ථීනිමිත්තං ගණ්හිත්වා ඔලොකෙන්ති අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා පුබ්බහෙතුසම්පන්නතාය “අට්ඨිනං නගරං කත” ති (ධ. ප. 150) ධම්මපදෙ ගාථං වත්වා –

“වරං වා යදි වා තිට්ඨං, නිසින්තො උද වා සය” ති. (සු. නි. 195) –

සුත්තං අභාසි. සා තස්මිංයෙව රූපෙ බයවයං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. ඉමස්මිං යානෙ ඉදං වත්ථු හෙට්ඨා බෙමාථෙරියා වත්ථුනා සදිසමෙවාති න විත්ථාරිතං. තතො පට්ඨාය, රූපනන්දා, කුමාරාභිරතානං අත්තරෙ ධුරප්පත්තා අහොසි. සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසින්තො පටිපාටියා භික්ඛුනියො යානත්තරෙ යපෙන්නො නන්දාථෙරිං කුමාරිකං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

සොණාථෙරිවත්ථු

241. සත්තමෙ ආරද්ධවීරියානන්ති පග්ගහිතපරිපුණ්ණවීරියානං සොණා අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ ධම්මං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං. ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානත්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධප්පාදෙ සාවත්ථීයං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අපරභාගෙ සරාවාසෙ වුත්ථා බහු පුත්තධිතරො ලහිත්වා සබ්බෙපි විසුං විසුං සරාවාසෙ පතිට්ඨාපෙසි. තෙ තතො පට්ඨාය “අයං අම්භාකං කිං කරිස්සති” ති තං අත්තනො සන්තිකං ආගතං “මාතා” ති සඤ්ඤම්පි න කරිංසු. බහුපුත්තිකසොණා තෙසං අත්තනි අගාරවභාවං ඤත්වා “සරාවාසෙන කිං කරිස්සාමි” ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජි. අථ නං භික්ඛුනියො “අයං වත්තං න ජානාති, අයුත්තං කරොති” ති දණ්ඩකම්මං කරොන්ති. පුත්තධිතරො තං දණ්ඩකම්මං ආහරන්ති. දිස්වා “අයං යාවජ්ජදිවසා සික්ඛාමත්තම්පි න ජානාති” ති දිට්ඨදිට්ඨට්ඨානෙ උප්පණ්ඩෙසුං. සා තෙසං වචනං සුත්වා උප්පන්නසංවෙගා “අත්තනො ගතිවිසොධනං කාතුං වට්ටති” ති නිසින්තට්ඨානෙපි ඨිතට්ඨානෙපි ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායති. සා යථෙව පුබ්බෙ බහුපුත්තිකසොණාත්ථෙරිති පඤ්ඤායිත්ථ, එවං පච්ඡා ආරද්ධවීරියසොණාත්ථෙරිති පාකටා ජාතා.

අපේකදිවසං භික්ඛුනියො විහාරං ගවිජන්තියො “භික්ඛුනිසඬ්ඨසස්ස උදකං තාපෙය්‍යාසී, සොණෙ” ති වත්වා අගමංසු. සාපි උදකතාපනතො පුරෙතරමෙව අග්ගිසාලාය වඩ්ඤ්ඤිත්වා වඩ්ඤ්ඤිත්වා ද්වන්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තී විපස්සනං වඩ්ඤ්ඤි. සත්ථා ගන්ධකුටියං නිසින්තොව ඉමං ඔභාසගාථං අභාසී –

“යො ව වස්සසතං ජීවෙ, අපස්සං ධම්මමුත්තමං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො ධම්මමුත්තම” ත්ති. (ධ. ප. 115);

සා ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්වා වින්තෙසී – “අහං අරහත්තං පත්තා, ආගන්තුකජනො ව අනුපධාරෙත්වා මයි අවඤ්ඤාය කිඤ්චි වත්වා බහුං අපුඤ්ඤම්පි පසවෙය්‍ය, තස්මා සංලක්ඛණකාරණං කාතුං වට්ටති” ති. සා උදකභාජනං උද්ධනං ආරොපෙත්වා හෙට්ඨා අග්ගිං න අකාසී. භික්ඛුනියො ආගන්ත්වා උද්ධනං ඔලොකෙන්තියො අග්ගිං අදිස්වා “ඉමං මහල්ලිකං ‘භික්ඛුනිසඬ්ඨසස්ස උදකං තාපෙහී’ ති අවොචුම්භ, අජ්ජාපි උද්ධනෙ අග්ගිම්පි න කරොති” ති ආහංසු. අයො, කිං තුම්භාකං අග්ගිනා, උණ්හොදකෙන න්භායිතුකාමා භාජනතො උදකං ගහෙන්වා න්භායථාති? තාපි “හවිස්සති එත්ථ කාරණං” ත්ති ගන්ත්වා උදකෙ හත්ථං ඔතාරෙත්වා උණ්හභාවං ඤත්වා එකකුටං ආහරිත්වා උදකං ගණ්හන්ති, ගහිතගහිතට්ඨානං පරිපූරති. තදා සබ්බා ව තස්සා අරහත්තෙ ඨිතභාවං ඤත්වා දහරතරා තාව පඤ්චපතිට්ඨිතෙන පාදෙසු පතිත්වා “මයං, අයො, එත්තකං කාලං තුම්භෙ අනුපධාරෙත්වා විහෙයෙත්වා විහෙයෙත්වා කථයිම්භ, බමථ නො” ති බමාපෙසුං. චුද්ධතරාපි උක්කුටිකං නිසීදිත්වා “බම, අයො” ති බමාපෙසුං. තතො පට්ඨාය “මහල්ලකකාලෙ පබ්බජිත්වාපි ආරද්ධවීරියභාවෙන නචිරස්සෙව අග්ගඵලෙ පතිට්ඨිතා” ති ථෙරියා ගුණො පාකටො අභොසී. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙනවතො නිසීදිත්වා භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො සොණත්ථෙරිං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

බකුලාථෙරීවත්ථු

242. අට්ඨමෙ දිබ්බවක්ඛුකානං යදිදං බකුලාති දිබ්බවක්ඛුකානං, බකුලා ථෙරී, අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරචුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා සත්ථු ධම්මකථං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසී. සා කප්පසතසහස්සං දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධා පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. සා තතො පට්ඨාය දිබ්බවක්ඛුම්භි විණ්ණෙවසී අභොසී. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙනවතො නිසින්තො භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො ඉමං ථෙරීං දිබ්බවක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

කුණ්ඩලකෙසාථෙරීවත්ථු

243. නවමෙ බිජ්ජාභිඤ්ඤානන්ති බිජ්ජාභිඤ්ඤානං භික්ඛුනීනං, හද්දා කුණ්ඩලකෙසා, අග්ගාති දස්සෙති. අයම්පි හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං බිජ්ජාභිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ සත්තන්තං භගිනීනං අබ්භන්තරා හුත්වා විසති වස්සසහස්සානි දස සීලානි සමාදාය කොමාරිකබර්ග්මවරියං වරන්ති සඬ්ඝස්ස වසනපරිවෙණං කාරෙත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධජ්ජාදෙ රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, හද්දාතිස්සා නාමං අකංසු.

තංදිවසංයෙව ච තස්මිං නගරෙ පුරොහිතපුත්තො ජාතො. තස්ස ජාතවෙලාය රාජනිවෙසනං ආදිං කත්වා සකලනගරෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු. පුරොහිතො පාතොව රාජකුලං ගන්ත්වා රාජානං සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡී. රාජා “කුතො මෙ, ආචරිය, සුඛසෙය්‍යා, අජ්ජ සබ්බරත්තිං රාජනිවෙසනෙ ආවුධානි පජ්ජලිතානි දිස්වා භයජ්ජත්තා අහුම්භා” ති ආහ. මහාරාජ, තප්පව්වයා මා වින්තයිත්ථ, න තුම්භාකංයෙව ගෙහෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු, සකලනගරෙ එවං අහොසිති. කිං කාරණං, ආචරියාති? අම්භාකං ගෙහෙ වොරනක්ඛත්තෙන දාරකො ජාතො, සො සකලනගරස්ස සත්තු හුත්වා උප්පන්නො, තස්සෙතං පුබ්බනිමිත්තං. තුම්භාකං උපද්දවො නත්ථි, සවෙ පන ඉච්ඡථ, භාරෙම නන්ති. අම්භාකං පිළාය අසනියා භාරණකම්මං නත්ථිති. පුරොහිතො “මම පුත්තො අත්තනො නාමං ගහෙත්වාච ආගතො” ති සත්තුකොතෙවස්ස නාමං අකාසි. සෙට්ඨිගෙහෙපි හද්දා වඩ්ඪති, පුරොහිතගෙහෙපි සත්තුකො වඩ්ඪති. සො අත්තනො ආධාවනවිධාවනෙන කීළිතුං සමත්ථකාලතො පට්ඨාය අත්තනො විවරණට්ඨානෙ යං යං පස්සති, තං තං සබ්බං ආහරිත්වා මානාපිතුනං ගෙහං පුරෙති. පිතා නං කාරණසහස්සම්පි වත්වා වාරෙතුං නාසක්ඛි.

අපරභාගෙ පනස්ස වයජ්ජත්තස්ස සබ්බාකාරෙනාපි වාරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවං ඤත්වා ද්වෙ නීලසාටකෙ දත්වා සන්ධිවිෂේදනඋපකරණඤ්ච සිඬ්ඝාටකයන්තඤ්ච හත්ථෙ දත්වා “ත්ථං ඉමිනාව කම්මෙන ජීවාහී” ති නං විස්සජ්ජෙසි. සො තංදිවසනො පට්ඨාය සිඬ්ඝාටකයන්තං බිජිත්වා කුලානං පාසාදෙ ආරුය්භ සන්ධිං ඡින්දිත්වා පරකුලෙසු නික්ඛිත්තභණ්ඩං අත්තනා යපිතං විය ගහෙත්වා ගච්ඡති. සකලනගරෙ තෙන අවිලුත්තගෙහං නාම නාහොසි. එකදිවසං රාජා රථෙන නගරෙ විවරන්තො සාරථිං පුච්ඡී – “කිං නු ඛො ඉමස්මිං නගරෙ තස්මිං තස්මිං සරෙ ඡිද්දමෙව පඤ්ඤායති” ති. දෙව ඉමස්මිං නගරෙ සත්තුකො නාම වොරො භිත්තිං ඡින්දිත්වා කුලානං සන්තකං භරතීති. රාජා නගරගුත්තිකං පක්කොසාපෙත්වා “ඉමස්මිං කිර නගරෙ එවරුපො නාම වොරො අත්ථි, කස්මා නං න ගණ්හසී” ති ආහ. මයං, දෙව, තං වොරං සහොඬ්ඪං පස්සිතුං න සක්කොමාති. සවෙ අජ්ජ නං වොරං ගණ්හසී, ජීවසී. සවෙ න ගණ්හසී, රාජාණං තෙ කරිස්සාමීති. එවං දෙවානි නගරගුත්තිකො සකලනගරෙ මනුස්සෙ වාරෙත්වා තං භිත්ති.

ජීන්දිත්වා පරහණ්ඩං අවහරන්තං සහොඩ්ඨමෙව ගහෙන්වා රඤ්ඤො දස්සෙසි. රාජා “ඉමං වොරං දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්වා සාතෙථා”ති ආහ. නගරගුත්තිකො රඤ්ඤො පටිස්සුණිත්වා තං වොරං චතුක්කෙ චතුක්කෙ පහාරසහස්සෙන තාලෙන්තො ගාහාපෙත්වා දක්ඛිණද්වාරං ගච්ඡති.

තස්මිං සමයෙ අයං හද්දා නාම සෙට්ඨිධිතා මහාජනස්ස කොලාහලසද්දෙන සිහපඤ්ජරං උග්ගාටෙන්වා ඔලොකෙන්ති තං සත්තුකං වොරං තථා නියමානං දිස්වා උභොහි හත්ථෙහි හදයං සන්ධාරෙන්ති ගන්ත්වා සිරිසයනෙ අධොමුඛා නිපජ්ජි. සා ච තස්ස කුලස්ස එකධිතා, තෙනස්සා ඤාතකා අප්පමත්තකම්පි මුඛවිකාරං සහිතුං න සක්කොන්ති. අථ නං මාතා සයනෙ නිපන්තං දිස්වා “කිං කරොසි, අම්මා”ති පුච්ඡි. එතං වජ්ඣං කත්වා නියමානං වොරං අද්දස, අම්මාති? ආම, අම්මාති. එතං ලහමානා ජීවිස්සාමි, අලහමානාය මෙ මරණමෙවාති. තෙ තං නානප්පකාරොන්ති සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා “මරණා ජීවිතං සෙය්‍යා”ති සල්ලක්ඛෙසුං. අථස්සා පිතා නගරගුත්තිකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සහස්සං ලඤ්ජං දත්වා “මය්හං ධිතා වොරෙ පට්ඨෙද්ධවිත්තා, යෙන කෙනචි උපායෙන ඉමං මුඤ්ඤවා”ති ආහ. සො “සාධු”ති සෙට්ඨිස්ස පටිස්සුණිත්වා වොරං ගහෙන්වා යාච සුරියස්ස අත්ථඨගමනා ඉතො විතො ච පපඤ්චාපෙත්වා සුරියෙ අත්ථඨගතෙ වාරකතො එකං මනුස්සං නීහරාපෙත්වා සත්තුකස්ස ඛන්ධනං මොචෙන්වා සත්තුකං සෙට්ඨිගෙහං පෙසෙත්වා තෙන ඛන්ධනෙන ඉතරං ඛන්ධිත්වා දක්ඛිණද්වාරෙන නීහරිත්වා සාතෙසි. සෙට්ඨිදාසාපි සත්තුකං ගහෙන්වා සෙට්ඨිනො නිවෙසනං ආගමංසු. තං දිස්වා සෙට්ඨි “ධිතු මනං පුරෙස්සාමි”ති සත්තුකං ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා සබ්බාලඬිකාරපට්මණ්ඩිතං කාරෙන්වා පාසාදං පෙසෙසි. හද්දාපි “පරිපුණ්ණො මෙ සඬිකප්පො”ති අනෙකාලඬිකාරෙන අලඬිකරිත්වා තං පරිවරති.

සත්තුකො කතිපාහං විතිනාමෙන්වා වින්තෙසි – “ඉමිස්සා පසාධනහණ්ඩකං මය්හං හවිස්සති, කෙනචි උපායෙන ඉමං ආහරණං ගහෙතුං වට්ටති”ති සමීපෙ සුඛෙන නිසින්තකාලෙ හද්දං ආහ – “මය්හං එකං වචනං වත්තබ්බං අත්ථි”ති. සෙට්ඨිධිතා සහස්සලාහං ලහිත්වා විය තුට්ඨමානසා “විස්සත්ථං වදෙහි, අය්‍යා”ති ආහ. ත්වං වින්තෙසි – “මං නිස්සාය ඉමිනා ජීවිතං ලද්ධ”න්ති, අහං පන ගහිතමත්තොව වොරපපාතපබ්බතෙ අධිවත්ථාය දෙවතාය “සවාහං ජීවිතං ලහිස්සාමි, බලිකම්මං තෙ දස්සාමි”ති ආයාචිං. තං නිස්සාය මයා ජීවිතං ලද්ධං, සීසං බලිකම්මං සජ්ජාපෙහිති. හද්දා, “අහං තස්ස මනං පුරෙස්සාමි”ති බලිකම්මං සජ්ජාපෙත්වා සබ්බං පසාධනං පසාධෙන්වා එකයානෙ ආරුය්හ සාමිකෙන සද්ධිං වොරපපාතපබ්බතං ගන්ත්වා “පබ්බතදෙවතාය බලිකම්මං කරිස්සාමි”ති අභිරුහිතුං ආරද්ධා. සත්තුකො වින්තෙසි – “සබ්බෙසු අභිරුහන්තෙසු මම ඉමිස්සා ආහරණං ගහෙතුං න ඔකාසො හවිස්සති”ති තමෙව බලිහාජනං ගාහාපෙත්වා පබ්බතං අභිරුහි.

සො හද්දාය සද්ධිං කට්ඨෙන්තො පියකථං න කට්ඨති. සා ඉඬිගිතෙනෙව තස්ස අධිජ්ජායං අඤ්ඤාසි. අථ නං සො ආහ – “හද්දෙ, තච උත්තරිසාටකං ඔමුඤ්චිත්වා

කායාරුළුභං තෙ පසාධනං එත්ථ භණ්ඩිකං කරොහී”ති. සාමි මය්භං කො අපරාධොති? කිං පනාහං, බාලෙ, බලිකම්මත්ථං ආගතොති සඤ්ඤං කරොසි? අභඤ්ඤි ඉමිස්සා දෙවතාය යකනං උබ්බට්ඨොත්ථා දදෙය්‍යං, බලිකම්මාපදෙසෙන පන තව ආහරණං ගණ්ඨිතුකාමො හුත්වා ආගතොම්හීති. කස්ස පන, අය්‍ය, පසාධනං, කස්ස අහන්ති? මයං එවරුපං න ජානාම, අඤ්ඤං තව සන්තකං, අඤ්ඤං මම සන්තකන්ති. සාදු, අය්‍ය, එකං පන මෙ අධිජ්ජායං පුරෙථ, අලඬිකකනියාමෙනෙව මෙ පුරතො ව පච්ඡතො ව ආලිඬිගිතුං දෙථාති. සො “සාදු”ති සම්පට්ඨි. සා තෙන සම්පට්ඨිතභාවං ඤත්වා පුරතො ආලිඬිගිත්වා පච්ඡතො ආලිඬිගන්ති විය හුත්වා පබ්බතපපාතෙ පාතෙසි. සො පතන්තො ආකාසෙයෙව චුණ්ණවිචුණ්ණො අභොසි. තාය කතං විචිත්‍රභාවං දිස්වා පබ්බතෙ අධිවත්ථා දෙවතා ගුණකිත්තතවසෙන ඉමා ගාථා ආහ –

“න සො සබ්බෙසු යානෙසු, පුරිසො හොති පණ්ඩිතො;
ඉත්ථිපි පණ්ඩිතා හොති, තත්ථ තත්ථ විචක්ඛණා.

“න සො සබ්බෙසු යානෙසු, පුරිසො හොති පණ්ඩිතො;
ඉත්ථිපි පණ්ඩිතා හොති, මුහුත්තමපි චින්තයෙ”ති. (අප. ථෙරි 2.3.31-32);

තතො හද්දා චින්තෙසි – “න සක්කා මයා ඉමිනා නියාමෙන පුන ගෙහං ගන්තුං, ඉතොව ගන්ත්වා එකං පබ්බජ්ජං පබ්බජ්ජිසාමි”ති, නිගණ්ඨාරාමං ගන්ත්වා නිගණ්ඨො පබ්බජ්ජං යාචි. අථ නං තෙ ආහංසු – “කෙන නියාමෙන පබ්බජ්ජා හොතු”ති? යං තුම්භාකං පබ්බජ්ජාය උත්තමං, තදෙව කරොථාති. තෙ “සාදු”ති තස්සා තාලට්ඨිනා කෙසෙ ලුඤ්චිත්වා පබ්බාජෙසු. කෙසා පුන වඩ්ඪන්තා රාසිරාසිවසෙන කුණ්ඩලාවත්තා හුත්වා වඩ්ඪිංසු. සා තෙනෙව කාරණෙන කුණ්ඩලකෙසා නාම ජාතා. සා අත්තනො පබ්බජ්ජිතට්ඨානෙ සබ්බසිජ්ජං උග්ගණ්ඨිත්වා “එතෙසං ඉතො උත්තරි විසෙසො නත්ථි”ති ඤත්වා ගාමනිගමරාජධානියො විවරන්ති යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා අත්ථි, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා තෙසං ජානනසිජ්ජං සබ්බමෙව උග්ගණ්ඨාති. අථස්සා බහුසු යානෙසු සික්ඛිතභාවෙන පටිවාදං දාතුං සමත්ථා න හොන්ති. සා අත්තනා සද්ධිං කථෙතුං සමත්ථං අදිස්වා යං ගාමං වා නිගමං වා පච්ඡති, තස්ස ද්වාරෙ වාලුකරාසිං කත්වා තත්ථ ජම්බුසාබං යපෙති. “යො මම වාදං ආරොපෙතුං සක්කොති, සො ඉමං සාබං මද්දතු”ති සමීපෙ ඨිතානං දාරකානං සඤ්ඤං දෙති. තං සත්තාහම්පි මද්දන්තා න හොන්ති. අථ නං ගහෙත්වා පක්කමති.

තස්මිං සමයෙ අම්භාකං භගවා ලොකෙ නිබ්බන්තිත්වා සාවත්ථි. උපනිස්සාය ජෙතවනෙ විහරති. කුණ්ඩලකෙසාපි බො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථි. පත්වා අත්තොනගරං පච්ඡමානා පොරාණකනියාමෙනෙව වාලුකාරාසිමිහි සාබං යපෙත්වා දාරකානං සඤ්ඤං දත්වා පාචිසි. තස්මිං සමයෙ ධම්මසෙනාපති හික්ඛුසඬ්ඨි පටිට්ඨො එකකොව නගරං පච්ඡන්තො වාලුකාපුපෙ ජම්බුසාබං දිස්වා “කස්මා අයං යපිතා”ති පුච්ඡි. දාරකා තං කාරණං අපරිභාපෙත්වා කථෙසුං. එවං සන්තෙ ඉමං.

ගහෙත්වා මද්දථ, දාරකාති. තෙසු ථෙරස්ස වචනං සුත්වා එකච්චෙ මද්දිතුං න විසහිංසු, එකච්චෙ තංඛණෙයෙව මද්දිත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණං අකංසු. කුණ්ඩලකෙසා හත්තකිච්චං කත්වා නික්ඛමන්ති තං සාඛං මද්දිතං දිස්වා “කස්සෙතං කම්ම”න්ති පුච්ඡි. අථස්සා ධම්මසෙනාපතිනා කාරාපිතභාවං කථයිංසු. සා “අත්තනො ථාමං අජානන්තො ඉමං සාඛං මද්දාපෙතුං නො විසහිස්සති, අද්ධා මහන්තො එසො හවිස්සති. අහම්පි පන බුද්දිකා භවන්ති න සොහිස්සාමි, අන්තොගාමමෙව පවිසිත්වා පරිසාය සඤ්ඤං දාතුං වට්ටති”ති චිත්තෙන්වා තථා අකාසි. අසිතිකුලසහස්සනිවාසෙන ගරෙ සභාගසභාගවසෙන සබ්බෙව සඤ්ජානිංසුති වෙදිතබ්බං.

ථෙරොපි හත්තකිච්චං කත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසිදි. අථායං කුණ්ඩලකෙසා මහාජනපරිවුතා ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං යත්වා, “හන්තෙ, තුම්හෙහි සාඛා මද්දාපිතා”ති පුච්ඡි. ආම, මයා මද්දාපිතාති. එවං සන්තෙ තුම්හෙහි සද්ධිං අම්භාකං වාදො හොතු, හන්තෙති. හොතු, හද්දෙති. කස්ස පුච්ඡා හොතු, කස්ස විස්සජ්ජනන්ති? පුච්ඡා නාම අම්භාකං පත්තා, ත්වං පන තුය්හං ජානනකං පුච්ඡාති. සා ථෙරෙන දින්නඅනුමතියා සබ්බමෙව අත්තනො ජානනකං වාදං පුච්ඡි, ථෙරො සබ්බං විස්සජ්ජෙසි. සා සබ්බං පුච්ඡිත්වා තුණ්හි අහොසි. අථ නං ථෙරො ආහ – “තයා ඛහුං පුච්ඡිතං, මයම්පි එකං පඤ්ඤං පුච්ඡාමා”ති. පුච්ඡථ, හන්තෙති. එකං නාම කින්නි? කුණ්ඩලකෙසා “න ජානාමි, හන්තෙ”ති ආහ. ත්වං එත්තකම්පි න ජානාසි, අඤ්ඤං කිං ජානිස්සසිති? සා ථෙරස්ස පාදෙසු පතිත්වා “තුම්භාකං සරණං ගච්ඡාමි, හන්තෙ”ති ආහ. මම සරණගමනකම්මං නත්ථි, සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො ධුරවිහාරෙ වසති, තං සරණං ගච්ඡාහිති. සා “එවං කරිස්සාමි, හන්තෙ”ති සායන්හසමයෙ සත්ථු ධම්මදෙසනාවෙලාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා මද්දිතසඬ්ඛාරාය වරියාවසෙන ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

“සහස්සමපි වෙ ගාථා, අනත්ථපදසංහිතා;
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො, යං සුත්වා උපසම්මති”ති. (ධ. ප. 101);

සා ගාථාපරියොසානෙ යථායීතාව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා තස්සා පබ්බජ්ජං සම්පට්චිඡි. සා හික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජි. අපරභාගෙ චතුපරිසමජ්ඣෙ කථා උද්දාදි – “මහන්තා වතායං හද්දා කුණ්ඩලකෙසා, යා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරහත්තං පත්තා”ති. සත්ථා තං කාරණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා ථෙරිං ඛිජ්ජාහිඤ්ඤානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

හද්දාකාපිලානීථෙරීවත්ථු

244. දසමෙ පුබ්බෙතිවාසන්ති පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානං අනුස්සරන්තිනං හද්දා කාපිලානී අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමිත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බන්තිත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්ති සත්ථාරං එකං

හික්බුතිං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා
 අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං
 දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අනුස්පන්නෙ බුද්ධෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං
 ගණ්හිත්වා අත්තනො සාමිහගිනියා සද්ධිං කලහං කරොන්ති තාය පච්චෙකබුද්ධස්ස
 පිණ්ඩපාතෙ දින්නෙ, “අයං ඉමස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා අත්තනො වසං වත්තෙති” ති
 පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථනො පත්තං ගණ්හිත්වා හත්තං ඡඩ්ඨෙත්වා කලලස්ස
 පුරෙත්වා අදාසි. මහාජනො “බාලා අය” න්ති ගරහිත්වා, “යාය තෙ සද්ධිං කලහො
 කතො, තස්සා කිඤ්චි න කරොසි, පච්චෙකබුද්ධො තෙ කිං අපරජ්ඣති” ති ආහ. සා
 තෙසං වචනෙන ලජ්ජායමානා පුන පත්තං ගහෙත්වා කලලං භාරෙත්වා ධොවිත්වා
 ගන්ධවුණ්ණෙන උබ්බට්ඨෙත්වා වතුමධුරස්ස පුරෙත්වා උපරි ආසිත්තෙන
 පද්මගබ්භවණ්ණෙන සප්පිනා විජ්ජොතමානං පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ යපෙත්වා
 “යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔහාසජාතො, එවං ඔහාසජාතං මෙ සරීරං භොතු” ති
 පත්ථනං පට්ඨපෙසිති සබ්බං මහාකස්සපත්ථෙරස්ස වත්ථුම්හි චුත්තනයෙනෙව
 වෙදිතබ්බං.

මහාකස්සපත්ථෙරො පන දක්ඛිණමග්ගං ගහෙත්වා දසබලස්ස සන්තිකං
 බහුපුත්තකනිග්‍රොධමූලං ගතො, අයං හද්දා කාපිලානී වාමමග්ගං ගණ්හිත්වා
 මාතුගාමස්ස පබ්බජ්ජාය අනනුඤ්ඤාතභාවෙන පරිබ්බාජිකාරාමං අගමාසි. යදා පන
 මහාපජාපතිගොතමී පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභී, තදා සා ථෙරී ථෙරියා
 සන්තිකෙ පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා අපරභාගෙ විපස්සනාය කම්මං
 කරොන්ති අරහත්තං පත්වා පුබ්බෙනිවාසඤ්ඤාණෙ විණ්ණවසී අහොසි. අප සත්ථා
 ජෙනවනෙ නිසීදිත්වා හික්බුතියො පටිපාටියා යානන්තරෙසු යපෙන්නො ඉමං ථෙරී
 පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

හද්දාකච්චානාථෙරීවත්ථු

245. එකාදසමෙ මහාහිඤ්ඤාප්පත්තානන්ති මහතියො අහිඤ්ඤායො පත්තානං,
 හද්දා කච්චානා, නාම අග්ගාති දස්සෙති. එකස්ස හි බුද්ධස්ස වත්තාරොව ජනා
 මහාහිඤ්ඤා භොන්ති, න අවසෙසසාවකා. අවසෙසසාවකා හි කප්පසතසහස්සමෙව
 අනුස්සරිතුං සක්කොන්ති, න තතො පරං. මහාහිඤ්ඤාප්පත්තා පන
 කප්පසතසහස්සාධිකං අසඬ්ඛොයාං අනුස්සරන්ති. අම්භාකම්පි සත්ථු සාසනෙ ද්වෙ
 අග්ගසාවකා බාකුලත්ථෙරො හද්දා කච්චානාති ඉමෙ වත්තාරො එත්තකං
 අනුස්සරිතුං සක්ඛිංසු. තස්මා අයං ථෙරී මහාහිඤ්ඤාප්පත්තානං අග්ගා නාම ජාතා.
 හද්දා කච්චානාති තස්මා නාමං. හද්දකඤ්චනස්ස හි උත්තමසුචණ්ණස්ස විය තස්මා
 සරීරවණ්ණො අහොසි, සා තස්මා හද්දකඤ්චනාති නාමං ලභී, සා පච්ඡා
 කච්චානාත්ථෙව සඬ්ඛං ගතා. රාහුලමාතායෙන අධිවචනං.

සා හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා
 අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්ති සත්ථාරං එකං හික්බුති.
 මහාහිඤ්ඤාප්පත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං
 යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මි.

බුද්ධුප්පාදෙ සුප්පබුද්ධසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, හද්දා කච්චානාතිස්සා නාමං අකංසු.

සා වයප්පත්තා බොධිසත්තස්ස ගෙහං අගමාසි. සා අපරභාගෙ රාහුලකුමාරං නාම පුත්තං විජායි. තස්ස ජාතදිවසෙව බොධිසත්තො නික්ඛමිත්වා බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤාතං පත්වා ලොකානුග්ගහං කරොන්තො අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුං ආගම්ම ඤාතීනං සඬ්ගහං අකාසි. අපරභාගෙ පරිනිබ්බුතෙ සුද්ධොදනමහාරාජෙ මහාපජාපතිගොතමී පඤ්චභි මාතුගාමසතෙහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජී. රාහුලමාතාපි ජනපදකල්‍යාණීපි ථෙරියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජී. සා පබ්බජිතකාලතො පටියාය හද්දකච්චානත්ථෙරීත්වෙව පාකටා අභොසි. සා අපරභාගෙ විපස්සනං වඩ්ඤ්ඤාත්වා අරහත්තං පත්වා අභිඤ්ඤාසු විණ්ණවසී අභොසි, එකපල්ලඬකෙන නිසින්නා එකාවජ්ජනෙන කප්පසතසහස්සාධිකං අසඬ්බොය්‍යාං අනුස්සරති. තස්සා තස්මිං ගුණෙ පාකටෙ ජාතෙ සත්ථා ජෙනවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො ඉමං ථෙරිං මහාභිඤ්ඤාප්පත්තානං අග්ගටියානෙ යපෙසිති.

කිසාගොතමීථෙරීවත්ථු

246. ද්වාදසමෙ ලුබ්ච්චරධරානන්ති තිහි ලුබ්භි සමන්තාගතං පංසුකුලං ධාරෙන්තිනං, කිසාගොතමී, අග්ගාති දස්සෙති. ගොතමීති තස්සා නාමං, ථොකං කිසධාතුකත්තා පන කිසාගොතමීති වුව්චති. අයම්පි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්ති සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං ලුබ්ච්චරධරානං අග්ගටියානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තකාලෙ එකං කුලං අගමාසි. තත්ථ නං “දුග්ගතකුලස්ස ධිතා”ති පරිභවිංසු.

සා අපරභාගෙ පුත්තං විජායි, අථස්සා සම්මානමකංසු. සො පනස්සා දාරකො ආධාවිත්වා පරිධාවිත්වා කිළුනවයෙ ධිතො කාලමකාසි, තස්සා සොකො උදපාදි. සා “අහං ඉමස්මිංයෙව ගෙහෙ හතලාභසක්කාරා හුත්වා පුත්තස්ස ජාතකාලතො පටියාය සක්කාරං පාපුණිං, ඉමෙ මය්හං පුත්තං බහි ඡඩ්ඬෙතුම්පි වායමෙය්‍යු”න්ති පුත්තං අඬ්ඬකෙනාදාය “පුත්තස්ස මෙ හෙසජ්ජං දෙථා”ති ගෙහද්වාරපටිපාටියා විවරති. දිට්ඨදිට්ඨටියානෙ මනුස්සා “කත්ථ තෙ මතකස්ස හෙසජ්ජං දිට්ඨපුබ්බ”න්ති පාණිං පහරිත්වා පරිභාසං කරොන්ති. සා තෙසං කථාය නෙව සඤ්ඤත්තිං ගච්ඡති. අථ නං එකො පණ්ඩිතපුරිසො දිස්වා, “අයං පුත්තසොකෙන විත්තවික්ඛෙපං පත්තා භවිස්සති, එතිස්සා පන හෙසජ්ජං න අඤ්ඤො ජානිස්සති, දසබ්බලො ජානිස්සති”ති වින්තෙත්වා එවමාහ – “අම්ම, තච පුත්තස්ස හෙසජ්ජං අඤ්ඤො ජානන්තො නාම නත්ථි, සදෙවකෙ පන ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො දසබ්බලො ධුරවිහාරෙ වසති, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පුච්ඡාහි”ති. සා “සච්චං පුරිසො

කළේනි” කි පුත්තමාදාය තථාගතස්ස බුද්ධාසනෙ නිසින්නවෙලාය පරිසපරියන්තෙ
යත්වා “පුත්තස්ස මෙ භෙසජ්ජං දෙථ භගවා” කි ආහ.

සත්ථා තස්සා උපනිස්සයං දිස්වා “භද්දකං තෙ ගොතමී කතං භෙසජ්ජත්ථාය
ඉධාගච්ඡන්තියා, ගච්ඡ නගරං පවිසිත්වා කොට්තො පට්ඨාය සකලනගරං චරිත්වා
යස්මිං ගෙහෙ කොචි මතපුබ්බො නත්ථී, තතො සිද්ධත්ථකං ආහරා” කි ආහ. සා
“සාධු, භන්තෙ” කි තුට්ඨමානසා අන්තොනගරං පවිසිත්වා පට්ඨගෙහෙයෙව
“දසබ්බලො මම පුත්තස්ස භෙසජ්ජත්ථාය සිද්ධත්ථකං ආහරාපෙනි, සිද්ධත්ථකං මෙ
දෙථා” කි ආහ. “භන්ද ගොතමී” කි නිහරිත්වා අදංසු. අහං එවං ගහෙතුං න
සක්කොමි, ඉමස්මිං ගෙහෙ කොචි මතපුබ්බො නාම නත්ථීති? කිං වදෙසි ගොතමී,
කො ඉධ මතකෙ ගණෙතුං සක්කොතිති? “තෙන හි අලං නාහං ගණ්හිස්සාමි,
දසබ්බලො මං යත්ථ මතපුබ්බො නත්ථී, තතො නං ගණ්හාපෙනි” කි ආහ. සා ඉමිනාව
නියාමෙන තතියසරං ගන්ත්වා වින්තෙසි – “සකලනගරෙ අයමෙව නියාමො
භවිස්සති, ඉදං හිතානුකම්පකෙන බුද්ධෙන දිට්ඨං භවිස්සති” කි සංවෙගං ලහිත්වා
තතොව බහි නික්බමිත්වා ආමකසුසානං ගන්ත්වා පුත්තං භත්ථෙත ගහෙත්වා,
“පුත්තක, අහං ඉමං මරණං තවෙව උප්පන්නන්ති වින්තෙසිං, න පනෙනං තවෙව,
මහාජනසාධාරණො එස ධම්මො” කි වත්වා පුත්තං ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඨෙත්වා ඉමං
ගාථමාහ –

“න ගාමධම්මො නො නිගමස්ස ධම්මො,
න වාපියං එකකුලස්ස ධම්මො;
සබ්බස්ස ලොකස්ස සදෙවකස්ස,
එසෙව ධම්මො යදිදං අනිච්චතා” කි. (අප. පෙරි 2.3.82);

එවඤ්ච පන වත්වා සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. අථ නං සත්ථා “ලද්ධො තෙ,
ගොතමී, සිද්ධත්ථකො” කි ආහ. නිට්ඨිතං, භන්තෙ, සිද්ධත්ථකෙන කම්මං, පතිට්ඨං
පන මෙ දෙථාති ආහ. අථස්සා සත්ථා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

“තං පුත්තපසුසම්මත්තං, බ්‍යාසත්තමනසං නරං;
සුත්තං ගාමං මහොසොව, මච්චු ආදාය ගච්ඡති” කි. (ධ. ප. 287);

සා ගාථාපරියොසානෙ යථාධිතාව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය පබ්බජ්ජං යාචි,
සත්ථා පබ්බජ්ජං අනුජානි. සා තික්ඛත්තුං සත්ථාරං පදක්ඛිණං කත්වා වන්දිත්වා
හික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජඤ්ච උපසම්පදඤ්ච ලහිත්වා නචිරස්සෙව
යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්ති විපස්සනං වඩ්ඪෙසි. අථස්සා සත්ථා ඉමං
ඔහාසගාථමාහ –

“යො ව වස්සසනං ජීවෙ, අපස්සං අමතං පදං;
එකාහං ජීවිතං සෙය්‍යො, පස්සතො අමතං පද” න්ති. (ධ. ප. 114);

සා ගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්තා පරික්ඛාරවලඤ්ජෙ පරමුක්කට්ඨා
 හුත්වා තීභි ලුබ්භි සමන්තාගතං චීවරං පාරුසිත්වා විවරි. අපරභාගෙ සත්ථා
 ඡෙතවනෙ නිසින්නො භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො ඉමං ථෙරිං
 ලුබ්චීවරධරානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

සිඬගාලකමාතාථෙරීවත්ථු

247. තෙරසමෙ සද්ධාධිමුත්තානන්ති සද්ධාලක්ඛණෙ අභිනිවිට්ඨානං,
 සිඬගාලකමාතා, අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං
 කුලසරෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුඤ්ඤානී සත්ථාරං එකං භික්ඛුනිං
 සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං
 යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං
 බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තා සමානජාතිකං කුලං ගන්ත්වා
 එකං පුත්තං විජායි, තස්ස සිඬගාලකකුමාරොති නාමං අකංසු. සාපි තෙනෙව
 කාරණෙන සිඬගාලකමාතා නාම ජාතා. සා එකදිවසං සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා
 පටිලද්ධසද්ධා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජී. පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය
 සද්ධිත්ථියං අධිමත්තං පටිලභි. සා ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගන්ත්වා දසබලස්ස
 සරීරසම්පත්තිං ඔලොකයමානාව තිට්ඨති. සත්ථා තස්සා සද්ධාලක්ඛණෙ
 අභිනිවිට්ඨභාවං ඤත්වා සප්පායං කත්වා පසාදනීයමෙව ධම්මං දෙසෙසි. සාපි ථෙරී
 සද්ධාලක්ඛණමෙව ධුරං කත්වා අරහත්තං පාපුණි. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ
 ඡෙතවනෙ නිසිදිත්වා භික්ඛුනියො පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො ඉමං ථෙරිං
 සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

පඤ්චමවග්ගවණ්ණනා.

තෙරසසුත්තපටිමණ්ඩිතාය ථෙරීපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 6. ජට්ඨඑතදග්ගවග්ගො

තපුස්සහල්ලිකවත්ථු

248. උපාසකපාළියා පයමෙ පයමං සරණං ගච්ඡන්තානන්ති සබ්බපයමං සරණං
 ගච්ඡන්තානං තපුස්සො ව හල්ලිකො වාති ඉමෙ ද්වෙ වාණිජා අග්ගාති දස්සෙති.
 ඉමෙ කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා
 අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤානා සත්ථාරං ද්වෙ උපාසකෙ පයමං සරණං
 ගච්ඡන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං
 පත්ථෙසි. තෙ කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං
 බොධිසත්තස්ස සබ්බඤ්ඤාඤාණපත්තිතො පුරෙතරමෙව අසිතඤ්ජනනගරෙ

කුටුම්භියගෙහෙ නිබ්බන්තිංසු. ජෙට්ඨභාතිකො තපුස්සො නාම අභොසි, කනිට්ඨො භල්ලිකො නාම.

තෙ අපරෙත සමයෙන සරාවාසං වසන්තා කාලෙන කාලං පඤ්ච සකට්ඨනානි යොජාපෙත්වා වාණිජකම්මං කරොන්තා වරන්ති. තස්මිං සමයෙ අම්භාකං බොධිසත්තො සබ්බඤ්ඤානං පත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ විහරිත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ රාජායතනමූලෙ නිසීදි. තස්මිං සමයෙ තෙ වාණිජා පඤ්චමත්තෙහි සකට්ඨතෙහි තං යානං අනුප්පත්තා අහෙසුං. තෙසං අනන්තරෙ අත්තභාවෙ මාතා තස්මිං පදෙසෙ දෙවතා හුත්වා නිබ්බන්ති. සා චින්තෙසි – “ඉදානි බුද්ධානං ආභාරො ලද්ධං වට්ටති. න හි සක්කා ඉතො පරං නිරාභාරෙහි යාපෙතුං. ඉමෙ ච මෙ පුත්තා ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡන්ති, තෙහි අප්ප බුද්ධානං පිණ්ඩපාතං දාපෙතුං වට්ටති” ති පඤ්චසු සකට්ඨතෙසු යුත්තගොණානං ගමනුපච්ඡෙදං අකාසි. තෙ “කිං නාමෙත” ත්ති නානාවිධානි නිමිත්තානි ඔලොකෙන්ති. අථ තෙසං කිලමනභාවං ඤත්වා එකස්ස පුරිසස්ස සරීරෙ අධිමුච්චිත්වා “කිං කාරණා කිලමථ? තුම්භාකං අඤ්ඤො යක්ඛාවට්ටො වා භූතාවට්ටො වා නාගාවට්ටො වා නත්ථී, අහං පන වො අතීතත්තභාවෙ මාතා ඉමස්මිං යානෙ භූමිමදෙවතා හුත්වා නිබ්බන්තා. එස දසබ්ලො රාජායතනමූලෙ නිසින්තො, තස්ස පයමං පිණ්ඩපාතං දෙථා” ති.

තෙ තස්සා කථං සුත්වා තුට්ඨමානසා හුත්වා මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච සුවණ්ණථාලකෙන ආදාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා “ඉමං භොජනං පටිග්ගණ්භථ, භන්තෙ” ති ආහංසු. සත්ථා අතීතබුද්ධානං ආවිණ්ණං ඔලොකෙසි, අථස්ස චත්තාරො මහාරාජානො සෙලමයෙ පත්තෙ උපනාමෙසුං. සත්ථා “තෙසං මහජ්ඵලං භොතු” ති චත්තාරොපි පත්තෙ “එකොව පත්තො භොතු” ති අධිට්ඨාසි. තස්මිං බණ්ණෙ තෙ වාණිජා තථාගතස්ස පත්තෙ මන්ථඤ්ච මධුපිණ්ඩිකඤ්ච පතිට්ඨපෙත්වා පරිභුත්තකාලෙ උදකං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ තෙසං සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ ද්වෙපි ජනා ද්වෙවාචිකෙ සරණෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා අත්තනො නගරං ගන්තුකාමා, “භන්තෙ, අම්භාකං පරිවරණවෙනියං දෙථා” ති වදිංසු. සත්ථා දක්ඛිණෙන භත්ථෙන සීසං පරාමසිත්වා ද්වින්තම්පි ජනානං අට්ඨ කෙසධාතුයො අදාසි. තෙ උභොපි ජනා කෙසධාතුයො සුවණ්ණසමුග්ගෙසු යපෙත්වා අත්තනො නගරං නෙත්වා අසිතඤ්ජනනගරද්වාරෙ ජීවකෙසධාතුයා වෙනියං පතිට්ඨාපෙසුං. උපොසථදිවසෙ වෙනියතො නිලස්මියො නිග්ගච්ඡන්ති. එවමෙනං චත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා පන අපරභාගෙ ජෙනවනෙ නිසීදිත්වා උපාසකෙ පටිපාටියා යානන්තරෙසු යපෙත්තො ඉමෙ ද්වෙ ජනෙ පයමං සරණං ගච්ඡන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථු

249. දුතියෙ දායකානන්ති දානාභිරතානං සුදත්තො, ගහපති, අනාථපිණ්ඩිකො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බන්තො සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං දායකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො

කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං
සුමනසෙට්ඨස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති, සුදත්තොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ සරාවාසෙ පතිට්ඨිතො දායකො දානපති හුත්වා තෙනෙව
ගුණෙන පත්ථට්ඨනාමධෙයො අනාථපිණ්ඩිකො නාම අහොසි. සො පඤ්චභි
සකට්ඨතෙහි භණ්ඩං ආදාය රාජගහෙ අත්තනො පියසභායකස්ස සෙට්ඨිතො ගෙහං
ගන්ත්වා තත්ථ බුද්ධස්ස භගවතො උප්පන්නභාවං සුත්වා බලවපච්චුසකාලෙ
දෙවනානුභාවෙන විවටෙන ද්වාරෙන සත්ථාරං උපසඬ්ඨිකම්ත්වා ධම්මං සුත්වා
සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය දුතියදිවසෙ ව බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඨස්ස මහාදානං
දත්වා සාවත්ථියං ආගමනත්ථාය සත්ථු පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ
පඤ්චවත්තාලීසයොජනමග්ගෙ සතසහස්සං සතසහස්සං දත්වා යොජනිකවිහාරෙ
කාරෙත්වා ජෙනවනං කොට්ඨිකත්ථාරෙන සත්ථරිත්වා අට්ඨාරසභි කොට්ඨි කිණිත්වා
අට්ඨාරසභි කොට්ඨි විහාරං කාරෙත්වා විහාරෙ නිට්ඨිතෙ චතුත්තං පරිසානං
පුරෙහත්තපච්ඡාහත්තෙසු යදිච්ඡකං දානං දදත්තො අට්ඨාරසභි කොට්ඨි විහාරමහං
නිට්ඨාපෙසි. විහාරමහො නච්ඡි මාසෙහි නිට්ඨානං අගමාසි, “පඤ්චභි”ති අපරෙ.
තෙමාසෙ පන සබ්බාවරියානං විවාදො නත්ථි.

ඵචං චතුපණ්ණාසකොට්ඨනං විස්සජ්ජෙත්වා නිච්චකාලං ගෙහෙ ඵචරූපං දානං
පවත්තෙසි. දෙවසිකං පඤ්ච සලාකහත්තසතාති හොන්ති, පඤ්ච
පක්ඛිකහත්තසතාති, පඤ්ච සලාකයාගුසතාති, පඤ්ච පක්ඛිකයාගුසතාති, පඤ්ච
ධුරහත්තසතාති, පඤ්ච ආගන්තුකහත්තසතාති, පඤ්ච ගමිකහත්තසතාති, පඤ්ච
ගිලානහත්තසතාති, පඤ්ච ගිලානුපට්ඨාකහත්තසතාති, පඤ්ච ආසනසතාති ගෙහෙ
නිච්චපඤ්ඤත්තානෙව හොන්ති. අථ නං අපරභාගෙ සත්ථා ජෙනවනෙ නිසින්තො
උපාසකෙ පටිපාටියා යානන්තරෙසු යපෙන්තො දායකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

චිත්තගහපතිවත්ථු

250. තතියෙ ධම්මකථිකානන්ති ධම්මකථිකානං උපාසකානං චිත්තො, ගහපති,
අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ
නිබ්බත්තො අපරභාගෙ ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං ඵකං උපාසකං
ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං
යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා
කස්සපබුද්ධකාලෙ මිගලුද්දකගෙහෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ අරඤ්ඤෙ කම්මං
කාතුං සමත්ථකාලෙ ඵකදිවසං දෙවෙ වස්සන්තෙ මිගමාරණත්ථාය සත්තිං ආදාය
අරඤ්ඤං ගන්ත්වා මිගරූපාති ඔලොකෙන්තො ඵකස්මිං අකතපබ්භාරෙ සසිසං
පංසුකුලං පාරුපිත්වා පාසාණඵලකෙ නිසින්තං ඵකං භික්ඛුං දිස්වා “ඵකො අයො
සමණධම්මං කරොන්තො නිසින්තො භවිස්සති”ති සඤ්ඤං උප්පාදෙන්වා වෙගෙන
සරං ගන්ත්වා ඵකස්මිං උද්ධනෙ හියො ආහතමංසං, ඵකස්මිං හත්තං පවාපෙන්වා
පිණ්ඩාවාරිකෙ ද්වෙ භික්ඛු දිස්වා තෙසං පත්තං ආදාය පඤ්ඤත්තාසනෙ
නිසිදාපෙන්වා භික්ඛං සමාදාපෙන්වා, “අයො, පරිවිසථා”ති අඤ්ඤෙ ආණාපෙන්වා
තං හත්තං කුටෙ පක්ඛිපිත්වා පණ්ණෙන මුඛං බන්ධිත්වා කුටං ආදාය ගච්ඡන්තො

අත්තරාමගේගෙ නානාවිධානි පුප්ඵානි ඔව්නිත්වා පත්තපුටකෙන ගහෙන්වා ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා කුටං ඔතාරෙත්වා එකමන්තෙ යපෙත්වා “මය්හං, හන්තෙ, සඬගහං කරොථා” ති වත්වා ථෙරස්ස පත්තං ආදාය හත්තස්ස පුරෙත්වා ථෙරස්ස හත්ථෙ පතිට්ඨපෙත්වා තෙහි මිස්සකපුප්ඵෙහි ථෙරං පුපෙත්වා එකමන්තෙ යීතො “යථායං රසපිණ්ඩපාතෙන සද්ධිං පුප්ඵපුජා විත්තං පරිනොසෙති, එවං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙන මෙ පණ්ණාකාරසහස්සානි වෙව ආගච්ඡන්තු පඤ්චවණ්ණකුසුමවස්සඤ්ච වස්සතු” ති ආහ.

ථෙරො තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ද්වන්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං ආවික්ඛිත්වා අදාසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, නිබ්බත්තට්ඨානෙන ජණ්ණමත්තෙන ඔධිනා දිබ්බපුප්ඵවස්සං වස්සි, සයඤ්ච අඤ්ඤාහි දෙවතාහි අධිකතරෙන රූපෙන සමන්තාගතො අහොසි. සො එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ මච්ඡිකාසණ්ඩනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, ජාතකාලෙවස්ස සකලනගරෙ ජණ්ණමත්තෙන ඔධිනා පඤ්චවණ්ණකුසුමවස්සං වස්සි. අථස්ස මාතාපිතරො “අම්භාකං පුත්තො අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙන්වා ආගතො, ජාතදිවසෙවස්ස සකලනගරං පඤ්චවණ්ණෙහි පුප්ඵෙහි විවිත්තං ජාත” න්ති විත්තකුමාරොති නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ සරාවාසෙ පතිට්ඨිතො පිතු අව්චයෙන තස්මිං නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං පාපුණි. තස්මිං සමයෙ පඤ්චවග්ගියත්ථෙරානං අබ්භන්තරො මහානාමත්ථෙරො නාම මච්ඡිකාසණ්ඩනගරං අගමාසි. විත්තො ගහපති තස්ස ඉරියාපථෙ පසිදිත්වා පත්තං ආදාය ගෙහං ආනෙත්වා පිණ්ඩපාතෙන පතිමානෙත්වා කතහත්තකිච්චං අම්බාටකාරාමං නාම උය්‍යානං නෙත්වා තත්ථස්ස වසනට්ඨානං කාරෙත්වා නිබ්ද්ධං අත්තනො ගෙහෙ පිණ්ඩපාතං ගහෙන්වා වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි. ථෙරොපි තස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ධම්මං දෙසෙන්නො සළායතනවිහත්තිමෙව දෙසෙසි. විත්තො ගහපති පුරිමභවෙ මද්දිතසඬ්ඛාරතාය නචිරස්සෙව අනාගාමිඵලං සම්පාපුණි. අථෙකදිවසං ඉසිදත්තත්ථෙරො තත්ථ ගන්ත්වා විහරන්නො සෙට්ඨිස්ස නිවෙසනෙ හත්තකිච්චපරියොසානෙ ආයස්මනා ථෙරෙන පඤ්භං විස්සජ්ජෙතුං අසක්කොන්තෙන අජ්ඣිට්ඨො උපාසකස්ස පඤ්භං විස්සජ්ජෙත්වා තෙන පුබ්බෙ ගිහිසභායකභාවෙ ඤාතෙ “න ඉදානි ඉධ වත්ථබ්බ” න්ති යථාසුඛං පක්කාමි. පුනෙකදිවසං, සෙට්ඨි ගහපති, මහානාමත්ථෙරං ඉද්ධිපාටිභාරියකරණත්ථං යාචි. සොපි තස්ස තෙජොසමාපත්තිපාටිභාරියං දස්සෙත්වා “ඉදානි ඉධ වසිතුං න යුත්ත” න්ති යථාසුඛං පක්කාමි.

අථෙකදිවසං ද්වෙ අග්ගසාවකා හික්ඛුසහස්සපරිවාරා අම්බාටකාරාමං අගමංසු. සෙට්ඨි ගහපති, තෙසං මහාසක්කාරං සජ්ජෙසි. සුධම්මත්ථෙරො තං අසහමානො සෙට්ඨිං තිලසඬ්ඛලිකාවාදෙන බුංසෙත්වා තෙන පණාමිතො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ඔවාදං ලභිත්වා දසබලස්ස ඔවාදෙ යීතො විත්තං ගහපතිං බමාපෙත්වා තත්ථෙව අම්බාටකාරාමෙ විහරන්නො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තදා උපාසකො විත්තෙසි – “අහං දසබලං අදිස්වාච විරං චිතිනාමෙසිං, සත්ථු සන්තිකං

ගවිෂන්තෙන පන අයුත්තං තුවිෂහත්ථෙන ගන්තු’’න්ති පඤ්චහි සකට්ඨතෙහි තෙලමධුචාණිකාදීනි ආදාය “යෙ දසබලං පස්සිතුකාමා, තෙ මයා සද්ධිං ආගවිෂන්තු’’ති නගරෙ හෙරිං වරාපෙත්වා ද්විති පුරිසසහස්සෙහි පරිවුතො සත්ථාරං පස්සිතුං පක්කාමි. තිංසයොජනෙ මග්ගෙ දෙවතා පණ්ණාකාරං උපට්ඨපෙසුං. සො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන සත්ථාරං වන්දි, තස්මිං ඛණෙ ආකාසා පඤ්චවණ්ණානං පුප්ඵානං වස්සං වස්සි.

සත්ථා තස්ස අප්ඤ්ඤාසයවසෙන සළායතනවිහත්තිමෙව කටෙසි. තස්ස අභිසමාසමත්තං දසබලස්ස දානං දෙන්තස්සාපි සකනිවෙසනතො නිතානි තණ්ඩුලතෙලමධුචාණිකාදීනි න බිසිංසු. රාජගහවාසිකෙහි පහිතපණ්ණාකාරොව අලං අහොසි. සො සත්ථාරං පස්සිත්වා අත්තතො නගරං ගවිෂන්තො සකට්ඨහි ආහතං සබ්බං භික්ඛුසඤ්ඤාස අදාසි. සකට්ඨෙසු තුවිෂෙසු ජාතමත්තෙස්වෙව දෙවතා සත්ත රතනානි පුරයිංසු. මහාජනන්තරෙ කථා උදපාදි “යාව සක්කාරසම්මානප්පත්තො වතායං චිත්තො ගහපති’’ති. තං සුත්වා සත්ථා ධම්මපදෙ ඉමං ගාථමාහ –

“සද්ධො සිලෙන සම්පන්නො, යසො භොගසමප්පිතො;
යං යං පදෙසං හජති, තත්ථ තත්ථෙව පුජිතො’’ති. (ධ. ප. 303);

සො තතො පට්ඨාය අරියසාවකානංයෙව උපාසකානං පඤ්චහි සතෙහි පරිවුතො විවරති. අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ උපාසකෙ පටිපාටියා යානන්තරෙ යපෙන්නො චිත්තසංයුත්තං අට්ඨප්පත්තිං කත්වා ධම්මකථිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

හත්ථකආලවකවත්ථු

251. චතුත්ථෙ චතුහි සඬගහවත්ථුහි චතුබ්බිධෙන සඬගහවත්ථුනා පරිසං සඬගණ්හන්තානං හත්ථකො ආලවකො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලසරෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං චතුහි සඬගහවත්ථුහි සමන්තාගතං එකං උපාසකං යානන්තරෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ ආලවිච්චියෙ ආලවිනගරෙ ආලවකස්ස රඤ්ඤො ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ස්වෙ හත්තවාටියා සද්ධිං ආලවකස්ස පෙසෙතබ්බො අහොසි.

තත්ත්වයං අනුපුබ්බිකථා – එකදිවසං කිර ආලවකො රාජා මිගවත්ථාය අරඤ්ඤං ගන්ත්වා එකං මිගං අනුබන්ධිත්වා සාතෙත්වා ඡින්දිත්වා ධනුකොටියං ලගෙත්වා නිවත්තෙත්වා ආගවිෂන්තො වාතාතපෙන කිලන්තකායො එකං සන්දව්ඡායං නිග්‍රොධරුක්ඛමූලං පවිසිත්වා නිසිදි. අථ නං මුහුත්තං දරථං විනොදෙත්වා නික්ඛමන්තං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා “තිට්ඨ තිට්ඨ, හක්ඛොසි මෙ’’ති හත්ථෙ ගණ්හි. සො දළ්භං ගහිතත්තා අඤ්ඤං උපායං අපස්සන්තො “දෙවසිකං තෙ එකෙකපුරිසෙන සද්ධිං වාටිහත්තං පෙසෙස්සාමි’’ති වත්ථා නගරං ගතො. තතො

පටියාය බන්ධනාගාරතො එකෙකමනුස්සෙන සද්ධිං වාට්ඨත්තං පෙසෙසි.
 එතෙනෙව නියාමෙන බන්ධනාගාරෙ මනුස්සෙසු ඛිණෙසු “මහල්ලකමනුස්සෙසු
 ගස්භමානෙසු රට්ඨබොහො හොති”ති තෙ අග්ගහෙත්වා දහරකුමාරෙ ගණ්හිතුං
 ආරහිංසු. තතො පටියාය නගරෙ දාරකමාතරො ව ගබ්හිනියො ව අඤ්ඤං රට්ඨං
 ගච්ඡන්ති.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පච්චුසසමයන්තෙ ලොකං වොලොකෙන්තො
 ආලවකකුමාරස්ස තිණ්ණං මග්ගඵලානං උපනිස්සයං දිස්වා “අයං කුමාරො
 කප්පසතසහස්සං පත්ථිතපත්ථනො දෙවලොකා වචිත්වා ආලවකරඤ්ඤො ගෙහෙ
 නිබ්බත්තො, අඤ්ඤං කුමාරං අලහන්තා ස්වෙ කුමාරං වාට්ඨත්තෙන සද්ධිං
 ගහෙත්වා ගච්ඡස්සන්ති”ති විත්තෙත්වා සායන්භසමයෙ අඤ්ඤාතකවෙසෙන
 ආලවකස්ස යක්ඛස්ස භවනද්වාරං ගන්ත්වා තස්ස දොවාරිකං ගද්‍රහං නාම යක්ඛං
 භවනං පවිසන්තථාය යාචි. සො ආභ – “භගවා තුම්හෙ පවිසථ, මය්හං පන
 ආලවකස්ස අනාරොවනං නාම අයුත්ත”න්ති. සො හිමවන්තෙ යක්ඛසමාගමං
 ගතස්ස ආලවකස්ස සන්තිකං අගමාසි. සත්ථාපි තං භවනං පවිසිත්වා ආලවකස්ස
 නිසීද්‍නපල්ලඬකෙ නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ සාතාගිරහෙමවතා ආලවකස්ස භවනමත්ථකෙන යක්ඛසමාගමං
 ගච්ඡන්තා අත්තතො ගමනෙ අසම්පජ්ජමානෙ “කිං නු බො කාරණ”න්ති
 ආවජ්ජෙන්තා සත්ථාරං ආලවකස්ස භවනෙ නිසින්තං දිස්වා සත්ථු සන්තිකං
 ගන්ත්වා වන්දිත්වා යක්ඛසමාගමං ගන්ත්වා ආලවකස්ස තුට්ඨිං පවෙදයිංසු – “ලාභා
 තෙ, ආවුසො ආලවක, යස්ස තෙ සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො භවනෙ
 නිසින්තො, ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුඤ්ඤාහි”ති. සො තෙසං කථං සුත්වා
 වින්තෙසි – “ඉමෙ එකස්ස මුණ්ඩකසමණස්ස මම පල්ලඬකෙ නිසින්තභාවං
 කථෙන්නි”ති අනත්තමනො කොධාහිභූතො හුත්වා “අජ්ජ මය්හං එතෙන
 සමණෙන සද්ධිං සඬගාමො භවිස්සති, තත්ථ මෙ සභායා නාම හොථා”ති
 දක්ඛිණපාදං උක්ඛිපිත්වා සට්ඨියොජනමත්තං පබ්බතකුටං අක්කම්, තං හිජ්ජිත්වා
 ද්විධා අහොසි. ඉතො පටියාය ආලවකයුද්ධං විත්ථාරෙතබ්බං. ආලවකො පන
 සබ්බරත්තිං තථාගතෙන සද්ධිං නානප්පකාරෙන යුජ්ඣන්තොපි කිඤ්චි කාතුං
 අසක්කොන්තො සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා අට්ඨ පඤ්ඤෙ පුච්ඡි, සත්ථා විස්සජ්ජෙසි.
 දෙසනාපරියොසානෙ සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. විත්ථාරෙත්වා කථෙතුකාමෙන
 ආලවකසුත්තවණ්ණනා (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.246) ඔලොකෙතබ්බා.

පුනදිවසෙ උට්ඨිතෙ අරුණෙ වාට්ඨත්තාහරණවෙලාය සකලනගරෙ
 ගහෙතබ්බයුත්තං දාරකං අදිස්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. රාජා ආභ – “ගණ්හිතුං
 අයුත්තට්ඨානෙ පන අත්ථි, තාතා”ති. ආම, දෙව, අජ්ජ රාජකුලෙ පුත්තො ජාතොති.
 ගච්ඡථ, තාතා, මයං ජීවන්තා පුත්තං ලභිස්සාම, වාට්ඨත්තෙන නං පෙසෙථාති. තෙ
 දෙවියා වික්කන්දමානාය දාරකං ගහෙත්වා වාට්ඨත්තෙන සද්ධිං ආලවකස්ස
 භවනද්වාරං ගන්ත්වා “භන්ද, අය්‍ය, තව භාගං පටිච්ඡාහි”ති ආභංසු. ආලවකො
 තෙසං කථං සුත්වා අරියසාවකත්තා ලජ්ජමානො අධොමුඛො නිසීදි. අථ නං සත්ථා

ආහ - “ඉදානි තෙ, ආලවක, ලජ්ජනකිව්වං නත්ථි, දාරකං ගහෙත්වා මම හත්ථෙ යපෙහි” ති. තෙ රාජපුරිසා ආලවකකුමාරං ආලවකස්ස හත්ථෙ යපෙසුං, ආලවකො තං ආදාය දසබ්බලස්ස හත්ථෙ යපෙසි, සත්ථා පටිග්ගණ්හිත්වා පුන ආලවකස්ස හත්ථෙ යපෙසි, ආලවකො තං ගහෙත්වා රාජපුරිසානං හත්ථෙ යපෙසි. ඉතිස්ස හත්ථතො හත්ථං ගතත්තා “හත්ථකො ආලවකො” ත්වෙව නාමං අකංසු.

අථ නං තෙ රාජපුරිසා තුට්ඨමානසා ආදාය රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා තං දිස්වා “අජ්ජ වාට්ඨත්තං න සම්පට්ඨිති” ති සඤ්ඤං කත්වා “කස්මා, තාතා, එවමෙව ආගතත්ථා” ති ආහ. දෙව, රාජකුලස්ස තුට්ඨි ව වඩ්ඪි ව, සත්ථා ආලවකස්ස භවතෙ නිසීදිත්වා ආලවකං දමෙත්වා උපාසකත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා කුමාරං අම්භාකං දාපෙසිති. සත්ථාපි ආලවකං පත්තව්වරං ගාභාපෙත්වා ආලවිනගරාහිමුඛො පායාසි. සො නගරං උපසංකමන්තො ලජ්ජිත්වා ඔසක්කති. සත්ථා නං ඔලොකෙත්වා “ලජ්ජසි, ආලවකා” ති පුච්ඡි. ආම, භන්තෙ, නගරවාසිනො මං නිස්සාය මාතිමරණං පිතිමරණං පුත්තදාරමරණඤ්ච පාපුණ්සු. තෙ මං පස්සිත්වා දණ්ඨෙහිපි ලෙඩ්ඛිහිපි පහරිස්සන්ති. තස්මා ඔසක්කාමි, භන්තෙති. “ආලවක, නත්ථි තෙ මයා සද්ධිං ගච්ඡන්තස්ස භයං, විස්සත්ථො එහි” ති වත්වා නගරස්ස අවිදුරෙ යානෙ වනසණ්ඨෙ අට්ඨාසි. ආලවකරාජාපි නාගරෙ ගහෙත්වා සත්ථු පච්චුග්ගමනං ගතො. සත්ථා සම්පත්තපරිසාය ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාවසානෙ චතුරාසීති පාණසහස්සානි අමතපානං පිට්ඨං. තෙ ආලවකස්ස තත්ථෙව වසනට්ඨානං කත්වා අනුසංවච්ඡරං බලිකම්මං පට්ඨපෙසුං.

ආලවකොපි නාගරෙ ධම්මිකාය රක්ඛාය සංගණ්හි. සොපි ආලවකකුමාරො වුඩ්ඪිජ්ජත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා තිණි මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣි. සො සබ්බකාලං අරියසාවකඋපාසකානං පඤ්චහි සතෙහි පරිවුතො වරති. අටෙකදිවසං තෙහි උපාසකෙහි සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා සුවිනීතං පරිසං දිස්වා “මහතී තෙ, ආලවක, පරිසා, කථං තං සංගණ්හාසී” ති ආහ. භගවා දානෙන තුස්සන්තං දානෙන සංගණ්හාමි, පියවචනෙන තුස්සන්තං පියවචනෙන සංගණ්හාමි, උජ්ජන්තෙසු කිව්වෙසු තෙසං නිත්ථරණෙන තුස්සන්තං උජ්ජන්තකිව්වනිත්ථරණෙන සංගණ්හාමි, සමානත්තට්ඨානෙන තුස්සන්තං සමානත්තතාය සංගණ්හාමිති. එවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසකෙ යානන්තරෙසු යපෙන්නො හත්ථකං ආලවකං චතුහි සංගණ්හවත්ථුහි පරිසං සංගණ්හන්තානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

මහානාමසක්කවත්ථු

252. පඤ්චමෙ පණ්ණදායකානන්ති පණ්ණරසදායකානං මහානාමො සක්කො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුණන්තො සත්ථාරං එකං උපාසකං පණ්ණරසදායකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කජ්ජසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මි.

බුද්ධඡායාදෙ කපිලවත්ථුපුරෙ සකාරාජකුලෙ නිබ්බන්ධිත්වා වයඡපත්තො දසබලස්ස පටිමදස්සනෙයෙව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අටේකස්මිං සමයෙ සත්ථා වෙරඤ්ජායං වස්සාවාසං වසිත්වා අනුපුබ්බෙන කපිලවත්ථුපුරං ගන්ත්වා නිග්‍රොධාරාමෙ පටිවසති. මහානාමො “සත්ථා ආගතො”ති සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසින්නො සත්ථාරං එවමාන – “භගවා සුතමෙන ‘භික්ඛුසඤ්ඤා කිර වෙරඤ්ජායං භික්ඛාවාරෙන කිලමති’ති, මම චතුමාසං භික්ඛුසඤ්ඤා පටිජග්ගනෙ පටිඤ්ඤං දෙථ, අහං භික්ඛුසඤ්ඤා සරීරෙ ඔජං පවෙසෙස්සාමි”ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. සො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා පුනදිවසතො පට්ඨාය බුද්ධඡායාදෙ භික්ඛුසඤ්ඤා පණ්ණාසකොපනචතුමධුරාදිහි පටිජග්ගිත්වා පුන චතුමාසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අට්ඨ මාසෙ පුරත්වා පුන චතුමාසං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා සකලසංවච්ඡරං පටිජග්ගි. සත්ථා තතො පරං පටිඤ්ඤං නාදාසි. මහානාමො පන තතො පට්ඨාය අපරාපරං සම්පත්තභික්ඛුසඤ්ඤා තෙනෙව නියාමෙන සක්කාරං කරොති. තස්ස සො ගුණො සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො. එවමෙන වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා පන අපරභාගෙ ඡෙතවනෙ නිසිදිත්වා මහානාමං සක්කං පණ්ණාසකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

උග්ගහපතිවත්ථු

253. ඡට්ඨෙ මනාපදායකානන්ති මනාපං චිත්තරුචිතභොජනං දායකානං උග්ගො ගහපති, වෙසාලිකො අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙනෙ නිබ්බන්තො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මකථං සුණන්නො සත්ථාරං එකං උපාසකං මනාපදායකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධඡායාදෙ වෙසාලියං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බන්ති. තස්ස ජාතකාලෙ නාමං අනියාමිතං. අපරභාගෙ පනස්ස අත්තභාවොපි උග්ගතො අහොසි සමිද්ධො, අලඬිකතතොරණං විය උස්සිතචිත්තපටො විය ච අතිවිරොචිත්ථ. ගුණාපිස්ස උග්ගතා අහෙසු. සො ඉමෙසං ද්විත්තමිපි උග්ගතත්තා උග්ගසෙට්ඨිත්වෙව සඬ්ඨං ගතො. සො පනායං දසබලස්ස පටිමදස්සනෙයෙව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අපරභාගෙ තිණ්පි මග්ගඵලානි සච්ඡාකාසි. සො අත්තතො මහල්ලකකාලෙ රහොගතො නිසිදිත්වා චිත්තෙසි – “යං යං මය්හං පියං මනාපං, තං තදෙව දසබලස්ස දස්සාමි, ඉදං මෙ සත්ථු සම්මුඛාපි සුතං ‘මනාපදායි ලහතෙ මනාප’”න්ති. අපස්ස එතදහොසි – “අපි නු ඛො මෙ චිත්තං ජානිත්වා සත්ථාපි නිවෙසනද්වාරං ආගච්ඡෙය්‍යා”ති.

සත්ථාපි ඛො තස්ස චිත්තං ඤත්වා භික්ඛුසඤ්ඤාපරිවුතො නිවෙසනද්වාරෙයෙව පාතුරහොසි. සො “සත්ථා ආගතො”ති සුත්වා අතිවිය උස්සාහජාතො දසබලස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා සත්ථු පත්තං පටිග්ගහෙත්වා සරං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤාත්තවරබුද්ධාසනෙ සත්ථාරං, අවසෙසආසනෙසු භික්ඛුසඤ්ඤා නිසිදාපෙත්වා බුද්ධඡායාදෙ භික්ඛුසඤ්ඤා නානග්ගරසෙහි පරිවිසිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ එකමන්තං නිසිදිත්වා එවමාන – “සම්මුඛා මෙනං,

හත්තෙ, හගවතො සුතං සම්මුඛා පටිග්ගහිතං ‘මනාපදායී ලහතෙ මනාප’”න්ති. යං යං, හත්තෙ, මය්හං මනාපං, තං තං මයා බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාසං දින්නමෙවා”ති සත්ථාරං ඡානාපෙත්වා තතො පටියාය යං යං තස්ස මනාපං, තං තං බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාසං දෙති. තං පන සබ්බං පඤ්චකනිපාතෙ උග්ගසුත්තෙ විත්ථාරතො ආගමිස්සති. එවමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ විහරන්තො තං උපාසකං මනාපදායකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

උග්ගතගහපතිවත්ථු

254. සත්තමෙ සඤ්ඤාපටියාකානන්ති භික්ඛුසඤ්ඤාසං උපටියාකානං

හත්ථිගාමකො උග්ගතො ගහපති, අග්ගොති දස්සෙති. සොපි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා සත්ථාරං එකං උපාසකං සඤ්ඤාපටියාකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධජපාදෙ හත්ථිගාමෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, තස්ස උග්ගතකුමාරොති නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ සරාවාසෙ පතිට්ඨිතො පිතු අව්චයෙන සෙට්ඨිට්ඨානං පාපුණි. තෙන සමයෙන සත්ථා භික්ඛුසඤ්ඤාපරිවුතො වාරිකං වරන්තො හත්ථිගාමං පත්වා නාගවනුයානෙ විහරති. තදා අයං උග්ගතසෙට්ඨි සත්තාහං පානමදමිත්තො භුත්වා නාටකෙහි පරිවුතො නාගවනුයානං ගන්ත්වා පරිවාරයමානො දසබ්බං දිස්වා බලවහිරොත්තප්පං පව්වුපටියාපෙසි. අථස්ස සත්ථාරං උපසඤ්ඤාමන්තස්ස සබ්බො සුරාමදො අබ්බත්ථං අගමාසි. සො සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. අථස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ තිණි මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣි. තතො පටියාය නාටකානි “තුම්හෙ යථාසුඛං ගච්ඡා”ති විස්සජ්ජෙත්වා දානාභිරතො භුත්වා භික්ඛුසඤ්ඤාසං දානමෙව දෙති. දෙවතා රත්තිභාගසමන්තරෙ ආගන්ත්වා සෙට්ඨිස්ස ආරොචෙන්ති – “ගහපති, අසුකො භික්ඛු තෙවිජ්ජො, අසුකො භික්ඛු ඡළභිඤ්ඤො, අසුකො සීලවා, අසුකො දුස්සීලො”ති. සො තාසං වචනං සුත්වාපි ගුණං තාව යථාභූතතො ඡානාති, දෙයාධම්මං පන සමචිත්තෙනෙව දෙති. සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වාපි තමෙව ගුණං කථෙති. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසීදිත්වා තං ගහපතිං සඤ්ඤාපටියාකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසීති.

සුරම්බට්ඨවත්ථු

255. අට්ඨමෙ අවෙච්චජ්ජසන්නානන්ති අවිගච්ඡනසභාවෙන අවලෙන

පසාදෙන සමන්තාගතානං සුරම්බට්ඨො අග්ගොති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සත්ථාරං එකං උපාසකං අවෙච්චජ්ජසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධජපාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, සුරම්බට්ඨොතිස්ස නාමං අකංසු.

සො අපරභාගෙ වයජ්ජත්තො සරාවාසෙ පතිට්ඨාය අඤ්ඤාතිත්ථියානං
 උපට්ඨාකො හුත්වා වරති. අථ සත්ථා පච්චුසසමයෙ ලොකං වොලොකෙන්නො
 තස්ස සොතාපත්තිමග්ගහෙතුං දිස්වා හික්ඛාචාරවෙලාය නිවෙසනද්වාරං අගමාසි.
 සො දසබලං දිස්වා චින්තෙසි – “සමණො ගොතමො මහාකුලෙ වෙව ජාතො,
 ලොකෙ ව අභිඤ්ඤාතො, තෙනස්ස සන්තිකං අගමනං නාම න යුත්ත”න්ති සත්ථු
 සන්තිකං ගන්ත්වා පාදෙසු වන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා සරං පවෙසෙත්වා මහාරහෙ
 පල්ලඬිකෙ නිසීදාපෙත්වා හික්ඛං දත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙ එකමන්තං නිසීදි.
 සත්ථා තස්ස වරිතවසෙන ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ
 පතිට්ඨහි. සත්ථාපි තං දමෙත්වා විහාරමෙව ගතො.

තතො මාරො චින්තෙසි – “අයං සුරම්බට්ඨො නාම අම්භාකං සන්තකො,
 සත්ථා පනස්ස අජ්ජ ගෙහං ගතො, කිං නු බො සත්ථු ධම්මං සුත්වා මග්ගපාතුභාවං
 අකරිත්ථාති යාවස්ස මම විසයා අතික්කන්තභාවං වා අනතික්කන්තභාවං වා
 ජානාමි”ති අත්තනො කාමරූපිතාය දසබලස්ස සරික්ඛකං රූපං මාපෙත්වා
 විවරග්ගහණමපි පත්තග්ගහණමපි බුද්ධාකස්පෙනෙව කත්වා
 ද්වන්තිංසලක්ඛණධරො හුත්වා සුරම්බට්ඨස්ස ගෙහද්වාරෙ අට්ඨාසි. සුරම්බට්ඨොපි
 “පුත දසබලො ආගතො”ති සුත්වා “බුද්ධානං අනියානිකගමනං නාම නත්ථි,
 කෙන නු බො කාරණෙන ආගතො”ති වෙගෙන “දසබලො”ති සඤ්ඤාය තස්ස
 සන්තිකං ගන්ත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං යීතො, “භන්තෙ, තුම්හෙ ඉදානෙව
 ඉමස්මිං ගෙහෙ භත්තකිච්චං කත්වා ගතා, කිං නු බො කාරණං පටිච්ච පුත
 ආගතත්ථා”ති ආහ. “සුරම්බට්ඨ මයා ධම්මං කථෙන්නෙත එකං අනුපධාරෙත්වා
 කථිතං. මයා හි පඤ්චක්ඛන්ධා ‘සබ්බෙව අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා’ති කථිතා, න
 පනෙනෙ සබ්බෙව ඵවරූපා. එකච්චෙ හි ඛන්ධා නිච්චා ධූවා සස්සතා අත්ථි”ති ආහ.

තතො සුරම්බට්ඨො චින්තෙසි – “අයං කථා අතිවිය භාරියා. බුද්ධානඤ්ඤි
 අනුපධාරෙත්වා කථනං නාම නත්ථි, දසබලස්ස මාරො කිර පටිපක්ඛො, අද්ධා අයං
 මාරො භවිස්සති”ති චින්තෙත්වා – “මාරොසි ත්ව”න්ති ආහ. අරියසාවකෙන
 කථිතකථා තස්ස ඵරසුජ්ජහාරො විය අහොසි, තස්මා සකභාවෙන යාතුං
 අසක්කොන්නො “ආම, සුරම්බට්ඨ, අහං මාරො”ති ආහ. “තාදිසානං මාරානං
 සතම්පි සහස්සම්පි ආගන්ත්වා මම සද්ධං වාලෙතුං න සක්කොති, මහාගොතමො
 දසබලො මය්හං ධම්මං දෙසෙන්නො ‘සබ්බෙ සඬ්ඛාරා අනිච්චා’ති බොධෙත්වා
 දෙසෙසි, මා මෙ සරද්වාරෙ තිට්ඨා”ති අච්ඡරං පහරි. මාරො තස්ස වචනං සුත්වා
 පටිජ්චරිත්වා කථෙතුං අසක්කොන්නො තත්ථෙව අන්තරධාසි. සුරම්බට්ඨොපි
 සායන්හසමයෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා මාරෙන කතකිරියං කථෙත්වා, “භන්තෙ,
 එවං මාරො මම සද්ධං වාලෙතුං වායමිත්ථා”ති ආහ. සත්ථා එතදෙව කාරණං
 අට්ඨපත්තිං කත්වා ඉමස්මිං සාසනෙ සුරම්බට්ඨං අවෙච්චජ්ජසන්නානං
 අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

ජීවකවත්ථු

256. නවමෙ පුග්ගලජපසන්නානන්ති පුග්ගලියජපසාදෙන සමන්නාගතානං උපාසකානං ජීවකො කොමාරහව්වො අග්ගොති දස්සෙති. සො හි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො. සත්ථු ධම්මකථං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං එකං උපාසකං පුග්ගලජපසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුජපාදෙ රාජගහනගරෙ අභයරාජකුමාරං පටිච්ච සාලවතියා නාම රුපුපජීවිතියා කුච්ඡිමිහි නිබ්බත්තො. රුපුපජීවිතියො ච නාම විජාතකාලෙ සවෙ පුත්තො හොති, ජඩ්ඛෙන්ති. සවෙ ධීතා, පටිජග්ගන්ති. ඉති සා තං දාරකං කත්තරසුජපකෙන සඬිකාරකුටෙ ජඩ්ඛාපෙසි. අථ නං අභයො රාජකුමාරො රාජපට්ඨානං ගච්ඡන්තො තං දිස්වා “කිං, භණෙ, එතං කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණ”න්ති මනුස්සෙ පෙසෙත්වා “දාරකො දෙවා”ති. ජීවති, භණෙති, “ජීවති, දෙවා”ති සුත්වා අත්තනො අත්තෙපුරෙ පොසාපෙසි. තස්ස ජීවතීති කථිතත්තා ජීවකොති නාමං අකංසු, කුමාරෙන පොසාපිතොති කොමාරහව්වොති නාමං අකංසු.

සො අත්තනො සොළසවස්සුද්දෙසිකකාලෙ තක්කසිලං ගන්ත්වා වෙජ්ජසිජ්ජං උග්ගණ්හිත්වා බිම්බිසාරරඤ්ඤො සන්නිකා සක්කාරං ලහිත්වා වණ්ඩපජ්ජොතස්ස රඤ්ඤො රොගං ඵාසුකං අකාසි. සො තස්ස පඤ්ච තණ්ඩුලසකට්ඨනානි සොළස කභාපණසහස්සානි දුස්සසහස්සපරිවාරං අනග්ගං සිවෙය්‍යකං දුස්සයුගඤ්ච පෙසෙසි. තස්මිං සමයෙ සත්ථා රාජගහං උපනිස්සාය ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ විහරති. ජීවකො සත්ථු උස්සන්නධාතුකෙ කායෙ විරෙවනං දත්වා හෙසජ්ජං කරොන්තො “වත්තාරො පච්චයා මම සන්නකාව හොන්තු”ති සත්ථාරං අත්තනො විහාරෙ වසාපෙත්වා සත්ථු හෙසජ්ජං කත්වා තං දුස්සයුගං උපනෙත්වා “ඉදං, භත්තෙ, තුම්හෙයෙව පරිහොගං කරොවා”ති වත්වා තෙන සද්ධිං ලද්ධං දුස්සසහස්සං හික්ඛුසඬිසස්ස අදාසි. අයමෙත්ථ සඬිඛෙපො, විත්ථාරෙන පන ජීවකවත්ථු ඛන්ධකෙ (මහාව. 326 ආදයො) ආගතමෙව. සත්ථා අපරභාගෙ ජෙනවනෙ විහරන්තො ජීවකං කොමාරහව්වං පුග්ගලජපසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

නකුලපිතුගහපතිවත්ථු

257. දසමෙ විස්සාසකානන්ති විස්සාසිකකථං කථෙන්නානං උපාසකානං අත්තරෙ, නකුලපිතා ගහපති, අග්ගොති දස්සෙති. සො කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤානො සත්ථාරං එකං උපාසකං විස්සාසකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුජපාදෙ භග්ගරට්ඨෙ සුසුමාරගිරිනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති. සත්ථාපි හික්ඛුසඬිසපරිවුතො වාරිකං වරමානො තං නගරං පත්වා හෙසකළාවනෙ විහරති. අථායං, නකුලපිතා ගහපති, සුසුමාරගිරිවාසීහි සද්ධිං සත්ථු සන්නිකං ගන්ත්වා පයමදස්සනෙනෙව සො ච භරියා වස්ස දසබලං “අයං අම්භාකං පුත්තො”ති සඤ්ඤං පට්ඨපෙත්වා උභොපි සත්ථු පාදෙසු නිපතීත්වා, “තාත, ත්වං එත්තකං

කාලං අම්භෙ ඡඩ්ඛෙත්වා කහං විවරස්සි''ති ආභංසු. අයං කිර, නකුලපිතා ගහපති,
පුබ්බෙ පඤ්ච ජාතිසතානි දසබලස්ස පිතා අභොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළපිතා, පඤ්ච
ජාතිසතානි මහාපිතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මාතුලො, නකුලමාතාපි පඤ්ච ජාතිසතානි
මාතා අභොසි, පඤ්ච ජාතිසතානි චූළමාතා, පඤ්ච ජාතිසතානි මහාමාතා, පඤ්ච
ජාතිසතානි පිතුච්ඡා. ඉති දීසරත්තං අනුගතසිනෙහත්තා දසබලං දිස්වාච
''පුත්තො''ති සඤ්ඤං කත්වා සණ්ඨාතුං නාසක්ඛිංසු. සත්ථා යාච තෙසං චිත්තං
සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති, තාච ''අපෙථා''ති නාවොච. අථ තෙසං යථාමනෙතෙච
සතිං පටිලභිත්වා මජ්ඣන්තභූතානං ආසයං ඤාත්වා ධම්මං දෙසෙසි.
දෙසනාපරියොසානෙ උභොපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

සත්ථා අපරභාගෙ තෙසං මහල්ලකකාලෙ පුන තං නගරං අගමාසි. තෙ ''සත්ථා
ආගතො''ති සුත්වා සත්ථු සන්තිකං ගත්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා
ස්වාභ්‍යාය නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ බුද්ධස්පමුඛං
භික්ඛුසඛිසං නානග්ගරසෙහි පරිවිසිත්වා සත්ථාරං කතහත්තකිච්චං උපසඬ්ඡිතීත්වා
එකමන්තං නිසීදිංසු. එකමන්තං නිසීන්තො ඛො නකුලපිතා ගහපති, හගවන්තං
එතදවොච - ''යතො මෙ, හන්තෙ, නකුලමාතා ගහපතානී, දහරස්සෙච දහරා
ආනීතා, නාහිජානාමි නකුලමාතරං ගහපතානි. මනසාපි අතිවරිතා, කුතො පන
කායෙන. ඉච්ඡෙය්‍යාම මයං, හන්තෙ, දිට්ඨෙ වෙච ධම්මෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතුං.
අභිසම්පරායඤ්ඤං අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතු''න්ති. නකුලමාතාපි ඛො, ගහපතානී,
හගවන්තං එතදවොච - ''යතො අහං, හන්තෙ, නකුලපිතුතො ගහපතිස්ස
දහරස්සෙච දහරා ආනීතා, නාහිජානාමි නකුලපිතරං ගහපති. මනසාපි අතිවරිතා,
කුතො පන කායෙන. ඉච්ඡෙය්‍යාම මයං, හන්තෙ, දිට්ඨෙ වෙච ධම්මෙ
අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතුං අභිසම්පරායඤ්ඤං අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිතු''න්ති. අථ
අපරභාගෙ සත්ථා ඡෙතවනෙ නිසීදිත්වා උපාසකෙ පටිපාටියා ධානන්තරෙසු
යථෙත්තො ඉමං ඉමෙසං ද්විත්තමිසි කථං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා නකුලපිතරං
ගහපතිං විස්සාසකානං අග්ගට්ඨානෙ යථෙසිති.

ඡට්ඨවග්ගවණ්ණනා.

දසසුත්තපටිමණ්ඩිතාය උපාසකපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එතදග්ගවග්ගො

(14) 7. සත්තමඑතදග්ගවග්ගො

සුජාතාවත්ථු

258. උපාසිකාපාළියා පයමෙ පයමං සරණං ගච්ඡන්තීනන්ති සබ්බපයමං
සරණෙසු පතිට්ඨිතානං උපාසිකානං, සුජාතා නාම, සෙනියධිතා අග්ගාති දස්සෙති.
සාපි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා අපරභාගෙ සත්ථු
ධම්මකථං සුණන්ති සත්ථාරං එකං උපාසිකං පයමං සරණං ගච්ඡන්තීනං

අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා අම්භාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව උරුවෙලායං සෙනානිගමෙ සෙනියකුටුම්භිකස්ස ගෙන නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තා එකස්මිං නිග්‍රොධමුලෙ පත්ථනං අකාසි - “සචෙ සමජාතිකං කුලසරං ගන්ත්වා පය්ගගබ්භෙ පුත්තං ලභිස්සාමි, අනුසංවච්ඡරං බලිකමමං කරිස්සාමි” ති. තස්සා සා පත්ථනා සමිජ්ඣි.

සා මහාසත්තස්ස දුක්කරකාරිකං කරොන්තස්ස ඡට්ඨෙ වස්සෙ පරිපුණ්ණෙ විසාබ්‍රණ්ණමදිවසෙ “පාතොව බලිකමමං කරිස්සාමි” ති රත්තියා පච්චුසසමයං පච්චුට්ඨාය ධෙනුයො දුභාපෙසි. වච්ඡකා ධෙනුනං ථනමුලං න ආගමංසු, ථනමුලෙ නවභාජනමිහි උපනීතමත්තෙ අත්තනොව ධම්මතාය ඛීරධාරා පතිංසු. තං අච්ඡරියං දිස්වා, සුජාතා, සහත්ථෙතොව ඛීරං ගණ්හිත්වා නවභාජනෙ පක්ඛිපිත්වා සහත්ථෙතොව අග්ගිං කත්වා පචිතුං ආරභි. තස්මිං පායාසෙ පච්චමානෙ මහත්තමහත්තා බුබ්බුළා උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණාවත්තා හුත්වා සඤ්චරන්ති, එකච්ඡිතිතමිපි බහි න නිග්ගච්ඡති. මහාබ්‍රහ්මා ඡත්තං ධාරෙසි, වත්තාරො ලොකපාලා බග්ගහත්ථා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු, සක්කො අලාතානි සමානෙත්තො අග්ගිං ජාලෙසි. දෙවතා වතුසු දිපෙසු ඔජං සංහරිත්වා තත්ථ පක්ඛිපිංසු. සුජාතා, එකදිවසෙයෙව ඉමානි අච්ඡරියානි දිස්වා පුණ්ණාදාසිං ආමන්තෙසි - “අම්ම, පුණ්ණෙ අජ්ජ අම්භාකං දෙවතා අතිවිය පසන්නා, මයා එත්තකං කාලං එවරූපං අච්ඡරියං නාම න දිට්ඨපුබ්බං, වෙගෙන ගන්ත්වා දෙවට්ඨානං පටිජග්ගාහි” ති. සා “සාධු, අයො” ති තස්සා වචනං සම්පට්චින්නවා තුරිතතුරිතා රුක්ඛමුලං අගමාසි.

බොධිසත්තොපි බො හික්ඛාවාරකාලං ආගමයමානො පාතොව ගන්ත්වා රුක්ඛමුලෙ නිසීදි. රුක්ඛමුලං සොධනත්ථාය ගතා පුණ්ණා ආගන්ත්වා සුජාතාය ආරොචෙසි - “දෙවතා රුක්ඛමුලෙ නිසින්තා” ති. සුජාතා, “සචෙ ඡෙ සච්චං භණ්හි, අදාසිං කරොමි” ති වත්වා සබ්බපසාධනං පසාධෙත්වා සතසහස්සග්ගසනකෙ සුවණ්ණථාලෙ පායාසං වඩ්ඪෙත්වා අපරාය සුවණ්ණපාතියා පිදහිත්වා සෙනවත්ථෙත සම්පලිචෙට්ඨෙත්වා සමන්තා ගන්ධදාමමාලාදාමානි ඔසාරෙත්වා උක්ඛිපිත්වා ගන්ත්වා මහාපුරිසං දිස්වා බලවපිතිං උප්පාදෙත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණතොණතා ගන්ත්වා සීසතො ථාලං ඔතාරෙත්වා විවරිත්වා සහෙව පාතියා පායාසං මහාපුරිසස්ස හත්ථෙ යපෙත්වා වන්දිත්වා “යථා මය්හං මනොරථො නිජ්චන්තො, එවං තුම්භාකමිපි නිජ්චජ්ජතු” ති වත්වා පක්කාමි. බොධිසත්තො තෙරඤ්ජරාය නදියා තීරං ගන්ත්වා සුවණ්ණථාලං තීරෙ යපෙත්වා න්හත්වා පච්චුත්තරිත්වා එකුනපණ්ණාස පිණ්ඩෙ කරොන්තො පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා සුවණ්ණපාතිං නදියා සම්පවාහෙත්වා අනුක්කමෙන බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ සබ්බඤ්ඤතං පත්වා සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙ අතික්කමිත්වා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ පවත්තිතවරධම්මවක්කො සුජාතාය පුත්තස්ස යසදාරකස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ගන්ත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමුලෙ නිසීදි.

යසෝපි කුලපුත්තෝ රත්තිභාගසමනන්තරෙ විවටං ඉත්ථාගාරං දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගො “උපද්දුතං වත, හො, උපසට්ඨං වත, හො” ති වත්වා නිවෙසනතො නික්ඛමීත්වාච ඛනිනගරෙ සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මදෙසනං සුත්වා තිණි මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣි. අථස්ස පිතා පදානුපදිකං ගන්ත්වා භගවන්තං උපසඬකමීත්වා යසස්ස පවත්තිං පුච්ඡි. සත්ථා යසං කුලපුත්තං පටිච්ඡාදෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සො සෙට්ඨිගහපති සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, යසො අරහත්තඵලං පාපුණි. තං භගවා “ඵහි භික්ඛු” ති ආභ, තාවදෙවස්ස ගිහිලිඬගං අන්තරධායි, ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරො අහොසි. පිතාපිස්ස සත්ථාරං නිමන්තෙසි. සත්ථා යසං කුලපුත්තං පච්ඡාසමණං කත්වා තස්ස සරං ගන්ත්වා කතභත්තකිච්චො ධම්මං දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ යසස්ස මාතා, සුජාතා, පුරාණදුතියිකා ච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. තංදිවසං අයං, සුජාතා, තෙවාචිකසරණෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං සුණ්සාය. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං වත්ථු ඛන්ධකෙ (මහාව. 25-28) ආගතමෙව. සත්ථා අපරභාගෙ පටිපාටියා උපාසිකායො යානන්තරෙසු යපෙන්නො ඉමං උපාසිකං පයමං සරණං ගච්ඡන්තිනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

විසාඛාවත්ථු

259. දුතියෙ දායිකානන්ති දානාභිරතානං උපාසිකානං, විසාඛා මිගාරමාතා, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්ති සත්ථාරං ඵකං උපාසිකං දායිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙ කිකිස්ස කාසිරඤ්ඤො ගෙහෙ සත්තන්තං භගිනීනං සබ්බකනිට්ඨා හුත්වා නිබ්බත්ති. තදා කිර –

“සමණි සමණගුත්තා ච, භික්ඛුනි භික්ඛුදායිකා;
ධම්මා චෙව සුධම්මා ච, සඬ්ඝදාසි ච සත්තමා” ති.

ඉමා සත්ත භගිනියො අහෙසුං. තා ඵතරහි –

“බෙමා උප්පලවණ්ණා ච, පටාවාරා ච ගොතමී;
ධම්මදින්නා මහාමායා, විසාඛා චෙව සත්තමී” ති. –

ඵචංනාමා හුත්වා නිබ්බත්තා. තත්‍රායං සඬ්ඝදාසි ඵකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අඬගරට්ඨෙ හද්දියනගරෙ මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තස්ස ධනඤ්ඤවයසෙට්ඨිනො අග්ගමහෙසියා සුමනදෙවියා නාම කුච්ඡස්මිං නිබ්බත්ති, විසාඛාතිස්සා නාමං අකංසු. තස්සා සත්තවස්සිකකාලෙ දසබලො සෙලබ්‍රාහ්මණස්ස ච අඤ්ඤෙසඤ්ච බොධනෙයාඛන්ධවානං උපනිස්සයසම්පත්තිං දිස්වා මහාභික්ඛුසඬ්ඝපරිවාරො වාරිකං වරමානො තස්මිං රට්ඨෙ තං නගරං පාපුණි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ මෙණ්ඩකො ගහපති තස්මිං නගරෙ පඤ්චන්තං මහාපුඤ්ඤානං ජෙට්ඨකො හුත්වා සෙට්ඨිට්ඨානං කාරෙසි. පඤ්ච මහාපුඤ්ඤා නාම මෙණ්ඩකො සෙට්ඨි, චන්දපදුමා නාම තස්සෙව අග්ගමහෙසී, තස්ස ච පුත්තො ධනඤ්චයො නාම, තස්ස භරියා සුමනදෙවී නාම, මෙණ්ඩකසෙට්ඨිස්ස දාසො පුණ්ණො නාමාති. න කෙවලඤ්ච මෙණ්ඩකසෙට්ඨියෙව, බිම්බිසාරමහාරාජස්ස පන ආණාපචත්තිට්ඨානෙ පඤ්ච අමිතභොගා නාම අහෙසුං ජොතිකො ජට්ටො මෙණ්ඩකො පුණ්ණො කාකචලියොති. තෙසු අයං මෙණ්ඩකසෙට්ඨි දසබ්ලස්ස අත්තනො නගරං සම්පත්තභාවං සුත්වා පුත්තස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධිතරං විසාබාදාරිකං පක්කොසිත්වා එවමාහ – “අම්ම, තුය්හම්පි මඬගලං අම්භාකම්පි මඬගලං, තච පරිවාරිකාහි පඤ්චදාරිකාසතෙහි සද්ධිං පඤ්ච රථසතානි ආරුය්හ පඤ්චහි දාසිසතෙහි පරිවුතා දසබ්ලස්ස පච්චුග්ගමනං කරොහි” ති. සා පිතාමහස්ස චචනං සුත්වා තථා අකාසි. කාරණාකාරණෙසු පන කුසලත්තා යාවතිකා යානස්ස භූමි, යානෙන ගන්ත්වා යානා පච්චොරොහිත්වා පත්තිකාව සත්ථාරං උපසඩ්ධමිත්වා චන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථස්සා වරිතචසෙන සත්ථා ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චහි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපි බො සත්ථු සත්තිකං ගන්ත්වා සත්ථාරං චන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨාසි. අථ සත්ථා තස්සපි වරිතචසෙන ධම්මං දෙසෙසි. සො දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ අත්තනො නිවෙසනෙ පණිතෙන බාදනීයෙන භොජනීයෙන බුද්ධප්පමුඛං හික්ඛුසඩ්ධං පරිවිසිත්වා එතෙනුපායෙන අඩ්ඨමාසං මහාදානං අදාසි. සත්ථා හද්දියනගරෙ යථාහිරන්තං විහරිත්වා පක්කාමි.

ඉතො පරං අඤ්ඤං කථාමග්ගං විස්සජ්ජෙත්වා විසාබාය උප්පත්තිකථාව කථෙතබ්බා. සාවත්ථියඤ්චි කොසලරාජා බිම්බිසාරස්ස සත්තිකං පෙසෙසි – “මම ආණාපචත්තිට්ඨානෙ අමිතභොගචන්දනකුලං නාම නත්ථි, අම්භාකං අමිතභොගචන්දනකුලං පෙසෙතු” ති. රාජා අමච්චෙහි සද්ධිං මන්තෙසි. අමච්චා “මහාකුලං පෙසෙතුං න සක්කා, එකං පන සෙට්ඨිපුත්තං පෙසෙස්සාමා” ති මෙණ්ඩකසෙට්ඨිනො පුත්තං ධනඤ්චයසෙට්ඨිං ආයාචිංසු. රාජා තෙසං චචනං සුත්වා තං පෙසෙසි. අථ නං කොසලරාජා සාවත්ථිනො සත්තයොජනමත්ථකෙ සාකෙතනගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං දත්වා වාසෙසි.

සාවත්ථියඤ්ච මිගාරසෙට්ඨිනො පුත්තො පුණ්ණචඩ්ඨනකුමාරො නාම වයප්පත්තො අහොසි. අථස්ස පිතා “පුත්තො මෙ වයප්පත්තො, සරාවාසෙනස්ස ආබන්ධනසමයො” ති ඤත්වා “අම්භාකං සමානජාතිකෙ කුලෙ දාරිකං පරියෙසථා” ති කාරණාකාරණකුසලෙ පුරිසෙ පෙසෙසි. තෙ සාවත්ථියං අත්තනො රුචිතං දාරිකං අදිස්වා සාකෙතං අගමංසු. තංදිවසඤ්ච, විසාබා, අත්තනො සමානචයෙහි පඤ්චහි කුමාරිකාසතෙහි පරිවාරිකා නක්ඛත්තකීළනත්ථාය එකං මහාගාමං අගමාසි. තෙපි පුරිසා අත්තොනගරෙ වරිත්වා අත්තනො රුචිතං දාරිකං අදිස්වා බහිනගරද්වාරෙ අට්ඨංසු. තස්මිං සමයෙ දෙවො වස්සිතුං ආරහි. අථ තා විසාබාය සද්ධිං නික්ඛන්තා දාරිකා තෙමනභයෙන වෙගෙන සාලං පවිසිංසු. තෙ

පුරිසා තාසම්පි අත්තරෙ යථාරූපිතං දාරිකං න පස්සිංසු. තාසං පන සබ්බපච්ඡතො, විසාබා, දෙවං වස්සන්තම්පි අගණෙත්වා අතුරිතගමනෙන තෙමයමානාව සාලං පාවිසි. තෙ පුරිසා තං දිස්වා වින්තයිංසු – “රූපවතී තාව කඤ්ඤා එතපරමා භවෙය්‍යා, රූපං පනෙනං එකච්චාය කාරිතපත්තං විය හොති, කථං සමුට්ඨාපෙත්වා කථෙත්තා ජාතිස්සාම මධුරච්චනා වා නො වා” ති. තතො නං ආහංසු – “අතිවිය පරිණතවයා ඉත්ථී විය යාසි, අම්මා” ති. කිං දිස්වා කථෙථ, තාතාති? අඤ්ඤා තයා සද්ධිං කීළනකුමාරියො තෙමනභයෙන වෙගෙන ආගන්ත්වා සාලං පවිට්ඨා, ත්වං පන මහල්ලිකා විය පදවාරං අතික්කම්ම නාගච්ඡසි, සාටකස්ස තෙමනභාවම්පි න ගණෙසි. සවෙ තං හත්ථී වා අස්සො වා අනුබන්ධෙය්‍යා, කිං එවමෙවං කරෙය්‍යාසිති? තාතා, සාටකා නාම න දුල්ලභා, සුලභා මය්හං කුලෙ සාටකා. වයප්පත්තා මාතුගාමා පන පණ්ණයභණ්ඩසදිසා, හත්ථෙ වා පාදෙ වා හග්ගෙ අඬගච්ඡකලං මාතුගාමං ජිගුච්ඡත්තා නිට්ඨුහිත්වා ගච්ඡන්ති, තස්මා සණ්කං ආගතාමිහිති.

තෙ වින්තයිංසු – “ඉමාය සදිසා ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ ඉත්ථී නාම නත්ථී, යාදිසා රූපෙන, කථායපි තාදිසාව. කාරණාකාරණං ඤත්වා කථෙති” ති තස්සා උපරි මාලාගුළං බිපිංසු. අථ, විසාබා, වින්තෙසි – “අහං පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතා, ඉදානි පන පරිග්ගහිතාමිහි” ති විනිතෙනාකාරෙන භූමියං නිසිදි. අථ නං තත්ථෙව සාණ්ණා පරික්ඛිපිංසු. සා පටිච්ඡන්තභාවං ඤත්වා දාසිගණපරිවුතා ගෙහං අගමාසි. තෙපි මිගාරසෙට්ඨිනො පුරිසා තාය සද්ධිංයෙව ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සන්තිකං අගමංසු. “කතරගාමවාසිනො, තාතා, තුම්හෙ” ති පුච්ඡිතා “සාවත්ථීනගරෙ මිගාරසෙට්ඨිනො පුරිසම්භා” ති වත්වා “මයං අම්භාකං සෙට්ඨිතා තුම්භාකං ගෙහෙ වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථීති සුත්වා පෙසිතා” ති. සාධු, තාතා, තුම්භාකං සෙට්ඨි කිඤ්චාපි හොගෙන අම්හෙහි අසදිසො, ජාතියා පන සදිසො. සබ්බාකාරසම්පන්නො නාම දුල්ලභො ගච්ඡථ තුම්හෙ සෙට්ඨිස්ස අම්හෙහි සම්පට්ච්ඡිතභාවං ආරොවෙථාති.

තෙ තස්ස වචනං සුත්වා සාවත්ථීං ගන්ත්වා මිගාරසෙට්ඨිස්ස තුට්ඨිං වඩ්ඨිං ව පවෙදෙත්වා “ලද්ධා නො සාමි සාකෙතෙ ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ දාරිකා” ති ආහංසු. තං සුත්වා මිගාරසෙට්ඨි “මහාකුලගෙහෙ කිර නො දාරිකා ලද්ධා” ති තුට්ඨමානසො හුත්වා තාවදෙව ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සාසනං පභිණි “ඉදානෙව දාරිකං ආනයිස්සාම, කත්තබ්බකිච්චං කරොන්තු” ති. සොපිස්ස පටිසාසනං පෙසෙසි – “නයිදං අම්භාකං භාරියං, සෙට්ඨි පන අත්තනො කත්තබ්බකිච්චං කරොන්තු” ති. සො කොසලරඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොවෙසි – “දෙව, එකා මෙ මඬගලකිරියා අත්ථී, දාසස්ස තෙ පුණ්ණවඩ්ඪිනස්ස ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ධීතරං විසාබං නාම දාරිකං ආනෙස්සාමි, සාකෙතගමනං මෙ අනුජානාමා” ති. සාධු, මහාසෙට්ඨි, කිං පන අම්හෙහිපි ආගන්තබ්බන්ති? දෙව තුම්භාදිසානං ගමනං ලද්ධං සක්කාති? රාජා මහාකුලස්ස සඬගහං කාතුකාමො “හොතු සෙට්ඨි, ආගමිස්සාමි” ති සම්පට්ච්ඡිත්වා මිගාරසෙට්ඨිතා සද්ධිං සාකෙතනගරං අගමාසි. ධනඤ්චයසෙට්ඨි “මිගාරසෙට්ඨි කිර කොසලරාජානං ගහෙත්වා ආගතො” ති සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජානං ගහෙත්වා අත්තනො නිවෙසනං අගමාසි. තාවදෙව රඤ්ඤො ව රාජබලස්ස ව මිගාරසෙට්ඨිනො ව වසනට්ඨානං වෙව මාලාගන්ධහත්තාදීනි ව

සබ්බානි පටියාදෙසි. “ඉදං ඉමස්ස ලද්ධං වට්ටනි, ඉදං ඉමස්සා”ති සබ්බං අත්තනාව ජානාති. තෙ තෙ ජනා විත්තයිංසු – “සෙට්ඨි අම්භාකමෙව සක්කාරං කරොති”ති.

අටේකදිවසං රාජා ධනඤ්චයසෙට්ඨිස්ස සාසනං පභිණ්ණි “න සක්කා සෙට්ඨිනා විරකාලං අම්භාකං භරණපොසනං කාතුං, දාරිකාය ගමනකාලං ජානාතු”ති. සොපි රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි – “ඉදානි වස්සකාලො ආගතො, න සක්කා චතුමාසං විවරිතුං, තුම්භාකං බලකායස්ස යං යං ලද්ධං වට්ටනි, සබ්බං තං මම භාරො. කෙවලං දෙවො මයා පෙසිතකාලෙ ගච්ඡතු”ති. තතො පටියාය සාකෙතනගරං නිව්චනක්ඛත්තගාමො විය අහොසි. එවං තයො මාසා අතික්කන්තා. ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො පන ධිතාය මහාලතාපසාධනං න තාව නිට්ඨං ගච්ඡති. අට්ඨස්ස කම්මන්තාධිට්ඨායකා ආගන්ත්වා ආරොවයිංසු – “සෙසං අසන්තං නාම නත්ථි, බලකායස්ස පන භත්තපවනදාරුනි නප්පහොන්ති”ති. “ගච්ඡට්ඨ, තාතා, හත්ථිසාලා අස්සසාලා වියොජෙත්වා භත්තං පවටා”ති. එවං පවත්තානම්පි අඬ්ඬමාසො අතික්කන්තො. තතො පුන ආරොවයිංසු – “දාරුනි සාමි නප්පහොන්ති”ති. “තාතා, ඉමස්මිං කාලෙ දාරුනි ලද්ධං න සක්කා, දුස්සකොට්ඨාගාරං පන විවරිත්වා පුලසාටකෙ ගහෙත්වා වට්ටියො කත්වා තෙලවාටියං තෙමෙත්වා භත්තං පවටා”ති. ඉමිනා නියාමෙන පවත්තානං චත්තාරො මාසා පුරයිංසු.

තතො ධනඤ්චයසෙට්ඨි ධිතුයා මහාලතාපසාධනස්ස නිට්ඨිතභාවං ඤාත්වා “ස්වෙ දාරිකං පෙසෙස්සාමි”ති ධිතරං සම්පෙ නිසිදාපෙත්වා “අම්ම පතිකුලෙ වසන්තියා නාම ඉමඤ්චිමඤ්ච ආචාරං සික්ඛිතුං වට්ටනි”ති ඔවාදං අදාසි. අයං මිගාරසෙට්ඨි අනන්තරගබ්භෙ නිසින්තො ධනඤ්චයසෙට්ඨිනො ඔවාදං අස්සොසි. සොපි සෙට්ඨි ධිතරං එවං ඔවදි –

“අම්ම සසුරකුලෙ වසන්තියා නාම අන්තොඅග්ගි බහි න නිහරිතබ්බො, බහිඅග්ගි අන්තො න පටෙසෙතබ්බො, දදන්තස්සෙව දාතබ්බං, අදදන්තස්ස න දාතබ්බං, දදන්තස්සපි අදදන්තස්සපි දාතබ්බං, සුඛං නිසිදිතබ්බං, සුඛං පරිභුඤ්ජිතබ්බං, සුඛං නිපජ්ජිතබ්බං, අග්ගි පරිවරිතබ්බො, අන්තොදෙවතා නමස්සිතබ්බො”ති.

ඉමං දසවිධං ඔවාදං දත්වා පුනදිවසෙ සබ්බා සෙනියො සන්තිපාතෙත්වා රාජසෙනාය මජ්ඣිකෙ අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පාටිභොගෙ ගහෙත්වා “ස්වෙ මෙ ධිතු ගතට්ඨානෙ දොසො උප්පජ්ජති, තුම්භෙහි සොධෙතබ්බො”ති වත්වා නවකොට්ඨාසනකෙන මහාලතාපසාධනෙන ධිතරං පසාධෙත්වා න්භානචුණ්ණමුලං චතුපණ්ණාසකට්ඨකං ධනං දත්වා ධිතාය සද්ධිං නිබද්ධං ගමනචාරිනියො පඤ්චසතා දාසියො පඤ්ච ආජඤ්ඤරථසතානි සබ්බුපකාරඤ්ච සතං සතං දත්වා කොසලරාජානඤ්ච මිගාරසෙට්ඨිඤ්ච, විස්සජ්ජෙත්වා ධිතු ගමනවෙලායං වජාධිට්ඨායකෙ පුරිසෙ පක්කොසාපෙත්වා, “තාතා, මම ධිතාය ගතට්ඨානෙ බීරපානත්ථං ධෙනුහි, යානයොජනත්ථං උසහෙහි ව අත්ථො හොති, තස්මා මම ධිතු ගමනමග්ගෙ වජ්ඣාරං විවරිත්වා පුපුලතො අට්ඨ උසහානි

ගොගණෙන පුරෙත්වා තිගාවුතමත්ථකෙ අසුකා නාම කන්දරා අත්ථී, අග්ගගොයුථෙ තං යානං පත්තෙ හෙරිසඤ්ඤාය වජ්ජවාරං පිදහෙය්‍යාපා”ති. තෙ “සාධු”ති සෙට්ඨිස්ස වචනං සම්පට්ඨිත්වා තථා අකංසු. වජ්ජවාරෙ විවට්ඨෙ උළාරුළාරායෙව ගාවියො නික්ඛමිංසු. ද්වාරෙ පිදහිතෙ පන විසාබාය පුඤ්ඤබලෙන බලවගාවො ව දම්මගාවො ව බහි ලඬ්ඝිත්වා මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. අථ, විසාබා, සාවත්ථීනගරද්වාරං පත්තකාලෙ චිත්තෙසි – “පටිච්ඡන්තයානස්මිං නු බො නිසිදිත්වා පවිසාමි, උදාහු රටෙ යත්වා”ති. අථස්සා එතදහොසි – “පටිච්ඡන්තයානෙන මෙ පවිසන්තියා මහාලතාපසාධනස්ස විසෙසො න පඤ්ඤායිස්සති”ති. සා සකලනගරස්ස අත්තානං දස්සෙත්ති රටෙ යත්වා නගරං පාවිසි. සාවත්ථීවාසිනො විසාබාය සම්පත්තිං දිස්වා “එසා කිර, විසාබා, නාම එවරුපා, අයඤ්ච සම්පත්ති එතිස්සාව අනුච්ඡවිකා”ති ආහංසු. ඉති සා මහාසම්පත්තියා මිගාරසෙට්ඨිනො ගෙහං පාවිසි. ආගතදිවසෙ වස්සා සකලනගරවාසිනො “අම්භාකං, ධනඤ්චයසෙට්ඨී, අත්තනො නගරං සම්පත්තානං මහාසක්කාරං අකාසී”ති යථාබලං පණ්ණාකාරං පහිණිංසු. විසාබා, පහිතපහිතං පණ්ණාකාරං තස්මිංයෙව නගරෙ අඤ්ඤමඤ්ඤෙසු කුලෙසු සබ්බත්ථකමෙව දාපෙසි. අථස්සා රත්තිභාගසමනන්තරෙ එකිස්සා ආපඤ්ඤවළවාය ගබ්භවුට්ඨානං අහොසි. සා දාසිහි දණ්ඩදීපිකා ගාභාපෙත්වා තත්ථ ගන්ත්වා වළුවං උණ්හොදකෙන ත්භාපෙත්වා තෙලෙන මක්ඛාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසි.

මිගාරසෙට්ඨිපි සත්තාහං පුත්තස්ස ආවාහසක්කාරං කරොන්තො ධුරවිහාරෙ වසන්තම්පි තථාගතං අමනසිකත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සකලනිවෙසනං පුරෙත්තො නග්ගසමණකෙ නිසිදාපෙත්වා “ආගච්ඡතු මෙ ධිතා, අරහන්තෙ චන්දතු”ති විසාබාය සාසනං පහිණි. සා “අරහන්තා”ති වචනං සුත්වා සොතාපන්තා අරියසාවිකා හට්ඨතුට්ඨා හුත්වා තෙසං නිසින්නට්ඨානං ගන්ත්වා තෙ ඔලොකෙත්වා “න එවරුපා නාම අරහන්තා හොන්ති, හිරොත්තජ්ජවිච්ඡිතානං නාම සන්තිකං කස්මා මං සසුරො පක්කොසාපෙති”ති “ධී, ධී”ති ගරහිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතා. නග්ගසමණා තං දිස්වා සබ්බෙ එකජ්ජහාරෙනෙව සෙට්ඨී ගරහිංසු – “කිං ත්වං, ගහපති, අඤ්ඤං නාලත්ථ, සමණස්ස ගොතමස්ස සාවිකං මහාකාලකණ්ණිං කස්මා ඉමං ගෙහං පවෙසෙසි, වෙගෙන නං ඉමස්මා ගෙහා නිහරාහී”ති. තතො සෙට්ඨී “න සක්කා මයා ඉමෙසං වචනෙන ඉමං ගෙහා නිහරිතුං, මහාකුලස්ස ධිතා අය”න්ති චිත්තෙත්වා – “ආවරියා දහරා නාම ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා කරෙය්‍යුං, තුම්හෙ තුණ්හී හොපා”ති නග්ගෙ උයොපෙත්වා මහාපල්ලඬිකෙ නිසිදාපෙත්වා සුවණ්ණකට්ඨිජුං ගහෙත්වා විසාබාය පරිවිසියමානො සුවණ්ණපාතියං අප්පොදකමධුපායාසං පරිභුඤ්ජී.

තස්මිං සමයෙ එකො පිණ්ඩවාරිකො ථෙරො පිණ්ඩාය වරන්තො සෙට්ඨිස්ස සරද්වාරං පාපුණි. විසාබා, තං දිස්වා “සසුරස්ස ආචික්ඛිතුං න යුත්ත”න්ති යථා සො ථෙරං පස්සති, එවං අපගන්ත්වා අට්ඨාසි. සො පන බාලො ථෙරං දිස්වාපි අපස්සන්තො විය හුත්වා අධොමුඛො පායාසමෙව භුඤ්ජති. විසාබා, “ථෙරං දිස්වාපි මෙ සසුරො සඤ්ඤං න කරොති”ති ඤාත්වා ථෙරං උපසඬකම්ත්වා “අතිච්ඡථ, හන්තෙ, මය්හං සසුරො පුරාණං බාදති”ති ආහ. සො නිගණ්ඨෙහි තාව කථිතකාලෙ

අධිවාසෙසි, “පුරාණං බාදති” ති වුත්තක්ඛණ්ණෙයෙව පන හත්ථං අපනෙත්වා “ඉමං පායාසං ඉතො හරථං, එතඤ්ච ඉමස්මා ගෙහා නීහරථං. අයඤ්චි මං එවරුපෙ මඬිගලගෙහෙ අසුච්ඛාදකං නාම කරොති” ති ආහ. තස්මිං බො පන නිවෙසනෙ සබ්බෙපි දාසකම්මකරා විසාබාය සන්තකාව, කො නං හත්ථෙ වා පාදෙ වා ගණ්ඨස්සති, මුඛෙන කථෙතුං සමත්ථොපි නාම නත්ථී. තතො, විසාබා, සසුරස්ස කථං සුත්වා ආහ – “තාත, න එත්තකෙන වචනෙන මයං නික්ඛමාම, නාහං තුම්හෙහි උදකතිත්ථතො කුම්භදාසිකා විය ආනිතා. ධරමානකමානාපිතුනං ධීතරො නාම න එත්තකෙනෙව නික්ඛමන්ති, එතෙනෙව මෙ කාරණෙන පිතා ඉධාගමනදිවසෙ අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පක්කොසාපෙත්වා ‘සවෙ මෙ ධීතරං උපාදාය දොසො උප්පජ්ජති, සොධෙය්‍යාපා’ ති වත්වා තෙසං හත්ථෙ යපෙසි. තෙ පක්කොසාපෙත්වා මය්හං දොසාදොසං සොධාපෙථා” ති.

තතො සෙට්ඨි “කල්‍යාණං එසා කථෙති” ති අට්ඨ කුටුම්භිකෙ පක්කොසාපෙත්වා “අයං දාරිකා සන්තමෙ දිවසෙ අපරිපුණ්ණෙයෙව මඬිගලගෙහෙ නිසින්තං මං ‘අසුච්ඛාදකො’ ති වදති” ති ආහ. එවං කිර, අම්මාති? “තාතා, මය්හං සසුරො අසුචිං බාදිතුකාමො හවිස්සති, අහං පන එවං කත්වා න කථෙමි. එකස්මිං පන පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරෙ සරද්ථාරෙ ධීතෙ අයං අප්පොදකමධුපායාසං භුඤ්ජන්තො න තං මනසි කරොති, අහං ඉමිනා කාරණෙන ‘අතිවිජථං, හන්තෙ, මය්හං සසුරො ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පුඤ්ඤං න කරොති, පුරාණපුඤ්ඤං බාදති’ ති එත්තකං කථයිත්ති ආහ. අය්‍ය, ඉධ දොසො නත්ථී, අම්මාකං ධීතා කාරණං කථෙති, ත්වං කස්මා කුජ්ඣසීති? අය්‍යා, එස තාව දොසො මා හොතු, අයං පන දාරිකා ආගතදිවසෙයෙව මම පුත්තෙ සඤ්ඤං අකත්වා අත්තතො ඉච්ඡිතට්ඨානං අගමාසීති. එවං කිර, අම්මාති? තාතා, නාහං ඉච්ඡිතට්ඨානං ගච්ඡාමි, ඉමස්මිං පන ගෙහෙ ආජානීයවළවාය විජාතාය සඤ්ඤම්පි අකත්වා නිසීදනං නාම අයුත්තන්ති දණ්ඩදීපිකා ගාභාපෙත්වා දාසිහි පරිවුතා තත්ථ ගන්ත්වා වළවාය විජාතපරිහාරං කාරාපෙසින්ති. අය්‍ය, අම්මාකං ධීතා තව ගෙහෙ දාසිහිපි අකත්තඛිකම්මං අකාසි, ත්වං එත්ථ කිං දොසං පස්සසීති?

අය්‍යා, එස තාව ගුණො හොතු, ඉමස්සා පන පිතා ඉධාගමනදිවසෙ ඔවාදං දෙන්තො “අන්තොඅග්ගි බහි න නීහරිතඛිබො” ති ආහ, කිං පන සක්කා අම්මෙහි උභතො පටිවිස්සකගෙහානං අග්ගිං අදත්වා වසිතුන්ති? එවං කිර, අම්මාති? තාතා, න මය්හං පිතා එතං අග්ගිං උපාදාය කථෙසි, යා පන අත්තොනිවෙසනෙ සස්සුආදීනං රහස්සකථා උප්පජ්ජති, සා දාසිදාසානං න කථෙතඛිබො. එවරුපා හි කථා වඩ්ඪමානා කලහාය සංවත්තති, ඉදං සන්ධාය මය්හං පිතා කථෙසි, තාතාති.

අය්‍යා, එතං තාව එවං හොතු, ඉමස්සා පිතා “බාහිරතො අග්ගි න අන්තො පවෙසෙතඛිබො” ති ආහ, කිං සක්කා අම්මෙහි අත්තොඅග්ගිමහි නිබ්බුතෙ බාහිරතො අග්ගිං අනාහරිතුන්ති? එවං කිර, අම්මාති? තාතා, මය්හං පිතා එතං අග්ගිං සන්ධාය න කථෙසි, යං පන දොසං දාසකම්මකාරෙහි කථිතං හොති, තං අත්තොමානුසකානං න කථෙතඛිබො...පෙ.....

යම්පි තෙන “යෙ දදන්ති, තෙසංයෙව දාතබ්බ”න්ති වුත්තං, තං “යාචිතකං උපකරණං ගහෙත්වා යෙ පටිදදන්ති, තෙසංයෙව දාතබ්බ”න්ති සන්ධාය වුත්තං.

“යෙ න දදන්ති”ති ඉදම්පි යාචිතකං උපකරණං ගහෙත්වා යෙ න පටිදදන්ති, තෙසං න දාතබ්බන්ති සන්ධාය වුත්තං.

“දදන්තස්සපි අදදන්තස්සපි දාතබ්බ”න්ති, ඉදං පන දුග්ගතෙසු ඤාතිමිත්තෙසු සම්පත්තෙසු පටිදාතුං සක්කොන්තු වා මා වා, දාතුමෙව වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිසිදිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරෙ දිස්වා උට්ඨාතබ්බට්ඨාතෙ නිසිදිතුං න වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදං පන සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරං අභුඤ්ජිත්වා තෙ පරිච්ඡිත්වා සබ්බෙහි ලද්ධාලද්ධං ඤාත්වා පච්ඡා සයං භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති සන්ධාය වුත්තං.

“සුඛං නිපජ්ජිතබ්බ”න්ති ඉදම්පි සස්සුසසුරසාමිකෙහි පුරෙතරමෙව සයනං ආරුය්හ න නිපජ්ජිතබ්බං, තෙසං කත්තබ්බයුත්තකං චත්තපට්චත්තං කත්වා පච්ඡා සයං නිපජ්ජිතුං යුත්තන්ති ඉදං සන්ධාය වුත්තං.

“අග්ගි පරිවරිතබ්බො”ති ඉදං පන සස්සුම්පි සසුරම්පි සාමිකම්පි අග්ගික්ඛන්ධං විය උරගරාජානං විය ච කත්වා පස්සිතුං වට්ටතීති ඉදං සන්ධාය වුත්තන්ති.

එතෙ තාව එත්තකා ගුණා භොන්තු, ඉමිස්සා පන පිතා අන්තොදෙවතා නමස්සාපෙති, ඉමස්ස කො අත්ථොති? එවං කිර, අම්මාති? ආම, තාතා, එතම්පි හි මෙ පිතරා ඉදං සන්ධාය වුත්තං – “ආවෙණිකසරාවාසං වසනකාලතො පට්ඨාය අත්තතො සරද්ධාරං සම්පත්තපබ්බජිතං දිස්වා යං සරෙ බාදනීයං භොජනීයං අත්ථී, තතො පබ්බජිතානං දත්වාච බාදිතුං වට්ටතී”ති. අථ නං තෙ ආහංසු – “තුය්හං පන මහාසෙට්ඨී පබ්බජිතෙ දිස්වා අදානමෙව රුච්චති මඤ්ඤෙති. සො අඤ්ඤං පට්චචනං අපස්සන්තො අධොමුඛො නිසිදි”.

අථ නං කුටුම්භිකා “කිං සෙට්ඨී අඤ්ඤොපි අම්මාකං ධීතු දොසො අත්ථී”ති පුච්ඡිංසු. නත්ථී, අය්‍යාති. කස්මා පන නං නිද්දොසං අකාරණා ගෙහතො නිහරාපෙසිති? තස්මිං බණ්ණ, විසාබා, ආහ – “පයම් තාව මය්හං මම සසුරස්ස වචනෙන ගමනං න යුත්තං, මය්හං පන ආගමනදිවසෙ මම දොසාදොසං සොධනත්ථාය මම පිතා තුම්මාකං හත්ථෙ ය්‍යපෙත්වා අදාසි, ඉදානි මය්හං ගන්තුං සුඛ”න්ති දාසිදාසෙ “යානාදීනි සජ්ජානි කරොථා”ති ආණාපෙසි. අථ නං සෙට්ඨී තෙ කුටුම්භිකෙ ගහෙත්වා, “අම්ම, මයා අජානිත්වා කථිතං, ඛමාහි මය්හ”න්ති ආහ. “තාතා, තුම්මාකං බම්මබ්බං තාව ඛමාමි, අහං පන බුද්ධසාසනෙ අවෙච්චස්පසන්නස්ස කුලස්ස ධීතා, න මයං විතා හික්ඛුසඬ්ඝෙන චත්තාම. සවෙ මම

රුපියා හික්බුසඬිසං පටිජග්ගිතුං ලභාමි, වසිස්සාමි” ති. “අම්ම, ත්වං යථාරුපියා තව සමණෙ පටිජග්ගාහි” ති.

තතො, විසාඛා, දසබලං නිමන්තාපෙත්වා පුනදිවසෙ නිවෙසනං පුරෙන්නී බුද්ධජපමුඛං හික්බුසඬිසං නිසීදාපෙසි. නග්ගපරිසාපි සත්ථු මිඟාරසෙට්ඨිනො ගෙහං ගතභාවං සුත්වා තත්ථ ගන්ත්වා ගෙහං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. විසාඛා, දක්ඛිණොදකං දත්වා “සබ්බො සක්කාරො පටියාදිතො, සසුරො මෙ ආගන්ත්වා දසබලං පරිවිසතු” ති සාසනං පෙසෙසි. සො නිගණ්ඨානං වචනං සුත්වා “මම ධිතා සම්මාසම්බුද්ධං පරිවිසතු” ති ආහ. විසාඛා, නානග්ගරසෙහි දසබලං පරිවිසිත්වා නිට්ඨිතෙ භත්තකිව්වෙ පුන සාසනං පහිණි – “සසුරො මෙ ආගන්ත්වා දසබලස්ස ධම්මකථං සුණාතු” ති. අථ නං “ඉදානි අගමනං නාම අතිවිය අකාරණ” න්ති ධම්මකථං සොතුකමාන්තාය ගච්ඡන්තං නග්ගසමණා ආහංසු – “සමණස්ස ගොතමස්ස ධම්මං සුණන්තො ඛහිසාණියං නිසීදිත්වා සුණාහි” ති. පුරෙතරමෙව ව ගන්ත්වා සාණියා පරික්ඛිපිංසු. මිඟාරසෙට්ඨි ගන්ත්වා ඛහිසාණියං නිසීදි. තථාගතො “ත්වං ඛහිසාණියං වා නිසීද, පරකුට්ටෙ වා පරසෙලෙ වා පරචක්කවාලෙ වා නිසීද. අහං බුද්ධො නාම සක්කොමි තං මම සද්දං සාවෙතු” න්ති සුවණ්ණවණ්ණඵලං අම්බරුක්ඛං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා වාලෙන්තො විය ධම්මකථං කථෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ සෙට්ඨි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සාණිං උක්ඛිපිත්වා සත්ථු පාදෙ පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා සත්ථු සන්තිකෙයෙව ව “ත්වං, අම්ම, අජ්ජ ආදිං කත්වා මම මාතා” ති විසාඛං අත්තතො මාතුට්ඨානෙ යපෙසි. තතො පට්ඨාය, විසාඛා මිඟාරමාතා, නාම ජාතා.

සා එකදිවසං නක්ඛත්තසමයෙ වත්තන්තෙ “අන්තොනගරෙ ගුණො නත්ථි” ති දාසිහි පරිවුතා සත්ථු ධම්මකථං සොතුං ගච්ඡන්ති “බුද්ධානං සන්තිකං උද්ධතවෙසෙන ගන්තුං අයුත්ත” න්ති මහාලතාපසාධනං ඔමුඤ්චිත්වා දාසියා භත්ථෙ දත්වා සත්ථාරං උපසඬකමිත්වා අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි, සත්ථා ධම්මකථං කථෙසි. සා ධම්මදෙසනාපරියොසානෙ දසබලං වන්දිත්වා නගරාහිමුඛා පායාසි. සාපි දාසි අත්තනා ගහිතපසාධනස්ස යපිතට්ඨානං අසල්ලක්ඛෙත්වා ගච්ඡන්ති පසාධනත්ථාය පටිනිවත්ති. අථ නං, විසාඛා, “කහං පන තෙ තං යපිත” න්ති පටිපුච්ඡි. ගන්ධකුට්පරිවෙණෙ, අයොගි. හොතු ජෙ ගන්ත්වා ආහර, ගන්ධකුට්පරිවෙණෙ යපිතකාලතො පට්ඨාය ආහරාපනං නාම අම්භාකං අයුත්තං. තස්මා තං විස්සජ්ජෙත්වා දණ්ඩකම්මං කරිස්සාම. තත්ථ පන යපිතෙ අයානං පලිබොධො හොතිති.

පුනදිවසෙ සත්ථා හික්බුසඬිසපරිවාරො විසාඛාය නිවෙසනද්වාරං සම්පාපුණි. නිවෙසනෙ ව නිබද්ධපඤ්ඤත්තානි ආසනානි. විසාඛා, සත්ථු පත්තං ගණ්හිත්වා සත්ථාරං ගෙහං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙසුයෙව නිසීදාපෙත්වා කතභත්තකිව්වෙ සත්ථරි තං පසාධනං ආහරිත්වා සත්ථු පාදමුලෙ නික්ඛිපිත්වා “ඉදං, භත්තෙ, තුම්භාකං දම්මි” ති ආහ. සත්ථා “අලඬිකාරො නාම පබ්බජිතානං න වට්ටති” ති පටික්ඛිපි. ජානාමි, භත්තෙ, අහං පන ඉමං අග්ඝාපෙත්වා ධනං ගහෙත්වා

තුම්භාකං වසනගන්ධකුටිං කාරෙස්සාමිති. තදා සත්ථා අධිවාසෙසි. සාපි තං අග්ඝාපෙත්වා නවකොට්ඨනං ගහෙත්වා ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතෙ පුබ්බාරාමවිහාරෙ තථාගතස්ස වසනගන්ධකුටිං කාරෙසි. විසාඛාය පන නිවෙසනං පුබ්බණ්ඨසමයෙ කාසාවපජ්ජොතං ඉසිවාතපටිවාතමෙව හොති අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගෙහං විය. තස්සාපි ගෙහෙ සබ්බහත්තානි පටියත්තානෙව අහෙසුං. සා පුබ්බණ්ඨසමයෙ භික්ඛුසඤ්ජස්ස ආමිසසඤ්ජායං කත්වා පච්ඡාභත්තෙ හෙසජ්ජානි වෙව අට්ඨවිධපානානි ච ගණ්භාපෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුසඤ්ජස්ස දත්වා පච්ඡා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුත්වා ආගච්ඡති. සත්ථා අපරභාගෙ උපාසිකායො පටිපාටියා යානන්තරෙසු යපෙත්තො විසාඛං මිගාරමාතරං දායිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

බුද්ධජුත්තරා-සාමාවතීවත්ථු

260-261. තතියචතුත්ථෙසු බහුස්සුතානං යදිදං, බුද්ධජුත්තරා, මෙත්තාවිහාරිනං යදිදං, සාමාවතීති බහුස්සුතානං උපාසිකානං බුද්ධජුත්තරා, මෙත්තාවිහාරිනං සාමාවතී අග්ගාති දස්සෙති. තා කිර ද්වෙපි පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතියං කුලගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්භිත්වා අපරභාගෙ “සත්ථු ධම්මකථං සොස්සාමා”ති විහාරං අගමංසු. තත්ථ, බුද්ධජුත්තරා, සත්ථාරං එකං උපාසිකං බහුස්සුතානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සාමාවතීපි එකං උපාසිකං මෙත්තාවිහාරිනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. තාසං ද්විත්තම්පි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තිනංයෙව කප්පසතසහස්සං අතික්කන්තං.

අථ අම්භාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව අල්ලකප්පරට්ඨෙ අභිවාතකරොගො නාම උදපාදි. එකෙකස්මිං ගෙහෙ එකප්පභාරෙතෙව දසපි වීසම්පි තිංසම්පි ජනා මරන්ති, තිරොරට්ඨං ගතා පන ජීවිතං ලහන්ති. තං ඤත්වා එකො පුරිසො අත්තතො පුත්තදාරං ආදාය “අඤ්ඤං රට්ඨං ගම්ස්සාමි”ති තතො නික්ඛම්. අථස්ස සරෙ ගහිතපාටෙයාං අත්තරාමග්ගෙ කන්තාරෙ අනුත්තිණ්ණෙයෙව පරික්ඛයං අගමාසි. තෙසං සරිරබලං පරිභායි, සකිං මාතා පුත්තං උක්ඛිපති, සකිං පිතා. අථස්ස පිතා වින්තෙසි – “අම්භාකං සරිරබලං පරිභීනං, පුත්තං උක්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තා කන්තාරං නිත්ථරිතුං න සක්ඛිස්සාමා”ති. සො තස්ස මාතරං අජානාපෙත්වා උදකකිච්චෙන ඔභීතො විය පුත්තං මග්ගෙ නිසීදාපෙත්වා එකකොව මග්ගං පටිපජ්ජී. “අථස්ස හරියා ආගමනං ඔලොකයමානා යීතා හත්ථෙ පුත්තං අදිස්වා විරවමානා ගන්ත්වා කහං මෙ සාමි පුත්තො”ති ආහ. කො තෙ පුත්තෙන අත්ථො? ජීවමානා පුත්තං ලභිස්සාමාති. සා “අතිසාහසිකො වතායං පුරිසො”ති වත්වා “ගච්ඡ ත්වං, නාහං තාදිසෙන සද්ධිං ගම්ස්සාමි”ති ආහ. සො “අනුපධාරෙත්වා මෙ හද්දෙ කතං, බමෙතං මය්හ”න්ති වත්වා පුත්තං ආදායාගතො.

තෙ තං කන්තාරං සමතික්කම්ත්වා සායං එකං ගොපාලකකුලං සම්පාපුණ්ණංසු. තං දිවසඤ්ච ගොපාලකකුලවාසිනො නිරුද්ධපායාසං පටිංසු. තෙ තෙ දිස්වා “ඉමෙ අතිවිය ඡාතකා”ති පායාසස්ස මහාභාජනං පුරෙත්වා උච්චිකපුරං සජ්ජිං.

ආසිඤ්චිත්වා අදංසු. තෙසු නං පායාසං භුඤ්ජන්තෙසු සා ඉත්ථි පමාණෙනෙව භුඤ්ජි, පුරිසො පන පමාණාතික්කන්තං භුඤ්ජිත්වා ජීරාපෙතුං අසක්කොන්තො රත්තිභාගසමනන්තරෙ කාලමකාසි. සො කාලං කරොන්තො තෙසු සාලයභාවෙන ගොපාලකානං ගෙහෙ සුනඛියා කුච්ඡස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. සුනඛී නචිරස්සෙව විජාතා. ගොපාලකො නං කුක්කුරං සස්සිරිකං දිස්වා පිණ්ඩෙන පලොභෙත්වා අත්තනි උප්පන්නසිනෙහං ගහෙත්වා සද්ධිමෙව වරති.

අටේකදිවසං එකො පච්චෙකඛුද්ධො භික්ඛාචාරවෙලාය ගොපාලකස්ස සරද්ධාරං සම්පත්තො. සොපි තං දිස්වා භික්ඛං දත්වා අත්තානං නිස්සාය වසනත්ථාය පටිඤ්ඤං ගණ්හි. පච්චෙකඛුද්ධො ගොපාලකකුලස්ස අවිදුරෙ යානෙ එකස්මිං වනසණ්ඩෙ වාසං උපගතො. ගොපාලකො තස්ස සන්තිකං ගච්ඡන්තො තං කුක්කුරං ගහෙත්වා ගච්ඡති, අන්තරාමග්ගෙ ව වාළමිගට්ඨානෙ වාළමිගානං පලායනත්ථං රුක්ඛෙ වා පාසාණං වා පහාරං දෙති, සොපි කුක්කුරො තස්ස කරණවිධානං වචන්ථපෙති. අටේකදිවසං සො ගොපාලකො පච්චෙකඛුද්ධස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා, “හන්තෙ, අම්භාකං සබ්බකාලං ආගමනං නාම න හොති. අයං පන කුක්කුරො ඡෙකො, ඉමස්ස ආගතසඤ්ඤාය අම්භාකං ගෙහද්ධාරං ආගච්ඡෙය්‍යාමා”ති ආහ. සො එකදිවසං “පච්චෙකඛුද්ධං ගණ්හිත්වා එහි”ති කුක්කුරං පෙසෙසි. කුක්කුරො තස්ස වචනං සුත්වා භික්ඛාචාරවෙලාය ගන්ත්වා පච්චෙකඛුද්ධස්ස පාදමූලෙ උරෙන නිපජ්ජි. පච්චෙකඛුද්ධො “අයං මම සන්තිකං ආගතො”ති ඤත්වා පත්තචීවරං ආදාය මග්ගං පටිපජ්ජි. සො තස්ස වීමංසනත්ථාය උක්කමිත්වා අඤ්ඤං මග්ගං ගණ්හි, කුක්කුරො පුරතො යත්වා ගොපාලකමග්ගං පටිපන්නකාලෙ අපසක්කි. යස්මිං ව යස්මිං ව යානෙ වාළමිගානං පලායනත්ථං ගොපාලකො රුක්ඛං වා පාසාණං වා පහරි, තං තං යානං පත්වා කුක්කුරො මහාචරවං චිරවි. තස්ස සද්දෙන වාළමිගා පලායන්ති. පච්චෙකඛුද්ධොපි හත්තකිච්චවෙලාය මහන්තං සිනිද්ධපිණ්ඩං තස්ස දෙති. සොපි පිණ්ඩලාභෙන පච්චෙකඛුද්ධෙ උත්තරිතරං සිනෙහං කරොති.

ගොපාලකො තෙමාසං චූත්ථස්ස පච්චෙකඛුද්ධස්ස තිච්චරජ්ජහොනකං සාටකං දත්වා, “හන්තෙ, සවෙ වො රුච්චති, ඉධෙව වසථ. නො වෙ රුච්චති, යථාසුඛං ගච්ඡමා”ති ආහ. පච්චෙකඛුද්ධො ගමනාකාරං දස්සෙති. සො ගොපාලකො පච්චෙකඛුද්ධං අනුගන්ත්වා නිවත්තති. කුක්කුරො පච්චෙකඛුද්ධස්ස අඤ්ඤත්ථ ගමනභාවං ඤත්වා අනිසිනෙහෙන උප්පන්නබලවසොකො හදයථාලනං පත්වා කාලං කත්වා තාවතිංසපුරෙ නිබ්බන්ති. අටස්ස පච්චෙකඛුද්ධෙන සද්ධිං ගමනකාලෙ උච්චාසද්දං කත්වා වාළමිගානං පලාපිතභාවෙන දෙවතාහි සද්ධිං කටේත්තස්ස සද්දො සකලදෙවපුරං ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. සො තෙනෙව නාමධෙය්‍යං ලභිත්වා ඝොසකදෙවපුත්තො නාම ජාතො. අටස්ස තස්මිං සම්පත්තිං අනුභවන්තස්ස මනුස්සපටෙ කොසම්බිනගරෙ උදෙනො නාම රාජා රජ්ජං පටිපජ්ජි. තස්ස වත්ථු මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ බොධිරාජකුමාරසුත්තවණ්ණනායං (ම. නි. අට්ඨ. 2.324 ආදයො) චූත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තස්මිං පන රජ්ජං කාරයමානෙ සොසකදෙවපුත්තො චචිත්වා කොසම්බියං එකිස්සා රුපුපථිවිනියා කුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා දසමාසච්චයෙන විජායිත්වා පුත්තභාවං ඤත්වා සඬකාරකුටෙ ඡඩ්ඛාපෙසි. තස්මිං ඛණෙ කොසම්බියෙට්ඨිනො කම්මන්තිකො පාතොච සෙට්ඨිසරං ගච්ඡන්තො “කිං නු ඛො ඉමං කාකෙහි සම්පරිකිණ්ණ”න්ති ගන්ත්වා දාරකං දිස්වා “මහාපුඤ්ඤවා එස දාරකො භවිස්සති”ති එකස්ස පුරිසස්ස භත්ථෙ ගෙහං පෙසෙත්වා සෙට්ඨිසරං අගමාසි. සෙට්ඨිසි රාජුපට්ඨානවෙලාය රාජකුලං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ පුරොහිතං දිස්වා “අජ්ජ කිං නක්ඛත්ත”න්ති පුච්ඡී. සො තත්ථෙව යිනො ගණෙත්වා “අසුකං නාම නක්ඛත්තං, අජ්ජ ඉමිනා නක්ඛත්තෙන ජාතදාරකො ඉමස්මිං. නගරෙ සෙට්ඨිට්ඨානං ලහිස්සති”ති ආභ. සො තස්ස කථං සුත්වා වෙගෙන සරං පෙසෙසි – “ඉමස්ස පුරොහිතස්ස ද්වෙ කථා නාම නත්ථී, සරණි ච මෙ ගරුගබ්භා, ජානාථ තාව නං විජාතා වා නො වා”ති. තෙ ගන්ත්වා ජානිත්වා, “අය්‍ය, න තාව විජාතා”ති ආභංසු. තෙන හි ගච්ඡථ, ඉමස්මිං නගරෙ අජ්ජ ජාතදාරකං පරියෙසථාති. තෙ පරියෙසන්තා තස්ස සෙට්ඨිනො කම්මන්තිකස්ස ගෙහෙ තං දාරකං දිස්වා සෙට්ඨිනො ආරොචයිංසු. තෙන හි ගච්ඡථ භණෙ, තං කම්මන්තිකං පක්කොසථාති. තෙ තං පක්කොසිංසු. අථ නං සෙට්ඨි “ගෙහෙ කිර තෙ දාරකො අත්ථී”ති පුච්ඡී. “ආම, අය්‍යා”ති. “තං දාරකං අම්භාකං දෙහී”ති. “න දෙමි, අය්‍යා”ති. “හන්ද සහස්සං ගණ්හිත්වා දෙහී”ති. සො “අයං ජීවෙය්‍ය වා මරෙය්‍ය වා, දුජ්ජානමිද්”න්ති සහස්සං ගණ්හිත්වා අදාසි.

තතො සෙට්ඨි චිත්තෙසි – “සචෙ මෙ හරියා ධිතරං විජායිස්සති, ඉමමෙව පුත්තං කරිස්සාමි. සචෙ පුත්තං විජායිස්සති, මාරෙස්සාමි”ති. චිත්තෙත්වා ගෙහෙ පොසෙසි. අථස්ස හරියා කතිපාභච්චයෙන පුත්තං විජායි. තතො සෙට්ඨි “එවං තං ගාවො මද්දිත්වා මාරෙස්සන්ති”ති චිත්තෙත්වා “ඉමං දාරකං වජ්ජවාරෙ නිපජ්ජාපෙථා”ති ආභ. තං තත්ථ නිපජ්ජාපෙසුං. අථ නං යුථපති උසහො පයමං නික්ඛමන්තො දිස්වා “එවං තං අඤ්ඤෙ න මද්දිස්සන්ති”ති චතුත්තං පාදානං අන්තරෙ කත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ගොපාලකා දිස්වා “මහාපුඤ්ඤො එස දාරකො භවිස්සති, යස්ස තිරච්ඡානගතාපි ගුණං ජානන්ති, පටිජග්ගිස්සාම න”න්ති අත්තතො ගෙහං නයිංසු.

සොපි සෙට්ඨි තස්ස මතභාවං අනුච්ඡන්තො “ගොපාලකෙහි නීතො”ති සුත්වා පුන සහස්සං දත්වා ආණාපෙත්වා ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඛාපෙසි. තස්මිං ච කාලෙ සෙට්ඨිස්ස සරෙ අප්පාලකො සුසානං නිස්සාය අජිකා වාරෙති. අට්ඨකා ධෙනු අජිකා දාරකස්ස පුඤ්ඤෙන මග්ගා ඔක්කම්ම ගන්ත්වා දාරකස්ස බීරං දත්වා ගතා. තතො නිවත්තමානාපි තථෙව ගන්ත්වා බීරමදාසි. අප්පාලකො චිත්තෙසි – “අයං අජිකා පාතොපි ඉමස්මා යානා ඔක්කම්මිත්වා ගතා, කිං නු ඛො එත”න්ති ගන්ත්වා ඔලොකෙත්තො තං දාරකං දිස්වා “මහාපුඤ්ඤො එස දාරකො, තිරච්ඡානගතාපිස්ස ගුණං ජානන්ති, පටිජග්ගිස්සාමි න”න්ති ගහෙත්වා ගෙහං ගතො.

පුනදිවසෙ සෙට්ඨි “මතො නු ඛො දාරකො, න මතො”ති ඔලොකාපෙත්තො අප්පාලකෙන ගහිතභාවං ඤත්වා සහස්සං දත්වා ආණාපෙත්වා “ස්චෙ ඉමං නගරං

එකො සත්ථවාහපුත්තො පවිසිස්සති, ඉමං දාරකං නෙත්වා චක්කමග්ගෙ යිපෙථ,
එවං තං සකටචක්කං ඡින්දන්තං ගමිස්සති” ති ආහ. තං තත්ථ නික්ඛිත්තං
සත්ථවාහපුත්තස්ස පුරිමසකටෙ ගොණා දිස්වා චත්තාරො පාදෙ ථම්හෙ විය
ඔතාරත්වා අට්ඨංසු. සත්ථවාහො “කිං නු බො එත” න්ති තෙසං ධීතකාරණං
ඔලොකෙන්තො දාරකං දිස්වා “මහාපුඤ්ඤො දාරකො, පතිජග්ගිතුං වට්ටති” ති
ගණ්හිත්වා අගමාසි.

සෙට්ඨිපි තස්ස චක්කපටෙ මතභාවං වා අමතභාවං වා ඔලොකාපෙන්තො
සත්ථවාහෙන ගහිතභාවං ඤත්වා තස්සපි සහස්සං දත්වා ආණාපෙන්වා නගරතො
අවිදුරෙ යානෙ පපාතෙ පාතාපෙසි. සො තත්ථ පපතන්තො නළකාරානං
කම්මකරණට්ඨානෙ එකසාලාය පතිතො. සා තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන
සතචිතකප්පාසපිචුසම්ඵස්සසදිසා අහොසි. අථ නං නළකාරජෙට්ඨකො “පුඤ්ඤවා
එස දාරකො, පටිජග්ගිතුං වට්ටති” ති ගණ්හිත්වා ගෙහං ගතො. සෙට්ඨි දාරකස්ස
පපාතතො පතිතට්ඨානෙ මතභාවං වා අමතභාවං වා පරියෙසාපෙන්තො
නළකාරජෙට්ඨකෙන ගහිතභාවං ඤත්වා තස්සපි සහස්සං දත්වා ආණාපෙසි.

අපරභාගෙ සෙට්ඨිස්ස සකපුත්තොපි සොපි උභො වයජ්ජත්තා අහෙසුං. සෙට්ඨි
පුත සොසකදාරකස්ස මාරණුපායං වින්තෙන්තො අත්තතො කුම්භකාරස්ස ගෙහං
ගන්ත්වා “අම්හො මය්හං ගෙහෙ එවරුපො එකො අවජාතදාරකො අත්ථි, තං
දාරකං යංකිඤ්ථි කත්වා මාරතුං වට්ටති රහස්සෙනා” ති ආහ. සො උභොපි
කණ්ණෙ පිදහිත්වා “එවරුපං නාම භාරියං කථං කථෙතුං න වට්ටති” ති ආහ. තතො
සෙට්ඨි “අයං මුඛා න කරිස්සති” ති වින්තෙන්තො – “හන්ද, හො, සහස්සං ගණ්හිත්වා
එතං කම්මං නිජ්ඣාදෙහි” ති ආහ. ලඤ්ජං නාම අහින්තං හින්දති, තස්මා සො
සහස්සං ලහිත්වා සම්පට්චිජිත්වා “අහං, අයා, අසුකදිවසෙ නාම ආවාපං
ආලිම්පෙස්සාමි, තදා තං දාරකං අසුකවෙලාය නාම පෙසෙහි” ති ආහ. සෙට්ඨිපි බො
තස්ස වචනං සම්පට්චිජිත්වා තතො පට්ඨාය දිවසෙ ගණෙන්තො කුම්භකාරෙන
චුත්තදිවසස්ස සම්පත්තභාවං ඤත්වා සොසකකුමාරං පක්කොසාපෙන්වා
“අම්භාකං, තාත, අසුකදිවසෙ නාම බහුහි භාජනෙහි අත්ථො, ත්වං අම්භාකං
කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘පිතරා කිර මෙ තුම්භාකං එකං කථිතං අත්ථි, තං
අජ්ජ නිජ්ඣාදෙහි’ ති වදෙහි” ති ආහ. සො “සාධු” ති තස්ස වචනං සම්පට්චිජිත්වා
නික්ඛමි.

අථ නං අත්තරාමග්ගෙ සෙට්ඨිස්ස සකපුත්තො ගුළකීළං කීළන්තො දිස්වා
වෙගෙන ගන්ත්වා “අහං භාතික දාරකෙහි සද්ධිං කීළන්තො එත්තකං නාම ජිතො,
තං මෙ පටිජිනිත්වා දෙහි” ති ආහ. සො “මය්හං ඉදානි ඔකාසො නත්ථි, පිතා මං
අවවායිකකම්මෙන කුම්භකාරස්ස සන්තිකං පහිණි” ති ආහ. ඉතරො “අහං භාතික
තත්ථ ගමිස්සාමි, ත්වං ඉමෙහි සද්ධිං කීළිත්වා මය්හං ලක්ඛං පව්වාහරිත්වා දෙහි” ති
ආහ. “තෙන හි ගච්ඡා” ති අත්තතො කථිතසාසනං තස්ස කථෙත්වා දාරකෙහි සද්ධිං
කීළි. සොපි කුමාරො කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං සාසනං ආරොවෙසි. සො
“සාධු, තාත, නිජ්ඣාදෙස්සාමි” ති තං කුමාරං ගබ්භං පවෙසෙත්වා තිබ්ණාය වාසියා

බණ්ඩාබණ්ඩිකං ඡන්දිත්වා වාටියං පක්ඛිපිත්වා වාටිමුඛං පිදහිත්වා භාජනන්තරෙ
යපෙත්වා ආවාපං ආලිම්පෙසි. සොසකකුමාරො බහු ඡිනිත්වා කනිට්ඨස්ස ආගමනං
ඔලොකෙන්තො නිසීදි. සො තං විරායමානං ඤාත්වා “කිං නු ඛො විරායති”ති
කුම්භකාරගෙහසභාගං ගන්ත්වා කත්ථවි අදිස්වා “ගෙහං ගතො භවිස්සති”ති
නිවත්තිත්වා ගෙහං අගමාසි.

සෙට්ඨි නං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා “කිං නු ඛො කාරණං භවිස්සති, මයා
එස මාරණත්ථාය කුම්භකාරස්ස සන්තිකං පහිතො, සො දානි පුන ඉධොවාගච්ඡති”ති
ආගච්ඡන්තංයෙව නං “කිං, තාත, කුම්භකාරස්ස සන්තිකං න ගතොසි”ති ආහ.
“ආම, තාත, න ගතොමහි”ති. “කස්මා, තාතා”ති? සො අත්තනො
නිවත්තකාරණඤ්ච කනිට්ඨභාතිකස්ස තත්ථ ගතකාරණඤ්ච ආරොවෙසි. සෙට්ඨි
තස්ස වචනස්ස සුතකාලතො පටියාය මහාපථවියා අජ්ඣොත්ථටො විය හුත්වා “කිං
නාමෙතං ත්වං වදසි”ති විජ්චන්දවිත්තො වෙගෙන කුම්භකාරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා
අඤ්ඤෙසං සන්තිකෙ අකථනීයභාවෙන “පෙක්ඛ, භො, පෙක්ඛ, භො”ති ආහ.
“කිං පෙක්ඛාපෙසි ත්වං”? නිට්ඨිතං එතං කම්මන්ති. සො තතොව නිවත්තිත්වා
ගෙහං අගමාසි. තතො පටියාය වස්ස වෙතසිකරොගො උජ්ජජ්ජි.

සො තස්මිං කාලෙ තෙන සද්ධිං අභුඤ්ජිත්වා ආසං හින්දිත්වා “යෙන කෙනවි
උපායෙන මම පුත්තස්ස සත්තුතො අන්තරමෙව පස්සිතුං වට්ටති”ති එකං පණ්ණං
ලිඛිත්වා සොසකකුමාරං පක්කොසිත්වා “ත්වං ඉමං පණ්ණං ආදාය අසුකගාමෙ
නාම අම්භාකං කම්මන්තිකො අත්ථි, තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඉමං පණ්ණං දත්වා
‘ඉමස්මිං කිර පණ්ණෙ සාසනං සීසං කරොහි’ති වද. අන්තරාමග්ගෙ අම්භාකං
සභායකො ගාමකසෙට්ඨි නාම එකො සෙට්ඨි අත්ථි, තස්ස සරං ගන්ත්වා භත්තං
භුඤ්ජිත්වා ගච්ඡෙය්‍යාසි”ති ව මුඛසාසනං අදාසි. සො සෙට්ඨිං වන්දිත්වා පණ්ණං
ගහෙත්වා නික්ඛන්තො අන්තරාමග්ගෙ ගාමකසෙට්ඨිස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා
තස්ස ගෙහං පුච්ඡිත්වා තං බහිද්වාරකොට්ඨකෙ නිසීදිත්වා මස්සුපරිකම්මං
කරොන්තං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. “කුතො ආගච්ඡසි, තාතා”ති ව චුත්තෙ
“කොසම්ඛිසෙට්ඨිනො පුත්තොමහි, තාතා”ති ආහ. සො “අම්භාකං
සභායසෙට්ඨිනො පුත්තො”ති භට්ඨතුට්ඨො අභොසි.

තස්මිං ව බණ්ණෙ තස්ස සෙට්ඨිනො ධිතාය එකා දාසි සෙට්ඨිධිතු පුජ්ථානි ආහරිතුං
ගච්ඡති. අථ නං සෙට්ඨි ආහ – “ත්වං, අම්ම, එතං කම්මං යපෙත්වා
සොසකකුමාරස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සයනං අත්ථරිත්වා දෙහි”ති. සා තථා කත්වා
ආපණං ගන්ත්වා සෙට්ඨිධිතු පුජ්ථානි ආහරි. සෙට්ඨිධිතා තං දිස්වා “ත්වං අජ්ජ විරං
බහි පපඤ්චෙසි”ති තස්සා කුජ්ඣිත්වා “කිං තෙ එත්තකං කාලං එත්ථ කත”න්ති
ආහ. “මා කට්ඨෙසි, අයො, මයා එවරුපො නදිට්ඨපුබ්බො, තුය්හං කිර පිතු
සභායකසෙට්ඨිනො පුත්තො එකො, න සක්කා තස්ස රුපසම්පත්තිං කට්ඨතුං.
සෙට්ඨි මං පුජ්ථානං අත්ථාය ගච්ඡන්තිං ‘තස්ස කුමාරස්ස පාදෙ ධොවිත්වා සයනං
අත්ථරිත්වා දෙහි’ති ආහ, තෙනාහං බහි විරං පපඤ්චෙසි”න්ති. සාපි ඛො සෙට්ඨිධිතා
තස්ස කුමාරස්ස චතුත්ථෙ අත්තභාවෙ සරසාමිනී අභොසි, තස්මා තස්සා වචනස්ස

සුතකාලතො පටියාය නෙව අත්තනො ධීතභාවං, න නිසින්නභාවං අඤ්ඤාසි. සා තමෙව දාසිං ගහෙත්වා තස්ස නිපන්නට්ඨානං ගන්ත්වා තං නිද්දායමානං. ඔලොකෙත්වා දුස්සන්තෙ පණ්ණං දිස්වා “කිං නු ඛො එතං පණ්ණං”න්ති කුමාරං අනුට්ඨාපෙත්වා පණ්ණං ගහෙත්වා වාචෙත්වා “අයං අත්තනො මරණපණ්ණං සයමෙව ගහෙත්වා ආගච්ඡති”ති තං පණ්ණං ඵාලෙත්වා තස්මිං අප්පබුද්ධෙයෙව “මයා තව සන්නිකං පුත්තො පෙසිතො, සභායකස්ස මෙ ගාමකසෙට්ඨස්ස වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථී, ත්වං සීසං අම්භාකං ආණාපවත්තිට්ඨානෙ උප්පාදං ධනං ගණ්හිත්වා සබ්බසතෙන මම පුත්තස්ස ගාමකසෙට්ඨිනො ධීතරං ගහෙත්වා මඬගලං කරොහි. මඬගලෙ ච නිට්ඨිතෙ ‘ඉමිනා මෙ විධානෙන කත’න්ති මය්හං සාසනං පෙසෙහි. අහං තව ඉධ කත්තබ්බං ජානිස්සාමි”ති පණ්ණං ලිඛිත්වා තමෙව ලඤ්ජනං දත්වා පයමං බද්ධනියාමෙතෙව දුස්සන්තෙ බන්ධි.

සොපි ඛො කුමාරො තංදිවසං තත්ථ වසිත්වා පුනදිවසෙ සෙට්ඨිං ආපුච්ඡිත්වා කම්මන්තිකස්ස ගාමං ගන්ත්වා පණ්ණං අදාසි. කම්මන්තිකො පණ්ණං වාචෙත්වා ගාමිකෙ සන්නිපාතෙත්වා “තුම්හෙව මං න ගණෙථ, මම සාමී අත්තනො ජෙට්ඨපුත්තස්ස සබ්බසතෙන දාරිකං ආනෙතුං මය්හං සන්නිකං පෙසෙසි, වෙගෙන ඉමස්මිං යානෙ උප්පාදං සම්පිණ්ඩෙථා”ති සබ්බං මඬගලසක්කාරං සජ්ජෙත්වා ගාමකසෙට්ඨස්ස සාසනං පෙසෙත්වා සම්පට්ච්ඡාපෙත්වා සබ්බසතෙන මඬගලකිරියං නිට්ඨාපෙත්වා කොසම්බිකසෙට්ඨස්ස පණ්ණං පහිණි “මයා තුම්හෙහි පහිතපණ්ණෙ සාසනං සුත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච කත”න්ති.

සෙට්ඨි තං සාසනං සුත්වා අග්ගිද්ධිසො විය “ඉදානි නට්ඨොමිහි”ති වින්තනවසෙන ලොභිතපක්ඛන්දිකරොගං පත්වා “යෙන කෙනචි තං උපායෙන පක්කොසිත්වා මම සන්නකස්ස අස්සාමිකං කරිස්සාමි”ති “මඬගලස්ස නිට්ඨිතකාලතො පටියාය කස්මා මය්හං පුත්තො බහි භොති, සීසං ආගච්ඡතු”ති සාසනං පෙසෙසි. සාසනං සුත්වා කුමාරෙ ගන්තුං ආරද්ධෙ සෙට්ඨිධීතා වින්තෙසි – “අයං බාලො මං නිස්සාය ඉමං සම්පත්තිං අලත්ථන්ති න ජානාති, යංකිඤ්චි කත්වා ඉමස්ස ගමනපට්ඨානපායො කාතුං වට්ඨති”ති. තතො නං ආහ – “කුමාර, මා අතිවෙගෙන ගච්ඡාහි, කුලගාමං ගච්ඡන්තෙන නාම අත්තනො පරිවච්ඡං කත්වා ගන්තුං වට්ඨති”ති.

කොසම්බිකසෙට්ඨිපි තස්ස විරායනභාවං ඤත්වා පුන සාසනං පහිණි “කස්මා මෙ පුත්තො විරායති, අහං ලොභිතපක්ඛන්දිකරොගං පත්තො, ජීවන්තමෙව මං ආගන්ත්වා දට්ඨුං වට්ඨති”ති. තස්මිං කාලෙ සෙට්ඨිධීතා තස්ස ආරොවෙසි – “න එසො තව පිතා, ත්වං පත ‘පිතා’ති සඤ්ඤං කරොසි. එස තව මාරණත්ථාය කම්මන්තිකස්ස පණ්ණං පහිණි, අහං තං පණ්ණං අපනෙත්වා අඤ්ඤං සාසනං ලිඛිත්වා තව එතං සම්පත්තිං උප්පාදයිං. එස තං ‘අපුත්තං කරිස්සාමි’ති පක්කොසති, එතස්ස කාලකිරියං ආගමෙහි”ති. අපස්ස ධර්මානකස්සෙව කාලකතභාවං සුත්වා කොසම්බිකගරං අගමාසි. සෙට්ඨිධීතාපි තස්ස බහියෙව සඤ්ඤං අදාසි “ත්වං පටිසන්නො සකලගෙහෙ තව ආරක්ඛං යපෙන්නොව පටිසාහි”ති. සයම්පි

සෙට්ටියුත්තෙන සද්ධිමෙව පවිසිත්වා උභො භත්තෙ උක්ඛිපිත්වා රොදන්ති විය හුත්වා අන්ධකාරට්ඨානෙන නිපන්තකස්ස සෙට්ටියස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සීසෙනෙව හදයං පහරි. සො දුබ්බලතාය තෙනෙව පහාරෙන කාලමකාසි.

කුමාරොපි පිතු සරීරකිව්වං කත්වා “තුම්හෙ මහාසෙට්ටියස්ස මං සකපුත්තොති වදවා”ති පාදමුලිකානං ලඤ්ජං අදාසි. තතො සත්තමෙ දිවසෙ රාජා “සෙට්ටියට්ඨානාරහං එකං ලද්ධං වට්ටති”ති “සෙට්ටියස්ස සපුත්තකනිපුත්තකභාවං ජානාමා”ති පෙසෙසි. සෙට්ටියපාදමුලිකා රඤ්ඤො සෙට්ටියස්ස සපුත්තභාවං කථයිංසු. රාජා “සාධු”ති සම්පට්ච්ඡිත්වා තස්ස සෙට්ටියට්ඨානං අදාසි. සො සොසකසෙට්ටිය නාම ජාතො. අථ නං හරියා ආහ – “අයාපුත්ත, ත්වම්පි අවජාතො, අහම්පි දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්තා. පුබ්බෙ කතකුසලවසෙන පන ඵවරූපං සම්පත්තිං අලභිමිහ, අධුනාපි කුසලං කරිස්සාමා”ති. සො “සාධු හද්දෙ”ති සම්පට්ච්ඡිත්වා දෙවසිකං සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා දානං පට්ඨපෙසි.

තස්මිං සමයෙ තාසං ද්විත්තං ජනානං බුද්ධජුත්තරා දෙවලොකතො වචිත්වා සොසකසෙට්ටියස්ස ගෙහෙ ධාතියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. සා ජාතකාලෙ බුද්ධා අභොසිති බුද්ධජුත්තරාතෙවස්සා නාමං අකංසු. සාමාවතීපි දෙවලොකතො වචිත්වා හද්දවතියරට්ඨෙ හද්දියනගරෙ හද්දවතියසෙට්ටියස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, සාමාතිස්සා නාමං අකංසු. අපරභාගෙ තස්මිං නගරෙ ජාතකභයං උප්පජ්ජි, මනුස්සා ජාතකභයහීතා යෙන වා තෙන වා ගච්ඡන්ති. තදා අයං හද්දවතියසෙට්ටිය හරියාය සද්ධිං මන්තෙසි – “හද්දෙ ඉමස්මිං ජාතකභයස්ස අන්තො න පඤ්ඤායති, කොසම්බිනගරෙ අම්භාකං සභායකස්ස සොසකසෙට්ටියස්ස සන්තිකං ගච්ඡාම, න සො අම්හෙ දිස්වා පමජ්ජිස්සති”ති. තස්ස කිරි සො සෙට්ටිය අදිට්ඨසභායකො අභොසි, තස්මා ඵවමාහ. සො සෙසජනං නිවත්තාපෙත්වා හරියඤ්ච ධීතරඤ්ච ගණ්හිත්වා කොසම්බිනගරස්ස මග්ගං පටිපජ්ජි. තෙ තයොපි අන්තරාමග්ගෙ මහාදුක්ඛං අනුභවන්තා අනුපුබ්බෙන කොසම්බිං පත්වා එකාය සාලාය නිවාසං අකංසු.

සොසකසෙට්ටියි ඛො අත්තනො සරද්දවාලෙ කපණද්ධිකවනිබ්බකයාවකානං මහාදානං දාපෙසි. අථායං හද්දවතියසෙට්ටියි වින්තෙසි – “න සක්කා අම්හෙහි ඉමිනාව කපණවෙසෙන සභායකස්ස අත්තානං දස්සෙතුං, සරීරෙ පාකතිකෙ ජාතෙ සුනිවත්ථා සුපාරුතා සෙට්ටියි පස්සිස්සාමා”ති. තෙ උභොපි ධීතරං සොසකසෙට්ටියස්ස දානග්ගං පහිණිංසු. සා අත්තනො භත්තං ආහරණත්ථාය භාජනං ගහෙත්වා දානග්ගං ගන්ත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ ලජ්ජමානරූපා අට්ඨාසි. තං දිස්වා දානකම්මිකො වින්තෙසි – “සෙසජනා සම්මුඛසම්මුඛට්ඨානෙන කෙවට්ටා මච්ඡවිලොපෙ විය මහාසද්දං කත්වා ගණ්හිත්වා ගච්ඡන්ති, අයං පන දාරිකා කුලධීතා භවිස්සති, උපධිසම්පදාපිස්සා අත්ථි”ති.

තතො නං ආහ – “ත්වං, අම්ම, කස්මා සෙසජනො විය ගණ්හිත්වා න ගච්ඡසි”ති? තාත, ඵවරූපං සම්බාධට්ඨානං කිත්ති කත්වා පවිසාමිති. අම්ම, කති පන

ජනා තුම්හෙති? තයො ජනා, තාතාති. සො තයො හත්තපිණ්ඩෙ අදාසි. සා තං හත්තං මාතාපිතුනං අදාසි, පිතා දීඝරත්තං ඡාතකත්තා අතිරෙකං භුඤ්ජීත්වා කාලමකාසි. සා පුනදිවසෙ ගන්ත්වා ද්වෙයෙව හත්තපිණ්ඩෙ ගණ්හි. තංදිවසං සෙට්ඨිහරියා හත්තෙන ච කිලන්තතාය සෙට්ඨිනො ච මරණසොකෙන රත්තිභාගසමනත්තරෙ කාලමකාසි. සා පුනදිවසෙ සෙට්ඨිධිතා එකමෙව හත්තපිණ්ඩං ගණ්හි. දානකම්මිකො තස්සා කිරියං උපධාරෙත්වා, ‘‘අම්ම, තයා පය්මදිවසෙ තයො පිණ්ඩා ගහිතා, පුනදිවසෙ ද්වෙ, අජ්ජ එකමෙව ගණ්හසි. කිං නු බො කාරණං’’න්ති පුච්ඡි. සා තං කාරණං කට්ඨෙසි. කතරගාමවාසිනො පන, අම්ම, තුම්හෙති. සා තම්පි කාරණං නිජ්ජදෙසතො කට්ඨෙසි. ‘‘අම්ම, එවං සන්තෙ ත්වං අම්භාකං සෙට්ඨිධිතා නාම අහොසි, මය්හඤ්ච අඤ්ඤා දාරිකා නත්ථි, ත්වං ඉතො පට්ඨාය මම ධිතා, අම්මා’’ති තං ධිතරං කත්වා ගණ්හි.

සා උට්ඨාය සමුට්ඨාය දානග්ගෙ මහාසද්දං සුත්වා ‘‘කස්මා අයං, තාත, උච්චාසද්දමහාසද්දො’’ති ආහ. අම්ම, මහාජනස්ස අත්තරෙ නාම අජ්ජසද්දං කාතුං න සක්කාති. අහමෙත්ථ උපායං ඡානාමි, තාතාති. කිං කාතුං වට්ටති, අම්මාති? සමන්තා වතිං කත්වා ද්වෙ ද්වාරානි යොජෙත්වා අත්තො භාජනානි යපාජෙත්වා එකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා හත්තං ගණ්හිත්වා එකෙන ද්වාරෙන නික්ඛමනං කරොථ, තාතාති. සාධු, අම්මාති පුනදිවසතො පට්ඨාය තථා කාරෙසි. තතො පට්ඨාය දානග්ගං පදුමස්සරං විය සන්තිසින්නසද්දං අහොසි.

තතො සොසකසෙට්ඨි පුබ්බෙ දානග්ගස්මිං උච්චාසද්දමහාසද්දං සුත්වා තදා තං අසුණන්තො දානකම්මිකං පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡි – ‘‘ත්වං අජ්ජ දානං න දාපෙසි’’ති. දින්නං, අය්‍යාති. අථ කස්මා පුබ්බෙ විය දානග්ගෙ සද්දො න සුය්‍යතීති? ආම, අය්‍ය, එකා මෙ ධිතා අත්ථි, අහං තාය කථිතඋපායෙ යත්වා දානග්ගං නිස්සද්දමකාසිත්ති. තච ධිතා නාම නත්ථි, කුතො තෙ ධිතා ලද්ධාති? සො වඤ්චෙතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවෙන සෙට්ඨිස්ස සබ්බං ධිතු ආගමනවිධානං කට්ඨෙසි. කස්මා පන හො ත්වං එවරූපං භාරියං කම්මමකාසි? ත්වං එත්තකං අද්ධානං මම ධිතරං අත්තතො සන්තිකෙ වසමානං නාරොවෙසි, වෙගෙන තං අම්භාකං ගෙහං ආණාපෙහිති. සො තස්ස වචනං සුත්වා අකාමකො ආණාපෙසි. තතො පට්ඨාය සෙට්ඨි තං ධිතුට්ඨානෙ යපෙත්වා ‘‘ධිතු සක්කාරං කරොමි’’ති අත්තතො සමානජාතිකෙහි කුලෙහි ධිතු සමානවයානි පඤ්ච කුමාරිකසතානි තස්සා පරිවාරමකාසි.

අට්ඨකදිවසං උදෙනො රාජා නගරෙ අනුසඤ්චරන්තො තං සාමාවතිං තාහි කුමාරිහි පරිවාරිතං කීළමානං දිස්වා ‘‘කස්සායං දාරිකා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘සොසකසෙට්ඨිස්ස ධිතා’’ති සුත්වා සස්සාමිකඅස්සාමිකභාවං පුච්ඡි. තතො අස්සාමිකභාවෙ කථිතෙ ‘‘ගච්ඡථ සෙට්ඨිනො කට්ඨෙ ‘තුම්භාකං ධිතරං රාජා ඉච්ඡති’’ති. තං සුත්වා සෙට්ඨි ‘‘අම්භාකං අඤ්ඤා දාරිකා නත්ථි, එකධිතිකං සපත්තිවාසෙ දාතුං න සක්කොමා’’ති. රාජා තං කථං සුත්වා සෙට්ඨිං ව සෙට්ඨිහරියඤ්ච බහි කත්වා සකලගෙහං ලඤ්ජාපෙසි. සාමාවතී බහි කීළිත්වා

ආගවිජන්ති මාතෘපිතරො ඛගි නිසින්නකෙ දිස්වා “අම්මතාතා, කස්මා ඉධ නිසින්නත්ථා” ති? තෙ තං කාරණං කථයිංසු. අම්මතාතා, කස්මා තුම්හෙ ඉමං පටිච්චනං න ජානාථ “මම ධිතා සපත්තිවාසෙ වසන්ති එකිකා වසිතුං න සක්ඛිස්සති, සවස්සා පරිවාරා පඤ්චසතා කුමාරියො වසාපෙථ, එවං වසිස්සති” ති. ඉදානි එවං කථාපෙථ, තාතාති. “සාධු, අම්ම, මයං තව චිත්තං න ජානිමිහා” ති වත්වා තෙ තථා කථයිංසු. රාජා උත්තරිතරං පසිදිත්වා “සහස්සම්පි හොතු, සබ්බා ආනෙථා” ති ආහ. අථ නං හද්දකෙන නක්ඛත්තමුහුත්තකෙන පඤ්චමාතුගාමසතපරිවාරං රාජගෙනං නයිංසු. රාජා තා පඤ්චසතාපි තස්සායෙව පරිවාරං කත්වා අභිසෙකං කත්වා විසුං එකස්මිං පාසාදෙ වසාපෙසි.

තෙන ව සමයෙන කොසම්බියං සොසකසෙට්ඨි කුක්කුටසෙට්ඨි පවාරිකසෙට්ඨිති තයො ජනා අඤ්ඤමඤ්ඤං සභායකා භොන්ති. තෙ තයොපි ජනා පඤ්චසතෙ තාපසෙ පටිජග්ගන්ති. තාපසාපි වත්තාරො මාසෙ තෙසං සන්තිකෙ වසිත්වා අට්ඨ මාසෙ භිමවන්තෙ වසන්ති. අටෙකදිවසං තෙ තාපසා භිමවන්තතො ආගවිජන්තා මහාකන්තාරෙ තසිතා කිලන්තා එකං මහන්තං වටරුක්ඛං පත්වා තත්ථ අධිවත්ථාය දෙවතාය සන්තිකා සඬගහං පච්චාසිසන්තා නිසිදිංසු. දෙවතා සබ්බාලඬකාරවිභූසිතං හත්ථං පසාරත්වා තෙසං පානීයපානකාදීනි දත්වා කිලමථං පටිවිනොදෙසි. තෙ දෙවතාය ආනුභාවෙන විම්භිතා පුච්ඡිංසු – “කිං නු ඛො දෙවතෙ කම්මං කත්වා තයා අයං සම්පත්ති ලද්ධා” ති? දෙවතා ආහ – ලොකෙ බුද්ධො නාම භගවා උප්පන්නො, සො එතරහි සාවත්ථියං විහරති. අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති තං උපට්ඨාති. සො උපොසථදිවසෙසු අත්තනො භතකානං පකතිභත්තවෙනනමෙව දත්වා උපොසථං කාරාපෙසි. අථාහං එකදිවසං මජ්ඣන්තිකෙ පාතරාසත්ථාය ආගතො කඤ්චි භතකං කම්මං කරොන්තං අදිස්වා “අප්ප මනුස්සා කස්මා කම්මං න කරොන්ති” ති පුච්ඡිං. තස්ස මෙ එතමත්ථං ආරොචෙසුං. අථාහං එතදවොචං – “ඉදානි උපඬ්ඨදිවසො ගතො, සක්කා නු ඛො උපඬ්ඨඋපොසථං කාතු” ති. තතො සෙට්ඨිස්ස පටිච්චෙදෙත්වා “සක්කා කාතු” ති ආහ. ස්වාහං උපඬ්ඨදිවසං උපොසථං සමාදිශිත්වා තදහෙව කාලං කත්වා ඉමං සම්පත්තිං පටිලභින්නි.

අථ තෙ තාපසා “බුද්ධො කිර උප්පන්නො” ති සඤ්ජාතපිතිපාමොජ්ජා තතො සාවත්ථියං ගන්තුකාමා හුත්වාපි “ඛගුපකාරා නො උපට්ඨාකසෙට්ඨිනො, තෙසම්පි ඉමමත්ථං ආරොචෙස්සාමා” ති කොසම්බිං ගන්ත්වා සෙට්ඨිහි කතසක්කාරඛගුමානා “තදහෙව මයං ගච්ඡාමා” ති ආහංසු. “කිං, හන්තෙ, තුරිතත්ථ, නනු තුම්හෙ පුබ්බෙ වත්තාරො පඤ්ච මාසෙ වසිත්වා ගච්ඡාමා” ති වුත්තා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. “තෙන හි, හන්තෙ, සහෙව ගච්ඡාමා” ති ව වුත්තෙ – “ගච්ඡාම මයං, තුම්හෙ සණ්ඨකං ආගවිජාමා” ති සාවත්ථියං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු.

තෙපි සෙට්ඨිනො පච්ඡා පඤ්චසතපඤ්චසතසකට්ඨපරිවාරා සාවත්ථියං ගන්ත්වා ඡෙතවනතො අවිදුරෙ යානෙ ඛන්ධාවාරං ඛන්ධිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසිදිංසු. සත්ථා තෙසං වරියාවසෙන

ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ තයොපි සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය ස්වාතන්ත්‍රාය නිමන්තෙත්වා පුනරිවසෙ බුද්ධජපමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ජස්ස මහාදානං දත්වා තෙනෙව නියාමෙන අජ්ජතන්ත්වා ස්වාතන්ත්‍රායාති නිමන්තෙත්වා අද්ධමාසං ඛන්ධාවාරහත්තං නාම දත්වා සත්ථාරං අත්තනො නගරං ආගමනත්ථාය යාවිංසු. සත්ථා “සුඤ්ඤාගාරෙ තථාගතා අභිරමන්ති” ති කපෙසි. තෙ “අඤ්ඤාතං, හන්තෙ” ති වත්වා “තුම්හෙ අම්හෙහි පහිතසාසනෙන ආගච්ඡෙය්‍යාථා” ති වත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා අත්තනො නගරමෙව ආගන්ත්වා තයොපි ජනා සකෙ සකෙ උය්‍යානෙ විහාරෙ කාරාපෙසුං. සොසකසෙට්ඨිනා කාරිතො සොසිතාරාමො නාම ජාතො, කුක්කුටසෙට්ඨිනා කාරිතො කුක්කුටාරාමො නාම ජාතො, පාචාරිකසෙට්ඨිනා කාරිතං පාචාරිකම්ඛවනං නාම ජාතං. තෙ විහාරෙ කාරාපෙත්වා සත්ථු දූතං පහිණිංසු – “සත්ථා අම්භාකං සඬගහං කාතුං ඉමං නගරං ආගච්ඡතු” ති. සත්ථා “කොසම්ඛිං ගම්ස්සාමි” ති මහාභික්ඛුසඤ්ජපරිවාරො වාරිකං නික්ඛමන්තො අත්තරාමග්ගෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස අරහත්තුපනිස්සයං දිස්වා ගමනං විච්ඡින්නිත්වා කුරුරට්ඨෙ කම්මාසදම්මං නාම නිගමං අගමාසි.

තස්මිං සමයෙ මාගණ්ඩියො සබ්බරත්තිං බහිගාමෙ අග්ගිං පුහිත්වා පාතොව අත්තොගාමං පවිසති. සත්ථාපි පුනරිවසෙ අත්තොගාමං පිණ්ඩාය පවිසන්තො පටිපටෙ මාගණ්ඩියබ්‍රාහ්මණස්ස අත්තානං දස්සෙසි. සො දසබලං දිස්වා වින්තෙසි – “අහං එත්තකං කාලං මම ධිතු රූපසම්පත්තියා සදිසං දාරකං පරියෙසන්තො වරාමි, රූපසම්පත්තියා ව සතිපි එවරූපං ගහිතපබ්බජ්ජමෙව පත්තෙසිං. අයං ඛො පන පබ්බජිතො අභිරූපො දස්සනීයො මම ධිතුයෙව අනුච්ඡවිකො” ති වෙගෙන ගෙහං අගමාසි. තස්ස කිර බ්‍රාහ්මණස්ස පුබ්බෙ එකො පබ්බජිතවංසො අත්ථි, තෙනස්ස පබ්බජිතමෙව දිස්වා විත්තං නමති. සො බ්‍රාහ්මණිං ආමන්තෙසි – “හද්දෙ මයා එවරූපො පබ්බජිතො නාම නදිට්ඨපුබ්බො සුවණ්ණවණ්ණො බ්‍රහ්මවණ්ණො මම ධිතුයෙව අනුච්ඡවිකො, සීසං මෙ ධිතරං අලඬකරොහි” ති. බ්‍රාහ්මණියා ධිතරං අලඬකරොන්තියාව සත්ථා අත්තනො ධිතට්ඨානෙ පදවෙතියාති දස්සෙත්වා අත්තොනගරං පාවිසි.

අථ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණියා සද්ධිං ධිතරං ගහෙත්වා තං යානං ආගච්ඡන්තො අත්තොගාමං පටිට්ඨකාලෙ ආගතත්තා ඉතො විතො ව ඔලොකෙන්තො දසබලං අදිස්වා බ්‍රාහ්මණිං පරිභාසති – “තව කාරණං හද්දකං නාම නත්ථි, තයි පපඤ්චං කරොන්තියාව සො පබ්බජිතො නික්ඛමිත්වා ගතො” ති. බ්‍රාහ්මණ, ගතො තාව හොතු, කතරදිසාභාගෙන ගතොති? ඉමිනා දිසාභාගෙනාති සත්ථු ගතට්ඨානං ඔලොකෙන්තොව පදවෙතියාති දිස්වා “හද්දෙ ඉමානි තස්ස පුරිසස්ස පදානි, ඉතො ගතො හවිස්සති” ති ආහ. අථ, බ්‍රාහ්මණි, සත්ථු පදවෙතියං දිස්වා වින්තෙසි – “ඛාලො වතායං බ්‍රාහ්මණො අත්තනො ගන්ථමත්තස්සාපි අත්ථං න ජානාති” ති තෙන සද්ධිං පරිභාසං කරොන්ති ආහ – “යාව ඛාලො වාසි, බ්‍රාහ්මණ, එවරූපස්ස නාම පුරිසස්ස ධිතරං දස්සාමිති වදසි. රාගෙන හි රත්තස්ස දොසෙන දුට්ඨස්ස මොහෙන මුල්භස්ස පුරිසස්ස පදං නාම එවරූපං න හොති. ලොකෙ පන විචට්ඨජදස්ස සබ්බඤ්ඤබුද්ධස්ස එතං පදං” පස්ස, බ්‍රාහ්මණ –

“රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
 දුට්ඨස්ස හොති අවකඩ්ඪිතං පදං;
 මුල්භස්ස හොති සහසානුපිළිතං,
 විවට්ඨජදස්ස ඉදමිදිසං පද”න්ති.

සො බ්‍රාහ්මණියා එත්තකං කට්ඨන්ති යාපි අසුත්වා “ත්වං නාම චණ්ඩා මුඛරා”ති
 ආහ. තෙසං ද්විත්තමිපි අඤ්ඤාමඤ්ඤං විවාදං කරොන්තානං යෙව සත්ථා පිණ්ඩාය
 වරිත්වා සද්ධිං හික්ඛුසඬ්ඨෙසන කතහත්තකිච්චො බ්‍රාහ්මණස්ස දස්සනුපචාරෙනෙව
 නික්ඛමි. බ්‍රාහ්මණො සත්ථාරං දුරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණං අපසාදෙන්වා
 “අයං සො පුරිසො”ති හට්ඨපහට්ඨො දසබ්බස්ස පුරතො යත්වා “හො පබ්බජිත,
 අහං පාතොව පට්ඨාය තං පරියෙසන්තො වරාමි, ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ මම ධිතාය
 සමානරූපා ඉත්ථී නාම නත්ථී, පුරිසොපි තයා සද්ධිං සමානරූපො නාම නත්ථී, මම
 ධිතරං තුය්හං පොසනත්ථාය දම්මි, ගණ්හාහි න”න්ති ආහ. අථ නං සත්ථා “අහං,
 බ්‍රාහ්මණ, කාමග්ගවාසිනියො උත්තමරූපධරා නානාවණ්ණං කථං කට්ඨන්ති යො
 මම පලොභනත්ථමෙව ආගන්ත්වා සන්තිකෙ ධිතා දෙවධිතාපි න ඉච්ඡං, කිමඬ්ඨං
 පන ඉමං ගණ්හිස්සාමි”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

“දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගඤ්ච,
 නාහොසි ඡන්දො අපි මෙටුනස්මිං;
 කිංමෙවිදං මුත්තකරිසපුණ්ණං,
 පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ”ති. (සු. නි. 841);

මාගණ්ඩියා වින්තෙසි – “අනත්ථීකෙන නාම ‘අල’න්ති වත්තුමෙව වට්ටති. අයං
 පන මම සරීරං මුත්තකරිසපුණ්ණං නාම කත්වා ‘පාදාපි නං සම්ඵුසිතුං න ඉච්ඡෙ’ති
 අවොව, එකං ඉස්සරියට්ඨානං ලහන්ති අන්තරමෙවස්ස පස්සිස්සාමි”ති ආසාතං
 ඛන්ධි. සත්ථා තං අමනසිකත්වා වරියවසෙන බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මදෙසනං ආරභි.
 දෙසනාපරියොසානෙ උභොපි ජායම්පතිකා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාය “ඉදානි
 අම්භාකං සරාවාසෙන අත්ථො නත්ථී”ති ධිතරං මාගණ්ඩියං චූළපිතරං
 සම්පට්ඨිජාපෙත්වා උභොපි පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිංසු. අථ රාජා උදෙනො
 චූළමාගණ්ඩියෙන සද්ධිං වොහාරං කත්වා මාගණ්ඩියදාරිකං රාජානුභාවෙන ගෙහං
 ආනෙත්වා අභිසෙකං කත්වා තස්සා පඤ්චමාතුගාමසතපරිවාරාය වසනට්ඨානං විසුං
 පාසාදං අදාසි.

සත්ථාපි ඛො අනුපුබ්බෙන වාරිකං වරමානො කොසම්බිනගරං සම්පාපුණි.
 සෙට්ඨිනො සත්ථු ආගමනං සුත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන
 වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්තා භගවන්තං එතදවොචුං – “ඉමෙ, හන්තෙ, තයො
 විහාරා තුම්භෙ උද්දිස්ස කතා, පටිග්ගණ්හථ, හන්තෙ, විහාරෙ වාතුද්දිස්සස්ස සඬ්ඨස්ස
 සඬ්ඨගහත්ථායා”ති. පටිග්ගහෙසි භගවා විහාරෙ. තෙපි සෙට්ඨිනො සත්ථාරං
 ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා අභිවාදෙන්වා සරං අගමංසු.

මාගණ්ඩියාපි බො සත්ථු ආගතභාවං සුත්වා ඡින්නහින්නකෙ ධුත්තෙ පක්කොසාපෙත්වා තෙසං ලඤ්ථං දත්වා “තුම්හෙ සමණං ගොතමං ඉමිනා ඉමිනා ව නියාමෙන අක්කොසථා”ති වත්වා උයොපෙසි. තෙ සත්ථු අන්තොගාමං පවිසනවෙලාය සපරිවාරං සත්ථාරං නානාවිධෙහි අක්කොසෙහි අක්කොසිංසු. ආයස්මා ආනන්දො සත්ථාරං ආහ – “භත්තෙ, එවරුපෙ අක්කොසනට්ඨානෙ න වසිස්සාම, අඤ්ඤං නගරං ගච්ඡාමා”ති. සත්ථා, “ආනන්ද, තථාගතා නාම අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි න කම්පන්ති, අයම්පි සද්දො සත්තාහං නාතික්කම්ස්සති, අක්කොසකානංයෙව උපරි පතිස්සති, ත්වං මා විතක්කයිත්ථා”ති. තෙපි තයො නගරසෙට්ඨිනො මහාසක්කාරොන භගවත්තං පවෙසෙත්වා මහාදානං අදංසු. තෙසං අපරාපරං දානං දදන්තානංයෙව මාසො අතික්කම්, අථ තෙසං එතදහොසි – “බුද්ධා නාම සබ්බලොකං අනුකම්පමානා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤෙසම්පි ඔකාසං දස්සාමා”ති. තතො තෙ කොසම්බිනගරවාසිනොපි ජනස්ස ඔකාසං අකංසු. තතො පට්ඨාය නාගරාපි වීථිසභාගෙන ගණසභාගෙන මහාදානං දෙන්ති.

අටෙකදිවසං සත්ථා හික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො මාලාකාරකපෙට්ඨකස්ස ගෙහෙ නිසීදි. තස්මිං බණෙ සාමාවතියා උපට්ඨායිකා බුද්ධජුත්තරා අට්ඨ කභාපණෙ ආදාය මාලත්ථාය තං ගෙහං අගමාසි. මාලාකාරකපෙට්ඨකො තං දිස්වා, “අම්ම උත්තරෙ, අජ්ජ තුය්හං පුජ්ථානි දාතුං බණො නත්ථි, අහං බුද්ධජපමුඛං හික්ඛුසඬ්ඨපරිවිසාමි. ත්වම්පි පරිවෙසනාය සභායිකා හොහි, එවං ඉතො පරෙසං වෙය්‍යාවච්චකරණතො මුච්චිස්සති”ති ආහ. තතො බුද්ධජුත්තරා අත්තනා ලද්ධං හොජනං භුඤ්ජිත්වා බුද්ධානං භත්තග්ගෙ වෙය්‍යාවච්චං අකාසි. සා සත්ථාරා උපනිසින්නකථාවසෙන කථිතං ධම්මං සබ්බමෙව උග්ගණ්හි. අනුමොදනං පන සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

සා අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු වත්තාරොව කභාපණෙ දත්වා පුජ්ථානි ගහෙත්වා ගච්ඡති, තස්මිං පන දිවසෙ දිට්ඨසච්චභාවෙන පරසන්තකෙ විත්තං අනුජ්ජාදෙන්වා සබ්බෙව අට්ඨ කභාපණෙ දත්වා පච්ඡිං පුරෙත්වා පුජ්ථානි ආදාය සාමාවතියා සන්තිකං අගමාසි. අථ නං සා පුච්ඡී – “අම්ම උත්තරෙ, ත්වං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු න බහුනි පුජ්ථානි ආහරසි, අජ්ජ පන බහුකානි, කිං නො රාජා උත්තරිතරං පසන්තො”ති? සා මුසාවාදෙ අභබ්බතාය අතීතෙ අත්තනා කතං අනිගුහිත්වා සබ්බං කටෙසි. “අථ කස්මා අජ්ජ බහුනි පුජ්ථානි ආහරසි”ති වුත්තා ව එවමාහ – “අහං අජ්ජ දසබලස්ස ධම්මං සුත්වා අමතං සච්ඡාකාසිං, තස්මා තුම්හෙ න වඤ්චෙමි”ති. තං සුත්වා, “අම්ම උත්තරෙ, තයා ලද්ධං අමතධම්මං අමහාකම්පි දෙහි”ති සබ්බාව භත්ථං පසාරයිංසු. අයො, එවං දාතුං න සක්කා, අහං පන සත්ථාරා කථිතනියාමෙන තුම්හාකං ධම්මං දෙසෙස්සාමි, තුම්හෙ අත්තනො හෙතුම්හි සති තං ධම්මං ලහිස්සථාති. තෙන හි, අම්ම උත්තරෙ, කටෙහිති. “එවං කටෙතුං න සක්කා, මය්හං උච්චං ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා තුම්හෙ නිවාසනෙසු නිසීද්වා”ති ආහ. තා පඤ්චසතාපි ඉත්ථියො බුද්ධජුත්තරාය උච්චාසනං දත්වා සයං නිවාසනානි ගහෙත්වා නිසීදිංසු. බුද්ධජුත්තරාපි සෙක්ඛපට්ඨසම්භිදාසු යත්වා තාසං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සාමාවතිං පෙට්ඨිකං කත්වා සබ්බාව සොතාපත්තිඵලෙ

පතිට්ඨනිංසු. තතො පට්ඨාය චූජ්ජත්තරං වෙය්‍යාවච්චකරණතො අපනෙත්වා “ත්වං සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා ආහරිත්වා අම්භෙ සාවෙහි”ති ආභංසු. චූජ්ජත්තරාපි තතො පට්ඨාය තථා අකාසි.

කස්මා පනෙසා දාසී භුත්වා නිබ්බත්තාති? සා කිර කස්සපදසබ්ලස්ස සාසනෙ එකාය සාමණෙරියා අත්තනො වෙය්‍යාවච්චං කාරෙසී. තෙන කම්මෙන පඤ්ච ජාතිසතානි පරෙසං දාසීයෙව භුත්වා නිබ්බත්ති. කස්මා පන චූජ්ජා අභොසිති? අනුප්පන්නෙ කිර චූද්ධෙ අයං බාරාණසිරඤ්ඤො ගෙහෙ වසන්තී එකං රාජකුලූපකං පච්චෙකචූද්ධං චූජ්ජධාතුකං දිස්වා අත්තනා සභවාසීනං මාතුගාමානං පුරතො පරිභාසං කරොන්තී චූජ්ජාකාරෙන විවරි. තස්මා චූජ්ජා භුත්වා නිබ්බත්ති. කිං පන කත්වා සා පඤ්ඤවන්තී ජාතාති? අනුප්පන්නෙ චූද්ධෙ අයං බාරාණසිරඤ්ඤො ගෙහෙ වසන්තී අට්ඨ පච්චෙකචූද්ධෙ රාජගෙහතො උණ්භපායාසස්ස පූරිතෙ පත්තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ දිස්වා “එත්ථ යපෙත්වා ගච්ඡථ, හන්තෙ”ති අට්ඨ සුචණ්ණකට්ඨෙ ඔමුඤ්චිත්වා අදාසී. තස්ස කම්මස්ස නිස්සන්දෙන පඤ්ඤවන්තී භුත්වා නිබ්බත්ති.

අථ බො තා සාමාවතියා පරිවාරා පඤ්චසතා ඉත්ථියො පටිවිද්ධසච්චාපි සමානා රඤ්ඤො අස්සද්ධභාවෙන කාලෙන කාලං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා චූද්ධදස්සනං න ලහන්ති. තස්මා දසබ්ලෙ අන්තරවීථිං පටිපන්නෙ වාතපානෙසු නප්පහොන්තෙසු අත්තනො අත්තනො ගබ්භෙසු ඡිද්දං කත්වා තෙහි ඔලොකෙන්නී. අට්ඨකදිවසං මාගණ්ඨියා අත්තනො පාසාදනලතො නික්ඛමිත්වා වඬිකමමානා තාසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ගබ්භච්ඡිද්දං දිස්වා “කිමිද්”න්ති පුච්ඡි. තාහි තස්සා සත්ථරි බද්ධාසාතනං අජානන්තීහි – “සත්ථා ඉමං නගරං ආගතො, මයං එත්ථ යත්වා සත්ථාරං පස්සාම චෙව පුපෙම වා”ති චුත්තෙ “ඉදානිස්ස කත්තබ්බං ජානිස්සාමි, ඉමාපි තස්ස උපට්ඨායිකා, ඉමාසමිපි කත්තබ්බං ජානිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං රහොගතකාලෙ, “මහාරාජ, සාමාවතීම්සකානං බහිද්ධා පත්ථනා අත්ථි, කතිපාහෙනෙව තෙ ජීවිතං මාරෙස්සන්ති, සාමාවතී, සපරිවාරා තුම්භෙසු සිනෙහං වා පෙමං වා න කරොති, සමණං පන ගොතමං අන්තරවීථියා ගච්ඡන්තං දිස්වා වාතපානෙසු අප්පහොන්තෙසු තානි බණ්ඩිත්වාපි ඔකාසං කත්වා ඔලොකෙන්නී”ති ආභ. රාජා “න තා එවරූපං කරිස්සන්ති”ති න සද්දහති. පුන චුත්තෙපි න සද්දහතියෙව. අථ නං නික්ඛත්තුං චුත්තෙපි අස්සද්දහන්තං “සචෙ මෙ වචනං න සද්දහසි, තාසං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා උපධාරෙහි, මහාරාජා”ති ආභ. රාජා ගන්ත්වා ගබ්භෙසු ඡිද්දං දිස්වා “ඉදං කි”න්ති පුච්ඡිත්වා තස්මිං අත්ථෙ ආරොචිතෙ තාසං අක්කුජ්ඣිත්වා කිඤ්චි අවත්වා ඡිද්දානි පිදහාපෙසි. රාජා තතො පට්ඨාය තාසං පාසාදෙ උද්ධච්ඡිද්දකජාලවාතපානානි කාරෙසී.

සා තෙන කාරණෙන රාජානං කොපෙතුං අසක්කොන්තී, “දෙව, එතාසං තුම්භෙසු පෙමං අත්ථි වා නත්ථි වාති ජානිස්සාම, අට්ඨ කුක්කුටෙ පෙසෙත්වා තුම්භාකං අත්ථාය පවාපෙථා”ති ආභ. රාජා තස්සා වචනං සුත්වා “ඉමෙ පචිත්වා පෙසෙතු”ති සාමාවතියා අට්ඨ කුක්කුටෙ පහිණි. සොනාපන්නා අරියසාවිකා

ජීවමාන කුක්කුටෙ කිං පවිස්සති, අලන්ති වත්වා පන හත්ථෙතපි ඵ්ඨිතුං න ඉච්ඡි. මාගණ්ඩියා “හොතු, මහාරාජ, එතෙයෙව ච කුක්කුටෙ සමණස්ස ගොතමස්ස පවනත්ථාය පෙසෙහි”ති. රාජා තථා අකාසි. මාගණ්ඩියා අන්තරාමග්ගෙයෙව කුක්කුටෙ මාරාපෙත්වා “ඉමෙ කුක්කුටෙ පවාපෙත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස දෙතු”ති පහිණි. සා තෙසං මතභාවෙන දසබ්බලඤ්ච උද්දිස්ස පහිතභාවෙන පචිත්වා දසබ්බලස්ස පෙසෙසි. මාගණ්ඩියා “පස්ස, මහාරාජා”ති වත්වා එත්තකෙනපි රාජානං කොපෙතුං නාසක්ඛි.

අයං පන උදෙතො තාසු එකෙකිස්සා වසනට්ඨානෙ සත්ත සත්ත දිවසානි වසි. අථායං මාගණ්ඩියා එකං කණ්භසජ්ජපොතකං වෙළපබ්බෙ පක්ඛිපාපෙත්වා අන්තතො වසනට්ඨානෙ යපෙසි. රඤ්ඤො ව යත්ථ කත්ථවි ගච්ඡන්තස්ස හත්ථිකන්තවීණං ආදායයෙව ගමනං ආචිණ්ණං, මාගණ්ඩියා රඤ්ඤො අන්තතො සන්තිකං ආගමනකාලෙ තං සජ්ජපොතකං අන්තොවීණාය පක්ඛිපිත්වා ඡිද්දං පිද්දාපෙසි. අථ නං සාමාවතියා සන්තිකං ගමනකාලෙ, “මහාරාජ, සාමාවතී නාම සමණස්ස ගොතමස්ස පක්ඛා, තුම්හෙ න ගණෙති. යං කිඤ්චි කත්වා තුම්භාකං දොසමෙව චින්තෙති, අජ්ජමත්තා භොථා”ති ආහ. රාජා සාමාවතියා වසනට්ඨානෙ සත්තාහං විතිනාමෙත්වා පුන සත්තාහෙ මාගණ්ඩියාය නිවෙසනං අගමාසි. සා තස්මිං ආගච්ඡන්තෙයෙව “කච්චි තෙ, මහාරාජ, සාමාවතී ඔතාරං න ගවෙසති”ති කථෙත්තී විය රඤ්ඤො හත්ථතො වීණං ගහෙත්වා වාලෙත්වා “කිං නු ඛො, මහාරාජ, එත්ථ අබ්භන්තරෙ විවරතී”ති වත්වා සජ්ජස්ස නික්ඛමනොකාසං කත්වා “අබ්භුමිමෙ අන්තො සජ්ජො”ති වීණං ඡඩ්ඛෙත්වා පලායි. තස්මිං කාලෙ රාජා පදිත්තං වෙණුවනං විය පක්ඛිත්තලොණං උද්ධනං විය ච දොසෙන තට්ඨතායන්තො “වෙගෙන සපරිවාරං සාමාවතිං පක්කොසථා”ති ආහ. රාජපුරිසා ගන්ත්වා පක්කොසිංසු.

සා රඤ්ඤො කුද්ධභාවං ඤත්වා සෙසමාතුගාමානං සඤ්ඤමදාසි. “රාජා තුම්හෙ සාතෙතුකාමො පක්කොසති, අජ්ජ දිවසං ඔදිස්සකෙන මෙත්තාඵරණෙන රාජානං ඵරථා”ති ආහ. රාජා තා ඉත්ථියො පක්කොසාපෙත්වා සබ්බාව පටිපාටියා යපෙත්වා මහාධනුං ආදාය විසජ්ජකණ්ඩං සන්තස්සිත්වා ධනුං පුරෙත්වා අට්ඨාසි. තස්මිං බණ සබ්බාව තා සාමාවතිජ්ජමුඛා ඉත්ථියො ඔධිසො මෙත්තං ඵරිංසු. රාජා කණ්ඩං නෙව ඛිපිතුං න අපනෙතුං සක්කොති, ගත්තෙහි සෙදා මුච්චන්ති, සරීරං වෙධති, මුඛතො බෙළො පතති, ගහෙතබ්බගහණං න පස්සති. අථ නං සාමාවතී “කිං, මහාරාජ, කිලමසී”ති ආහ. ආම, දෙවි, කිලමාමි, අවස්සයො මෙ භොහීති. සාධු, මහාරාජ, කණ්ඩං මහාපථවිමුඛං කරොහීති. රාජා තථා අකාසි. සා “රඤ්ඤො හත්ථතො කණ්ඩං මුච්චතු”ති අධිට්ඨාසි. තස්මිං බණ කණ්ඩං මුච්චි. රාජා තංඛණංයෙව උදකෙ නිමුජ්ජිත්වා ආගමිම අල්ලකෙසො අල්ලවත්ථො සාමාවතියා පාදෙසු පතිත්වා “බම, දෙවි, මය්හං, හෙදකානං මෙ වචනෙන අනුපධාරෙත්වා එතං කත”න්ති ආහ. බමාමි, දෙවාති. “සාධු, දෙවි, එවං තයා මය්හං බමිතං නාම භොති. ඉතො පට්ඨාය තුම්භාකං යථාරුචියා දසබ්බලස්ස දානං දෙථ, පච්ඡාහත්තං විහාරං ගන්ත්වා ධම්මකථං සුණාථ, අජ්ජ වො පට්ඨාය පරිහාරං දමිමිති. තෙන හි, දෙව, අජ්ජ

පටියාය එකං භික්ඛුං යාවිත්වා ආනෙථ, යො නො ධම්මං වාචෙස්සතීති. රාජා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා යාවත්තො ආනන්දත්ථෙරං ලභි. තතො පටියාය තා පඤ්චසතා ඉත්ථියො ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා කතහත්තකිච්චස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං පරියාපුණන්ති.

තා එකදිවසං ථෙරස්ස අනුමොදනාය පසන්නා ථෙරස්ස පඤ්ච උත්තරාසඨගසතානි අදංසු. ථෙරො කිර පුබ්බෙ තුන්නවායකාලෙ එකස්ස පච්චෙකඛුද්ධස්ස එකාය සුවියා සද්ධිං හත්ථතලමත්තං වොළඬණ්ඩං අදාසි. සො සුවියා එලෙන ඉමස්මිං අත්තභාවෙ මහාපඤ්ඤො අහොසි, වොළඬණ්ඩස්ස එලෙන ඉමිනාව නියාමෙන පඤ්චසතක්ඛත්තුං දුස්සානි පටිලභි.

තතො මාගණ්ඩියා අඤ්ඤං කාතබ්බං අපස්සන්ති “උය්‍යානං ගච්ඡාම, මහාරාජා” ති ආහ. සාධු, දෙව්ති. සා රඤ්ඤො සම්පට්ඨිතභාවං ඤත්වා චූළපිතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – “අම්භාකං උය්‍යානං ගතකාලෙ සාමාවතියා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා සාමාවතිං සපරිවාරං අන්තොකරිත්වා ‘රඤ්ඤො ආණා’ ති වත්වා ද්වාරං පිදහිත්වා පලාලෙන පලිවෙදෙත්වා ගෙහෙ අග්ගිං දෙථා” ති. මාගණ්ඩියො තස්සා වචනං සුත්වා තථා අකාසි. තස්මිං දිවසෙ සබ්බාපි තා ඉත්ථියො පුබ්බෙ කතස්ස උපපිළකකම්මස්සානුභාවෙන සමාපත්තිං අප්පෙතුං නාසක්ඛිංසු, එකප්පභාරෙතෙව භුසමුට්ඨි විය කුමාරිංසු. තාසං ආරක්ඛපුරිසා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, “දෙව, ඉදං නාම කරිංසු” ති ආචික්ඛිංසු.

රාජා “කෙන කත” ත්ති පරියෙසන්තො මාගණ්ඩියාය කාරිතභාවං ඤත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා “හද්දෙ, හද්දකං තයා කම්මං කතං මයා කාතබ්බං කරොන්තියා, “උට්ඨාය සමුට්ඨාය මය්හං වධාය පරිසක්කමානා සාතිතා, පසන්නොස්මි, තුය්හං සම්පත්තිං දස්සාමිති තව ඤාතකෙ පක්කොසාපෙති” ති ආහ. සා රඤ්ඤො කථං සුත්වා අඤ්ඤාතකෙපි ඤාතකෙ කත්වා පක්කොසාපෙසි. රාජා සබ්බෙසං සන්නිපතිතභාවං ඤත්වා රාජඨගණෙ ගලප්පමාණෙසු ආවාටෙසු නිබ්බන්ධා උපරි ධීතානි සිසානි හින්දාපෙන්නො මහන්තෙහි අයනඨගලෙහි කසාපෙසි. මාගණ්ඩියමපි ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දාපෙත්වා සුවපචනකටාහෙ පවාපෙසි.

කිං පන සාමාවතියා සපරිවාරාය අග්ගිනා කුමාරකම්මන්ති? සා කිර අනුප්පන්නෙ ඛුද්ධෙ තෙහෙව පඤ්චහි මාතුගාමසතෙහි සද්ධිං ගඨගායං කිළිත්වා බහිතිත්ථෙ ධීතා සිතෙ ජාතෙ අවිදුරට්ඨානෙ පච්චෙකඛුද්ධස්ස පණ්ණසාලං දිස්වා අන්තො අසොධෙත්වාච බහි අග්ගිං දත්වා විසිබ්බෙසු. අන්තොපණ්ණසාලාය පච්චෙකඛුද්ධො නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්තො. තා ජාලාසු පච්ඡින්නාසු පච්චෙකඛුද්ධං දිස්වා “කිං අම්භෙහි කතං, අයං පච්චෙකඛුද්ධො රඤ්ඤො කුලුපකො, ඉමං දිස්වා රාජා අම්භාකං කුප්ඤ්ඤාසි, ඉදානි නං සුප්ඤ්ඤාපිතං කාතුං වට්ටති” ති අඤ්ඤානිපි දාරුනි පක්ඛිපිත්වා අග්ගිං අදංසු. පුන ජාලාය පච්ඡින්නාය පච්චෙකඛුද්ධො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය තාසං පස්සන්තිනංයෙව විවරානි පජ්ජොටෙත්වා වෙහාසං උප්පතිත්වා ගතො. තෙන කම්මෙන නිරයෙ

පව්වින්වා පක්කාවසෙසෙන ඉමං බ්‍රහ්මාණං පාපුණිංසු. චතුපරිසමජ්ඣෙ පන කථා
 උදපාදි - “බ්‍රහ්මස්සුතා වත බුද්ධජාතරා, මාතුගාමආත්තභාවෙ යත්වා පඤ්චන්තං
 මාතුගාමසත්තං ධම්මං කථෙත්වා සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි. සාමාවතීපි
 රඤ්ඤා අත්තනො අප්පිතං කණ්ඩං මෙත්තාචරණෙන ඵරින්වා පටිබාහී”ති තස්සාපි
 මහාපනො ගුණං කථෙසි. ඵවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අථ සත්ථා අපරභාගෙ
 ජෙනවනෙ නිසින්තො තදෙව කාරණං අට්ඨප්පත්තිං කත්වා බුද්ධජාතරං
 බ්‍රහ්මස්සුතානං, සාමාවතීං මෙත්තාවිහාරීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

උත්තරානන්දමාතාවත්ථු

262. පඤ්චමෙ ඤායිනන්ති ඤානාභිරතානං උපාසිකානං, උත්තරා නන්දමාතා,
 අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙනෙ නිබ්බත්තා
 සත්ථු ධම්මකථං සුණන්ති සත්ථාරං එකං උපාසිකං ඤානාභිරතානං අග්ගට්ඨානෙ
 යපෙත්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා
 කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරින්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ
 සුමනසෙට්ඨිං නිස්සාය වසන්තස්ස පුණ්ණසිහස්ස නාම හරියාය කුච්ඡස්මිං.
 පටිසන්ධිං ගණ්හි, උත්තරාතිස්සා නාමං අකංසු.

අමෙකස්මිං නක්ඛත්තමහදිවසෙ රාජගහසෙට්ඨි පුණ්ණං පක්කොසාපෙත්වා
 ආහ - “තාත පුණ්ණ, නක්ඛත්තං වා උපොසථො වා දුග්ගතස්ස කිං කර්ස්සති, ඵවං
 සන්නෙපි වදෙහි ‘කිං නක්ඛත්තපරිබ්බයං ගහෙත්වා නක්ඛත්තං කීලිස්සසි,
 බලවගොණෙ ව ඵාලඤ්ච නඩ්ගලඤ්ච ගහෙත්වා කසිස්සසි’”ති. “මම හරියාය
 සද්ධිං මන්නෙත්වා ජානිස්සාමි, අය්‍යා”ති තං කථං හරියාය ආරොවෙසි. “සෙට්ඨි
 නාම අය්‍යො ඉස්සරො, තස්ස තයා සද්ධිං කථෙත්තස්ස කථා සොහති, ත්වං පන
 අත්තනො කසිකම්මං මා විස්සජ්ජෙසි”ති ආහ. සො තස්සා වචනං සුත්වා
 කසිහණ්ඩං ආදාය කසිතුං ගතො.

තංදිවසඤ්ච සාරිපුත්තත්ථෙරො නිරොධසමාපත්තිනො වුට්ඨාය “කස්ස අජ්ජ
 මයා සඬගහං කාතුං වට්ටති”ති ආවජ්ජෙත්තො ඉමස්ස පුණ්ණස්ස උපනිස්සයං
 දිස්වා භික්ඛාවාරවෙලාය පත්තචීවරමාදාය පුණ්ණස්ස කසනට්ඨානං ගච්ඡන්තො
 අවිදුරෙ අත්තානං දස්සෙසි. පුණ්ණො ථෙරං දිස්වා කසිං යපෙත්වා ථෙරස්ස
 සන්තිකං ගන්ත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දි. ථෙරො තං ඔලොකෙත්වා උදකසභාගං
 පුච්ඡි. තස්ස එතදහොසි - “අය්‍යො මුඛං ධොවිතුකාමො භවිස්සති”ති. තතො
 වෙගෙන ගන්ත්වා දන්තකට්ඨං ආහරින්වා කප්පියං කත්වා ථෙරස්ස අදාසි. ථෙරෙ
 දන්තකට්ඨං බාදන්තෙ පත්තෙන සද්ධිං ධම්මකරණං නීහරින්වා උදකස්ස පුරෙත්වා
 ආහරි. ථෙරො මුඛං ධොවිත්වා භික්ඛාවාරමග්ගං පටිපජ්ජි. පුණ්ණො වින්තෙසි -
 “ථෙරො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු ඉමං මග්ගං න පටිපජ්ජති, අජ්ජ පන මය්හං
 සඬගහත්ථාය පටිපන්නො භවිස්සති. අහො වත මෙ හරියා මමත්ථාය ආහරණකං
 ආහාරං ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙය්‍යා”ති.

අථස්ස හරියා “අජ්ජ නක්ඛත්තදිවසො” ති පාතොව අත්තනො
 ලහනකනියාමෙන බාදනියභොජනියං සංවිධාය ගහෙත්වා සාමිකස්ස කසනට්ඨානං
 ආගච්ඡන්ති අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා වින්තෙසි – “අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු මය්හං
 ථෙරං දිස්වා දෙය්‍යධම්මො න භොති, දෙය්‍යධම්මෙ සන්තෙසි මම අය්‍යං න පස්සාමි,
 අජ්ජ පන ද්වින්තම්පි සම්මුඛිභාවො ජාතො. මම සාමිකස්ස පුන සම්පාදෙත්වා
 ආහරිස්සාමි, ඉමං තාව ආහාරං ථෙරස්ස දස්සාමි” ති තිහි චෙතනාහි සම්පයුත්තං
 කත්වා තං භොජනං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා “ඵවං විධා
 දුග්ගතජීවිතා මුච්චාමි” ති ආහ. ථෙරොපි “තව අජ්ඣාසයො පුරතු” ති
 තස්සානුමොදනං කත්වා තතො නිවත්තිත්වා විහාරං අගමාසි.

සාපි පුන අත්තනො ගෙහං ගන්ත්වා සාමිකස්ස ආහාරං සම්පාදෙත්වා ආදාය
 කසනට්ඨානං ගන්ත්වා සාමිකස්ස කුජ්ඣනභාවතො භීතා “සාමි, අජ්ජ ඵකදිවසං
 තව මනං සන්ධාරෙහි” ති ආහ. කිං කාරණාති? අහං අජ්ජ තාව ආහාරං ආහරන්ති
 අන්තරාමග්ගෙ ථෙරං දිස්වා තව භාගහත්තං ථෙරස්ස පත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා පුන
 ගෙහං ගන්ත්වා ආහාරං පවිත්වා ආදාය ආගතාමිහිති. මනාපං තෙ, හද්දෙ, කතං,
 මයාපි පාතොව ථෙරස්ස දන්තකට්ඨඤ්ච මුබ්බදකඤ්ච දින්තං. අජ්ජ අම්භාකං
 සුප්පභාතං, සබ්බම්පි ථෙරස්ස අම්භාකං සන්තකමෙව ජාතන්ති ද්වින්තම්පි ජනානං
 ඵකසදිසමෙව විත්තං අහොසි. අථ පුණ්ණො ආහාරකිච්චං කත්වා හරියාය ඌරුම්හි
 සිසං කත්වා මුහුත්තං නිපජ්ජි. අථස්ස නිද්දා ඔක්කමි. සො ථොකං නිද්දායිත්වා
 පබුද්ධො කසිතට්ඨානං ඔලොකෙසි, ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානං
 මහාකොසාතකිපුප්ඵෙහි සම්පරිකිණ්ණං විය අහොසි. සො හරියං ආහ – “හද්දෙ,
 කිත්තාමෙතං අජ්ජ ඉදං කසිතට්ඨානං සුවණ්ණචණ්ණං හුත්වා බායති” ති. අය්‍ය,
 අජ්ජ තෙ සකලදිවසං කිලන්තතාය අක්ඛිති මඤ්ඤෙ හමන්තිති. හද්දෙ, මය්හං
 අස්සද්දහන්ති සයං ඔලොකෙහිති. තස්මිං කාලෙ සා ඔලොකෙත්වා සභාවං අය්‍ය,
 කථෙසි, ඵවමෙතං හවිස්සතිති.

පුණ්ණො උට්ඨාය ඵකං කට්ඨං ගහෙත්වා නඬගලසීසෙ පහරි, ගුළපිණ්ඩො විය
 නඬගලසීසෙ අල්ලිසිත්වා අට්ඨාසි. සො හරියං පක්කොසිත්වා ආහ – “හද්දෙ,
 අඤ්ඤෙසං වපිතබ්ජං නාම තිහි වා චතුහි වා මාසෙහි ඵලං දෙනි, අම්භාකං පන
 අය්‍යස්ස සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස අන්තරෙ රොපිතෙන සද්ධාබ්ඡෙන අජ්ජෙව අවස්සං
 ඵලං දින්තං. ඉමස්මිං කරිසමත්තෙ පදෙසෙ ආමලකමත්තොපි පංසුපිණ්ඩො
 අසුවණ්ණො නාම නත්ථි” ති. ඉදානි කිං කරිස්සාම, අය්‍යාති? “හද්දෙ, ඉමං ඵත්තකං
 සුවණ්ණං ථෙතෙත්වා බාදිතුං නාම න සක්කා” ති හරියං තස්මිං යාතෙ යපෙත්වා
 හත්තස්ස පුරෙත්වා ආහතං පාති. සුවණ්ණස්ස පුරෙත්වා ගන්ත්වා රඤ්ඤො
 ආරොවාපෙසි – “ඵකො මනුස්සො සුවණ්ණපාති. ගහෙත්වා ධීතො” ති. රාජා තං
 පක්කොසාපෙත්වා “කහං තෙ, තාත, ලද්ධ” න්ති පුච්ඡි. “දෙව, මය්හං ඵකං
 කසිතට්ඨානං සබ්බං සුවණ්ණමෙව ජාතං, පහිණිත්වා ආහරාපෙථා” ති ආහ. ත්වං
 කිත්තාමොසිති? පුණ්ණො නාම අහං, දෙවාති. ගච්ඡට්, හණ, සකටානි
 යොජෙත්වා පුණ්ණස්ස කසිතට්ඨානතො සුවණ්ණමාහරට්ඨාති.

සකටෙහි සද්ධිං ගතරාජපුරිසා “රඤ්ඤො පුඤ්ඤ” න්ති වත්වා සුවණ්ණපිණ්ඩෙ ගණ්හන්ති, ගහිතගහිතමිපි කසිතලෙඩ්ඬියෙව හොති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසුං. තෙන හි භණෙ ගන්ත්වා “පුණ්ණස්ස පුඤ්ඤ” න්ති වත්වා ගණ්හංති. ගහිතගහිතං සුවණ්ණමෙව හොති. තෙ සබ්බමිපි තං සුවණ්ණං ආහරිත්වා රාජඨගණෙ රාසිං අකංසු. රාසි උබ්බෙධෙන තාලප්පමාණො අහොසි. රාජා වාණිජෙ පක්කොසාපෙත්වා “කස්ස ගෙහෙ එත්තකං සුවණ්ණං අත්ථි” ති පුච්ඡි. නත්ථි, දෙව, කස්සථිති. එත්තකස්ස පන ධනස්ස සාමිනො කිං කාතුං වට්ටතීති? ධනසෙට්ඨිං නාම නං කාතුං වට්ටති, දෙවති? තෙන හි පුණ්ණං ඉමස්මිං නගරෙ ධනසෙට්ඨිං නාම කරොථාති සබ්බං තං සුවණ්ණං තස්සෙව දත්වා තංදිවසංයෙවස්ස සෙට්ඨිට්ඨානං අදාසි. සො සෙට්ඨි මඩ්ගලං කරොන්තො සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස හික්ඛුසඨිසස්ස මහාදානං අදාසි. සත්තමෙ දිවසෙ දසබ්බලස්ස හත්තානුමොදනාය පුණ්ණසෙට්ඨිපි හරියාපි ධිතාපි සබ්බෙ සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

අපරභාගෙ රාජගහසෙට්ඨි “පුණ්ණසෙට්ඨිනො වයප්පත්තා දාරිකා අත්ථි” ති සුත්වා අත්තනො පුත්තස්ස කාරණා තස්ස ගෙහං පෙසෙසි. සො තස්ස සාසනං සුත්වා “නාහං ධිතරං දස්සාමි” ති පටිසාසනං පෙසෙසි. සුමනසෙට්ඨිපි පුන පෙසෙසි – “ත්වං මම ගෙහං නිස්සාය වසිත්වා ඉදානි එකප්පහාරෙතෙව ඉස්සරො හුත්වා මය්හං දාරිකං න දෙසී” ති. තතො පුණ්ණසෙට්ඨි ආහ – “ඉමං තාව තුම්භාකං සෙට්ඨි සභාවමෙව කටෙසි, පුරිසො නාම සබ්බකාලෙ එවංවිධොයෙවති න සල්ලක්ඛෙනබ්බො. අහඤ්ඤි ඉදානි තාදිසෙ පුරිසෙ දාසෙ කත්වා ගහෙතුං සක්කොමි, තුය්හං පන ජාතිං වා ගොත්තං වා න කොපෙමි. අපිව බො මම ධිතා සොනාපත්තා අරියසාවිකා දෙවසිකං කභාපණ්ණස්සනකෙහි පුප්ඵෙහි පූජං කරොති, තමහං තුම්භාදිසස්ස මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ගෙහං න පෙසෙස්සාමි” ති. එවං පුණ්ණසෙට්ඨිස්ස පටිබාහකභාවං ඤත්වා රාජගහසෙට්ඨි පුන සාසනං පෙසෙසි – “පොරාණකං විස්සාසං මා හින්දතු, අහං මය්හං සුණ්ණසාය දෙවසිකං ද්වින්තං කභාපණානං අත්ථනකානි පුප්ඵානි සප්පාපෙස්සාමි” ති. සො “සාධු” ති සම්පට්චිත්ත්වා ධිතරං තස්ස සරං පෙසෙසි.

අටෙකදිවසං සා පුණ්ණසෙට්ඨිනො ධිතා උත්තරා අත්තනො සාමිකං එවමාහ – “අහං අත්තනො කුලගෙහෙ මාසස්ස අට්ඨ දිවසානි නිබද්ධං උපොසථකම්මං කරොමි, ඉදානිපි තුම්භෙසු සම්පට්චිත්තෙසු උපොසථඨිගානි අධිට්ඨිගෙයා” න්ති. සො “න සක්කා” ති තං න සම්පට්චිත්ථි. සා තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්ති තුණ්හි අහොසි. පුන අත්තොවස්සෙ “උපොසථිකා හවිස්සාමි” ති තදාපි ඔකාසං කාරෙත්ති තෙව අලත්ථ. සා අත්තොවස්සෙ අභිච්ඡිකියෙසු මාසෙසු අතික්කන්තෙසු අභිච්ඡාමාසෙ අවසිට්ඨෙ මාතාපිතූනං සාසනං පෙසෙසි – “අහං තුම්භෙහි වාරකෙ පක්ඛිත්තා එත්තකෙ අද්ධානෙ එකදිවසමිපි උපොසථඨිගානි අධිට්ඨාතුං න ලභාමි, පඤ්චදස මෙ කභාපණ්ණස්සනස්සානි පෙසෙථා” ති. තෙ ධිතු සාසනං සුත්වා “කිංකාරණා” ති අපුච්ඡිත්ත්වා පහිණිංසු. උත්තරා තෙ කභාපණ්ණ ගණ්හිත්වා තස්මිං නගරෙ සිරිමා නාම ගණිකා අත්ථි, තං පක්කොසාපෙත්වා “අම්ම සිරිමෙ, අහං ඉමං අභිච්ඡාමාසං උපොසථඨිගානි අධිට්ඨහිස්සාමි, ත්වං ඉමානි පඤ්චදස කභාපණ්ණස්සානි

ගහෙත්වා ඉමං අඬ්ඪමාසං සෙට්ඨිපුත්තං පරිවරාහී” ති. සා “සාධු, අයෝ” ති සම්පට්ච්ඡි. තතො පට්ඨාය සෙට්ඨිපුත්තො “අහං සිරිමාය සද්ධිං මොදිස්සාමි” ති උත්තරාය අඬ්ඪමාසං උපොසථකම්මං සම්පට්ච්ඡි.

සා තෙන සම්පට්ච්ඡිතභාවං ඤාත්වා දිවසෙ දිවසෙ පාතොව දාසිගණපරිවුතා සත්ථු සහත්ථා බාදනීයභොජනීයං සංවිදහිත්වා සත්ථරි හත්තකිව්වං කත්වා විහාරං ගතෙ උපොසථකිගානි අධිට්ඨාය පාසාදවරං ආරුය්හ අත්තනො සීලානි ආවජ්ජමානා නිසීදති. එවං අඬ්ඪමාසං චිතිනාමෙත්වා උපොසථං විස්සජ්ජනදිවසෙ පාතොව යාගුඛජ්ජකාදීනි සංවිදහන්ති විවරති. තස්මිං සමයෙ සෙට්ඨිපුත්තො සිරිමාය සද්ධිං උපරිපාසාදවරගතො ජාලවාතපානං විවරිත්වා අන්තරවත්ථුං ඔලොකෙත්තො අට්ඨාසි. උත්තරා, වාතපානවිජ්ජදෙන උද්ධං ඔලොකෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො උත්තරං ඔලොකෙත්වා “නෙරයිකජාතිකා වතායං එවංවිධං නාම සම්පත්තිං පභාය උක්ඛලිකමසිමක්ඛිතා හුත්වා නික්කාරණා දාසීනං අන්තරෙ විවරති” ති සිතං අකාසි. උත්තරා, තස්ස පමාදභාවං ඤාත්වා “අයං බාලො නාම අත්තනො සම්පත්ති සබ්බකාලං ථාවරාති සඤ්ඤී භවිස්සති” ති සයම්පි සිතං අකාසි. තතො සිරිමා “අයං චෙට්ඨිකා මයි ධීතාය එවං මම සාමිකෙන සද්ධිං සිතං කරොති” ති කුපිතා වෙගෙන ඔතරි. උත්තරා, තස්සා ආගමනාකප්පෙනෙව “අයං බාලා අඬ්ඪමාසමත්තං ඉමස්මිං ගෙහෙ වසිත්වා මය්හමෙවෙනං ගෙහන්තිසඤ්ඤී ජාතා” ති ඤාත්වා තඬ්ඛණඤ්ඤෙව මෙත්තාක්කානං සමාපජ්ජිත්වා අට්ඨාසි. සිරිමාපි දාසීනං අන්තරෙන ආගන්ත්වා උඵඬ්ඨකං ගහෙත්වා පූවපචනට්ඨානෙ පක්කුථීතතෙලස්ස පූරෙත්වා උත්තරාය මත්ථකෙ ආසිඤ්චි, මෙත්තාක්කානස්ස විජ්ජාරෙන උත්තරාය මත්ථකෙ ආසිත්තං පක්කුථීතතෙලං පදුමපත්තෙ ආසිත්තඋදකං විය විනිවත්තිත්වා ගතං.

තස්මිං බණෙ සිරිමාය සම්පෙ ධීතා දාසියො තං ඔලොකෙත්වා, “භො ජෙ, ත්වං අම්භාකං අයායාය හත්ථනො මූලං ගහෙත්වා ආගතා ඉමස්මිං ගෙහෙ වසමානා අම්භාකං අයායාය සදිසා භවිතුං වායමසි” ති සම්මුඛට්ඨානෙ තං පරිභාසිංසු. තස්මිං බණෙ සිරිමා අත්තනො ආගන්තුකභාවං අඤ්ඤාසි. සා තතොව ගන්ත්වා උත්තරාය පාදෙසු පතිත්වා, “අයෝ, අනුපධාරෙත්වා මෙ කතං, බමථ මය්හ” න්ති ආහ. අම්ම සිරිමෙ, නාහං තව ඉමස්මිං යානෙ බමිස්සාමි, අහං සපිතිකා ධීතා, දසබලෙ බමන්තෙයෙව බමිස්සාමිති.

සත්ථාපි බො භික්ඛුසඬ්ඨපරිවාරො ආගන්ත්වා උත්තරාය නිවෙසනෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. සිරිමා ගන්ත්වා සත්ථු පාදෙසු පතිත්වා, “හත්තෙ, මයා අයායාය උත්තරාය අන්තරෙ එකො දොසො කතො, තුම්හෙසු බමන්තෙසු බමිස්සාමිති වදති, බමථ මය්හං භගවා” ති. බමාමි තෙ සිරිමෙති. සා තස්මිං කාලෙ ගන්ත්වා උත්තරං බමාපෙසි. තංදිවසඤ්ච සිරිමා දසබලස්ස හත්තානුමොදනං සුත්වා

—

“අක්කොධෙන ජීනෙ කොධං, අසාධුං සාධුනා ජීනෙ;
ජීනෙ කදරියං දානෙන, සච්චෙනාලිකවාදින” න්ති. (ධ. ප. 223) —

ගාථාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා දසබලං නිමන්තෙත්වා පුනදිවසෙ මහාදානං අදාසි. එවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙනවනෙ නිසිදිත්වා උපාසිකායො යානන්තරෙසු යපෙන්තො උත්තරං නන්දමාතරං ක්කායිනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

සුප්පවාසාවත්ථු

263. ඡට්ඨෙ පඤ්ඤාදායිකානන්ති පඤ්ඤාතරසදායිකානං උපාසිකානං, සුප්පවාසා කොලියධිතා, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤාත්ති සත්ථාරං එකං උපාසිකං පඤ්ඤාදායිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොලියනගරෙ බත්තියකුලෙ නිබ්බත්ති, සුප්පවාසාතිස්සා නාමං අකංසු. සා වයප්පත්තා එකස්ස සකාසකුමාරස්ස ගෙහං ගතා, පයමදස්සනෙයෙව සත්ථු ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සා අපරභාගෙ සීවලිං නාම දාරකං විජායි. තස්ස වත්ථු හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව.

සා එකස්මිං සමයෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඤ්ඤාස්ස නානග්ගරසපඤ්ඤාභොජනං අදාසි. සත්ථා කතහත්තකිච්චො අනුමොදනං කරොත්තො සුප්පවාසාය ඉමං ධම්මං දෙසෙසි “භොජනං සුප්පවාසෙ දෙන්ති අරියසාවිකා පටිග්ගාහකානං පඤ්ඤා යානානි දෙති. ආයුං දෙති, වණ්ණං දෙති, සුඛං දෙති, බලං දෙති, පටිභානං දෙති. ආයුං බො පන දත්වා ආයුස්ස භාගිනී භොති දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා...පෙ.... පටිභානං දත්වා පටිභානස්ස භාගිනී භොති දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා”ති. එවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අප අපරභාගෙ සත්ථා ජෙනවනෙ නිසිදිත්වා උපාසිකායො යානන්තරෙසු යපෙන්තො සුප්පවාසං කොලියධිතරං පඤ්ඤාදායිකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

සුප්පියාවත්ථු

264. සත්තමෙ ගිලානුපට්ඨාකීනන්ති ගිලානුපට්ඨාකීනං උපාසිකානං, සුප්පියා උපාසිකා, අග්ගාති දස්සෙති. අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා අපරභාගෙ සත්ථු ධම්මදෙසනං සුඤ්ඤාත්ති සත්ථාරං එකං උපාසිකං ගිලානුපට්ඨාකීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බාරාණස්ස කුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, සුප්පියාතිස්සා නාමං අකංසු. අපරභාගෙ සත්ථා භික්ඛුසඤ්ඤාපරිවාරො බාරාණස්ස අගමාසි. සා තථාගතස්ස පයමදස්සනෙයෙව ධම්මං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අට්ඨකදිවසං ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගතා. විහාරවාරිකං වරමානා එකං භික්ඛුං ගිලානං දිස්වා අභිවාදෙන්වා පටිසන්ථාරං කත්වා “අයාස්ස කිං ලද්ධුං වට්ටති”ති ප්‍රච්ඡි. රසං ලද්ධුං වට්ටති, උපාසිකෙති. “භොතු, හන්තෙ, අහං පභිණ්ණස්සාමි”ති ථෙරං අභිවාදෙන්වා අන්තොනගරං ගන්ත්වා පුනදිවසෙ

පවත්තමංසත්ථාය දාසිං අන්තරාපණං පෙසෙසි. සා සකලනගරෙ පවත්තමංසං අලහිත්වා අලද්ධභාවං කටෙසි. උපාසිකා චිත්තෙසි – “අහං අයාස්ස රසං පහිණිස්සාමිති වත්වා සවෙ න පෙසෙස්සාමි, අයොයා අඤ්ඤතොපි අලහන්තො කිලමිස්සති, යංකිඤ්චි කත්වා පෙසෙතුං වට්ටති”ති ගබ්භං පවිසිත්වා ඌරුමංසං ඡිත්තිත්වා දාසියා අදාසි “ඉදං මංසං ගහෙන්වා සම්භාරෙහි යොජෙත්වා රසං කත්වා විහාරං නෙත්වා අයාස්ස දෙහි. සො වෙ මං පුච්ඡති, ගිලානාති වදෙහි”ති. සා තථා අකාසි.

සත්ථා තං කාරණං ඤත්වා පුනරිවසෙ භික්ඛාචාරවෙලාය භික්ඛුසඤ්ජපරිවුතො උපාසිකාය ගෙහං අගමාසි. සා තථාගතස්ස ආගතභාවං සුත්වා සාමිකං ආමන්තෙසි – “අයාපුත්ත, අහං සත්ථු සන්තිකං ගන්තුං න සක්කොමි, ගච්ඡ ත්වං සත්ථාරං අන්තොගෙහං පවෙසෙත්වා නිසීදාපෙහි”ති. සො තථා අකාසි. සත්ථා “කහං සුජ්ජියා”ති පුච්ඡි. ගිලානා, හන්තෙති. පක්කොසථ, නන්ති. අථ තෙ ගන්ත්වා “සත්ථා තං පක්කොසති”ති ආහංසු. සා චිත්තෙසි – “සබ්බලොකස්ස භිතානුකම්පකො සත්ථා න ඉමං කාරණං අදිස්වා පක්කොසාපෙස්සති”ති සහසා මඤ්චම්භා වුට්ඨාසි. අථස්සා බුද්ධානුභාවෙන තංඛණංයෙව වණො රුහිත්වා සුච්ඡවි අහොසි සෙසට්ඨානතො අතිරෙකතරං විජ්ජසන්නවණ්ණො. තස්මිං ඛණෙ උපාසිකා සිතං කත්වා දසබලං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. සත්ථා “ඉමිස්සා උපාසිකාය කිං අථාසුක”ති පුච්ඡි. සා අත්තනා කතකාරණං සබ්බං කටෙසි. සත්ථා කතහත්තකිච්චො විහාරං ගන්ත්වා භික්ඛුසඤ්ජං සන්නිපාතාපෙත්වා තං භික්ඛුං අනෙකපරියායෙන විගරහිත්වා සික්ඛාපදං (මහාව. 280) පඤ්ඤපෙසි. එවමෙනං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො උපාසිකායො යානන්තරෙසු යපෙන්තො සුජ්ජියං උපාසිකං ගිලානුපට්ඨාකීනං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

කාතියානීවත්ථු

265. අට්ඨමෙ අවෙච්චජ්ජසන්නානන්ති අධිගතෙන අවලජ්ජසාදෙන සමන්තාගතානං උපාසිකානං, කාතියානී, අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තා සත්ථාරං එකං උපාසිකං අවෙච්චජ්ජසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්තං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ටෙසි. සා කජ්ජසත්තසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුජ්ජපාදෙ කුරරසර්නගරෙ නිබ්බත්ති, කාතියානීතිස්සා නාමං අකංසු.

සා අපරභාගෙ වයජ්ජත්තා කුරරසරිකාය, කාළියා සභාසිකා, දළ්භමිත්තා අහොසි. යදා පන කුටිකණ්ණසොණත්ටෙරො “දසබලස්ස කට්ඨිනියාමෙන මය්භමිසි ධම්මං කටෙහි”ති මාතරා යාවිතො රත්තිභාගෙ අන්තොනගරෙ අලඬකතධම්මාසනෙ නිසීදිත්වා මාතරං කායසක්ඛිං කත්වා ධම්මදෙසනං ආරහි, තදා අයං කාතියානී උපාසිකා කාළියා සද්ධිං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ධම්මං සුණන්ති අට්ඨාසි. තස්මිං සමයෙ පඤ්චමත්තානි වොරසතානි අන්තොනගරෙ දිවා

කතසඤ්ඤාය කොටිතො පටියාය උම්මඛිගං ඛනිත්වා ඉමිස්සා කාතියානියා සරං සම්පාපුණිංසු. තෙසං වොරජෙට්ඨකො තෙහි සද්ධිං අපවිසිත්වා “කිං නු ඛො අයං පරිසා සන්නිපතිතා”ති විමංසනත්ථාය සොණත්ථෙරස්ස ධම්මකථනට්ඨානං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ තිට්ඨමානො ඉමිස්සා කාතියානියා පිට්ඨිපස්සෙ අට්ඨාසි.

තස්මිං සමයෙ, කාතියානී, දාසිං ආමන්තෙසි – “ගච්ඡ ජෙ, ගෙහං පවිසිත්වා දීපතෙලං ආහර, මයං දීපෙ ජාලෙත්වා ධම්මං සොස්සාමා”ති. සා සරං ගන්ත්වා උම්මඛිගෙ වොරෙ දිස්වා දීපතෙලං අගණ්හිත්වා ආගන්ත්වා අත්තනො අය්‍යාය ආරොවෙසි – “අය්‍යො, ගෙහෙ වොරා උම්මඛිගං ඛනන්ති”ති. තං සුත්වා වොරජෙට්ඨකො වින්තෙසි – “සවායං ඉමිස්සා කථං ගණ්හිත්වා ගෙහං ගමිස්සති, එත්ථෙව නං අසිනා ද්වෙධා ඡින්දිස්සාමි. සවෙ පන ගහිතනිමිත්තෙනෙව ධම්මං සුණිස්සති, වොරෙහි ගහිතභණ්ඩකම්පි පුන දාපෙස්සාමි”ති. කාතියානීච ඛො දාසියා කථං සුත්වා, “අම්ම, මා සද්දං කරි, වොරා නාම හරන්තා අත්තනා දිට්ඨමෙව හරිස්සන්ති, අහං පන අජ්ජ දුල්ලභස්සවනං සුණාමි, මා ධම්මස්ස අත්තරායං කරොහි”ති ආහ. වොරජෙට්ඨකො තස්සා වචනං සුත්වා වින්තෙසි – “ඉමිනා අජ්ඣාසයෙන ධීතාය නාම ගෙහෙ භණ්ඩං හරන්තෙහි අම්හෙහි මහාපට්ඨි පවිසිතඛිබ්බා භවෙය්‍යා”ති. සො තාවදෙව ගන්ත්වා වොරෙහි ගහිතභණ්ඩං ඡඩ්ඛාපෙත්වා වොරෙහි සද්ධිං ආගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො පරිසපරියන්තෙ අට්ඨාසි. කාතියානීච උපාසිකා ථෙරස්ස දෙසනාපරියොසානෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි.

අථ අරුණෙ උග්ගතෙ වොරජෙට්ඨකො ගන්ත්වා උපාසිකාය පාදෙසු පතිත්වා, “අය්‍යො, සබ්බෙසංයෙව නො ඛමාහි”ති ආහ. කිං පන තුම්හෙහි මය්හං කතන්ති? සො සබ්බං අත්තනා කතදොසං ආරොවෙසි. තෙන හි, තාතා, ඛමාමි තුම්හාකන්ති. අය්‍යො, අම්හාකං ඵලං ඛමිතං නාම න හොති, තුම්හාකං පන පුත්තත්ථෙරස්ස සන්නිකෙ සබ්බෙසංයෙව නො පබ්බජ්ජං දාපෙහීති. සා සබ්බෙපි තෙ ගහෙත්වා කුටිකණ්ණසොණත්ථෙරස්ස සන්නිකෙ පබ්බාජෙසි. තෙපි ඛො වොරා ථෙරස්ස සන්නිකෙ පබ්බජ්ජා සබ්බෙව අරහත්තං පාපුණිංසු. ඵලමෙතං වත්ථු සමුට්ඨිතං. අපරභාගෙ සත්ථා ජෙතවතෙ විහරන්තො උපාසිකායො යානන්තරෙසු යපෙන්නො කාතියානිං උපාසිකං අවෙච්චජ්ජසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

නකුලමාතාවත්ථු

266. නවමෙ විස්සාසිකානන්ති විස්සාසකථං කථෙන්නිතං උපාසිකානං, නකුලමාතා ගහපතානී, අග්ගාති දස්සෙති. යං පනෙත්ථ වත්තඛිබ්බං, තං සබ්බං හෙට්ඨා උපාසකපාළියං වුත්තමෙව. කෙවලං ඉධ නකුලමාතරං ධුරං කත්වා වෙදිතඛිබ්බන්ති.

කාළීකුරරසරිකාවත්ථු

267. දසමෙ අනුස්සවප්පසන්නානන්ති අනුස්සවෙනෙව උප්පන්නෙන පසාදෙන සමන්නාගතානං උපාසිකානං අත්තරෙ, කාළී උපාසිකා, කුරරසරිකා අග්ගාති දස්සෙති. සා කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතියං කුරරසරනගරෙ නිබ්බත්තා සත්ථු ධම්මකථං සුඤ්ඤානී සත්ථාරං එකං උපාසිකං අනුස්සවප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සා කප්පසතසහස්සං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, කාළීතිස්සා නාමං අකංසු.

සා වයප්පත්තා කුරරසරනගරෙ කුලගෙහං ගතා. අථස්සා සංවාසෙන ගබ්භො පතිට්ඨති. සා පරිපුණ්ණගබ්භා ‘‘පරෙසං ගෙහෙ ගබ්භවුට්ඨානං නාම අප්පතිරූප’’න්ති අත්තනො කුලනගරමෙව ආගන්ත්වා රත්තිභාගසමනන්තරෙ අත්තනො පාසාදස්ස උපරි ආකාසෙ ධීතානං සාතාගිරහෙමවතානං රතනත්තයස්ස වණ්ණං කථෙන්නානං කථං සුත්වා අනුස්සවිකප්පසාදං උප්පාදෙත්වා සත්ථු අදස්සනෙනෙව සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, අපරභාගෙ පනස්සා ගබ්භවුට්ඨානං අහොසිති සබ්බං වත්ථු හෙට්ඨා විත්ථාරිතමෙව. අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙනවනෙ භික්ඛුසඬ්ඨසමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා උපාසිකායො යානන්තරෙසු යපෙන්නො ඉමං උපාසිකං අනුස්සවප්පසන්නානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙසිති.

දසසුත්තපරිමාණාය උපාසිකාපාළියා වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එත්තාවතා ව මනොරථපුරණියා

අඬුගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

සබ්බාපි එතදග්ගපාළිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. අට්ඨානපාළි

(15) 1. අට්ඨානපාළි-පයමවග්ගවණ්ණනා

268. අට්ඨානපාළියා අට්ඨානන්ති හෙතුපට්ඨකේපො. අනවකාසොති පච්චයපට්ඨකේපො. උභයෙනාපි කාරණමෙව පට්ඨකේපති. කාරණඤ්ඤි තදායත්තවුත්තිතාය අත්තනො ඵලස්ස යානන්ති ව අවකාසොති ව වුවිවති. යන්ති යෙන කාරණෙන. දිට්ඨිසම්පන්නොති මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නො සොතාපන්නො අරියසාවකො. තස්ස භි දිට්ඨිසම්පන්නො ඉතිපි, දස්සනසම්පන්නො ඉතිපි, ආගතො ඉමං සද්ධම්මං ඉතිපි, පස්සති ඉමං සද්ධම්මං ඉතිපි, සෙක්ඛෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො ඉතිපි, සෙක්ඛාය විජ්ජාය සමන්නාගතො ඉතිපි, ධම්මසොතසමාපන්නො ඉතිපි, අරියො නිබ්බේධිකපඤ්ඤො ඉතිපි, අමතද්වාරං ආහව්ව තිට්ඨති ඉතිපිති බහුනි නාමානි හොන්ති. කඤ්චි සඬ්ඛාරන්ති වතුභූමකෙසු සඬ්ඛතසඬ්ඛාරෙසු කඤ්චි එකං සඬ්ඛාරම්පි. නිව්වතො උපගච්ඡෙය්‍යාති නිව්වොති ගණ්හෙය්‍ය. තෙනං යානං විජ්ජතිති එතං කාරණං නත්ථි න උපලබ්භති. යං

පුපුර්ෂතොති යෙන කාරණෙන පුපුර්ෂතො. යානමෙන විජ්ජති එතං කාරණං අත්ථි. සස්සතදිට්ඨියා හි සො තෙභුමකෙසු සඬබ්බසඬබ්බා රෙසු කඤ්චි සඬබ්බාරං නිව්වතො ගණ්ඨෙය්‍යාති අත්ථො. චතුත්ථභුමකසඬබ්බාරා පන තෙපුස්සදත්තා දිවසංසන්තත්තො අයොගුලො විය මක්ඛිකානං, දිට්ඨියා වා අඤ්ඤෙසං වා අකුසලානං ආරම්භං න හොන්ති. ඉමිනා නයෙන කඤ්චි සඬබ්බාරං සුඛතොති ආදීසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

269. සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍යාති ‘එකන්තසුඛි අත්තා හොති ආරොගො පරම්මරණා’ති (දී. නි. 1.76, 79; ම. නි. 3.21, 22) එවං අත්තදිට්ඨිවසෙන සුඛතො ගාහං සන්ධායෙනං වුත්තං. දිට්ඨිවිජ්ජප්පුත්තචිත්තෙන පන අරියසාවකො පරිලාභාධිභූතො පරිලාභවූපසමත්ථං මත්තහත්ථිපරිත්තාසිතො විය චොක්ඛව්‍යාභ්මණො ගුථං කඤ්චි සඬබ්බාරං සුඛතො උපගච්ජති.

270. අත්තවා රෙ කසිණාදිපණ්ණත්තිසඬගහත්ථං ‘සඬබ්බාර’න්ති අවත්වා කඤ්චි ධම්මන්ති වුත්තං. ඉධාපි අරියසාවකස්ස චතුභුමකවසෙන පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො, පුපුර්ෂනස්ස තෙභුමකවසෙන. සබ්බවා රෙසු වා අරියසාවකස්සාපි තෙභුමකවසෙනෙව පරිච්ඡෙදො වට්ටති. යං යං හි පුපුර්ෂතො ගණ්ඨාති, තතො තතො අරියසාවකො ගාහං විනිවෙයෙති. පුපුර්ෂතො හි යං යං නිව්වං සුඛං අත්තාති ගණ්ඨාති, තං තං අරියසාවකො අනිව්වං දුක්ඛං අනත්තාති ගණ්ඨන්තො තං ගාහං විනිවෙයෙති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තත්තයෙ පුපුර්ෂනත්තග්ගාහවිනිවෙයනං නාම කථිතං.

271. මාතරන්ති ආදීසු ජනිකාව මාතා, ජනකොව පිතා, මනුස්සභූතොව බ්‍රිණාසවො අරහාති අධිජ්ජෙතො. කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති? එතම්පි අට්ඨානං. සවෙපි භවන්තරගතං අරියසාවකං අත්තතො අරියසාවකභාවං අජානන්තම්පි කොචි එවං වදෙය්‍ය ‘ඉමං කුන්ථකිපිල්ලිකං ජීවිතා වොරොපෙත්වා සකලවක්කවාලගබ්භෙ වක්කවත්තිරජ්ජං පටිපජ්ජාහි’ති, නෙව සො තං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය. අථාපි නං එවං වදෙය්‍ය ‘සවෙ ඉමං න සාතෙස්සසි, සිසං තෙ ඡින්දිස්සාමා’ති. සිසමෙවස්ස ඡින්දෙය්‍ය, න ච සො තං සාතෙය්‍ය. පුපුර්ෂනභාවස්ස පන මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං අරියසාවකස්ස ච බලවදිපනත්ථමෙනං වුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො – සාවජ්ජො පුපුර්ෂනභාවො, යත්‍ර හි නාම පුපුර්ෂතො මාතූසාතාදීනිපි ආනන්තරියාති කරිස්සති. මහාබලො ච අරියසාවකො, යො එතාති කම්මාති න කරොතිති.

274. පද්ධට්ඨිත්තොති වධකචිත්තෙන පද්ධට්ඨිත්තො. ලොභිතං උජ්ජාදෙය්‍යාති ජීවමානකසරීරෙ බුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොභිතං උජ්ජාදෙය්‍ය.

275. සඬසං භින්දෙය්‍යාති සමානසංවාසකං සමානසීමාය යිතං පඤ්චභි කාරණෙහි සඬසං භින්දෙය්‍ය. වුත්තම්පි වෙනං ‘පඤ්චභුපාලි, ආකාරෙහි සඬසො

හිඡ්ජති - කම්මෙන, උද්දෙසෙන, වොහරන්තො, අනුස්සාවනෙන,
සලාකග්ගාහෙනා''ති (පරි. 458).

තත්ථ කම්මෙනාති අපලොකනාදීසු චතුසු කම්මෙසු අඤ්ඤතරෙන කම්මෙන.
උද්දෙසෙනාති පඤ්චසු පාතිමොක්ඛද්දෙසෙසු අඤ්ඤතරෙන උද්දෙසෙන.
වොහරන්තොති කථයන්තො, තාහි තාහි උජ්ජත්තීහි අධම්මං ධම්මොතිආදීනි
අට්ඨාරස හෙදකරවත්ථුනි දීපෙන්තො. අනුස්සාවනෙනාති ''නනු තුම්හෙ ජානාථ
මය්හං උච්චාකුලා පබ්බජිතභාවං බහුස්සුතභාවඤ්ච, මාදිසො නාම උද්ධම්මං
උබ්බිතයං සත්ථු සාසනං ගාහෙය්‍යාති චිත්තම්පි උජ්ජාදෙතුං න තුම්භාකං යුත්තං, කිං
මය්හං අවිච්චි නිලුප්පලවනං විය සීතලා, කිං අහං අපායතො න භායාමී''තිආදීනා
නයෙන කණ්ණමුලෙ වච්චෙදං කත්වා අනුස්සාවනෙන. සලාකග්ගාහෙනාති එවං
අනුස්සාවෙන්වා තෙසං චිත්තං උපත්ථම්හෙත්වා අනිවත්තිධම්මෙ කත්වා ''ගණ්හථ
ඉමං සලාක''න්ති සලාකග්ගාහෙන.

එත්ථ ච කම්මෙව උද්දෙසො වා පමාණං, වොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහා පන
පුබ්බභාගා. අට්ඨාරසවත්ථුදීපනවසෙන හි වොහරන්තෙන තත්ථ රුච්ජනනත්ථං
අනුස්සාවෙන්වා සලාකාය ගහිතායපි අහින්තොව හොති සඬ්ඝො. යදා පන එවං
චත්තාරො වා අතිරෙකා වා සලාකං ගහෙන්වා ආවෙණිකං කම්මං වා උද්දෙසං වා
කරොන්ති, තදා සඬ්ඝො හින්තො නාම හොති. එවං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො
සඬ්ඝං හින්දෙය්‍යාති නෙතං යානං විජ්ජති. එත්තාවතා මාතුසාතාදීනි පඤ්ච
ආනන්තරියකම්මානි දස්සිතාති හොන්ති, යානි පුට්ඨජ්ජනො කරොති, න
අරියසාවකො. තෙසං ආවිභාවත්ථං -

''කම්මතො ද්වාරතො වෙව, කප්පට්ඨිතියතො තථා;
පාකසාධාරණාදීහි, විඤ්ඤාතබ්බො විනිව්ජයො''.

තත්ථ කම්මතො තාව - එත්ථ හි මනුස්සභූතස්සෙව මනුස්සභූතං මාතරං වා
පිතරං වා අපි පරිවත්තලිඬගං ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස කම්මං ආනන්තරියං හොති,
තස්ස විපාකං පටිබාහිස්සාමීති සකලවක්කවාළං මහාවෙතියප්පමාණෙහිපි
කඤ්චනපුපෙහි පුරෙත්වාපි සකලවක්කවාළං පුරෙත්වා නිසින්තස්ස හික්ඛුසඬ්ඝස්ස
මහාදානං දත්වාපි බුද්ධස්ස හගවතො සඬ්ඝාටිකණ්ණං අමුඤ්චන්තො විවරිත්වාපි
කායස්ස හෙදා නිරයමෙව උපපජ්ජති. යො පන සයං මනුස්සො තිරච්ඡානභූතං
මාතරං වා පිතරං වා, සයං වා තිරච්ඡානභූතො මනුස්සභූතං, තිරච්ඡානභූතොයෙව වා
තිරච්ඡානභූතං ජීවිතා වොරොපෙති, තස්ස කම්මං ආනන්තරියං න හොති, භාරියං
පන හොති, ආනන්තරියං ආහව්වෙව තිට්ඨති. මනුස්සජාතිකානංව පන වසෙන අයං
පඤ්ඤා කථිතො.

තත්ථ එළකචතුක්කං, සඬ්ගාමචතුක්කං, වොරචතුක්කඤ්ච කථෙතබ්බං. එළකං
මාරෙස්සාමීති අභිසන්ධිනාපි හි එළකට්ඨානෙ ධීතං මනුස්සො මනුස්සභූතං මාතරං
වා පිතරං වා මාරෙන්තො ආනන්තරියං ථුසති. එළකාහිසන්ධිනා

මාතෘපිතිඅභිසන්ධිනා වා ඵලකං මාරොන්තො ආනන්තරියං න චුසති,
 මාතෘපිතිඅභිසන්ධිනා මාතෘපිතරො මාරොන්තො චුසතෙව. එස නයො ඉතරස්මිම්භි
 චතුක්කද්වයෙ. යථා ව මාතෘපිතුසු, එවං අරහන්තෙපි එතානි චතුක්කානි
 වෙදිතබ්බානි. මනුස්සඅරහන්තමෙව ව මාරොන්වා ආනන්තරියං චුසති, න
 යක්ඛතුං. කම්මං පන භාරියං, ආනන්තරියසදිසමෙව. මනුස්සඅරහන්තස්ස ව
 පුච්ඡජනකාලෙයෙව සත්ථජපභාරෙ වා විසෙ වා දින්නෙපි යදි සො අරහන්තං පත්වා
 තෙනෙව මරති, අරහන්තසාතකො හොතියෙව. යං පන පුච්ඡජනකාලෙ දින්නං
 දානං අරහන්තං පත්වා පරිභුඤ්ජති, පුච්ඡජනස්සෙව තං දින්නං හොති.
 සෙසඅරියපුරිගලෙ මාරොන්තස්ස ආනන්තරියං නත්ථි, කම්මං පන භාරියං,
 ආනන්තරියසදිසමෙව.

ලොභිතුප්පාදෙ තථාගතස්ස අහෙජ්ජකායනාය පරුපක්කමෙන වම්මච්ඡෙදං
 කත්වා ලොභිතපග්ගරණං නාම නත්ථි, සරීරස්ස පන අන්තොයෙව එකස්මිං යානෙ
 ලොභිතං සමොසරති. දෙවදත්තෙන පවිද්ධසිලතො භිජ්ජිත්වා ගතා සකලිකාපි
 තථාගතස්ස පාදන්තං පහරි, ඵරසුනා පහටො විය පාදො අන්තොලොභිතොයෙව
 අහොසි. තථා කරොන්තස්ස ආනන්තරියං හොති. ජීවකො පන තථාගතස්ස රුචියා
 සත්ථකෙන වම්මං ඡින්දිත්වා තම්භා යානා දුට්ඨලොභිතං නීහරිත්වා ඵාසුකමකාසි.
 තථා කරොන්තස්ස පුඤ්ඤකම්මමෙව හොති.

අථ යෙ පරිනිබ්බුතෙ තථාගතෙ වෙතියං භින්දන්ති, බොධිං ඡින්දන්ති, ධාතුම්භි
 උපක්කමන්ති, තෙසං කිං හොතීති? භාරියං කම්මං හොති, ආනන්තරියසදිසං.
 සධාතුකං පන ථුපං වා පටිමං වා බාධයමානං බොධිසාධං ඡින්දිතුං වට්ටති. සවෙපි
 තත්ථ නිලීනා සකුණා වෙතියෙ වච්චං පාතෙන්ති, ඡින්දිතුං වට්ටතියෙව.
 පරිභොගවෙතියතො හි සරීරවෙතියං මහන්තතරං. වෙතියවත්ථුං භින්දිත්වා
 ගච්ජන්තං බොධිමුලම්භි ඡින්දිත්වා හරිතුං වට්ටති. යා පන බොධිසාධා බොධිසරං
 බාධති, තං ගෙහරක්ඛණත්ථං ඡින්දිතුං න ලහති. බොධිඅත්ථඤ්භි ගෙහං, න
 ගෙහත්ථාය බොධි. ආසනසරෙපි එසෙව නයො. යස්මිං පන ආසනසරෙ ධාතු නිහිතා
 හොති, තස්ස රක්ඛණත්ථාය බොධිසාධං ඡින්දිතුං වට්ටති. බොධිජග්ගනත්ථං
 ඔජාහරණසාධං වා පුත්තිසාධං වා ඡින්දිතුං වට්ටතියෙව, සරීරපටිජග්ගනෙ විය
 පුඤ්ඤම්භි හොති.

සඬ්ඝහෙදෙපි සීමට්ඨකසඬ්ඝෙ අසන්නිපතිතෙ විසුං පරිසං ගහෙන්වා
 කතවොහාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහස්ස කම්මං වා කරොන්තස්ස උද්දෙසං වා
 උද්දිසන්තස්ස හෙදො ව හොති ආනන්තරියකම්මඤ්ච. සමග්ගසඤ්ඤාය පන
 වට්ටතීති සඤ්ඤාය වා කරොන්තස්ස හෙදොව හොති, න ආනන්තරියකම්මං. තථා
 නවතො උනපරිසාය. සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන නවන්තං ජනානං යො සඬ්ඝං
 භින්දති, තස්ස ආනන්තරියකම්මං හොති. තස්ස අනුවත්තකානං අධම්මවාදීනං
 මහාසාවජ්ජකම්මං, ධම්මවාදිනො පන අනවජ්ජා. තත්ථ නවන්තමෙව සඬ්ඝහෙදෙ
 ඉදං සුත්තං – ‘එකතො, උපාලි, වත්තාරො හොන්ති, එකතො වත්තාරො, නවමො
 අනුස්සාවෙති, සලාකං ගාහෙති ‘අයං ධම්මො අයං විනයො ඉදං සත්ථු සාසනං, ඉමං

ගණ්භථ, ඉමං රොවෙථා'ති. එවං බො, උපාලි, සඬ්ඝරාජී වෙව හොති සඬ්ඝහෙදො ව. නවන්තං වා, උපාලි, අතිරෙකනවන්තං වා සඬ්ඝරාජී වෙව හොති සඬ්ඝහෙදො වා'ති (වුළුව. 351). එතෙසු ව පන පඤ්චසු සඬ්ඝහෙදො වච්ඡමිමං, සෙසානි කායකම්මානීති එවං කම්මතො විඤ්ඤාතඛිබ්බො විනිවිජයො.

ද්වාරතොති සඛ්ඛානෙව චෙතානි කායද්වාරතොපි වච්ඡද්වාරතොපි සමුට්ඨහන්ති. පුරිමානි පනෙත්ථ චත්තාරි ආණන්තිකවිජ්ජාමයජ්ජයොගවසෙන වච්ඡද්වාරතො සමුට්ඨහිත්වාපි කායද්වාරමෙව පුරෙන්නි, සඬ්ඝහෙදො හත්ථමුද්ධාය හෙදං කරොන්තස්ස කායද්වාරතො සමුට්ඨහිත්වාපි වච්ඡද්වාරමෙව පුරෙන්නි එවමෙත්ථ ද්වාරතොපි විඤ්ඤාතඛිබ්බො විනිවිජයො.

කප්පට්ඨිකියතොති සඬ්ඝහෙදොයෙව චෙත්ථ කප්පට්ඨිකියො. සණ්ඨහන්තෙ හි කප්පෙ වා කප්පවෙමජ්ඣෙකෙ වා සඬ්ඝහෙදං කත්වා කප්පවිනාසෙයෙව මුච්චති. සවෙපි හි 'ස්වෙ කප්පො විනස්සිස්සති'ති අජ්ජ සඬ්ඝහෙදං කරොති, ස්වෙව මුච්චති, එකදිවසමෙව නිරයෙ පච්චති. එවං කරණං පන නත්ථි. සෙසානි චත්තාරි කම්මානි ආනන්තරියානෙව හොන්ති, න කප්පට්ඨිකියානීති එවමෙත්ථ කප්පට්ඨිකියතොපි විඤ්ඤාතඛිබ්බො විනිවිජයො.

පාකතොති යෙන ව පඤ්චපෙතානි කම්මානි කතානි හොන්ති, තස්ස සඬ්ඝහෙදොයෙව පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති, සෙසානි "අහොසිකම්මං නාහොසි කම්මවිපාකො"ති එවමාදීසු සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති. සඬ්ඝහෙදාභාවෙ ලොහිතුජ්ජාදො, තදභාවෙ අරහන්තඝාතො, තදභාවෙ සවෙ පිතා සීලවා හොති, මාතා දුස්සීලා, නො වා තථා සීලවතී, පිතුඝාතො පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති. සවෙ මාතා සීලවතී, මාතුඝාතො. ද්වීසුපි සීලෙන වා දුස්සීලෙන වා සමානෙසු මාතුඝාතොව පටිසන්ධිවසෙන විපච්චති. මාතා හි දුක්කරකාරීතී ඛණ්ණපකාරා ව පුත්තානන්ති. එවමෙත්ථ පාකතොපි විඤ්ඤාතඛිබ්බො විනිවිජයො.

සාධාරණාදීහිති පුරිමානි චත්තාරි සඛ්ඛෙසමිපි ගහට්ඨපඛිබ්බිතානං සාධාරණානි. සඬ්ඝහෙදො පන "න බො, උපාලි හික්ඛුතී, සඬ්ඝං හින්දති, න සික්ඛමානා, න සාමණෙරො, න සාමණෙරී, න උපාසකො, න උපාසිකා සඬ්ඝං හින්දති. හික්ඛු බො, උපාලි, පකතත්තො සමානසංවාසකො සමානසීමායං ධීතො සඬ්ඝං හින්දති"ති (වුළුව. 351) වචනතො චුත්තජ්ජකාරස්ස හික්ඛුනොව හොති, න අඤ්ඤස්ස, තස්මා අසාධාරණො. ආදිසද්දෙන සඛ්ඛෙපෙනෙ දුක්ඛවෙදනාය සහගතා දොසමොහසම්පයුත්තා වානි එවමෙත්ථ සාධාරණාදීහිපි විඤ්ඤාතඛිබ්බො විනිවිජයො.

276. අඤ්ඤං සත්ථාරන්ති "අයං මෙ සත්ථා සත්ථු කිච්චං කාතුං අසමත්ථො"ති භවන්තරෙපි අඤ්ඤං තිත්ථකරං 'අයං මෙ සත්ථා'ති එවං ගණ්භෙයා, නෙතං යානං විජ්ජතිති අත්ථො.

277. එකිස්සා ලොකධාතුයාති දසසහස්සිලොකධාතුයා. තීණි හි ඛෙත්තානි ජාතිඛෙත්තං, ආණාඛෙත්තං විසයඛෙත්තන්ති. තත්ථ ජාතිඛෙත්තං නාම දසසහස්සි

ලොකධාතු. සා හි තථාගතස්ස මාතුකුච්ඡිස්මිං ඔක්කමනකාලෙ නික්ඛමනකාලෙ සම්බොධිකාලෙ ධම්මවක්කජ්ජවත්තනෙ ආයුසඬ්ඛාරවොස්සජ්ජනෙ පරිනිබ්බානෙ ව කම්පති. කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාළං පන ආණ්ඩාබ්බන්තං නාම. ආටානාට්ඨපරිත්තමොරපරිත්තධජග්ගපරිත්තරතනපරිත්තාදීනඤ්ඤි එත්ථ ආණ්ඩා පවත්තති. විසයබ්බන්තස්ස පන පරිමාණං නත්ථි. බුද්ධානඤ්ඤි “යාවතකං ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං, යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං”න්ති (මහානි. 69; චූළනි. මොසරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 85; පටි. ම. 3.5) වචනතො අවිසයො නාම නත්ථි.

ඉමෙසු පන තිසු බ්බන්තෙසු යපෙත්වා ඉමං වක්කවාළං අඤ්ඤස්මිං වක්කවාළෙ බුද්ධා උජ්ජජ්ජන්තිති සුත්තං නත්ථි, න උජ්ජජ්ජන්තිති පන අත්ථි. තිණ්හි හි පිටකානි – විනයපිටකං, සුත්තන්තපිටකං, අභිධම්මපිටකං. තිස්සො සඬ්ඛිතියො – මහාකස්සපත්ථෙරස්ස සඬ්ඛිතී, යසත්ථෙරස්ස සඬ්ඛිතී, මොග්ගලීපුත්තත්ථෙරස්ස සඬ්ඛිතී. ඉමා තිස්සො සඬ්ඛිතියො ආරුළුහෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ ඉමං වක්කවාළං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ බුද්ධා උජ්ජජ්ජන්තිති සුත්තං නත්ථි, න උජ්ජජ්ජන්තිති පන අත්ථි.

අපුබ්බං අවරිමන්ති අපුරෙ අපච්ඡා, එකතො න උජ්ජජ්ජන්ති. පුරෙ වා පච්ඡා වා උජ්ජජ්ජන්තිති චුත්තං හොති. තත්ථ බොධිපල්ලඬ්ඛකෙ “බොධිං අජ්ජත්වා න උට්ඨභිස්සාමි”ති නිසින්නකාලතො පට්ඨාය යාව මාතුකුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිග්ගහණං, තාව පුබ්බෙති න වෙදිතබ්බං. බොධිසත්තස්ස හි පටිසන්ධික්ඛණෙ දසසහස්සවක්කවාළකම්පනෙනෙව බ්බන්තපරිග්ගහො කතො, එත්ථන්තරෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උජ්ජත්ති නිවාරිතාව හොති. පරිනිබ්බානතො පට්ඨාය යාව සාසපමත්තාපි ධාතු තිට්ඨති, තාව පච්ඡාති න වෙදිතබ්බං. ධාතුසු හි ධීතාසු බුද්ධා ධීතාව හොන්ති. තස්මා එත්ථන්තරෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උජ්ජත්ති නිවාරිතාව හොති. ධාතුපරිනිබ්බානෙ පන ඡාතෙ අඤ්ඤස්ස බුද්ධස්ස උජ්ජත්ති න නිවාරිතා.

කස්මා පන අපුබ්බං අවරිමං න උජ්ජජ්ජන්තිති? අනච්ඡරියත්තා. බුද්ධා හි අච්ඡරියමනුස්සා. යථාහ – “එකපුග්ගලො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උජ්ජජ්ජමානො උජ්ජජ්ජති අච්ඡරියමනුස්සො. කතමො එකපුග්ගලො? තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො”ති (අ. නි. 1.172). යදි ව ද්වෙ වා චත්තාරො වා අට්ඨ වා සොළස වා එකතො උජ්ජජ්ජෙය්‍යුං, අනච්ඡරියා භවෙය්‍යුං. එකස්මිඤ්ඤි විහාරෙ ද්වින්නං චෙතියානම්පි ලාභසක්කාරො උළාරා න හොන්ති, භික්ඛුපි බහුතාය අනච්ඡරියා ඡාතා, එවං බුද්ධාපි භවෙය්‍යුං. තස්මා න උජ්ජජ්ජන්ති.

දෙසනාය ව විසෙසාභාවතො. යඤ්ඤි සතිපට්ඨානාදිකං ධම්මං එකො දෙසෙති, අඤ්ඤෙන උජ්ජජ්ජිත්වාපි සොච ධම්මො දෙසෙතබ්බො සියා. තතො අනච්ඡරියො සියා. එකස්මිං පන ධම්මං දෙසෙන්නෙ දෙසනාපි අච්ඡරියාව හොති.

විවාදභාවතො ව. බහුසු ව බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු බහුතං ආවරියානං
අන්තෙවාසිකා විය “අම්භාකං බුද්ධො පාසාදිකො, අම්භාකං බුද්ධො මධුරස්සරො
ලාභී පුඤ්ඤවා” ති විවදෙය්‍යං, තස්මාපි එවං න උප්පජ්ජන්ති.

අපිවෙනං කාරණං මිලින්දරඤ්ඤා ප්‍රථමෙන නාගසෙනත්ථෙරෙන
විත්ථාරිතමෙව. චූත්තඤ්ඤි තත්ථ (මි. ප. 5.1.1) –

“හන්තෙ, නාගසෙන, භාසිතමිපි හෙතං භගවතා – ‘අට්ඨානමෙතං,
භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං එකිස්සා ලොකධාතුයා ද්වෙ අරහන්තො
සම්මාසම්බුද්ධා අපුබ්බං අවරිමං උප්පජ්ජෙය්‍යං, නෙතං යානං විජ්ජති’ ති.
දෙසෙන්තා ව, හන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙපි තථාගතා සත්තතිංස
බොධිපක්ඛියධම්මෙ දෙසෙන්ති, කථයමානා ව චත්තාරි අරියසච්චානි
කථෙන්නි, සික්ඛාපෙන්තා ව තීසු සික්ඛාසු සික්ඛාපෙන්ති, අනුසාසමානා ව
අප්පමාදපට්ඨන්තියං අනුසාසන්ති. යදි, හන්තෙ නාගසෙන, සබ්බෙසමිපි
තථාගතානං එකො උද්දෙසො එකා කථා එකා සික්ඛා එකා අනුසිට්ඨී, කෙන
කාරණෙන ද්වෙ තථාගතා එකක්ඛණෙන න උප්පජ්ජන්ති. එකෙනපි තාව
බුද්ධුප්පාදෙන අයං ලොකො ඔභාසජාතො, යදි දුතියොපි බුද්ධො භවෙය්‍ය,
ද්විත්තං පභාය අයං ලොකො භියොසාසොමත්තාය ඔභාසජාතො භවෙය්‍ය.
ඔවදමානා ව ද්වෙ තථාගතා සුඛං ඔවදෙය්‍යං, අනුසාසමානා ව සුඛං
අනුසාසෙය්‍යං. තත්ථ මෙ කාරණං දෙසෙහි, යථාහං නිස්සංසයො
භවෙය්‍යන්ති”.

“අයං, මහාරාජ, දසසහස්සි ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස
ගුණං ධාරෙති. යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සි ලොකධාතු
ධාරෙය්‍ය, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය
විද්ධංසෙය්‍ය, න යානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

“යථා, මහාරාජ, නාවා එකපුරිසසන්ධාරණී භවෙය්‍ය. එකස්මිං පුරිසෙ
අභිරුල්ලෙහ සා නාවා සමුපාදිකා භවෙය්‍ය. අථ දුතියො පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය තාදිසො
ආයුතා වණ්ණෙන වයෙන පමාණෙන කිසුල්ලෙන සබ්බඛිගපච්චිගෙන, සො තං
නාවං අභිරුල්ලෙය්‍ය. අපි නු සා, මහාරාජ, නාවා ද්විත්තමිපි ධාරෙය්‍යාති? න හි,
හන්තෙ, චලෙය්‍ය කම්පෙය්‍ය නමෙය්‍ය ඔනමෙය්‍ය විනමෙය්‍ය විකිරෙය්‍ය විධමෙය්‍ය
විද්ධංසෙය්‍ය, න යානමුපගච්ඡෙය්‍ය, ඔසිදෙය්‍ය උදකෙති. එවමෙව බො, මහාරාජ,
අයං දසසහස්සි ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී, එකස්සෙව තථාගතස්ස ගුණං ධාරෙති,
යදි දුතියො බුද්ධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, නායං දසසහස්සි ලොකධාතු ධාරෙය්‍ය,
චලෙය්‍ය...පෙ.... න යානමුපගච්ඡෙය්‍ය.

“යථා වා පන, මහාරාජ, පුරිසො යාවදත්ථං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය ඡාදෙන්තං
යාව කණ්ඨමභිපුරයිත්වා. සො ධාතො පිණිතො පරිපුණ්ණො නිරන්තරො
තන්දිකතො අනොනම්තදණ්ඩජාතො පුනදෙව තත්තකං භොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය. අපි

නු බො සො, මහාරාජ, පුරිසො සුඛිතො භවෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, සකිංභුත්තොව මරෙය්‍යාති. එවමෙව බො, මහාරාජ, අයං දසසහස්සී ලොකධාතු එකබුද්ධධාරණී...පෙ.... න යානමුපගච්ඡෙය්‍යාති.

“කිං නු බො, භන්තෙ නාගසෙන, අතිධම්මභාරොන පථවී චලතිති? ඉධ, මහාරාජ, ද්වෙ සකටා රතනපරිපූරිතා භවෙය්‍යං යාව මුඛසමා. එකස්මා සකටතො රතනං ගහෙත්වා එකස්මිං සකටෙ ආකිරෙය්‍යං, අපි නු තං, මහාරාජ, සකටං ද්වින්තම්පි සකටානං රතනං ධාරෙය්‍යාති? න හි, භන්තෙ, නාහිපි තස්ස ඵලෙය්‍ය, අරාපි තස්ස හිජ්ජෙය්‍යං, නෙමිපි තස්ස ඔපතෙය්‍යං, අක්කොපි තස්ස හිජ්ජෙය්‍යාති. කිං නු බො, මහාරාජ, අතිරතනභාරොන සකටං හිජ්ජතිති? ආම, භන්තෙති. එවමෙව බො, මහාරාජ, අතිධම්මභාරොන පථවී චලතිති.

“අපි ච, මහාරාජ, ඉමං කාරණං බුද්ධබලපරිදීපනාය ඔසාරිතං. අඤ්ඤම්පි තත්ථ අහිරුපං කාරණං සුඤ්ඤාහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන න උප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන උප්පජ්ජෙය්‍යං, පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ‘තුම්භාකං බුද්ධො, අම්භාකං බුද්ධො’ති උභතොපක්ඛජාතා භවෙය්‍යං. යථා, මහාරාජ, ද්වින්තං බලවාමච්චානං පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජති, ‘තුම්භාකං අමච්චො අම්භාකං අමච්චො’ති උභතොපක්ඛජාතා හොන්ති. එවමෙව බො, මහාරාජ, යදි ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන උප්පජ්ජෙය්‍යං, පරිසාය විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය, ‘තුම්භාකං බුද්ධො, අම්භාකං බුද්ධො’ති උභතොපක්ඛජාතා භවෙය්‍යං. ඉදං පඨමං කාරණං සුඤ්ඤාහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන න උප්පජ්ජන්ති.

“අපරම්පි, මහාරාජ, උත්තරිං කාරණං සුඤ්ඤාහි, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන න උප්පජ්ජන්ති. යදි, මහාරාජ, ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන උප්පජ්ජෙය්‍යං, අග්ගො බුද්ධොති යං චචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ජෙට්ඨො බුද්ධොති...පෙ.... සෙට්ඨො බුද්ධොති. විසිට්ඨො බුද්ධොති, උත්තමො බුද්ධොති, පචරො බුද්ධොති, අසමො බුද්ධොති, අසමසමො බුද්ධොති, අප්පට්ඨසමො බුද්ධොති, අප්පට්ඨාගො බුද්ධොති, අප්පට්ඨුග්ගලො බුද්ධොති යං චචනං, තං මිච්ඡා භවෙය්‍ය. ඉමම්පි බො ත්වං, මහාරාජ, කාරණං අත්ථතො සම්පට්ච්ඡ, යෙන කාරණෙන ද්වෙ සම්මාසම්බුද්ධා එකක්ඛණෙන න උප්පජ්ජන්ති.

“අපිච, මහාරාජ, බුද්ධානං භගවත්තානං සභාවපකතිකා එසා, යං එකොයෙව බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජති. කස්මා? කාරණමභන්තත්තා සබ්බඤ්ඤබුද්ධගුණානං. අඤ්ඤම්පි, මහාරාජ, යං මභන්තං හොති, තං එකංයෙව හොති. පථවී, මහාරාජ, මභන්ති, සා එකායෙව. සාගරො මභන්තො, සො එකොයෙව. සිනෙරු ගිරිරාජ මභන්තො, සො එකොයෙව. ආකාසො මභන්තො, සො එකොයෙව. සක්කො මභන්තො, සො එකොයෙව. බ්‍රහ්මා මභන්තො, සො එකොයෙව. තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො මභන්තො, සො එකොයෙව. යත්ථ තෙ උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ අඤ්ඤෙසං ඔකාසො න හොති. තස්මා තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො

එකොයෙව ලොකෙ උප්පජ්ජති. සුකථිතො, භන්තෙ නාගසෙන, පඤ්භො ඔපම්මෙහි කාරණෙහි” ති.

එකිස්සා ලොකධාතුයාති එකස්මිං චක්කවාලෙ. හෙට්ඨා ඉමිනාව පදෙන දස චක්කවාලසහස්සාති ගහිතාති, තානිපි එකචක්කවාලෙනෙව පරිච්ඡින්නදිතුං වට්ටන්ති. බුද්ධා හි උප්පජ්ජමානා ඉමස්මිංයෙව චක්කවාලෙ උප්පජ්ජන්ති, උප්පජ්ජනට්ඨානෙ පන වාරිතෙ ඉතො අඤ්ඤෙසු චක්කවාලෙසු න උප්පජ්ජන්තිති වාරිතමෙව භොති.

පට්ඨමවග්ගවණ්ණනා.

15. අට්ඨානපාළි

(15) 2. අට්ඨානපාළි-දුතියවග්ගවණ්ණනා

278. අපුබ්බං අවරිමන්ති එත්ථ චක්කරතනපාතුභාවතො පුබ්බෙ පුබ්බං, තස්සෙව අන්තරධානතො පච්ඡා වරිමං. තත්ථ ද්විධා චක්කරතනස්ස අන්තරධානං භොති චක්කවත්තිතො කාලකිරියාය වා පබ්බජ්ජාය වා. අන්තරධායමානඤ්ච පන තං කාලකිරියතො වා පබ්බජ්ජතො වා සත්තමෙ දිවසෙ අන්තරධායති, තතො පරං චක්කවත්තිතො පාතුභාවො අවාරිතො.

කස්මා පන එකචක්කවාලෙ ද්වෙ චක්කවත්තිතො න උප්පජ්ජන්තිති? විවාදපච්ඡෙදතො, අච්ඡරියභාවතො, චක්කරතනස්ස මහානුභාවතො ව. ද්විසු හි උප්පජ්ජන්තෙසු “අම්භාකං රාජා මහන්තො, අම්භාකං රාජා මහන්තො” ති විවාදො උප්පජ්ජෙය්‍ය, “එකස්මිං දිවසෙ චක්කවත්ති, එකස්මිං දිවසෙ චක්කවත්ති” ති ව අනච්ඡරියො භවෙය්‍ය. යො වායං චක්කරතනස්ස ද්විසහස්සදිපපරිවාරෙසු වතුසු මහාදිවෙසු ඉස්සරියානුප්පදානසමත්ථො මහානුභාවො, සොපි පරිභායෙථ. ඉති විවාදපච්ඡෙදතො අච්ඡරියභාවතො චක්කරතනස්ස මහානුභාවතො ව න එකචක්කවාලෙ ද්වෙ උප්පජ්ජන්ති.

279. යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධොති එත්ථ තිට්ඨතු තාව සබ්බඤ්ඤාගුණෙ නිබ්බත්තෙන්වා ලොකනිත්ථරණසමත්ථො බුද්ධභාවො, පණ්ඩානමත්තම්පි ඉත්ථියා න සම්පජ්ජති.

“මනුස්සත්තං ලිඬ්ගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ව ඡන්දනා;
අට්ඨ ධම්මසමොධානා, අභිනිභාරො සම්ප්ඤ්ඤා” ති. (බු. වං. 2.59) –

ඉමානි හි පණ්ඩානසම්පත්තිකාරණානි. ඉති පණ්ඩානමපි සම්පාදෙතූං අසමත්ථාය ඉත්ථියා කුතො බුද්ධභාවොති. “අට්ඨානමෙතං, හික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො” ති චුත්තං. සබ්බාකාරපරිපූරොව පුඤ්ඤස්සයො

සබ්බාකාරපරිපූරමෙව අත්තභාවං නිබ්බත්තෙන්ති පුරිසොව අරහං හොති සම්මාසම්බුද්ධො, න ඉත්ථී.

280. රාජා අස්ස චක්ඛවත්තිඤ්ඤාදිසු යස්මා ඉත්ථියා කොසොභිතවත්ථගුය්හතාදීනං අභාවෙන ලක්ඛණානි න පරිපූරන්ති, ඉත්ථීරතනාභාවෙන සත්තරතනසමඬ්භිතා න සම්පජ්ජති, සබ්බමනුස්සෙහි ච අධිකො අත්තභාවො න හොති. තස්මා “අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො යං ඉත්ථී රාජා අස්ස චක්ඛවත්ති” ති වුත්තං.

281. යස්මා ච සක්කත්තාදීනි තිණ්ණි යානානි උත්තමානි, ඉත්ථීලිඬගඤ්ච භීනං, තස්මා චස්සා සක්කත්තාදීනිපි පටිසිද්ධානි.

නනු ච යථා ඉත්ථීලිඬගං, එවං පුරිසලිඬගමිපි බ්‍රහ්මලොකෙ නත්ථී. තස්මා “යං පුරිසො බ්‍රහ්මත්තං කාරෙය්‍ය, යානමෙතං විජ්ජති” තිපි න චත්තබ්බං සියාති. නො න චත්තබ්බං. කස්මා? ඉධ පුරිසස්ස තත්ථ නිබ්බත්තනතො. බ්‍රහ්මත්තන්ති භි මහාබ්‍රහ්මත්තං අධිජ්ජෙතං. ඉත්ථී ච ඉධ ඤානං භාවෙත්වා කාලං කත්වා බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජති, න මහාබ්‍රහ්මානං. පුරිසො පන තත්ථ නුජ්ජජ්ජති න චත්තබ්බො. සමානෙපි චෙත්ථ උභයලිඬගාභාවෙ පුරිසසංශ්ඨානාව බ්‍රහ්මානො, න ඉත්ථීසංශ්ඨානා. තස්මා සුචුත්තමෙවෙනං.

284. කායදුච්චරිතස්සාතිඤ්ඤාදිසු යථා නිමබ්බිජකොසාතකිබ්බිජාදීනි මධුරං ඵලං න නිබ්බත්තෙන්ති, අසාතං අමධුරමෙව නිබ්බත්තෙන්ති, එවං කායදුච්චරිතාදීනි මධුරං විපාකං න නිබ්බත්තෙන්ති, අමධුරමෙව නිබ්බත්තෙන්ති. යථා ච උච්ඡුඛිජසාලිබ්බිජාදීනි මධුරං සාදුරසමෙව ඵලං නිබ්බත්තෙන්ති, න අසාතං කටුකං. එවං කායසුච්චරිතාදීනි මධුරමෙව විපාකං නිබ්බත්තෙන්ති, න අමධුරං. වුත්තමිපි චෙනං —

“යාදිසං වපතෙ බීජං, තාදිසං භරතෙ ඵලං;
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං, පාපකාරී ච පාපක” ති. (සං. නි. 1.256);

තස්මා “අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං කායදුච්චරිතස්සා” තිඤ්ඤාදි වුත්තං.

290-295. කායදුච්චරිතසමඬ්භිතීඤ්ඤාදිසු සමඬ්භිතී පඤ්චවිධා සමඬ්භිතා — ආයුහනසමඬ්භිතා, චෙතනාසමඬ්භිතා, කම්මසමඬ්භිතා, විපාකසමඬ්භිතා, උපට්ඨානසමඬ්භිතා. තත්ථ කුසලාකුසලකම්මායුහනක්ඛණෙ ආයුහනසමඬ්භිතානි වුව්චති. තථා චෙතනාසමඬ්භිතා. යාව පන සත්තා අරහත්තං න පාපුණන්ති, තාව සබ්බෙපි සත්තා පුබ්බෙ උපචිතචෙතනාය සමඬ්භිතාය චෙතනාසමඬ්භිතොති වුව්චන්ති. එසා චෙතනාසමඬ්භිතා. යාව අරහත්තං න පාපුණන්ති, තාව සබ්බෙපි සත්තා පුබ්බෙ උපචිතං විපාකාරහං කම්මං සන්ධාය “කම්මසමඬ්භිතො” ති වුව්චන්ති. එසා කම්මසමඬ්භිතා. විපාකසමඬ්භිතා විපාකක්ඛණෙයෙව වෙදිතබ්බා.

යාව පන සත්තා අරහත්තං න පාපුණන්ති, තාව තෙසං තතො තතො වචිත්වා නිරයෙ උප්පජ්ජමානානං අග්ගිජාලාලොහකුම්භිආදීහි උපට්ඨානාකාරෙහි නිරයො, ගබ්භසෙයාකත්තං ආපජ්ජමානානං මාතුකුචී, දෙවෙසු උප්පජ්ජමානානං කප්පරුක්ඛවිමානාදීහි උපට්ඨානාකාරෙහි දෙවලොකොති එවං උපපත්තිනිමිත්තං උපට්ඨාති. ඉති තෙසං ඉමිනා උපපත්තිනිමිත්තඋපට්ඨානෙන අපරිමුත්තතා උපට්ඨානසමඬගිතා නාම. සා වලති, සෙසා නිච්චලා. නිරයෙ හි උපට්ඨිතෙපි දෙවලොකො උපට්ඨාති, දෙවලොකෙ උපට්ඨිතෙපි නිරයො උපට්ඨාති, මනුස්සලොකෙ උපට්ඨිතෙපි තිරච්ඡානයොනි උපට්ඨාති, තිරච්ඡානයොනියා ව උපට්ඨිතායපි මනුස්සලොකො උපට්ඨාතියෙව.

තත්‍රිදං වත්ථු – සොණගිරිපාදෙ කිර අවෙලවිහාරෙ සොණත්ථෙරො නාම එකො ධම්මකථිකො. තස්ස පිතා සුනඛවාජිකො නාම අහොසි, ථෙරො තං පටිබාහන්තොපි සංවරෙ යපෙනුං අසක්කොන්තො “මා නස්සි වරාකො”ති මහල්ලකකාලෙ අකාමකං නං පබ්බාපෙසි. තස්ස ගිලානසෙය්‍යාය නිපන්තස්ස නිරයො උපට්ඨාසි. සොණගිරිපාදතො මහන්තා සුනඛා ආගන්ත්වා බාදිතුකාමා විය සම්පරිවාරෙසුං. සො මහාභයහිතො “වාරෙහි, තාත සොණ, වාරෙහි, තාත සොණා”ති ආහ. කිං මහාථෙරාති? න පස්සසි, තාතාති තං පවත්තිං ආචික්ඛි. සොණත්ථෙරො “කථස්සේති නාම මාදිසස්ස පිතා නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, පතිට්ඨාස්ස භවිස්සාමි”ති සාමණෙරෙහි නානාපුජ්ජානි ආහරාපෙත්වා වෙනියඬගණ්ඨොධියඬගණ්ඨසු තලසන්ථරණපුජං ආසනපුජස්ථෙව කාරෙත්වා පිතරං මස්ථෙවකෙන වෙනියඬගණං හරිත්වා මස්ථෙව නිසිදාපෙත්වා “අයං, මහාථෙර, පුජා තුම්භාකං අත්ථාය කතා, ‘අයං මෙ භගවා දුග්ගතපණ්ණාකාරො’ති වත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා චිත්තං පසාදෙහි”ති ආහ. සා මහාථෙරො පුජං දිස්වා තථා කරොන්තො චිත්තං පසාදෙසි. තාවදෙවස්ස දෙවලොකො උපට්ඨාසි. නන්දනවන-චිත්තලතාවන-මිස්සකවන-ථාරුසකවන-විමානානි වෙව දෙවනාටකානි ව පරිවාරෙත්වා යිතානි විය අහෙසුං. සො “අපෙඨ, සොණ, අපෙඨ, සොණා”ති ථෙරං ආහ. කිමිදං, මහාථෙරාති? එතා තෙ මාතරො ආගච්ඡන්තිති. ථෙරො “සග්ගො උපට්ඨිතො මහාථෙරස්සා”ති චිත්තෙසි. එවං උපට්ඨානසමඬගිතා වලතීති වෙදිතබ්බා. එතාසු සමඬගිතාසු ඉධ ආයුහනවෙනනාකම්ම-සමඬගිතාවසෙන “කායදුච්චරිතසමඬගි”තිආදි වුත්තං.

තත්ථ එකෙ ආවරියා “යස්මිං බණෙ කම්මං ආයුහති, තස්මිංයෙව බණෙ තස්ස සග්ගො වාරිතො”ති වදන්ති. අපරෙ පන “ආයුහිතකම්මං නාම විපාකචාරං ලහන්තම්පි අත්ථි අලහන්තම්පි. තත්ථ යදා කම්මං විපාකචාරං ලහති, තස්මිංයෙව කාලෙ තස්ස සග්ගො වාරිතො”ති වදන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අට්ඨානපාළිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 1. එකධම්මපාළි-පයමවග්ගවණ්ණනා

296. එකධම්මපාළියං එකධම්මොති එකසභාවො. එකන්තනිබ්බිදායාති එකන්තෙන වට්ටෙ නිබ්බිත්තනත්ථාය උක්කණ්ඨනත්ථාය. විරාගායාති වට්ටෙ විරජ්ජනත්ථාය, රාගාදීනං වා කිලෙසානං විරජ්ජනාය විගමාය. නිරොධායාති රාගාදීනං නිරොධාය අප්පවත්තිකරණත්ථාය, වට්ටස්සෙව වා නිරුජ්ඣනත්ථාය. උපසමායාති කිලෙසවූපසමනත්ථාය, අභිඤ්ඤායාති අනිච්චාදිවසෙන ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා අභිජානනත්ථාය. සම්බොධායාති චතුත්තං සච්චානං බුද්ධිනත්ථාය, “බොධි වූච්චති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං”න්ති (මහානි. 191; වුළුනි. බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො 121) එවං චුත්තස්ස වා චතුමග්ගඤාණස්ස පටිච්ඡිකුන්තත්ථාය. නිබ්බානායාති අප්පව්වයනිබ්බානස්ස සච්ඡිකරණත්ථාය.

ඉති හගවා ඉමෙහි සත්තහි පදෙහි බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානස්ස වණ්ණං කට්ඨෙයි. කස්මා? මහාජනස්ස උස්සාහජනනත්ථං විසකණ්ටකවාණිජො විය අත්තනො පණියස්ස. විසකණ්ටකවාණිජො නාම ගුළවාණිජො වූච්චති. සො කිර ගුළුවාණිකඛණ්ඩසක්කරාදීනි සකට්ඨාදාය පච්චත්තගාමං ගන්ත්වා “විසකණ්ටකං ගණ්හථ, විසකණ්ටකං ගණ්හථා”ති උග්ගොසෙයි. තං සුත්වා ගාමිකා “විසං නාම කක්ඛළං ඝොරං. යො නං බාදති, සො මරති. කණ්ටකම්පි විජ්ඣිත්වා මාරෙති, උභොපෙනෙ කක්ඛළා. කො එත්ථ ආනිසංසො”ති ගෙහද්වාරානි ථකෙසුං, දාරකෙ ව පලාපෙසුං. තං දිස්වා වාණිජො ‘අවොහාරකුසලා ඉමෙ ගාමිකා, හන්ද නෙ උපායෙන ගාහාපෙමී’ති “අතිමධුරං ගණ්හථ, අතිසාදුං ගණ්හථ, ගුළං ථාණිතං සක්කරං සමග්ගං ලබ්හති, කුට්මාසකකුට්කභාපණාදීහි වාපි ලබ්හති”ති උග්ගොසෙයි. තං සුත්වා ගාමිකා තුට්ඨපහට්ඨා වග්ගවග්ගා ගන්ත්වා බහුමිපි මූලං දත්වා අග්ගහෙසුං.

තත්ථ විසකණ්ටකවාණිජස්ස “විසකණ්ටකං ගණ්හථා”ති උග්ගොසනං විය හගවතො බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානකථනං, විසකණ්ටකෙ වණ්ණං කට්ඨත්වා තස්ස ගහණත්ථාය මහාජනස්ස උස්සාහකරණං විය ඉමෙහි සත්තහි පදෙහි බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානස්ස වණ්ණහණනෙන තස්ස මහාජනස්ස උස්සාහකරණං.

කතමො එකධම්මොති කට්ඨකුකමාසාපුච්ඡා. බුද්ධානුස්සතීති බුද්ධං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති, බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. තං පනෙතං බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං දුට්ඨං හොති චිත්තසම්පහංසනත්ථස්ථෙව විපස්සනත්ථස්ථෙව. කථං? යදා හි අසුභාරම්මණෙසු අඤ්ඤතරං භාවෙන්තස්ස හික්ඛුනො චිත්තුප්පාදො උපහඤ්ඤති උක්කණ්ඨති නිරස්සාදො හොති, වීථි. නප්පට්ඨප්පති, කුට්ගොණො විය ඉතො චිතො ව විධාවති. තස්මිං බණෙ එස මූලකම්මට්ඨානං පහාය “ඉතිපි සො හගවා”තිආදිනා නයෙන තථාගතස්ස ලොකියලොකුත්තරගුණෙ අනුස්සරති. තස්සෙවං බුද්ධං අනුස්සරන්තස්ස චිත්තුප්පාදො පසිද්ධති, විනිවරණො හොති. සො තං චිත්තං එවං දමෙත්වා පුන මූලකම්මට්ඨානංයෙව මනසි කරොති. කථං? යථා නාම බලවා පුරිසො කුට්ඨාගාරකණ්ණිකත්ථාය මහාරුක්ඛං ඡිත්තන්තො සාධාපලාසවිජෙදනමත්තෙනෙව ඵරසුධාරාය විපන්නාය මහාරුක්ඛං ඡිත්තං අසක්කොන්තොපි ධුරනික්ඛෙපං.

අකත්වාච කම්මාරසාලං ගන්ත්වා තිබ්බං ඵරසුං කාරාපෙත්වා පුන තං ඡින්දෙය්‍යා.
 එවංසම්පදම්ඳං දට්ඨබ්බං. සො එවං බුද්ධානුස්සතිවසෙන චිත්තං පරිදමෙත්වා පුන
 මූලකම්මට්ඨානං මනසිකරොත්තො අසුභාරම්මං පට්ඨංකානං නිබ්බත්තෙත්වා
 කුමාරාදිගානි සම්මසිත්වා අරියභූමිං ඔක්කමති. එවං තාච චිත්තසම්පහංසනත්ථං
 හොති.

යදා පනෙස බුද්ධානුස්සතිං අනුස්සරිත්වා “කො අයං ඉතිපි සො භගවාතිආදිනා
 නයෙන අනුස්සරි, ඉත්ථි නු බො පුරිසො නු බො දෙවමනුස්සමාරබ්බමානං
 අඤ්ඤාතරො නු බො”ති පරිග්ගණ්හන්තො “න අඤ්ඤො කොචි, සතිසම්පයුත්තං
 පන චිත්තමෙව අනුස්සරි”ති දිස්වා “තං බො පනෙතං චිත්තං බන්ධනො
 විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො හොති, තෙන සම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, තෙන
 සම්පයුත්තා සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, සහජාතා එස්සාදයො සඬ්ඛාරක්ඛන්ධොති
 ඉමෙ චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා හොන්ති”ති අරූපඤ්ච වචන්ථපෙත්වා තස්ස
 නිස්සයං පරියෙසන්තො හදයචත්ථුං දිස්වා තස්ස නිස්සයානි චත්තාරි මහාභූතානි,
 තානි උපාදාය පචත්තානි සෙසඋපාදාරූපානි ච පරිග්ගහෙත්වා “සබ්බම්පෙතං රූපං
 රූපක්ඛන්ධො”ති වචන්ථපෙත්වා “ඉදඤ්ච රූපං පුරිමඤ්ච අරූප”න්ති
 සඬ්ඛෙපතො රූපාරූපං, පහෙදතො පඤ්චක්ඛන්ධෙ පුන “සඬ්ඛෙපතො
 පඤ්චපෙතෙ බන්ධා දුක්ඛසච්ච”න්ති දුක්ඛසච්චං වචන්ථපෙත්වා “තස්ස පභාවිකා
 තණ්හා සමුදයසච්චං, තස්සා නිරොධො නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා
 මග්ගසච්ච”න්ති එවං පුබ්බභාගෙ චත්තාරි ච සච්චානි වචන්ථපෙත්වා පටිපාටියා
 අරියභූමිං ඔක්කමති. තදාස්ස ඉමං කම්මට්ඨානං විපස්සනත්ථං නාම හොති. අයං
 බොතිආදි අප්පනාවාරො චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

297. ධම්මානුස්සතිආදීසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – ධම්මං
 ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති ධම්මානුස්සති, ස්වාක්ඛාතතාදිධම්මගුණාරම්මණාය
 සතියා එතං අධිවචනං. සඬ්ඝං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති සඬ්ඝානුස්සති,
 සුප්පටිපන්නතාදිසඬ්ඝගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. සීලං ආරබ්භ
 උප්පන්නා අනුස්සති සීලානුස්සති, අබණ්ඩතාදිසීලගුණාරම්මණාය සතියා එතං
 අධිවචනං. වාගං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති වාගානුස්සති,
 මුත්තවාගතාදිවාගගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. දෙවතා ආරබ්භ උප්පන්නා
 අනුස්සති දෙවතානුස්සති, දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ යපෙත්වා අත්තනො
 සද්ධාදිගුණාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. ආනාපානෙ ආරබ්භ උප්පන්නා සති
 ආනාපානස්සති, අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. මරණං
 ආරබ්භ උප්පන්නා සති මරණස්සති, ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡේදාරම්මණාය සතියා එතං
 අධිවචනං. කෙසාදිහෙදං රූපකායං ගතා, කායෙ වා ගතාති කායගතා, කායගතා ච සා
 සති වාති කායගතාසතීති චත්තබ්බෙ රස්සං අකත්වා කායගතාසතීති චුත්තා.
 කෙසාදිකායකොට්ඨාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතං අධිවචනං. උපසමං ආරබ්භ
 උප්පන්නා අනුස්සති උපසමානුස්සති, සබ්බදුක්ඛපසමාරම්මණාය සතියා එතං
 අධිවචනං. දුට්ඨො වා උපසමො අච්චන්තුපසමො ච බ්‍රහ්මපසමො ච. තත්ථ
 අච්චන්තුපසමො නාම නිබ්බානං, බ්‍රහ්මපසමො නාම මග්ගො. එවමෙනං දුට්ඨමපි

උපසමං අනුස්සරන්තස්ස උප්පන්නා සති උපසමානුස්සතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉති ඉමෙසු දසසු කම්මට්ඨානෙසු ආනාපානස්සති මරණස්සති කායගතාසතීති ඉමාති තිණි විපස්සනත්ථානෙව භොන්ති, සෙසාති සත්ත විත්තසම්පහංසනත්ථානිපි භොන්තිති.

පඨමවග්ගවණ්ණනා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 2. එකධම්මපාළි-දුතියවග්ගවණ්ණනා

298. දුතියෙ මිච්ඡාදිට්ඨිති ද්වාසට්ඨිවිධායපි මිච්ඡාදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. මිච්ඡාදිට්ඨිකස්සාති තාය දිට්ඨියා සමන්තාගතස්ස.

299. සම්මාදිට්ඨිති පඤ්චවිධායපි සම්මාදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. සම්මාදිට්ඨිකස්සාති තාය දිට්ඨියා සමන්තාගතස්ස.

302. අයොනිසො මනසිකාරොති අනුපායමනසිකාරො.

303. යොනිසො මනසිකාරොති උපායමනසිකාරො. තත්ථ අයොනිසො මනසිකරොතො පුබ්බෙ අනුප්පන්නා මිච්ඡාදිට්ඨි උප්පජ්ජති, උප්පන්නා පන යාව නියාමොක්කමනා පවඨ්ඨති. නියාමෙ ඔක්කන්තෙ වඨ්ඨිතා නාම භොති. යොනිසො මනසිකරොතො පුබ්බෙ අනුප්පන්නා සම්මාදිට්ඨි උප්පජ්ජති, උප්පන්නා පන යාව අරහත්තමග්ගා පවඨ්ඨති. අරහත්තඵලෙ පත්තෙ වඨ්ඨිතා නාම භොති.

304. මිච්ඡාදිට්ඨියා, භික්ඛවෙ, සමන්තාගතා සත්තාති එත්ථ එකච්චා මිච්ඡාදිට්ඨි සග්ගාවරණා වෙව භොති මග්ගාවරණා ව, එකච්චා මග්ගාවරණාව, න සග්ගාවරණා, එකච්චා නෙව සග්ගාවරණා න මග්ගාවරණා. තත්ථ අභෙතුකදිට්ඨි, අකිරියදිට්ඨි, නත්ථිකදිට්ඨිති අයං තිවිධා සග්ගාවරණා වෙව භොති මග්ගාවරණා ව. දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා මිච්ඡාදිට්ඨි මග්ගාවරණාව භොති න සග්ගාවරණා. විසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි නෙව සග්ගාවරණා න මග්ගාවරණා. ඉදං පන විධානං පටික්ඛිපිත්ථා ඉමස්මිං සුත්තෙ ‘‘මිච්ඡාදිට්ඨියා, භික්ඛවෙ, සමන්තාගතා’’ති වචනතො අන්තමසො විසතිවත්ථුකං සක්කායදිට්ඨිං උපාදාය දිට්ඨි නාම සග්ගං උපනෙතුං සමත්ථා නාම නත්ථි, එකන්තං නිරයස්මිංයෙව නිමුජ්ජාපෙතීති වුත්තං. යථා හි මුග්ගමාසප්පමාණාපි පාසාණසක්ඛරා උදකෙ පක්ඛිත්තා උප්පිලවමානා නාම නත්ථි, එකන්තං භෙට්ඨාව පවිසති, එවමෙවං අන්තමසො සක්කායදිට්ඨිපි සග්ගං උපනෙතුං සමත්ථා නාම නත්ථි, එකන්තං අපායෙසුයෙව නිමුජ්ජාපෙතීති.

305. සම්මාදිට්ඨියා සමන්තාගතාති එත්ථ කම්මස්සකතසම්මාදිට්ඨි, ඤානසම්මාදිට්ඨි, විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි, මග්ගසම්මාදිට්ඨි, ඵලසම්මාදිට්ඨිති පඤ්චවිධා සම්මාදිට්ඨි. තත්ථ කම්මස්සකතසම්මාදිට්ඨි සම්පත්තිභවං ආකඨ්ඨති,

කොනසම්මාදිට්ඨී රූපාරූපභවෙ පටිසන්ධිං දෙනි, මග්ගසම්මාදිට්ඨී වට්ටං විද්ධංසෙති, එලසම්මාදිට්ඨී භවං පටිබාහති. විපස්සනාසම්මාදිට්ඨී කිං කරොතීති? සාපි පටිසන්ධිං නාකඛ්ඪති. තිපිටකවූළාභයත්ථෙරො පනාහ “සචෙ විපස්සනාසම්මාදිට්ඨී භාවිතා දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරහත්තං පාපෙතුං සක්කොති, ඉච්චෙනං කුසලං. සචෙ න සක්කොති, සත්ත භවෙ දෙනි, ආවුසො” ති. එවමයං ලොකියලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨී කටිතා. ඉමස්මිං පනත්ථෙ ලොකිකා භවනිජ්ඣාදිකාව වෙදිතඛ්ඛා.

306. යඤ්චෙව කායකම්මං යථාදිට්ඨී සමත්තං සමාදින්නන්ති එත්ථ යථාදිට්ඨීති යා යා දිට්ඨී, තස්සා තස්සා අනුරූපං. සමත්තන්ති පරිපුණ්ණං. සමාදින්නන්ති ගහිතං. තදෙනං යථාදිට්ඨියං ධීතකායකම්මං, දිට්ඨිසහජාතං කායකම්මං, දිට්ඨානුලොමිකං කායකම්මන්ති තිවිධං හොති. තත්ථ “පාණං හනතො අදින්නං ආදියතො මිච්ඡාචාරං චරතො නත්ථී තතොනිදානං පාපං, නත්ථී පාපස්ස ආගමො” ති යං එවංලද්ධිකස්ස සතො පාණාතිපාත-අදින්නාදාන-මිච්ඡාචාරසඬ්ඛාතං කායකම්මං, ඉදං යථාදිට්ඨියං ධීතකායකම්මං නාම. “පාණං හනතො අදින්නං ආදියතො මිච්ඡාචාරං චරතො නත්ථී තතොනිදානං පාපං, නත්ථී පාපස්ස ආගමො” ති ඉමාය පන ලද්ධියා ඉමිනා දස්සනෙන සහජාතං කායකම්මං දිට්ඨිසහජාතං කායකම්මං නාම. තදෙව පන සමත්තං සමාදින්නං ගහිතං පරාමට්ඨං දිට්ඨානුලොමිකං කායකම්මං නාම. වච්ඡිකම්මාදීසුපි එසෙව නයො. යථා පනෙත්ථ “පාණං හනතො අදින්නං ආදියතො මිච්ඡාචාරං චරතො නත්ථී තතොනිදානං පාප” න්ති යොජනා කතා, එවං වච්ඡිකම්මමනොකම්මෙසු “මුසා හණතො, පිසුණං කට්ඨන්තස්ස, ඵරුසං කට්ඨන්තස්ස, සම්ඵං පලපන්තස්ස, අභිජ්ඣාලුනො, ඛ්‍යාපන්තචිත්තස්ස, මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස ච සතො නත්ථී තතොනිදානං පාප” න්ති යොජනා කාතඛ්ඛා.

යා ච චෙතනාතිආදීසු දිට්ඨිසහජාතාව චෙතනා චෙතනා නාම, දිට්ඨිසහජාතාව පත්ථනා පත්ථනා නාම, චෙතනාපත්ථනානං වසෙන චිත්තට්ඨපනා පණ්ඨි නාම, තෙහි පන චෙතනාදීහි සම්පයුත්තා එස්සාදයො සඬ්ඛාරා නාම. දිට්ඨී භික්ඛු, භික්ඛවෙ, පාපිකාති යස්මා තස්ස පුග්ගලස්ස දිට්ඨී පාපිකා ලාමිකා. නික්ඛිත්තන්ති රොපිතං. උපාදියතීති ගණ්භාති. කටුකත්තායාති ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං.

“චණ්ණගන්ධරසුපෙතො, අම්බොයං අහුවා පුරෙ;
තමෙව පූජං ලභමානො, කෙනම්බො කටුකජ්ඣලො.

“පුට්ඨන්දපරිවාරො, අම්බො තෙ දධිවාහන;
මූලං මූලෙන සංසට්ඨං, සාධා සාධා නිසෙවරෙ;
අසාතසන්නිවාසෙන, තෙනම්බො කටුකජ්ඣලො” ති. (ජා. 1.2.71-72) –

ආගතට්ඨානෙ විය හි ඉධාපි කටුකන්ති තිත්තකං වෙදිතඛ්ඛං. අසාතත්තායාති අමධුරත්තාය.

ඉමස්මි පන බීජුපමසුත්තෙ “දිට්ඨිති නියතමිච්ඡාදිට්ඨි ගහිතා” ති පොරාණකත්ථෙරා ආභංසු. තං පන පටික්ඛිපිත්වා “සබ්බානිපි ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි ගහිතානී” ති වුත්තං. අනන්තරසුත්තෙ “පාණාතිපාතා විරමන්තස්ස, අදින්නාදානා විරමන්තස්ස, මිච්ඡාචාරා විරමන්තස්ස නත්ථි තතොනිදානං පුඤ්ඤ” න්තිආදිනා නයෙන යථාදිට්ඨියං ධීතකායකම්මාදීනි යොජෙත්වා වෙදිතබ්බානි. ඉධ පන සම්මාදිට්ඨිසහජාතා විත්තට්ඨපනාව පත්ථනානි වෙදිතබ්බා. සම්මාදිට්ඨි පනෙත්ථ ලොකියලොකුත්තරා කථිතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවානි.

දුතියවග්ගවණ්ණනා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 3. එකධම්මපාළි-තතියවග්ගවණ්ණනා

308. තතියස්ස පයමෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකොති අයාථාවදිට්ඨිකො. විපරීතදස්සනොති තායෙව මිච්ඡාදිට්ඨියා විපරීතදස්සනො. සද්ධම්මා වුට්ඨාපෙත්වානි දසකුසලකම්මපථධම්මතො වුට්ඨාපෙත්වා. අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙතිති දසඅකුසලකම්මපථසඬ්ඛාතෙ අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙති. එකපුග්ගලොති චෙත්ථ ඡහි සත්ථාරෙහි සද්ධිං දෙවදත්තො ච අඤ්ඤෙ ච එවරූපා වෙදිතබ්බා.

309. දුතියෙ සම්මාදිට්ඨිකොති යාථාවදිට්ඨිකො. අවිපරීතදස්සනොති තායෙව සම්මාදිට්ඨියා අවිපරීතදස්සනො. අසද්ධම්මානි දසඅකුසලකම්මපථතො. සද්ධම්මෙති දසකුසලකම්මපථසඬ්ඛාතෙ සද්ධම්මෙ. එකපුග්ගලොති චෙත්ථ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ චක්කවත්තී රාජා සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තොති එවමාදයො ලබ්භන්ති, උප්පන්නෙ බුද්ධෙ බුද්ධො චෙව බුද්ධසාවකා ච.

310. තතියෙ මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානීති මිච්ඡාදිට්ඨි පරමා එතෙසන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි. පඤ්ච හි ආනන්තරියකම්මානි මහාසාවජ්ජානි නාම, තෙහිපි මිච්ඡාදිට්ඨියෙව මහාසාවජ්ජතරානි අධිප්පායො. කස්මා? තෙසඤ්ඤි පරිච්ඡෙදො අත්ථි. චත්තාරි හි ආනන්තරියකම්මානි නිරයෙ නිබ්බත්තාපෙත්තීති වුත්තානි. සඬ්ඝභෙදකම්මමිපි නිරයෙ කප්පට්ඨිතිකමෙව හොති. එවමෙතෙසං පරිච්ඡෙදො අත්ථි, කොටි පඤ්ඤායති. නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා පන පරිච්ඡෙදො නත්ථි. සා හි වට්ටස්ස මූලං, තාය සමන්තාගතස්ස භවතො වුට්ඨානං නත්ථි. යෙ තස්ස සොතබ්බං මඤ්ඤන්ති, තෙපි විප්පට්ඨාදෙති. තාය ච සමන්තාගතස්ස නෙව සග්ගො අත්ථි න මග්ගො. කප්පවිනාසෙ මහාජනෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තෙපි නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකො තත්ථ අනිබ්බත්තිත්වා පිට්ඨිචක්කවාලෙ නිබ්බත්තති. කිං පන පිට්ඨිචක්කවාලං න ඤායතිති? ඤායති, තස්මිං ඤායමානෙපි එස ආකාසෙ එකස්මිං ඔකාසෙ පච්චතියෙවානි වදන්ති.

311. චතුත්ථෙ මක්ඛලීති “මා බලී” ති වචනං උපාදාය එවංලද්ධනාමො තිත්ථකරො. නදීමුඛෙති ද්විත්තං නදීනං සමාගතට්ඨානෙ. දෙසනාමත්තමෙවෙනං,

ද්විත්තං කන්දරානං, ද්විත්තං උදකානං, සමුද්දස්ස ව, ලොණියා ව, සමුද්දස්ස ව නදියා වාති එතෙසම්පි යස්ස කස්සපි සමාගතට්ඨානං, අඤ්ඤම්පි තථාරූපං උදකං. බීජන්ති කුමිනං. උඩ්ඬෙය්‍යාති ඔඩ්ඬෙය්‍යා. මනුස්සා හි නලෙහි වා උච්ඡුහි වා වෙඵ්භි වා පලාසන්තිසලාකාය වා එකං ද්වෙ තයො වා කුමිහෙ ගණ්හනප්පමාණකුමිනං කත්වා මුඛවට්ටියා යොත්තෙන ඛන්ධිත්වා නදිමුඛං නෙත්වා ද්විසු පස්සෙසු බාණුකෙ කොට්ටෙත්වා යොත්තෙහි තත්ථ ඛන්ධන්ති, තං සන්ධායෙනං වුත්තං. තස්මිඤ්ඤි පට්ටියස්ස බුද්දකස්ස මච්ඡස්සාපි මොක්ඛො නත්ථි. අනායායාති අවඩ්ඪියා. බ්‍යාසනායාති විනාසාය. මක්ඛලි මොසපුරිසොති අයං මක්ඛලි ගොසාලො තුච්ඡපුරිසො. මනුස්සබ්බිපං මඤ්ඤෙ ලොකෙ උප්පන්නොති මහාජනස්ස සග්ගමොක්ඛගමනමග්ගෙ තත්ථ ගමනනිවාරණත්ථං මනුස්සකුමිනං විය ලොකෙ උප්පන්නො.

312. පඤ්චමාදීසු දුරක්ඛාතෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මවිනයෙති දුරක්ඛාතධම්මවිනයො නාම බාහිරකසාසනං. තත්ථ හි සත්ථාපි අසබ්බඤ්ඤා හොති, ධම්මොපි දුරක්ඛාතො, ගණොපි දුප්පට්ඨන්තො. යො ව සමාදපෙතිති යො ආචරියපුග්ගලො සමාදපෙති. යඤ්ච සමාදපෙතිති යං අන්තෙවාසිකං සමාදපෙති. යො ව සමාදපිතො තථත්තාය පට්ඨප්පතිති යො අන්තෙවාසිකො ආචරියෙන සමාදපිතො තස්ස වචනං කරොත්තො තථාභාවාය පට්ඨප්පති. බහුං අපුඤ්ඤං පසවන්තිති සමාදපකො හි පාණාතිපාතාදීසු ජඩ්ඝසතං සමාදපෙත්තො තෙසං සබ්බෙසම්පි අකුසලෙන සමකමෙව අකුසලං පාපුණාති. තෙනාහ – “සබ්බෙ තෙ බහුං අපුඤ්ඤං පසවන්ති” ති.

313. ස්වාක්ඛාතෙති සුට්ඨු අක්ඛාතෙ සුදෙසිතෙ. එවරූපෙ හි ධම්මවිනයෙ සත්ථා ව සබ්බඤ්ඤා හොති, ධම්මො ව ස්වාක්ඛාතො, ගණො ව සුප්පට්ඨන්තො. සබ්බෙ තෙ බහුං පුඤ්ඤං පසවන්තිති සමාදපකො හි භික්ඛු පිණ්ඩාය පට්ටියෙ දිස්වා යාගුහත්තාදීනි සමාදපෙත්තො සබ්බෙසම්පි දායකානං කුසලෙන සමකං කුසලං පාපුණාති. තෙන වුත්තං – “බහුං පුඤ්ඤං පසවන්ති” ති.

314. දායකෙන මත්තා ජානිතබ්බාති දායකපුග්ගලෙන පමාණං ජානිතබ්බං, පමාණෙන දාතබ්බං, පුරෙත්වා අතිරෙකං න දාතබ්බං. න දාතබ්බන්ති හි අවත්වා පමාණවසෙන ථොකං දාතබ්බන්ති වුත්තං. කස්මා? පුරෙත්වා අතිරෙකෙ දින්නෙපි හි අතිරෙකා මනුස්සසම්පත්ති වා දිබ්බසම්පත්ති වා නිබ්බානසම්පත්ති වා නත්ථි. නො පටිග්ගාහකෙනාති පටිග්ගාහකස්ස පන මත්තං ජානිත්වා පටිග්ගහණකිච්චං නාම නත්ථි. කස්මා? තස්ස හි මත්තං ඤත්වා පුරෙතබ්බා මත්තපටිග්ගහණමූලිකා අප්පිච්ඡපට්ඨා නාම නත්ථි. යත්තකං පන ලහති, තත්තකං ගහෙතබ්බං. අතිරෙකග්ගහණමූලං භිස්ස පුත්තදාරහරණං භවිස්සති.

315. පටිග්ගාහකෙන මත්තා ජානිතබ්බාති පටිග්ගාහකපුග්ගලෙන පමාණං ජානිතබ්බං. කථං? තෙන හි දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො, අත්තනො ථාමො වෙදිතබ්බො. යදි හි දෙය්‍යධම්මො බහු හොති,

දායකො අප්පං දාතුකාමො, දායකස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හිතබ්බං. දෙය්‍යධම්මො අප්පො, දායකො බහුං දාතුකාමො, දෙය්‍යධම්මස්ස වසෙන අප්පං ගණ්හිතබ්බං. දෙය්‍යධම්මොපි බහු, දායකොපි බහුං දාතුකාමො, අත්තනො ථාමං ඤත්වා පමාණෙනෙව ගණ්හිතබ්බං. එවං මත්තං ඤත්වා පටිග්ගණ්හන්තො හි අප්පිච්ඡපට්ඨං පුරෙති. අනුප්පන්නස්ස ලාභො උප්පජ්ජති, උප්පන්නො ලාභො ථාවරොව හොති. අප්පසන්නා පසිදන්ති, පසන්නාපි හිංයො පසාදමාපජ්ජන්ති, මහාජනස්ස චක්ඛුභුතො හොති, සාසනං විරට්ඨිතිකං කරොති.

තත්ත්වමානි වත්ථුනි – රොහණජනපදෙ කිර කුටිම්බියවිහාරෙ එකො දහරො දුබ්බික්ඛසමයෙ තස්මිං ගාමෙ එකස්ස කම්මකාරස්ස ගෙහෙ භුඤ්ජන්තවාය කට්ඨජුහත්තං ගහෙත්වා ගමන්තවාය ච කට්ඨජුහත්තමෙව ලහති. සො එකදිවසං තස්මිං ගෙහෙ එකං ආගන්තුකං දිස්වා එකමෙව කට්ඨජුහත්තං ගණ්හි. අට්ඨස්ස “කෙන කාරණෙන” ති වුත්තෙ තමත්ථං වත්වා සො කුලපුත්තො පසිදිත්වා “අම්හාකං කුලපකහදන්තො එවරුපො නාමා” ති රාජද්වාරෙ මිත්තාමච්චානං කටෙසි. තෙ සබ්බෙපි තස්ස අප්පිච්ඡගුණෙ පසන්නා එකදිවසෙනෙව සට්ඨි ධුරහත්තානි යටෙසු. එවං අප්පිච්ඡො අනුප්පන්නලාභං උප්පාදෙති.

සද්ධාතිස්සමහාරාජාපි වූච්ඡට්ඨාකං තිස්සාමච්චං වීමංසිත්වා තෙන එකං තිත්තිරං පවාපෙත්වා ආහරාපෙසි. අට්ඨ පරිභොගසමයෙ “අග්ගං දත්වා පරිභුඤ්ජිස්සාමි” ති අට්ඨකසාලපරිවෙණෙ මහාථෙරස්ස භණ්ඩග්ගාහසාමණෙරස්ස තිත්තිරමංසං දෙන්නො තස්මිං ථොකංයෙව පටිග්ගණ්හන්තෙ තස්ස අප්පිච්ඡගුණෙ පසිදිත්වා “පසන්නොස්මි, තාත, අට්ඨ තෙ ධුරහත්තානි දෙමි” ති ආහ. මහාරාජ, උප්ප්ඤ්ඤායස්ස දෙමිති. අපරානිපි අට්ඨ දෙමිති. තානි අම්හාකං ආවරියස්ස දෙමිති. අපරානිපි අට්ඨ දමමිති. තානි සමානුප්ප්ඤ්ඤායානං දමමිති. අපරානිපි අට්ඨ දමමිති. තානි භික්ඛුසඤ්ඤායානං දමමිති. අපරානිපි අට්ඨ දමමිති. සාමණෙරො අධිවාසෙසි. එවමස්ස උප්පන්නො ලාභො ථාවරො හොති.

අප්පසන්නා පසිදන්ති එත්ථපි – දීඝබ්‍රාහ්මණො කිර බ්‍රාහ්මණො හොජෙන්නො පඤ්ච පඤ්ච භත්තසරකානි දත්වා සන්තප්පෙතුං නාසක්ඛි. අටෙකදිවසං “සමණා කිර නාම අප්පිච්ඡා” ති කථං සුත්වා වීමංසනත්ථාය භත්තං ගාහාපෙත්වා භික්ඛුසඤ්ඤායානං භත්තකිච්චකරණවෙලාය විහාරං ගන්ත්වා තිංසමත්තෙ භික්ඛු හොජනසාලායං භුඤ්ජන්තෙ දිස්වා එකං භත්තසරකං ගහෙත්වා සඤ්ඤාතප්පෙරස්ස සන්තිකං අගමාසි. ථෙරො අභිගුලිං වාලෙත්වා ථොකමෙව අග්ගහෙසි. එතෙනෙව නියාමෙන එකං භත්තසරකං සබ්බෙසං සම්පාපුණි. තතො බ්‍රාහ්මණො “සච්චොයෙව එතෙසං සමණානං ගුණො” ති අප්පිච්ඡතාය පසන්නො සහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා තස්මිංයෙව විහාරෙ වෙතියං කාරෙසි. එවං අප්පසන්නා පසිදන්ති.

පසන්නා හිංයො පසිදන්ති එත්ථ වත්ථුනා කිච්චං නත්ථි. පසන්නානඤ්ඤි අප්පිච්ඡං දිස්වා පසාදො හිංයො වඩ්ඪිතියෙව.

යොනියො මනසිකාරෙ කම්මං කරොති. අථස්ස චත්තපුරණඤ්චෙව
උග්ගහිතබුද්ධවචනඤ්ච සමණධම්මකිරියඤ්ච ආවජ්ජේතස්ස චිත්තං පසිදති. එවං
දිට්ඨියෙව ධම්මෙ සුඛං විහරති. දිට්ඨිධම්මෙ පන අරහත්තං පාපුණ්ණං අසක්කොත්තො
නිබ්බත්තහවෙ බිජ්ජාහිඤ්ඤො හොතීති සම්පරායෙපි සුඛං විහරති නාම.

320. සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ, අප්පමත්තකොපි ගූථො දුග්ගන්ධො හොතීති ඉදං
සුත්තං අට්ඨුප්පත්තියං වුත්තං. කතරඅට්ඨුප්පත්තියන්ති? නවකනිපාතෙ (අ. නි.
9.12) සත්තුප්පාදසුත්ත අට්ඨුප්පත්තියං. තථාගතො හි තං අත්ථං කථෙත්තො –
“නව පුග්ගලා නිරයතො මුත්තා, තිරච්ඡානගොනිතො මුත්තා, පෙත්තිවිසයතො
මුත්තා”ති කථෙසි. අථස්ස එතදහොසි – “සවෙ බො පන මෙ පුත්තා ඉමං
ධම්මදෙසනං සුත්වා බිණ්ණනිරයමහා බිණ්ණනිරච්ඡානගොනිකා බිණ්ණපෙත්තිවිසයා
බිණ්ණාපායදුග්ගතිවිනිපාතාති මඤ්ඤමානා උපරිමග්ගඵලත්ථාය වායමිතුං න
මඤ්ඤෙය්‍යං, තෙසං සංවෙගං ජනෙස්සාමි”ති සංවෙගජනනත්ථං “සෙය්‍යථාපි,
හික්ඛවෙ”ති ඉමං සුත්තමාරභි. තත්ථ අප්පමත්තකොති ථොකමත්තකො
පරිත්තප්පමාණො, අන්තමසො කුසග්ගෙනපි ගහෙත්වා උපසිඬ්ඨියමානො
දුග්ගන්ධොව හොති. අප්පමත්තකම්පි හවං න වණ්ණෙමිති අප්පමත්තකම්පි කාලං
හවෙ පටිසන්ධං න වණ්ණයාමි. ඉදානිස්ස උපමං දස්සෙත්තො ආහ – අන්තමසො
අවජරාසඬ්ඨාකමත්තම්පිති. සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡේදෙන ද්වෙ අඬ්ඨගුලියො එකතො
කත්වා පහරණමත්තම්පි කාලන්ති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානත්ථමෙවාති.

තතියවග්ගවණ්ණනා.

16. එකධම්මපාළි

(16) 4. එකධම්මපාළි-චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා

322. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමෙ ජම්බුදීපෙති ජම්බුයා පඤ්ඤාතො පාකටො
දීපොති ජම්බුදීපො. ඉමස්ස කිර දීපස්ස සඤ්ඤාණභූතා යොජනසතුබ්බෙධා
පණ්ණාසයොජනසාධා පඤ්චදසයොජනාවට්ඨක්ඛන්ධා හිමචත්තපබ්බතෙ ජාතා
කප්පට්ඨායිනී මහාජම්බු නාම අත්ථි, තාය අයං දීපො ජම්බුදීපොති වුව්චති. යථා ච
ඉමස්මිං දීපෙ ජම්බුරුක්ඛො කප්පට්ඨායී, තථා අපරගොයානෙ කදම්බරුක්ඛො,
උත්තරකුරුසු කප්පරුක්ඛො, පුබ්බවිදෙහෙ සිරිසරුක්ඛො, අසුරානං
චිත්තපාටිරුක්ඛො, සුපණ්ණානං සිම්බලිරුක්ඛො, දෙවානං පාරිච්ඡත්තකොති
ඉමෙපි කප්පට්ඨායිනොව.

“පාටලී සිම්බලී ජම්බු, දෙවානං පාරිච්ඡත්තකො;
කදම්බො කප්පරුක්ඛො ච, සිරිසො හවති සත්තමො”ති.

ආරාමරාමණෙය්‍යකන්ති පුප්ඵාරාමඵලාරාමානං රාමණෙය්‍යකං වෙළුචන-
ඪ්චකම්බචන-ජෙනචනපුබ්බාරාමසදිසං. තං ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ අප්පමත්තකං

පරිත්තකං, න බහුකන්ති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ
 වනරාමභෙය්‍යකන්ති නාගවනසාලවනවම්පකවනාදිසදිසං
 වඩිකපබ්බතභිමවන්තපබ්බතපදෙසාදිසු අරඤ්ඤවනං වෙදිතබ්බං.
 භූමීරාමභෙය්‍යකන්ති ජෙනවනවිහාරමගධක්ඛෙන්තාදිසදිසං සමං භූමිට්ඨානං.
 පොක්ඛරණීරාමභෙය්‍යකන්ති ජෙනවනපොක්ඛරණීගග්ගරාපොක්ඛරණීසදිසානං
 වට්ටවතුරස්සදිසවඩිකාදිසණ්ඨානානං පොක්ඛරණීනං සන්නිවෙසනට්ඨානං.
 උක්කුලචිකුලන්ති උක්කුලඤ්ච චිකුලඤ්ච. තත්ථ උක්කුලං උන්නතට්ඨානං, චිකුලං
 නින්නට්ඨානං. නදීවිදුග්ගන්ති නදීනං හින්නට්ඨානං තං දුග්ගමත්තා නදීවිදුග්ගන්ති
 වුච්චති. බාණුකණ්ටකට්ඨානන්ති තත්ථජාතකානඤ්චෙව ආහරියමානානඤ්ච
 බාණුකණ්ටකාදීනං පතිට්ඨානට්ඨානං. පබ්බතවිසමන්ති ගිරිවිසමං. යෙ ඔදකාති යෙ
 ච උදකෙ ජායන්ති, තෙයෙව බහුතරා. ඉතො කිර සුවණ්ණභූමි සත්තමත්තාති
 යොජනසතාති හොති, එකෙන වාතෙන ගච්ඡන්ති නාවා සත්තභි අහොරත්තෙහි
 ගච්ඡති. අට්ඨකස්මිං සමයෙ එවං ගච්ඡන්ති නාවා සත්තාහමිපි
 නන්දියාවට්ටමච්ඡපිට්ඨෙතෙව ගතා. එවං ඔදකානං සත්තානං බහුභාවො
 වෙදිතබ්බො.

අපිව ඵලට්ඨානස්ස පරිත්තභාවෙන උදකස්ස ච බහුභාවෙනාපි අයමත්ථො
 වෙදිතබ්බො. යථා හි මහාතළාකෙ එකොව උප්පලගච්ඡො අස්ස, තස්ස චත්තාරි ව
 පණ්ණානි, මජ්ඣෙ ච එකං උප්පලමකුලං අස්ස. එවමෙවං චත්තාරි පණ්ණානි විය
 චත්තාරො දීපා, මජ්ඣෙ උප්පලමකුලං විය සිනෙරුපබ්බතො, සෙසං උදකං විය
 උදකපරික්ඛිත්තො ඔකාසො. තස්ස මහන්තභාවො ඉද්ධිමත්තානං පාකටො හොති.
 තෙසඤ්ඤි ආකාසෙන ගච්ඡන්තානං චත්තාරො මහාදීපා චත්තාරි පණ්ණානි විය
 උපට්ඨහන්ති, සිනෙරුපබ්බතො මජ්ඣෙ උප්පලමකුලං විය, සෙසං උදකං විය
 උදකපරික්ඛිත්තො ඔකාසො. එවං මහන්තෙ උදකෙ ජාතත්තා ඔදකාව බහුතරා
 වෙදිතබ්බො.

323. දුතියාදිසු අඤ්ඤත්‍ර මනුස්සෙහිති ඉධ චත්තාරො අපායා අඤ්ඤත්‍ර
 මනුස්සෙහිති අධිප්පෙතා.

මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසුති ‘‘පුරත්ථිමාය දිසාය ගජඬ්ගලං නාම නිගමො, තස්ස
 පරෙන මහාසාලා, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ.
 පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය සල්ලවති නාම නදී, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා,
 ඔරතො මජ්ඣෙ. දක්ඛිණාය දිසාය සෙතකණ්ණිකං නාම නිගමො, තතො පරා
 පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. පච්ඡිමාය දිසාය පුණං නාම බ්‍රාහ්මණගාමො,
 තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ. උත්තරාය දිසාය උසිරද්ධපො
 නාම පබ්බතො, තතො පරා පච්චන්තිමා ජනපදා, ඔරතො මජ්ඣෙ’’ති (මහාව. 259)
 එවං පරිච්ඡින්නෙ ජනපදෙති අත්ථො. අයඤ්ඤි ජනපදො මුදිඬ්ගසණ්ඨානො
 උජුකෙන කත්ථවි අසීතියොජනො හොති, කත්ථවි යොජනසතිකො, කත්ථවි
 ද්වියොජනසතිකො, මජ්ඣෙත පන තියොජනසතිකො, පරියන්තපරික්ඛෙපෙන
 නවමත්තයොජනසතිකො හොති. එත්තකෙ යානෙ බුද්ධපච්චෙකබුද්ධා මහාසාවකා

බුද්ධපටියාකා බුද්ධසාවකා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා චක්කවත්තී රාජාති ඉමෙ සත්තා නිබ්බත්තන්ති. අපිව උපාදායුපාදායාපි මජ්ඣිමපදෙසො ලබ්භති. සකලොපි හි ජම්බුදිපො මජ්ඣිමපදෙසො නාම, සෙසදීපා පච්චන්තිමා ජනපදා. තම්බපණ්ණිදිපෙ අනුරාධපුරං මජ්ඣිමපදෙසො නාම, සෙසො පච්චන්තොති එවං නයො වෙදිතබ්බො.

324. පඤ්ඤවත්තො අප්පලා අනෙළමුගාති එත්ථ කම්මස්සකතපඤ්ඤා, ඤානපඤ්ඤා විපස්සනාපඤ්ඤා, මග්ගපඤ්ඤා, ඵලපඤ්ඤාති එතාහි සමන්තාගතා පඤ්ඤවත්තො නාම, අමුල්ලා අප්පලා නාම. යෙසං ඵලා මුඛතො න ගලති, තෙ අනෙළමුගා නාම, අනෙළමුඛා නිද්දොසමුඛාති අත්ථො. පටිබලාති සමත්ථා, කායබලෙන වෙව ඤාණබලෙන ච සමන්තාගතා. අත්ථමඤ්ඤාතුන්ති අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං ජාතිතුං. දුප්පඤ්ඤාති අප්පඤ්ඤා නිප්පඤ්ඤා. ජලාති මන්දා මොමුහා.

325. අරියෙන පඤ්ඤාවක්ඛුනාති සහවිපස්සනෙන මග්ගෙන. අවිජ්ජාගතාති අවිජ්ජන්ධකාරෙන සමන්තාගතා.

326. යෙ ලහන්ති තථාගතං දස්සනායාති යෙ තථාගතස්ස ගුණෙ ජාතිත්වා තථාගතං චක්ඛුට්ඨඤ්ඤාණෙන පස්සිතුං ලහන්ති.

327. තථාගතජ්ජවෙදිතන්ති තථාගතෙන පවෙදිතං පකාසෙත්වා කථීතං. සවනායාති සොතට්ඨඤ්ඤාණෙන සොතුං.

328. ධාරොත්තීති න පම්මුස්සන්ති.

329. ධාතානං ධම්මානං අත්ථං උපපරික්ඛන්ති පගුණාය පාළියා අත්ථානත්ථං උපපරික්ඛන්ති.

330. අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤායාති අට්ඨකථඤ්ච පාළිඤ්ච ජාතිත්වා. ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජන්තිති අනුලොමපටිපදං පුරෙන්නි.

331. සංවෙජනීයෙසු යානෙසුති සංවෙගජනකෙසු කාරණෙසු. සංවිජ්ජන්තිති සංවෙගං ආපජ්ජන්ති.

332. යොනියො පදහන්තිති උපායෙන පධානචීරියං කරොන්ති.

333. වචස්සග්ගාරම්මණන්ති වචස්සග්ගො වුච්චති නිබ්බානං, තං ආරම්මණං කරිත්වාති අත්ථො. ලහන්ති සමාධිත්ති මග්ගසමාධිඤ්ච ඵලසමාධිඤ්ච පාපුණන්ති.

334. අන්තග්ගරසග්ගානන්ති උත්තමන්තානඤ්ච උත්තමරසානඤ්ච. උඤ්ඡෙන කපාලාහතෙන යාපෙන්නීති උඤ්ජාචාරෙන වනමූලඵලාඵලෙන වා කපාලෙන ආහතහත්තෙන වා යාපෙන්නි. එත්ථ ච යො කස්සවිදෙව බාදනීයස්ස භොජනීයස්ස

අත්ථාය විත්තෙ උප්පත්තො තංඛණංයෙව න තං ලභති, අයං අන්තග්ගරසග්ගානං න ලාභී නාම. යස්සපි තංඛණංයෙව ලභිත්වා ඔලොකෙන්තස්ස වණ්ණගන්ධරසා අමනාපා භොන්ති, අයම්පි අන්තග්ගරසග්ගානං න ලාභී නාම. යස්ස පන වණ්ණගන්ධරසා පටිලභන්ති, මනාපා භොන්ති, අයං අන්තග්ගරසග්ගානං ලාභී නාම. සො උත්තමකොට්ඨායා චක්කවත්තී රාජා, හෙට්ඨිමකොට්ඨායා ධම්මාසොකො චෙදිතබ්බො. සඬ්ඛෙපතො හි යස්ස භත්තස්ස එකපාති සතසහස්සං අග්ඝති, ඉදං අන්තග්ගරසග්ගං නාම. යං පන භික්ඛුසඬ්ඝං පිණ්ඩාය වරන්තං දිස්වා මනුස්සා උත්තමපණ්ණිකං භත්තං දෙනති, ඉදං කිං නාමාති? ඉදං උඤ්ජෙන කපාලාභතෙන යාපෙත්තෙ උපාදාය අන්තග්ගරසග්ගං නාම වූවිවතීති.

335. අත්ථරසස්සාතිආදීසු අත්ථරසො නාම චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති, ධම්මරසො නාම චත්තාරො මග්ගා, විමුක්තිරසො නාම අමතනිබ්බානං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

චතුත්ථවග්ගවණ්ණනා.

ජම්බුදීපපෙය්‍යාලො නිට්ඨිතො.

17. පසාදකරධම්මවග්ගවණ්ණනා

366. අද්ධම්දන්තිආදීසු අද්ධන්ති එකංසාධිවචනමෙතං, අද්ධා ඉදං ලාභානං, එකංසො එස ලාභානන්ති චුත්තං භොති. යදිදං ආරඤ්ඤිකත්තන්ති යො එස ආරඤ්ඤිකභාවො. ඉදං චුත්තං භොති – ආරඤ්ඤිකභාවො නාම ලාභානං එකංසො අවස්සභාවිතා න සක්කා ආරඤ්ඤිකෙන ලාභං න ලභිතුන්ති. ආරඤ්ඤිකො හි භික්ඛු “අත්තනො අරඤ්ඤවාසස්ස අනුච්ඡවිකං කරිස්සාමී”ති පාපකං නාම න කරොති, අපස්ස “ආරඤ්ඤිකො අයං භික්ඛු”ති සඤ්ජාතගාරවො මහාජනො චතුපච්චයෙන පූජං කරොති. තෙන චුත්තං – “අද්ධම්දං, භික්ඛවෙ, ලාභානං යදිදං ආරඤ්ඤිකත්ත”න්ති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන බාහුසච්චන්ති බහුස්සුතභාවො. ථාවරෙය්‍යන්ති විරපබ්බජිතත්තා ථාවරජ්ජත්තභාවො. ආකප්පසම්පදාති විවරග්ගහණාදිනො ආකප්පස්ස සම්පත්ති. පරිවාරසම්පදාති සුචිපරිවාරතා. කොලපුත්තීති කුලපුත්තභාවො. වණ්ණපොක්ඛරතාති සම්පන්නරූපතා. කල්‍යාණවාක්කරණතාති වචනකිරියාය මධුරභාවො. අප්පාබාධතාති ආරොග්‍යසම්පත්ති. අරොගො හි භික්ඛු අත්තනො සරිරකල්‍යාණතාය විපස්සනාධුරෙ ව ගන්ථධුරෙ ව පරිපූරකාරී භොති, තෙනස්ස ලාභො උප්පජ්ජතිති.

සොළස පසාදකරධම්මා නිට්ඨිතා.

18. අපරඅච්ඡරාසඬ්ඝාතවග්ගවණ්ණනා

382. අවිජරාසඬිසාතමත්තමිජිති ඉදමිපි සුත්තං

අග්ගිකත්තද්විපමඅට්ඨප්පත්තියංයෙව (අ. නි. 7.72) වුත්තං. අප්පනාප්පත්තාය හි මෙත්තාය විපාකෙ කථායෙව නත්ථි. තස්සායෙව අට්ඨප්පත්තියා අයං දෙසනා ආරද්ධාති වෙදිතඛිබ්බා. තත්ථ පයමන්ති “ගණනානුපුබ්බතා පයමං, ඉදං පයමං සමාපජ්ජති පයමං”න්ති විහඬිගෙ (විහ. 568) වුත්තත්ථමෙව. ඤානන්ති ඤානං නාම දුට්ඨං ආරම්මණුපනිජ්ඣානඤ්ච ලක්ඛණුපනිජ්ඣානඤ්චාති. තත්ථ ආරම්මණුපනිජ්ඣානං නාම අට්ඨ සමාපත්තියො. තා හි පථවිකසිණාදිනො ආරම්මණස්ස උපනිජ්ඣානනො ආරම්මණුපනිජ්ඣානන්ති වුවුවන්ති. ලක්ඛණුපනිජ්ඣානන්ති විපස්සනාමග්ගඵලාති. විපස්සනා හි අනිච්චාදිවසෙන සඬබාරලක්ඛණස්ස උපනිජ්ඣානනො ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං නාම, විපස්සනාය පන ලක්ඛණුපනිජ්ඣානකිච්චං මග්ගෙන සිජ්ඣතිති මග්ගො ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං, ඵලං සුඤ්ඤතඅනිමිත්තඅප්පණිහිත-ලක්ඛණස්ස නිබ්බානස්සෙව උපනිජ්ඣානනො ලක්ඛණුපනිජ්ඣානන්ති වුවුවති. තත්ථ ඉමස්මිං පන අත්ථෙ ආරම්මණුපනිජ්ඣානං අධිජ්ජෙතං. කො පන වාදො යෙ නං බහුලීකරොන්තිති යෙ නං පයමජ්ඣානං බහුලී කරොන්ති, පුනස්පුනං කරොන්ති, තෙසු වත්තඛිබ්බමෙව නත්ථි. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිබ්බං.

383. දුතියන්තිආදීසුපි “ගණනානුපුබ්බතා දුතිය”න්තිආදිනා (විහ. 579) නයෙන අත්ථො වෙදිතඛිබ්බො.

386-387. මෙත්තන්ති සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණං. වෙතොවිමුත්තින්ති විත්තවිමුත්තිං. ඉධ අප්පනාප්පත්තාව මෙත්තා අධිජ්ජෙතා. කරුණාදීසුපි ඵසෙව නයො. ඉමෙ පන චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා වට්ඨං භොන්ති, වට්ඨපාදා භොන්ති, විපස්සනාපාදා භොන්ති, දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරා භොන්ති, අභිඤ්ඤාපාදා වා නිරොධපාදා වා භොන්ති. ලොකුත්තරා පන න භොන්ති. කස්මා? සත්තාරම්මණත්තාති.

390. කායෙ කායානුපස්සිති ආනාපානපබ්බං, ඉරියාපථපබ්බං, චතුසම්පජ්ඤ්ඤපබ්බං, පටිකුලමනසිකාරපබ්බං, ධාතුමනසිකාරපබ්බං, නවසිවථිකාපබ්බාති, අජ්ඣත්තපරිකම්මවසෙන චත්තාරි නීලාදිකසිණානීති ඉමස්මිං අට්ඨාරසවිධෙ කායෙ තමෙව කායං පඤ්ඤාය අනුපස්සන්තො. විහරතීති ඉරියති චත්තති. ඉමිනා ඉමස්ස අට්ඨාරසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවකස්ස හික්ඛුනො ඉරියාපථො කථිතො භොති. ආනාපීති තස්සෙව වුත්තප්පකාරස්ස සතිපට්ඨානස්ස භාවනකවීරියෙන වීරියවා. සම්පජානොති අට්ඨාරසවිධෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානස්ස පරිග්ගාහිකපඤ්ඤාය සම්මා පජානන්තො. සතිමාති අට්ඨාරසවිධෙන කායානුපස්සනාපරිග්ගාහිකාය සතියා සමන්තාගතො. විනෙයා ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති තස්මිංයෙව කායසඬබාතෙ ලොකෙ පඤ්චකාමගුණිකතණ්හඤ්ච පටිසසම්පයුත්තදොමනස්සඤ්ච විනෙත්වා වික්ඛම්භෙත්වා කායෙ කායානුපස්සි විහරතීති වුත්තං භොති. ඵත්තාවතා කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානවසෙන සුද්ධරූපසම්මසනමෙව කථිතන්ති වෙදිතඛිබ්බං.

වෙදනාසු වෙදනානුපස්සීති සුඛාදිහෙදාසු වෙදනාසු “සුඛං වෙදනං වෙදියමානො සුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාති. දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛං, සාමිසං වා සුඛං, නිරාමිසං වා සුඛං, සාමිසං වා දුක්ඛං, නිරාමිසං වා දුක්ඛං, සාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං, නිරාමිසං වා අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියමානො නිරාමිසං අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදියාමීති පජානාති”ති (දී. නි. 2.380; විහ. 363; ම. නි. 1.113) එවං චුත්තං නවවිධං වෙදනං අනුපස්සන්තො. ආකාපීතිආදිනා පනෙන්ථ නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානස්ස භාවනාපරිග්ගාහිකානං වීරියපඤ්ඤාසතීනං වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ලොකොති චෙන්ථ වෙදනා වෙදිතබ්බා.

චිත්තධම්මෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන චිත්තෙ චිත්තානුපස්සීති “සරාගං වා චිත්තං සරාගං චිත්තන්ති පජානාති”ති (දී. නි. 2.381; විහ. 365; ම. නි. 1.114) එවං චිත්ථාරිතෙ සොළසප්පහෙදෙ චිත්තෙ තමෙව චිත්තං පරිග්ගාහිකාය අනුපස්සනාය අනුපස්සන්තොති අත්ථො. ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සීති “පඤ්ච නිවරණානි, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, ඡ අජ්ඣන්තිකකාහිරායතනානි, සත්ත බොජ්ඣංගා, චත්තාරි අරියසම්මානි”ති (දී. නි. 2.382-403; විහ. 367-373; ම. නි. 1.115-136) එවං කොට්ඨාසවසෙන පඤ්චධා චුත්තෙසු ධම්මෙසු ධම්මපරිග්ගාහිකාය අනුපස්සනාය තෙ ධම්මෙ අනුපස්සන්තොති අත්ථො. එත්ථ පන වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ ව චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ ව සුද්ධඅරුපසම්මසනමෙව කථිතං, ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ රූපාරූපසම්මසනං. ඉති ඉමානි චත්තාරිසි සතිපට්ඨානානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව කථිතානිති වෙදිතබ්බානි.

394. අනුප්පන්නානන්ති අනිබ්බත්තානං. පාපකානන්ති ලාමකානං. අකුසලානං ධම්මානන්ති අකොසල්ලසම්භූතානං ලොභාදිධම්මානං. අනුප්පාදායාති අනිබ්බත්තනත්ථාය. ඡන්දං ඡනෙතීති කත්තුකමායතාකුසලච්ඡන්දං උප්පාදෙති. වායමතීති පයොගං පරක්කමං කරොති. වීරියං ආරහතීති කායිකචෙතසිකවීරියං කරොති. චිත්තං පග්ගණ්හතීති තෙනෙව සහජාතවීරියෙන චිත්තං උක්ඛිපති. පදහතීති පධානවීරියං කරොති.

උප්පන්නානන්ති ජාතානං නිබ්බත්තානං. කුසලානං ධම්මානන්ති කොසල්ලසම්භූතානං අලොභාදිධම්මානං. ධීතියාති ධීතත්ථං. අසම්මොසායාති අනස්සනත්ථං. භියොයාභාවායාති පුනප්පුනභාවාය. වෙපුල්ලායාති විපුලභාවාය. භාවනායාති වඩ්ඪියා. පරිපූරියාති පරිපූරණත්ථාය. අයං තාව චතුත්තං සම්මප්පධානානං එකපදිකො අත්ථුද්ධාරො.

අයං පන සම්මප්පධානකථා නාම දුට්ඨා ලොකියා ලොකුත්තරා ව. තත්ථ ලොකියා සබ්බපුබ්බභාගෙ හොති, සා කස්සපසංයුත්තපරියායෙන ලොකියමග්ගක්ඛණෙයෙව වෙදිතබ්බා. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ –

“චත්තාරොමෙ, ආවුසො, සම්මප්පධානා. කතමෙ චත්තාරො?
ඉධාවුසො, හික්ඛු ‘අනුප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජමානා

අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු'න්ති ආතප්පං කරොති, 'උප්පන්නා මෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අප්පභීයමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු'න්ති ආතප්පං කරොති, 'අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා අනුප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු'න්ති ආතප්පං කරොති, 'උප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු'න්ති ආතප්පං කරොති'ති (සං. නි. 2.145).

එත්ථ ච පාපකා අකුසලාති ලොභාදයො වෙදිතඛිබ්බා. අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මාති සමථවිපස්සනා වෙච මග්ගො ච. උප්පන්නා කුසලා නාම සමථවිපස්සනාව. මග්ගො පන සකිං. උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣමානො අනත්ථාය සංවත්තනකො නාම නත්ථි. සො හි එලස්ස පච්චයං දත්වාච නිරුජ්ඣති. පුරිමස්මිම්පි වා සමථවිපස්සනාව ගහෙතඛිබ්බාති චුත්තං, තං පන න යුත්තං. එවං ලොකියා සම්මප්පධානකථා සබ්බපුබ්බහාගෙ කස්සපසංයුත්තපරියායෙන වෙදිතඛිබ්බා. ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ පනෙතං එකමෙව වීරියං චතුකිච්චසාධනවසෙන චත්තාරි නාමානි ලභති.

තත්ථ අනුප්පන්නානං පාපකානන්ති එත්ථ 'අනුප්පන්නො වෙච කාමච්ඡන්දො'ති ආදීසු චුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතඛිබ්බො. උප්පන්නානං පාපකානන්ති එත්ථ චතුඛිබ්බං. උප්පන්නං චත්තමානුප්පන්නං, භුත්වාචගතූප්පන්නං, ඔකාසකතූප්පන්නං, භූමිලද්ධූප්පන්නන්ති. තත්ථ යෙ කිලෙසා විජ්ජමානා උප්පාදාදිසමඛිගිනො, ඉදං චත්තමානුප්පන්නං නාම. කම්මෙ පන ජවිතෙ ආරම්මණරසං අනුභවිත්වා නිරුද්ධවිපාකො භුත්වා විගතං නාම, කම්මං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධං භුත්වා විගතං නාම. තදුභයම්පි භුත්වාචගතූප්පන්නන්ති සඬ්ඛං ගච්ඡති. කුසලාකුසලකම්මං අඤ්ඤකම්මස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකස්ස ඔකාසං කරොති, එවං කතෙ ඔකාසෙ විපාකො උප්පජ්ජමානො ඔකාසකරණතො පටිඨාය උප්පන්නොති චුච්චති, ඉදං ඔකාසකතූප්පන්නං නාම. පඤ්චක්ඛන්ධා පන විපස්සනාය භූමි නාම, තෙ අතීතාදිභෙදා භොන්ති. තෙසු අනුසයිතකිලෙසා පන අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්නා වාති න චත්තඛිබ්බා. අතීතක්ඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි හි අප්පභීනාව භොන්ති, අනාගතක්ඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි අප්පභීනාව භොන්ති, පච්චුප්පන්නක්ඛන්ධෙසු අනුසයිතාපි අප්පභීනාව භොන්ති, ඉදං භූමිලද්ධූප්පන්නං නාම. තෙනාහු පොරාණා - 'තාසු තාසු භූමිසු අසමුග්ගාතගතා කිලෙසා භූමිලද්ධූප්පන්නාති සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති'ති.

අපරම්පි චතුඛිබ්බං උප්පන්නං සමුදාචාරුප්පන්නං, ආරම්මණාධිග්ගහිතූප්පන්නං, අවික්ඛම්භිතූප්පන්නං, අසමුග්ගාතිතූප්පන්නන්ති. තත්ථ සම්පති චත්තමානංයෙව සමුදාචාරුප්පන්නං නාම. සකිං චක්ඛුති උම්මිලෙන්වා ආරම්මණෙ නිමිත්තෙ ගහිතෙ අනුස්සරිතානුස්සරිතක්ඛණෙ කිලෙසා නුප්පජ්ජස්සන්තිති න චත්තඛිබ්බා. කස්මා? ආරම්මණස්ස අධිග්ගහිතත්තා. යථා කිං? යථා ඛිරුක්ඛස්ස කුඨාරියා ආහතාහතට්ඨානෙ ඛිරං න නික්ඛම්ස්සන්ති න චත්තඛිබ්බා, එවං. ඉදං ආරම්මණාධිග්ගහිතූප්පන්නං නාම. සමාපත්තියා අවික්ඛම්භිතකිලෙසා පන ඉමස්මිං නාම යානෙන උප්පජ්ජස්සන්තිති න චත්තඛිබ්බා. කස්මා?

අවික්ඛම්භිතත්තා. යථා කිං? යථා බීරරුක්ඛං කුයාරියා ආහනෙය්‍යං, ඉමස්මිං නාම
යානෙ බීරං න නික්ඛමෙය්‍යාති න වත්තබ්බං, එවං. ඉදං අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං නාම.
මග්ගෙන අසමුග්ඝාතිකකිලෙසා පන භවග්ගෙ නිබ්බත්තස්සාපි උප්පජ්ජන්තිති
පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං. ඉදං අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නං නාම.

ඉමෙසු උප්පන්නෙසු වත්තමානුප්පන්නං, භුත්වාචිගතුප්පන්නං,
ඔකාසකතුප්පන්නං, සමුදාචාරුප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං උප්පන්නං න මග්ගවජ්ඣං,
භූමිලද්ධුප්පන්නං, ආරම්මණාධිග්ගහිතුප්පන්නං, අවික්ඛම්භිතුප්පන්නං,
අසමුග්ඝාතිතුප්පන්නන්ති චතුබ්බිධං මග්ගවජ්ඣං. මග්ගො හි උප්පජ්ජමානො එතෙ
කිලෙසෙ පජ්භති. සො යෙ කිලෙසෙ පජ්භති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා
පච්චුප්පන්නා වාති න වත්තබ්බා. චුත්තම්පි වෙතං -

“හඤ්චි අතීතෙ කිලෙසෙ පජ්භති? තෙන හි බීණංයෙව බෙපෙති,
නිරුද්ධං නිරොධෙති, අත්ථඤ්ඤං අත්ථඤ්ඤමෙති, අතීතං යං නත්ථී, තං
පජ්භති. හඤ්චි අනාගතෙ කිලෙසෙ පජ්භති? තෙන හි අජාතං පජ්භති,
අනිබ්බත්තං අනුප්පන්නං අපාතුභූතං පජ්භති, අනාගතං යං නත්ථී, තං පජ්භති.
හඤ්චි පච්චුප්පන්නෙ කිලෙසෙ පජ්භති? තෙන හි රත්තො රාගං පජ්භති,
දුට්ඨො දොසං, මුල්ලො මොහං, විනිබ්බද්ධො මානං, පරාමට්ඨො දිට්ඨිං,
අනිට්ඨඤ්ඤා විචිකිච්ඡං, ථාමගතො අනුසයං පජ්භති, කණ්හසුක්කා ධම්මා
යුගනද්ධා වත්තන්ති, සංකිලෙසියා මග්ගභාවනා භොතීති...පෙ.... තෙන හි
නත්ථී මග්ගභාවනා, නත්ථී ඵලසච්ඡිකිරියා, නත්ථී කිලෙසජ්ජහානං, නත්ථී
ධම්මාභිසමයොති. අත්ථී මග්ගභාවනා...පෙ.... අත්ථී ධම්මාභිසමයොති. යථා
කථං විය? සෙය්‍යථාපි තරුණො රුක්ඛො...පෙ.... අපාතුභූතායෙව න
පාතුභවන්ති”ති (පටි. ම. 3.21).

ඉති පාළියං අජාතඵලරුක්ඛො ආගතො, ජාතඵලරුක්ඛො පන දීපෙනබ්බො.
යථා හි සඵලො තරුණම්බරුක්ඛො, තස්ස ඵලානි මනුස්සා පරිභුඤ්ජෙය්‍යං, සෙසානි
පාතෙත්වා පච්ඡියො පුරෙය්‍යං, අට්ඨකං පුරිසො තං ඵරසුනා ඡින්දෙය්‍ය. තෙනස්ස
නෙව අතීතානි ඵලානි නාසිතානි භොන්ති, න අනාගතපච්චුප්පන්නානි ච නාසිතානි.
අතීතානි හි මනුස්සෙහි පරිභුත්තානි, අනාගතානි අනිබ්බත්තානි, න සක්කා
නාසෙතුං. යස්මිං පන සමයෙ සො ඡින්තො, තදා ඵලානියෙව නත්ථීති
පච්චුප්පන්නානිපි අනාසිතානි. සථෙ පන රුක්ඛො අවිඡින්තො අස්ස, අට්ඨස්ස
පට්ඨිරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච ආගම්ම යානි ඵලානි නිබ්බත්තෙය්‍යං, තානි නාසිතානි
භොන්ති. තානි හි අජාතානෙව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තානෙව න නිබ්බත්තන්ති,
අපාතුභූතානෙව න පාතුභවන්ති. එවමෙව මග්ගො නාපි අතීතාදිහෙදෙ කිලෙසෙ
පජ්භති, නාපි න පජ්භති. යෙසඤ්චි කිලෙසානං මග්ගෙන බන්ධෙසු අපරිඤ්ඤාතෙසු
උප්පත්ති සියා, මග්ගෙන උප්පජ්ජන්තවා බන්ධානං පරිඤ්ඤාතත්තා තෙ කිලෙසා
අජාතාව න ජායන්ති, අනිබ්බත්තාව න නිබ්බත්තන්ති, අපාතුභූතාව න පාතුභවන්ති.
තරුණපුත්තාය ඉත්ථියා පුත අවිජායනත්ථං ඛ්‍යාධිතානං රොගවූපසමනත්ථං
පිතභෙසජ්ජෙහි වාපි අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. එවං මග්ගො යෙ කිලෙසෙ

පජ්ඣති, තෙ අතීතා වා අනාගතා වා පච්චුප්පන්තා වාති න වත්තබ්බා. න ච මග්ගො කිලෙසෙ න පජ්ඣති. යෙ පන මග්ගො කිලෙසෙ පජ්ඣති, තෙ සන්ධාය “උප්පන්තානං පාපකානං”න්තිආදි වුත්තං.

න කෙවලඤ්ච මග්ගො කිලෙසෙයෙව පජ්ඣති, කිලෙසානං පන අප්පහීනත්තා යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යං උපාදින්නක්ඛන්ධා, තෙපි පජ්ඣතියෙව. වුත්තම්පි චෙතං – “සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සත්ත භවෙ යපෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති”ති (වුළුව. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙසො 6) විත්ථාරො. ඉති මග්ගො උපාදින්නතො අනුපාදින්නතො ච වුට්ඨාති. භවවසෙන පන සොතාපත්තිමග්ගො අපායභවතො වුට්ඨාති, සකදාගාමිමග්ගො සුගතිභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවතො, අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො වුට්ඨාති. සබ්බභවෙහි වුට්ඨාතියෙවාතිපි වදන්ති.

අථ මග්ගක්ඛණෙ කථං අනුප්පන්තානං උප්පාදාය භාවනා හොති, කථං වා උප්පන්තානං ධීතියාති? මග්ගප්පවත්තියා එව. මග්ගො හි පවත්තමානො පුබ්බෙ අනුප්පන්නපුබ්බත්තා අනුප්පන්නො නාම වුච්චති. අනාගතපුබ්බඤ්ඤි යානං ගන්ත්වා අනනුභූතපුබ්බං වා ආරම්මණං අනුභවිත්වා වත්තාරො භවන්ති; “අනාගතට්ඨානං ආගතම්භ, අනනුභූතං ආරම්මණං අනුභවාමා”ති. යා වස්ස පවත්ති, අයමෙව ධීති නාමාති “ධීතියා භාවෙති”ති වත්තුං වට්ටති. එවමෙතස්ස භික්ඛුනො ඉදං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ විරියං “අනුප්පන්තානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායා”තිආදීනි වත්තාරි නාමාති ලහති. අයං ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ සම්මප්පධානකථා. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරමිස්සකානෙව සම්මප්පධානානි කථිතානි.

398-401. ඉද්ධිපාදෙසු ඡන්දං නිස්සාය පවත්තො සමාධි ඡන්දසමාධි, පධානභූතා සංඛාරා පධානසංඛාරා. සමන්තාගතන්ති තෙහි ධම්මෙහි උපෙතං. ඉද්ධියා පාදං, ඉද්ධිභූතං වා පාදන්ති ඉද්ධිපාදං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සංඛිබ්බෙපො, විත්ථාරො පන ඉද්ධිපාදවිභඩ්ගෙ (විභ. 431 ආදයො) ආගතො එව. විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.382) පනස්ස අත්ථො දීපිතො. තත්‍රායං භික්ඛු යදා ඡන්දාදීසු එකං ධුරං නිස්සාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තදාස්ස පයමිද්ධිපාදො පුබ්බභාගෙ ලොකියො, අපරභාගෙ ලොකුත්තරො. එවං සෙසාපිති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ලොකියලොකුත්තරාව ඉද්ධිපාදා කථිතා.

402-406. සද්ධිත්තියං භාවෙතීතිආදීසු සද්ධාව අත්තනො සද්ධාධුරෙ ඉන්ද්‍රියං කරොතීති සද්ධිත්තියං. වීරිසිත්තියාදීසුපි එසෙව නයො. භාවෙතීති එත්ථ පන ආදිකම්මිකො යොගාවචරො තීහි කාරණෙහි සද්ධිත්තියං විසොධෙත්තො සද්ධිත්තියං භාවෙති නාම. වීරිසිත්තියාදීසුපි එසෙව නයො. වුත්තඤ්ඤෙතං –

“අස්සද්ධෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සද්ධෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, පසාදනීයෙ සුත්තන්තෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි සද්ධන්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.

“කුසිනෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, ආරද්ධවීරියෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සම්මජ්ජයානෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි වීරියන්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.

“මුට්ඨස්සති පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි සතින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.

“අසමාහිතෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, සමාහිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ඥානවිමොක්ඛෙ පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි සමාධින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති.

“දුප්පඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවජ්ජයතො, පඤ්ඤවන්තෙ පුග්ගලෙ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො, ගම්භීරඤ්ඤාණවරියං පච්චවෙක්ඛතො ඉමෙහි තීභාකාරෙහි පඤ්ඤින්ද්‍රියං විසුජ්ඣති” ති (පටි. ම. 1.184-185).

එත්ථ ච ගම්භීරඤ්ඤාණවරියං පච්චවෙක්ඛතොති සංඝභසුබ්බං ඛන්ධන්තරං, ආයතනන්තරං, ධාතන්තරං, ඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣකඛගන්තරං, මග්ගන්තරං, ඵලන්තරඤ්ඤා පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති අත්ථො. ඉමෙසඤ්ඤි තිණ්ණං තිණ්ණං කාරණානං වසෙන අකතාහිනිවෙසො ආදිකම්මිකො යොගාවචරො සද්ධාධුරාදීසු අහිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා භාවෙන්තො අවසානෙ විච්චිතො අරහත්තං ගණ්හති. සො යාච අරහත්තමග්ගා ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි භාවෙති නාම, අරහත්තඵලෙ පත්තෙ භාවිතින්ද්‍රියො නාම භොතිති. ඵලං ඉමානිපි පඤ්චින්ද්‍රියානි ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානීති.

සද්ධාබලාදීසු සද්ධායෙව අකම්මියට්ඨෙන බලන්ති සද්ධාබලං. වීරියබලාදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ හි සද්ධා අස්සද්ධියෙ න කම්පති, වීරියං කොසජ්ජෙන න කම්පති, සති මුට්ඨස්සව්වෙන න කම්පති, සමාධි උද්ධව්වෙන න කම්පති, පඤ්ඤා අවිජ්ජාය න කම්පති සබ්බානිපි අකම්මියට්ඨෙන බලානීති වුවිවන්ති. භාවනානායො පනෙත්ථ ඉන්ද්‍රියභාවනායං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති. ඉමානි ලොකියලොකුත්තරානෙව කථිතානීති.

418. සතිසම්බොජ්ඣකඛග. භාවෙතිති එත්ථ අයං ආදිකම්මිකානං කුලපුත්තානං වසෙන සද්ධිං අත්ථවණ්ණනාය භාවනානායො. තත්ථ සතිසම්බොජ්ඣකඛගන්තිආදිනා නයෙන චුත්තානං සත්තන්තං ආදිපදානං තාව අයමත්ථවණ්ණනා – සතිසම්බොජ්ඣකඛගෙ තාව සරණට්ඨෙන සති, සා පනෙසා උපට්ඨානලක්ඛණා, අපිලාපනලක්ඛණා වා. චුත්තමිපි වෙනං – “යථා, මහාරාජ,

රඤ්ඤො භණ්ඩාගාරිකො රඤ්ඤො සාපතෙය්‍යං අපිලාපෙනි ‘එත්තකං, මහාරාජ,
හිරඤ්ඤං, එත්තකං සුචණ්ණං, එත්තකං සාපතෙය්‍යං’න්ති. එවමෙව බො, මහාරාජ,
සති උප්පජ්ජමානා

කුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජනිනප්පණිකණ්ඨසුක්කසප්පට්ඨාගෙ ධම්මෙ
අපිලාපෙනි ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා’ති (මි. ප. 2.1.13) විත්ථාරො.

අපිලාපනරසා, කිච්චවසෙනෙව හිස්සා එතං ලක්ඛණං ථෙරෙන චුත්තං.

අසම්මොසරසා වා, ගොවරාහිමුඛිභාවපච්චුපට්ඨානා. සති එව සම්බොජ්ඣකිභොති
සතිසම්බොජ්ඣකිභො.

තත්ථ බොධියා, බොධිස්ස වා අභිගොති බොජ්ඣකිභො. කිං චුත්තං හොති? යා
හි අයං ධම්මසාමග්ගියාය ලොකියලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය
ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායුහනකාමසුඛඅත්තකිලමථානුයොගඋච්ඡේදසස්සතාහිනිවෙසා
දීනං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය
සතිධම්මච්චයවීරියපීතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඛිබාතාය ධම්මසාමග්ගියා
අරියසාවකො බුජ්ඣතීති කත්වා බොධීති චුච්චති, බුජ්ඣතීති
කිලෙසසන්තානනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසච්චානි පටිච්ජකිති,
නිබ්බානමෙව වා සච්ඡිකරොතීති චුත්තං හොති. යථාහ – “සත්ත බොජ්ඣකිභො
භාවෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො”ති (සං. නි. 5.378; දී. නි.
3.143). තස්සා ධම්මසාමග්ගිසඛිබාතාය බොධියා අභිගොතිපි බොජ්ඣකිභො
කුමානභිගමග්ගභිගාදයො විය. යොපෙස යථාචුත්තප්පකාරාය එතාය ධම්මසාමග්ගියා
බුජ්ඣතීති කත්වා අරියසාවකො බොධීති චුච්චති, තස්ස අභිගොතිපි බොජ්ඣකිභො
සෙනභිගරථභිගාදයො විය. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා – “බුජ්ඣනකස්ස පුග්ගලස්ස
අභිගාති වා බොජ්ඣකිභො”ති.

අපිච “බොජ්ඣකිභොති කෙනට්ඨෙන බොජ්ඣකිභො? බොධාය සංචත්තන්තීති
බොජ්ඣකිභො, බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකිභො, අනුබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකිභො,
පටිබුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකිභො, සම්බුජ්ඣන්තීති බොජ්ඣකිභො”ති ඉමිනා
පටිසම්භිදානයෙනාපි (පටි. ම. 2.17) බොජ්ඣකිගත්ථො වෙදිතබ්බො. පසත්ථො
සුන්දරො ච බොජ්ඣකිභො සම්බොජ්ඣකිභො, සති එව සම්බොජ්ඣකිභො
සතිසම්බොජ්ඣකිභො, තං සතිසම්බොජ්ඣකිභො.

ධම්මච්චයසම්බොජ්ඣකිගන්තිආදීසුපි චතුසච්චධම්මෙ විචිනතීති ධම්මච්චයො.
සො පච්චයලක්ඛණො, ඔහාසනරසො, අසම්මොහපච්චුපට්ඨානො. වීරහාවතො,
විධිනා ඊරසිතබ්බතො ච වීරියං. තං පග්ගහලක්ඛණං, උපථම්හනරසං,
අනොසිදානපච්චුපට්ඨානං. පිණයතීති පීති. සා ඵරණලක්ඛණො, තුට්ඨිලක්ඛණො වා,
කායචිත්තානං පිණනරසා, නෙසංයෙව ඔදග්ගපච්චුපට්ඨානා.
කායචිත්තදරථපස්සම්භනතො පස්සද්ධි. සා උපසමලක්ඛණො,
කායචිත්තදරථමද්දනරසා, කායචිත්තානං අපරිප්ඵන්දසිනිභාවපච්චුපට්ඨානා.
සමාධානතො සමාධි. සො අවික්ඛෙපලක්ඛණො, අවිසාරලක්ඛණො වා,
චිත්තවෙනසිකානං සම්පිණ්ඩනරසො, චිත්තට්ඨිතිපච්චුපට්ඨානො.

අප්පකුපෙක්ඛනතො උපෙක්ඛා. සා පටිසම්ඛානලක්ඛණා, සමවාහිතලක්ඛණා වා, ඌතාධිකනිවාරණරසා, පක්ඛපාතූපච්ඡෙදනරසා වා, මජ්ඣත්තභාවපච්චුපට්ඨානා. සෙසං චුත්තනයමෙව. භාවෙතීති බුහෙති වඩ්ඪෙති, උප්පාදෙතීති අත්ථො.

තත්ථ චත්තාරො ධම්මා සතිසම්බොජ්ඣක්ඛිගස්ස උප්පාදාය සංචත්තන්තීති වෙදිතබ්බා සතිසම්පජ්ඣඤං මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනතා උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. අභික්කන්තාදීසු හි සත්තසු යානෙසු සතිසම්පජ්ඣඤෙන, භත්තනික්ඛිත්තකාකසදිසෙ මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ පරිවජ්ජනෙන, තිස්සදත්තත්ථෙරඅභයත්ථෙරාදිසදිසෙ උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලෙ සෙවනෙන, යානනිසජ්ජාදීසු සතිසමුට්ඨාපනත්ථං නින්තපොණපබ්භාරචිත්තතාය ව සතිසම්බොජ්ඣක්ඛිගො උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි චතුරි කාරණෙහි සතිසම්බොජ්ඣක්ඛිගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්භාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා සතිසම්බොජ්ඣක්ඛිගං භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම භොති.

සත්ත ධම්මා ධම්මච්චයසම්බොජ්ඣක්ඛිගස්ස උප්පාදාය සංචත්තන්තී පරිපුච්ඡකතා, චත්ථුච්ඡදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤචන්තපුග්ගලසෙවනා, ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා, තදධිමුත්තතාති. තත්ථ පරිපුච්ඡකතාති ඛන්ධධාතුආයතනඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣක්ඛිගමග්ගඛිගඤානසමට්ඨිපස්සනානං අත්ථසන්තිස්සිතපරිපුච්ඡාබ්‍යුලතා.

චත්ථුච්ඡදකිරියාති අප්පකුත්තිකබාහිරානං චත්ථුනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනබලොමා දීඝා භොන්ති, සරීරං වා උප්පන්තදොසඤ්චෙව සෙදමලමක්ඛිතඤ්ච, තදා අප්පකුත්තිකං චත්ථු අවිසදං භොති අපරිසුද්ධං. යදා පන විවරං ජිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං වා භොති, සෙනාසනං වා උක්ඛාපං, තදා බාහිරං චත්ථු අවිසදං භොති අපරිසුද්ධං. තස්මා කෙසාදිච්ඡෙදනෙන උද්ධංචිරෙවනඅධොචිරෙවනාදීහි සරීරසල්ලභ්‍රකභාවකරණෙන උච්ඡාදනනභාපනෙන ව අප්පකුත්තිකචත්ථු විසදං කාතබ්බං. සුචිකම්මධොවනරජනපරිභණ්ඩකරණාදීහි බාහිරචත්ථු විසදං කාතබ්බං. එතස්මිඤ්ච අප්පකුත්තිකබාහිරෙ චත්ථුමිහි අවිසදෙ උප්පන්තෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණමිපි අවිසදං භොති අපරිසුද්ධං අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලවට්ටිතෙලාදීනි නිස්සාය උප්පන්තදීපසිබාය ඔභාසො විය. විසදෙ පන අප්පකුත්තිකබාහිරෙ චත්ථුමිහි උප්පන්තෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණමිපි විසදං භොති පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලවට්ටිතෙලාදීනි නිස්සාය උප්පන්තදීපසිබාය ඔභාසො විය. තෙන චුත්තං – “චත්ථුච්ඡදකිරියා ධම්මච්චයසම්බොජ්ඣක්ඛිගස්ස උප්පාදාය සංචත්තන්තී”ති.

ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. සචෙ හිස්ස සද්ධිත්තදියං බලවං භොති, ඉතරානි මන්දානි, තතො වීර්ශිත්තදියං පග්ගහකිච්චං, සතිත්තදියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධිත්තදියං අවික්ඛෙපකිච්චං, පඤ්ඤත්තදියං

දස්සනකිව්වං කාතුං න සක්කොති. තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා, යථා වා මනසිකරොතො බලවං ඡාතං, තථා අමනසිකාරෙන භාපෙතබ්බං. වක්කලීත්ථෙරවත්ථු වෙන්ථ නිදස්සනං. සවෙ පන වීරියන්ද්‍රියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛකිව්වං කාතුං සක්කොති, න ඉතරානි ඉතරකිව්වහෙදං. තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය භාපෙතබ්බං. තත්‍රාපි සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු දස්සෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිව්වෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා.

විසෙසනො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුඛප්පසන්තො හොති, අවත්ථුම්හි පසිදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාටිකපක්ඛං භජති, හෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිව්ජො හොති. චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙව කුසලං හොතීති අතිධාවිත්වා දානාදීනි අකරොත්තො නිරයෙ උප්පජ්ජති. උභින්නං සමතාය වත්ථුස්මිංයෙව පසිදති. බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති. බලවවීරියං මන්දසමාධිං වීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛත්තා උද්ධච්චං අභිභවති. සමාධි පන වීරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලහති, වීරියං සමාධිනා සංයොජිතං උද්ධච්චෙ පතිතුං න ලහති. තස්මා තං උභයං සමං කත්තබ්බං. උභයසමතාය හි අප්පනා හොති.

අපිව සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති. එවඤ්ඤි සද්දහන්තො ඔකජපෙන්තො අප්පනං පාපුණ්ණස්සති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති. එවඤ්ඤි සො අප්පනං පාපුණාති. විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවඤ්ඤි සො ලක්ඛණපට්ඨෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතනො කොසජ්ජපක්ඛිකෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතනො රක්ඛති. තස්මා සා ලොණධුපනං විය සබ්බබ්බාඤ්ජනෙසු, සබ්බකම්මිකො අමච්චො විය ච සබ්බරාජකිව්වෙසු, සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ – ‘සති ච පන සබ්බත්ථිකා චුත්තා (සං. නි. 5.234) භගවතා. කිං කාරණා? චිත්තඤ්ඤි සතිපට්ඨරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ච සති, න විනා සතියා චිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහො හොති’ ති.

දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා නාම බන්ධාදිහෙදෙසු අනොගාල්භපඤ්ඤානං දුම්මෙධපුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. පඤ්ඤවත්තපුග්ගලසෙවනා නාම සමපඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකාය උදයබ්බයපඤ්ඤාය සමන්තාගතපුග්ගලසෙවනා. ගම්භීරඤ්ඤාණුවරියපච්චවෙක්ඛණා නාම ගම්භීරෙසු බන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භීරපඤ්ඤාය පහෙදපච්චවෙක්ඛණා. තදධිමුත්තතා නාම යානනිසජ්ජාදීසු ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගසමුට්ඨාපනත්ථං නින්නපොණපබ්භාරවිත්තතා. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි සත්තහි කාරණෙහි ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව

අරහත්තමග්ගා ධම්මවිවයසම්බොජ්ඣකඛ්ඣං භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

එකාදස ධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣකඛ්ඣස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති –
අපායභයපච්චවෙක්ඛණතා, ආනිසංසදස්සාවිතා, ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණතා,
පිණ්ඩපාතාපවායනතා, දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා,
සත්ථුමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා,
සබ්බමොර්මහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, කුසිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා,
ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති.

තත්ථ “නිරයෙසු පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකරණතො පට්ඨාය මහාදුක්ඛං
අනුභවනකාලෙපි, තිරච්ඡානයොනියං ජාලක්ඛිපකුම්භාදීහි ගහිතකාලෙපි,
පාජනකණ්ටකාදිජ්ජභාරතුන්තස්ස පන සකට්ඨනාදිකාලෙපි, පෙත්තිවිසයෙ
අනෙකානිපි වස්සසහස්සානි එකං බුද්ධන්තරම්පි බුජ්ජිපාසාහි ආතුරීභූතකාලෙපි,
කාලකඤ්ජිකඅසුරෙසු සට්ඨිහත්ථඅසිතිහත්ථජ්ජමාණෙන අට්ඨිවම්මමත්තෙනෙව
අත්තභාවෙන වාතාතපාදිදුක්ඛානුභවනකාලෙපි න සක්කා වීරියසම්බොජ්ඣකඛ්ඣං
උප්පාදෙතුං. අයමෙව තෙ හික්ඛු කාලො”ති එවං අපායභයං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි
වීරියසම්බොජ්ඣකඛ්ඣො උප්පජ්ජති.

“න සක්කා කුසිතෙන නව ලොකුත්තරධම්මා ලද්ධං, ආරද්ධවීරියෙනෙව
සක්කා, අයමානිසංසො වීරියස්සා”ති එවං ආනිසංසදස්සාවිතොපි උප්පජ්ජති.
“සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකෙහි ගතමග්ගොව ගන්තබ්බො, සො ච න
සක්කා කුසිතෙන ගන්තු”න්ති එවං ගමනවීථිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති.

“යෙ තං පිණ්ඩපාතාදීහි උපට්ඨහන්ති, ඉමෙ තෙ මනුස්සා නෙව ඤාතකා, න
දාසකම්මකරා, නාපි තං නිස්සාය ජීවිස්සාමානි තෙ පණිතානි පිණ්ඩපාතාදීහි දෙන්ති.
අථ බො අත්තනො කාරානං මහජ්ජලතං පච්චාසිසමානා දෙන්ති. සත්ථාරාපි ‘අයං
ඉමෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායදළ්ඨිබ්බුලො සුඛං විහරිස්සති’ති න එවං
සම්පස්සතා තුය්හං පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, අථ බො ‘අයං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො
සමණධම්මං කත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිස්සති’ති තෙ පච්චයා අනුඤ්ඤාතා. සො
දානි ත්වං කුසිතො විහරන්තො න තං පිණ්ඩපාතං අපවායිස්සසි. ආරද්ධවීරියස්සෙව
හි පිණ්ඩාපවායනං නාම හොති”ති එවං පිණ්ඩපාතාපවායනං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි
උප්පජ්ජති මහාමිත්තත්ථෙරස්ස විය පිණ්ඩපාතියතිස්සත්ථෙරස්ස විය ව.

මහාමිත්තත්ථෙරො කිර කස්සකලෙණෙ නාම පටිවසති. තස්ස ච ගොවරගාමෙ
එකා මහාඋපාසිකා ථෙරං පුත්තං කත්වා පටිපග්ගති. සා එකදිවසං අරඤ්ඤං
ගච්ඡන්ති ධිතරං ආහ – “අම්ම, අසුකස්මිං යානෙ පුරාණතණ්ඩුලා, අසුකස්මිං බීරං,
අසුකස්මිං සජ්ජි, අසුකස්මිං චාණිතං, තච භාතිකස්ස අයාමිත්තස්ස ආගතකාලෙ
හත්තං පචිත්වා බීරසජ්ජිචාණිතෙහි සද්ධිං දෙහි, දත්වා ත්වඤ්ච භුඤ්ජෙය්‍යාසි. අහං
පන හියොයා පක්කං පාරිවාසිකහත්තං කඤ්ජියෙන භුත්තම්හි”ති. දිවා කිං

භුඤ්ජීස්සසී, අම්මාති? සාකපණ්ණං පක්ඛිපිත්වා කණතණ්ඩුලෙහි අම්බිලයාගුං පවිත්වා යපෙහි, අම්මාති.

ථෙරො වීවරං පාරුපිත්වා පත්තං නීහරන්තොව තං සද්දං සුත්වා අත්තානං ඔවදි – “මහාඋපාසිකා කිර කඤ්ජියෙන පාරිවාසිකහත්තං භුඤ්ජී, දිවාපි කණපණ්ණම්බිලයාගුං භුඤ්ජීස්සති, තුය්හං අත්ථාය පන පුරාණතණ්ඩුලාදීනි ආවික්ඛති. තං නිස්සාය ඛො පනෙසා නෙව ඛෙත්තං න වත්ථුං න හත්තං න වත්ථං පව්වාසිසති, තිස්සො පන සම්පත්තියො පත්ථයමානා දෙති. ත්වං එතිස්සා තා සම්පත්තියො දාතුං සක්ඛිස්සසී, න සක්ඛිස්සසීති, අයං ඛො පන පිණ්ඩපාතො තයා සරාගෙන සදොසෙන සමොහෙන න සක්කා ගණ්හිතු”න්ති පත්තං ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගණ්ඨිකං මුඤ්චිත්වා නිවත්තිත්වා කස්සකලෙණමෙව ගන්ත්වා පත්තං හෙට්ඨාමඤ්චෙ, වීවරඤ්ච වීවරවංසෙ යපෙත්වා, “අරහත්තං අපාපුණ්ත්වා න නික්ඛම්ස්සාමි”ති වීරියං අධිට්ඨහිත්වා නිසීදි. දීඝරත්තං අප්පමත්තො හුත්වා නිවුත්ථහික්ඛු විපස්සනං වඩ්ඤෙත්වා පුරෙහත්තමෙව අරහත්තං පත්වා විකසමානම්ච පදුමං මහාබිණ්ණාසවො සිතං කරොන්තොව නික්ඛම්. ලෙණද්වාරෙ රුක්ඛම්හි අධිවත්ථා දෙවතා –

“නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
යස්ස තෙ ආසවා බිණා, දක්ඛිණෙය්‍යාසි මාරිසා”ති. –

උදානං උදානෙත්වා, “හත්තෙ, පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං තුම්භාදිසානං අරහත්තානං හික්ඛං දත්වා මහල්ලකිත්ථියො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්ති”ති ආහ. ථෙරො උට්ඨහිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා කාලං ඔලොකෙත්තො “පාතොයෙවා”ති ඤත්වා පත්තවීවරං ආදාය ගාමං පාවිසී.

දාරිකාපි හත්තං සම්පාදෙත්වා “ඉදානි මෙ භාතා ආගම්ස්සති, ඉදානි මෙ භාතා ආගම්ස්සති”ති ද්වාරං ඔලොකයමානා නිසීදි. සා ථෙරෙ සරද්වාරං සම්පත්තෙ පත්තං ගහෙත්වා සප්පිථාණිතයොජිතස්ස බීරපිණ්ඩපාතස්ස පුරෙත්වා හත්ථෙ යපෙසී. ථෙරො “සුඛං භොතු”ති අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සාපි තං ඔලොකයමානාව අට්ඨාසී. ථෙරස්ස හි තදා අතිවිය පරිසුද්ධො ඡව්වණ්ණො අභොසී, විප්පසන්තානි ඉන්ද්‍රියානි, මුඛං ඛන්ධනා පවුත්තතාලපක්කං විය අතිවිය විරොචිත්ථං.

මහාඋපාසිකා අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා “කිං, අම්ම, භාතිකො තෙ ආගතො”ති පුච්ඡී. සා සබ්බං තං පවත්තිං ආරොචෙසී. උපාසිකා “අප්ප මෙ පුත්තස්ස පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත”න්ති ඤත්වා “අභිරමති තෙ, අම්ම, භාතා බුද්ධසාසනෙ, න උක්කණ්ඨති”ති ආහ.

පිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරවත්ථු පන එවං වෙදිතබ්බං – මහාගාමෙ කිර එකො දලිද්දපුරිසො දාරුවික්කයෙන ජීවිකං කප්පෙති. සො තෙනෙව කාරණෙන නාමං ලහිත්වා දාරුභණ්ඩකමහාතිස්සො නාම ජාතො. සො එකදිවසං අත්තනො හරියං ආහ – “කිං අම්මාකං ජීවිතං නාම, සත්ථාරා දළිද්දදානස්ස මහප්ඵලභාවො කථිතො,

මයඤ්ච නිබද්ධං දාතුං න සක්කොම, පක්ඛිකහත්තමත්තං දත්වා පුන උප්පන්නං සලාකහත්තම්පි දස්සාමා”ති. සා “සාධු සාමී”ති සම්පට්ඨිත්වා පුනදිවසෙ යථාලාභෙන පක්ඛිකහත්තං අදාසි. භික්ඛුසඤ්ජස්ස ච පච්චයෙහි නිප්පරිස්සයකාලො හොති, දහරසාමණෙරා පණ්ණිනභොජනානි භුඤ්ජිත්වා “අයං ලුබ්භාරො”ති තෙසං පක්ඛිකහත්තං ගහිතමත්තකමෙව කත්වා තෙසං පස්සන්තානංයෙව ඡඩ්ඛෙන්වා ගච්ඡන්ති.

සා ඉත්ථී තං දිස්වා සාමිකස්ස කට්ඨසි, “මයා දින්නං ඡඩ්ඛෙන්ති”ති න පන විජ්ජට්ඨාරිති අහොසි. තස්සා සාමිකො ආහ – “මයං දුග්ගතභාවෙන අය්‍යානං සුඛෙන පරිභුඤ්ජාපෙතුං නාසක්ඛිමිහ. කිං නු ඛො කත්වා අය්‍යානං මනං ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමා”ති? අටස්ස හරියා ආහ – “කිං වදෙසි, සාමි, සපුත්තකා දුග්ගතා නාම නත්ථීති අයං තෙ ධිතා, ඉමං එකස්මිං කුලෙ යපෙත්වා ද්වාදස කභාපණෙ ගණ්හිත්වා එකං ධීරධෙත්තුං ආහර, අය්‍යානං ධීරසලාකහත්තං දස්සාම, එවං තෙසං චිත්තං ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සාමා”ති. සො සාධුති සම්පට්ඨිත්වා තථා අකාසි. තෙසං පුඤ්ඤෙන සා ධෙත්තු සායං තිණි මාණිකානි, පාතො තිණි මාණිකානි ධීරං දෙනි. සායං ලද්ධං දධිං කත්වා පුනදිවසෙ තතො ගහිතනවතීතෙන සජ්ජිං කත්වා සසජ්ජිපරිසෙකං ධීරසලාකහත්තං දෙන්ති. තතො පට්ඨාය තස්ස ගෙහෙ සලාකහත්තං පුඤ්ඤචන්තාව ලහන්ති.

සො එකදිවසං හරියං ආහ – “මයං ධීතු අත්ථිතාය ලජ්ජිතබ්බතො ව මුත්තා, ගෙහෙ ව නො හත්තං අය්‍යානං පරිභොගාරහං ජාතං. ත්වං යාව අහං ආගච්ඡාමි, තාව ඉමස්මිං කල්‍යාණචත්තෙ මා පමජ්ජි. අහං කිඤ්චිදෙව කත්වා ධිතරං මොචෙස්සාමි”ති. සො එකං පදෙසං ගන්ත්වා උච්ඡුයන්තකම්මං කත්වා ඡහි මාසෙහි ද්වාදස කභාපණෙ ලහිත්වා “අලං එත්තකං මම ධීතු මොචනත්ථායා”ති තෙ කභාපණෙ දුස්සන්තෙ බන්ධිත්වා “ගෙහං ගමිස්සාමි”ති මග්ගං පටිපජ්ජි.

තස්මිං සමයෙ අම්බරියමභාවිහාරවාසී පිණ්ඩපානියතිස්සත්ථෙරො “තිස්සමභාවිහාරං ගන්ත්වා වෙතියං වන්දිස්සාමි”ති අත්තනො වසනට්ඨානතො මහාගාමං ගච්ඡන්තො තමෙව මග්ගං පටිපජ්ජි. සො උපාසකො ථෙරං දුරතොව දිස්වා “එකකොව අගන්ත්වා ඉමිනා අය්‍යෙන සද්ධිං එකං ධම්මකථං සුණන්තො ගමිස්සාමි. සීලවන්තො හි සබ්බකාලං දුල්ලභා”ති වෙගෙන ථෙරං සම්පාපුණිත්වා අභිවාදෙන්වා සද්ධිං ගච්ඡන්තො වෙලාය උපකට්ඨාය චිත්තෙසි – “මය්හං හත්ථෙ පුට්ඨකහත්තං නත්ථී, අය්‍යස්ස ච භික්ඛාකාලො සම්පත්තො, අයඤ්ච මෙ පරිබ්බයො හත්ථෙ අත්ථී, එකං ගාමද්වාරං පත්තකාලෙ අය්‍යස්ස පිණ්ඩපානං දස්සාමි”ති.

තස්සෙව චිත්තෙ උප්පන්නමත්තෙයෙව එකො පුට්ඨකහත්තං ගහෙත්වා තං යානං සම්පත්තො. උපාසකො තං දිස්වා, “හන්තෙ, ථොකං ආගමෙථා”ති වත්වා තං උපසඬ්ඨිකම්ත්වා ආහ – “කභාපණං තෙ, හො පුරිස, දම්මි, තං මෙ පුට්ඨකහත්තං දෙනි”ති. සො චිත්තෙසි – “ඉමං හත්තං ඉමස්මිං කාලෙ මාසකම්පි න අග්ගති, අයඤ්ච මය්හං එකචාරොතෙව කභාපණං දෙනි, හවිස්සතෙත්ථ කාරණං”න්ති

වින්තෙන්වා “නාහං කභාපණෙන දෙමි” ති ආහ. එවං සන්තෙ ද්වෙ ගණ්හ, තීණි ගණ්හාති ඉමිනා නියාමෙන සබ්බෙපි තෙ කභාපණෙ දාතුකාමො ජාතො. ඉතරො “අඤ්ඤෙපිස්ස අත්ථි” ති සඤ්ඤාය “න දෙමි” ව්චෙව ආහ. අථ නං සො ආහ – “සවෙ මෙ, හො, අඤ්ඤෙපි අස්සු, තෙපි දදෙය්‍යං. න ඛො පනාහං අත්තනො අත්ථාය ගණ්හාමි, එතස්මිං මෙ රුක්ඛමුලෙ එකො අයොයා නිසිදාපිතො, තුය්හමිපි කුසලං භවිස්සති, දෙහි මෙ හත්ත” ති. තෙන හි, හො, ගණ්හ, ආහර තෙ කභාපණෙති කභාපණෙ ගහෙන්වා පුටකහත්තං අදාසි. උපාසකො හත්තං ගහෙන්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා ථෙරං උපසඬකමිත්වා “පත්තං නිහරථ, හත්තෙ” ති ආහ. ථෙරො පත්තං නිහරිත්වා උපසඬහත්තෙ දින්නෙ පත්තං පිදහි. උපාසකො ආහ – “අයං, හත්තෙ, එකස්සෙව පට්ඨිසො, න සක්කා මයා ඉතො භුඤ්ජිතුං. තුම්භාකංයෙව මෙ අත්ථාය ඉමං පරියෙසිත්වා ලද්ධං, ගණ්හථ නං මං අනුකම්පං උපාදායා” ති. ථෙරො “අත්ථි එත්ථ කාරණං” ති ගහෙන්වා සබ්බං පරිභුඤ්ජි. උපාසකො ධම්කරණෙන පාතියං පරිස්සාවෙන්වා අදාසි. තතො නිට්ඨිතහත්තකිව්චෙ ථෙරෙ උභොපි මග්ගං පටිපජ්ජිංසු.

ථෙරො උපාසකං පුච්ඡි – “කෙන කාරණෙන ත්වං න භුඤ්ජසි” ති. සො අත්තනො ගමනාගමනවිධානං සබ්බං කථෙසි. ථෙරො තං සුත්වා සංවෙගජ්ජත්තො වින්තෙසි – “දුක්කරං උපාසකෙන කතං, මයා පන එවරූපං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා එතස්ස කතඤ්ඤානා භවිතබ්බං. සජ්ජායසෙනාසනං ලභිත්වා තත්ථෙව ඡවිමංසලොභිතෙසු සුක්ඛන්තෙසුපි නිසින්තපල්ලඬකෙනෙව අරහත්තං අජ්ජත්වා න උට්ඨතිස්සාමි” ති. සො තිස්සමහාවිහාරං ගන්ත්වා ආගන්තුකවත්තං කත්වා අත්තනො පත්තසෙනාසනං පවිසිත්වා පච්චත්ථරණං අත්ථරිත්වා තත්ථ නිසින්තො අත්තනො මූලකම්මට්ඨානමෙව ගණ්හි. සො තාය රත්තියා ඔභාසමත්තමිපි නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. පුනදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛාචාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා තදෙව කම්මට්ඨානං අනුලොමපට්ලොමං විපස්සි. එතෙනුපායෙන විපස්සන්තො සත්තමෙ අරුණෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා වින්තෙසි – “අතිවිය මෙ කිලන්තං සරීරං, කිං නු ඛො මෙ ජීවිතං වීරං පවත්තිස්සති, න පවත්තිස්සති” ති. අථස්ස අජ්ජවත්තනභාවං දිස්වා සෙනාසනං පටිසාමෙත්වා පත්තවීරමාදාය විහාරමජ්ඣං ගන්ත්වා හෙරිං පහරාපෙත්වා භික්ඛුසඬ්ඨං සන්තිපාතෙසි.

සඬ්ඨස්ත්ථෙරො “කෙන භික්ඛුනාසඬ්ඨෙසො සන්තිපාතිතො” ති පුච්ඡි. මයා, හත්තෙති. කිමත්ථං සජ්ජුරිසාති. හත්තෙ, අඤ්ඤං කම්මං නත්ථි, යෙසං පන මග්ගෙ වා එලෙ වා කඬ්ඛා අත්ථි, තෙ මං පුච්ඡන්තුති. සජ්ජුරිස තාදිසා නාම භික්ඛු අසන්තං ගුණං න කථෙන්නි, අම්භාකං එත්ථ කඬ්ඛා නත්ථි. කිං පන තෙ සංවෙගකාරණං අභොසි, කිං පච්චයං කත්වා අරහත්තං නිබ්බත්තන්ති. හත්තෙ, ඉමස්මිං මහාගාමෙ වල්ලියවීරියං දාරුහණ්ඩකමහාතිස්සො නාම උපාසකො අත්තනො ධීතරං බහි යථෙත්වා ද්වාදස කභාපණෙ ගණ්හිත්වා තෙහි එකං බීරධෙත්තුං ගහෙන්වා සඬ්ඨස්ස බීරහත්තසලාකං පට්ඨපෙසි, සො “ධීතරං මොවෙස්සාමි” ති ඡ මාසෙ යන්තසාලාය හතිං කත්වා ද්වාදස කභාපණෙ ලභිත්වා “ධීතරං මොවෙස්සාමි” ති අත්තනො ගෙහං ගච්ඡන්තො අත්තරාමග්ගෙ මං දිස්වා භික්ඛාචාරවෙලාය සබ්බෙපි තෙ කභාපණෙ

දත්වා ප්‍රථකහත්තං ගණ්හිත්වා සබ්බං මය්හං අදාසි. අහං තං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා ඉධාගන්ත්වා සප්පායසෙනාසනං ලභිත්වා “පිණ්ඩාපවායනකම්මං කර්ස්සාමි”ති විසෙසං නිබ්බන්තෙසිං, හන්තෙති. තං යානං සම්පත්තා වතස්සොපි පරිසා ථෙරස්ස සාධුකාරං අදංසු. සකභාවෙන සණ්ඨාතුං සමත්ථො නාම නාහොසි. ථෙරො සඬ්ඝමජ්ඣෙ නිසිදිත්වා කථෙන්නො කථෙන්නොව “මය්හං කුටාගාරං දාරුභණ්ඩකමහාතිස්සස්ස හත්ථෙන චුට්ඨකාලෙයෙව වලතු”ති අධිට්ඨාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාසි.

කාකවණ්ණතිස්සමහාරාජා “එකො කිර ථෙරො පරිනිබ්බුතො”ති සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා කුටාගාරං සජ්ජෙත්වා ථෙරං තත්ථ ආරොපෙත්වා “ඉදානි චිතකට්ඨානං ගම්ස්සාමා”ති උක්ඛිපන්නො වාලෙතුං නාසක්ඛි. රාජා භික්ඛුසඬ්ඝං පුච්ඡි – “අත්ථී, හන්තෙ, ථෙරෙන කිඤ්චි කථීත”න්ති. භික්ඛු ථෙරෙන කථීතවිධානං ආචික්ඛිංසු. රාජා තං උපාසකං පක්කොසාපෙත්වා “තයා ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ කස්සචි මග්ගපටිපත්තස්ස භික්ඛුනො ප්‍රථකහත්තං දිත්ත”න්ති පුච්ඡි. ආම, දෙවාති. කෙන තෙ නියාමෙන දිත්තන්ති? සො තං කාරණං සබ්බං ආරොවෙසි. අථ නං රාජා ථෙරස්ස කුටාගාරට්ඨානං පෙසෙසි – “ගච්ඡ තං ථෙරං සඤ්ජාන, සො වා අඤ්ඤො වා”ති. සො ගන්ත්වා සාණිං උක්ඛිපිත්වා ථෙරස්ස මුඛං දිස්වා සඤ්ජානිත්වා ද්විති හත්ථෙනි හදයං සන්ධාරෙන්නො රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා, “දෙව, මය්හං අයොයා”ති ආහ. අථස්ස රාජා මහාපසාධනං දාපෙසි. තං පසාධෙත්වා ආගතං “ගච්ඡ භාතික මහාතිස්ස මය්හං, අයොයාති වත්වා කුටාගාරං උක්ඛිපා”ති ආහ. උපාසකො “සාධු, දෙවා”ති ගන්ත්වා ථෙරස්ස පාදෙ වන්දිත්වා උභොහි හත්ථෙනි උක්ඛිපිත්වා අත්තනො මත්ථකෙ අකාසි. තස්මිංයෙව ඛණෙ කුටාගාරං ආකාසෙ උප්පතිත්වා චිතකමත්ථකෙ පතිට්ඨාසි. තස්මිං කාලෙ චිතකස්ස වතුහිපි කණ්ණෙහි සයමෙව අග්ගිජාලා උට්ඨහිංසුති.

“මහත්තං බො පනෙතං සත්ථු දායජ්ජං, යදිදං සත්ත අරියධනානි නාම, තං න සක්කා කුසිතෙන ගහෙතුං. යථා හි විජ්ජට්ඨපත්තං පුත්තං මාතාපිතරො ‘අයං අම්භාකං අපුත්තො’ති පරිබාහිරං කරොන්ති, සො තෙසං අව්චයෙන දායජ්ජං න ලහති, එවං කුසිතොපි ඉදං අරියධනදායජ්ජං න ලහති, ආරද්ධවීරියොව ලහති”ති දායජ්ජමහත්තං පව්චචෙක්ඛිතොපි උප්පජ්ජති.

“මහා බො පන තෙ සත්ථා. සත්ථුනො හි තෙ මාතුකුච්ඡිමිහි පටිසන්ධිං ගහණකාලෙපි, අභිනික්ඛමනෙපි, අභිසම්බොධියම්පි, ධම්මවක්කජ්ජවත්තයමකපාටිභාරියදෙවොරොහනආයුසඬ්ඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි, පරිනිබ්බානකාලෙපි දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. යුත්තං නු තෙ එවරුපස්ස සත්ථුනො සාසනෙ පබ්බජිත්වා කුසිතෙන හවිතු”න්ති එවං සත්ථුමහත්තං පව්චචෙක්ඛිතොපි උප්පජ්ජති.

“ජාතියාපි ත්වං ඉදානි න ලාමකජාතිකො, අසම්භින්නාය මහාසම්මතපචේණියා ආගතඕක්කාකරාජවංසෙ ජාතොසි, සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ච මහාමායාදෙවියා ච නත්තා, රාහුලභද්දස්ස කනිට්ඨො, තයා නාම එවරුපෙන ජීනපුත්තෙන හුත්වා න යුත්තං කුසිතෙන විහරිතු” ත්ති එවං ජාතිමහත්තං පච්චචෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති.

“සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා චෙව අසිති මහාසාවකා ච වීරියෙනෙව ලොකුත්තරධම්මං පටිච්ඡ්ඤාංසු, ත්වං එතෙසං සබ්බමචාරීනං මග්ගං පටිපජ්ජසි, න පටිපජ්ජසි” ති එවං සබ්බමචාරිමහත්තං පච්චචෙක්ඛතොපි උප්පජ්ජති.

කුච්ඡිං පුරෙත්වා ධීනඅජගරසදියෙ විස්සට්ඨකායිකචෙතසිකවීරියෙ කුසිතපුග්ගලෙ පරිචජ්ජෙත්තස්සාපි, ආරද්ධවීරියෙ පහිත්තෙ පුග්ගලෙ සෙවත්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදියු වීරියුප්පාදනත්ථං නින්තපොණපබ්භාරවිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි එකාදසහි කාරණෙහි වීරියසම්බොජ්ඣාදිගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අහිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාච අරහත්තමග්ගා වීරියසම්බොජ්ඣාදිගං භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

එකාදස ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣාදිගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති – බුද්ධානුස්සති, ධම්මසඬ්ඤාංසිලං වාගදෙවතානුස්සති උපසමානුස්සති, ලුඛපුග්ගලපරිචජ්ජනතා, සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා, පසාදනීයසුත්තන්තපච්චචෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති.

බුද්ධගුණ අනුස්සරත්තස්සාපි හි යාච උපචාරා සකලසරීරං එරමානො පීතිසම්බොජ්ඣාදිගො උප්පජ්ජති, ධම්මසඬ්ඤාංසිලං අනුස්සරත්තස්සාපි, දීඝරත්තං අඛණ්ඩං කත්වා රක්ඛිතං චතුපාරිසුද්ධිසීලං පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, ගිහිනො දසසීලං පඤ්චසීලං පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, දුබ්භික්ඛයාදියු පණිතභොජනං සබ්බමචාරීනං දත්වා “එවංනාම අදම්භා” ති වාගං පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, ගිහිනොපි එවරුපෙ කාලෙ සීලවත්තානං දිත්තදානං පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, යෙහි ගුණෙහි සමත්තාගතා දෙවත්තං පත්තා, තථාරූපානං ගුණානං අත්තනි අත්ථිතං පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතෙ කිලෙසා සට්ඨිපි සත්තතිපි වස්සානි න සමුදාවරන්තිති පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, චෙතියදස්සනබොධිදස්සනථෙරදස්සනෙසු අසක්කච්චකිරියාය සංසූචිතලුඛභාවෙ බුද්ධාදියු පසාදසිතෙභාභාවෙන ගුහපිට්ඨෙ රජසදියෙ ලුඛපුග්ගලෙ පරිචජ්ජෙත්තස්සාපි, බුද්ධාදියු පසාදබ්බලෙ මුදුචිත්තෙ සිනිද්ධපුග්ගලෙ සෙවත්තස්සාපි, රතනත්තයගුණපරිදීපකෙ පසාදනීයසුත්තන්තෙ පච්චචෙක්ඛත්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදියු පීතිඋප්පාදනත්ථං නින්තපොණපබ්භාරවිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි එකාදසහි කාරණෙහි පීතිසම්බොජ්ඣාදිගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අහිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාච අරහත්තමග්ගා පීතිසම්බොජ්ඣාදිගං භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බෝජ්ඣාසම්මාදාය සංවත්තන්ති –
 පණිතභොජනසෙවනතා, උතුසුබසෙවනතා, ඉරියාපථසුබසෙවනතා,
 මජ්ඣන්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා,
 පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති.

පණිතඤ්ඤි සිනිද්ධං සප්පායභොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි, සීතුණ්හෙසු ව උතුසු
 යානාදීසු ව ඉරියාපථෙසු සප්පායඋතුඤ්ඤි ඉරියාපථඤ්ඤි සෙවන්තස්සාපි පස්සද්ධි
 උප්පජ්ජති. යො පන මහාපුරිසජාතිකො සබ්බඋතුඉරියාපථක්ඛමො භොති, න තං
 සන්ධායෙන චුත්තං. යස්ස සභාගවිසභාගතා අත්ථි, තස්සෙව විසභාගෙ
 උතුඉරියාපථෙ වජ්ජෙත්වා සභාගෙ සෙවන්තස්ස උප්පජ්ජති. මජ්ඣන්තපයොගො
 වුවච්ඡි අත්තනො ව පරස්ස ව කම්මස්සකතපච්චවෙක්ඛණා. ඉමිනා
 මජ්ඣන්තපයොගෙන උප්පජ්ජති. යො ලෙඩ්චුදණ්ඩාදීහි පරං විහෙය්‍යමානො
 විවරති, එවරුපං සාරද්ධකායං පුග්ගලං පරිවජ්ජෙත්තස්සාපි, සංයතපාදපාණං
 පස්සද්ධකායං පුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදීසු පස්සද්ධිඋප්පාදනත්ථාය
 නින්තපොණපබ්භාරවිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො
 ඉමෙහි සත්තහි කාරණෙහි පස්සද්ධිසම්බෝජ්ඣාසම්මාදාය සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං
 කත්වා අභිනිවෙසං පටියපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව
 අරහත්තමග්ගා පස්සද්ධිසම්බෝජ්ඣාසම්මාදාය භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො
 නාම භොති.

එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බෝජ්ඣාසම්මාදාය සංවත්තන්ති –
 වත්ථුච්චිසද්ධකිරියතා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා, නිමිත්තකුසලතා, සමයෙ චිත්තස්ස
 පග්ගණ්හනතා, සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනතා, සමයෙ සම්පහංසනතා, සමයෙ
 අජ්ඣුපෙක්ඛනතා, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා,
 කුමාරවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති. තත්ථ වත්ථුච්චිසද්ධකිරියතා ව
 ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා ව චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස උග්ගහකුසලතා. සමයෙ චිත්තස්ස
 පග්ගණ්හනතාති යස්මිං සමයෙ අභිසිථිලවීරියතාදීහි ලීනං චිත්තං භොති, තස්මිං
 සමයෙ ධම්මවිවයවීරියපීතිසම්බෝජ්ඣාසම්මාදායසමුට්ඨාපනෙන තස්ස පග්ගණ්හනං.
 සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනතාති යස්මිං සමයෙ අවිචාරද්ධවීරියතාදීහි උද්ධතං
 චිත්තං භොති, තස්මිං සමයෙ
 පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසම්බෝජ්ඣාසම්මාදායසමුට්ඨාපනෙන තස්ස නිග්ගණ්හනං.
 සමයෙ සම්පහංසනතාති යස්මිං සමයෙ චිත්තං පඤ්ඤාපයොගමන්ද්‍රියාය වා
 උපසම්පුබ්බානධිගමෙන වා නිරස්සාදං භොති, තස්මිං සමයෙ
 අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙජෙති. අට්ඨ සංවෙගවත්ථුනි නාම –
 ජාතිජරාඛ්‍යාධිමරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ වට්ටමුලකං දුක්ඛං,
 අනාගතෙ වට්ටමුලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්තෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමුලකං දුක්ඛන්ති.
 රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන ව පසාදං ජනෙති. අයං වුවච්ඡි “සමයෙ
 සම්පහංසනතා” ති.

සමයෙ අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛනතා නාම යස්මිං සමයෙ සම්මාපටිපත්තිං ආගම්ම අලීනං අනුද්ධනං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීටීපටිපන්නං චිත්තං හොති, තදාස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු න ඛ්‍යාපාරං ආපජ්ජති සාරථී විය සමප්පවත්තෙසු අස්සෙසු. අයං වුච්චති “සමයෙ අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛනතා” ති.

අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා නාම උපචාරං වා අප්පනං වා අප්පත්තානං වික්ඛිත්තචිත්තානං පුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං. සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා නාම උපචාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතචිත්තානං සෙවනා භජනා පශිරූපාසනා.

තදධිමුත්තතා නාම යානනිසජ්ජාදිසු සමාධිඋප්පාදනත්ථංයෙව නින්තපොණපබ්භාරචිත්තතා. එවඤ්ඤි පටිපජ්ජතො එස උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි එකාදසහි කාරණෙහි සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගං සමුට්ඨාපෙත්වා තදෙව ධුරං කත්වා අහිනිවෙසං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගං භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති.

පඤ්ච ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති –

සත්තමජ්ඣත්තතා, සඬබාරමජ්ඣත්තතා, සත්තසඬබාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සත්තසඬබාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති. තත්ථ ද්විභාකාරෙහි සත්තමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති “ත්ථං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගම්ස්සසි, එසොපි අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගම්ස්සති, ත්ථං කං කෙලායසි” ති එවං.

කම්මස්සකතපච්චවෙක්ඛණෙන ව, “පරමත්ථනො සත්තොයෙව නත්ථී, සො ත්ථං කං කෙලායසි” ති එවං නිස්සත්තපච්චවෙක්ඛණෙන වාති. ද්විභෙවාකාරෙහි සඬබාරමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති “ඉදං චීවරං අනුපුබ්බෙන වණ්ණවිකාරඤ්චෙව ජිණ්ණභාවඤ්ච උපගන්ත්වා පාදපුඤ්ජනවොළකං හුත්වා යට්ඨිකොට්ඨා ඡඩ්ඛනීයං භවිස්සති, සවෙ පනස්ස සාම්මකො භවෙය්‍ය, නාස්ස එවං විනස්සිතුං දදෙය්‍යා” ති එවං අස්සාම්කභාවපච්චවෙක්ඛණෙන ව, “අනද්ධනීයං ඉදං තාවකාලික” ත්ති එවං තාවකාලිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වාති. යථා ව චීවරෙ, එවං පත්තාදීසුපි යොජනා කාතබ්බා.

සත්තසඬබාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතාති එත්ථ යො පුග්ගලො ගිහී වා අත්තනො පුත්තධීතාදිකෙ, පබ්බජිතො වා අත්තනො අන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකාදිකෙ මමායති, සහත්ථෙතෙව නෙසං කෙසච්ඡෙදනසුචිකම්මචීවරධොවනරජනපත්තපචනාදීනි කරොති, මුහුත්තම්පි අපස්සන්තො “අසුකො සාමණෙරො කුහිං, අසුකො දහරො කුහි” ත්ති භන්තම්ගො විය ඉතො චිතො ව ඔලොකෙති, අඤ්ඤෙන කෙසච්ඡෙදනාදීනං අත්ථාය “මුහුත්තං තාව අසුකං පෙසෙථා” ති යාවියමානොපි “අම්හෙපි තං අත්තනො කම්මං න කාරෙම, තුම්හෙ නං ගහෙත්වා කිලම්ස්සථා” ති න දෙති, අයං සත්තකෙලායනො නාම. යො පන චීවරපත්තථාලකකත්තරයට්ඨිආදීනි මමායති, අඤ්ඤස්ස හත්ථෙත

පරාමසිතුම්පි න දෙනි, තාවකාලිකං යාවිතො “මයම්පි ඉමං ධනායත්තා න පරිභුඤ්ජාම, තුම්භාකං කිං දස්සාමා” ති වදනි, අයං සඬ්ඛාරකෙලායනො නාම.

යො පන තෙසු ද්විසුපි වත්ථුසු මජ්ඣන්තො උදාසිනො, අයං සත්තසඬ්ඛාරමජ්ඣන්තො නාම. ඉති අයං උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකිගො එවරුපං සත්තසඬ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලං ආරකා පරිවජ්ජෙන්තස්සාපි, සත්තසඬ්ඛාරමජ්ඣන්තපුග්ගලං සෙවන්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදීසු තදුප්පාදනත්ථං නින්තපොණපබ්භාරවිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. තස්මා ආදිකම්මිකො කුලපුත්තො ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකිගං සමුට්ඨාපෙන්වා තදෙව ධුරං කත්වා අභිනිවෙසං පට්ඨපෙන්වා අනුක්කමෙන අරහත්තං ගණ්හාති. සො යාව අරහත්තමග්ගා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකිගං භාවෙති නාම, එලෙ පත්තෙ භාවිතො නාම හොති. ඉති ඉමෙපි සත්ත බොජ්ඣකිගා ලොකියලොකුත්තරම්ස්සකාව කට්ඨිතා.

419. සම්මාදිට්ඨිං භාවෙතීති අට්ඨකිගිකස්ස මග්ගස්ස ආදිභූතං සම්මාදිට්ඨිං බ්බුහෙති වඩ්ඨෙති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන සම්මාදස්සනලක්ඛණො සම්මාදිට්ඨි. සම්මාඅභිනිරොපනලක්ඛණො සම්මාසඬ්ඤ්ජපො. සම්මාපරිග්ගාහලක්ඛණො සම්මාවාචා. සම්මාසමුට්ඨාපනලක්ඛණො සම්මාකම්මන්තො. සම්මාවොදාපනලක්ඛණො සම්මාආජීවො. සම්මාපග්ගණ්හලක්ඛණො සම්මාවායාමො. සම්මාඋපට්ඨානලක්ඛණො සම්මාසති. සම්මාසමාධානලක්ඛණො සම්මාසමාධි.

තෙසු එකෙකස්ස තිණි තිණි කිව්වානි හොන්ති. සෙයාපීදං, සම්මාදිට්ඨි තාව අඤ්ඤෙහිපි අත්තනො පච්චනිකකිලෙසෙහි සද්ධිං මිච්ඡාදිට්ඨිං පජ්හති, නිරොධං ආරම්මණං කරොති, සම්පයුත්තධම්මෙ ව පස්සති තජ්ජට්ඨිජාදකමොහවිධමනවසෙන අසම්මොහනො. සම්මාසඬ්ඤ්ජපාදයොපි තථෙව මිච්ඡාසඬ්ඤ්ජපාදීනි ව පජ්හන්ති, නිරොධඤ්ච ආරම්මණං කරොන්ති. විසෙසනො පනෙත්ථ සම්මාසඬ්ඤ්ජපො සහජාතධම්මෙ සම්මා අභිනිරොපෙති, සම්මාවාචා සම්මා පරිග්ගණ්හාති, සම්මාකම්මන්තො සම්මා සමුට්ඨාපෙති, සම්මාආජීවො සම්මා වොදාපෙති, සම්මාවායාමො සම්මා පග්ගණ්හාති, සම්මාසති සම්මා උපට්ඨාති, සම්මාසමාධි සම්මා පදහති.

අපි වෙසා සම්මාදිට්ඨි නාම පුබ්බභාගෙ නානාක්ඛණො නානාරම්මණො හොති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණො එකාරම්මණො. කිව්වතො පන දුක්ඛෙ ඤාණන්තිආදීනි වත්තාරි නාමානි ලහති. සම්මාසඬ්ඤ්ජපාදයොපි පුබ්බභාගෙ නානාක්ඛණො නානාරම්මණො හොන්ති, මග්ගකාලෙ එකක්ඛණො එකාරම්මණො. තෙසු සම්මාසඬ්ඤ්ජපො කිව්වතො නෙක්ඛම්මසඬ්ඤ්ජපො අවිහිංසාසඬ්ඤ්ජපො අබ්‍යාපාදසඬ්ඤ්ජපොති තිණි නාමානි ලහති. සම්මාවාදයො තයො පුබ්බභාගෙ විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපි, මග්ගක්ඛණෙ පන විරතියොව. සම්මාවායාමො සම්මාසතීති ඉදම්පි ද්වයං කිව්වතො සම්මජ්ජධානසතිපට්ඨානවසෙන වත්තාරි නාමානි ලහති. සම්මාසමාධි පන පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙව.

ඉති ඉමෙසු අටියසු ධම්මෙසු භගවතා නිබ්බානාධිගමාය පටිපත්තස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පයමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා. අයඤ්ඤි “පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාසත්ථ”න්ති (ධ. ස. 16, 20, 29, 34) ව චුත්තා. තස්මා එතාය පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤ්ඤාණසංඛිතාය සම්මාදිට්ඨියා අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසවොරෙ ඝාතෙන්නො බෙමෙන යොගාවචරො නිබ්බානං පාපුණාති. තෙන චුත්තං – “නිබ්බානාධිගමාය පටිපත්තස්ස යොගිනො බහුකාරත්තා පයමං සම්මාදිට්ඨි දෙසිතා”ති.

සම්මාසංකප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං චුත්තො. යථා හි හෙරඤ්ඤිකො හත්ථෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා චක්ඛුනා කභාපණං ඔලොකෙන්නො ‘අයං කුටො, අයං ඡෙකො’ති ජානාති, එවං යොගාවචරොපි පුබ්බභාගෙ විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාය ඔලොකයමානො “ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා, ඉමෙ ධම්මා රූපාවචරාදයො”ති ජානාති. යථා වා පන පුරිසෙන කොටියං ගහෙත්වා පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං මහාරුක්ඛං තච්ඡකො වාසියා තච්ඡෙත්වා කම්මෙ උපනෙති, එවං විතක්කෙන විතක්කෙත්වා විතක්කෙත්වා දින්නධම්මෙ යොගාවචරො පඤ්ඤාය “ඉමෙ ධම්මා කාමාවචරා, ඉමෙ ධම්මා රූපාවචරා”ති ආදිනා නයෙන පරිච්ඡින්නිත්වා කම්මෙ උපනෙති. තෙන චුත්තං – “සම්මාසංකප්පො පන තස්සා බහුකාරො, තස්මා තදනන්තරං චුත්තො”ති.

ස්වායං යථා සම්මාදිට්ඨියා, එවං සම්මාවාචායපි උපකාරකො. යථාහ – “පුබ්බෙ ඛො, ගහපති, විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාවං හින්දති”ති (ම. නි. 1.463). තස්මා තදනන්තරං සම්මාවාචා චුත්තා.

යස්මා පන ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමාති පයමං වාචාය සංවිදහිත්වා ලොකෙ කම්මන්තෙ පයොජෙත්ති, තස්මා වාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචාය අනන්තරං සම්මාකම්මන්තො චුත්තො.

චතුබ්බිධං පන චච්චුවරිතං, තිව්චං කායචුවරිතං පභාය උභයසුවරිතං පුරෙත්තස්සෙව යස්මා ආජීවට්ඨිමකසීලං පුරෙති, න ඉතරස්ස. තස්මා තදුභයානන්තරං සම්මාආජීවො චුත්තො.

එවං සුද්ධාජීවෙන “පරිසුද්ධො මෙ ආජීවො”ති එත්තාවතා පරිතොසං කත්වා සුත්තජපමත්තෙන විහරිතුං න යුත්තං, අථ ඛො සබ්බඉරියාපථෙසු ඉදං වීරියමාරහිතබ්බන්ති දස්සෙතුං තදනන්තරං සම්මාවායාමො චුත්තො.

තතො ආරද්ධවීරියෙනාපි කායාදීසු චතුසු වත්ථුසු සති සුපට්ඨිතා කාතබ්බාති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සම්මාසති දෙසිතා.

යස්මා පන එවං සුපට්ඨිතා සති සමාධිස්ස උපකාරානුපකාරානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසිත්වා පහොති එකත්තාරම්මණෙ විත්තං සමාධෙතුං, තස්මා

සම්මාසනියා අනන්තරං සම්මාසමාධි දෙසිතොති වෙදිතබ්බො. ඉති අයම්පි අට්ඨාඨිතිකො මග්ගො ලොකියලොකුත්තරම්ස්සකොව කපීතො.

427. අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤිති ආදීසු අජ්ඣන්තරූපෙ පරිකම්මවසෙන අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤි නාම හොති. අජ්ඣන්තඤ්ඤි නීලපරිකම්මං කරොන්තො කෙසෙ වා පිත්තෙ වා අක්ඛිතාරකාය වා කරොති, පීතපරිකම්මං කරොන්තො මෙදෙ වා ඡවියා වා හත්ථපාදතලෙසු වා අක්ඛිතං පීතකට්ඨානෙ වා කරොති, ලොහිතපරිකම්මං කරොන්තො මංසෙ වා ලොහිතෙ වා ජීවිහාය වා අක්ඛිතං රත්තට්ඨානෙ වා කරොති, ඔදාතපරිකම්මං කරොන්තො අට්ඨිමිහි වා දන්තෙ වා නබෙ වා අක්ඛිතං සෙතට්ඨානෙ වා කරොති. තං පන සුනීලං සුපීතං සුලොහිතකං සුඔදාතකං න හොති, අවිසුද්ධමෙව හොති.

එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්සෙවං පරිකම්මං අජ්ඣන්තං උප්පන්නං හොති, නිමිත්තං පන බහිද්ධා. සො එවං අජ්ඣන්තං පරිකම්මස්ස බහිද්ධා ව අප්පනාය වසෙන “අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤි එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සතී”ති වුවවති. පරිත්තානීති අවධිසීතානි. සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානීති සුවණ්ණානි වා හොන්ති දුබ්බණ්ණානි වා, පරිත්තවසෙනෙව ඉදං අභිභායතනං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තානි අභිභුය්සානි යථා නාම සම්පන්නගහණකො කට්ඨජුමත්තං හත්තං ලහිත්වා “කිං එත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අත්ථී”ති සඬකඬිසීත්වා එකකබලමෙව කරොති, එවමෙව ඤාණුත්තරිකො පුග්ගලො විසදඤාණො “කිං එත්ථ පරිත්තකෙ ආරම්මණෙ සමාපජ්ජිතබ්බං අත්ථී, නායං මම භාරො”ති තානි රූපානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො. ඡානාමි පස්සාමිති ඉමිනා පනස්ස ආහොගො කපීතො. සො ව බො සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස, න අන්තොසමාපත්තියං. එවංසඤ්ඤි හොතීති ආහොගසඤ්ඤායපි ඤානසඤ්ඤායපි එවංසඤ්ඤි හොති. අභිභවසඤ්ඤා හිස්ස අන්තොසමාපත්තියම්පි අත්ථී, ආහොගසඤ්ඤා පන සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්සෙව.

අප්පමාණානීති වධිසීතප්පමාණානි, මහන්තානීති අත්ථො. අභිභුය්සානි එත්ථ පන යථා මහග්ගසො පුරිසො එකං හත්තවධිසීතකං ලහිත්වා “අඤ්ඤම්පි හොතු, කිං එතං මය්හං කරිස්සතී”ති තං න මහන්තතො පස්සති, එවමෙව ඤාණුත්තරො පුග්ගලො විසදඤාණො “කිං එත්ථ සමාපජ්ජිතබ්බං, නයිදං අප්පමාණං, න මය්හං විත්තකග්ගතාකරණෙ භාරො අත්ථී”ති තානි අභිභවිත්වා සමාපජ්ජති, සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතීති අත්ථො.

අජ්ඣන්තං අරූපසඤ්ඤිති අලාභිතාය වා අනත්ථිකතාය වා අජ්ඣන්තරූපෙ පරිකම්මසඤ්ඤාවිරහිතො.

බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති යස්ස පරිකම්මම්පි නිමිත්තම්පි බහිද්ධාව උප්පන්නං, සො එවං බහිද්ධා පරිකම්මස්ස වෙව අප්පනාය ව වසෙන “අජ්ඣන්තං අරූපසඤ්ඤි එකොව බහිද්ධා රූපානි පස්සතී”ති වුවවති. සෙසමෙත්ථ වතුත්ථ අභිභායතනෙ

වුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන චතුසු පරිත්තං විතක්කවර්තවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොහවර්තවසෙන, සුවණ්ණං දොසවර්තවසෙන, දුබ්බණ්ණං රාගවර්තවසෙන. එතෙසඤ්චි එතානි සප්පායානි, සා ව නෙසං සප්පායතා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ වරියනිද්දෙසෙ වුත්තා.

පඤ්චම අභිභායතනාදීසු නිලානීති සබ්බසම්භාහකවසෙන වුත්තං. නිලවණ්ණානීති වණ්ණවසෙන. නිලනිදස්සනානීති නිදස්සනවසෙන, අපඤ්ඤායමානවිවරානි අසම්භින්නවණ්ණානි එකනිලානෙව හුත්වා දිස්සන්තීති වුත්තං හොති. නිලනිභාසානීති ඉදං පන ඔභාසවසෙන වුත්තං, නිලොභාසානි නිලප්පභායුත්තානීති අත්ථො. එතෙන නෙසං සුවිසුද්ධතං දස්සෙති. විසුද්ධවණ්ණවසෙනෙව හි ඉමානි වත්තාරි අභිභායතනානි වුත්තානි. “නිලකසිණං ගණ්හන්තො නිලස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වා” තිආදිකං පනෙත්ථ කසිණකරණඤ්ච පරිකම්මඤ්ච අප්පනාවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතො වුත්තමෙව. ඉමානි පන අට්ඨ අභිභායතනජ්ඣානානි වට්ඨානිපි හොන්ති වට්ඨපාදකානිපි විපස්සනාපාදකානිපි දිට්ඨධම්මසුඛිභාරානිපි අභිඤ්ඤාපාදකානිපි නිරොධපාදකානිපි, ලොකියානෙව පන න ලොකුත්තරානීති වෙදිතබ්බානි.

435. රුපි රූපානි පස්සතීති එත්ථ අප්ඤ්ඤානං කෙසාදීසු නිලකසිණාදීසු නිලකසිණාදිවසෙන උප්පාදිතං රූපජ්ඣානං රූපං, තං අස්ස අත්ථීති රුපි. බහිද්ධා රූපානි පස්සතීති බහිද්ධාපි නිලකසිණාදීනි රූපානි ඥානවක්ඛුනා පස්සති. ඉමිනා අප්ඤ්ඤානබහිද්ධාවත්ථුකෙසු කසිණෙසු උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස වත්තාරිපි රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි. අප්ඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤීති අප්ඤ්ඤානං න රූපසඤ්ඤී, අත්තතො කෙසාදීසු අනුප්පාදිතරූපාවචරජ්ඣානොති අත්ථො. ඉමිනා බහිද්ධාපරිකම්මං කත්වා බහිද්ධාව උප්පාදිතජ්ඣානස්ස පුග්ගලස්ස රූපාවචරජ්ඣානානි දස්සිතානි.

සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති ඉමිනා සුවිසුද්ධෙසු නිලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු ඥානානි දස්සිතානි. තත්ථ කිඤ්ඤාපි අත්තොඅප්පනායං සුභන්ති ආහොගො නත්ථී, යො පන විසුද්ධං සුභං කසිණාරම්මණං කත්වා විහරති, සො යස්මා “සුභන්ති අධිමුත්තො හොතී”ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, තස්මා එවං දෙසනා කතා. පටිසම්භිදාමග්ගෙ පන “කථං සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො – ඉධ හික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති...පෙ.... මෙත්තාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටික්කුලා හොන්ති. කරුණාසහගතෙන...පෙ.... මුදිතාසහගතෙන...පෙ.... උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති...පෙ.... උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා සත්තා අප්පටික්කුලා හොන්ති. එවං සුභන්ත්වෙව අධිමුත්තො හොතීති විමොක්ඛො”ති (පටි. ම. 1.212) වුත්තං. සබ්බසො රූපසඤ්ඤානන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව.

443. පථවිකසිණං භාවෙනීති එත්ථ පන සකලට්ඨෙත කසිණං, පථවි එව කසිණං පථවිකසිණං. පරිකම්මපථවියාපි උග්ගහනිමිත්තස්සාපි පටිභාගනිමිත්තස්සාපි තං නිමිත්තං ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නජ්ඣානස්සාපි එතං අධිවචනං. ඉධ පන පථවිකසිණාරම්මණං ඥානං අධිජ්ජෙතං. තං හෙස භාවෙනි. ආපොකසිණාදීසුපි එසෙව නයො.

ඉමානි පන කසිණානි භාවෙන්තෙන සීලානි සොධෙත්වා පරිසුද්ධසීලෙ පතිට්ඨිතෙන ය්වාස්ස දසසු පලිබොධෙසු පලිබොධො අත්ථී, තං උපවිජිත්දිත්වා කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඬකමිත්වා අත්තනො වරියානුකූලවසෙන යං යස්ස සප්පායං, තං තෙන ගහෙත්වා කසිණභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පභාය අනුරූපෙ විහරන්තෙන බුද්දකපලිබොධුපවිජෙදං කත්වා සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිභාපෙන්තෙන භාවෙනබ්බානි. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.38 ආදයො) චුත්තො. කෙවලඤ්ඡි තත්ථ විඤ්ඤාණකසිණං නාගතං, තං අත්ථතො ආකාසකසිණෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං. තඤ්ච ඛො ආරම්මණවසෙන චුත්තං, න සමාපත්තිවසෙන. තඤ්ඡි අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති ආරම්මණං කත්වා එස විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං භාවෙන්තො විඤ්ඤාණකසිණං භාවෙනීති චුච්චති. ඉමානිපි දස කසිණානි වට්ටානිපි හොන්ති වට්ටපාදකානිපි විපස්සනාපාදකානිපි දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථානිපි අභිඤ්ඤාපාදකානිපි නිරොධපාදකානිපි, ලොකියානෙව පන න ලොකුත්තරානීති.

453. අසුභසඤ්ඤං භාවෙනීති අසුභසඤ්ඤා චුච්චති උද්ධුමාතකාදීසු දසසු ආරම්මණෙසු උප්පන්නා පට්ඨජ්ඣානසහගතා සඤ්ඤා, තං භාවෙනි බ්‍රහ්මනි වඩ්ඪෙති, අනුප්පන්නං උප්පාදෙති, උප්පන්නං අනුරක්ඛතීති අත්ථො. දසන්තං පන අසුභානං භාවනානයො සබ්බො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.102 ආදයො) විත්ථාරිතොයෙව. මරණසඤ්ඤං භාවෙනීති සම්මුතිමරණං, ඛණිකමරණං, සමුච්ඡෙදමරණන්ති තිවිධම්පි මරණං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙනි, අනුප්පන්නං උප්පාදෙති, උප්පන්නං අනුරක්ඛතීති අත්ථො. හෙට්ඨා චුත්තලක්ඛණා වා මරණස්සතියෙව ඉධ මරණසඤ්ඤානි චුත්තා, තං භාවෙනි උප්පාදෙති වඩ්ඪෙතිති අත්ථො. භාවනානයො පනස්සා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.167 ආදයො) විත්ථාරිතොයෙව. ආභාරෙ පටිකූලසඤ්ඤං භාවෙනීති අසිතපිතාදිහෙදෙ කබලීකාරෙ ආභාරෙ ගමනපටිකූලාදීනි නව පටිකූලානි පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙනි, උප්පාදෙති වඩ්ඪෙතිති අත්ථො. තස්සාපි භාවනානයො විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතොයෙව. සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤං භාවෙනීති සබ්බස්මිම්පි තෙධාතුකෙ ලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤං උක්කණ්ඨිතසඤ්ඤං භාවෙනීති අත්ථො. අනිච්චසඤ්ඤං භාවෙනීති පඤ්චන්තං උපාදානක්ඛන්ධානං උදයබ්බයඤ්ඤාත්තපරිග්ගාහිකං පඤ්චසු ඛන්ධෙසු අනිච්චන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙනි. අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤං භාවෙනීති අනිච්චෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ පටිපිළනසඬබ්බාතදුක්ඛලක්ඛණපරිග්ගාහිකං දුක්ඛන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙනි. දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤං භාවෙනීති පටිපිළනට්ඨෙත දුක්ඛෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ අවසවත්තනාකාරසඬබ්බාතඅනත්තලක්ඛණපරිග්ගාහිකං

අනන්තාති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. පභානසඤ්ඤං භාවෙතීති පඤ්චවිධං පභානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. විරාගසඤ්ඤං භාවෙතීති පඤ්චවිධමෙව විරාගං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. නිරෝධසඤ්ඤං භාවෙතීති සඨ්ඛාරනිරෝධං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤං භාවෙති. නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජනකසඤ්ඤන්තිපි වදන්ති. එත්ථ ච සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා, අනිච්චසඤ්ඤා, අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤාති ඉමාහි තීහි සඤ්ඤාහි බලවච්ඡස්සනා කථිතා. පුන අනිච්චසඤ්ඤං භාවෙතීති ආදිකාහි දසහි සඤ්ඤාහි විපස්සනාසමාරම්භොව කථිතො.

473. බුද්ධානුස්සතින්ති ආදීති චුත්තත්ථානෙව.

483. පයමජ්ඣානසහගතන්ති පයමජ්ඣානෙන සද්ධිං ගතං පචත්තං, පයමජ්ඣානසම්පයුත්තන්ති අත්ථො. සද්ධිත්තිසං භාවෙතීති පයමජ්ඣානසහගතං කත්වා සද්ධිත්තිසං භාවෙති බුහෙති වඩ්ඪෙති. එස නයො සබ්බත්ථ.

අපරඅච්ඡරාසඨ්ඨාතවග්ගවණ්ණනා.

19. කායගතාසතිවග්ගවණ්ණනා

563. චෙතසා පුටොති එත්ථ දුට්ඨං ඵරණං ආපොඵරණඤ්ච දිබ්බවක්ඛුඵරණඤ්ච. තත්ථ ආපොකසිණං සමාපජ්ජිත්වා ආපෙන ඵරණං ආපොඵරණං නාම. එවං පුටෙපි මහාසමුද්දෙ සබ්බා සමුද්දඨගමා කුන්තදියො අන්තොගධාව හොන්ති. ආලොකං පන වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බවක්ඛුනා සකලසමුද්දදස්සනං දිබ්බවක්ඛුඵරණං නාම. එවං පුටෙපි මහාසමුද්දෙ සබ්බා මහාසමුද්දඨගමා කුන්තදියො අන්තොගධාව හොන්ති. අන්තොගධා තස්සාති තස්ස හික්ඛුනො භාවනාය අබ්භන්තරගතාව හොන්ති. විජ්ජාභාගියාති එත්ථ සම්පයොගවසෙන විජ්ජං හජන්තීති විජ්ජාභාගියා, විජ්ජාභාගෙ විජ්ජාකොට්ඨාසෙ චත්තන්තීතිපි විජ්ජාභාගියා. තත්ථ විපස්සනාඤාණං මනොමයිද්ධි ඡ අභිඤ්ඤාති අට්ඨ විජ්ජා, පුරිමෙන අත්ථෙත තාහි සම්පයුත්තධම්මාපි විජ්ජාභාගියා. පච්ඡිමෙන අත්ථෙත තාසු යා කාවි එකා විජ්ජා විජ්ජා, සෙසා විජ්ජාභාගියාති එවං විජ්ජාපි විජ්ජාසම්පයුත්තධම්මාපි විජ්ජාභාගියාතෙව චෙදිතබ්බා.

564. මහතො සංවෙගායාති මහත්තස්ස සංවෙගස්ස අත්ථාය. උපරිපද්දවයෙපි එසෙව නයො. එත්ථ ච මහාසංවෙගො නාම විපස්සනා, මහාඅත්ථො නාම චත්තාරො මග්ගා, මහායොගක්ඛෙමො නාම චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති. අථ චා මහාසංවෙගො නාම සහ විපස්සනාය මග්ගො, මහාඅත්ථො නාම චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති, මහායොගක්ඛෙමො නාම නිබ්බානං. සතිසම්පජ්ඤායාති සතියා ච ඤාණස්ස ච අත්ථාය. ඤාණදස්සනපටිලාභායාති දිබ්බවක්ඛුඤාණාය. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරායාති ඉමස්මිංයෙව පච්චක්ඛෙ අත්තභාවෙ සුඛවිහාරත්ථාය. විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියායාති විජ්ජාවිමුත්තිතං ඵලස්ස පච්චවෙක්ඛකරණත්ථාය.

එත්ථ ච විජ්ජාති මග්ගපඤ්ඤා, විමුත්තීති තංසම්පයුත්තා සෙසධම්මා. තෙසං එලං නාම අරහත්තඵලං, තස්ස සවිජ්ඣිතිරියායාති අත්ථො.

571. කායොපි පස්සම්භතීති නාමකායොපි කරජකායොපි පස්සම්භති, වූපසන්තදරථො භොති. විතක්කවිචාරාපීති එතෙ ධම්මා දුතියජ්ඣානෙන වූපසම්මන්ති නාම, ඉධ පන ඔළාරිකවූපසමං සන්ධාය වුත්තං. කෙවලාති සකලා, සබ්බෙ නිරවසෙසාති අත්ථො. විජ්ජාභාගියාති විජ්ජාකොට්ඨාසියා, තෙ භෙට්ඨා විහජිත්වා දස්සිතාව.

574. අවිජ්ජා පභීයතීති අට්ඨසු යානෙසු වට්ටමූලකං බහලන්ධකාරං මහාතමං අඤ්ඤාණං පභීයති. විජ්ජා උප්පජ්ජතීති අරහත්තමග්ගවිජ්ජා උප්පජ්ජති. අස්මිමානො පභීයතීති අස්මිති නවවිධො මානො පභීයති. අනුසයාති සත්ත අනුසයා. සංයොජනාතීති දස සංයොජනාති.

575. පඤ්ඤාපභෙදායාති පඤ්ඤාය පභෙදගමනත්ථං. අනුපාදාපරිනිබ්බානායාති අපච්චයපරිනිබ්බානස්ස සවිජ්ඣිතිරියත්ථාය.

576. අනෙකධාතුපට්ඨෙධො භොතීති අට්ඨාරසන්නං ධාතුනං ලක්ඛණපට්ඨෙධො භොති. නානාධාතුපට්ඨෙධො භොතීති තාසංයෙව අට්ඨාරසන්නං ධාතුනං නානාභාවෙන ලක්ඛණපට්ඨෙධො භොති. අනෙකධාතුපට්ඨසම්භිදා භොතීති ඉමිනා ධාතුභෙදඤාණං කථිතං. ධාතුපභෙදඤාණං නාම “ඉමාය ධාතුයා උස්සන්නාය ඉදං නාම භොතී” ති ජානනපඤ්ඤා. තං පනෙනං ධාතුභෙදඤාණං න සබ්බෙසං භොති, බුද්ධානමෙව නිජ්ජදෙසං භොති. තං සම්මාසම්බුද්ධෙන සබ්බසො න කථිතං. කස්මා? තස්මිං කථිතෙ අත්ථො නත්ථිති.

584. පඤ්ඤාපට්ලාභායාතිආදීති සොළස පදානි පටිසම්භිදාමග්ගෙ “සප්පුරිසසංසෙවො, සද්ධම්මසවනං, යොනිසොමනසිකාරො, ධම්මානුධම්මපටිපත්ති. ඉමෙ බො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලිකතා පඤ්ඤාපට්ලාභාය සංවත්තන්ති ...පෙ.... නිබ්බේධිකපඤ්ඤාය සංවත්තන්ති” ති එවං මාතිකං යපෙත්වා විත්ථාරිතානෙව. වුත්තඤ්ඤෙනං (පටි. ම. 3.4) –

පඤ්ඤාපට්ලාභාය සංවත්තන්තීති. “කතමො පඤ්ඤාපට්ලාභො? චතුත්තං මග්ගඤාණානං, චතුත්තං ඵලඤාණානං, චතුත්තං පටිසම්භිදාඤාණානං, ඡන්තං අභිඤ්ඤාඤාණානං, තෙසත්තතීනං ඤාණානං, සත්තසත්තතීනං ඤාණානං ලාභො පට්ලාභො පත්තිසම්පත්ති එස්සනා සවිජ්ඣිතිරියා උපසම්පදා, පඤ්ඤාපට්ලාභාය සංවත්තන්තීති අයං පඤ්ඤාපට්ලාභො.

පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්තීති. “කතමා පඤ්ඤාවුද්ධි? සත්තන්තඤ්ච සෙක්ඛානං පුපුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස ච පඤ්ඤා වඩ්ඪති, අරහතො පඤ්ඤා වඩ්ඪිතවඩ්ඪනා, පඤ්ඤාවුද්ධියා සංවත්තන්තීති අයං පඤ්ඤාවුද්ධි.

පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්තීති. “කතමං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං? සත්තන්තඤ්ච සෙක්ඛානං පුට්ඨජනකල්‍යාණකස්ස ච පඤ්ඤා වෙපුල්ලං ගච්ඡති, අරහතො පඤ්ඤා වෙපුල්ලං ගතා, පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය සංවත්තන්තීති ඉදං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං.

මහාපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති. “කතමා මහාපඤ්ඤා? මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ ධම්මෙ...පෙ.... මහන්තා නිරුත්තියො, මහන්තානි පටිභානානි, මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ, මහන්තෙ සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ, මහන්තානි යානාට්ඨානානි, මහන්තා විහාරසමාපත්තියො, මහන්තානි අරියසච්චානි, මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ, සම්මජ්ජධානෙ, ඉද්ධිපාදෙ, මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි, මහන්තානි බලානි, මහන්තෙ බොජ්ඣංගිගෙ, මහන්තෙ අරියමග්ගෙ, මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි, මහාභිඤ්ඤායො, මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහාපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති අයං මහාපඤ්ඤා.

පුට්ඨපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති. “කතමා පුට්ඨපඤ්ඤා? පුට්ඨ නානාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුට්ඨපඤ්ඤා. පුට්ඨ නානාධාතුසු, පුට්ඨ නානාආයතනෙසු, පුට්ඨ නානාපට්ඨවසමුප්පාදෙසු, පුට්ඨ නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු, පුට්ඨ නානාඅත්ථෙසු, ධම්මෙසු, නිරුත්තියු, පටිභානෙසු, පුට්ඨ නානාසීලක්ඛන්ධෙසු, සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු, පුට්ඨ නානායානාට්ඨානෙසු, පුට්ඨ නානා විහාරසමාපත්තියු, පුට්ඨ නානාඅරියසච්චෙසු, පුට්ඨ නානාසතිපට්ඨානෙසු, සම්මජ්ජධානෙසු, ඉද්ධිපාදෙසු, ඉන්ද්‍රියෙසු, බලෙසු, බොජ්ඣංගිගෙසු, පුට්ඨ නානාඅරියමග්ගෙසු, පුට්ඨ නානාසාමඤ්ඤඵලෙසු, පුට්ඨ නානාඅභිඤ්ඤාසු ඤාණං පවත්තතීති පුට්ඨපඤ්ඤා. පුට්ඨ නානාජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති පුට්ඨපඤ්ඤා. පුට්ඨපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති අයං පුට්ඨපඤ්ඤා.

විපුලපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති. “කතමා විපුලපඤ්ඤා? විපුලෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීති විපුලපඤ්ඤා...පෙ.... විපුලං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති විපුලපඤ්ඤා, විපුලපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති අයං විපුලපඤ්ඤා.

ගම්භීරපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති. “කතමා ගම්භීරපඤ්ඤා? ගම්භීරෙසු ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති ගම්භීරපඤ්ඤා. පුට්ඨපඤ්ඤාසදිසො විත්ථාරො. ගම්භීරෙ පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති ගම්භීරපඤ්ඤා, ගම්භීරපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති අයං ගම්භීරපඤ්ඤා.

අසාමන්තපඤ්ඤාය සංවත්තන්තීති. “කතමා අසාමන්තපඤ්ඤා? යස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථවචන්ථානතො අත්ථපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා එස්සිතා පඤ්ඤාය. ධම්මනිරුත්තිපටිභානවචන්ථානතො පටිභානපටිසම්භිදා අධිගතා හොති සච්ඡිකතා එස්සිතා පඤ්ඤාය, තස්ස අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච නිරුත්තියා ච පටිභානෙ ච

න අක්කෝ කොට් සක්කොති අභිසම්භවිතුං, අනභිසම්භවතීයො ච සො
අක්කෝති අසාමන්තපක්කෝ.

පුටුප්පනකලායාණකස්ස පක්කෝ අට්ඨමකස්ස පක්කෝය දුරෙ විදුරෙ සුවිදුරෙ න
සන්තිකෙ න සාමන්තා, පුටුප්පනකලායාණකං උපාදාය අට්ඨමකො
අසාමන්තපක්කෝ. අට්ඨමකස්ස පක්කෝ සොනාපන්තස්ස පක්කෝය දුරෙ...පෙ....
අට්ඨමකං උපාදාය සොනාපන්තො අසාමන්තපක්කෝ. සොනාපන්තස්ස පක්කෝ
සකදාගාමිස්ස පක්කෝය. සකදාගාමිස්ස පක්කෝ අනාගාමිස්ස පක්කෝය.
අනාගාමිස්ස පක්කෝ අරහතො පක්කෝය. අරහතො පක්කෝ පච්චෙකඛුද්ධස්ස
පක්කෝය දුරෙ විදුරෙ සුවිදුරෙ න සන්තිකෙ න සාමන්තා, අරහන්තං උපාදාය
පච්චෙකඛුද්ධො අසාමන්තපක්කෝ. පච්චෙකඛුද්ධස්ස සදෙවකස්ස ලොකං
උපාදාය තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො අග්ගො අසාමන්තපක්කෝ.

පක්කෝපහෙදකුසලො පහින්තකොණො...පෙ.... තෙ පක්භං අභිසම්බරිත්වා
අභිසම්බරිත්වා තථාගතං උපසම්බුත්වා පුච්ඡන්ති ගුල්භානි ච පටිච්ඡන්තානි ච,
කථිතා විසජ්ජිතා ච තෙ පක්භා භගවතා භොන්ති නිද්දිට්ඨකාරණා, උපක්ඛිත්තකා ච
තෙ භගවතා සම්පජ්ජන්ති. අප්ථ ඛො භගවා තත්ථ අතිරොචති යදිදං පක්කෝයාති
අග්ගො අසාමන්තපක්කෝ, අසාමන්තපක්කෝය සංවත්තන්තීති අයං
අසාමන්තපක්කෝ.

භූරිපක්කෝය සංවත්තන්තීති. “කතමා භූරිපක්කෝ? රාගං අභිභුයාතිති
භූරිපක්කෝ, අභිභවිතාති භූරිපක්කෝ. දොසං, මොහං, කොධං, උපනාහං, මක්ඛං,
පලාසං, ඉස්සං, මච්ඡරියං, මායං, සායොයාං, ථම්මං, සාරම්මං, මානං, අතිමානං, මදං,
පමාදං, සබ්බෙ කිලෙසෙ, සබ්බෙ දුච්චරිතෙ, සබ්බෙ අභිසම්බාරො, සබ්බෙ
භවගාමිකම්මෙ අභිභුයාතිති භූරිපක්කෝ, අභිභවිතාති භූරිපක්කෝ. රාගො අරි, තං
අරිං මද්දනිපක්කෝති භූරිපක්කෝ, දොසො, මොහො...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මා
අරි, තං අරිං මද්දනිපක්කෝති භූරිපක්කෝ. භූරි වුච්චති පථවී, තාය පථවිසමාය
චිත්ථතාය විපුලාය පක්කෝය සමන්තාගතොති භූරිපක්කෝ. අපිච පක්කෝය එතං
අධිචචනං භූරි මෙධා පරිණායිකාති, භූරිපක්කෝය සංවත්තන්තීති අයං භූරිපක්කෝ.

පක්කෝබාහුල්ලාය සංවත්තන්තීති. “කතමං පක්කෝබාහුල්ලං? ඉධෙකච්චො
පක්කෝගරුකො භොති පක්කෝවරිතො පක්කෝසයො පක්කෝධිමුත්තො
පක්කෝධපො පක්කෝකෙතු පක්කෝධිපතෙයො විචයබ්බුලො පච්චයබ්බුලො
ඔක්ඛායනබ්බුලො සමොක්ඛායනබ්බුලො සම්පෙක්ඛායනධම්මො විභුතවිහාරී
තච්චරිතො තග්ගරුකො තබ්බුලො තන්තින්තො තප්පොණො තප්පබ්බාරො
තද්ධිමුත්තො තදාධිපතෙයො, යථා ගණගරුකො වුච්චති ගණබාහුල්ලකාති,
ච්චරගරුකො පත්තගරුකො සෙනාසනගරුකො වුච්චති සෙනාසනබාහුල්ලකාති,
එවමෙවං ඉධෙකච්චො පක්කෝගරුකො භොති පක්කෝවරිතො...පෙ....
තදාධිපතෙයො, පක්කෝබාහුල්ලාය සංවත්තන්තීති ඉදං පක්කෝබාහුල්ලං.

සීසපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති. “කතමා සීසපඤ්ඤා? සීසං සීසං සීලානි පරිපුරෙතීති සීසපඤ්ඤා. සීසං සීසං ඉන්ද්‍රියසංවරං, භොජනෙ මත්තඤ්ඤානං, ජාගරියානුයොගං, සීලක්ඛන්ධං, සමාධි-පඤ්ඤා-විමුත්ති-විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපුරෙතීති සීසපඤ්ඤා. සීසං සීසං යානාට්ඨානානි පටිවිජ්ඣති. විහාරසමාපත්තියො පරිපුරෙති. අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣති. සතිපට්ඨානෙ භාවෙති. සම්මප්පධානෙ ඉද්ධිපාදෙ ඉන්ද්‍රියානි බලානි බොජ්ඣංගිගෙ අරියමග්ගං භාවෙතීති සීසපඤ්ඤා. සීසං සීසං සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති සීසපඤ්ඤා. සීසං සීසං අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතිති සීසපඤ්ඤා. සීසං සීසං පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති සීසපඤ්ඤා, සීසපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති අයං සීසපඤ්ඤා.

ලහුපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති. “කතමා ලහුපඤ්ඤා? ලහුං ලහුං සීලානි පරිපුරෙතීති ලහුපඤ්ඤා...පෙ.... ලහුපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති අයං ලහුපඤ්ඤා.

භාසපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති. “කතමා භාසපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො භාසබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලානි පරිපුරෙතීති භාසපඤ්ඤා...පෙ.... පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති භාසපඤ්ඤා, භාසපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති අයං භාසපඤ්ඤා.

ජවනපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති. “කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං, යා කාචි වෙදනා, යා කාචි සඤ්ඤා, යෙ කෙචි සංඛාරා, යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුබ්බමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දුරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො ඛේපං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛේපං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛුං...පෙ.... ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං අනිච්චතො, දුක්ඛතො, අනත්තතො ඛේපං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛේපං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා...පෙ.... ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛේපං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. රූපං...පෙ.... ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්තං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛේපං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, ජවනපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති අයං ජවනපඤ්ඤා.

තික්ඛපඤ්ඤාතාය සංවත්තන්තීති. “කතමා තික්ඛපඤ්ඤා? ඛේපං කිලෙසෙ ඡන්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්තං කාමචිතක්කං, ව්‍යාපාදචිතක්කං, විහිංසාචිතක්කං උප්පන්තූප්පන්තො පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මො නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති ඛ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. උප්පන්තං රාගං, දොසං, මොහං...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති ඛ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො

අරියමග්ගා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා භොන්ති සවිජ්ඣතා එස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා, තික්ඛපඤ්ඤතාය සංචත්තන්තීති අයං තික්ඛපඤ්ඤා.

නිබ්බේධිකපඤ්ඤතාය සංචත්තන්තීති. “කතමා නිබ්බේධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො සබ්බසංඛාරෙසු උබ්බෙගඛහුලො භොති උත්තාසඛහුලො උක්කණ්ඨනඛහුලො අරතිඛහුලො අනභිරතිඛහුලො ඛහිමුඛො න රමති සබ්බසංඛාරෙසු, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බේධිකපඤ්ඤා, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං, මොහක්ඛන්ධං, කොධං, උප්පාදාං...පෙ.... සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බේධිකපඤ්ඤා, නිබ්බේධිකපඤ්ඤතාය සංචත්තන්තීති අයං නිබ්බේධිකපඤ්ඤා”.

එවං පටිසම්භිදාමග්ගෙ චුත්තනයෙනෙවත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙවලඤ්ඤි තත්ථ ඛහුවචනං, ඉධ එකච්චනන්ති අයමෙව විසෙසො. සෙසං තාදිසමෙවාති. ඉමා ච පන සොළස මහාපඤ්ඤා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකාච කථිතා.

කායගතාසතිවග්ගවණ්ණනා.

20. අමතවග්ගවණ්ණනා

600-611. අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, න පරිභුඤ්ජන්තීති මරණවිරහිතං නිබ්බානං න පරිභුඤ්ජන්තීති අත්ථො. නනු ච නිබ්බානං ලොකුත්තරං, කායගතාසති ලොකියා, කථං තං පරිභුඤ්ජන්තා අමතං පරිභුඤ්ජන්තීති? තං භාවෙත්වා අධිගන්තබ්බතො. කායගතඤ්ඤි සතිං භාවෙත්තො අමතමධිගච්ඡති, අභාවෙත්තො නාධිගච්ඡති. තස්මා එවං චුත්තං. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. අපි චෙත්ථ විරද්ධන්ති විරාධිතං නාධිගතං. ආරද්ධන්ති පරිපුණ්ණං. පමාදිංසුති පමජ්ජන්ති. පමුට්ඨන්ති සම්මුට්ඨං විස්සරිතං නට්ඨං වා. ආසෙවිතන්ති ආදිතො සෙවිතං. භාවිතන්ති වඩ්ඪිතං. ඛහුලිකතන්ති පුනප්පුනං කතං. අනභිඤ්ඤාතන්ති ඤාතඅභිඤ්ඤාය අජානිතං. අපරිඤ්ඤාතන්ති ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙනෙව අපරිඤ්ඤාතං. අසවිජ්ඣතන්ති අපච්චක්ඛකතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

අමතවග්ගවණ්ණනා.

මනොරථපුරණියා අඩ්ඟුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය සහස්සසුත්තන්තපරිමාණස්ස

එකකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.